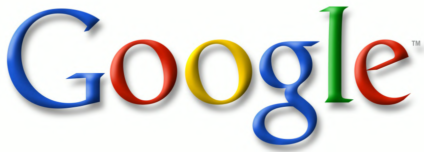
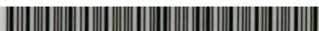

NEDERDUITSCH

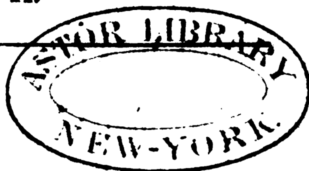
TAALKUNDIG

WOORDENBOEK,

DOOR

P. WEILAND.

A.

TE AMSTELDAM, BIJ

JOHANNES ALLART,

MDCCIC.

VOORBERIGT.

Men heeft dikwerf aangemerkt, dat de spelling van onze taal, schoon zij in rijkheid, vloeijendheid en luister, voor geene taal van Europa behoeft te wijken, op zeer losse gronden staat; terwijl, bijna, elke schrijver zijne eigene bijzondere taalregels volgt, en zich vergenoegt met zich daarin gelijk te blijven.

Het verdient opmerking, dat men de verwarring in de nederduitsche spelling van dien tijd af moet berekenen, dat velen zich toegelegd hebben, om de oude en regelmatige wijs van spellen veranderingen te doen aannemen, welken zij meenden verbeteringen te mogen noemen. Men schoof orde, gebruik en regelmaat genoegzaam geheel ter zijde, en stelde in derzelver plaats willekeurige regels, die geenen anderen grond hadden, dan de uitspraak van deze of gene landstreken, of de zucht om bijzonder te wezen, en zekere, gelijk men het noemde, kieschheden in de taal te brengen.

Om deze verwarring wegtenemen, en de spelling van onze taal op goede regelmatige gronden te vestigen, hebben geleerde Taaloefenaars zich, om strijd, beijverd. Getuigen hiervan zijn de werken, onder de titels: *Idea gramm. linguae belgicae* — *Aenlei-*

 ding

ding tot de kennis van het verhevene deel der nederduitsche sprake, *door* L. TEN KATE — *Oude en nieuwe taal- en dichtk. Bijdragen* — *Proeve van oudh. taal- en dichtkunde*, *onder de spreuk: dulces ante omnia Musae* — *Proeve van taal- en dichtkunde* van B. HUYDECOPER, uitgegeven door FR. VAN LELYVELD en N. HINLOPEN, en anderen.

Dan, ter bereiking van dit heilzame oogmerk was de oprigting van *de Maatschappij der nederlandsche letterkunde*, *te Leide*, in de daad, het geschiktste middel, zijnde eene verzameling van mannen, die zich in het vak der nederduitsche letterkunde niet weinig beroemd gemaakt hadden. En van derzelver vlijt, welke ons reeds uitmuntende taalkundige verhandelingen mededeelde, zouden wij de rijkste vruchten ingezameld hebben, ware het niet, dat de dood de werkzaamheden van eenigen der bekwaamste en ijverigste Leden gestaakt, en de loop der tijden, in ons Vaderland, sedert eenige jaren, anderen, in de voordzetting en voltooijing van hunne taalkundige ontwerpen, verhinderd had.

Het gemis, hierdoor veroorzaakt, geheel te vergoeden, kan onmooglijk gerekend worden de taak van een enkel mensch te zijn, maar zal het gevolg van de vereenigde werkzaamheden der overgeblevene en op nieuw aangekomene Leden van genoemde Maatschappij moeten wezen.

Ieder, die met de inrigting en werkzaamheden dezer Maatschappij eenigzins bekend is, weet, dat dezelve, reeds voor meer dan twintig jaren, een ontwerp be-

beraamde „ tot het vervaardigen van een algemeen „ omschrijvend Woordenboek der nederlandsche tale", bedoelende daarmede, „ niet alleen de nederduitsche „ taal in zooverre te doen kennen, als noodig is, om „ de schriften, die in dezelve zijn opgesteld, voor ie- „ der verstaanbaar te maken; maar *om den geheelen* „ *schat onzer tale bij een te vatten*, enz".

Dan, zulk een werk vorderde natuurlijk, al waren de, boven, aangevoerde beletselen, zelfs, niet tusschen beide gekomen, ten aanzien van deszelfs uitvoering, eenen onbepaalden tijd. En wie is, heden nog, in staat, om, onverminderd de kundigheid en vlijt der overig zijnde Leden dezer Maatschappij, een einde aan hetzelve te zien?

Het een en ander bragt mij op het denkbeeld, of ik mijnen Landgenoten, intusschen, niet van eenigen dienst zoude kunnen wezen, met een *gedeelte* van dit groote ontwerp uittevoeren, en een NEDERDUITSCH TAALKUNDIG WOORDENBOEK zamentestellen, beantwoordende aan *eenige* vereischten, in het beredeneerde plan tot het vervaardigen van een algemeen omschrijvend Woordenboek der nederlandsche taal, door de genoemde Maatschappij opgegeven, naamlijk: „ om „ bij ieder woord aanteteekenen, of het een *substantivum*, *adjectivum*, of een *verbum*, of een *adverbium* „ enz. zij: bij de *substantiva* de *genera* en de *declinatie*: bij de *adjectiva* de *gradus comparationis*: bij „ de *verba* de vorming van het *imperfectum* en *praeteritum*, en in welken zin zij als *activa*, *passiva*, of „ *neutra*, of *communia*, gebezigd worden; en bij de

„ *verba composita*, waar de *praepositio separabilis*, en
„ waar *inseparabilis* zij, op te geven"; en daarbij
„ ieder woord, volgends zijnen oorsprong te spellen,
„ voor zoo veel die te ontdekken is, en tot hetzelve
„ die sluitletters te bezigen, welken in het meervoud
„ en de *derivata* voorkomen, uitgezonderd de v en z,
„ welken men in f en s zal verwisselen: wijders, iede-
„ ren klinker, die eene verlenging noodig heeft, met
„ zijns gelijken te verlengen; en voords het onder-
„ scheid tusschen *ei* en *ij*, *e* en *ee*, *o* en *oo*, met alle
„ mooglijke naauwkeurigheid, in acht te nemen."

Zulk een woordenboek is immer een dringend behoefte voor velen mijner Landgenoten geweest; en het zou dit blijven, zelfs dan nog, wanneer het, door de letterkundige Maatschappij ontworpen, algemeen omschrijvend woordenboek voordgezet en voltooid wierd. Velen, in geene talen onderwezen, zijn buiten staat, om van de voorgeschrevene regels der Taalkunstenaren gebruik te maken, of dezelven op de spelling toetepassen en in oefening te brengen; daar zij, met behulp van zoodanig een woordenboek, als ik hier bedoel, eene regelmatige en eenparige spelling, op eene gemaklijke wijs, zouden kunnen verkrijgen.

Ik nam dan het besluit, om deze taak te aanvaarden, deelde mijn daartoe gemaakt ontwerp, op de, in oogstmaand 1796, gehoudene, algemeene Vergadering van de Maatschappij der nederlandsche letterkunde, te Leide, mede, en had het genoegen, deze mijne onderneming met de aanmoedigendste goedkeuring vereerd te zien; terwijl mij

mij tevens, op mijn verzoek, toegestaan werd, om van den voorraad, tot het vervaardigen van een algemeen omschrijvend woordenboek onzer taal, door de Maatschappij reeds verzameld, zoodanig gebruik te maken, als ik tot de zamenstelling van mijn nederduitsch taalkundig Woordenboek mogt noodig oordeelen; voor welk gunstig besluit ik den Bestureren dier Maatschappij, hier, mijnen opregten dank betuig.

Nu ging ik aan het werk, doch werd daarin, door bijkomende omstandigheden, onder welken mijne wankele gezondheid niet de minste was, dikwerf verhinderd. Ik gevoelde daarbij, weldra, de moeilijkheid der taak, welke ik op mij genomen had; te meer, dewijl ik het niet ondienstig oordeelde, om, in navolging van J. C. Adelung, tevens de verschillende beteekenissen der woorden optegeven, en derzelver oorsprong, voor zoo ver ik dien konde ontdekken, aantewijzen.

Eindelijk was ik in staat, om een gedeelte van het werk, naamlijk de letter A van het woordenboek, en eene Inleiding voor hetzelve, in het licht te geven; waartoe ik besloot, uit aanmerking van het voordeel, welk ik, bij de voordzetting van mijnen arbeid, uit de bedenkingen en onderrigtingen van kundige Taaloefenaren, ligtlijk, zou kunnen trekken.

Ik heb van al de bouwstof, welke mij bekend en onder mijn bereik was, gebruik gemaakt, en zal daarvan, verder, gebruik maken, inzonderheid van de, boven, genoemde taalkundige werken, als mede van J. G. Wachteri *glossarium germanicum* —— J. G. Scher-

SCHERZII, en C. G. HALTAUS *glossarium germanicum medii aevi* — F. JUNII *Etymologicum anglicanum* — J. C. ADELUNGS *grammatisch- kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*, en *umständliches Lehrgebäude der deutschen sprache* — K. PH. MORITZ *grammatisches Wörterbuch*, en anderen.

ROTTERDAM,
den 18en van grasmaand
1799.

VER-

VERKLARING VAN EENIGE VERKORTINGEN.

Z. n.	Zelfstandig naamwoord.
V. m. o.	Vrouwlijk, manlijk, onzijdig.
Bijv. n.	Bijvoeglijk naamwoord.
Meerv.	Meervoud.
Bijw.	Bijwoord.
Bedr. w.	Bedrijvend werkwoord.
Onz. w.	Onzijdig werkwoord.
Gelijkvl.	Gelijkvloeijend.
Ongelijkvl.	Ongelijkvloeijend.
Wederk. w.	Wederkeerig werkwoord.
Onregelm.	Onregelmatig.
Deelw.	Deelwoord.
Verl. d.	Verleden deelwoord.
Voorz.	Voorzetsel.
Scheidb.	Scheidbaar.
Onscheidb.	Onscheidbaar.
Hulpw.	Hulpwoord.
Voordd. w.	Voorddurend werkwoord.
Onpers.	Onpersoonlijk.
Verkl. w.	Verkleinwoord.
D. i.	Dat is.
B. v.	Bij voorbeeld.
Oul.	Oulings.
Oudt.	Oudtijds.
Spreekw.	Spreekwoord.
VOND.	VONDEL.
VOLLENH.	VOLLENHOVE.
HOOGVL.	HOOGVLIET.
FLORIAN.	FLORIANUS.
WALEW.	WALEWEIN.
D. V. ASSEN.	D. V. ASSENEDE.

ALDEG.	Aldegonde.
NOTKER.	Notkerus.
OTFRID.	Otfridus.
KIL.	Kiliaan.
VELDEN.	Veldenaar.
REDERIJK.	Rederijkers.
A. HARTS.	A. HARTSEN.
Angels.	Angelsaksisch.
Eng.	Engelsch.
Fr.	Fransch.
Ysl.	Yslandsch.
Goth.	Gothisch.
Deen.	Deensch.
Zweed.	Zweedsch.
Gr.	Grieksch.
Arab.	Arabisch.
Lat.	Latijnsch.
Hebr.	Hebreeuwsch.
Ital.	Italiaansch.
Pers.	Persisch.
CLAR. SPIEG.	Clare Spiegel der warachtigher christelycke Maechden. Antw. 1569.
K. D. S. HOORN.	Keuren der Stad Hoorn. 1429.
BIJBELVERT.	De vertaling van den zoogenoemden Statenbijbel.
BIJB. 1477.	De vertaling van den bijbel van het jaar 1477.

FAB.

FAB. V. ESOP.	Fabelen van Esopet.
HANDV. V. DORDR.	Handvesten van Dordrecht.
H. V. AL.	Hystory, leven en regym. van Alex. Delft 1491.

VERBETERINGEN.

INLEIDING.

Bl. 3, reg. 27, *ftaat* opgezogt, *lees* opgezocht.
8 — 11, — alle de, *lees* al de.
15 — 23, — C, *lees* G.
25 — 28 en 29, *ftaat* er kend, *lees* erkend.
56 — 21, *ftaat* reden, *lees* rede.
105 — 15, — bij gevoegd, *lees* bijgevoegd.
135 — 17, — namen, *lees* nemen.
137 — 13, — vooren, *lees* voren.
144 — 17, — hebben mij, *lees* hebben van mij.
— — 19 en 26, *ftaat* werkwoor den, *lees* werkwoorden.
179 reg. 1, *ftaat* AANSPOORING, *lees* AANSPORING.

WOORDENBOEK.

Bl. 13 reg. 20, *ftaat* ongelijkvl., *lees* onregelm.
15 — 9, — ongelijkvl., *lees* onregelm.
17, laatfte reg., *ftaat* aan een, *lees* aaneen.
19 reg. 17, *ftaat* ongelijkvl, *lees* onregelm.
127 — 22, — *affionfen*, *lees affionzen*.
128 — 13, — *afftooken*, *lees afftaken*.
230 — 22, — Azien, *lees* Azie.

IN-

INLEIDING,

BEHELZENDE TAALGRONDEN, WAAROP DIT

WOORDENBOEK

GEBOUWD IS.

Daar iedere taal uit woorden zamengefteld is, zoo bepaalt de Spraakkunst zich tot twee hoofdzaken; *voor eerst*, tot de woorden op zich zelven; *ten andere*, tot derzelver zamenvoeging.

De eerfte beftaat, derhalve, in de regte keus van de letteren, waaruit een woord gevormd wordt; de andere in de regte keus van de woorden, en in derzelver behoorlijke plaatfing, om daarmede eenig denkbeeld uittedrukken.

Het eerfte dezer twee hoofddeelen der fpraakkunst noemen wij *fpelkunst*; en door deze verftaan wij de wetenfchap, om eene taal en derzelver enkele klanken, welken, bij het fpreken van die taal, gehoord worden, met de ingevoerde fchriftteekenen wel en regelmatig te fchrijven.

Men moet, het is waar, de regelmatigheid, zoo wel in het fpreken, als in het fchrijven, in acht ne-

nemen, dewijl men door beiden hetzelfde einde bedoelt, naamlijk algemeene verſtaanbaarheid; de laatſte, echter, kan als noodzaaklijker beſchouwd worden, dan de eerſte. Immers, deze bepaalt zich, ſlechts, tot weinige perſonen, en tot weinige voorbijgaande oogenblikken; waarom de taalfeilen, welken, onder het ſpreken, begaan worden, voorbijſnellen; terwijl omſtandigheden, houding en gebaren de duisterheid verminderen, welke daardoor, anders, ligtlijk zoude kunnen veroorzaakt worden.

Maar het regte gebruik der ſchriftteekenen heeft eenen veel grooteren werkkring, zoo wel ten aanzien der perſonen, als in opzigt tot de tijden, voor welken zij beſtemd zijn. En daarom is het eene dubbele verpligting, om zich op regelmatigheid en zuiverheid, ten dezen aanzien, zorgvuldiglijk toeteleggen, dewijl iedere verwaarloozing van dezelven de bereiking van het oogmerk des ſchrijvers verhindert.

Dan, ook het denkbeeld van ſchoonheid maakt het noodzaaklijk, dat men zich in eene zuivere en regelmatige ſpelling oefene. De regelmatigheid in de ſpelling is voor den goeden ſtijl hetzelfde, wat de regelmatige teekening der enkele deelen voor den beeldenden kunstenaar is; met dit onderſcheid alleenlijk, dat de ſchoonheid bij dezen de hoogſte, maar bij den ſchrijver, ſlechts eene ondergeſchikte bedoeling is. Dit, echter, geeft den laatſten geene vrijheid, om haar geheel te verwaarloozen; want, ſchoon eene ſpelfeil eene ſchriftlijke voordragt niet zoo zeer misvormt, als de misteekening van eenig lid een venusbeeld zou wan-

ſtal-

ſtaltig maken, zoo blijft zij, nogthands, eene feil, welke moet vermeden worden.

Meenigvuldige gebreken van dien aard, zij mogen uit verwaarloozing en onwetendheid, of uit zucht om bijzonder te wezen, ontſtaan, kunnen een anders goed geſchrift zoodanig mismaken, dat het voor iederen lezer van ſmaak en fijne gewaarwording even zoo ondraaglijk is, als voor den kunstenaar eene ſchilderij, waarin ieder lid, ieder enkel deel misteekend is; hoe ſchoon, voor het overige, de vinding en aanleg van het ſtuk mogen wezen.

Wanneer wij onze taal wel willen leeren ſpreken en ſchrijven: wanneer wij zoo ver in dezelve willen vorderen, dat wij in ſtaat zijn, om voldoende reden te geven, waarom wij zoo en niet anders ſpreken en ſchrijven, dan is het niet genoeg, ſlechts, eenige algemeene taalregels te leeren kennen; maar dan moeten wij, veeleer, het wijduitgeſtrekte gebied van zoo vele ſoorten van woorden doorwandelen, door middel van welken wij onze gedachten, op meenigvuldige wijzen, uitbrengen en aan anderen mededeelen.

De ſpelregels zijn even zoo min toevallig en willekeurig, als alle overige taalregels. Zij zijn, veeleer, op het eigendomlijke der taal gegrond; moeten daarin opgezogt, en daaruit afgeleid worden. De Taalleeraar mag, derhalve, de taal, zoo min als de Geſchiedſchrijver de geſchiedenis, naar willekeur inrigten; maar beiden moeten datgene nemen, wat zij vinden, en daarbij het afwijkende en tegenſtrijdige in ieder vak opzoeken, het ware van het valſche afzonderen, en de gronden voor het eerſte opgeven.

Schrandere Taaloefenaars hebben dit ook altijd ingezien (*), en daarom getracht, zoo veel mooglijk, in het eigendomlijke der taal intedringen, derzelver bijzondere deelen te doorgronden en te ontleden.

En, daar alle overeenſtemming de aangenaamſte aandoeningen in ons verwekt, zoo moet de volmaakte overeenſtemming van alle enkele deelen met het geheel, welke ook in onze taal heerscht, onze ziel, noodzaaklijk, in de behaaglijkſte verwondering zetten. Zelfs de geringſte buiging van een woord, door eene letter daarbij te voegen, voor, of achter, te plaatſen, of die van hetzelve aftetrekken, geſchiedt niet zonder oogmerk. De kleinſte lettergreep, en in vele woorden, de eenvoudigſte letter, heeft hare bepaalde beteekenis, waardoor zij ter vorming van het geheele woord het hare bijdraagt.

(*) In opzigt tot de keus der woorden en derzelver plaatſing, heeft de Taalleeraar meer vrijheid, en is in de mooglijkheid, om, ten aanzien hiervan, nieuwe regels uittevinden; naardien de ſchikking der woorden op de regeling onzer denkbeelden gegrond is, en wij hetzelfde woord dan eens hier, dan eens daar moeten plaatſen, naar mate de denkbeelden, welken wij aan anderen willen mededeelen, zulks vorderen. Doch dit behoort tot het andere gedeelte der taalkunst, of de *woordvoeging*.

I.

VAN DE LETTEREN EN DERZELVER GEBRUIK.

De vorming van de letteren, door middel der ſpraakwerktuigen.

Ieder weet, dat de menſchen niet ſlechts, in het algemeen, geluiden kunnen voordbrengen, maar dat zij denzelyen eene aanmerklijke verſcheidenheid kunnen bijzetten.

De werktuigen, door welken deze geluiden, uit de luchtpijp gekomen zijnde, tot onderſcheidene klanken, of tot letteren, gevormd worden, kent men uit de beſchouwing van 's menſchen mond.

Gelijk woorden de onligchaamlijke gedachten voor het oor hoorbaar moeten maken, wanneer wij dezelven willen gewaarworden, zoo moeten geſchrevene, of gedrukte, letters de enkele beſtanddeelen der woorden voor het oog zigtbaar maken, om daarvan eenig begrip te hebben.

En welk een blijk van vatbaarheid en vermogen leide de menschlijke geest aan den dag, door zulke teekens uittevinden, door middel van welken wij nu een veel vollediger begrip van de woorden en derzelver oorſprong, door het oog, dan door het oor, verkrijgen!

Onaangezien de naauwe verbindtenis van het geheel in de natuur, ſchijnt echter het hoorbare van het zigtbare zoo zeer onderſcheiden en afgezonderd te zijn, dat men zich, bijna, geenen mooglijken overgang van het eene tot het andere, geenen gemeenſchaplijken band tusſchen beiden kan voorſtellen; en nogthands heeft de taal

dezen wonderbaren band zamengeknoopt, daar zij zigtbare voorwerpen, door klanken, aanduidt, en deze klanken wederom, door zigtbare teekenen, voor het oog plaatst.

Hoe moeilijk moest het zijn, de klinkers, welken zich, in de uitſpraak, zoo naauw met de medeklinkers vereenigen, dat zij met dezelven in eenen geheel eenvoudigen klank ſchijnen zamentevloeijen, van de medeklinkers afteſcheiden, en dezelven nevens elkander te plaatſen! hoe moeilijk moest het zijn, de medeklinkers, deze bijna onhoorbare bewegingen der ſpraakwerktuigen, van de klinkers aftezonderen, door welken zij eerst hoorbaar worden! Van alle dezen zal ik afzonderlijk ſpreken.

Bepaling van het getal der letteren.

Letters zijn teekens van de enkele klanken der woorden, welken in eenige taal gebruikt worden. De Taalkundigen verſchillen niet weinig in de bepaling van het getal van zoodanige teekenen, in onze taal. Gemeenlijk, echter, brengt men dezelven tot zes en twintig, ſchoon wij, tot het ſchrijven van echt nederduitſche woorden, niet meer dan twee en twintig behoeven; kunnende de overige vier als vreemde, of overtallige letters beſchouwd worden. (*)

Ee-

(*) Sommigen willen, dat onze letters van de gothiſche, door Ulphilas uitgevonden, ontleend zijn; maar de gothiſche letters zijn, zoo wel als de onzen, waarſchijnlijk van de griekſche, of latijnſche, ontleend geworden. V. Driel, ad

Eenigen dezer letteren worden gevormd, door het openen van den mond; de overigen, door eenig gedeelte van den mond te sluiten, of te drukken. De eersten, die allen eenen ongemengden klank hebben, dragen den naam van *klinkeren*, omdat zij op zich zelven eenen vollen klank geven, en zonder behulp van andere letteren kunnen uitgesproken worden; of, omdat zij hunnen klank ook aan de andere letteren mededeelen. De laatsten noemt men *medeklinkers*, omdat zij niet zonder eenen klinker kunnen uitgesproken worden.

Daar iedere enkele opening van den mond, zoodra zij hoorbaar wordt, eenen klinker uitmaakt, zoo volgt daaruit, dat er zoo vele klinkers kunnen wezen, als er geluid gevende openingen van den mond mooglijk zijn. Doch zij worden niet allen gebezigd. *Klinkers.*

Eigenlijk hebben wij niet meer, dan vijf klinkers, A, E, I, O, U; en wij behoeven er ook niet meer, om de door ons bedoelde zaken uittedrukken en aanteduiden, of onze gedachten aan anderen verstaanbaar medetedeelen.

Ook de oudheid erkent bij ons niet meer, dan de

ad Id. ling. belg. p. 1. ——— Zeer verschillend zijn de gevoelens omtrent de eerste uitvinding der letteren; zie HUGO *de prima origine scribendi*, *Cap.* III, p. 13. FR. JUNIUS (*de pictura Vet.*) stelt, dat de schilderkunst aanleiding tot de uitvinding der letteren heeft gegeven; terwijl MORINUS (*Exercit. de lingua primæva*) met grond beweert, dat het schrift in beelden ouder is, dan het schrift in letteren.

de genoemde vijf klinkers, (*) met welken wij volkomen kunnen bestaan. En het is zeker, dat er, in geene europesche taal, meer noodig zijn, want de bijzondere toevalligheden, die elken dezer klinkeren kunnen overkomen, veranderen deszelfs wezen niet. De IJ, b. v., is, schoon verkeerdlijk, als een zesde klinker, onder het getal der letteren aangenomen; daar zij eigenlijk niets meer, dan eene dubbele, of verlengde I is. En deze verlenging, of verdubbeling, heeft bij alle de overige klinkers plaats, als AA (of AE) EE, IJ, (of II, gelijk de Ouden schreven) OO, UU. Zoo dat, wanneer de IJ, of verlengde I, een nieuwe klinker wierd, alle de overigen, verlengd zijnde, nieuwe klinkers zouden moeten worden; en men, derhalve, *tien* klinkers, in onze taal, zoude krijgen.

De Y komt, in oude handschriften, en in oude gedrukte boeken, nooit anders voor, dan voor de enkele I, als *arbeyd*, *beleyd*, *heyligheyd* enz.; terwijl, daartegen, de dubbele I, in die zelfde handschriften en gedrukte boeken, hare plaats en teekening (II of IJ) behoudt; (**) welk onderscheid de nederlandsche bijbelvertaling van het jaar 1637 zui-

(*) Vertoog over de spelling, door den taalkundigen A. KLUIT, in de N. Bijdragen tot opbouw enz. D. I. bl. 296 env.

(**) In het jaar 1404 vinden wij nog *tiit*, *ziin*; maar in het jaar 1435, de laatste I reeds met eene staart: *tijt*, *zijn* enz. Zie *Brief door den ongenoemden schrijver der ling. belg. id. gramm. aan* D. VAN HOOGSTRATEN, in de boek-

zuiver blijft bewaren. Thands maakt men, veelal, *dit* onderſcheid tusſchen de IJ en Y, dat de laatſte van dezelfde kragt gerekend wordt, als de griekſche U, (*υ*) en men oordeelt, dat dezelve ook alleenlijk in woorden van griekſche afkomst mag gebruikt worden, als *cyprus*, *cylinder*, enz.

De A, waarmede ons *abc* (*) begint, is de enkelvoudigſte en ligtſte klinker, die door de ongedwongenſte opening van den mond, zonder moeite, voordgebragt wordt. Zoodra de tong een weinig nader aan het gehemelte komt, ontſtaat de nog helderer E; en uit deze wordt, wanneer de tong digt aan het gehemelte nadert, de I gevormd, als de hoogſte klank, dien de menschlijke ſpraakwerktuigen kunnen voordbrengen. Om de O uittesſpreken, zinkt de ſtem weder tot A, en geeft aan dezen klinker, door de ronding der lippen, eene andere gedaante, waardoor de O ontſtaat. De laagſte klinker, welke door de ſterkſte ronding, of ſluiting, der lippen gevormd wordt, is de U. Er

Boekzaal van ſept. en octob. 1708, bl. 363. De verlenging der laatſte I in onze IJ is voordgekomen uit de verkeerde gewoonte der Monniken, die, zelfs in het latijn, de dubbele I met een ſtaarthaal maakten; zoo als blijkt uit de woorden *dominij*, *imperij*, *obijt*, enz.

(*) Ik zou het woord *alphabet* verkiezen, omdat het vrij algemeen aangenomen is, en ons *abc* de gedaante van een eigenlijk woord niet heeft; dan, daar het woord *alphabet* in de zamenſtelling geen plaats heeft, en wij niet *alphabetboek*, maar wel *abcboek* zeggen, is het best, *abc* te behouden. Misſchien zou het woord *letterlijst* het eigenaardigſte zijn.

Er heeft, derhalve, bij het uitfpreken der klinkeren, van A tot U, eene genoegzaam evenredige vernaauwing van den mond, of ronding van de lippen, plaats, welker maat, voor iederen van dezelven, door de natuur, is aangewezen; zoo dat, bij de A, de mond het meest, bij de E, minder, bij de I, weder minder, bij de O, nog minder, en bij de U het minst geopend is; met dit onderfcheid, echter, dat, bij het uitfpreken van A, E, en I, de tong telkens meer aan het gehemelte nadert, terwijl, bij het uitfpreken der O, de tong weder tot denzelfden afftand van het gehemelte terugkeert, waarop zij zich, bij het uitfpreken der A, bevond; het welk ook ten aanzien der U plaats heeft; fchoon de ftem, bij het uitfpreken van iedere dezer letteren, gelijke kragten te werk ftelt.

De klinkers zijn, eigenlijk, de eenige ware klanken, in de taal, en, tegelijk, derzelver grondftof; want zij brengen eerst leven en hoorbaarheid in de woorden. De letters M en N, bij voorbeeld, blijven levenloos en op zich zelven ftaan, tenzij er een klinker bijgevoegd worde. Plaatst men nu eene A, E, of I tusfchen beiden, dan ontftaat terftond het woord *man*, *men*, of *min*. De klinker brengt hier, gelijk in alle andere gevallen, het wezen van den eenen medeklinker tot den anderen over, en plaatst dezelven in een voorddurend verband met elkander, terwijl de eerfte medeklinker nog in het oor klinkt, wanneer de andere reeds uitgefproken wordt.

Twee- en drieklanken.

Iedere enkele opening van den mond maakt, gelijk boven reeds aangemerkt is, zoodra zij hoorbaar wordt,

wordt, eenen klinker uit, die altijd eenvoudig en van eenen ongemengden klank is. Wanneer, derhalve, de mond van de eene opening tot de andere overgaat, dan worden, eigenlijk, twee, of drie klinkers voordgebragt, die, schoon in eene lettergreep bij elkander gevoegd, en, onder het uitspreken, als zamengesmolten, echter noodzaaklijk eenen gemengden klank hebben. (*) De eersten noemt men *tweeklanken*, de laatsten *drieklanken*.

Een tweeklank ontstaat, door zamenvoeging van de enkele A, E, I, O, U met E, I, of U, als:

A met U, in *dauw*, (**) *Paus*,
E met I, in *wei*, *reis*,
E met U, in *beuk*, *reuk*, (***)

I met

(*) Bij het uitspreken van *maai*, b. v. wordt de stem, in dezelfde geluidmaking, van A tot I gebogen, welker klanken, schoon als ineengesmolten, echter gehoord worden; want eerst wordt de A, en dan de I uitgesproken, maar zoo schielijk en zoo naauw met elkander verbonden, dat zij beiden niet eenen onderscheiden, maar slechts eenen gemengden klank hebben.

(**) Verkeerdlijk spreekt men, veelal, *dauw* (en andere woorden, die met *au* gespeld worden) als *douw* uit. CHR. V. HEULE zegt, in zijne *nederd. spell.* (HAARLEM 1612, bl. 47,) „ Of vele (ja bijna alle) schrijvers, nu ter tijd, „ tusschen *au* ende *ou* in vél woorden geen onderscheyd en „ betoonen te merken, zoo schelet nochtans zoo vél als A „ ende O elk ander in geluyd verschelen, 't welk genoeg „ kan onderkend worden in *daud* van *dauwen*, en *doud* van „ *douwen*."

(***) Velen der Ouden drukten den klank van *eu* door

ue

I met E, in *dient*, *vriend*,
O met E, in *bloed*, *goed*,
O met U, in *bout*, *hout*,
U met I, in *uit*, *kruid*.

En, schoon de enkele klinkers verdubbeld, of AA, EE en OO met I of U zamengevoegd worden, zijn zij, echter, niet meer dan tweeklanken, als:

AA met I, in *zaai*, *maai*,
AA met U, in *laauw*, *flaauw*,
EE met U, in *leeuw*, *sneeuw*,
OO met I, in *hooi*, *ooit*.

Een drieklank heeft plaats, wanneer IE, OE met U of I zamengevoegd worden, als:

IE met U, in *hieuw*, *nieuw*,
OE met I, in *boei*, *schroei*.

Medeklinkers. De letters, die uit de meerdere of mindere opening des monds ontstaan, naamlijk de *klinkers*, kortlijk aangewezen hebbende, ga ik thands over tot de beschouwing der *medeklinkeren*, die door middel van de overige spraakwerktuigen gevormd worden. Het gene WACHTER (*) zeer verstandiglijk gezegd heeft, wegens de ongevoeglijkheid van de verdeeling der medeklinkeren in *stomme letteren* en

ue uit; gelijk men ook nog in de werken van SPIEGHEL leest *daegd*, *vruegd*, enz. voor *deugd*, *vreugd*, enz. welke spelling, zelfs, in de *tweespraak* van de Kamer *In liefd' bloeijende*, 1584, bl. 38, doch met zeer ongegrondde redenen, verdedigd wordt. HUIJDEC. Pr. D. II. bl. 526.

(*) Glossar. Germ. proleg. Sect. II. §. XVII.

en *halve klinkeren* (*), met stilzwijgen voorbijgaande, zal ik slechts aanmerken, dat de mensch, behalve het gehemelte en de opening des monds, geene andere werktuigen bezit, om oorspronglijke klanken te vormen, dan de *keel*, de *tong*, de *lippen*, en de *tanden*; waarom de medeklinkers, met regt, den naam van *keelletters*, *tongletters*, *lipletters*, en *tandletters* dragen.

Tot de eerste soort behooren CH, G, H, (J) K; tot de tweede D, T, L, N, R; (**) tot de derde B, P, F, V, W, M; (***) en tot de vierde S en Z.

Verwisseling der letteren van een en hetzelfde spraakwerktuig.

Het is, in onze taal, zoo wel als in andere talen, een vastgaande regel, dat letteren van een en hetzelfde spraakwerktuig, niet alleen, met elkander kunnen verwisselen, maar dat zij ook, in de daad, verwisselen. Wij vinden de gegrondheid hiervan, zoo ten aanzien van de klinkers, als in opzigt

(*) *Stomme* medeklinkers noemt men die, in welken een klinker volgt, als BE, CHE, DE, GE, HA, (JE) KA, PE, TE, VE, WE, ZE, (of zed.) *halve* klinkers die, in welken een klinker voorafgaat, als EF, EL, EM, EN, ER, ES.

(**) Men zegt, dat de Inwoners van OTAHITI een geluid in hunne taal hebben, tusschen de L en R, welk een Europeaan niet gemaklijk kan voordbrengen.

(***) De ondervinding leert, dat de Kinderen, in hunne eerste poging, om te spreken, *lipletters* gebruiken. De eerste stamelende vleitaal, welke de Natuur op hunne lippen vormt, is *ap*, *pap*, *em*, *mem*. En hieruit mag men opmaken, dat de lipletters het gemaklijkst voordtebrengen zijn.

zigt tot de medeklinkers, bij WACHTER (*), alleszins bevestigd. En hierbij kan nog deze aanmerking gevoegd worden, dat de klinkers in de onderscheidene tongvallen veranderen, die in verschillende deelen van ons Land plaats hebben.

In een gedeelte van Gelderland zegt men *vord*, dat bij anderen *voord* is. *Vorder* en *voorder*, *ver*, *veer*, *verder* en *veerder* verschillen, slechts, in tongval. *Varen* is in de uitspraak van sommigen *voren*. Hiervan *vor*, *vorder*, *voeren*, *vorderen*. *Holt*, *holden*, *walt* enz., vindt men, in de oude *charters*, *privilegien* en regten, bestendiglijk voor *hout*, *houden*, *woud* enz.

Zachte en scherpe medeklinkers. In opzigt tot de medeklinkers gaat deze regel vooral door, ten aanzien van zulken, die, met betrekking tot hunne vorming en uitspraak, niet verder van elkander verschillen, dan in scherpheid van afsnijding. Hieromtrent komen bij ons in aard overeen de

B en P,
D en T,
F en V,
G en CH,
S en Z,

waarvan de B, D, G, V, en Z, *zacht*, en de CH, F, P, S, en T, *scherp* zijn. De overigen, die op zich zelven staan, zijn H, (J) K, L, M, N, R, W.

Som-

(*) Gloss. Proleg. Sect. III.

Sommige medeklinkers hebben eene eigenschap, hierin bestaande, dat zij, zonder bijvoeging van eenen klinker, aan elkander gehecht en verbonden kunnen worden. Wanneer de eerste medeklinker eenen tweeden medesleept, in het begin eener lettergreep, eer hij tot eenen klinker komt, noemt men zulks *voorddrijven*; en wanneer aan het einde eener lettergreep, achter eenen klinker, de eene medeklinker op den anderen volgt, wordt zulks *overrollen* genoemd. In het woord *klamp*, b. v. drijft de K de L voord, en rolt de M op de P over. De groote Voorlichter in het vak der nederduitsche taalkunde, L. TEN KATE, heeft over dit voorddrijvend en overrollend vermogen onzer medeklinkeren uitvoerig gehandeld (*). *Het voorddrijven en overrollen der Medeklinkeren.*

Sommigen zijn van oordeel, dat, in de opgaaf der letteren, de klinkers, natuurlijker wijze, in orde moeten voorgaan, en de medeklinkers volgen: en dat, in de optelling der laatsten, de vermaagschapte letters niet mogen gescheiden worden; zoodat de volgorde der letteren van ons *abc* dan deze zoude zijn: *Rangschikking der letteren van het abc.*

A, E, I, O, U, B, P, D, T, F, V, C, CH, S, Z, H, (J) K, L, M, N, R, W. (**)

Dan, de orde, waarin de letters van het *abc* ge-

(*) Aanleiding, enz, D. 1. bl. 124. env.

(**) In het vervolg zal blijken, dat de H eigenlijk geene letter, de J niet anders dan de I is, en tevens, dat de C, Q en X, vreemde letters zijn; onder welken wij de Y, boven, reeds gerangschikt hebben.

gewoonlijk voorkomen, schijnt niet geheel toevallig te zijn. De klinkers zijn daarin, even als in de woorden, onder de medeklinkers vermengd; en ieder heeft zijn gebied van medeklinkers, die aan hem ondergeschikt zijn.

Het is zeer merkwaardig, dat ieder klinker, de I alleen uitgezonderd, eene *lipletter* bij zich heeft; zoo dat A in B, E in F, O in P, U in V, het ligtste en natuurlijkste overgaat; naardien, bij het uitspreken van de klinkers, de lippen zich maar weder behoeven te sluiten, om de lipletters voordtebrengen; waarom ik zou verkiezen, de gewone rangschikking der letteren te behouden.

VAN DE VERLENGING, OF VERDUBBELING, DER KLINKEREN.

Verdeeling der klinkeren. Er is misschien geen onderwerp, betreffende de spelling der nederduitsche taal, waarover onder de Beoefenaars en Opbouwers van dezelve zoo zeer getwist is geworden en nog getwist wordt, als de verlenging, verdubbeling, of zamenvoeging, der klinkeren.

Wanneer wij, intusschen, den grond onzer taal onderzoeken, en de verwantschapte talen raadplegen, dan moeten wij besluiten, dat er *korte*, *lange*, *zacht-korte*, *zacht-lange*, *scherp-korte* en *scherp-lange* klinkers zijn, welken wij onderstellen mogen, dat de Ouden, in het spreken, altijd naauwkeuriglijk onderscheiden hebben; gelijk ook het onderscheid tusschen de *zacht-lange* en *scherp-lange* klinkers reeds vroeg, door hen, in het schrijven,

is in acht genomen, door de woorden, aan welken, volgends den nederduitſchen ſpraakvorm, de klank van den ſcherpen langklinker verbonden was, met eene dubbele letter te ſpellen, om dezelven dus te onderſcheiden van de anderen, waarin de zachte langklinker plaats had.

De verdeeling der klinkeren, volgends derzelver kortte en langte, wordt door den taalkundigen A. KLUIT (*), naar aanwijzing van L. TEN KATE (**), dus opgegeven: bij ons is

A kort, in *dan*: lang in *daar*.

E zacht-kort in *de*, *we*: zacht-lang in *geef*, *week*: (den tijd van zeven dagen) — ſcherp-kort in *bel*, *ſnel*: ſcherp-lang in *been*, *week*, (zacht).

I kort in *min*, *zin*: lang in *mijn*, *zijn*.

O zacht-kort in *bot*, *dom*, *kom*: zacht-lang in *kookt*, *door*. Maar die zelfde is ook ſcherp-kort in *ſlot*, *zot*, *ſtrot*: ſcherp-lang in *doof*, *ſtroom*, *boom*.

U kort in *dun*, *vunzig*: lang in *muur*, *zuur*.

Wij zien dus, dat alleenlijk aan de E en O een zacht-lang en ſcherp-lang geluid toegekend wordt. En het is omtrent de behoorlijke onderſcheiding hiervan, dat het meeste verſchil in de ſpelling plaats heeft.

Men zou, dunkt mij, tot eenen algemeenen grondſlag kunnen leggen, dat alle klinkers, welken op *Toepaſſing van het zacht-lange*

(*) *N. Bijdragen*, D. I. bl. 297.

(**) *Aanleiding enz.* D. I. bl. 147.

en ſcherp-lange geluid der klinkeren.

op eenen medeklinker nederkomen, behooren verlengd te worden, onaangezien zij zacht-lang, of ſcherp-lang zijn; b. v. *geef*, *week*, (zeven dagen) zoo wel als *been*, *week* (zacht); *kookt*, *zoon*, zoo wel als *boom*, *ſtroom*; doch dat, in geval deze woorden verlengd of verbogen worden, en derzelver klinkers niet op eenen medeklinker nederkomen, de verdubbeling der klinkeren naar derzelver zacht-lang, of ſcherp-lang geluid moet geregeld worden. Immers het zacht-lange geluid wordt zoo wel in *beken*, *zonen* gehoord, als in *beek* en *zoon*; en derhalve wordt, om het geluid in *beken* en *zonen* uittedrukken, niet meer, dan eene E en eene O vereischt (*). Dewijl, daartegen, het ſcherp-lange geluid reeds in *been* en *ſtroom* plaats heeft, en bij de verbuiging dezer woorden, blijft plaats hebben, zoo is noodzaaklijk, dat hetzelve, door verdubbeling van den klinker, uitgedrukt worde; het welk de Ouden, reeds vroeg, hebben waargenomen; gelijk hierna uit verſcheidene voorbeelden ontwijfelbaar zal blijken.

Ten aanzien van de overige klinkeren, zou men kunnen aanmerken, dat, daar dezen, ſlechts, een lang (en niet, gelijk de E en O, een zacht-lang en ſcherp-lang) geluid hebben, dezelven alleenlijk dan behooren verdubbeld te worden, wanneer zij op ee-

(*) De tegenwerping, dat hierdoor de taal voor vreemdelingen moeilijk gemaakt wordt, dewijl zij niet kunnen weten, of het enkelvoud van *beken*, *zonen* enz. *beek* en *zoon*, of *bek* en *zon* zij, zal in het vervolg opgelost worden.

eenen medeklinker nederkomen; b. v. *daad*, *laat*, *muur*, *duur*, terwijl in *daden*, *laten*, *muren*, *duren*, hetzelfde lange geluid gehoord wordt.

Wanneer wij deze regels, welken op den aard onzer taal en de uitſpraak gegrond zijn, aannemen, dan is het niet moeilijk te beoordeelen, hoe veel waarde die regels hebben, welken, in opzigt tot de ſpelling der klinkeren, ſedert eenige jaren, zijn ingevoerd geworden. *Willekeurige bepalingen hieromtrent.*

De onregelmatigheid in dezen ſchijnt, voornaamlijk, uit de vermenging met vreemdelingen geboren te zijn, die, ten tijde der nederlandſche beroerten, hier te lande gekomen zijn, en dus wel, toen 'er geene voegzame gelegenheid was, om onze ſpraak te handhaven.

De afwijkingen van de oude zuiverheid bleven, in weerwil der pogingen van ſommigen (*), aanhouden, totdat men, eindelijk, eene gansch nieuwe ſpelling heeft zien invoeren, beſtaande in de algemeene verdubbeling der klinkeren, zelfs in alle lettergrepen, zonder onderſcheid, welken niet met eenen medeklinker geſloten worden. P. C. Hooft heeft aan deze ſpelling, zekerlijk, de grootſte achtbaarheid bijgezet; en hij ſchijnt tot deze algemeene verdubbeling daardoor gekomen te zijn, dat hij begreep, dat men *banen*, *leven*, *muren* enz. ſchrijvende, ook *minen* voor *mijnen*, *tiden* voor *tijden*, *bliven* voor *blijven*, *winen* voor *wijnen* zoude moeten ſchrijven.

Het

(*) Inzonderheid de meenigvuldige, in dien tijd opgerichtte en bloeijende, Rederijkkamers.

Het kan niet ontkend worden, dat deze ſpelling regelmatig goed is, en door den zeeuwſchen en overijsſelſchen tongval nog voorgeſtaan wordt; doch dewijl de gewoonte, om de I in *tiden*, *bliven*, *minen*, *winen*, als I uitteſpreken, genoegzaam verſleten, en in plaats van deze I reeds vroeg de IJ gebezigd is, zoo is er, dunkt mij, vooral tegenwoordig, geene voldoende reden, om van onze, thands gewone, ſpelling aftegaan, of wederom *tiden*, als het meervoud van *tijd* enz. intevoeren; ook niet, om eenen middenweg inteſlaan, in plaats van de I de Y te gebruiken, welke bij de Ouden voor de I gebezigd werd, en *tijd*, in het meervoud, *tyden* enz. te ſchrijven; te meer, dewijl de Y eigenlijk geene duitſche, maar latijnſche letter is, welke, in die taal, de griekſche *υ* vervangt; en men, in die plaatſen van ons Vaderland, waar, in de uitſpraak, tusſchen IJ en EI onderſcheid gemaakt wordt, in *ſtrijden* en *ſtrijd*, *tijden* en *tijd*, *wijnen* en *wijn*, duidlijk hetzelfde geluid hoort. Het is zeer zeker, dat er onderſcheid moet plaats hebben in het uitſpreken van IJ, EI en Y; maar hoe wordt de laatſte letter dan uitgeſproken? als I? dan moeten wij *hi*, *gi* en *wi* zeggen, in plaats van *hij*, *gij* en *wij*. Dat de Ouden zoo ſpraken, is klaar; maar wij zeggen thands algemeen zoo wel *wij*, als *wijt*. Klinkt de Y als EI? dan heeft *wy* denzelfden klank, als *wei*, dat intusſchen geheel iets anders is.

Dan, daar zij, die eene algemeene verdubbeling der klinkeren ingevoerd hadden, de woorden *week*, *kool*, en diergelijken, volgends hunne aangenomene ſpelregels, ook in het meervoud, met EE

en

en oo spelden, en *weeken*, *koolen* schreven, om het even, of zij door *week* den tijd van zeven dagen, of het bijvoeglijke naamwoord *week* (zacht) — door *kool* eene vuurkool, of eene bloemkool wilden aanduiden, schoon deze woorden, naar den aard onzer taal, in klank zeer onderscheiden waren, zoo was men op een hulpmiddel bedacht, en meende, het gevonden te hebben, door de woorden, welken het scherp-lange geluid hadden, met streepjes boven de klinkers te teekenen, zoo dat *week* van *wéék* en *kool* van *kóól*, hierdoor, te onderkennen was.

Dit zag men in de eerste werken van P. C. Hooft waargenomen, en ook, naderhand, door A. Pels beproefd; doch de omslag van die teekentjes begon wel rasch lastig te worden; en de bewaring van het onderscheid der klanken werd aan het gehoor alleen overgelaten, zonder dat men onderscheid van schrijven in acht nam.

En de ondervinding heeft geleerd, hoe kwalijk men gehandeld hebbe, met eene taaleigenschap van die waarde zoo schandelijk te verwaarloozen!

Uit het dus verre verhandelde is ligtlijk optemaken, van welke waarde de overige spelregels zijn, welken men, van tijd tot tijd, onder ons heeft zien invoeren; b. v. dat de kortste spelling altijd de beste is, en de woorden *been*, *steen*, *hoor*, *koop* enz. verbogen wordende, geen twee klinkers mogen behouden, en men, derhalve, niet *steenen*, *hooren* enz., maar *stenen*, *horen*, enz. moet schrijven. Anderen zijn van gevoelen, dat alle naamwoorden, welken, in het enkelvoud, of

eenlettergrepige woord, twee klinkers hebben, ook, in het meervoud, twee klinkers moeten behouden: en dat alle werkwoorden, welken' in den eersten persoon, der aantoonende wijs, of in de gebiedende wijs, met twee klinkers gespeld worden, ook door alle tijden en wijzen heen, twee klinkers behooren te hebben; b. v. men zegt, in het enkelvoud, *beek*, *boog*; derhalve in het meervoud, *beeken*, *boogen*. Men zegt, in den eersten persoon der aantoonende wijs, ik *geef*, *loof* enz. en in de gebiedende wijs, *geef*, *loof*; derhalve ook *geeven*, *looven*. Wederom anderen maken uit den verleden onvolmaakten tijd der werkwoorden op, of zij met een of twee klinkers moeten gespeld worden; b. v. ik *gaf*, derhalve *geven*: ik *maakte*, derhalve *maaken*: ik *leefde*, derhalve *leeven*: ik *kookte*, derhalve *kooken*, enz.

En, schoon alle deze regels willekeurige bepalingen zijn, tegen den aard onzer taal lijnregt inloopen, en den verschillenden klank der woorden geheel opheffen, hebben zij echter hunne voorstanders gevonden, zelfs bij aanzienlijke en, in ons Vaderland, met roem bekende taal- en dichtkundige Genootschappen.

Dat zij, nogthands, niet anders te beschouwen zijn, dan als ongegronde en zelfuitgedachte taalregels, is, hoop ik, uit het reeds gezegde gemaklijk aftelei-den, en zal nader blijken.

Wat men in het oog moet houden, om de spelling der klinke-

Het is, naar mijn inzien, noodzaaklijk, dat men, om de spelling, vooral, die der klinkeren te bepalen, de *doorgaande landspraak*, het *achtbare gebruik*

bruik der Ouden, en de *ſpelling onzer Taalverwanten* in het oog houde. ren te bepalen.

En dat, in het *oudduitſche*, *frankiſche*, *kimbriſche*, *moeſogottiſche*, en het *oudkimbriſche*, of *oudnoordſche der Yslanderen*, het onderſcheid tusſchen E en EE, O en OO is waargenomen, heeft L. TEN KATE onwederlegbaar bewezen (*).

Dan, ten aanzien van het gebruik der nederlandſche Ouden, heeft men te onregt aangemerkt, dat de oudſten onzer Schrijveren alle woorden met enkele klinkeren geſchreven hebben, tot omtrent het jaar 1600, of 1550 (**); daar het blijkbaar is, dat ve-

(*) D. I bl. 157-159. Zie verder: brief door den ongenoemden Schrijver der *Idea Gramm.* aan D. VAN HOOGSTRATEN, in de Boekzaal van Sept. en Octob. 1708, bl. 358. L. TEN KATE haalt, D. I bl. 118, tevens het getuigenis van den Letterkundigen VICTORINUS aan, daarin beſtaande, dat de oude latijnſche Dichters NAEVIUS en LIVIUS, wanneer zij eene lange lettergreep te ſchrijven hadden, daar voor twee klinkers bezigden, en dus ſchreven: *aara*, *voocem*, *feelix*; doch dat men naderhand, in ſtede van die verdubbeling, een ſtreepje boven de zelfklinkers geplaatst heeft, als: āra, vōcem, fēlix. Zie vooral A. KLUIT, in zijn vertoog over de ſpelling, N. BIJDRAGEN D. I. bl. 298. Bl. 301 van dat zelfde vertoog, merkt hij aan, dat zulk een ſtreepje, het zij in de breedte, het zij in de hoogte geſteld, alleenlijk plaats had in woorden, die meer dan eenen zin hadden, en door hetzelve onderſcheiden werden. Op dezelfde plaats zegt A. KLUIT, dat de oudſte Grieken de lange klinkers altijd door eenen enkelen klinker hebben uitgedrukt; doch dat naderhand die verlenging, of verdubbeling, is ingevoerd, waarvan nog overig is, dat wij de dubbele ε en ο, door η en ω, letterteekenen van latere uitvindingen, kunnen onderſcheiden.

(**) TEN KATE, D. I. bl. 159. *Proeve van oudheid-taal- en dichtkunde*, onder de ſpreuk: *Dulces ante omnia Musae*. D. II. bl. 104.

velen het onderscheid tusschen de zachte E en de scherpe EE vrij naauwkeurig in acht namen, schoon die zelfden omtrent het gebruik der o en oo nog geenen vasten voet schijnen gehouden te hebben.

Onze oudste geschriften klimmen niet hooger, dan tot het midden der dertiende eeuw; en het schrijven was toen en later, meestal, het werk der Monniken, die, verslingerd op hunne latijnsche spelling, de klanken en derzelver onderscheiding niet naauwkeurig in overweging genomen, en daar naar hunne spelling gevormd hebben. Sommige klanken echter, vooral die der EE, spraken zoo sterk, dat men zich, toen zelfs, niet konde onthouden, de EE te gebruiken, waar dezelve in de uitspraak gehoord werd. En dat velen onzer oudste Schrijveren, om de scherpe E en O uittedrukken, EE en OO, in onderscheiding van de zachte E en O, gebezigd hebben, is door den taalkundigen F. VAN LELIJVELD voldoende aangewezen, zoo in schriften van het jaar 1470, 1350, 1321, als in de *oude keure van Middelburg*, van het jaar 1254, zijnde het oudste geschrift, welk, tot hiertoe, in het nederduitsch bekend is (*).

Ook vind ik, in schriften van lateren tijd, dit onderscheid vrij naauwkeuriglijk waargenomen. Zie hier eenige voorbeelden uit de *Gulden Harpe* van K. VAN MANDER, 1612: *Bejegent*, *beleden*, *beter*, *bleven*, *breken*, *creghen*, *deden*, *gebeden*, *gheven*, *ge-*

(*) Aanteekeningen achter het derde deel der *Proeve van Taal- en Dichtkunde* van B. HUIJDECOPER, uitgegeven door N. HINLÓPEN, bl. 428 env.

geneghen, *ghepresen*, *gheresen*, *ghesegent*, *heden*, *hemel*, *leden*, *leven*, (naamw.) *leven*, (werkw.) *mede*, *meten*, *neder*, *pleghen*, *profeten*, *reden*, *seven*, *steden*, *teghen*, *treken*, *velen*, *versteken*, *weghen*, *wesen*, *weten* enz. Daartegen: *beeren*, *eeren*, *gheene*, *ghemeene*, *heeren*, *keeren*, *leeren*, *steenen*, *teeken*, *vermeeren*, *vreesen*, *zee* enz. Zoo ook: *bode*, *beloven*, *dolen*, *gheboren*, *ghelogen*, *ghenomen*, *ghesproken*, *loven*, *moghen*, *sloten*, *vloden*, *vromen*, *zonen* enz.; maar: *doove*, *ghelooven*, *groote*, *hooren*, *loopen*, *loonen*, *nooden*, *ooghen*, enz.

Niet minder naauwkeurig wordt dit onderscheid in het oog gehouden, in de *spelen van sinne*, 1562, en in den *Chronijk van Brabant*, 1565. Daar vind ik, doorgaands: *beter*, *begheren*, *bleven*, *dese*, *edel*, *ghene* (*ille*) *gheven*, *leven*, *nemen*, *pasferen*, *presenteren*, *regeren*, *schepen*, *spelen*, *spreken*, *velen*, *vrede*, *weten*, *wezen* enz.; maar: *breeder*, *eene*, *eeren*, *gheene* (*nullus*) *heeren*, *keeren*, *kleeden*, *twee* enz. Zoo ook: *beloven*, *boven*, *comen*, *ghecoren*, *ghenomen*, *groven*, *ghesloten*, *ghesworen*, *hopen*, (*sperare*) *hoven*, *joden*, *moghen*, *schoten*, *sporen*, *vlogen*; daartegen: *behooren*, *dooden*, *gheloopen*, *ghelooven*, *groote*, *hoopen*, (*ophoopen*) *hooren*, *kroonen*, *rooven*, *thoonen*, enz.

Even zoo is het onderscheid tusschen IJ en EI, bij de Ouden, doorgaands en zonder uitzondering, erkend en in acht genomen. L. TEN KATE zegt hieromtrent, dat hij, sedert MELIS STOKE, van het jaar 1300 af, geen eenen onzer Schrijveren (zelfs hoe gering hij ook ware, zoo hij slechts voor het jaar 1650 schreef) ontmoet heeft, die hetzelve, in de

spelling, niet heeft waargenomen (*); terwijl de vermaagschapte talen daarmede volmaaktlijk overeenkomen; het welk door hem, in eene lijst van vergelijking, duidlijk is aangewezen (**).

In de *spelen van sinne* vind ik, doorgaands: *altijt*, *bedrijf*, *beswijcken*, *bevrijt*, *bewijsen*, *blij*, *blijcken*, *blijven*, *drijven*, *ghelijcken*, *kijcken*, *kijven*, *lijf*, *prijsen*, *pijnen*, *rijck*, *rijsen*, *schijnsel*, *schrijven*, *schijven*, *stijf*, *sije* (ter sije) *swijghen*, *twijfelen*, *wijf*, *wijn*, *waestijn*, *wijten* enz.; maar integendeel; *arbeyt*, *beleyt*, *bereyt*, *dreygen*, *eyghen*, *gheneygd*, *heylig*, *kleyn*, *leydt*, *reyn*, *reysen*, *verbeyden*, enz.

Zoo ook in *die Historie*, *die men heet Ecclesiastica*, 1534: *gelijck*, *latijnsche*, *rijck*, *tijd*, *verbijsterd*, *schrijft*, enz.; en integendeel: *arbeyden*, *bescheyden*, *beyden*, *eynde*, *gheenderley*, *ghescheyden*, *heyden*, *heylich*, *heymelick*, *keyser*, *leyden*, *reysen*, *romeyn*, *weynich*, enz.

Het bijgebragte zal, gis ik, voldoende zijn, om te toonen, dat, voor twee en meer eeuwen, het onderscheid tusschen IJ en EI, in onze taal, genoegzaam zonder uitzondering, geheerscht heeft. Ik zou meer voorbeelden, ook uit andere Schrijveren, zelfs uit MELIS STOKE, (1300) kunnen ontleenen; doch om mijne Lezers met geene woordenlijsten te vermoeijen, zal ik het bij de opgegevenen laten.

Dat het onderscheid tusschen E en EE, O en OO, gelijk ook tusschen EI en IJ, wezenlijk en op de uitspraak

(*) D. I. bl. 156.

(**) D. I. bl. 163.

ſpraak gegrond is: dat dit onderſcheid op de tong van vele Nederlanderen, in onderſcheidene gewesten van ons Vaderland, leeft, is door L. TEN KATE duidlijk aangetoond. Het ſtandvastig in acht nemen van dit onderſcheid, vooral op het platte land, alwaar, door den minderen omgang met vreemdelingen, de taal der ouderen en voorouderen meer onverbasterd blijft, bewijst, dat hetzelve noch toevallig, noch willekeurig, maar in den grond der taal gevestigd is (*).

In de meeste gewesten, en zelfs in de meeste ſteden van ons Vaderland, is, in het ſpreken naamlijk, dit onderſcheid vrij duidlijk kenbaar; ſchoon het, in *het* ſchrijven, veelal, is verloren geraakt; ja zelfs, ſchoon men daarmede ſtrijdige ſpelregels uitgedacht en gevolgd heeft. Niet dat de zacht-lange en ſcherp-lange E en O, de IJ en EI, overal, op dezelfde wijs, worden uitgeſproken; maar in het voordbrengen van de woorden, welken E of EE, O of OO, IJ of EI vereiſchen, wordt vrij algemeen, een kenlijk onderſcheid gemaakt (**). Nergens echter in geheel Nederland, zoo duidlijk, als in deze Stad, (Rotterdam) alwaar het, onder alle rangen van menſchen, van welken de minſten zelven het weten, in de uitſpraak, allernaauwkeurigst wordt in acht genomen.

Zij, die tusſchen Noordholland en den Rijn wonen,

(*) *Aantek.* van N. HINLÓPEN achter het derde deel der *Proeve van Taal- en Dichtkunde* van B. HUIJDECOPER, bl. 428.

(**) *Brief van den ongenoemden Schrijver der Idea Grammatica* aan D. v. HOOGSTRATEN, in de Boekzaal van Sept en Octob. 1708, bl. 359.

nen, fpreken EI èven eens uit, als IJ (*). Ook is bij hen alleen de zacht-lange E en O in gebruik; fchoon het kenmerk van de fcherp-lange EE bij de lage Gemeente van Amfteldam nog in wezen is; daar zij dezelve, in het fpreken, volgends den Friefchen tongval, als IE bezigt, en voor *been*, *beest*, *een*, *geest*, *meest*, *fteen*, *week* enz., *bien*, *biest*, *ien*, *giest*, *miest*, *ftien*, *wiek* enz. zegt; terwijl dit volftreklijk geen plaats heeft bij de zacht-lange EE in *beek*, *geen*, (het gene) *week* (zeven dagen) enz.

Wanneer men derhalve, in Amfteldam, *mienen*, *bienen*, in Gouda, *koapen*, *loapen*, in Overijsfel en Friesland *tiden*, *widen* (toewiden) hoort zeggen, dan weet men zeker, dat *meenen*, *beenen*, *koopen*, *loopen*, *tijden*, *wijden*, met EE, OO, en IJ moeten gefpeld worden; terwijl alle die woorden, waarin men, (in die plaatfen) den klank van IE, OA en I niet hoort, regelmatig E, O, en EI vereifchen, naardien men daar altijd *geven*, niet *gieven*, *kómen*, (of *kommen*) niet *koamen*, *bereiden*, niet *beriden*, zal hooren.

Hem, die over dit gewigtige onderwerp meer begeert te lezen, wijs ik naar het eerfte deel der *aanleiding tot de kennisfe van het verhevene deel der Nederduitfche Sprake* van L. TEN KATE (**). Schoon deze door zijne geboorte en opvoeding, niet geleerd had, IJ van EI, E van EE, en O van OO te

(*) In het Brabandfche klinken EI en IJ als AI, en bij den Zaanlander EI als AAI, en IJ als EI. Het verloop in dezen wordt door L. TEN KATE aan den omgang met Hoogduitfchers toegefchreven. D. I. bl. 156 env.

(**) Bl. 116, 118, 119, 147, 152, 340.

te onderscheiden, heeft hij zich echter, door zijne eigene waarnemingen, op de been gebragt, waarin hij nogthands, volgends zijne erkendtenis, door de *Idea linguae belgicae* niet weinig is geholpen geworden.

Het is zeker, dat wij, thands, zeer vele woorden met EE en OO schrijven, welken, in hunnen aard, eigenlijk tweeklanken zijn, als zoodanig in onze oude taal bekend staan, en ook dus in de verwantschapte talen voorkomen. De hooggeleerde A. KLUIT heeft, in zijn *vertoog over de spelling* (*), velen dezer woorden opgegeven; en wel vooreerst eenigen, die thands EE hebben, maar oudtijds met EI geschreven werden, en ook omgekeerd. Dus schreef men *teiken*, *gemein*, *allein*, *meinen*, *deilen*, *heilen*, (waarvan *heil*, *heilig*, *heiland*,) *spein*, *veig*, *reip*, *ein*, *deig*; waarvoor men thands bezigt: *teeken*, *gemeen*, *alleen*, *meenen*, *deelen*, *heelen*, *speen*, *veeg*, *reep*, *een*, *deeg*. Daartegen sprak en schreef men *dreegen*, *verbreeden*, (van het stamwoord *breed*) *leeden*, *weenig*; waarvoor thands het gebruik eischt: *dreigen*, *verbreiden*, *leiden*, *weinig*. Het naauwe verband, dat er tusschen deze scherpe EE en EI is, maakt ook, dat wij, thands nog, onverschillig hooren *vleesch* en *vleisch*, *gemeente* en *gemeinte*, *kleen* en *klein*, *bleek* en *bleik*. Hieruit blijkt genoegzaam, dat de lange scherpe EE een gansch ander geluid moet hebben, dan men in *leven*, *geven* enz. hoort, in welken de lan-

Vele woorden, die thands EE en OO hebben, hadden, oudtijds, tweeklanken.

(*) *Nieuwe Bijdragen*, D. I. bl. 327 env. *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde*, D. III. bl. 10.

lange zachte E plaats heeft. Wanneer de EE voor EI gebezigd wordt, heeft men, in de uitspraak, eenen wezenlijken tweeklank. En dit vinden wij ten volle bevestigd, wanneer wij onze taal, in navolging van TEN KATE, met de *Alemannische*, *Franktheutsche* en *Moesogothische* tongvallen vergelijken.

Even zoo komt de scherpe OO, in de uitspraak, als een gemengde klinker, of als een waare tweeklank, voor. En iemand, die niet aan den amsteldamschen tongval verslaafd is, en de vereischte opmerkzaamheid aanwendt, zal, veelligt, kunnen hooren, dat in de woorden *oogen*, *loon*, *hoog* enz., een gansch andere klank heerscht, dan wij in *komen*, *boter*, *door*, *voor* enz. ontdekken.

De lange scherpe OO verschilt zoo veel van de lange zachte OO, als AU van EU. De laatste verandert, in honderden van woorden, in den tweeklank EU; en vele woorden, die oudtijds deze zachte O hadden, hebben thands EU; bij voorbeeld *teuge*, *kreuken*, *breuke*, *deugen*, *vleugel*, *keure*, *jeuken*, *keuken*, *spreuke*, *reuke*, enz.; maar de lange scherpe OO heeft nooit in EU kunnen verwisselen, stond altijd in evenredigheid met een gemengeld geluid van O en A, en heeft naauwe gemeenschap met der Latijnen tweeklank AU, of der Grieken *αυ*; gelijk ook vele woorden, die met OO geschreven worden, uit het latijn ontleend zijn, als *kool*, (*caulis*) *oor*, (*auris*) *moor*, (*maurus*) *poos*, (*pausa*) *thesoor*, (*thesaurus*) *klooster*, (*claustrum*) enz. Doch de woorden, die, in het latijn, de O hebben, en bij ons overgenomen zijn, vindt men nooit met de lange scherpe OO gespeld.

Men

Men kan dit alles nog klarer zien doorſtralen, wanneer men ook de verwantſchapte talen raadpleegt; en wij moeten beſluiten, dat er, buiten de lange zachte klinkers, van ouds, ook nog een gemengde, dubbele, of ſcherpe klank heeft plaats gehad, die noodwendiglijk vordert, dat men denzelven van de zachtere klanken onderſcheide.

Dit onderſcheid is thands, in de ſchrijftaal, genoegzaam onbekend geworden.

En dit is door Kiliaan, door de nederduitſche Overzetters van den Bijbel, op last der Staten Generaal, in het jaar 1637 uitgegeven, door Constantijn Huijgens, D. R. Kamphuijzen, Jerem. de Decker, en anderen naauwkeuriglijk in acht genomen; waarom het te verwonderen is, dat men, in de vorige eeuw, zoo verre van deze, zoo evenredig en algemeen aangenomene, ſpelling heeft kunnen afwijken, dat dit ganſche onderſcheid, ſchoon op de tong van vele Nederlanderen, in onderſcheidene gewesten van ons Vaderland, nog aanwezig, thands echter, *in de ſchrijftaal*, genoegzaam niet meer gekend, en bij velen als nutteloos aangemerkt wordt.

En het zal moeilijk zijn, hetzelve wederom in te voeren.

Dan, daar het verſchil der uitſpraak in *leven*, *geven*, *koken*, *bogen*, en *beenen*, *meenen*, *droomen*, *brooden* enz. geenszins ingebeeld, maar wezenlijk is; daar dit verſchil blijft ſtand houden, niettegenſtaande men ſchrijve: *leeft*, *geeft*, *kookt*, *boog*: *been*, *meen*, *droom*, *brood* enz.; dewijl in de eerſte voorbeelden, de zachte ee en oo, en, in de laatſten, de ſcherpe ee en oo voorkomen; zoo zal het zulken, die aan dit onderſcheid niet gewoon zijn, altijd moeilijk vallen, dit verſchil der uitſpraak behoor-

hoorlijk optemerken, en daarnaar hunne ſpelling te regelen (*).

Het is derhalve noodzaaklijk, een Woordenboek te vervaardigen, waar in dit onderſcheid wordt aangewezen.

En, daar het zeker is, dat zij, die geboren en opgevoed zijn, ter plaatſe, alwaar dit verſchil der uitſpraak nog algemeen heerſchende is — die nimmer zelven tegen de klanken van E, EE, O, OO, EI en IJ zullen zondigen, en het terſtond zullen hooren, wanneer een ander hieromtrent misſpreekt, en aan *beek* den klank van *been*, aan *week* (zeven dagen) den klank van *week*, (zacht) of aan *kookt* dien van *koopt*, of aan *leiden* dien van *lijden* geeft: — daar het zeker is, zeg ik, dat zij, welken dit onderſcheid *in de uitſpraak* aangeboren is, hetzelve, *in het ſchrijven*, echter, veelal verwaarloozen, en dus toonen, de kragt van dit onderſcheid niet te kennen, daar zij *leven*, *deelen*, *komen*, *ſtroomen*, *belijden* en *beſcheiden* ſpreken, en dikwerf *leeven*, *delen*, *koomen*, *ſtromen*, *beleiden* en *beſchijden* zullen ſchrijven, tenzij zij zich opzetlijk in de ſpelkunst geoefend hebben; zoo blijft het, naar mijn inzien, hoe vele taalregels men ook, ter beſtiering in dezen, moog opgeven, volſtrekt noodzaaklijk, dat men een Taalkundig Woordenboek vervaardige, waarin, onder anderen, dit onderſcheid opzetlijk wordt aangewezen, zoo ten aanzien van de

zelfde

(*) Zonder den klank in aanmerking te nemen, weet men, dat de woorden, welker zaaklijk deel op twee of meer medeklinkers, of op I ſtuit, in verbuiging, met de dubbele EE en OO geſchreven worden, als *beesch*, *beeſche*, *broosch*, *brooſche*, *vleesch*, *vleeſchelijk*, *koorts*, *koortſen*, *ooit*, *gooijen*, *plooijen* enz. Voor het overige blijft het verſchil der uitſpraak de toets, of men E of EE, O of OO moet ſchrijven.

zelfstandige naamwoorden, *bijvoeglijke naamwoorden*, en *werkwoorden*, als in opzigt tot alle andere woorden, welken E of EE, O of OO, EI of IJ vorderen: waarin de zelfstandige naamwoorden met hunne *verbuiging in het meervoud* — de bijvoeglijke naamwoorden met hunne *trappen van vergelijking* — de werkwoorden, niet slechts in hunne *onbepaalde wijs*, maer ook met hunne *onvolmaakt-verledene tijden*, en met hunne *deelwoorden* voorkomen.

Ten aanzien der klinkeren A en U heb ik boven (*) aangemerkt, dat, daar dezen slechts een lang (en niet, gelijk de E en O, een zacht-lang en scherp-lang) geluid hebben, dezelven alleenlijk dan behooren verdubbeld te worden, wanneer zij op eenen medeklinker nederkomen; dewijl, b. v. in *daden*, *laten*, *paren* enz., *uren*, *duren*, *muren* enz. hetzelfde lange geluid gehoord wordt, als in *daad*, *laat*, *paar* enz., *uur*, *duur*, *muur* enz. En dit te meer, daar deze spelling met het gebruik der Ouden overeenkomt, die, schoon zij de E en de O reeds overal verdubbelden, waar de scherp-lange E en O, in de uitspraak, gehoord werden, echter genoegzaam algemeen *draghen*, *graven*, *hare*, *jaghen*, *jaren*, *laten*, *gewaghen*, *raden*, *slaghen*, *vernamen*, *zware* enz: *aventuren*, *gheburen*, *huren*, *sturen*, *turen*, *vuren* enz. schreven (**).

Hun,

(*) Bl. 18.

(**) HUIJDECOPER zegt, in zijne *Proeve*, D. I. bl. 156, dat wij, in onze taal, vele zelfstandige naamwoorden van eene greep hebben, welker laatste letter een medeklinker is, na eenen enkelen

Hun, die beweren, dat de door ons opgegeven regel de taal voor Vreemdelingen moeilijk maakt, dewijl zij niet kunnen weten, of het enkelvoud van *daden*, *muren* enz. *daad* en *muur*, of *dad* en *mur* zij, geven wij ten andwoord, dat juist het tegendeel waar is (*). Wanneer men, slechts, in het oog houdt, dat, bij ons, de klemtoon altijd op het zaaklijke deel des woords valt (**), en dat de lan-

klinker geplaatst, als *bad*, *blad*, enz. Van zulke zelfstandige naamwoorden, zegt hij, die in het meervoud den laatsten medeklinker niet verdubbelen, hebben wij werkwoorden, die den medeklinker nooit, maar den klinker altijd verdubbelen; b. v. *bad*, meerv. *baden*, werkw. *baaden*, *baadde*, *gebaad*, — *blad*, meerv. *bladen*, werkw. *doorblaaden*, *doorblaadde*, *doorblaad*, — *dag*, meerv. *dagen*, werkw. *daagen*, *daagde*, *gedaagd*, enz.

Hiertegen merkt F. VAN LELIJVELD aan: „ wat het verdubbelen der klinkers betreft, welk HUIJDECOPER stelt in de werkwoorden, doch niet in het meervoud der zelfst. naamwoorden, *zulks is in de daad eene willekeurige onderscheiding, niet gegrond op de analogie der taal, noch ook op het gebruik der Schrijveren, welken de Heer* HUIJDECOPER *gezag toekent.*" Bl. 159.

(*) *N. Bijdragen* D. I. bl. 345.

(**) „ Door welke heerlijke, en, in 't stuk der afleiding, zeer „ gewigtige wet," zegt TEN KATE, „ niet alleen de welspre- „ kendheid in top raekt, en de aerdigste zinonderscheidingen „ kunnen uitgedrukt worden; maer 't is ook daer door, dat on- „ ze Voorvaderen op eene allerzekerste wijze verhoed hebben, „ dat onze tael, eeuw in eeuw uit, van haren eersten en aller- „ oudsten grondslag niet ontaerd is geworden, nogte ook niet „ wel ontaerden kan, zoo lang als die wet onderhouden word," enz. D. II. bl. 6, env. Zie verder *maandelijksche Bijdragen*, D. I, bl. 365-367. *N. Bijdragen* D. I. bl. 305, vooral in de aanteekening: HUIJDECOPER *Pr. van Taal- en Dichtk.*, D. II. bl. 350.

lange klinker, in geval van afkorting en fluiting op eenen medeklinker, verdubbeld wordt, dan kan er, genoegzaam, geene zwarigheid overblijven. De uitzondering van woorden, die, in het meervoud, den langen, en, in het enkelvoud, den korten klinker hebben, is van gering gewigt, als bepaald zijnde tot de weinige woorden, welken men bij TEN KATE, D. I. bl. 387, en in de *N. Bijdragen*, D. I. bl. 346 enz, bijgebragt vindt. Ook zal een Vreemdeling, onzen vastgestelden spelregel volgende, uit het meervoud van onze woorden gemaklijk kunnen opmaken, in welken de zacht-lange, en in welken de scherp-lange klinkers plaats hebben.

De verlenging der klinkeren met hun gelijken.

Nu staat nog onderzocht te worden, of alle onze klinkers, waar zij verlenging noodig hebben, tegenwoordig niet met hun gelijken behooren verlengd te worden.

Het is volkomen blijkbaar, dat, oudtijds, de verlenging der klinkeren met E, doorgaands, heeft plaats gehad. Oorspronglijk had men, bijna, geene woorden van eene lettergreep, en men schreef *bane*, *vele*, *dike*, *vore*, *mure*, *mine* enz.; doch de rijmoefening het noodzaaklijk makende, dat de laatste letters weggelaten, en deze woorden tot eenlettergrepige gevormd wierden, was het natuurlijk, dat de medeklinker de letter E, welke men van achteren weggeworpen had, tot een steun, in de uitspraak, ontving, en dat men *baen*, *veel*, *diek*, *voer*, *muer* enz. schreef; schoon men niet kan ontkennen, dat men, ten aanzien der I, weldra eenen anderen weg insloeg. Men verlengde, naamlijk,

de I met zich zelve, men schreef *mijn*, *sijn* enz., hield den klinker I wel onderscheiden van den tweeklank IE, en ontweek dus het gevaar, om *lijf* voor *lief*, *zijn* voor *zien*, enz. te nemen. Men had dezelfde reden niet, om eene dergelijke voorzorg, ten aanzien van de O, te gebruiken; want door deze met de E te verlengen in *koem*, *woen*, *genoet* enz. liep men weinig gevaar, om derzelver klank met dien van den tweeklank OE, in *proeven*, *droegen* enz. te verwarren; dewijl deze te veel verschilt van de uitspraak, welke de O, door de verlenging met E, kreeg. In sommige oorden van ons Vaderland, heeft men, in het verlengen der klinkeren, ook de I gebruikt, als: *rait*, *dait*, *beilt*, *zoin*, enz.; doch wij vinden, dat, in het begin van het jaar 1400, de I reeds niet meer, dan voor de R gebezigd werd, als: *hair*, *heir*, *voir*, *doir*, *oir*, *oirsprong*, *huir*, enz., waarvan *hair*, *heir* en *meir* nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook, thands, moog wezen.

In de *tweespraak* der kamer *in liefd' bloeijende*, Amsteld. 1585. lezen wij (*): „ Andere hebben de „ óó met OI ende OA willen onderscheiden, schrij„ vende *oick*, *koipman*, *ick hoir*, *gheloif* enz.; of„ te *oack*, *koapman*, *hoar*, *gheloaf*; doch is hier„ mede 't verschelende gheklanck in de o en de ó „ niet ghebetert."

Langzamerhand, echter, is deze wijs van verdubbelen der klinkeren in onbruik geraakt, en heeft men begonnen, den klinker met zijnsgelijken te ver-

(*) Bl. 32.

verlengen; ſchoon de verlenging van de A met de E het langst heeft ſtand gehouden, terwijl men in die ſchriften, waarin men reeds *leer*, *heer*, *groot*; *hoor*, *uur*, *muur*, *mijn*, *zijn* enz. vindt, nog doorgaands *baen*, *gaen*, *laen*, *ſtaen* enz. aantreft.

Zeer veel is er reeds gezegd en geſchreven, voor en tegen de verlenging der A met zich zelve. De taalkundige HUIJDECOPER verwondert zich, in zijne *Proeve*, daarover, dat VONDEL zich, ten aanzien der ſpelling van AE, niet, op het voorbeeld van HOOFT, verbeterd — maar nog meer daarover, dat TEN KATE, in zijn nooit volprezen werk, de ſchrijfwijs van AE gebruikt hebbe; terwijl hij deze ſpelling, in deszelfs werk, aanziet als een klein vlekje in een ſchoon aanzigt (*). FR. VAN LELIJVELD zegt hieromtrent, in zijne aanteekeningen op HUIJDECOPERS *Proeve*: „ Wij kunnen niet na„ laten, onze verwondering te betuigen over de „ ſterke uitdrukkingen, welke de Heer HUIJDECO„ PER gebruikt, met opzicht tot VONDEL en TEN „ KATE; daar 't onbetwistbaar zeker is, dat het „ gebruik der E, ter verlenging der A, de oude en „ echte ſpelling is; gelijk wij die vinden bij onze „ Schrijvers, geene uitgezonderd, van de oudſten „ af, tot dien tijd toe, dat de amſteldamſche Ka„ mer, *in liefde bloeijende*, in hare *tweeſpraak*, „ de ſpelling van AA heeft ter bane gebracht; „ ſchoon dezelve door H. DE GROOT, CATS, „ HUIJGHENS, ZACH. en DAN. HEIJNS, R.

„ VIS-

(*) D. I. bl. 347.

*** 3

„ VISSCHER enz. niet gevolgd is" (*).

Zij, die *waan*, *maan* enz. schrijven, geven voor reden, dat men dus de eenparigheid in acht neemt, dewijl dan alle de klinkers met hun gelijken verlengd worden; dat, daarbij, de A met zich zelve verlengd, haar geluid het zuiverst geeft; enz. Dan, het is zeker, dat de oude en echte spelling de verlenging van de A met de E is. En, wanneer men daar tegen inbrengt, dat de Ouden ook de O en de U met E verlengden, en men derhalve, in navolging der Ouden, ook *poert*, *muer* zou moeten schrijven, dan herhalen wij het gene wij reeds gezegd hebben, naamlijk, dat de Ouden, nadat zij van de verlenging der O en U met E afgegaan zijn, zich intusschen aan de verlenging der A met E standvastig gehouden hebben. Dat de klank van AA zuiverer zou zijn, dan die van AE, is, dunkt mij, meer ingebeeld, dan wezenlijk (**); dewijl de E, achter eenen der andere klinkeren gevoegd zijnde, met den voorgaanden, bij het uitspreken der woorden, als in éénen adem verzwolgen wordt, en denzelven dus alleenlijk verlengt (***). Velen schrijven aan de

(*) D. I. bl. 848, alwaar, behalve de reeds genoemden, nog eene gansche lijst van nederlandsche Schrijveren wordt opgegeven.

(**) B. HUIJDECOPER zegt dit, in zijne *Proeve* D. I. bl. 347; en P. BURMAN merkt hierop aan: „ dit is waar; maar naar de amstel„ damsche uitspraak. Doch dewijl, hier, van de nederlandsche „ en niet van de amsteldamsche taal gehandeld wordt, geloof ik „ niet, dat die reden veel doorgaan kan". *Eenige Aanmerkingen*, enz. bl. 5.

(***) *N. Bijdragen* D. I. bl. 317.

de AE den klank der griekſche ἦτα toe (*), en meenen, dat de AE moet gebruikt worden in de woorden *waereld*, *paerel*, *gaerne* en dergelijken; doch verkeerdlijk; naardien de griekſche η aan onze lange ſcherpe EE beandwoordt, en de genoemde woorden eigenlijk *wereld*, *peerle*, *geerne* enz. behooren geſchreven te worden.

Zij, die AE ſchrijven, zeggen, dat er woorden zijn, waarin men de AE volſtrektlijk niet kan misſen; die naamlijk, welken door eene zamentrekking (*craſis*) ingekort worden, als *verſmaên* van *verſmaden*, *vergaêrd* van *vergaderd*, *blaên* van *bladen*. Maar zij, die de ſpelling met AA den voorrang geven, voeren hier tegen aan, dat, bij de inkorting van *verſmaden*, enz. niet alleen de D, maar ook de E wordt weggeworpen; terwijl de ſtaartmedeklinker in de vorige lettergreep ſmelt, en derzelver klinker verdubbeld wordt; waardoor men van *verſmaden*, *verſmaan*, van *vergaderd*, *vergaard*, van *bladen*, *blaan* krijgt. Zoo ook komt, bij inkorting, van *zoden*, *zoon*, van *ſtadig*, *ſtaag*; (niet *ſtaig*) terwijl hier dan niet ſlechts de D, maar ook de E en de I verloren gaan.

De taalkundige FR. VAN LELIJVELD zegt, in zijne *Aanteek.* op HUIJDEC. *Pr. van Taal- en Dichtkunde* (**), over dit onderwerp handelende: „ dat de ſpelling van AA, tegenwoordig, genoegzaam algemeen is doorgedrongen; in zoo verre, dat allen, die niet zonderling willen wezen, den gewonen loop volgen". Het is onbetwistbaar, dat de ſpelling

(*) NIJLOË *Aanleid. tot de Nederl. Taal*, bl. 123 env.

(**) D. I. bl. 348.

ling van AA veel algemeener is, dan die van AE; het rotterdamſche Dicht- en Letterk. Genootſchap, S. S. G., dat, onder de Genootſchappen van ons Vaderland, geene geringe plaats beſlaat, heeft, echter, de laatſte onafgebroken gevolgd; niet met oogmerk, om *zonderling* te wezen; maar dewijl het, met ANONYMUS BATAVUS (*), oordeelde, dat dezelve op het gebruik der Ouden gegrond, en met de landſpraak overeenkomſtig was; uitgezonderd alleenlijk, in Amſteldam en Noordholland, alwaar de AA algemeen gebezigd, en in een zeer onaangenaam geluid gehoord wordt. Intusſchen acht ik, met TEN KATE (**), dit verſchil van weinig aanbelang. Weleer ſchreef ik altijd AE; doch, voor de uitgaaf van dit Woordenboek, bepaalde ik mij tot de ſpelling van AA, om de volgende redenen; *vooreerst*, omdat zij algemeener is, dan die van AE; en *ten andere*, omdat daarbij de eenparigheid wordt in acht genomen, en alle de klinkers dus met hun gelijken verlengd worden. Het is, intusſchen, te wenſchen, dat eenmaal, zoo in dit, als in verſcheidene andere opzigten, door bekwame Taalgeleerden uitſpraak gedaan, en deze uitſpraak met het gezag der hoogſte wetgevende Magt, in ons Vaderland, zal geſtaafd worden!

(*) *Idea Gramm. Cap.* XVII. *Brief aan* D. VAN HOOGSTRATEN, in de Boekzaal van Sept. en October 1708, bl. 360 env.

(**) *Aanl.* D. I. bl. 118.

VAN

VAN HET GEBRUIK DER MEDEKLINKEREN.

Onze taal bediende zich, in haren oorsprong, meestal, van woorden van twee of meer lettergrepen; doch dezen zijn, door besnoeijing en verharding van uitspraak, (*metaplasmus detractitius*) in woorden van eene lettergreep veranderd (*). En op dezen grondslag rust het gansche gebouw der verscherping of verzachting van de reeds genoemde medeklinkeren.

B en P. Toen men de E begon aftekappen, in woorden van twee of meer lettergrepen, als *dage*, *wive* enz., moest men, *dag*, *wijv* enz, of *dach*, *wijf* enz. schrijven. Elk, die onze oudste spelling, zonder vooringenomenheid beschouwd heeft, weet voorzeker, dat de Ouden gewoon

(*) Onze taal had, oudtijds, genoegzaam geene woorden van eene lettergreep; en dus gebeurde het nimmer, dat de klinker, gelijk nu, tegen eenen eindmedeklinker stuitte. Men schreef, b. v. ik *make*, *breke*, *schrive*, *kome*, *bure*. In lateren tijd, heeft men, eerst in dichtmaat, vervolgends ook in ongebonden stijl, de woorden met eene korte E (*scheva*) eindigende, tot eenlettergrepige woorden begonnen te vervormen, schoon het, echter, nog lang in gebruik bleef, die vervorming, door middel van eene *apostrophe*, (') aantewijzen, schrijvende men ik *ma-k'*, *bre-k'*, *schri-v'*, *ko-m'*, *bu-r'*. Doch die omslag viel, welhaast, te lastig; en dus besloot men, om de zachte E achter aftenemen, en, metinvoeging van dezelve voor den medeklinker, te schrijven: ik *ma-ek*, *bre-ek*, *scri-ef*, *ko-em*, *bu-er*. Het is vreemd, dat dit nimmer door iemand wel begrepen is, dan door A. VERWER. Naderhand is het ook door A. KLUIT bondig betoogd geworden, *Taal- en Dichtk. Bijdragen*, D I. bl. 209.

woon waren, in de meeste gevallen, de lettergrepen met eenen ſcherpen medeklinker te ſluiten, en *doot*, (oulings *doet*) *af*, *hof*, *huis*, *wech* enz. te ſchrijven.

De B, echter, werd door hen, aan het einde van een woord, of van eene lettergreep, gebruikt, als *Rabbout* (*), *abſtade*, *abt*, *ambt* (**), *cribbe*, *hebben*, enz. Zoo ook *eb*, *kwab*, *lub*, *ſchub*, *rib* enz.;

(*) MEL. STOKE *Rijmkr.*, door B. HUIJDEC. 8o. B. I. bl. 165, 250. B. II. bl. 320, 409, 484.

(**) Wij vinden het woord *ambt*, op drie verſchillende wijzen, geſchreven: *amt*, *ampt* en *ambt*. Ik verkies het laatſte, in navolging van B. HUIJDECOPER, om de volgende redenen. *Am*, of *amb*, is celtiesch. De Latijnen bedienden er zich dikwijls van, en verklaarden het altijd door *circum*, dat is, *om*, *rondom*. Van hetzelve hebben de Grieken hun *amphi* (αμφι). Deze beteekenis, en het hoogduitſche *umb*, waarin de B heeft ſtand gehouden, toonen, dat *am*, *amb*, *om*, *umb*, niet van elkander verſchillen. Het latijnſche *ambire* is dus *omgaan*, en wel, in het bijzonder, zulk een omgaan, als wij thands *ſollicitéren* noemen; waarvan ons basterdwoord *iets ambiëren*, d. i. naar eenige bediening, of waardigheid, ſtaan. Van het celtiſche komt ons duitſche woord *ambt*, waarin de B eene oorſpronglijke letter is.

Gansch anders is het met het woord *bemd* gelegen, waarin de B in het geheel niet te pas komt; gelijk uit deszelfs afleiding blijkt. Volgends L. TEN KATE, (Aanl. D. II. bl. 643.) komt het van den wortel *bam*, *bem*, of *baem*, in het ijslandsch *bem*, *ſecuro*, et *contineo*, met den uitgang D. Dan, de ſpelling van *bemd*, zonder B, blijft ſteek houden, ſchoon men dit woord, met WACHTER (Gloſſar. pag. 692.) van het oude *beimen* afleide. Dit beteekende, oudtijds, *verbergen* en *bedekken*; in welken zin het bij KILIAAN voorkomt. In het angelſ. is *bamed* zoo veel als *bedekt*, *gedekt*. Ons *bemd* zoude dan van dit *beimen*, *dekken*, *verbergen*, afkomende, een *dekkleed*, iets dat het ligchaam dekt, of de naaktheid verbergt, beteekenen.

enz.; en, ſchoon dezen wel, bij verkorting, geſteld worden voor *ebbe*, *kwabbe*, *lubbe*, *ſchubbe*, *ribbe*, is het nogthands zeker, dat de eerſte lettergreep dezer woorden met de B geſloten wordt; even als in *babbelen*, *brabbelen*, *webben*, *ſchrobben*, *ſnebben*, *tobben*, *knabbelen*, *knibbelen*, *dobbelen*, *hobbelen*, *kibbelen*, *dubbel* enz.

Over het algemeen zoude men, volgends het tegenwoordig doorgaande gebruik, kunnen vastſtellen, dat die medeklinkers, welken, in de verbuiging, of verlenging, der woorden, noodzaaklijk zijn, ook tot ſluitletters gebezigd worden, uitgezonderd de V en Z; b. v. ik *heb*, wij *hebben*, *paard* (*), *paarden*, *dag*, *dagen* enz.; maar ik *geef*, ſchoon wij *geven*: ik *lees*, ſchoon wij *lezen*, omdat de v en z te zacht geoordeeld worden, om tot ſluitletters te dienen.

Het lijdt geene tegenſpraak, dat wij de C, in *nederduitſche* woorden, niet anders noodig hebben, dan tot het ondeelbare letterteeken CH, of CHI, overeenkomende met der Grieken CHI, (χ) en bij ons gebruiklijk voor eene ſcherpere letter, dan G, in *echt*, *ſchaap*, *ſchoon* (**), *mensch*, *aardsch*, *leche-* CH en G.

(*) Hiervan is uitgezonderd *met*, dat, in de verbuiging, *mede* heeft; zoo ook *want*, dat, volgends B. HUIJDECOPER en A. KLUIT, van *wanden*, *wenden*, afkomt. De ſpelling van deze woorden met eene T is zoo algemeen aangenomen, dat men, door dezelven met eene D te ſchrijven, verwarring zoude te weeg brengen. *Rondom*, *voordaan* en *andwoord* zijn reeds, bij kieſche Schrijvers, in gebruik.

(**) „ De tweeledige gedaante der CH (zegt L. TEN KATE, *Aanleid.* D. I. bl. 123.) heeft ſommigen van nieuwer tijd misleid, om

chenen, *juichen*, *huichelen* (*); schoon wij, in de woorden *Cesar*, *Cicero*, *cyprus*, *cypres*, *ceder*, *cel*, *cichorei*, *cipier*, *citer*, *citroen*, *cijfer*, *cijns*, *oceaan*, en eenige andere, van het grieksch, of latijn, oorspronglijke woorden, de c behouden.

De c, die eene latijnsche letter is, en, in die taal, voor K dient, is bij ons, waarschijnlijk, het eerst ingevoerd, in die tijden, toen de Kloosterlingen, genoegzaam, alleen de pen voerden. Vervolgends heeft men getwijfeld, of men de c der Latijnen, dan de K der Grieken, bij ons, moeste aannemen; en hiervan is het gebruik gesproten, dat men, in, bijna, alle de oude schriften van latere tijden, tot pas honderd jaren geleden, beiden tegelijk geschreven vindt, in *ick*, *dick*, *stick*, *kloeck*, enz. Eindelijk is men tot de verwerping van eene dier twee letteren overgegaan; en dewijl

om de CH (in ons nederduitsch) te willen verbannen, vermids in den klank, voor welken CH dient, geene dubbelheid, veelmin C noch H gehoord wordt; waarom zy ook so voor SCH (als *sgoon* voor *schoon*) zochten intevoeren. Doch als men wel op 't vereischte geluid let, zal men de G veel te zacht, in dit geval, bevinden. Indien men zich ontslaat van dien verbijsterenden ouden naam van *ceha*, en dit letterteeken *che*, of *chi*, noemt, als dan zal de gelijkaardigheid tusschen G en CH, zelfs in naam en uitspraak, blijken."

(*) Te regt merkt E. ZEIJDELAAR, in zijne *nederd. spelk.* bl. 105, aan, dat men *huichelen*, *juichen* enz. moet schrijven, en niet *huigchelen*, *juigchen* enz., omdat deze woorden, zonder G in de eerste lettergreep, een voldoend geluid geven: *hui-chelen* enz; daartegen *lagchen*, *pragchen*, *ligchaam*, *bogchel*, *pogchen*, *rogchelen*, omdat dezen de G niet kunnen missen; want *la-chen*, of *lac-hen* enz. voldoet aan den klank van het woord niet; en *lachchen* wordt door goede Taalkenners niet gebezigd.

wijl dit lot der c, naar verdienste, is te beurt gevallen, zoo gebruikt men nu weder, als van ouds, de k en de s, in *kamer*, *ik*, *sieraad*, *versieren* enz. (*).

Ten aanzien van de ch staat aantemerken, dat zij voor een ondeelbaar letterteeken moet gehouden worden. Te zeggen, dat zij uit de letteren c en h zamengesteld is, zoude even zoo verkeerd zijn, als te beweren, dat de we eene dubbele u is.

Schoon men, wegens de gedaante van, bijna, alle onze letteren, mag vastsstellen, dat de eene uit de andere gevormd is, geeft dit, echter, geenen grond, om er gevolgen uit te trekken, in opzigt tot de klanken, welken door de letteren aangeduid worden (**).

De Ouden waren, gelijk reeds gezegd is, gewoon, de lettergrepen met eenen scherpen medeklinker te sluiten; schoon zij, in sommige gevallen, van dezen regel afgingen; zoo als wij, met voorbeelden uit Melis Stoke, ten aanzien van de b, getoond hebben, en, in opzigt tot de d, nog zullen toonen. Hierop, echter, is de taalregel gebouwd, dat de lettergrepen nooit met eene g, maar altijd met eene ch moeten gesloten worden. Doch deze gewoonte der Ouden is, naar mijn inzien, meer willekeurig, dan regelmatig; zoo, omdat zij dezelve niet ten aan-

(*) *Taal- en Dichtk. Bijdragen*; D. I. bl. 221.

(**) Hoe gemaklijk dit ook te begrijpen is, zal, echter, het verkeerde begrip, hieromtrent geworteld, niet uitgerooid worden, tenzij men, op de drukkerijen, een aaneengetrokken letterteeken voor de ch wilde invoeren. *Taal- en Dichtk. Bijdr.* D. I. bl. 217.

aanzien van alle zachte en ſcherpe medeklinkers volgden, als ook, dewijl het natuurlijk is, dat de woorden, welken oorſpronglijk eene G vorderen, die G, bij alle verbuigingen, blijven behouden.

Het komt mij, derhalve, voeglijkst voor, wanneer de G niet als noodzaaklijk tot het woord behoorende kan aangewezen worden, de CH te gebruiken, als in *zich*, *vrucht*, *pracht*, *echt*, *vocht*, *zocht*, (van *zoeken*) enz.; doch wanneer de G tot het zaaklijke deel des woords behoort, en, in de verbuiging, niet kan gemist worden, dan ook de G, zonder uitzondering, tot ſluitletter te bezigen, als in *dag*, *klagt*, (van *klagen*) *plagt*, (van *plegen*) *bragt*, (van *brengen*) *gezegd*, (van *zeggen*), *legt*, (van *leggen*) *zog* (van *zuigen*) *bogt*, (van *buigen*) *deugd* (*), (van *deugen*) *vlugt* (van *vliegen*) enz. (**).

Het is, derhalve, geen willekeurige en ongerijmde, maar met den aard der woorden zelven overeenkomende regel, die ons voorſchrijft, om, door de ſpelling, onderſcheid te maken tusſchen

Lach en *lag*, (van *liggen*)
Licht en *ligt*, (*hij ligt*)
Echt en *egt*, (van *eggen*)

Wicht

(*) Bij inkorting van *deugede*, *dogede*, van *deugen*, *dogen*.

(**) Wanneer men de G nimmer als ſluitletter duldde, dan zoude men ook *oocb*, *voocbd*, *gevoelicb*, *zorcb*, *borcb* enz. moeten ſchrijven, ſchoon deze woorden *oogen*, *voegden*, *gevoelige*, *zorgen*, *borgen* enz. maken. Ook zoude men *ik voecb*, *bezicb*, *behaacb*, *knaacb* enz. moeten gebruiken, ſchoon deze woorden van *voegen*, *bezigen*, *behagen*, *knagen* enz. afkomſtig zijn. E. ZEIJDELAAR *nederd. taal* enz. D. II, bl. 94.

Wicht en *wigt*, (van *wegen*)
Doch en *dog*, (*doggen*)
Enz.

En, schoon het onderscheid in de spelling van
Acht en *agt*,
Dicht en *digt*,
Noch en *nog*,
voornaamlijk, en misschien alleenlijk, op het verschil van derzelver beteekenis rust, en er, behalve dezen, nog zeer vele gelijknamige woorden overblijven, die door geene spelling te onderscheiden zijn; zoo wordt hetzelve thands, echter, vrij algemeen, door de netste Schrijvers waargenomen.

Dat men, oudtijds, in vele woorden, de CH met de F verwisseld heeft, blijkt uit de aanteekeningen van B. HUIJDECOPER op de *rijmkronijk* van MELIS STOKE. Wij vinden daar *vichtiene*, dat is *vijftien* (*) — *gichte*, d. i. *gifte* (**) — *geschrichte*, d. i. *geschrifte* (***).

Het is bekend, dat de klank van CH en F, in sommige woorden, onverschillig gehoord, en daarom ook tweezins uitgedrukt wordt, als in *hecht* en *heft*, *gracht* en *graft*. Ik voor mij, echter, spreek en schrijf *graft*, (van *graven*) *heft*, (van *heffen*) terwijl ik die woorden, omtrent welken ik geene F, of V, als oorspronglijk tot dezelven behoorende, kan aanwijzen, met de CH bezig, als *zacht*, *schacht*, *kocht*, waarvoor men anders ook *zaft*, *schaft*, *koft* ge-

(*) D. I. bl. 350.

(**) D. II. bl. 339.

(***) D. III. bl. 370.

gebruikt. Dat men, tegenwoordig, *schrift*, *gift*, *vijftien* enz. behoore te spreken en te schrijven, lijdt geene bedenking. Intusschen is het noodzaaklijk, dat men, wanneer uit twee een kan gekozen worden, zich zelven daarin gelijk blijve, en niet, nu eens *zacht*, dan eens *zaft* schrijve, maar, hieromtrent, eenen vasten voet houde.

D. en T. Ten aanzien van de D en T is het ontwijfelbaar, dat, bij de Ouden, meestal, de T, in het slot der woorden, de plaats van de zachte D vervuld heeft. Ik zeg, opzetlijk, *meestal*; want bij MELIS STOKE vinden wij *deed*, *God* (*), *had* (**), *mids* (***), (voor *midden*). Eerst op het laatste der vijftiende eeuw, is de D, (en naderhand de DT) ook in andere woorden, tot sluitletter in gebruik gekomen; en dit gebruik der D, aan het einde van woorden, of lettergrepen, is algemeener geworden, sedert de amsteldamsche kamer, *in liefde bloeijende*, de tweespraak der nederduitsche letterkunst in het licht gaf, waarin men de D tot eene sluitletter bezigde, in al zulke woorden, welken, in de verbuiging, D hebben. Zoo zegt men, b. v. *ik zend*, *brand*, *vind*, van *zenden*, *branden*, *vinden*; alwaar de D ook, in de uitspraak, gehoord wordt; want *ik vind er geen* spreekt men uit, als *ik vinder geen* (****).

En,

(*) *Rijmkr.* B. I, vs. 232, 241.

(**) B. II, vs. 525, 550.

(***) B. II, vs. 510. *Mids onder de Vriesen.*

(****) HUIJDEC. *Proeve*, D. I, bl. 86. Om het onderscheid tusschen D en T aanteroonen, dient het voorbeeld *het hard onder de* ze-

En, daar alle de werkwoorden in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs, in het enkelvoudige getal, eene T hebben, als *gij* en *hij zegt*, *leest* enz. (*); zoo is het natuurlijk, dat diezelfde tweede en derde persoon van de werkwoorden, welken eene D in hun zaaklijk deel hebben, als *zenden*, *randen*, *branden*, *binden*, *vinden* enz. eene DT ontvange, als *gij* en *hij zendt*, *randt*, *brandt*, *bindt*, *vindt*, enz., waarvoor de Ouden schreven, *gij zendest*, *hij*

zolen hebben, d. i. het harde, of het vaste land: en *het hart onder de zolen hebben*, d. i. geenen moed hebben, dan om te vlugten. „Zij, die het onderscheid tusschen D en T niet kennen, hebben hier gelegenheid, om het te leeren," zegt B. HUIJDEC. *Pr.* D II, bl. 356.

(*) Hier van zijn uitgezonderd *hij is*, *kan*, *zal*, *mag*, *wil*. De Ouden schreven ook *hij wilt*. Zie voorbeelden hiervan in HUIJDEC. *Proeve* D. I, bl. 80. De Overzetters van den Staten Bijbel hebben in bedenking genomen, of zij hij *wilt*, of hij *wil*, zouden schrijven; doch verkozen het laatste; zie hunne taalregels, bl. 103. En deze spelling is zoo algemeen aangenomen en doorgedrongen, en men heeft, sedert meer dan eene eeuw, zoo weinig, indien het al mogt geschied zijn, *hij wilt* geschreven, dat het gemaakt en eigenzinnig zoude wezen, deze spelling, op nieuw, te willen invoeren. *Pr. van oudh.*, *taal- en dichtk.*, onder de spreuk *dulces ante omnia Musae*, D. I, bl. 83. env. — B. HUIJDEC. zondert, in zijne *Pr.* D. I, bl. 80, van dezen regel ook *hij plag* uit; maar dewijl dit, eigenlijk, de derde persoon van den onvolmaaktverledenen tijd zoude zijn, zoo komt het hier niet in aanmerking. Ook brengt men tot de uitzonderingen van dezen regel *hij derf*, en *durf*; zie voorbeelden hiervan bij HUIJDEC. *Pr.* D. I, bl. 81, aanteek.. — MELIS STOKE *Rijmkr.* D. III, bl. 429. — *Maandel. Bijdragen* D. I, bl. 194, 305, — FORTMAN *taalk. aanmerkingen*, bl. 83. Dan, schoon dit ook door VONDEL nagevolgd is, schrijft men, echter thands te algemeen hij *derft* en *durft*, om hiervan af te gaan.

****

hij zendet — *randest*, *randet* — *brandest*, *brandet* — *bindest*, *bindet* — *vindest*, *vindet* enz. En dit zelfde heeft plaats, ten aanzien van het meervoudige getal der gebiedende wijs van zoodanige werkwoorden, als *zendt*, *randt*, *brandt*, *bindt*, *vindt*, *houdt*, *bidt gij* enz. (*).

Men is, te regt, van oordeel, dat wij het onderscheid in den tweeden persoon van het enkel- en meervoud verloren hebben, sedert men, met het einde der zestiende eeuw, het enkelvoudige *du* verworpen, en met het meervoudige *gij* vervangen heeft.

Onze persoonlijke voornaamwoorden waren, oudtijds, gelijk bekend is, dezen:

Enkelv. *ik*, *du*, *hij*,
Meerv. *wij*, *gij*, *zij*.

De werkwoorden werden, op de volgende wijs, gebogen:

Enkelv. *Ik beminne*, *spreke*, *loope*,
Du beminnest, *sprekest*, *loopest*,
Hij beminnet, *spreket*, *loopet*.

Meerv. *Wij beminnen*, *spreken*, *loopen*,
Gij beminnet, *spreket*, *loopet*,
Zij beminnen, *spreken*, *loopen*.

Het doorgaande gebruik verkiest hiervoor, thands, *ik bemin*, *gij bemint*, *hij bemint* enz., *wij beminnen*,

(*) De spelling van DT wordt, alleenlijk in de genoemde gevallen, goedgekeurd; dewijl, wanneer dezelve ook tot naamwoorden, als *nood*, *band*, *kwaad* enz. wierd uitgestrekt, en men *noodt*, *bandt*, *kwaadt* enz. wilde schrijven, men hetzelfde regt zoude hebben, om *abpt*, *wijvf* en *huizs* te schrijven.

hen, *gij bemint*, *zij beminnen* enz.; waaruit blijkt, onder anderen, dat de tweede persoon van het enkelvoud in onbruik geraakt is; terwijl men van eenen, zoo wel als van meer personen zegt, of schrijft, *gij bemint*, *spreekt*, *loopt* enz.

Wanneer wij dit, nu, op de gebiedende wijs der werkwoorden toepassen, dan is het, in den grond, niet anders, dan regelmatig te noemen, wanneer men, in de gebiedende wijs, zoo wel tot eenen, als meer personen sprekende, zegt *bemint*, *spreekt*, *loopt* enz., dewijl het persoonlijke voornaamwoord *gij* de tweede persoon van het meervoud is, die, in alle tijden en wijzen onzer werkwoorden, met de T gesloten wordt; gelijk zulks door vele Schrijvers der vorige eeuw, en, onder anderen, ook door de taalkundige Overzetters van den Staten Bijbel, overal, standvastiglijk is in acht genomen.

Dan, zoo algemeen als men het persoonlijke voornaamwoord *du*, en, met hetzelve, den tweeden persoon van het enkelvoud der werkwoorden verworpen, en met dien van het meervoud verwisseld heeft, bijna even zoo algemeen is het aangenomen, in navolging der Ouden (*), het enkelvoud der gebiedende wijs zonder, en het meervoud met eene T uittedrukken; onaangezien men *neem gij*, *hoor gij*, *bemin gij* enz. schrijvende, eenen meervoudigen persoon bij een werkwoord in het enkelvoudige voegt (**).

Ver-

(*) HOIJDEC. *Pr.* D. II, bl. 202, env.

(**) „ Het algemeene gebruik (zegt de geleerde M. TIJDEMAN, en ik zeg het, in navolging van hem) wil dit thands; en dit volg ik liever, dan dat ik alleen voor stijfhoofdig, of onwetend, wil

Verder moeten wij, hierbij, nog aanmerken, dat men verpligt is, de regelmaat der taal, in het spreken en schrijven, te volgen, zoolang, als het algemeene gebruik die nog niet verworpen heeft. Uit het onderscheid tusschen het enkel- en meervoud der gebiedende wijs, daarin bestaande, dat het eerste geene, maar het laatste altijd eene T achter zich heeft, hebben sommigen opgemaakt, dat, waar geene T moet wezen, daar ook geene D kan staan; en begonnen, in het enkelvoud van de gebiedende wijs der werkwoorden *baden*, *branden*, *treden*, *leiden*, *zenden*, *binden*, *worden*, *houden* enz., *baa*, *bran*, *tree*, *lei*, *zen*, *bin*, *wor*, *hou* enz. te schrijven; vergetende, dat al zulke werkwoorden, die eene D, in de onbepaalde wijs, hebben, welke tot het zaaklijke deel des woords, en niet tot den uitgang behoort, die D, door alle tijden en wijzen heen, behooren te behouden, en nergens zonder dezelve mogen gebezigd worden.

De gebiedende wijs der boven genoemde werkwoorden is, derhalve, in het enkelvoud, *baad*, *brand*, *treed*, *leid*, *zend*, *bind*, *word*, *houd* enz.

Even zoo is het met de werkwoorden, die, in het zaaklijke deel, eene T hebben, als *haten*, *weten*, *gieten*, *sluiten*, *stooten*, *smijten* enz. Ook dezen behouden overal de T, en derhalve ook, in het enkelvoud der gebiedende wijs. En men zoude zeer onregelmatig te werk gaan, wanneer men *haa*, *wee*, *gie*, *slui*, *stoo*, *smij* enz., in plaats van

haat,

doorgaan." *Pr. van oudb., taal- en dichtk.*, onder de spreuk D. A. O. M., D. I, bl. 96.

haat, *weet*, *giet*, *fluit*, *ftoot*, *fmijt* enz. wilde fchrijven.

Er heeft dus, het is waar, in deze woorden, geen onderfcheid plaats, tusfchen het enkel- en meervoud der gebiedende wijs. Doch dit zelfde gebrek heerscht reeds door alle overige wijzen der werkwoorden; en het zoude niet kunnen verholpen worden, dan door, in dit geval, het enkelvoud met T, en het meervoud met TT te fpellen, als *haat* en *haatt*, *weet* en *weett* enz.; maar behalve dat het onmooglijk zoude wezen, om dit onderfcheid, in de uitfpraak, uittedrukken, zoo is hetzelve noch algemeen aangenomen, noch op de natuur der taal gegrond (*).

Ten aanzien van den derden perfoon, in het enkelvoud van den onvolmaaktverledenen tijd, kan men aanmerken, dat dezelve, als zoodanig, nooit eene T achterop heeft, dat is, dat de T, (die tot den derden perfoon des tegenwoordigen tijds vereischt wordt) tot den derden perfoon des verledenen tijds niet behoort; als *hebben*, *hij had*, *doen*, *hij deed*; *binden*, *hij bond*, *geven*, *hij gaf* enz. (**).

Het

(*) *Pr. van Oudh.*, *Taal- en Dichtk.*, onder de fpr. D. A. O. M., I, 97 env.

(**) „ Bij velen onzer Schrijveren, onder welken ook VONDEL, HUIJDECOPER, WAGENAAR, en de Vertalers van den Staten Bijbel, vindt men, *hij hadt*, *vondt*, *ftondt*, *deedt* enz; doch, mijns bedunkens, zeer kwalijk, omdat wel de tweede, maar niet de derde perfoon van het enkelvoud des onvolmaaktverledenen tijds met eene T gefloten wordt. HOOFT heeft dit zeer wel in acht genomen, fchrijvende altijd *hij had*, *deed*, *bond* enz Vindt men bij onze oudfte Schrijvers *hadt*, zoo is zulks altijd eene verkorting van *had het*; even als *hijt*, voor *hij het*, *int* voor *in*

 het,

Het is wel waar, dat er dikwijls, in dien derden persoon, eene T gevonden wordt en noodzaaklijk is; maar dit heeft alleenlijk plaats in werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, eene T hebben, die, omdat zij tot het zaaklijke deel des woords behoort, door alle tijden en wijzen moet behouden worden, als *fluiten*, *floot*, *berften*, *borst*, *fpuiten*, *fpoot*, *eten*, *at*, *zitten*, *zat* enz.; zoo ook in die onregelmatige werkwoorden, welken, schoon in het zaaklijke deel geene T hebbende, echter in den eersten en derden persoon van den onvolmaaktverledenen tijd, met eene T gebezigd worden, als *plegen*, *plagt*, *brengen*, *bragt*, *denken*, *dacht*, *mogen*, *mogt* enz. (*). Doch hier strekt de bijgevoegde T geenszins, om den derden persoon van den eersten te onderscheiden; maar de derde persoon heeft eene T, alleenlijk, omdat de eerste persoon eene T heeft; want in alle werkwoorden is het een zekere regel, dat altijd de derde persoon van den onvolmaaktverledenen tijd overeenkomt met, en gelijk is aan den eersten; zoo dat, wanneer in den eersten persoon eene T achter aan staat, dezelve ook, hierom, in den derden persoon gevonden wordt; maar niet in den derden

het, *falt* voor *fal het*, *wast* voor *was het*, *eest* voor *is het* enz. HUIJDEC. *Pr.* D. I, bl. 92, 93, in de aanteek.

(*) Om *mag* en *plag* voor den eersten en derden persoon des onvolmaaktverledenen tijds te houden, hier voor is, dunkt mij, geen genoegzame grond. Zonderling is het, zegt FR. VAN LELIJVELD, met ons *mogen*, dat, in den derden persoon van het enkelv. des tegenw. tijds, *zonder*, en in den derden persoon van het enkelv. des verledenen tijds, *met* eene T geschreven wordt; regt het tegendeel van het gene in onze andere werkwoorden plaats heeft. HUIJDEC. *Pr.* D. I, bl. 93, in de aanteek.

den perfoon, *als zoodanig*, of in zijne betrekking van derden perfoon (*).

Uit den, thands, door het gebruik geldenden, regel volgt, dat de Medeklinkers, welken in de verbuiging der woorden noodzaaklijk zijn, ook tot fluitletters gebezigd worden, uitgezonderd de v en z, gelijk, boven (**), reeds aangemerkt is: dat men *kwaden*, *kwaad*, *handen*, *hand*, *ftaarten*, *ftaart*, *Goden*, *God*, *fnooden*, *fnood* enz., behoore te fchrijven (***).

Hetzelfde heeft plaats ten aanzien van de bedrijvende en lijdende deelwoorden, als *leerend*, *volgend* (****) — *geleerd*, *gevolgd* (*****) enz. En dit

(*) *Pr. van oudh., taal- en dichtk.*, onder de fpr. D. A. O. M., I, 87.

(**) Bl. 43. „ De Franfchen gebruiken de D, aan het einde der woorden *accord*, *batard*, *brigand*, *marchand* enz., zekerlijk om het gevolg van *accorder*, *batardife*, *brigandage*, *marchandife* enz. De Hoogduitfchen fchrijven *wald*, *pferd*, *bild*, *freund*, *feind* enz., om dezelfde rede." Sewel *Spraakk.*, bl. 15.

(***) Men fchrijft, eigenlijk, niet *kwaad*, *hand*, *ftaart*, *God*, *fnood* enz., omdat men zegt *kwaden*, *handen*, *ftaarten*, *Goden*, *fnooden*; maar omgekeerd. De verbuiging, of verlenging, der woorden, in het meervoud, wordt hier, flechts, als eene toets opgegeven, waaraan men kan weten, of de eindletter, in het enkelvoud, eene D, of T, zij.

(****) Van fommige deelwoorden worden bijwoorden en voorzetfels gemaakt, met achtervoeging van eene s, als *volgends*, *doorgaands* enz. De D wordt hier, in de uitfpraak, en zelfs, fomtijds, in het fchrijven, overgeflagen, fchoon zij, als tot het zaaklijke deel des woords behoorende, naar mijn inzien, moet behouden worden. Zie Wachter. *Prolegom.*, *Sect.* VI.

(*****) „ Vooral raad ik den oplettenden Dichter, of wie hij zij, die de nederduitfche pen voert, dat hij acht geve, om de deelwoorden

dit geldt ook, in opzigt tot die lijdende deelwoorden, welken, in de verbuiging, eene T hebben, als *gedacht*, *gedachte*, van *denken* — *gezocht*, *gezochte*, van *zoeken* — *gekrenkt*, *gekrenkte*, van *krenken*, enz.

De lijdende deelwoorden van werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, eene D, of T, en in den verledenen tijd DD, of TT, hebben, moeten, volgends de regelmaat, in de verbuiging (*), eene DD, of TT, behouden, als *melden*, *meldde*, *gemeld* — *de gemeldde zaak*: *verlichten*, *verlichtte*, *verlicht* — *eene verlichtte kamer*. Zoo ook *het gegrondde bewijs*, *de beandwoordde vraag*, *het geslechtte huis*, enz.; het welk sommigen, schoon verkeerdlijk, ook op alle andere lijdende deelwoorden toegepast hebben, welken met eene D, of T, gespeld worden, schrijvende, b. v. *gezegd*, *gezegdde*, *gezocht*, *gezochtte* enz., in plaats van *gezegde*, *gezochte* enz.

Eindelijk kan men aanmerken, dat de D, in vele woorden, zonder reden wordt ingelascht; het welk, onder anderen, uit het woord *gebaar* blijkt, in welks meer-

den *verkeerd*, *bemind*, met eene D, en niet met eene T, te schrijven enz.;" zegt hieromtrent B. HUIJDEC., *Pr.* D. I. bl. 92.

(*) Ik zeg, opzetlijk, *in de verbuiging*; want onverbogen blijvende, verliezen zij de tweede D en T, welke ook niet uitgesproken zoude kunnen worden; derhalve *een gegrond* (niet *gegrondd*,) *bewijs*: *een geslecht* (niet *geslechtt*) huis; even als de lijdende deelwoorden van werkwoorden, welken, in de onbepaalde wijs, DD, of TT, hebben, onverbogen zijnde, eene D, of T, verliezen, maar verbogen wordende, DD, of TT, behouden, als *redden*, *gered* — maar *de geredde onschuld*: *spitten*, *gespit* — maar *de gespitte aarde*.

meervoud, de D ook veeltijds, ſchoon verkeerdlijk, in de uitſpraak, gehoord wordt; dewijl van het enkelvoudige *gebaar* niets anders kan komen, dan het meervoudige *gebaren* (*).

Dat de D, in de woorden *kleinder*, *ſchoonder*, verkeerdlijk geplaatst wordt, blijkt, zoo rasch wij aanmerken, dat onze vergelijkende trap, door bijvoeging van de letter R bij den ſtelligen trap, gemaakt wordt, en dat dus van *kleine kleiner*, van *ſchoone ſchooner* moet komen.

L. TEN KATE zegt (**), „ dat ons ER, achter het zaaklijke deel van een werkwoord gevoegd zijnde, eenen werker maakt; doch, indien het achter aan L, N, of R, moet ſluiten, dat het dan, welluidenshalve, doorgaands, in DER verwisſelt, als *ſpelen*, *ſpeelder*, *kennen*, *kender*, *verweren*, *verweerder*."

Dan, wie beſpeurt hier zoo veel welluidendheid (***), dat het noodzaaklijk zoude kunnen geoordeeld worden, om van de eigenlijke natuur der woorden aftegaan, en er eene geheel vreemde letter bijtevoegen? Ik, voor mij, volg liever den regel, die zegt, dat van de onbepaalde wijs der werkwoorden naamwoorden gemaakt worden, welken eenen werker aanduiden, door bijvoeging van *aar*, zoo dat van *moorden*, *moordenaar*, van *ſchrijven*,

(*) HUIJDEC., *Pr.* D. II. bl. 211.

(**) *Aanleiding* enz. D. II. bl. 66.

(***) Om de zoogenoemde *welluidendheid* te bevorderen, zijn vele eigendunklijke regels uitgedacht. Alles, wat regelmatig is, luidt wel, zegt IMM. JO. GERH. SCHELLER, in zijne *praecepta ſtili bene latini*, P. I. p. 32.

ven, *schrijvenaar* enz. — of, gelijk nu, (bij uitlating) *woorder*, *schrijver* (*), komt; het welk, ten aanzien van *speler*, *kenner*, *verwerer* enz., niet minder geldt, waarbij de D geenszins als noodzaaklijk kan beschouwd worden. En dat de genoemde regel van TEN KATE verre af is, van algemeen te kunnen waargenomen worden, blijkt daaruit, dat men nimmer *leerder* van *leeren*, maar altijd *leerer*, of *leeraar*, schrijft en spreekt; terwijl, volgends denzelfden regel, van *hooren*, *hoorder* zoude moeten komen; het welk, intusschen, het naamwoord van *hoorden* is.

Even zoo min kan de D noodzaaklijk geoordeeld worden in de woorden *alderlei*, *aldergrootst*, *eenderlei*, *geenderlei*, voor *allerlei*, *allergrootst*, *eenerlei*, *geenerlei*; en ik zie niet, dat dezelve zoo geheel geschikt is, om, gelijk men zegt, de uitspraak te stevigen; althands, dan zoude men, om dezelfde reden, ook moeten zeggen *in alder naam*, voor *in aller naam*; doch wie zoude zulks verkiezen?

Intusschen beweer ik, dat de D onafscheidbaar is van de woorden *welsprekendheid*, *wellevendheid*, *menschlievendheid*, *medelijdendheid*, *toegevendheid* enz., als zamengesteld zijnde uit het deelwoord *welsprekend*, enz. en den uitgang *heid*, waardoor het deelwoord in een naamwoord veranderd wordt; terwijl *bedrevenheid*, *belezenheid* enz. zonder D regelmatig zijn, als zamengesteld uit het lijdlijke deelwoord *bedreven* enz. en den uitgang *heid*.

Men gebruikt nog, veelal, de T in de woorden *om uwentwil*, *zijnentwegen*, *mijnenthalve*, *opentlijk*,

(*) *Idea ling. belg. gramm.*, p. 79, 80.

lijk, *gezamentlijk*, *ordentlijk*, *namentlijk*; doch verkeerdlijk. B. HUIJDECOPER zegt, dat, indien ergens de bedorvene uitspraak de schrijfwijs bedorven heeft, het dan hier is. „ Wat heeft toch de T, in *uwent*, te zeggen?" vraagt hij, „ en waarom spreekt en schrijft men niet *om uwen wil?*" (*) Zoo ook komt de T geenszins te pas, in *namentlijk*, voor *naamlijk*, *gezamentlijk*, voor *gezamenlijk*, *wezentlijk*, (of *wezendlijk*) voor *wezenlijk* (**), *opentlijk*, voor *openlijk*, *ordentlijk*, voor *ordenlijk* (***).

Ten aanzien van de B, D, en G hebben wij beweerd, dat zij, schoon zachte medeklinkers zijnde, zeer wel, aan het einde van lettergrepen en woorden, kunnen gebezigd worden; en dat men zelfs, overeenkomstig met het tegenwoordige gebruik, *heb*, *daad*, *dag* behoore te schrijven. Doch geheel anders wil het gebruik omtrent de V en Z, welken te zacht geoordeeld worden, om een woord, of eene lettergreep, te sluiten, en men schrijft, genoegzaam algemeen, *brief*, niet *briev* — *huis*, niet F en V.

(*) *Pr.* D. II. bl. 345.

(**) HUIJDEC, *Pr.* D. II. bl. 352.

(***) Het is eene bijzondere eigenschap onzer taal, dat de klemtoon altijd op het zaaklijke deel des woords valt; gelijk wij boven, bl. 34, reeds aanmerkten. L. TEN KATE, die deze opmerking gemaakt heeft, meent, dat deze regel in het woord *ordéntlijk*, of *ordéntelijk*, eene uitzondering heeft. Doch B. HUIJDECOPER toont, in zijne *Proeve*, D. II. bl. 350, dat HOOFT, VONDEL, J. BOGAART, G. BRANDT, en A. HOOGVLIET dit woord met den klemtoon op het zaaklijke deel, gebruikt hebben; gelijk ook thands nog allekiesche Redenaars en nette Schrijvers alleen *órdenlijk* zeggen en schrijven.

niet *huiz*; schoon in het meervoud *brieven*, *huizen*. L. Ten Kate merkt hier tegen aan (*): „ men „ zoude mogen twijfelen, of niet v en z, vermits „ de onvolkomen sluiting in hare klankvorming, te „ zacht en te zwak zijn, om voor een slot van ee- „ ne lettergreep te dienen; doch ons woord „ *wriv-velen*, of *vergrov-ven*, kan ons er uit red- „ den; want *wrif-velen*, of *vergrof-ven*, gelijkt „ niet met al naar de behoorlijke uitspraak". Maar ik kan, in de daad, niet zien, dat deze voorbeelden geschikt zijn, om het tegendeel van dat gene te bewijzen, welk ik beweer. *Wrivvelen* is mij niet bekend, wel *wriwelen*, *wrivelen*, of ook *wriggelen*, het welk men van een kind zegt, dat niet stil staat, of zit, maar zich met handen en voeten gestadiglijk beweegt, en daardoor, dikwijls, voor anderen lastig wordt. *Vergrovven*, van *grof*, *grove*, is, zoo veel ik weet, niet in gebruik; althands daarvoor zoude ik, zonder bedenking, *vergroven* verkiezen (**).

Het is waar, dat de v na de t komende, als in *ontvangen*, in de uitspraak, eenigzins naar de f zweemt, terwijl velen, om die reden, *ontfangen* schrijven; „ maar daarom moeten wij", zegt B. Huijdecoper (***), „ die en andere dergelijke veranderingen niet aanstonds in onze schriften in-

voe-

(*) D. I. bl. 127.

(**) Het voorbeeld van *vergrovven*, door Ten Kate hier aangevoerd, is niet gelukkig gekozen, dewijl hij, D. II., bl. 23 zelf zegt: *grof*, *grove*, *waarvan* VERGROVEN; geheel strijdig met het boven aangehaalde.

(***) *Pr.* D. I. bl. 457.

voeren; want zoo doende haalt men de verwarring met open deuren in, en geeft zelfs voet, om de uitſpraak nog meer en meer te verbasteren."

Volgends den grondregel van WACHTER, hangt de ſpelling der woorden van derzelver oorſprong af. Wanneer men nu voor *vangen* het voorvoegſel *ont* zet, dan heeft men *ontvangen*, en niet *antfangen*. Zoo ook ſpreekt en ſchrijft men *ontvonken*, *ontvouwen*, *ontvreemden*, *ontvlugten*, enz.; maar integendeel *antfermen*, *antfutſelen*, enz.

Ten aanzien van de F moeten wij nog deze aanmerking maken, dat vele woorden, welken, in het latijn, deze letter hebben, en bij ons mede plaats vinden, volgends gebruik, met V geſchreven worden, als *vlam*, *vrucht*, *vijg*, *valsch* enz. De F blijft echter in basterdwoorden, als *fabel*, *faam*, *fondament*, *figuur*, *formeren*; waarvoor ſommigen *vormen* verkiezen.

Zoo ook blijft de V, in *venijn*, niet *fenijn*. Daartegen bezigt men de F, in *fout*, *feest*, *feil*; gelijk ook in alle eigennamen, welken wij uit het grieksch, of latijn, in onze taal overbrengen, en die aldaar met Φ, of PH, geſchreven worden, als *Filippus*, *Filadelfus*, volgende hierin de Grieken en Latijnen, die de eigennamen uit andere talen in de hunne overbrengende, dezelven naar den aard hunner taal buigen en verzachten (*). Ook zijn er geene neder-duit-

(*) Als in *Caeſar*, Καισαρ, *Aquila*, Ἀκυλα. Zoo ook ſchrijven de Latijnen de grieksche woorden φήμη, (of φαμα *doric.*) φύγη, φὼρ, met eene F, *fama*, *fuga*, *fur*; ook plagten zij *Fryges*, *Faron*, *Feracides* &c. te ſchrijven, met F, niet met PH, dat naderhand is opgekomen. NIJLOË *Aanleiding*, bl 40.

duitsche woorden, welken PH vereischen. En men wil, dat de Φ, die eigenlijk de grieksche F is, door PH niet beter wordt uitgedrukt, dan door F. Aangaande de uiterlijke gedaante der V kan dit nog aangemerkt worden, dat men dezelve, oudtijds, ook voor den klinker U, gebezigd heeft.

De Schrijver der *vvvwe proef over het werktviglijke der Dichtkvnde* zegt, „ dat men den moed behoorde te hebben, om dit oud gebruik weder in zwang te brengen." Dan, de onderscheidene letterteekens U en V zijn reeds zoo algemeen aangenomen, dat wij het noodig oordeelen, dezelven te behouden, te meer, dewijl door de schrijfwijs van *vvvr*, voor *vuur*, enz. ligtlijk, verwarring zou veroorzaakt worden.

S en Z. In opzigt tot de S en Z, leert het algemeene gebruik ons, thands, dat men de Z als eene zachte, de S als eene scherpe letter moet bezigen: dat men de Z moet stellen voor de W, als *zwaar*, *zwellen*, *zwier*, *zwindelen*, *zwoegen*, en de S voor de andere medeklinkers, als *schip*, *slot*, *smart*, *snuiven*, *spinnen*, *stok* enz. Onze Voorvaders zagen reeds, dat, ook in dit geval, twee onderscheidene teekens voor den zachten en scherpen klank noodig waren. Dan, hierop is de twist gevolgd, welke vrij lang geduurd heeft, of men, naamlijk, de Z, als bij de Grieken, scherp, of, als bij de Hebreen, zacht te gebruiken hebbe (*); omtrent welk stuk men het thands, echter, volkomen eens is (**). Het door

NIJ-

(*) *Taal- en dichtk. Bijdragen*, D. I. bl. 118.

(**) TEN KATE zegt, (Aanl. D. I, bl 121.) „ Voor omtrent één „ éêw, was de Z bij ons nóg bûiten gebruik; de Letterkonstenaers „ er-

Nijloë (*) hieromtrent aangeteekende toont, genoegzaam, dat de s voor den scherpen, de z voor den zachten klank moet gebezigd worden. In *sterk*, *strijd*, *suiker*, *staan*, kan geene z gebruikt worden; en wederom in *zwaar*, *zwaan*, *zien*, *zilver*, geene s. Wanneer men *swaar*, *swaan*, *sien*, *silver*, met eene s schrijft, luidt het op zijn friesch; en schrijft men *zterk*, *ztrijd*, *zuiker*, *ztaan*, met eene z, dan is de uitspraak veel te zacht. De s sist meer door de tanden, dan de z, die niet zoo sterk gehoord wordt. En dit is het regte onderscheid dezer

„ érkénden wel, dat 'er tót onze zagte en harde uitspraek élk een „ bijzonder létterteéken vereischt wierd; maar de éene zag de z „ aen, op de hóógduitsche wijze, als scherp, en de andere op de „ fransche, als zagt; dus bleeven veele geléérden nóg een wijl bij „ de owde gewoonte van s in beide gevallen te gebruiken; dóg ein„ deling drong het onderscheid van z voor de zagte, en s voor de „ scharpe uitspraek stérk door, onder de Geléérdsten; zóódat dit „ nutte gebruik nu, als onder het agtbare mag geteld worden; im„ mers in 't *critique* is 't vooral niet te verzuimen: want onder„ schéid van klank veréischt onderschéid in létters". Op deze uitspraak van Ten Kate, dat de z naamlijk, voor omtrent eene eeuw, bij ons nog buiten gebruik was, merkt A. Kluit aan, dat hem even deze letterteekening, in onzen zachten klank, reeds in schriften van drie en vier eeuwen voor onzen tijd, is voorgekomen; maar echter zoo schaarsch, dat het nergens anders toe diene, dan om te toonen, dat die letter er geweest is, en om overtuigd te worden, dat zij, toen reeds, tot den aard onzer taal, als eene zachte letter, betrekking had; niettegenstaande het gebruik derzelve gestremd is geworden, door hen, die, volgends het gebruik dier tijden, in hun geschrijf, de latijnsche taal gebruikten, welke (geene z heeft, maar) zich alleen van de s bedient; waardoor men niet ligt van de s, in het nederduitsch, afweek. *Maats. der nederl. Letterk.*, D. III bl. 20. env.

(*) *Aanl. tot de ned. Taal*, bl. 44. Anonym. Bat. p. 4, et ibi v. Driel.

zer twee letteren, in onze nederduitsche taal, gelijk de volgende woorden, nog, ten overvloede, leeren:

Zingen, sissen,
Zacht, sabel,
Zuigen, suiker.

H. Het een en ander over de vermaagschapte letteren aangemerkt hebbende, zullen wij nog, met weinig woorden, van eenigen der overigen spreken.

De H geen wortelletter zijnde, maar alleen een geblaas, welk, in sommige tongvallen, voor deze en gene klinkers vereischt, in andere verworpen wordt, behoort, echter, in onze letterlijst plaats te vinden, dewijl het bijzondere letterteeken voor dezelve bij ons is ingevoerd. TEN KATE heeft haar zeer wel beschreven, wanneer hij zegt: de H is klinker noch medeklinker, maar bestaat alleen in een' schielijken ophef, en in eene scherpe uitblazing van adem, voor het begin van eenen klinker (*). In de *taal- en dichtkundige Bijdragen* (**), vinden wij, dat de H, om boven gemeldde reden, bij de Grieken, reeds, als geen medeklinker beschouwd is, en er bij ons te minder voor scheep kan komen, wanneer wij aanmerken, dat zij nergens eene wortelletter is, maar in ieder onzer Gewesten, bij hetzelfde woord, naar welgevallen, wordt bijgevoegd, of afgelaten. *Ond*, *aan*, *ooren*, zeggen de Vlamingen, Zeeuwen, en zelfs in ons gewest, die van Gouda. Wij zeggen *hond*,

haan,

(*) D. I. bl. 122.

(**) D. I. bl. 222.

haan, *hooren*, ſchoon wij zelven van dat laatſte woord de H wederom afwerpen, bij het zelfſtandige naamwoord *oor*.

Ten aanzien van de H in het woord *offerhande*, heeft B. HUIJDECOPER, in zijne *Proeve* (*), met vele voorbeelden getoond, dat de Ouden, even als wij, in het ſchrijven van dit woord verſchilden. Bij PLANTIJN vindt men het met — en bij KILIAAN zonder H geſpeld. De waarſchijnlijke oorſprong des woords pleit, zekerlijk, voor het laatſte; want de Franſchen ſchrijven *offrande*, het welk zij afleiden van het basterdlatijn *offerenda*. In goed duitsch zegt men *offer*. In den *Baeto* van HOOFT vindt men zoo wel *offerhand*, als *offerand*; doch naderhand ſchreef hij *offerand*, het welk hij, in vervolg van tijd, mede afgekeurd, en in *offer* veranderd heeft. Wijders kan men aanmerken, dat *offer* een afzetſel van den wijduitgeſtrekten ſtam *baren* of *beren* is, als zamengeſteld uit het voorzetſel *op*, en het zaaklijke deel van *beren*, dat is, *dragen*, *brengen*, *voordbrengen*, en dus *op-ber*, *opfer*, gelijk nog heden in het hoogduitsch, en eindelijk *of-fer*. Wanneer men het woord wil afleiden van het latijnſche *offerre*, *obferre*, moet men bedenken, dat het latijn, in dit geval, van denzelfden oorſprong is; want *baren*, of *beren* beteekent *dragen*, *voordbrengen*. Van het eerste is het latijnſche *parere* (**), van het laatſte *ferre* (***). Het latijnſche *obferre* is hetzelfde woord, als ons *opbeuren*, ſchoon de beteekenis,

nu,

(*) D. II, bl. 548. env.

(**) REIZII *Belga Graecisſans*, pag. 297.

(***) WACHT. *Glosſar.* in *Opfer*.

nu, een weinig verschilt; want het onze zegt, thands, zooveel als *optillen*, maar het latijnsche is *aan-* of *opbrengen*. Misschien is ook ons *brengen* wel afkomstig van *beren*, door uitlating van de eerste E, *bren*, en door bijvoeging van eenen anderen uitgang, *brengen*; en dit zoo zijnde, moet het latijnsche *obferre* en ons *brengen* voor hetzelfde woord gehouden worden, van gelijken oorsprong en van gelijke beteekenis; want men kan niet *offeren*, zonder iets optebrengen.

GH. Na het gene wij zoo even over de H, in het bijzonder, gezegd hebben, is het niet ongevoeglijk, te overwegen, of het wel noodig zij, om de opgerezene, maar thands meer in onbruik rakende, spelling van GH, in plaats van G, te volgen, of de H, ter verscherping, achter de G te voegen, en *ghenoeghzaam*, *dagh* enz. te schrijven.

Men heeft de GH, waarschijnlijk, ingevoerd, om eenen middenweg te kiezen tusschen de CH en de eenvoudige G. De GH was, veelal, de schrijfwijs van HOOFT en VONDEL, zoo op het einde der lettergrepen, in *bevoeght*, *vernoeght*, als reeds in het begin, in *ghebruik*, *begheven*, *verghеven*, *vergheten* enz. Doch men heeft, onzes oordeels, deze spelling van GH, in het begin der lettergrepen, verkeerdlijk toegepast op de spelling in het slot der woorden, gelijk blijken zal, wanneer men overweegt, waarom de Ouden de G in het begin der woorden, waarschijnlijk, met eene H vermeerderd hebben.

Uit eene aanmerking van PONTUS DE HEUITER (*) over

(*) *Nederd. orthographia*, 1581, *bl.* 47.

over de G, is afteleiden, dat deze letter, oudtijds, bij ons, den meer fmeltenden, of zachteren klank van *je*, of, misfchien, van iets, dat der Franfchen *gue* nabij kwam, gehad heeft; en men kan de gegrondheid hiervan met het gene, dat in onze taal nog overig is, zeer wel bevestigen. Immers, in de gemeene fpreektaal, zegt men nog dikwijls: *je* en *jy*. Van hier ook *jegens* en *jegenswoordig*, dat, voorheen, altijd *gegens* en *gegenswoordig* gefpeld werd. Men ontdekt dit nog in de onverfchillige fpelling van *jicht* en *gicht*, *jenever* en *genever*, *jillis* en *Gillis*, *jonst* en *gonst* (gunst). En wij hebben uit dezen klank eene meenigte van woorden, die de twee lettergrepen *ege* zamentrekken in *ei*. Dus komt uit *dwegel*, *dweil*, *pegel*, *peil*, *ftegel*, *fteil*, *kegel*, *keil*, *zegel*, *zeil*, *zegen*, *zein*; waarvan, zonder zamentrekking, nog overig zijn, *kegel* en *zegen*, (treknet). Volgends deze zamentrekking heeft men van *leggen*, *zeggen*, *geleid*, *gezeid* enz. Van hier ook, dat wij de verkleinende woorden (*diminutiva*) doen eindigen in *jen*, als *fchaapjen*, *draadjen*, in plaats van *gen*, of het hoogduitfche *chen*, welk naderhand, deels, verhard is tot *ken* of *kijn*, deels, verzacht in *jen*, of *je*. Oudtijds zeide men *draadgen*, *fchaapgen*; naderhand, om den voorafgaanden medeklinker en verfcherpenden tongval, *draadken*, *fchaapken*; verder *draadjen*, *fchaapjen*, en thands, meestal, *draadje*, *fchaapje*.

Dewijl dan deze klank van *je* voor *ge*, van ouds, in onze taal heeft plaats gehad, zoo volgde, dat, wilde men, vooróp aan eene lettergreep, den klank van *ge* zuiver doen hooren, men de H

daar tusschen voegde. Uit dien hoofde vindt men, in het woordenboek van KILIAAN, niet anders, dan *ghe;* terwijl *ge* bij hem geheel onbekend schijnt geweest te zijn.

Hieruit volgt verder, dat zij, die van de spelling met CH, op het einde der woorden, afgegaan zijn, en daarvoor de GH gebruikt hebben, niet opmerkten, dat de H bij zulke letters in het geheel niet te pas kwam, dewijl zij geenszins diende, om de blazing der G te verscherpen tot CH, in *deucht, maach, dach,* maar om te beletten, dat de *ge* voor eene *je*, of somtijds voor der Franschen *gue*, wierd aangezien, in den aanvang der lettergrepen; of als de NG, of dubbele GG, op het einde van dezelven kome, als in *vang, gang, rugge, hegge,* enz.; waarin soortgelijke klank gehoord wordt. Daar het nu zeker is, dat de G, in de woorden *deugd, bevoegd,* enz. den klank der *je* niet krijgt, zoo is het natuurlijk, dat ook daar de H niet gebezigd worde (*).

I. J. Y. Verkeerdlijk houdt men, doorgaands, de I, J, en Y voor onderscheidene letterteekens, daar zij, intusschen, slechts drie onderscheidene merken van dezelfde letter zijn.

De Ouden gebruikten dezelven willekeurig; en schreven zoo wel *iaer*, en *yaer*, als *jaer;* en in den nederduitschen Bijbel van 1477 vindt men, doorgaands, *iacob, ioannes, ionathan* enz. In de gemeene volksspraak wordt de klinker I, aan het be-

(*) *Vertoog* van A. KLUIT, in de *werken van de Maatschappij der nederl. Letterkunde*, D. III, bl. 25 env.

begin eener lettergreep ſtaande, medeklinker, wanneer op dezelve een tweede klinker volgt; zoo als in *iagen*, *ieugd*, *iong*, *iuichen* enz., en men onderſcheidt dezen I medeklinker, door aan denzelven eene langonderuitgehaalde ſtaart te geven, ſchrijvende *jagen* enz., ſchoon deze J niet anders, dan als eene verſchillende gedaante van den klinker I kan beſchouwd worden. Ook mag men vrijlijk ſtellen, dat de I, of J, oorſpronglijk, nimmer medeklinker, maar altijd klinker is; zijnde *iagen*, of *jagen* enz. eigenlijk niet anders, dan ſchielijk uitgeſproken *iägen*. VAN DRIEL merkt, in zijne aanteekeningen op de *Idea gramm. ling. belgic.* (*), zeer wel aan, dat het gene de Schrijver wegens den medeklinker J zegt, geheel ongegrond is.

De Taalkundigen zijn het onder elkander niet eens, of men moet ſchrijven *maaien*, *vleien*, *groeien*, *buien*, of *maaijen*, *vleijen*, *groeijen*, *buijen*. Wij, voor ons, verkiezen, in navolging van HOOFT, het laatſte; te meer, dewijl wij in deze woorden den klank der dubbele I, d. i., II of IJ, duidlijk meenen te hooren.

Ook is de laatſte lettergreep van deze en diergelijke woorden, althands in de uitſpraak, *jen* of *ien*, en niet *en*; even als *ken* in *maken*, *ven* in *geven*; want deze woorden, aan het einde van een regel, afbrekende, zal men *ma-ken*, *ge-ven*, en niet *mak-en*, *gev-en* ſchrijven. Maar wanneer men de ſpelling van *maaien*, *vleien* enz. verkiest, dan zal men, de laatſte lettergreep van deze woorden

(*) Pag. 3.

den afbrekende, *vle-ien*, *bu-ien* hebben, waarbij de klank van *vlei* en *bui*, die aan deze woorden zoo zeer eigen is, geheel verloren raakt, en gansch andere woorden geboren worden. Ook weet ik niet, wanneer men de spelling van *maaien*, *groeien* enz. volgt, op welke wijs men van deze en dergelijke woorden zelfstandige naamwoorden in *ing* zal maken! zal men dan *groeing*, *groeiing*, *groejing*, of *groeijing* schrijven? Ik voor mij verkies het laatste, en overeenkomstig daarmede, schrijf ik ook *groeijen*.

K. De G en K, zegt NIJLOË (*), worden dikwijls verwisseld, en men schrijft *koning* en *konink*, *lang* en *lank*, *gang* en *gank* enz. Ook wordt de K, door velen, achter de G gevoegd, in *jongk*, *langk*, *zangk*, *springkhaan*, *gevangkenis*, *afhangkelijk* enz. Doch dit is daardoor veroorzaakt geworden, dat de G, achter de N komende, in de gemeene uitspraak, vrij wat van de K heeft. Ook waren de Ouden gewoon, om in deze en andere gevallen, verscheidene medeklinkers zamentevoegen, en dus de uitspraak te verharden. Zoolang sterkte des ligchaams een der eerste voorregten des nederlandschen Volks was, vertoonde deze sterkte zich ook in het spreken en in het schrijven. Men lag zich naamlijk toe, om den medeklinkeren alle kragt en nadruk bijtezetten, voegde verscheidene bij elkander, en schreef en sprak *jongk*, *jonck*, *joncgk*, *ghincg*, *Ecgbrecht*, *licgghen*, *konincgkrijk* enz. Naar mate de sterkte des ligchaams afnam, werd ook de taal, van

(*) *Aanl. tot de nederd. Spr.*, bl. 41. env.

van tijd tot tijd, immer meer van zulke te onpas komende letteren gezuiverd, door zamenvoeging van welken men een kragtig geluid wilde voordbrengen, en de sterkte der spraakwerktuigen aan den dag leggen. Nette Schrijvers gebruiken, thands, in de gegevene voorbeelden, alleen de G, en schrijven *jong*, *lang*, *ging*, *koningrijk*, *gevangenis*, *liggen*, enz.

Met regt wordt de Q, (even als de C en X) onder de overtallige letterteekens, gerangschikt, dewijl wij dezelve niet, dan bij het schrijven van sommige vreemde woorden, behoeven, en zij, in dat geval, als eene vreemde letter moet beschouwd worden; zoo schrijft men, b. v., de eigennamen *Quintilianus*, *Quirinus* enz., de basterdwoorden *quatertemper*, *quinquagesima* enz.; maar bij alle nederduitsche woorden, bezigt men de KW, omdat deze letters veel beter aan den gevorderden klank voldoen, dan Q of QU. Men schrijft derhalve *kwaad*, *kwellen*, *kwist*, *kwijten*. Zij, die ter staving hiervan meer begeren, lezen de *taal- en dichtkundige Bijdragen*, D. I, bl. 223 env. Q.

De Taalkundigen verschillen wegens de noodzaaklijkheid van de W, in de woorden *eeuw*, *leeuw*, *sneeuw*, *nieuw*, *trouw*, *vrouw* enz. NYLOË zegt hieromtrent, „ dat de W, in het enkel getal dier „ woorden, overtollig is, stem ik ook niet ongaar„ ne toe, schoon ik die, tot noch toe, altoos ge„ bruikt hebbe: maar in het meervoudig getal wort„ ze duidelijk gehoort, *eeuwen*, *leeuwen*, *nieuwe*, „ *vrouwen*; gelijk ook in *schuw*, *ruw*, *weduw*, W.

 „ *scha-*

„ *schaduw*." Men zie ook MOONEN (*). Wij zullen hier, met F. DE HAES (**), alleenlijk zeggen, dat wij het, omtrent de w, met SEWEL, maar niet met MOONEN (ook niet met NIJLOË) houden, en *vrouw*, *graauw* enz. schrijven.

X. Ten aanzien van de letter x kan men aanmerken, dat men dezelve, in nederduitsche woorden, niet noodig heeft, en men, derhalve, beter doet, met *naauwlijks*, *daaglijks*, *des volks*, *des rijks*, dan *naauwlijx*, *daaglijx*, *des volx*, *des rijx* enz. te schrijven.

TEN KATE zegt (***) zeer wel, „ dat de x, die „ den klank en naam van *iks* voert, bij de minste „ opmerking, laat hooren, dat zij bestaat uit eene „ K, van eene s achtervolgd; zoodat ook dit teeken „ bij ons overtollig is." De Schrijvers van de *taal- en dichtk. Bijdragen* (****) beweren, „ dat de x niet zoozeer eene letter, als wel een verkortteeken is, beandwoordende aan de KS; uit welken hoofde zij zeer wel van de letterlijst kan afgelaten worden, dewijl zulk eene geringe en weinig uitwinnende, en daarbij de eenigste verkorting, de verwarring niet waardig schijnt, die dezelve, bij Onkundigen en Leerlingen, altijd moet medebrengen. Wanneer men, b. v. leest *de rust des rijks*, zal men rasch begrijpen, dat de s in *rijks* toevallig

(*) *Spraakk.* bl. 14.

(**) *Nederl. spraakk.* bl. 11.

(***) *Aenl.* D. I. bl. 123.

(****) D. I. bl. 225.

lig is, en den tweeden naamval van *rijk* aanwijst; het geen moeilijker optemaken is, wanneer de x als eene zamenkoppeling van K en S, voorkomt." Men bezigt de x, echter, in vreemde benamingen, als *Xanthus*, *Xerxes*, *Artaxerxes*, *Alexander* enz.

VAN UIT ANDERE TALEN ONTLEENDE WOORDEN.

Eer ik van de beſchouwing der enkele letteren en derzelver gebruik afſtappe, en tot die der taaldeelen overga, wil ik nog, kortlijk, iets over de ſpelling van uit andere talen ontleende woorden zeggen.

Het is, naar mijn inzien, niet wel mooglijk, hieromtrent, eenen doorgaanden algemeenen regel optegeven. Het gebruik (*) heeft, in dit, gelijk ook in vele andere opzigten, volkomen beſlist; en aan deszelfs uitſpraak moeten wij ons onderwerpen. Sommige vreemde, en uit andere talen, als de griekſche, latijnſche, franſche, italiaanſche, engelſche en andere,

(*) Door het gebruik verſtaan wij die ſpelling, welke bij het grootſte en geoefendſte gedeelte der ſchrijvende Nederlanderen doorgaands wordt in acht genomen. En dit gebruik volgen wij, ook dan, wanneer het, in het ſpreken, zoo wel als in het ſchrijven, de ſpelling van zekere woorden, in het algemeen bepaald heeft, ſchoon die met de afleiding dier woorden, of de wetten der woordgronding ſtrijdig zij. Wij ſpreken en ſchrijven, b. v. *veelligt*, niet *het viel ligt; onverſchillig*, niet *onverſchelig: insgelijks*, niet *eensgelijks: misſchien*, niet *het mag geſchien*. (geſchieden) waarvan wij nog, in ſchriften van het begin dezer eeuw, *magſchien* en *masſchien* vinden. Wij ſpreken en ſchrijven dus, omdat het gebruik zulks wil, en de afwijking van hetzelve mooglijk meer nadeel, dan voordeel zoude aanbrengen.

re, ontleende woorden hebben, bij ons, reeds het burgerregt verkregen, zijn, in vorm, gedaante en uitspraak, aan de nederduitsche woorden gelijk gemaakt, en algemeen onder dezelven aangenomen, als *priester*, *kerker*, *kasteel*, *paleis*, *bisschop*, *engel*, *munnik*, *kamer*, *leek*, *barbier*, *altaar*, *kanaal*, *regent*, *register*, *troon*, *apostel*, *persoon*, *klooster*, *diaken*, *predikant*, *regeren*, *kroon*, *glorie*, *pest*, *poezij*, *tafel*, *tempel*, en zeer vele anderen.

Men zou, het is waar, voor eenigen dezer woorden anderen kunnen gebruiken, b. v. voor glorie, *eer*, voor troon, *zetel* enz.; doch het eene is reeds, bij alle Nederlanders, zoo gangbaar en verstaanbaar geworden, als het andere; en *zetel* (*) is niet minder van latijnsche afkomst, dan *troon*. En wilde men aan de latijnsche, griekſche en andere talen alles wedergeven, wat van dezelven ontleend is geworden, dan zoude men genoodzaakt zijn, om ontelbare nieuwe woorden te maken (**). Ook komt men in de uitspraak en spelling dezer woorden algemeen overeen.

Dan, ten aanzien van eenige andere, uit vreemde talen ontleende, woorden, is men, in opzigt tot de spelling, niet zoo eenstemmig, schoon die woorden ook onder de zulken mogen geteld worden, die het burgerregt, in onze taal, reeds verkregen hebben. Van dien aard zijn *koor* (***), *kleur*, *kaos*, *ka-*

(*) Van *sedere*, *sedes*, *sedile*.

(**) *Neus* komt van *nasus*, *oor* van *auris*, enz.

(***) Ook de Latijnen verwisselden CH met C, die, in de uitspraak, met K overeenkwam, als *charus* en *carus*, *pulcher* en *pulcer*.

rakter, *kantoor*, *profeet*, *schepter* (*), enz., welke woorden, door anderen, wederom anders, en wel dus geschreven worden: *choor*, *coleur*, *chaos*, *charakter*, *comtoir*, *propheet*, *scepter*, of *septer*, enz., schoon het mij toeschijnt, dat de eerste wijs van spellen boven de laatste te verkiezen is, dewijl zij met de gewone uitspraak meer overeenkomt, en deze woorden reeds onder de nederduitsche aangenomen zijn; waarom zij ook, overeenkomstig met de gewone schrijfwijs van alle overige nederduitsche woorden, moeten geschreven worden.

(*) Ten aanzien van het woord *schepter* moet ik dit nog aanmerken, dat de vreemde woorden, welken SC, of SK, hebben, wanneer zij in onze taal overgingen, daarvoor, gemeenlijk, SCH aannamen, zoo als blijkt uit *scribere*, *schrijven*, *scrinium*, *schrijn*, (eene kist, of kas) waarvan nog *schrijnwerker*, *scorpio*, *σκορπίος*, *schorpioen*, *scorbutus*, *scheurbuik*, (scheurbuit) *scabellum*, *schabelle*, *voetschabel*; en zoo dan ook *sceptrum*, *σκῆπτρον*, *schepter*.

II.

VAN DE ALGEMEENE TAAL-DEELEN, OF DEELEN DER REDE.

Het hoofdſtuk VAN DE LETTEREN, zoo verre voor mijn tegenwoordig oogmerk dienſtig was, afgehandeld hebbende, ga ik thands over tot dat VAN DE ALGEMEENE TAALDEELEN, welk ik, mede zoo kort als mij mooglijk is, zal trachten te behandelen. Schoon ik niet voorgenomen heb, eene eigenlijke *ſpraakkunst* te ſchrijven, kan het echter niet anders, dan noodzaaklijk geoordeeld worden, tot beter verſtand van de benamingen der woorden, in het Woordenboek voorkomende, derzelver bijzondere ſoorten aantewijzen, en die, eenigermate, te ontleden.

Deelen der rede. Zij kunnen gevoeglijk tot de volgende tien gebragt worden:

1. Zelfſtandige naamwoorden,
2. Lidwoorden,
3. Bijvoeglijke naamwoorden,
4. Voornaamwoorden,
5. Werkwoorden,
6. Deelwoorden,
7. Bijwoorden,
8. Voorzetſels,
9. Voegwoorden,
10. Tusſchenwerpſels.

Deze tien ſoorten van woorden worden taaldeelen,

len, of deelen der rede, genoemd. De vier laatstgemeldden, (behoudens echter eenige uitzondering ten aanzien van sommige bijwoorden) zijn onveranderlijk, dat is, lijden geene verbuiging, maar worden altoos op dezelfde wijs gespeld en geschreven. De zes eerstgenoemden, daartegen, zijn veranderlijk, of worden op verscheidene wijzen veranderd, door *valbuiging*, *vergrooting*, en *tijdvoeging*.

Van ieder dezer taaldeelen zal ik afzonderlijk handelen.

ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Een *zelfstandig naamwoord* is het gewigtigste deel der rede, tot welk alle de overigen in betrekking staan, en om welks wil zij voorhanden zijn. Het is een woord, welk, alleen staande, zonder behulp van een ander woord, werklijk eene zelfstandigheid, of het wezen eener zaak, aanduidt, als *man*, *mier*, *huis*; of ook, welk iets onzelfstandigs, en alleen in beschouwing bestaande, maar als zelfstandig aangemerkt wordende, voorstelt, als *deugd*, *schoonheid*, *grootte*, *liefde*, *waarheid*, *vriendschap*, enz.; en deze zelfstandige naamwoorden onderscheiden zich, ook hierdoor, van anderen, dat de lidwoorden, *de*, *het*, *een*, voor dezelven kunnen geplaatst worden, als *de man*, *de mier*, *het huis*; *een man*, *eene mier*, *een huis*; terwijl zij, bij een werkwoord gevoegd, eenen volkomen zin uitmaken, als *de hond blaft*, *het kind slaapt*.

De zelfstandige naamwoorden zijn, eigenlijk, de namen der zelfstandigheden, of der zelfstandige dingen, en wel der zelfstandige ligchaamlijke dingen, de-

dewijl de ligchaamlijke wereld, ongetwijfeld, de eerste aanleiding tot het uitvinden der taal gegeven heeft. Oorspronglijk drukte ieder woord een hoorbaar merkteeken uit, welk door eene ligchaamlijke zelfstandigheid veroorzaakt werd. Daar men de nagebootste geluiden als de namen der dingen begon te gebruiken, door welken die geluiden voordgebragt werden, zoo waren alle woorden, aanvanglijk, tot *eigennamen* bestemd. Dan, daar de ondervinding leerde, dat het hoorbare merkteeken, welk den naam veroorzaakt had, algemeen was, en bij alle dingen van eene en dezelfde soort gevonden werd, zoo veranderden alle deze eigennamen, ongemerkt, en van zelfs, in gemeene namen.

Om de vereischte onderscheiding in acht te nemen, bleef het echter noodzaaklijk, zich ook van eigennamen te bedienen; en op dezen grond mogen onze zelfstandige naamwoorden als *eigene*, of als *gemeene* beschouwd worden. Een *eigen* zelfstandig naamwoord is zoodanig een, welk zekeren persoon, of zekere zelfstandige zaak alleen aanduidt, en daaraan, met uitsluiting van alle anderen, als een *eigennaam*, gegeven wordt, b. v. *Nederland*, *Rusland*, *de Maas*, *Sion*, *Dordrecht*, *Willem*, *Maria* enz. Een *gemeen* zelfstandig naamwoord is zulk een, waardoor vele zelfstandige dingen, tot eene en dezelfde soort behoorende, aangeduid worden, als *mensch*, *land*, *stad*, *rivier*, *water*, *lucht*, *zand*, *volk* enz.

Hierbij moet ik nog aanmerken, dat de onbepaalde wijs der werkwoorden, en het onzijdige geslacht der bijvoeglijke naamwoorden dikwerf als zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, b. v.

het

het lezen, *het denken*, *het edele*, *het ſchoone* enz.

Geſlachten. Daar de zinlijke natuurmensch alles, wat hij ziet en gewaarwordt, ten minste eenen tijd lang, voor eene bezielde zelfſtandigheid houdt, zoo ſchijnt het, dat, in de eerſte en oorſpronglijke talen, ſlechts twee geſlachten plaats gehad hebben, het *manlijke* en het *vrouwlijke*; gelijk nog, in verſcheidene talen, niet meer, dan deze twee gevonden worden. Dan, veelligt had men van vele verſchijnſelen zulke donkere begrippen, dat men denzelven geen van beide geſlachten, met genoegzame zekerheid, konde toekennen; en zoo ontſtond het derde, of het *onzijdige geſlacht*, welk, gelijk Dr. Smith zeer wel aangemerkt heeft, eigenlijk, eene ontkenning van geſlacht is (*). En, daar verſcheidene talen dit geſlacht in het geheel niet kennen, kunnen die Volkeren, bij welken het gevonden wordt, bij verdere beſchaving, de onvoegelijkheid daarvan ingezien hebben, dat men ieder werklijk beſtaand, of als zoodanig beſchouwd, ding, *manlijk* of *vrouwlijk* maakte, en dus voor de later gevormde zelfſtandige naamwoorden, in verſcheidene gevallen, dit *onzijdige* geſlacht aangenomen hebben. Men geraakte op het denkbeeld, om alle zelfſtandige, en als zelfſtandig beſchouwde, dingen, door uiterlijke merkteekenen, in zekere rangen, of ſoorten, te verdeelen, en bleef bij de zinlijkſte merkteekenen ſtaan, welken men zich kan voorſtellen; men werd bij menſchen en bij dieren tweeërlei geſlacht gewaar, en

(*) *Disſert. on the formation of languages*, p. 444.

en paste zulks op alle ware, of ingebeeldde, zelfſtandigheden toe. Alles, waarmede het denkbeeld van werkzaamheid, ſterkte, grootte, vreeslijkheid en verſchriklijkheid verknocht was, werd *manlijk;* alles, wat men zich als vruchtbaar, zacht, ſchoon, aangenaam en meer lijdend dan werkzaam voorſtelde, werd *vrouwlijk*, en alles, waaromtrent de gewaarwording verdeeld, of waarvan het denkbeeld zoo donker was, dat geene der opgenoemde gewaarwordingen het overwigt verkreeg, werd *onzijdig*. Dewijl hierbij alles op den aard der gewaarwordingen aankwam, zoo ontſtaat hieruit, dat de meeste talen in de geſlachten der woorden maar zelden overeenkomen, terwijl een en hetzelfde ding, in de eene taal, *manlijk*, in de andere, *vrouwlijk*, en in de derde, *onzijdig* genoemd wordt. En hieruit kan men ook afleiden, dat het geſlacht der zelfſtandige naamwoorden, in alle talen, over het geheel, willekeurig is, en derhalve meer naar het gebruik, dan naar algemeene regelen, moet bepaald worden.

Het geſlacht der nederduitſche zelfſtandige naamwoorden wordt, gevoeglijkst, gekend aan de daarvoor geplaatſte lid- of geſlachtwoorden *de*, *de*, *het*. Alle woorden, welken het onzijdige lidwoord *het* voor zich hebben, of kunnen hebben, zijn *onzijdig*, als *het kind*, *het paard*, *het hoofd* enz. Dan daar de manlijke en vrouwlijke lidwoorden in den eerſten naamval niet onderſcheiden, maar dezelfde zijn, wordt het geſlacht der manlijke en vrouwlijke naamwoorden best getoetst aan den tweeden naamval, dewijl alle die woorden, welken in den eerſten naamval *de*, en in den tweeden naam-

naamval *des* hebben, *manlijk* zijn, als *des mans*, *des broeders*, *des zoons*, *des honds*, *des roems* enz., daar zij, welken in den tweeden naamval *der* hebben, *vrouwlijk* zijn, als *der vrouw*, *der zuster*, *der dogter*, *der bruid*, *der hand*, *der jeugd*, *der gedaante* enz.

De hooggeleerde A. KLUIT zegt, in de Voorrede voor D. VAN HOOGSTRATENS, *Lijst der gebruikelijkste zelfstandige naamwoorden*: „ de „ geslachten zijn in het nederduitsch drieërlei, „ *manlijk*, *vrouwlijk* en *onzijdig*. Maar daarom „ heeft elk naamwoord geen afzonderlijk geslacht. „ Daar zijn woorden, die of enkel *manlijk*, of en- „ kel *vrouwlijk*, of enkel *onzijdig* zijn. Daar zijn „ er, die *gemeenslachtig* zijn, dat is, die in de- „ zelfde benaming van *mannen*, *manlijk*, van „ *vrouwen*, *vrouwlijk* zijn. Daar zijn er, die *ge-* „ *lijk-* of *zelfslachtig* zijn, dat is, die onder een en „ hetzelfde geslacht, 't zij manlijk, vrouwlijk, of „ onzijdig, beide de sekſen bevatten. Anderen „ weder zijn *twijfelachtig*, dat is, die onverschil- „ lig, of manlijk en vrouwlijk, manlijk en onzij- „ dig, of vrouwlijk en onzijdig zijn. Deze allen „ worden gekend en onderscheiden, of door hunne „ inwendige gesteldheid en beteekenis, of door „ hunne uiterlijke aandoeningen en afleidingen, en „ wel vooral door hunne bijkomende voorzetsels, „ of achtervoegsels." Vervolgends geeft de taalkundige Schrijver eenige algemeene regels op, wegens den grond der rangschikking van de zelfstandige naamwoorden onder hunne bijzondere geslachten; waarom ik den Lezer derwaard wijs.

****** Ware

Getallen. Ware ieder woord datgene gebleven, wat het, volgends zijne eerste bestemming, vermoedlijk, moest wezen, naamlijk een eigennaam der zaak, welke het beteekent, dan zoude ieder zelfstandig naamwoord, slechts, op eenerlei wijs voorhanden en enkelvoudig zijn. Dan, alle zelfstandige naamwoorden werden, ongemerkt, *gemeene* naamwoorden, en beteekenden, als zoodanige, verscheidene zelfstandige dingen, tot eene en dezelfde soort behoorende.

Dewijl men, dan eens, slechts een, dan ook weder meer enkele dingen van dezelfde soort konde bedoelen, werd het weldra noodzaaklijk, dit onderscheid door de zelfstandige naamwoorden zelve aantewijzen. En zulks geschiedt, door de *getallen*, zijnde twee, *enkelvoudig* en *meervoudig*, wordende het eerste gebruikt, wanneer van eenen persoon, of van eene zaak — het andere, wanneer van twee en meer personen, of zaken, gesproken wordt, als *meester*, *meesters*, *paard*, *paarden*, *pen*, *pennen*, *tafel*, *tafels* enz. (*).

Het meervoudige getal onzer zelfstandige naamwoorden wordt door het aannemen van S, N en EN gemaakt. Door S, als *akker*, *akkers*, *herder*, *herders*, *vader*, *vaders*, *moeder*, *moeders* — *nagel*, *nagels*, *spiegel*, *spiegels* — *bliksem*, *bliksems*, *boezem*, *boezems* — *haven*, *havens*, *molen*, *molens*, *boeks-*

(*) Andere talen, b v. de grieksche en gothische, hebben nog een derde getal (*dualis*) ingevoerd, ter aanduiding van twee dingen in het algemeen, of van zulke dingen in het bijzonder, welken in de natuur, gemeenlijk bijparen voorhanden zijn, b. v. verscheidene ledematen aan de menschlijke en dierlijke ligchamen, als *oogen*, *ooren*, *handen*, *voeten* enz.

boeksken, *boekskens*, *meisjen*, *meisjens*, gelijk ook *kok*, *koks*, *maat*, *maats* (voor vrienden) enz. Door N en EN: als *hoogte*, *hoogten*, *bede*, *beden*, *belegering*, *belegeringen*, *dieverij*, *dieverijen*, *hoofd*, *hoofden*, *jaar*, *jaren*, *kragt*, *kragten*, *bank*, *banken*, *borst*, *borsten*, *deugd*, *deugden*, *bui*, *buijen*, *kraai*, *kraaijen*, *prij*, *prijen*, *klaauw*, *klaauwen*, *leeuw*, *leeuwen*, *kieuw*, *kieuwen*, *plooi*, *plooijen*, *vrouw*, *vrouwen*, enz. Zoo ook die naamwoorden, welken, in het meervoud, den medeklinker verdubbelen, als *bron*, *bronnen*, *klip*, *klippen*, *schim*, *schimmen*, *minnares*, *minnaressen*, *getuigenis*, *getuigenissen*, *vriendin*, *vriendinnen*, *man*, *mannen*, *bal*, *ballen*, *rijkdom*, *rijkdommen*, *genootschap*, *genootschappen*, enz. — Alle de zelfstandige naamwoorden, welken, van bijvoegelijken afgeleid, in *heid* uitgaan, hebben, in het meervoud, *heden*, als *waarheid*, *waarheden* enz. Deze onzachtstaartige uitgang, dienende, om het hoedanige tot eene hoedanigheid overtebrengen, werd oudtijds niet *heid*, maar *hede* geschreven; en van hier het meervoud *heden*.

Het meervoud van sommige zelfstandige naamwoorden wordt door het aannemen van *ers* en *eren* gemaakt, als: *kind*, (oulings *kinder*) *kinders*, *kinderen* (*), (oulings ook *kinden*,) *kalf*, *kalvers*, *kal-*

(*) Sommigen willen, in het meervoud, onderscheid gemaakt hebben tusschen de uitgangen S en EN, als *kinders*, *kinderen*, *vaders*, *vaderen*. Zij meenen naamlijk, dat *kinders*, *vaders*, *vogels*, *makelaars*, *redenaars* enz. de eerste, vierde en vijfde, maar *kinderen*, *vaderen*, *vogelen*, *makelaren*, *redenaren* enz. de overige naamvallen zijn. Dan, dit behoort, ongetwijfeld, onder de willekeurige

kalveren (ook *kalven*) *rund*, *runders*, *runderen*, *lied*, *liederen* (*), *blad*, *bladeren*, (ook *bladen*) *been*, *beenders*, *beenderen*, (ook *beenen*) *gemoed*, *gemoederen*, (ook *gemoeden*) *volk*, *volkeren*, (ook *volken*) *rad*, *raders*, *raderen*, (ook *raden*) enz. — *Lid* heeft, in het meervoud, *leden*, *ſtad*, *ſteden*, van het oude *led*, *lede*, *ſted*, *ſtede*, enz.

Eenige zelfſtandige naamwoorden worden alleenlijk, in het enkelvoudige getal, gebruikt, als, *armoede*, *aarde*, *adel*, *adem*, *bedrog*, *bloed*, *draf*, *dorst*, *dank*, *drek*, *eer*, *echt*, *goud*, *gerst*, *gras*, *geweld*, *heil*, *haat*, *hooi*, *honger*, *handel*, *jeugd*, *kaf*, *koper*, *klei*, *lood*, *leder*, *leem*, *lot*, *liefde*, *min*, *molm*, *mest*, *meel*, *nijd*, *onderhoud*, *overlast*, *ontrouw*, *pek*, *pekel*, *roest*, *rouw*, *ſtroo*, *ſlijk*, *ſlaap*, *ſlijm*, *ſtof*, *troost*, *toorn*, *tin*, *teer*, *vreugd*, *verdriet*, *vlugt*, *vrees*, *vlas*, *vee*, *vrede*, *wasch*, *ijzer*, *zweet*, *zilver*, enz. Zoo ook de onbepaalde wijzen der werkwoorden, als zelfſtandige naamwoorden gebruikt, als *het eten*, *drinken*,

onderſcheidingen, welken zoo haast verworpen, als uitgedacht worden. L. TEN KATE wil, dat de uitgang s meer tot den gemeenen, de uitgang EN meer tot den deftigen en verhevenen ſtijl behoort; redew. XII. §. 31. Meenigvuldige voorbeelden, met dezen gewaanden regel ſtrijdende, komen bij VONDEL en anderen voor, zelfs in gevallen, waarin zij, even gemaklijk, en met behoud van maat en ſlotklanken, anders konden geſchreven hebben. *Werken van de Maatſch. der nederl. Letterkunde*, D. II, bl. 134.

(*) VONDEL ſchreef, in den inhoud van VIRGIL. negenden herderskout, *lieden*, als het meervoud van *lied*, het welk geenszins natevolgen is.

ken, *gaan*, *ſlapen*, *waken*, enz. Anderen worden alleenlijk, in het meervoudige getal, gebezigd, als *inkomsten*, *onkosten*, *ouderen*, *voorouderen*, *Alpen*, *hersſens*, *Lieden* enz.

De naamvallen dragen, doorgaands, den naam van *nominativus*, *genitivus*, *dativus*, *accuſativus*, *vocativus* en *ablativus*; of, volgends de vertaling dezer latijnſche woorden, *noemer*, *teler*, *gever*, *aanklager*, *roeper* en *nemer*; of, gelijk anderen willen, *werker*, *eigenaar*, *ontvanger*, *lijder*, *toehoorer* en *derver*; terwijl wederom anderen nog andere benamingen aan dezelven geven. Naamvallen.

Dan, daar zoo wel de latijnſche als de nederduitſche benamingen der naamvallen niet zeer gepast zijn, en het begrip van de betrekkingen der naamwoorden ſlecht uitdrukken, acht ik het verkieslijkst, zich van geene derzelven te bedienen, en heb daarom voorgenomen, van de naamvallen ſprekende, dezelven met de eenvoudige benaming van *den eerſten*, *tweeden*, *derden* enz. te onderſcheiden.

Daar door de naamvallen, eigenlijk, de toevallige veranderingen aangeduid worden, waarvoor de naamwoorden, in hunne bijzondere betrekkingen, vatbaar zijn, zoo is het duidlijk, dat bij de nederduitſche naamwoorden, ſlechts, weinige naamvallen plaats hebben (*). Gemeenlijk, echter, ſtelt men, ook

(*) De Franſchen en Engelſchen hebben in het geheel geene naamvallen voor de naamwoorden, en duiden alle de betrekkingen, waarin dezelven geplaatst worden, door voorzetſels aan.

ook bij ons, zes naamvallen, even als of onze naamwoorden zesderlei veranderingen, of verbuigingen, hadden, daar zij intusschen, behalve de verandering van het enkelvoudige in het meervoudige getal, slechts eene verbuiging ondergaan, door het ontvangen van EN, of S, in den tweeden naamval, als in *menschen*, *heeren*, *graven*, *harten*, *gedierten* enz. — *mans*, *kinds*, *zoons*, *broeders*, *vaders* (*), *Hendriks*, *Jakobs*, *paards*, *boeks*, *lezers* enz. (**). En deze s schijnt, over het algemeen, oorspronglijk, het hoofdteeken des tweeden naamvals geweest te zijn, zoo wel in vrouwlijke, als manlijke en onzijdige naamwoorden; waarvan ook duidlijke spooren, in het franktheutsche en angelsaksische, te vinden zijn. Van hier, dat wij nog zeggen en schrijven *Charlottes*, *Marias beeldtenis*, *Moeders zuster*, *Zusters dogter*, *dogters kind*; en in zamenstelling, *stadspoort*, *stadsweide*, *beleefdheidsvoorbeeld*, *goedheidsbronader* enz., schoon men voor *mijn Moeders kind*, ook reeds vroeg, *mijner Moeder*

(*) B. HUIJDECOPER heeft, in eene breede aanteekening op MELIS STOKE D. I, bl. 158-162, met eenen grooten rijkdom van voorbeelden, getoond, dat men oudtijds, van het begin der negende, tot in de veertiende eeuw, in onze taal en derzelver aanverwanten, de woorden *vader* en *broeder*, in den tweeden naamval, nooit met eene s achterop gebezigd, maar altoos geschreven heeft, b. v. *des vader*, *des broeder*. HUIJDEC. *Pr*. D. II, bl. 195 env. aanteek.

(**) Van het woord *huis* komt, met verandering van s in z, *huizes*, van *geest*, *geestes*. Oudtijds ging de vierde naamval der manlijke eigennamen regelmatig in E uit: *jeghen Rabboude*: — *doe sende bi willebroerde* enz. MELIS STOKE, door B. HUIJDEC., D. I, bl. 156.

der kind schreef, gelijk TEN KATE (*) uit WILLERAMUS aanhaalt, *miner Muoder kind'* (**). Voor het overige blijven de zelfstandige naamwoorden onverbogen; want te willen, gelijk veelal geschiedt, dat *manne*, *kinde*, *vrouwe*, *deugde* enz. derde naamvallen van *man*, *kind*, *vrouw*, *deugd* zijn, is eene willekeurige onderscheiding maken, en iets beweren, wèlk in onze taal geenen grond heeft.

Onze taal was, in haren oorsprong, van eenlettergrepige woorden afkeerig, en bediende zich meestal, van woorden van twee lettergrepen. Men schreef en sprak, eerst, *bane*, *hope*, *strate* enz.; doch naderhand, aan harder tongval gewennende, ging men die tweelettergrepige woorden, eerst in het spreken, daarna in het schrijven, inkrimpen; zoo naamlijk, dat men die achteraankomende E in de voorgaande lettergreep introk, en van *bane*, *hope*, *strate* enz., *baan*, *hoop*, *straat* enz. maakte. Velen, van dit ons taaleigen onkundig, hebben hieruit ongerijmde regelen gesmeed, onder anderen dezen regel, dat men, in den eersten naamval, wel *deur*, *plaats*, *ziel* enz., zonder achteraankomende E, maar in den tweeden en derden, *deure*, *plaatse*, *ziele* enz. moet schrijven; terwijl men dit, zelfs, tot manlijke woorden uitstrekt, schrijvende *man*, *mans*, *man-*

(*) D. I. bl. 395.

(**) Bij VONDEL, POOT en anderen, vindt men 's, of *des*, *Moeders*, *des werelds*, *des jeugds* enz.; doch dit kan, naar mijn inzien, behoudens het vrouwlijke geslacht dezer woorden, niet voorgestaan worden. Zie over deze s achter vrouwlijke naamwoorden, verder, *Werk. van de Maats. der nederl. Letterkunde*, D. II, bl. 124 env.

manne enz. Een onderscheid, welk de oudheid nooit gekend heeft (*).

Schoon de zelfstandige naamwoorden zelve dus, slechts, eene geringe verandering ondergaan, kunnen zij, echter, in meer betrekkingen en omstandigheden geplaatst worden, en zijn derhalve voor meer naamvallen vatbaar, welke allen door de lid- of geslachtwoorden *de*, *het*, *een*, *eene*, en door de voorzetsels *van*, *aan*, *tot*, *naar*, *met*, *in*, *uit* enz. aangewezen worden.

Ten naauwste genomen, zegt L. TEN KATE (**), zou men kunnen zeggen, dat onze Voorouderen niet meer, dan vier naamvallen onderscheidenlijk gebruikt hebben; want de eerste en vijfde, (*nominat.* en *vocat.*) gelijk ook de derde en zesde, (*dat.* en *ablat.*) waren bij hen dezelfde.

En men kan, in de daad, de bepaling van het getal en de namen der naamvallen meer, als eene slaafsche navolging van het latijn, dan als op de noodzaaklijkheid en het taaleigen gegrond, beschouwen. Duitschlands groote Taalmeester, JOH. CHRISTOPH. ADELUNG, was van hetzelfde gevoelen, ten aanzien van de hoogduitsche taal. Over de natuur der naamvallen handelende, zegt hij (***):

„ wij

(*) A. KLUIT, in de *Werken van de Maatsch. der nederl. Letterkunde*, D. III, bl. 7, 8. De derde naamval van het onzijdige wordt echter ook met *den*, of *eenen*, gebogen, en ontvangt dan weder de achteraankomende *n*, welke het woord, oorspronglijk, in den eersten naamval, had, b. v. *den geslachte der menschen* enz., het welk door het algemeene gebruik gewettigd is.

(**) D. I, bl. 327.

(***) *Umständliches Lehrgebäude der deutschen Sprache*, B. I, 399.

Er

„ wij hebben eigenlijk niet meer, dan vier, of, ten hoogste, vijf naamvallen; en de latijnsche *ablativus* is, in het hoogduitsch, niets minder dan een naamval, dewijl hij eene ware omschrijving van den *dativus* met een voorzetsel is. Moesten alle diergelijke, door voorzetsels omschrevene, betrekkingen en omstandigheden NAAMVALLEN genoemd worden, dan zou men vijftig, ja honderd, naamvallen moeten aannemen, zonder daarbij iets te winnen; en den *dativus*, wanneer die het voorzetsel *vàn* voor zich heeft, als eenen eigenen naamval, onder de benaming van *ablativus*, te doen voorkomen, is regte apenliefde voor de latijnsche taal."

Daar de naamvallen, voornaamlijk, door de lidwoorden aangewezen worden, is het niet moeilijk, het getal der nederduitsche naamvallen te bepalen. *De*, *de*, *het* en *een*, hebben alleenlijk deze verbuiging:

des, of *van den*, *eenes*, of *van eenen*,
der, of *van de*, *eener*, of *van eene*,
des, of *van het*, *eenes*, of *van een*,

den, of *aan den*, *eenen*, of *aan eenen*,
der, *de*, of *aan de*, *eener*, *eene*, of *aan eene*,
den, *het*, of *aan het*, *eenen*, *een*, of *aan een*,

den, *eenen*,
de, *eene*,
het, *een*,

En

Er zijn volkeren, zegt ADELUNG, op eene andere plaats, die in de buiging der naamwoorden nog verder gaan, dan de Grieken en Romeinen, b. v. de Laplanders, die dertien en meer naamvallen hebben, welke naamvallen, echter, door, aan de woorden gehechte, voorzetsels gevormd worden. B. II, 110.

En deze lidwoorden, in de zamenſtelling eener rede, voor zelfſtandige naamwoorden gevoegd, wijzen derzelver naamvallen aan, ſchoon ook de naamwoorden zelve geene verandering, of verbuiging, ondergaan.

Ik ſluit, dus, van de naamvallen der nederduitſche woorden, den vijfden en zesden (*vocat.* en *ablat.*) uit; en wel hierom, dat wij, in onze taal, niet meer dan vier naamvallen behoeven, en onze Voorouderen, volgends het boven aangehaalde getuigenis van L. Ten Kate, niet meer onderſcheidenlijk gebruikt hebben. Immers, de vijfde naamval is, in alle opzigten, aan den eerſten gelijk, kunnende de perſoon of zaak, door een zelfſtandig naamwoord uitgedrukt, die als werkende, lijdende, wordende en zijnde aangemerkt wordt, ook als *aangeſproken* voorkomen; terwijl de derde naamval, met een voorzetſel, bij ons hetzelfde is, als de *ablativus* bij de Latijnen (*).

Eerſte naamval.

De *eerſte* naamval heeft dan plaats, wanneer een perſoon, of eene zaak, als werkende, lijdende, wordende, zijnde, of aangeſproken, voorkomt. Hij drukt den perſoon, of de zaak, onmiddelbaar en alleenlijk voor zich zelf uit, zonder eenige verbindtenis met, of betrekking op iets anders aanteduiden. Want ſchoon een woord, in den eerſten naamval ſtaande, op de eene of andere wijs, met een ander woord

(*) A. L. Kok zegt, in zijn ontwerp der nederd. Letterkonst: dat ſommigen bij de naamvallen den *afnemer* (*ablat.*) voegen, doch vergeefsch, *mits wij die in de verandering der duitſche woorden niet vinden.* Bl. 14.

woord verbonden is, wordt deze verbindtenis, echter, niet door den eersten naamval, maar door het andere woord aangeduid, welk deze verbindtenis uitdrukt. Wij kennen, b. v., de beteekenis van het woord *mensch*; maar het hangt van de hoedanigheid van een ander, in eene rede voorkomend, woord af, of hij als werkende, of als lijdende enz. moet aangemerkt worden. Deze eerste naamval draagt den naam van *regte*, omdat dezelve het naamwoord in zijne *eerste* en *regte* beteekenis, voorstelt, zonder door verandering van letteren, of geslachtwoorden, verbogen te zijn. De drie overige naamvallen worden van dezen *regten*, als het grond- en wortelwoord, door verandering van letteren en geslachtwoorden, gevormd en afgeleid, en dragen daarom, in tegenoverstelling, den naam van *onregte naamvallen*.

Een woord wordt gezegd in den eersten naamval te staan, wanneer de persoon, of zaak, door hetzelve aangeduid, als *werkende*, *hebbende*, *wordende*, of *zijnde* voorkomt; b. v.:

Het kind leert, *de klok slaat*,
De vrouw heeft, *de deugd bezit*,
De leeuw wordt, *de waarheid is*,
Man! o Man! Heldenmoed! o Heldenmoed! enz.

En deze woorden blijven, in dezelfde betrekking, ook in het meervoud, den eersten naamval behouden, als:

De kinders leeren, *de klokken slaan*, enz.

De *tweede* naamval is die, welke de betrekkingen der zelfstandige naamwoorden op elkander aanwijst, en de zelfstandige naamwoorden zamenvoegt. *Tweede naamval.*

Het

Het volgende voorbeeld ſtrekke ter opheldering van dit geſtelde: *de zoon gaf den Burgeren bewijzen.* Zal ieder hier niet vragen: *wiens* ZOON? Een zoon moet eenen vader hebben; eer deze genoemd wordt, kan men den zoon niet kennen. Men konde dezen perſoon wel met eenen anderen naam aanduiden, welke geene verklaring behoefde; maar zoodra men hem ſlechts *zoon* noemt, moet men ook des vaders naam noemen. *De zoon gaf* DEN BURGEREN; maar er zijn millioenen Burgeren in de wereld, en deze allen kunnen hier niet wel gemeend zijn. *Welken* BURGEREN gaf nu de zoon? *De zoon gaf den Burgeren* BEWIJZEN. En daar er zeer verſchillende ſoorten van bewijzen, als van achting, trouw, welgevallen, misnoegen enz. zijn, zoo is hier de vraag wederom natuurlijk, *welke* BEWIJZEN? Zoodra nu de zelfſtandige naamwoorden, op welken de woorden *zoon*, *Burgeren* en *bewijzen* betrekking hebben, uitgedrukt, en in verband met dezelven geplaatst worden, dan krijgt men eene zamenhangende en verſtaanbare rede. Deze zelfſtandige naamwoorden kunnen zijn, b. v. *Veldoverſte*, *ſtad*, *welgevallen.* Wilde men nu zeggen: *de zoon Veldoverſte gaf den Burgeren ſtad bewijzen welgevallen*; dan bemerkt men terſtond, dat den woorden de noodige verbinding ontbreekt. Hadden wij nu geenen tweeden naamval, dan moesten wij hier drie werkwoorden te hulp roepen, om deze zelfſtandige naamwoorden zamentevoegen, en met elkander te verbinden; b. v.: *de zoon, dien de Veldoverſte geteeld heeft, gaf den Burgeren, die in de ſtad wonen, bewijzen, welken zijn welgevallen te kennen gaven,* of, *dat hij welgevallen aan hen*

had.

had. Om deze onaangename langwijligheid te vermijden, verkiest de taal eenen veel korteren weg, en zegt, in plaats van *de zoon, dien de Veldoverste geteeld heeft: de zoon des Veldoversten.*

Worden nu de overige zelfstandige naamwoorden, op gelijke wijs, door den tweeden naamval aan elkander verbonden, dan hebben wij de volgende korte en volledige bewoording: *de zoon des Veldoversten gaf den Burgeren der stad bewijzen zijns welgevallens.*

Zoo meenigvuldig de gesteldheden der dingen en derzelver betrekkingen op elkander zijn, zoo meenigvuldig zijn ook de gevallen, waarin een zelfstandig naamwoord den tweeden naamval moet aannemen. In gevolge hiervan komt hij voor:

1. Als de werkende oorzaak:
   Gods geboden,
   Adams Nakomelingen,
   Het werk mijner handen,
   De schrijver der romeinsche geschiedenis.
2. Als het eigendom en de bezitting:
   De heer des huizes,
   De landen des Konings,
   De bezitter eenes grooten vermogens,
   De roem des Krijgsoversten.
3. Als de tijd en plaats van het aanwezen eenes dings:
   De zeden der agttiende eeuw,
   De vreugd dezes levens,
   De burgers dezer stad.
4. Als het geheel, waarvan deelen genomen zijn:
   Een glas wijns,
   Een stuk broods,

Een

Een deel gelds,
Eene meenigte volks,
Een hoop houts.

5. Als maat en tijd aanduidende:
Een duim gronds,
Eene el bands,
Twee uren gaans,
Een uur varens.

6. In plaats van de voorzetfelen *uit* of *onder*:
Niemand onzer,
Wie uwer?
De beste der menschen.

7. Achter bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden van meenigte:
Meer waters,
Minder wijns,
Weinig zoets,
Veel zuurs,
Iets verhevens,
Niets schadelijks,
Wat goeds.

8. Voor sommige bijvoeglijke naamwoorden:
Des doods schuldig,
Zijner belofte gedachtig,
Der moeite waardig,
Des bewinds moede.

Om den tweeden naamval aanteduiden, bedient men zich dikwerf van het voorzetsel *van*, en zegt:

Een schilderij van Rubbens,
Een lierzang van Klopstock,
De psalmen van David,
De rozen van Saron,

De

De Keizerin van Rusland,
De Koning van Pruisen;

terwijl *een lierzang Klopstocks — de psalmen Davids — de Keizerin Ruslands* enz. buiten gebruik is, en een wangeluid veroorzaakt; schoon deze tweede naamval zonder voorzetsel, in den verhevenen stijl, wel gebezigd, maar, in dat geval, vooraan geplaatst wordt, als: *Davids psalmen, Ruslands Keizerin* enz.

Wanneer een zelfstandig naamwoord zoo wel in eenen bedrijvenden als lijdenden zin kan genomen worden, onderscheidt men den laatsten van den eersten, door het voorzetsel *van*, of door eene omschrijving; b. v.:

De ondersteuning des mans

is de ondersteuning, welke de man aan iemand geeft; maar

De ondersteuning van den man

is de ondersteuning, welke de man van iemand ontvangt (*).

In sommige gevallen moet het voorzetsel *van* al-

(*) In het 1e vs. van den 42sten psalm, door het Genootschap L. D. S. P. uitgegeven, lezen wij:

't Hijgend hart, de jagt ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Der verkwikbre waterstroomen, enz.

Het genot der stroomen zou dan eigenlijk aanduiden, *dat de stroomen genieten*, en de bedoeling is, *dat de stroomen genoten worden.* (Behalve dat *verkwikbare* hier voor *verkwikkende* staat.) Beter is, dunkt mij, (in dit geval) de berijming, op last der Staten Generaal vervaardigd:

't Hijgend hert, de jagt ontkomen,
Schreeuwt niet sterker naar 't genot
Van de frissche waterstroomen, enz.

altijd gebruikt worden; b. v. wanneer geslacht, afkomst en Vaderland aangewezen worden:

Een mensch van geringe afkomst,
Een amsteldammer van geboorte,
Hij is van adel.

Wanneer de stof genoemd wordt, waaruit iets gemaakt is:

Een doos van zilver,
Een ring van goud.

Wanneer ouderdom, grootte, gewigt en waarde bepaald worden:

Een kind van twee jaren,
Een ijzer van vijftien ponden,
Een ton van twintig emmeren,
Een man van groote verdiensten,
Een steen van groote waarde.

Wanneer twee of meer tweede naamvallen bij elkander komen, dan is de omschrijving van eenen derzelven met *van* noodzaaklijk, om den wanklank te vermijden:

De sukkelingen des ouderdoms zijn dikwerf gevolgen van de losbandigheden der jeugd.

Bij de woorden *zijn* en *blijven*, wanneer die in den zin van *hebben*, of *bezitten*, voorkomen, wordt de tweede naamval, met of zonder het voorzetsel *van*, gebruikt:

Ik ben van gedachten,
Hij bleef van meening,
Hij is van mijn gevoelen,
Ik was en bleef goedsmoeds.

Dikwerf bekleedt de tweede naamval de plaats van een bijwoord:

On-

Onverrigter zake terugkeeren,
Zijns wegs gaan;
Zoo ook: *Mijns bedunkens*,
Staanden voets,
Des nachts,
Des morgens,
Des middags,
Des jaars,
Des zomers,
Des winters,
Diestijds enz.

De handelingen eenes redelijken wezens hebben niet alleen een voorwerp, tot welk zij overgaan, maar ook een einde, waartoe zij geschieden. Dit laatste is het doel der handeling. Zegt men nu: *ik snijd mij vleesch*; dan is *ik* het werkende of handelende wezen, *snijd* de handeling, *vleesch* het voorwerp, en *mij* het doel der handeling. Dit doel der handeling is de *derde naamval*; of de persoon, of zaak, welke in eene rede, als het doel der handeling voorkomt, staat in den derden naamval. En deze naamval wordt derhalve vereischt, wanneer aan een persoon, of eene zaak, iets gegeven, aangeboden, toegeschikt, of ontnomen wordt; of wanneer ten gevalle, ten voordeele of nadeele van dezelven, iets geschiedt; of wanneer iets gezegd wordt, aan dezelven gelijk of ongelijk te zijn. *Geef hem zijn geld — ontneem hem zijn mes — deze is hem gelijk* enz.; hier is *hem* de derde naamval. *Derde naamval.*

Deze naamval heeft ook dan plaats, wanneer

******* het

het voorzetſel *aan*, (*) of *voor*, daarbij uitgedrukt wordt, of, zonder krenking van den zin, daarbij zou kunnen gevoegd worden; b. v. *ik beloofde hem veel goeds*, of *ik beloofde aan hem: deze ſpijs is zwakken menſchen ſchadelijk*, of *aan*, *of voor*, *zwakke menſchen: het ontbreekt mij*, of *aan mij: het voegt u*, of *aan u: mij*, of *aan mij is dit gebeurd: iemand*, of *aan iemand iets misgunnen*, enz.

Ook komt de derde naamval voor, in de ſpreekwijzen: *aan mijne zijde — aan den wand hangen — eene wonde aan het hoofd hebben* enz., *in de ſtad zijn — in den ſtrijd omkomen — in kragten afnemen — in iemands plaats iets verrichten* enz., *op den berg ſtaan — op den boom zitten — op den grond liggen — op het land wonen — op de fluit ſpelen — op den ſprong ſtaan — op heeter daad* enz., *voor de vrijheid pleiten — voor iemand betalen — voor zekeren prijs iets koopen — voor iemand borg blijven* enz, *ten einde — ten toon — ter aarde — ten huize — ten koste — ter eere — ter ſchole — te Amſteldam — te hulp — te pronk — ten zes uren — ter gedachtenis* enz, *met iemand gaan — met een kanon ſchieten — met vrucht lezen — met den dood ſtraffen — met mijnganſche hart — met hoopen* enz., *uit de ſtad komen — uit een beroemd geſlacht — uit liefde — uit haat — uit den nood redden* enz., *van het dak klimmen — van de*

(*) Behalve wanneer *aan* eene beweging naar eene plaats beteekent, als: *aan huis komen* enz., in welk geval dit voorzetſel bij den vierden naamval ſtaat.

de bank vallen — van Parijs komen — de hand van iets aftrekken — van den eenen op den anderen — van woorden kwam het tot daden. — van blijdschap opspringen — van iemand bemind worden — van land steken — van iemand spreken — van zijn goed beroofd zijn enz.

Mijn oogmerk was, slechts, eenige weinige voorbeelden van den derden naamval optegeven, en daardoor denzelven kenbaar te maken. Het gebruik der naamvallen nader te bepalen, behoort, eigenlijk, tot de *woordvoeging*; en deze wordt thands door mij niet behandeld. Welke voorzetsels verder den derden, of andere naamvallen, bij zich hebben, zal in het woordenboek zelf aangewezen worden.

Ook het begrip, of regte verstand, des vierden naamvals, zullen wij uit den natuurlijken zamenhang der rede trachten te ontwikkelen. *Vierde naamval.*

Eene werklijke handeling laat zich, naamlijk, geenszins, zonder een voorwerp denken, waartoe zij zich bepaalt; het zij dit voorwerp door woorden uitgedrukt worde, of niet.

Wanneer ik, b. v. zeg: *ik schrijf*, dan moet ik mij daarbij noodzaaklijk voorstellen, wat ik schrijf, of wat door mij geschreven wordt; want wanneer niets door mij geschreven wordt, kan ik mij ook onmooglijk voorstellen, dat ik schrijf. Men ziet dus, hoe noodzaaklijk tot het denkbeeld eener handeling het denkbeeld van het voorwerp behoore, waartoe zij zich bepaalt. Dit voorwerp eener handeling is juist datgene, wat wij den vierden naamval noemen; schoon het woord zelf niet verbogen,

 of

of door verandering van letteren, van den eersten naamval onderscheiden wordt.

Wanneer ik, b. v. zeg: *de vreugd overwint de droefheid*, en omgekeerd, *de droefheid overwint de vreugd*, dan vindt men, dat, in beide gevallen, de woorden *vreugd* en *droefheid* onveranderd blijven; en echter staat *droefheid* eerst, als het voorwerp der handeling, in den *vierden*, en dan, als de grond der handeling, of als de werkende persoon, of zaak, in den *eersten* naamval.

Dan, om ons het wezen des vierden naamvals nog duidlijker te maken, moeten wij ons denzelven, noodzaaklijk, in vergelijking met den derden naamval, voorstellen.

Wanneer men zegt: *de man snijdt zich*; dan is *zich* het voorwerp der handeling, of de vierde naamval. Wanneer men daartegen zegt: *de man snijdt zich brood*; dan is *brood* het voorwerp der handeling, of de vierde, en *zich* het doel der handeling, of de derde naamval.

Doch er zijn werkwoorden, die geene werklijke handeling, welke tot iets overgaat, maar veeleer eenen inwendigen toestand, of eene beweging in zich zelve, aanduiden, als *ik ga*, *ik kom* enz. Deze werkwoorden geven geene eigenlijke handelingen te kennen, en kunnen daarom ook geenen vierden naamval, onmiddellijk, bij zich hebben. Men kan derhalve wel zeggen, *ik zie de kenk*, maar niet, *ik ga de kerk*, dewijl *zien* eene werklijke handeling insluit, welke tot een voorwerp overgaat, *gaan* daartegen, alleenlijk, eene beweging aanduidt, welke zich, in zekeren zin, tot zich zelve

be-

bepaalt. Daar men nu niet kan zeggen, *ik ga de kerk*, en de voorſtellingen van *gaan* en *kerk* echter met elkander moeten verbonden worden, zoo bedient men zich, tot dat einde, van een der woordjes *aan*, *bij*, *door*, *in*, *om* enz., welken op zich zelven niets beteekenen, en nogthands dienen, om de bedoelde denkbeelden met elkander te verbinden, welken anders, in het geheel geenen zamenhang zouden hebben. Wanneer ik derhalve zeg: *ik ga in de kerk*, dan maak ik, door middel van het woordje *in*, de kerk tot het voorwerp van mijn gaan; en daarom ſtaat zij ook in den vierden naamval.

Deze vierde naamval komt ook voor, wanneer van tijd, of maat, geſproken wordt, b. v. *drie ellen breed — tien voeten hoog — honderd jaren oud* enz.; gelijk ook bij eenige voorzetſels, als: *aan huis komen — naar den tuin gaan — op eenen boom klimmen — in de ſtad komen — de hand over iets uitſtrekken — paarden voor den wagen ſpannen — langs het ſtrand rijden — tegen den ſtroom varen — zonder mij* enz.

Het behoort tot mijne tegenwoordige taak niet, alle de voorzetſels optenoemen, welken dezen of genen naamval bij zich hebben, te meer, dewijl ik daartoe, in mijn woordenboek, gelegenheid zal vinden, en ik voorgenomen had, ſlechts een algemeen denkbeeld van de naamvallen te geven. In het vervolg zal ik eenige voorbeelden van verbuiging, in alle de naamvallen, mededeelen.

Alleenlijk moet ik hier nog bijvoegen, dat van alle woorden, welken uit twee of meer woorden za-

zamengesteld zijn, slechts het laatste verbogen wordt: *landgezigt*, *landgezigten* — *goedhartigheid*, *goedhartigheden* — *de grootmoedige man*, *des grootmoedigen mans* enz.

LIDWOORDEN.

De lidwoorden, voor naamwoorden geplaatst, dienen, om de mindere, of meerdere bepaaldheid der woorden te onderscheiden. Zij dragen bij de Spraakleeraars ook, doorgaands, den naam van *geslachtwoorden*; doch het kan, eigenlijk, slechts eene toevalligheid genoemd worden, dat de lidwoorden het geslacht der woorden aanduiden; althands, in het meervoud, kunnen zij niet gevoeglijk den naam van geslachtwoorden dragen, dewijl zij daar, in alle de naamvallen, en genoegzaam door alle de geslachten, dezelfde verbuiging hebben.

Bepalend, en niet bepalend.

Zij zijn *de* en *een*. Het eerste is het *bepalende*, het andere het *niet bepalende* lidwoord. *Een* draagt den naam van *niet bepalend*, omdat het de zaak, van welke gesproken wordt, algemeen en zonder eenige bepaling laat; b. v. *ik zie eenen boom*. Dus spreek ik van zekeren boom, alleenlijk in zoo ver die in mijne voorstelling aanwezig is. Wanneer ik zeg: *geef mij een boek*; dan laat ik dengenen, dien ik aanspreek, de keus, welk een boek hij mij wil geven; wanneer hij mij slechts datgene geeft, welk ik mij, onder den naam van *boek*, voorstel. *De* wordt *bepalend* genoemd, omdat het de zaak, van welke gesproken wordt, bepaalt en duidlijk aanwijst; b. v. *ik zie den boom* — *geef mij het boek*, d. i. *dien boom*, en *dat boek*, van welken

wi

wij te voren gefproken hebben, of *den boom*, en *het boek*, in onderfcheiding van alle andere boomen en boeken. In het volgende voorbeeld worden beide de lidwoorden duidlijk aangewezen. Wanneer ik eenen Bedelaar zie, dien ik te voren niet gezien heb, dan zal ik natuurlijk zeggen: *daar gaat* EEN *bedelaar met* EENEN *langen baard.* Na eenige dagen zie ik den man weder; en dan zeg ik: *daar gaat* DE *bedelaar met* DEN *langen baard.*

Wanneer eene zaak in den alleronbepaaldften zin voorkomt, wordt er geen lidwoord bij het naamwoord gevoegd; als: *daar is brood*, *geef mij kaas* enz., want als wij *het* brood en *de* kaas zeggen, dan wijzen wij, als met den vinger, aan, welk brood en welke kaas wij bedoelen. Zoo zegt men ook *van jaar tot jaar*, wanneer men van de opvolging der jaren in het algemeen fpreekt; terwijl het lidwoord hier de bepaling van het jaartal noodzaaklijk zou maken; als *van het jaar* 1795 *tot het jaar* 1798.

Zoo ook worden bij de eigennamen van menfchen, landen en fteden, doorgaands, de lidwoorden weggelaten, omdat zij op zich zelven reeds genoeg bepaald zijn, en, volgends hunne natuur, een enkel wezen, als bijzonderlijk voor zich zelf beftaande, voorftellen; als, *daar is Jan — Jakob is de Zoon van Pieter — Jozina fprak met Elizabet — ik kwam uit Holland, en ging naar Frankrijk — hij woont te Amfteldam* enz. In fommige gevallen, echter, worden de lidwoorden voor eigennamen gebezigd, wanneer naamlijk de perfonen, of zaken, daardoor aangeduid, door toevoeging van eenig ander zelfftandig naamwoord, of van eenig bij-

voeglijk naamwoord, nader bepaald of omfchreven worden; b. v. *de God Jupiter — een Sokrates onzer eeuw — de held Jakob — het volkrijke Frankrijk — het beroemde Amfteldam* enz.

Het lidwoord een *als telwoord befchouwd.*

Het lidwoord *een* wordt ook als *telwoord* gebruikt; en beiden worden op dezelfde wijs verbogen. Dit onderfcheid alleen heeft tusfchen *een*, als lidwoord, en *een*, als telwoord plaats, dat, wanneer het *als lidwoord* gebruikt wordt, de nadruk op het zelfftandige naamwoord valt, waarbij het gevoegd is; b. v. *een mán*, d. i. *zeker man*; terwijl, wanneer het *als telwoord* voorkomt, de nadruk op het telwoord zelf valt; b. v. *één man*, in tegenoverftelling van twee of meer mannen (*).

BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN.

Bijvoeglijke naamwoorden zijn zulke woorden, welken de eigenfchap, of hoedanigheid, der perfonen, of zaken, aanduiden, die door het zelfftandige naamwoord beteekend worden, als *groot*, *klein*, *breed*, *fmal*, *hoog*, *lang*, *rond*, *vierkant*, *wit*, *zwart*, *ligt*, *zwaar*, *fchoon*, *leelijk*, *goed*, *kwaad*, *eerfte*, *tweede*, *derde*, *vierde*, *gouden*, *zilveren*, *koperen*, *tinnen* enz. Zij dragen den naam van *bijvoeglijke naamwoorden*, omdat zij bij de naamwoorden gevoegd worden, en tot dezelven behooren. Wanneer men, b. v. zegt: *de dappere krijgsman*, dan is

(*) VONDEL zegt, (Herfchepp. B. XV. vs. 703.) *Al 't lichaam was een wonde.* — Waarop B. HUIJDECOPER aanmerkt, dat dit kragtiger en nadruklijker dus zou uitgedrukt worden: *Al 't lijf was éene wonde. Pr.* D. II, bl. 175.

is *dapper* een bijvoeglijk naamwoord, als de hoedanigheid des krijgsmans aanduidende. Het is waar, wanneer men zegt: *de dapperheid des krijgsmans*, dan zou men *dapperheid* ook ligtlijk voor een bijvoeglijk naamwoord kunnen houden, dewijl *dapperheid*, zoo wel als *dapper*, eene eigenschap, of hoedanigheid, beteekent. Maar tot de bepaling, wat eigenlijk een bijvoeglijk naamwoord zij, behoort daarom ook nog een ander kenteeken, naamlijk, dat de eigenschap, door hetzelve aangeduid, niet als eene op zich zelve bestaande, maar als tot eene andere zelfstandigheid behoorende zaak, voorkome.

De bijvoeglijke naamwoorden hebben geen lidwoord voor zich, tenzij er zelfstandige naamwoorden bij gevoegd worden, als, *de beroemde kunstenaar*, *eene schoone dogter*, *het lieve kind* enz. Somtijds echter worden de bijvoeglijke naamwoorden als zelfstandige gebruikt, en hebben, in dat geval, een lidwoord voor zich, als, *de regtsgeleerde*, *de wijze*, *de geestlijke* enz. *Met en zonder lidwoord.*

De bijvoeglijke naamwoorden zijn manlijk, vrouwlijk en onzijdig, hebben een meervoudig getal en de gewone naamvallen, zich, in dit alles, schikkende naar de zelfstandige naamwoorden, tot welken zij behooren, of welken er onder verstaan worden. *Derzelver geslachten, getallen en naamvallen.*

Zie hier eenige voorbeelden van verbuiging van zelfstandige naamwoorden, met hunne lidwoorden en bijvoeglijke naamwoorden: *Verbuiging.*

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *De groote leeuw.*
2. *Des grooten leeuws*, of *van den grooten leeuw.*
3. *Den*, of *aan den*, *grooten leeuw.*
4. *Den grooten leeuw.*

MEERVOUDIG.

1. *De groote leeuwen.*
2. *Der*, of *van de*, *groote leeuwen.*
3. *Den grooten*, of *aan de groote*, *leeuwen.*
4. *De groote leeuwen.*

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *De goede daad.*
2. *Der*, of *van de*, *goede daad.*
3. *Der*, of *aan de*, *goede daad.*
4. *De goede daad.*

MEERVOUDIG.

1. *De goede daden.*
2. *Der*, of *van de*, *goede daden.*
3. *Der*, of *aan de*, *goede daden.*
4. *De goede daden.*

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Het groene veld.*
2. *Des groenen velds*, of *van het groene veld.*
3. *Den groenen velde*, of *aan het groene veld.*
4. *Het groene veld.*

MEERVOUDIG.

1. *De groene velden.*
2. *Der*, of *van de*, *groene velden.*
3. *Den groenen*, of *aan de groene*, *velden.*
4. *De groene velden.*

MAN-

MANLIJK.

ENKELVOUDIG (*).

1. *Een hooge berg.*
2. *Eens hoogen bergs*, of *van eenen hoogen berg*.
3. *Eenen*, of *aan eenen*, *hoogen berg*.
4. *Eenen hoogen berg*.

VROUWLIJK.

1. *Eene gewigtige waarheid.*
2. *Eener*, of *van eene*, *gewigtige waarheid*.
3. *Eener*, of *aan eene*, *gewigtige waarheid*.
4. *Eene gewigtige waarheid*.

ONZIJDIG.

1. *Een helder licht.*
2. *Eens helderen lichts*, of *van een helder licht*.
3. *Eenen helderen lichte*, of *aan een helder licht*.
4. *Een helder licht*.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden worden niet verbogen, en blijven, in alle naamvallen, onveranderd. Daar toe behooren; *Welke bijvoeglijke naamwoorden niet verbogen worden.*

1. *Allerlei*, *velerlei*, *allerhande*, *velerhande*, b. v. *geschriften van allerlei aard — velerlei soorten van appelen — allerhande menschen — velerhande zaken* enz.

2. Alle stoflijke bijvoeglijke naamwoorden, *zilveren*, *gouden*, *houten*, *tinnen*, *koperen*, *zijden*, *wollen* enz., b. v. *een zilveren lepel*, *zilveren lepels — een gouden beker*, *gouden bekers — een tinnen*

(*) Het *niet bepalende lidwoord een* heeft, uit de natuur der zaak, geen meervoudig getal, schoon de *eenheid* daardoor eigenlijk niet bedoeld wordt.

nen ſchotel, tinnen ſchotels — *een wollen kleed, wollen kleeden. enz.*

3. Bijvoeglijke naamwoorden, achter zelfſtandige geplaatst, worden als bijwoorden gebruikt, en blijven onverbogen, b. v. *de lucht is dik,* (niet *dikke*) *de dogter is ſchoon,* (niet *ſchoone*) *de wijn is goed* (niet *goede*).

4. Wanneer twee bijvoeglijke naamwoorden bij elkander geplaatst worden, en het eene geene regtſtreekſche betrekking op het zelfſtandige naamwoord heeft, maar eigenlijk de hoedanigheid van het volgende bijvoeglijke naamwoord aanduidt, en dus de hoedanigheid van eene hoedanigheid is, dan komt het eerſte bijvoeglijke naamwoord als een bijwoord voor, en blijft onverbogen; b. v. *helder ſchoone glazen* — *donker bruine oogen* — *hoog gele bloemen.*

5. Wanneer een bijvoeglijk naamwoord, bij een manlijk zelfſtandig naamwoord gevoegd, welk een bedrijf, of vermogen, aanduidt, en het lidwoord *een* voor zich heeft, op de werking, en niet op den perſoon ziet, dan wordt dit bijvoeglijke naamwoord niet verbogen, maar blijft, in alle naamvallen, met zijn lidwoord, onveranderd, dewijl het als een bijwoord gebruikt wordt, b. v. *een groot krijgsman* — *de eereteekens van een groot krijgsman,* d. i. iemand, die, als krijgsman, groot is. Een *groote krijgsman* is een krijgsman, die groot van geſtalte is. In dit geval ſlaat het bijvoeglijke naamwoord op den perſoon zelven, en wordt daarom ook verbogen. Volgends den genoemden regel zegt men ook, *een naarſtig werkman* — *een vlug ſchrijver* — *een kunſtig ſchilder* enz.

6. Wan-

6. Wanneer telwoorden, tot bijvoeglijke naamwoorden gevormd, ter vermeerdering van het getal, met andere telwoorden verbonden worden, wordt het laatste alleen verbogen, terwijl de overigen onveranderd blijven, b. v. *de een en dertigste — de drie honderd zes en veertigste — de duizend twee honderd zeven en vijftigste — de zeven duizend agt honderd negen en negentigste*, enz.

Eene hoedanigheid kan, op tweederlei wijs, aan iets toegeschreven worden, of in het algemeen en zonder alle bepaling van trappen, of met bepaling van dezelven. In het eerste geval, heeft een bijvoeglijk naamwoord zijne eerste en eenvoudige beteekenis, dewijl het datgene, wat het van eenen persoon, of eene zaak, zegt, of de hoedanigheid, welke het aan iets toeschrijft, zonder vergelijking, of vergrooting, uitdrukt: *de geleerde man — het hooge huis* enz. En dit noemt men *den stellenden trap*. In het andere geval, wordt de grootheid der hoedanigheid bepaald, welke een bijvoeglijk naamwoord aan iets toekent. Men vergelijkt eene zaak met eene andere, en schrijft aan dezelve eene hoedanigheid boven de andere toe: *de roos is schooner, dan vele andere bloemen: — wie was welsprekender, dan Cicero?* En dit wordt *de vergrootende*, of *vergelijkende trap* genoemd. Of men verheft de hoedanigheid eener zaak boven alle de overigen van hare soort, of van eene zekere soort: *de grootste stad — het sterkste paard*. En dit noemt men *den overtreffenden trap*. *Trappen van vergrooting.*

Uit deze voorbeelden blijkt ook de vorming der twee laatste trappen, door bijvoeging, naamlijk,

van de uitgangen ER en ST. Dan, in plaats van deze uitgangen, gebruikt men, somwijle, *meer* en *meest*, met den stellenden trap, als: *meer doordrongen*, *meest doordrongen* — *meer waar*, *meest waar* — *meer gedachtig*, *meest gedachtig* enz. Zij volgen, in de verbuiging, den aard des stellenden traps, als, *ik klom eerst op eenen hoogen, daarna op eenen hoogeren, en eindelijk op den hoogsten berg.*

Voor den overtreffenden trap wordt dikwerf nog de tweede naamval *aller* gevoegd, als, *allergrootst*, *allerschoonst*, *allerslechtst* enz.; en dit geschiedt, om de hoedanigheid, welke door het bijvoeglijke naamwoord aangeduid wordt, tot den hoogsten trap van grootheid te verheffen, dewijl b. v. van *tien* geleerden, wel *vier* de geleerdsten van de overigen kunnen wezen, maar altoos slechts *een* de allergeleerdste, d. i. de geleerdste onder allen, is.

Bij zamengestelde bijvoeglijke naamwoorden geschiedt de vergrooting alleenlijk aan het laatste, en niet aan het eerste woord, als, *volkomen*, *volkomener*, *volkomenst*, niet *vollerkomen* enz. —— *welluidend*, *welluidender*, *welluidendst*, niet *beterluidend* enz. — *goedhartig*, *goedhartiger*, *goedhartigst*, niet *beterhartig* enz. —— *goedkoop*, *goedkooper*, *goedkoopst*, niet *beterkoop* enz.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden lijden, uit hoofde van hunne beteekenis, geene vergrooting, als, *de eerste*, *de tweede*, *de andere*, *vierkant*, *zesjarig*, *agthoekig*; ook die, welken geene verbuiging in het geheel hebben: *allerlei*, *velerhande*, *gouden*, *zilveren* enz.; en eindelijk zulke zamengestelde bijvoeglijke naamwoorden, welker eerste gedeelte reeds zoo naauwkeurig bepaald is, dat

gee-

geene vergrooting daarbij meer gedacht kan worden, als *beendroog*, *sneeuwwit*, *ijskoud*, *bloedlaauw*, *ijzersterk* enz.; want hoe zou men b. v. *sneeuwwitter*, *ijskouder*, *ijzersterkst*, kunnen zeggen, daar men zich, onder de beeldlijke uitdrukking *sneeuw*, *ijs* en *ijzer*, reeds, eenigermate, den hoogsten trap van *witheid*, *koude* en *sterkte* voorstelt?

Schoon de beteekenis van vele bijvoeglijke naamwoorden, door derzelver vergrooting, schijnt verminderd te worden, als *klein*, *kleiner*, *kleinst*, *jong*, *jonger*, *jongst* enz., zoo ontstaat zulks uit de beteekenis zelve, en niet uit de verbuiging, welke eene ware vergrooting blijft; want *kleiner* vergroot het denkbeeld van *klein*, enz. Moet de beteekenis werklijk verminderd worden, dan bedient men zich van eene omschrijving, met het bijwoord *minder*, zijnde de vergrootende trap van *weinig*. Zoo zegt men, b. v. *Kajus is minder geleerd, dan Titius.*

VOORNAAMWOORDEN.

Het is niet mooglijk, dat alle enkele personen, of zaken, welken voorwerpen eener onderhandeling kunnen wezen, bijzondere, den sprekeren en toehooreren, bekende, namen hebben. De sprekende personen zelven kennen, veelligt, elkanders namen niet. Doch gesteld, dat het tegendeel hiervan waar zij, en dat de sprekende personen elkanders namen, en de namen der personen, of zaken, welken voorwerpen der onderhandeling zijn, zeer wel kennen,

zoo zóu het echter langwijlig en lastig wezen, deze namen zoo dikwerf te herhalen, als de voorwerpen des gespreks genoemd moesten worden. Om deze reden beschouwen wij het als een gebrek in de taal der kinderen, dat zij, wanneer zij van zich zelven iets zeggen, telkens hunne eigene namen noemen.

Om deze zwarigheid wegtenemen, heeft men woorden uitgevonden, die de plaats der zelfstandige naamwoorden, die eenen persoon, of eene zaak, aanduiden, vervangen, en den naam van *voornaamwoorden* dragen. Zij worden gevoeglijkst in de volgende zes soorten verdeeld: 1. *persoonlijke*; 2. *wederkeerige*; 3. *bezitlijke*; 4. *vragende*; 5. *aanwijzende*; 6. *betreklijke*.

Persoonlijke.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn drieerlei: zij beteekenen, vooreerst, den persoon, die spreekt; ten andere, den persoon, tot welken gesproken wordt, en eindelijk den afwezenden persoon, (of de afwezende zaak) van welken men spreekt.

De eerste en tweede persoon worden zonder onderscheid van geslacht gebruikt, omdat zij als sprekende en aangesproken, en dus als tegenwoordig voorkomen; waarom zij, ten aanzien van hun geslacht, reeds voor de zinnen kenbaar genoeg zijn. De derde persoon, die alle personen en zaken in zich bevat, welken, als afwezend gedacht, een voorwerp der rede kunnen wezen, komt, in het enkelvoudige, als *manlijk*, *vrouwlijk* of *onzijdig* voor. De eerste, of sprekende persoon wordt, in het nederduitsch, uitgedrukt door *ik*, meerv. *wij*, —

de

de tweede, of aangesproken persoon door *gij*, (eertijds *du*, meerv. *gij*, of *gijlieden*) (*) — de derde, of afwezend gedachte persoon door *hij*, *zij*, *het*, (meerv. *zij*) en *men*. Derzelver buiging is de volgende:

ENKELVOUDIG.

1. *Ik*, 2. *van mij*, of *mijns*, *mijner*, 3. *mij*, of *aan mij*, 4. *mij*.

MEERVOUDIG.

1. *Wij*, 2. *van ons*, of *onzer*, 3. *ons*, of *aan ons*, 4. *ons*.

ENKELVOUDIG.

1. *Gij*, 2. *van u*, of *uws*, *uwer*, 3. *u*, of *aan u*, 4. *u*.

MEERVOUDIG.

1. *Gij*, 2. *van u*, of *uwer*, 3. *u*, of *aan u*, 4. *u*.

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Hij*, 2. *van hem*, of *zijns*, *zijner*, 3. *hem*, of *aan hem*, 4. *hem*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van hen*, of *hunner*, 3. *hen*, (hun) of *aan hen*, 4. *hen*.

VROUW-

(*) Nadat men *gij* en *u*, die eigenlijk meervoudig zijn, ook in het enkelvoudige, voor *du* en *dij*, heeft begonnen te gebruiken, heeft men bij *gij* en *u*, (om het meervoudige van het enkelvoudige te onderscheiden) het woord *lieden*, of *luiden*, dat *menschen* beteekent, gevoegd. Dit komt mij voor, zegt E. VAN DRIEL, in eene aanteek. op AN. BAT. *id. ling. belg. gramm.*, p. 49. eenigzins belachlijk te wezen: ook is zulk eene onderscheiding niet noodzaaklijk, dewijl een goed schrijver zonder dezelve duidlijk moet wezen.

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van haar*, of *harer*, 3. *haar*, of *aan haar*, 4. *haar*.

Het *meervoud* heeft dezelfde buiging als het *enkelvoud*.

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Het*, 2. *van het*, 3. *het*, of *aan het*, 4. *het*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van hen*, of *hunner*, 3. *hen*, (hun) of *aan hen* (*), 4. *hen*.

Men laat het geslacht en den persoon geheel onbepaald, wordt in geenen anderen, dan den eersten naamval gebruikt, en wel alleenlijk met den derden persoon der werkwoorden: *men heeft het mij gezegd* — *men schrijft het mij van Amsteldam* — *men vindt allerlei menschen in de wereld.*

Wederkeerige. Wederkeerige voornaamwoorden zijn zulken, die we-

(*) HUIJDECOPER zegt, in zijne *Proeve*, D. I, bl. 239 en 240: *hun* is de derde en zesde naamval. (in onderscheiding van *hen*, in de overige naamvallen.) Doch F. VAN LELIJVELD teekent hierbij aan, dat dit onderscheid van *hen* en *hun*, voor den tijd van VONDEL, nimmer in acht genomen is: — dat vele schrijvers en dichters, na VONDEL, waaronder zelfs, die deze aanteekening (van HUIJDEC.) gelezen hebben, in den derden en zesden, zoo wel als in den vierden naamval, echter *hen* gebruiken: — dat wij in onze taal het vermogen niet hebben, om bij onze naamwoorden en voornaamwoorden den *dativus* en *ablativus*, door verbuiging of verandering van letters, uittedrukken; maar alleen door behulp onzer voorzetsels *aan*, *met*, *door*, *van* enz.: — dat zulks in een enkel woord intevoeren, en dat alleen in het meervoud, in sommige gevallen, wel eens klaarheid kan geven; doch dat dit echter eene willekeurige kieschheid is, en meestal eene noodelooze moeilijkheid zal veroorzaken.

wederkeeren tot, of hun opzigt hebben op dezelfde persoonen, of zaken, waarop het naaste werkwoord zijne betrekking heeft. Zoo voegt men bij de persoonlijke voornaamwoorden *ik*, *gij*, *hij*, *zij*, of *het*, het voornaamwoord *zelf*, of *zelve*, als *ik*, *gij*, *hij zelf*, *zij zelve*, *het zelf*. Dan, bij *hij*, *zij* en *het*, of van eenen anderen, afwezend gedachten, persoon sprekende, heeft men, in de verbogene naamvallen, ook *zich*, of *zich zelf*.

ENKELVOUDIG.

MANLIJK.

1. *Ik zelf*, 2. *mijns zelfs*, of *van mij zelven*, 3. *mij*, of *aan mij zelven*, 4. *mij zelven*.

ENKELVOUDIG.

VROUWLIJK.

1. *Ik zelve*, 2. *mij zelver*, of *van mij zelve*, 3. *mij*, of *aan mij zelve*, 4. *mij zelve*.

MEERVOUDIG.

MANLIJK EN VROUWLIJK.

1. *Wij zelven*, 2. *ons zelver*, of *van ons zelven*, 3. *ons*, of *aan ons zelven*, 4. *ons zelven*.

ENKELVOUDIG.

MANLIJK.

1. *Gij zelf*, 2. *uws zelfs*, of *van u zelven*, 3. *u*, of *aan u zelven*, 4. *u zelven*.

ENKELVOUDIG.

VROUWLIJK.

1. *Gij zelve*, 2. *u zelver*, of *van u zelve*, 3. *u*, of *aan u zelve*, 4. *u zelve*.

MEERVOUDIG.

MANLIJK EN VROUWLIJK.

1. *Gij zelven*, 2. *u zelver*, of *van u zelven*, 3. *u*, of *aan u zelven*, 4. *u zelven*.

ENKELVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK EN ONZIJDIG.

1. *Hij*, *zij*, *het*, 2. *van zich*, 3. *zich*, of *aan zich*, 4. *zich*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij*, 2. *van zich*, 3. *zich*, of *aan zich*, 4. *zich*.

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Hij zelf*, 2. *zijns zelfs*, of *van zich zelven*, 3. *zich*, of *aan zich zelven*, 4. *zich zelven*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij zelven*, 2. *hen* (hun) *zelver*, of *van zich zelven*, 3. *zich*, of *aan zich zelven*, 4. *zich zelven*.

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Zij zelve*, 2. *haar zelver*, of *van zich zelve*, 3. *zich*, of *aan zich zelve*, 4. *zich zelve*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij zelven*, 2. *haar zelver*, of *van zich zelven*, 3. *zich*, of *aan zich zelven*, 4. *zich zelven*.

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Het zelf*, 2. *zijns zelfs*, of *van zich zelven*, 3. *zich*, of *aan zich zelven*, 4. *zich zelf*.

MEERVOUDIG.

1. *Zij zelven*, 2. *hen* (hun) *zelver*, of *van zich zelven*, 3. *zich*, of *aan zich zelven*, 4. *zich zelven*.

Bezitlijke. Bezitlijke voornaamwoorden zijn zulken, die eene bezitting, of eenen eigendom, aanduiden, als *mijn*, *ons*, *uw*, *zijn*, *haar*, *hun*.

Zij duiden eene bezitting, of eenen eigendom, aan, in

in opzigt tot den perſoon, wien deze bezitting, of eigendom, wordt toegekend, en hebben derhalve, zeer natuurlijk, hunne betrekking op twee zelfſtandige dingen — op den perſoon, wien iets, als zijn eigendom, toegekend, en op de zaak, welke, als een eigendom, voorgeſteld wordt; b. v. *mijn goed;* hier duidt *mijn* aan, dat het goed, waarvan geſproken wordt, niet alleen *een eigendom*, maar ook, dat het een eigendom *van mij* is. Dan, ſchoon zij, zoowel op den perſoon, als op de zaak, betrekking hebben, duiden echter de bezitlijke voornaamwoorden des *eerſten* en *tweeden* perſoons, *mijn*, *uw*, alleen het geſlacht van den perſoon of de zaak aan, welke als een eigendom voorkomt, en niet dat van den perſoon, wiens eigendom genoemd wordt. Maar de bezitlijke voornaamwoorden des *derden* perſoons beteekenen zoowel het geſlacht des bezitters, als dat der bezitting, door *zijn* voor het manlijke en onzijdige, en *haar* voor het vrouwlijke te bezigen; terwijl beiden echter naar het geſlacht der zaak, welke men als een eigendom voorſtelt, gebogen worden.

Een perſoon, of eene als perſoon gedachte zaak, van het manlijke, vrouwlijke, of onzijdige geſlacht, zegt, zonder onderſcheid, *mijn roem*, *mijne liefde*, *mijn huis* enz. Men zegt tot den tweeden perſoon, zonder onderſcheid van geſlacht, *uw vader*, *uwe vreugd*, *uw goed* enz. Zoo ook in het meervoud, *onze broeder*, *onze vriendin*, *ons veld*, *onze goederen;* *uw broeder*, *uwe vriendin*, *uw veld*, *uwe goederen*.

De bezitlijke voornaamwoorden des derden perſoons, *zijn* en *haar*, wijzen, daartegen, ook het ge-

ſlacht van den bezittenden perſoon aan: *zijn akker*, *zijne dogter*, *zijn huis*, wanneer de perſoon, wien de bezitting toegekend wordt, van het manlijke, of onzijdige, geſlacht is; doch *haar akker*, *hare dogter*, *haar huis*, wanneer de bezittende perſoon tot het vrouwlijke geſlacht behoort. Dit zelfde onderſcheid van geſlacht heeft plaats, wanneer men iets aan meer dan eenen perſoon, als een eigendom, toekent: *hun akker*, *hunne dogter*, *hun huis*. In het meervoud van het vrouwlijke geſlacht, blijft de verbuiging van het bezitlijke voornaamwoord *haar* dezelfde, als in het enkelvoud, *haar akker*, *hare dogter*, *haar huis*. Wanneer beiden, en de bezittende perſoon, en de als eigendom voorkomende perſoon, of zaak, in het meervoud ſtaan, zegt men: *hunne akkers*, *hunne dogters*, *hunne huizen*, in het manlijke — *hare akkers*, *hare dogters*, *hare huizen*, in het vrouwlijke geſlacht.

Het bezitlijke voornaamwoord *mijn* wordt, op de volgende wijs, gebogen:

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Mijn*, 2. *mijns*, of *van mijnen*, 3. *mijnen*, of *aan mijnen*, 4. *mijnen*.

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Mijne*, 2. *mijner*, of *van mijne*, 3. *mijner*, of *aan mijne*, 4. *mijne*.

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Mijn*, 2. *mijns*, of *van mijn*, 3. *mijnen*, of *aan mijn*, 4. *mijn*.

MEER-

MEERVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK, EN ONZIJDIG.

1. *Mijne*, 2. *mijner*, of *van mijne*, 3. *mijnen*, of *aan mijne*, 4. *mijne*.

Dezelfde buiging heeft bij *ons*, *uw*, *zijn*, *haar* en *hun* plaats; met dit onderſcheid echter, dat *ons*, in den eerſten naamval van het manlijke geſlacht en het enkelvoudige getal, *onze* heeft: *onze broeder*, *onze meester* enz., wijders, dat *hun*, in de verbuiging, eene N aanneemt: *hunne*, *hunnen* enz.

Om den eigendom nader te bepalen, voegt men bij de bezitlijke voornaamwoorden, dikwerf, nog het woord *eigen*: *mijn eigen goed*, *zijne eigene hand*, *onze eigene kinderen*, *hun eigen zoon* enz.

Men gebruikt eenige voornaamwoorden, om eene vraag aan te duiden; en dezen zijn bijzonderlijk, *wie*, *welke*, *wat*, waarvan de beide eerſten naar perſonen vragen, en het laatſte, onbepaald, zaken beteekent. Hiertoe behooren ook *hoedanige*, *hoedanig een*, *welk een*, *wat voor een*. *Vragende.*

Wie vraagt, in het algemeen, naar perſonen: *wie heeft dat gedaan?* andw. *uw vriend*, of *uwe zuster* enz. *Welke* vraagt, bepaalder, naar perſonen en zaken. Wanneer op de vraag: *wie heeft dat gedaan?* geandwoord is geworden, *uw vriend*, en men dezen vriend nader en bepaald wil kennen, dan zet *welke* de vraag voord: *welke vriend?* zoo ook, *welk een*, *wat voor een*, *hoedanig een*. *Wie*, daartegen, kan geen zelfſtandig naamwoord bij zich hebben.

Wanneer eene verwondering in eene vraag ingekleed wordt, en het niet bepalende lidwoord *een* op *welke* volgt, dan verliest dit laatſte de E, en blijft *welk*, in alle geſlachten: *welk een man! welk eene deugd! welk een raadſel!*

Met *wat* vraagt men naar voorwerpen, van welken nog niet bekend is, of het perſonen, of zaken zijn, en in het laatſte geval, van welk getal of geſlacht de zaken zijn: *wat wilt gij? wat zoekt gij?* Is het voorwerp nader bekend, dan zet *welke* de vraag voord: *wat zoekt gij? mijn boek*: *welk boek?* Door middel van het voorzetſel *voor*, en het lidwoord *een*, kan men intusſchen, met dit *wat*, ook zeer bepaald, naar den aard, of de geſteldheid van eenen perſoon, of eene zaak, vragen: *wat voor een boek zoekt gij?* In het meervoud valt het lidwoord weg: *wat voor mannen meent gij?* Op deze zelfde wijs laat zich ook de verwondering in eene vraag inkleeden: *wat voor een man! wat voor menſchen zijn dat!* Ook wordt *wat* alleen bij perſonen, of zaken, gebruikt, en blijft, in alle gevallen, onverbogen: *wat man, wat vrouw is daar? wat huis hebt gij gekocht?* enz.

Zie hier de verbuiging van *wie* en *welke*.

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Wie*, 2. *wiens*, of *van wien*, 3. *wien*, of *aan wien*, 4. *wien*.

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Wie*, 2. *wier*, of *van wie*, 3. *wie*, of *aan wie*, 4. *wie*.

ON-

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Wat*, 2. *van wat*, 3. *aan wat*, 4. *wat.*

MEERVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK, ONZIJDIG.

1. *Wie*, 2. *wier*, of *van wie*, 3. *wie*, of *aan wie*, 4. *wie.*

MANLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Welke*, of *welk*, 2. *welks*, of *van welken*, 3. *welken*, of *aan welken*, 4. *welken.*

VROUWLIJK.

ENKELVOUDIG.

1. *Welke*, 2. *welker*, of *van welke*, 3. *welke*, of *aan welke*, 4. *welke.*

ONZIJDIG.

ENKELVOUDIG.

1. *Welk*, 2. *welks*, of *van welk*, 3. *welk*, of *aan welk*, 4. *welk.*

MEERVOUDIG.

MANLIJK, VROUWLIJK, ONZIJDIG,

1. *Welke*, 2. *welker*, of *van welke*, 3. *welken*, of *aan welke*, 4. *welke.*

Voor de vragende voornaamwoorden, gebruikt men ook *waar*, in de verbogene naamvallen, doch alleenlijk van zaken, en niet van perſonen ſprekende: *waarvan ſpreekt gij?* (van welke zaak) *waaraan denkt gij?* (aan welke zaak) *waarover zal men handelen?* (over welke zaak) enz.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn zulken, waardoor wij perſonen, of zaken, aanwijzen: *deze*, *Aanwijzende.*

 die,

die, *gene*, *degene*, *dezelve*, *dezelfde*, *een*, *geen*, *iemand*, *iets*, *niemand*, *elk*, *elkeen*, *ieder*, *een ieder*, *iedereen*, *iegelijk*, *een iegelijk*, *zeker*, *een zeker*, *eenig*, *meenig*, *meenigeen*, *zulke*, *zulkeen*, *dusdanig*, *zoodanig*, *dusdanigeen*, *zoodanigeen*, *een ander*, *de andere*, *elkander*, *beide*, *weinige*, *ſommige*, *etlijke*, *vele*, *alle*, *allerlei*, *allerhande*, enz.

Deze beteekent iets nabij en tegenwoordig zijnde, *gene* iets meer afgelegen, zoo wel in opzigt tot den tijd, als de plaats: *aan deze*, *of aan gene*, *zijde des bergs* — *aan deze*, *of aan gene*, *zijde van het graf*; (des grafs) *leg u altoos toe op lijdzaamheid en onſchuld*; *want gene leert u de wederwaardigheden verdragen*, *deze dezelven overwinnen*. *Deze* en *gene* worden dikwijls zamengevoegd, om verſcheidene onbepaalde dingen van eene ſoort aanteduiden: *hij ſprak van deze en gene zaken* — *men bedient zich van deze en gene uitvlugten*.

Sommigen dezer voornaamwoorden worden niet verbogen; en ten aanzien van de verbuiging der overigen, wijs ik, om de kortheid te betrachten, in dit, gelijk in vele andere opzigten, den Lezer naar mijn woordenboek.

Dit echter moet ik aanmerken, dat de zamengeſtelde voornaamwoorden *dezelve* en *dezelfde*, tegen den aard van zamengeſtelde woorden, zoo verbogen worden, als of zij niet zamengeſteld waren: 1. *Dezelve*, *hetzelve*; 2. *deszelfs*, *deszelven*, *van denzelven*, — *derzelve*, *derzelver*, *van dezelve*; — *deszelfs*, *deszelven*, *van hetzelve*, enz.

1. *Dezelfde*, *hetzelfde*; 2. *deszelfden*, *van den-*

denzelfden — *derzelfde*, *van dezelfde* — *deszelfden*, *van hetzelfde*, enz. (*).

Ook dit moet hier gemeld worden, dat men, in plaats van de aanwijzende voornaamwoorden *deze* en *die*, ook *hier* en *daar*, in de verbogene naamvallen, gebruikt; doch alleenlijk van zaken ſprekende: *hiervan gewaagt hij*, (van deze zaak) *daaraan gelooft hij* (aan deze zaak) enz.

De voornaamwoorden, welken betrekking hebben op perſonen, of zaken, waarvan te voren geſproken is, worden *betreklijke voornaamwoorden* genoemd. Zij zijn *welke*, *welk*, *dewelke*, *hetwelk*, *die*, *dat*, *wie*, en *wat*. *Betreklijke.*

Doorgaands wordt ook het onzijdige *hetgene*, onder de betreklijke voornaamwoorden geſteld; doch verkeerdlijk, dewijl het eigenlijk zoo veel zegt, als *dat*, *hetwelk*; en dus past het nergens wel, zegt Huydecoper, (**) dan waar het deze omſchrijving kan lijden. Gelijk *degene*, zoo ook behoort *hetgene* tot de *aanwijzende*, en niet tot de *betreklijke* voornaamwoorden; want men zegt wel *degene*, *die mij eert*, maar nimmer *die*, *degene mij eert*; en dus ook wel *hetgene*, *dat ik wil*, maar niet *dat*, *hetgene ik wil*. En men zal bezwaarlijk, bij de Ouden, *hetgene*, als een betreklijk, maar meermaals, als een aanwijzend voornaamwoord aan-

(*) *Dezelve* en *dezelfde*, *hetzelve* en *hetzelfde* blijven ook, in de verbuiging, ongeſcheiden: *deszelfs*, *derzelver*, *deszelfden* enz. niet *des zelfs*, *der zelver*, *des zelfden*, enz.

(**) Pr. D. I, bl. 98.

aantreffen (*). Intusschen is *hetgene*, in de beteekenis van *hetgene dat*, reeds door het gebruik gewettigd, b. v. *hetgene ik zeg, is waarheid.*

De betreklijke voornaamwoorden hebben, gelijk reeds gezegd is, hunne betrekking op het voorgaande; en dit blijkt uit de volgende voorbeelden: *gij zijt de eerste, die mij dit zegt: — hij was de man, wiens vriend ik wilde wezen: — zoude ik hem niet liefhebben, aan wien ik zooveel verschuldigd ben, van wien ik zoo groote weldaden ontvangen heb? Daar is dezelfde hond, dien ik onlangs zag: — bemin de deugd, die u gelukkig maakt: — deze is de vrouw, over wier schoonheid wij ons verwonderen: — leefde mijne Moeder nog, aan welke ik mijne opvoeding te danken heb! — Zij is gestorven, welke ik hoogachtte: — ik heb het boek gekocht, dat mij door u is aangeprezen: — hier is het hoofdstuk, welks inhoud zoo belangrijk is: — ik vroeg naar het kind, aan hetwelk gij zooveel goeds bewezen hebt: — hij woont in het huis, dat zijn vader gebouwd heeft.*

Wie wordt dikwerf zoo gebruikt, dat het betrekking

(*) *Werken van de Maatsch. der nederl. Letterkunde te Leiden,* D. III, bl. 117. — De geleerde VERWER wil, (ANONYMI BAT. *idea ling. belg.* p. 50.) dat de nederduitsche taal, behalve *die* en *dewelke*, die op het voorgaande betrekking hebben, nog een bijzonder eigen betreklijk voornaamwoord heeft, dat nimmer op het voorgaande, maar altoos op het volgende slaat, (hetwelk, voor zoo ver hij weet, in geene andere taal plaats heeft,) naamlijk *het gene*; en geeft daarvan dit voorbeeld op: *Sij pleegden alle ongebondenheit, ende ('t gene selfs alle menschelijkheit te buiten gaat) sij en spaerden geenen suigelingen aan 's Moeders borsten.*

king heeft op iets, dat volgt; doch alleen dan, wanneer het volgende zich, gevoeglijk, vooraan laat plaatsen, waardoor *wie* een waar betreklijk voornaamwoord wordt, of blijft, en eigenlijk op het voorgaande slaat; b. v. *wie mij mijne gebreken ontdekt, die is mijn beste vriend*; het welk men ook dus kan omkeeren: *hij is mijn beste vriend, wie* (die, of welke) *mij mijne gebreken ontdekt:* — *wien ik mijn woord geef, dien zal ik niet misleiden*; waarvoor men ook zeggen kan: *dien zal ik niet misleiden, wien ik mijn woord geef.* Hetzelfde heeft plaats ten aanzien van het betreklijke voornaamwoord *wat*: *wat mij gebeurd is, dat zal ik u verhalen:* — *wat gij mij vraagt, dat zal ik u geven.*

Verder is dit *wat* onbuigzaam, en wordt alleenlijk in den eersten en vierden naamval gebruikt: *niet alles, wat gezegd wordt, is waar:* — *alles, wat ik weet, wil ik u zeggen.*

Ook hier geldt de aanmerking, dat voor *welke*, in de verbogene naamvallen, dikwerf *waar* gebezigd wordt; doch wederom, wanneer men van zaken, en niet van personen spreekt: *het geld, waarmede ik u betaald heb:* — *de grond, waarop wij staan:* — *het geluk, waarvan ik deelgenoot ben:* — *de deugd, waaraan ik mij heb toegewijd:* — *de gelegenheid, waarbij dit gebeurde* enz. De tong, zegt HUYDECOPER (*) is het werktuig, *waarmede*; maar het is een persoon, *met wien* iemand spreekt. Men zegt derhalve kwalijk: *de bode, waardoor ik de tijding ont-*

(*) Pr. D. III, bl. 50.

ontving: — *de vrouw, waaraan ik mij verbond* enz. in plaats van: *de bode, door wien* — *de vrouw, aan welke* enz.

Het is waar, MR. ZACH. HENRIC ALEWYN toont, (*) met een groot aantal voorbeelden uit MELIS STOKE, LODEWIJK VAN VELTHEM, en andere Schrijvers, dat het tegengestelde hiervan, in onze taal, van ouds af, in gebruik is geweest. Doch FR. VAN LELYVELD, wiens gevoelen ik, in dezen, omhels, zegt hieromtrent: „ondertusschen zal niemand ontkennen, dat onze taal, sedert eene eeuw, merklijk beschaafder en naauwkeuriger in de uitdrukking geworden is, zoo dat wij niet kunnen denken, dat eenig hedendaagsch Schrijver van naam zoude weigeren, zoodanige netheden in acht te nemen, die de klaarheid en beknoptheid van den stijl bevorderen; terwijl, aan den anderen kant, niemand kwalijk zal nemen, dat een Dichter van deze *enallage*, als eene dichterlijke vrijheid, nu of dan, gebruik maakt" (**).

Dan, eer ik van de voornaamwoorden afscheide, moet ik nog deze aanmerking maken. Eenigen derzelven vervangen, regtstreeks, de plaats van personen, of zelfstandige zaken, komen, gevolglijk, als derzelver ware namen voor, en maken, even als de zelfstandige naamwoorden, met een werkwoord, eenen volkomen zin uit. Dergelijken zijn: *ik*,

(*) Verdediging van de voornaamste dichterlijke vrijheden, in de *werken van de Maatschappij der nederl. letterkunde te Leiden*, D. II. bl. 148-155.

(**) Aanteek. op HUYDEC. Pr. D. III., bl. 52.

ik, *gij*, *hij* enz. — *de mijne*, *het mijne*, *de uwe*, *het uwe*, *de zijne*, *het zijne*, *de onze*, *het onze*, *de hunne*, *het hunne* enz. — *elk*, *degenen*, *ſommigen*, *eenigen*, *velen*, *anderen*, *die*, *deze*, *welke* enz.; en alle dezen lijden, als zelfſtandig beſchouwd, geen zelfſtandig naamwoord bij zich.

Anderen zijn aan perſonen, of zaken, verbonden, even als alle bijvoeglijke naamwoorden, kunnen daarom zeer wel den naam van bijvoeglijke voornaamwoorden dragen: *mijn broeder* — *uw vriend* — *welk huis* — *iedere dag* — *deze woning* enz., en komen met de zelfſtandige naamwoorden, waartoe zij behooren, in geſlacht, getal en naamval overeen; terwijl de eerſten, als zelfſtandige naamwoorden, verbogen worden. Tot beter verſtand zal ik eenige voorbeelden van beide ſoorten, tegen over elkander geplaatst, opgeven:

BIJVOEGLIJK.	ZELFSTANDIG.
Mijn vriend kwam bij mij.	*De mijne is getrouwer, dan de uwe.*
Hij verſpilt zijn goed.	*Het zijne bewaart hij.*
Welke dogter is de beminlijkſte?	*De dogter, welke de deugdzaamſte is.*
Iedere oogenblik is een gedeelte des levens.	*Ieder lette daarop.*
Deze mannen zijn heldhaftig.	*Dezen zijn heldhaftige mannen.*
Ik verfoei het gedrag van vele menſchen.	*Ik verfoei het gedrag van velen.*
Zij ſpreken over deze en gene waarheid.	*Dezen en genen ſpreken over de waarheid.*

WERK-

WERKWOORDEN.

Werkwoorden zijn zulke woorden, door welken men de beweging en rust, den tijd, het bestaan en worden, het werken en lijden der persoonen, of zaken, die door de zelfstandige naamwoorden aangeduid worden, uitdrukt: *loopen*, *staan*, *zijn*, *worden*, *beminnen* enz. Schoon de naam van *werkwoord*, misschien, niet toereikend is, om het gene, dat er door bedoeld wordt, aanteduiden, twijfel ik echter zeer, of men wel een woord zal kunnen uitdenken, waardoor dit zamengesteld denkbeeld beter wordt uitgedrukt. Immers, schoon tot een werkwoord niet alleen de eigenschap van *werken*, maar ook die van *lijden* behoort, zoo houdt, in het laatste geval, nogthands, het denkbeeld van werken niet op, terwijl alsdan de werkende persoonen slechts verwisselen; b. v. *ik sla*; hier heeft, buiten tegenspraak, eene werking plaats; en deze werking geschiedt door mij op iemand, of iets, anders. Geeft men aan dit werkwoord nu de eigenschap van *lijden*, en zegt men *ik word geslagen*, dan blijft daarbij, echter, het denkbeeld van *werken*, niet minder, dan in het vorige geval, stand houden, schoon de werking door iemand, of iets, anders *op mij* geschiedt.

Verdeeling der werkwoorden in persoonlijke en onpersoonlijke.

Gewoonlijk verdeelt men de werkwoorden in *persoonlijke* en *onpersoonlijke*; en tot de eersten brengt men die, waarvoor de persoonlijke voornaamwoorden *ik*, *gij*, *hij*, (*zij*) *wij*, *gij* en *zij* staan, of staan kunnen; als *ik lees*, *gij leest* enz.; en tot de

de anderen die, welken deze voornaamwoorden niet voor zich hebben, en alleen door de voorzetting van het woordje *het* gekend worden; als *het vriest*, *het regent*, *het berouwt*, *het verdriet*, *het spijt* enz.

Dan, men moet zich bij den naam van *onpersoonlijke werkwoorden*, geene werkwoorden voorstellen, welken geenen persoon, in het geheel, bij zich dulden. Wij hebben geen denkbeeld van dergelijke onpersoonlijke werkwoorden, wanneer wij in het oog houden, wat wij, in eenen *taalkundigen* zin, door het woord persoon verstaan. *Taalkundig* handelt en werkt niet alleen de mensch, maar alles rondom hem; de gansche Natuur, ieder levenloos ding handelt. Daarom zegt men niet van den mensch alleen, dat hij *groeit*, dat hij *gaat*, dat hij *nut aanbrengt*; maar men zegt dit ook van andere dingen: *de boomen groeijen*, *de zon gaat op*, *het land brengt nut aan*.

Wanneer men zich dus alles, ieder voorwerp, ieder levenloos ding, als persoon voorstelt, dan kan men ook geen werkwoord uitdenken, waarbij geen persoon in het geheel zoude plaats vinden. Een werkwoord geeft eenen toestand te kennen; maar dan moet er iets zijn, dat zich daarin bevindt: of het beteekent eene handeling; maar dan moet er iemand zijn, die dezelve verrigt. Maar kennen wij, bij alle de veranderingen in de natuur, de werkende oorzaken? En wanneer zij ons onbekend zijn, kunnen wij dan zeggen *ik*, *gij*, of *hij* doet het? Willen en moeten wij echter van zulke voorvallen spreken, hoe zullen wij ons dan uitdrukken? — *Dondert*, *regent* — zijn enkele woorden;

***** **** wan-

wanneer men die uitspreekt, heeft men nog niets gezegd.

En hier ontdekt men den oorsprong der zoogenoemde onpersoonlijke werkwoorden. Konden de eerste uitvinders der taal sommige verschijnsels in de natuur niet oplossen, en de vraag *wie doet, wie werkt dat?* niet beandwoorden, dan lieten zij den werkenden persoon ongenoemd, en stelden het algemeene en nietsbepalende *het* in deszelfs plaats: *het dondert, het regent* enz.

De eerste persoon is de sprekende, de tweede de aangesprokene; beiden zijn, in elk geval, door zich zelven bepaald, zoodat het onmooglijk is, dezelven niet uittedrukken, of zich iets anders, daarbij, voortestellen; zij worden terstond door zich zelven aangewezen. Maar de derde persoon — dat, waarvan gesproken wordt, is van eenen zoo algemeenen omvang, dat niets daarvan uitgesloten, en ieder mooglijk en onmooglijk ding, ieder niets beduidend iets, daarbij zoo wel kan gedacht worden, als eene zelfwerkende oorzaak.

Alle zoogenoemde onpersoonlijke werkwoorden kunnen derhalve niet anders, dan in den derden persoon gebruikt worden. Doch hieruit blijkt reeds, dat zij niet onpersoonlijk zijn; behalve dat die werkwoorden, welken door onze spraakkunstenaars, als zoodanige worden opgegeven, in goed nederduitsch, ook als persoonlijke voorkomen.

Het is zeker, dat, in de spreekwijzen *het dondert, het regent, het vriest* enz. geen eigenlijk gezegde persoon plaats heeft; maar dit is ook niet noodzaaklijk, om deze werkwoorden tot persoonlijken te maken; want dewijl hier een persoon, of zelf-

ſtandig naamwoord, in den eerſten naamval; moet verſtaan worden; zoo is dit, daartoe, reeds toereikend. En dit naamwoord ligt in het werkwoord zelf opgeſloten, als *de donder*, in *het dondert*, *de regen*, in *het regent*, *de vorst*, in *het vriest*; even als *de wind*, in *het waait*. *Het dondert* zegt dan zooveel, als *daar is donder*, of *daar dondert donder* (*); gelijk *het waait* hetzelfde is, als *daar is wind*, of *daar waait wind* (**).

Het ſmart, *berouwt*, *lust*, *behaagt*, *gelukt*, *jammert mij* enz., — *het gebeurt*, *het is geoorloofd* enz.; deze allen worden, maar met even weinig gronds, ook onder de onperſoonlijke werkwoorden geteld. Immers, behalve dat men ook zegt, *dit behaagt*, *die zaak mishaagt mij* — *de onderneming is mij niet gelukt* enz.; zoo zijn de ſpreekwijzen, *het ſmart mij*, *te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb* — *het lust mij*, *aan u te ſchrijven* — *het is niet geoorloofd*, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen* enz., in de daad perſoonlijk, naardien de onbepaalde wijs der volgende werkwoorden de plaats van den derden perſoon vervult; want *het ſmart mij te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb*, zegt niets anders, dan, *te moeten ondervinden*, *dat ik gedwaald heb*, *ſmart mij*. Zoo is *het lust mij*, *aan u te ſchrijven*, het zelfde als, *aan u te ſchrijven lust mij*; en *het is niet geoorloofd*, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen*, beteekent niets

(*) HUYDEC. *Pr.* D. I., bl. 43. — SANCTII MINERVA PERIZONII, p. 265.

(**) *De wind waait* is eene gemeenzame ſpreekwijs.

niets anders, dan, *alleen zijn eigen welzijn te behartigen is niet geoorloofd.*

Met even weinig regt worden *daar wordt gezongen, daar wordt geslapen, daar wordt gedronken* enz., onpersoonlijke werkwoorden genoemd, dewijl hier, wederom, een zelfstandig naamwoord, in den eersten naamval, of een derde persoon, zeer natuurlijk, moet verstaan worden. Wanneer men, b. v., vraagt: *wat wordt daar gedaan?* en men andwoordt *daar wordt gezongen, geslapen*, of *gedronken*, dan is dit hetzelfde als *hetgene, dat daar gedaan wordt, is zingen, slapen*, of *drinken*.

Dat, wijders, de spreekwijzen met *men* niet tot onpersoonlijken behooren, behoeft, genoegzaam, niet herinnerd te worden: *men zegt, men wil, men schijnt* enz. Schoon *men* noch geslacht, noch getal aanduidt, beteekent het, echter, altoos eenen persoon, en spreekt, gevolglijk, niet geheel onbepaald. *Men* (of *man*) is het wortelwoord van *mensch*, en beteekent, derhalve, menschlijke personen, doch zonder bepaling van derzelver geslacht, of getal.

Nadere verdeeling in gelijk- en ongelijkvloeijende, en onregelmatige.

Eene andere, en, naar mijn inzien, betere verdeeling der werkwoorden is die van *gelijk-* en *ongelijkvloeijende*, en *onregelmatige*. De ongelijkvloeijende werkwoorden zouden, zekerlijk, voor de gelijkvloeijende, behooren genoemd te worden, zoo omdat zij ouder zijn; want de overeenkomt (*analogie*) der taal, gelijk die ons door TEN KATE (*) geleerd wordt, overtuigt ons dat

(*) D. I. bl. 545.

dat onze oudste werkwoorden ongelijkvloeijend zijn; als omdat zij de aanleidende oorzaken van vele gelijkvloeijende werkwoorden geweest zijn; want uit de ongelijkvloeijende werkwoorden komen naamwoorden voord, waarvan wederom werkwoorden afgeleid worden, die altijd gelijkvloeijend zijn (*). Dan, ik plaats de gelijkvloeijenden vooraan, om de rangschikking, door TEN KATE opgegeven, hierin te volgen.

Vooraf echter, merk ik nog aan, dat de ouderdom der werkwoorden optemaken is, uit de meerdere, of mindere maat van ongelijkvloeijendheid. Hoe ongelijkvloeijender, hoe ouder zij zijn.

Wanneer men tot den oorsprong der taal teruggaat, en derzelver waren aard niet miskennen wil, dan is de grond dezer ongelijkvloeijendheid ligtlijk te ontdekken. In de kindschheid der taal meende men, om de vervoeging der werkwoorden te vinden, of het denkbeeld van het verledene uittedrukken, dat derzelver wortelklinkers alleen behoefden verbogen te worden, terwijl de medeklinkers onveranderd bleven. Van hier *ik steek*, *stak*, *heb gestoken* enz.

Van tijd tot tijd, vormde men minder ongelijkvloei-

(*) *Maandel. Bijdragen, tot opbouw van Neerl. taal- en dichtk.* D. I. p. 422. HUIJDEC, *Pr.* D. I. p. 182. Men kan hierbij nog aanmerken, dat een, van een naamwoord afgeleid, gelijkvloeijend werkwoord nimmer dezelfde beteekenis met het ongelijkvloeijende werkwoord, maar altijd eene naauwere, en aan het naamwoord, waarvan het afkomt, meer gehechte beduidenis heeft; b. v.: *zuigen*, *zoog*, *gezogen*; hier van komt *zog*, en dit brengt *zogen*, *zoogde*, *gezoogd* voord. Een Kind *zuigt*, en eene Moeder *zoogt*.

vloeijende werkwoorden, als *geven*, *gaf*, *gegeven*, *blijven*, *bleef*, *gebleven* enz.; en eindelijk werden geene andere, dan gelijkvloeijende werkwoorden gevormd, als *raken*, *raakte*, *geraakt* enz.; nadat de Ouden zelven den ongelijkvloeijenden werkwoorden eene meergelijkvloeijende buiging hadden begonnen te geven, of dezelven geheel gelijkvloeijend te maken; zoo als blijkt uit *lagchen*, *loeg*, *gelagchen* enz., waarvoor naderhand ook *lachte*, *gelagchen*, en zelfs *lachte*, *gelacht*, gebezigd werd (*); terwijl de ongelijkvloeijende werkwoorden, met andere woorden zamengesteld, dikwerf, gelijkvloeijend gebruikt worden; b. v. *haven*, (nu *hebben*) *komen*, *bergen* enz., ongelijkvloeijend; maar *handhaven*, *verwelkomen*, *herbergen* enz., gelijkvloeijend.

Gelijkvloeijende werkwoorden.

Gelijkvloeijende werkwoorden zijn zulken, die, in alle hunne vervoegingen, aan geene verwisseling van wortelklinker onderworpen zijn, en in den onvolmaaktverledenen tijd TE of DE, en in het verledene deelwoord T of D, met een voorgevoegd GE hebben (**); als *malen*, (schilderen) *maalde*, *gemaald*,

(*) Voor *treden*, *trad*, *getreden*, *raden*, *ried*, *geraden*, *bergen*, *borg*, *geborgen* enz., stelde men naderhand ook *treedde*, *getreed*, *raadde*, *geraden*, *bergde*, *geborgen*, en zelfs *bergde*, *gebergd*. HUIJDEC., *Pr.* D. I, p. 182, D. II, p. 302, 303, in de aanteekeningen.

(**) Wanneer de werkwoorden met een onafscheidbaar voorzetsel, *be*, *ge*, *her*, *ont*, of *ver*, zamengesteld zijn, dan heeft het deelwoord geen voorgevoegd *ge*: *beramen*, *beraamd*, *gelooven*, *geloofd*, *herinneren*, *herinnerd*, *ontluisteren*, *ontluisterd*, *versieren*, *versierd*.

maald, *leven*, *leefde*, *geleefd*, *likken*, *likte*, *gelikt*, *hopen*, *hoopte*, *gehoopt*, *bukken*, *bukte*, *gebukt*, *vrijden*, *vrijdde*, *gevrijd*, (vrij maken) enz.

Ongelijkvloeijende werkwoorden zijn die, welken, in de vervoeging, den wortelklinker veranderen, en in het verledene deelwoord EN hebben. De wijs, waarop deze verandering geschiedt, is zeer verschillend. *Ongelijkvloeijende werkwoorden.*

Sommigen verwisselen, alleenlijk, in den onvolmaaktverledenen tijd, van wortelklinker, terwijl zij, in het verledene deelwoord, den klinker der onbepaalde wijs behouden: *slapen*, *sliep*, *geslapen*, *genezen*, *genas*, *genezen*, *weten*, *wist*, *geweten*, *moeten*, *moest*, *gemoeten*, *komen*, *kwam*, *gekomen*, *worden*, *werd*, *geworden* (*), enz. *Eerste soort.*

Anderen namen in den onvolmaaktverledenen tijd, en in het verledene deelwoord, denzelfden klinker aan: *bewegen*, *bewoog*, *bewogen*, *schenden*, *schond*, *geschonden*, *vinden*, *vond*, *gevonden*, *buigen*, *boog*, *gebogen*, *vrijden*, (vrijen) *vreed*, *gevreden* (**), enz. *Tweede soort.*

We-

(*) Sommigen maken den onvolmaaktverledenen tijd van eenige, tot deze soort behoorende, werkwoorden, reeds gelijkvloeijend, schrijvende, b. v.: *graven*, *graafde*, *varen*, *vaarde*, *blazen*, *blaasde*. Doch dit is niet natevolgen.

(**) Men bezigt ook *beweegde*, *beweegd*, *schendde*, *geschend*, *vrijdde*, *gevrijd*; doch daar dit gebruik nog maar bij sommigen plaats heeft, en geenszins algemeen kan genoemd worden, ben ik, met

Derde soort. Wederom anderen verwisselen, zoo wel in den onvolmaaktverledenen tijd, als in het verledene deelwoord, van wortelklinker: *nemen*, *nam*, *genomen*, *spreken*, *sprak*, *gesproken*, *zitten*, *zat*, *gezeten*, *bidden*, *bad*, *gebeden*, *liggen*, *lag*, *gelegen* enz.

Vierde soort. Dan, er is ook eene soort van ongelijkvloeijende werkwoorden, bij welken, of de onvolmaaktverleden tijd, of het verledene deelwoord, reeds gelijkvloeijend gebezigd wordt. En het verloop, ten dezen aanzien, is zoo oud en algemeen geworden, dat het eene, altoos aftekeuren, zucht om bijzonder te wezen aanduidt, zich tegen dit gebruik aantekanten Zie hier eenige voorbeelden van zulken, welker onvolmaaktverleden tijd reeds gelijkvloeijend geworden is, en die echter, in het verledene deelwoord, hunnen uitgang in EN nog behouden hebben: *bakken*, *bakte*, (oudtijds *biek*) *gebakken*, *braden*, *braadde*, (oudt. *bried*) *gebraden*, *brouwen*, *brouwde*, (oudt. *brieuw*) *gebrouwen*, *heten*, *heette*, (oudt. *hiet*) *geheten*, *laden*, *laadde*, (oudt. *loed*) *geladen*, *lagchen*, *lachte*, (oudt. *loeg*) *gelagchen*, *malen*, *maalde*, (oudt. *moel*) *gemalen*, *scheiden*, *scheidde*, (oudt. *schied*) *gescheiden*, *spannen*, *spande*, (oudt. *spoen*) *gespannen*, *spouwen*, *spouwde*, (oudt. *spieuw*) *gespouwen*, *weven*, *weefde*, (oudt. *woof*) *geweven*, *wreken*, *wreekte*, (oudt. *wrook*) *gewroken*.

Bij

met F. VAN LELIJVELD, van oordeel, dat het ongelijkvloeijende *bewoog*, *schond* en *vreed* de voorkeur verdient. HUIJDEC. *Pr.* D. I, p. 181. 182. D. II, p. 6. in de aanteekeningen.

Bij anderen heeft het verloop in het verledene deelwoord plaats, hebbende, op de wijs der gelijkvloeijende werkwoorden, T of D, met een voorgevoegd GE, terwijl de onvolmaaktverleden tijd ongelijkvloeijend is. Tot dezen behooren, b. v. *jagen*, *joeg*, *gejaagd*, *vragen*, *vroeg*, *gevraagd*, *waaijen*, *woei*, *gewaaid*; ſchoon ſommigen beweren, dat *jaagde*, *vraagde*, *waaide*, ouder is, dan *joeg* enz.; doch verkeerdlijk; want ik weet geen voorbeeld, van gelijkvloeijende woorden, die door verloop ongelijkvloeijend zijn geworden; terwijl het getal der thands geheel, of gedeeltelijk, gelijkvloeijenden, die te vooren ongelijkvloeijend geweest zijn, zeer groot is.

De echte vervoeging der boven genoemde woorden is dan *jagen*, *joeg*, *gejagen*, *vragen*, *vroeg*, *gevragen*, *waaijen*, *woei*, *gewaaijen*: derzelver oude verledene deelwoorden zijn niet meer in gebruik, en voor *gejaagd*, *gevraagd*, *gewaaid*, verwisseld; zoodat de onvolmaaktverleden tijd dezer woorden alleen ongelijkvloeijend gebleven is; ſchoon anderen dezelven reeds geheel gelijkvloeijend willen gebezigd hebben, en *jaagde*, *gejaagd* enz., ſchrijven; het welk echter, op goede gronden, afgekeurd wordt (*).

Onregelmatige werkwoorden zijn zulken, die van de genoemde ſoorten, in een of ander opzigt, afwijken; en wel *Onregelmatige.*

1. Die, in de onbepaalde wijs, niet op EN, maar op N uitgaan, als *ſlaan*, (oudt. *ſlagen*) *ſloeg*, *geſla-*

(*) HUIJDEC. *Pr.* D. I, bl. 182, aanteek.

ſlagen; of, die noch in de onbepaalde wijs, noch in het verledene deelwoord, EN, maar in beiden N hebben: *gaan*, (oudt. *gangen*) *ging*, *gegaan*, (oudt. *gegangen*) *ſtaan*, (oudt. *ſtanden*) *ſtond*, *geſtaan*, (oudt. *geſtanden*) *doen*, (oudt. *daden*) *deed*, *gedaan*, (oudt. *gedaden*) *zien*, (oudt. *zichen*) *zag*, *gezien*, (oudt. *gezichen*):

2. Die van meer dan een werkwoord gevormd zijn, als *zijn* en *hebben*; b. v. *zijn*, of *wezen*, *was*, *geweest*, (oudt. *gewezen*) (*): *ik ben* komt van het verouderde *bennen*, *ik was* van *wezen*, *gij waart* van *weren*, enz. Zoo ook *hebben*, *had*, *gehad*. *Hij heeft* komt van het oude *heven*:

3. Die, in de vervoeging, van den gewonen regel afwijken, als *konnen*, *willen*, *zullen*, *mogen*, *plegen*, *brengen*, *denken*, *dunken*, *koopen*, *zoeken*. De vier eerſten maken eene uitzondering op den regel, volgends welken de derde perſoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs, in het eenvoudige getal, altijd met eene T beſloten wordt; daar dezen, intusſchen, *hij kan*, *wil*, *zal*, en *mag* hebben (**); behalve dat zij, even als *moeten*, volgends den aard hunner beteekenis, de *gebiedende wijs* misſen. De overigen wijken van dien regel af, welke zegt, dat de werkwoorden, die, in het zaaklijke deel der onbepaalde wijs, geene T hebben, in den eerſten en derden perſoon van den on-

(*) Het verledene deelwoord *gewezen* is, als bijvoeglijk naamwoord, nog in gebruik, b. v. *de gewezene man van* enz., nooit *de geweeste*.

(**) Hiertoe behoort ook het boven genoemde *zijn*, dat *hij is* heeft.

onvolmaaktverledenen tijd der aantoonende wijs, in het eenvoudige getal, zonder T gebezigd worden; terwijl *plegen ik plagt*, *hij plagt*, (*), *brengen ik bragt*, *hij bragt*, *denken ik dacht*, *hij dacht*, *dunken mij dacht*, *koopen ik kocht*, *hij kocht*, *zoeken ik zocht*, *hij zocht* heeft (*).

Gelijk alle werking, zoo zijn ook alle werkwoorden niet van denzelfden aard; zij zijn *bedrijvend*, *lijdend*, *onzijdig*, of *wederkeerig*. *Geslachten der werkwoorden.*

Een bedrijvend werkwoord is zulk een, dat eene werking aanduidt, welke van het werkende wezen op een ander voorwerp overgaat, als *slaan*, *beminnen*, *haten*, *dragen* enz. Het vordert, derhalve, twee zelfstandige dingen, waarvan het eene als werkend, het andere als lijdend, of bewerktwordend, voorkomt. Wanneer men b. v. zegt, *de vader draagt den zoon*; dan is *dragen*, ongetwijfeld, een bedrijvend werkwoord, dewijl het eene werklijke handeling aanduidt, die een voorwerp buiten zich behoeft; want wij hebben geen denkbeeld van *dragen*, zonder ons tevens iets voortestellen, dat gedragen wordt. *Bedrijvend.*

Wan-

(*) Het verledene deelwoord van *plegen* was oudtijds *geplogen*, maar is niet meer in gebruik.

(**) *Mogen* behoort ook hiertoe, door *ik mogt*, *hij mogt*. *Deugen*, *durven*, *derven*, *besson*, *weten*, *werken*, *komen* en *moeten*, welken TEN KATE op de lijst der onregelmatige werkwoorden plaatst, kunnen, naar mijn inzien, gevoeglijk tot de regelmatigen gebragt worden.

Lijdend. Wanneer wij niet zelven handelen, maar de handeling van een ander werkend wezen lijden, dan wordt het werkwoord, dat deze handeling aanduidt, een lijdend werkwoord genoemd; als *geslagen*, *bemind*, *gehaat*, *gedragen worden* enz.

Het reeds gegeven voorbeeld kan ook hier gelden; echter met eenige verandering in de woordschikking, schoon de zin daarbij niet moet lijden. *De vader draagt den zoon.* Hier wordt gezegd, wat de vader doet; hij draagt den zoon. De zoon is het voorwerp der handeling. Wanneer men nu de handeling zoo voorstelt, dat zij van den zoon geleden wordt, dan heet het *de zoon wordt gedragen van den vader*; en het werkwoord, dat deze handeling aanwijst, is een lijdend werkwoord.

De nederduitsche werkwoorden hebben, eigenlijk, in zich zelven, geenen lijdenden vorm, maar moeten dien van het verledene deelwoord, en de hulpwoorden *worden* en *zijn*, ontleenen: *ik word bemind*, *ik ben bemind* enz., terwijl dit verleden deelwoord, zoo wel in eenen bedrijvenden, als in eenen lijdenden zin, gebezigd wordt, naarmate het hulpwoord, welk hetzelve voorgaat, zulks vordert; want men zegt zoo wel *ik heb bemind*, als *ik was bemind*.

Onzijdige werkwoorden. Er zijn ook werkwoorden, welken noch als bedrijvend, noch als lijdend, kunnen beschouwd worden, en daarom den naam van *onzijdige* werkwoorden dragen, als *staan*, *blijven*, *gaan*, *vallen*, *liggen* enz. Zij duiden wel iets aan, dat aan eene handeling gelijk is, doch deze handeling gaat niet tot een ander voorwerp, werklijk, over, maar blijft,

veel-

veelmeer, in het onderwerp, of den persoon zelven, bepaald; waarom zij ook, *eigenlijk*, noch den lijdenden vorm aannemen, noch eenen vierden naamval beheerschen (*).

Met eenen vierden naamval, en den lijdenden vorm.

Dan, er zijn echter gevallen, waarin de onzijdige werkwoorden eene uitzondering op den laatst genoemden regel maken.

Immers, zij kunnen met den vierden naamval verbonden worden, 1. wanneer de tijd, waarde, of wijs, door een zelfstandig naamwoord uitgedrukt wordt, welk alsdan, in den vierden naamval staat, en de gedaante van een lijdend voorwerp aanneemt: *agt dagen blijven, het duurde drie uren, het dondert den ganschen dag, eenen goeden tred gaan, het kost eenen stuiver* enz.; 2. wanneer het onderwerp der rede zelf als het lijdende voorwerp beschouwd wordt; in welk geval het onzijdige werkwoord in een wederkeerig overgaat: *zich moede loopen, zich ziek lagchen* enz. — Ook nemen de onzijdige werkwoorden den lijdenden vorm aan, wanneer het onderwerp der rede onbepaald kan uitgedrukt worden: *daar wordt gewandeld, gereden, geloopen, gestreden, gelagchen* enz.

Derzelver beteekenis.

De onzijdige werkwoorden, welke allen zich tot het onderwerp der rede, of den persoon zelven, bepa-

(*) Het voorvoegsel BE aannemende, worden zij bedrijvend; b.v. *lagchen, iemand belagchen,* —— *loopen, iets beloopen,* —— *weenen, iemand beweenen,* —— *slapen, iemand beslapen* enz.

palen, beteekenen, of eene eigenschap: *glimmen*, *glinsteren*, *verbleeken*, *schijnen*, *bloeijen* enz.; of eenen toestand: *zitten*, *staan*, *liggen*, *rusten*, *leven*, *sterven* enz.; of een bedrijf: *gaan*, *reizen*, *wandelen*, *lagchen*, *blaffen* enz.; of zulk een bedrijf, waarvan het lijdende voorwerp in het werkwoord zelf opgesloten ligt: *muizen* (muizen vangen) *visschen* (visschen vangen) enz.

Ook in eenen bedrijvenden zin gebruiklijk.

Sommige werkwoorden zijn, volgends hunne natuur, onzijdig, en kunnen, alsdan, nimmer bedrijvend gebruikt worden, als *beven*, *bersten*, *bezwijmen*, *gelden*, *ontluiken*, *spruiten*, *zwellen* enz. Anderen, daartegen, komen in eenen onzijdigen en bedrijvenden zin tevens voor, als *de klok slaat* (onzijd.), en *ik sloeg den hond* (bedrijv.); *de deur klemt* (onzijd.), en *ik klem mijne hand* (bedrijv.); *de spijs bederft* (onzijd.), en *hij bederft zijne kleederen* (bedrijv.); *het was smelt* (onzijd.), en *ik smelt was* (bedrijv.); *de wond zal wel genezen* (onzijd.), en *hiermede geneest men zulke wonden* (bedrijv.); enz.

Met zijn, *en* hebben.

Een ander, maar moeilijker optelossen, verschijnsel, welk wij, bij de onzijdige werkwoorden, gewaarworden, is dit, dat sommigen derzelven, in den volmaakt- en meer dan volmaaktverledenen tijd, *zijn*, anderen *hebben* bekomen. TEN KATE zegt, dat onze onzijdige werkwoorden *zijn* aannemen, als *ik ben*, of *was gebleven* (*). Maar hoe velen

zijn

(*) D. I. bl. 547.

zijn er niet, die *hebben* vorderen (*)! of zal men, in plaats van *ik heb gebeefd*, *ik had geschreid* enz., *ik ben gebeefd*, en *ik was geschreid* stellen?

Men heeft, het is waar, eenen regel uitgedacht, als den proefsteen, waaraan dit onderscheid kan getoetst worden. Men zegt: alle onzijdige werkwoorden, waarbij het onderwerp, of de persoon, lijdend, of, ten minste, meer lijdend, dan bedrijvend, gedacht wordt, hebben het hulpwoord *zijn* bij zich; en die, waarbij het onderwerp bedrijvend, of, ten minste, meer bedrijvend, dan lijdend, voorgesteld wordt, bekomen het hulpwoord *hebben*.

Tot de eersten behooren dan *aanbranden*, *aanbreken*, *bersten*, *beschimmelen*, *blijven*, *gelukken*, *geschieden*, *ontaarden*, *ontwaken*, *overlijden*, *sterven*, *stranden*, *verbleeken*, *verdorren*, *verdrinken*, *verwelken* enz., b. v. *het vleesch is aangebrand*, *de dag was aangebroken*, *het glas is geborsten*, *het brood was beschimmeld* enz.

Tot de anderen behooren *aanspreken*, (geluid geven) *arbeiden*, *beraadslagen*, *bloeijen*, *brommen*, *brullen*, *bijstaan*, *draven*, *duren*, *etteren*, *feilen*, *gapen*, *gonzen*, *grazen*, *heerschen*, *heulen*, *hoesten*, *huichelen*, *jongen*, *juichen*, *kalven*, *kampen*, *kegelen*, *kiemen*, *klagen*, *knielen*, *kijken*, *kijven*, *lagchen*, *luisteren*, *maauwen*, *murmelen*, *nadenken*, *niezen*, *onderliggen*, *overwinteren*, *piepen*, *pogchen*, *pralen*, *razen*, *rieken*, *rogchelen*, *ronken*, *schateren*, *schertsen*, *smachten*, *snateren*, *snorken*, *snuiven*, *spotten*, *stormen*, *stotteren*, *streven*, *toornen*,

(*) De meeste onzijdige werkwoorden nemen *hebben* aan.

nen, *trachten*, *treuren*, *twijfelen*, *vasten*, *vechten*, *volharden*, *vuren*, *waken*, *woeden*, *ijveren*, *zondigen*, *zweren* enz., b. v. *die pijp heeft niet aangesproken*, *wij hebben gearbeid*, *zij hadden beraadslaagd*, *de boom heeft gebloeid* enz. (*).

Intusschen zijn er onzijdige werkwoorden, die, in de vervoeging, *zijn* vorderen, en echter meer een bedrijf, dan lijden aanduiden, b. v. *komen*, *dalen*, *verschijnen*, *landen*, *opstaan* enz., als *ik ben gekomen*, *zij zijn gedaald*, *hij is verschenen* enz.

Even zoo zijn er, die met *hebben* vervoegd worden, en nogthands meer in eene lijdende, dan bedrijvende beteekenis voorkomen, b. v. *lijden*, *rusten*, *zitten*, *slapen*, *afhangen*, *sluimeren*, *grenzen*, *toebehooren*, *verwijlen* enz., als *ik heb geleden*, *gerust*, *gezeten*, *geslapen* — *zij hebben mij afgehangen* enz.

Ook is er een aantal van onzijdige werkwoorden, die, eene beweging, en dus meer een bedrijf, dan lijden aanduidende, met *zijn* en *hebben*, beide vervoegd worden. Dan, het is aanmerklijk, dat, wanneer daarbij tevens de plaats wordt aangewezen, waar de beweging geschiedt, die woorden dan, genoegzaam altoos, met *zijn* voorkomen; b. v. *hij heeft lang genoeg gegaan*; en *wij zijn tot aan de poort gegaan* — *ik heb den ganschen dag*

(*) Het spreekt van zelf, dat alle onzijdige werkwoorden, welken als wederkeerige gebruikt worden, in de vervoeging, het hulpwoord *hebben* aannemen, dewijl het wederkeerige voornaamwoord, daarbij, als lijdend voorgesteld wordt: *ik heb mij moede gegaan*, *gereden*, *geloopen* — *hij heeft zich halfdood gevallen* enz.

dag op- en afgeloopen en gesprongen, en *hij is de trappen opgeloopen en uit de venster gesprongen*; ook *het bloed is uit zijne aderen gesprongen*; *hij is in dat huis geloopen*: — *wij hebben*, *van onze jeugd af*, *gestruikeld*, en *ik ben over dezen steen gestruikeld*: — *ik heb in lang niet gezwommen*, en *zij zijn over de rivier gezwommen*: — *wij hebben alteveel geklouterd*, en *zij zijn over het dak geklouterd*: — *de duiven hebben veel te lang gevlogen*, en *zij zijn van het eene dak op het andere gevlogen*: — *wij hebben al dien tijd gevaren*, en *wij zijn van Haarlem naar Amsteldam gevaren* enz.

Ook verdient het opmerking, dat zulke onzijdige werkwoorden, in eenen overdragtlijken, of oneigenlijken, zin gebezigd, altoos met het hulpwoord *hebben* vervoegd worden; b. v. *hij is stil in het bed gekropen*, en *hij heeft voor mij gekropen*: — *het water is door de goot geloopen*, en *de goot heeft geloopen*: — *het water is zeer hoog uit de fontein gesprongen*, en *de fontein heeft weder gesprongen*: — *al de wijn is uit het vat gelekt*, en *het vat heeft gelekt* enz.

Wederkeerige werkwoorden.

Wederkeerige werkwoorden zijn zulken, die de daad, welke zij uitdrukken, tot den persoon terugvoeren, van wien zij uitging. Daar nu deze persoon, hier, in eene dubbele betrekking voorkomt, eerst als werkend, en dan als lijdend, zoo moet hij ook tweemaal genoemd worden; en dit geschiedt, eerst, op de gewone wijs, en dan door het wederkeerige voornaamwoord, als *zich schamen*, *zich verwonderen*, *zich verblijden*, *zich beroemen*, *zich* be-

behelpen, zich begeven, zich aanmatigen, zich bevinden, zich bedenken, zich beroepen, zich verandwoorden, zich wachten enz.

Alle wederkeerige werkwoorden zijn, derhalve, bedrijvende werkwoorden, dewijl zij een lijdend voorwerp bij zich hebben, waarop hunne werking overgaat, en worden daarom ook, zonder uitzondering, in de vervoeging, met het hulpwoord *hebben* verbonden.

Naardien alle werking, door middel van het wederkeerige voornaamwoord, tot het werkende wezen teruggevoerd kan worden, zoo laten zich ook de meeste werkwoorden, als wederkeerige, gebruiken: *ik wasch mij, gij bedriegt u, wij vereenigen ons, zij slaan zich* enz.

De naamvallen van het wederkeerige voornaamwoord, waarmede het werkwoord verbonden wordt, zijn, eigenlijk, geene andere, dan de derde en vierde; b. v. (de vierde) *zich uiten, zich ontfermen, zich bezinnen, zich bepalen, zich ontslaan, zich verhalen, zich schamen, zich onderstaan, zich verzetten* enz.; zoo ook (de derde) *zich inbeelden, zich aanmatigen, zich herinneren* enz.

Wijzen der werkwoorden. De verscheidene wijzen, waarop eene zaak voorgesteld, of van dezelve gesproken kan worden, noemt men de *wijzen* der werkwoorden. De nederduitsche taal heeft vier zoodanige wijzen: *de onbepaalde, de aantoonende, de gebiedende,* en *de aanvoegende wijs.*

De *onbepaalde* wijs is die, welke de handeling van het werkwoord, in eenen algemeenen zin, zonder

der

der bepaling van persoon of getal, maar alleenlijk met aanwijzing van tijd, voorstelt; als *hooren*, *gehoord hebben* enz. (*).

De *aantoonende* wijs is die, waardoor men de daad, welke een werkwoord uitdrukt, naar de verscheidenheid der tijden, regtstreeks aantoont, als *ik hoor*, *heb gehoord*, *word gehoord*, *ben gehoord* enz. Waartoe dan ook alle stellige vragen behooren; b. v. *zal hij ons hooren? weet gij zeker, dat hij ons gehoord heeft?*

De *gebiedende* wijs wordt gebruikt, wanneer men iemand iets gebiedt, of verzoekt; of wanneer men iemand tot iets opwekt en vermaant, b. v. *hoor*, *hoort* enz. Men kan hierbij aanmerken, dat de gebiedende wijs geene tijden, en, eigenlijk, alleen den tweeden persoon, in het enkel- en meervoudige getal, heeft. Immers, iemand iets gebieden onderstelt den persoon, tot welken gesproken wordt; en deze is alleen de tweede persoon. Ook onderscheidt de gebiedende wijs zich daardoor, dat zij het persoonlijke voornaamwoord, welk zij, bovendien, in den tweeden persoon missen kan, altoos achter zich heeft, *hoor gij* enz. *Hoor hij* is in geen gebruik, en *hij hoore* is niets anders, dan de derde persoon van de aanvoegende wijs.

De *aanvoegende* wijs is die, waardoor iets twijfelachtig, of onzeker, gezegd wordt, als *ik twijfel*,

(*) Verwer beweert, naar mijn inzien, te regt, (*Idea ling. belgic.* p. 36, 37.) dat de onbepaalde wijs de wortel is, waaruit alle de tijden der werkwoorden moeten afgeleid worden. Adelung beschouwt (even als Moonen) den tweeden persoon van het enkelv. der gebiedende wijs, als den wortel der werkwoorden. *Lehrgeb.* I B. f. 768.

fel, of hij mijn vriend wil zij: of hij het ware, of een ander, is niet gebleken: het scheen, als of hij op nieuw jong geworden ware: ik wensch, dat hij, eenmaal, van gedachten verandere: dat hij kome: hij zegge wat hij wil: hij kome, of blijve weg: dat verhoede God! ik spreek, opdat ik gehoord worde: ik zal niet rusten, tenzij men mij voldoening geve: hij zoude niet genoeg hebben, schoon hij een milljoen bezate enz. In alle deze voorstellen is iets twijfelachtigs, iets onzekers; geene derzelven zegt iets stelligs, of volstrekts; en dit is de eigenschap der aanvoegende wijs.

Tijden der werkwoorden. Wanneer tot de vervoeging van nederduitsche werkwoorden alleen datgene behoort, wat onmiddellijk aan het wortelwoord zelf veranderd wordt, dan is derzelver vervoeging zeer eenvoudig — dan hebben zij, eigenlijk, niet meer, dan twee tijden, den tegenwoordigen, naamlijk, en den verledenen tijd. Maar, dewijl men, in de behandeling der nederduitsche spraakkunst, immer de latijnsche gevolgd heeft, zoo heeft men ook de vervoeging der nederduitsche werkwoorden naar die der latijnsche ingerigt; en op deze wijs, is dan ook, in het nederduitsch, een volmaaktverledene, meer dan volmaaktverledene, en een toekomende tijd ontstaan, waarvan de nederduitsche taal, eigenlijk, niets weet, en die zij alleen door omschrijving moet aanduiden (*). En deze omschrijving der tij-

(*) TEN KATE, D. I, bl. 329. ADELUNG *umständliches Lehrgebäude*, u. s. f. I. B. s. 760.

tijden geschiedt door middel van hulpwoorden; waarvan straks nader.

De *tegenwoordige* tijd duidt aan, dat de zaak, waarvan men spreekt, in het zelfde oogenblik, waarin men spreekt, plaats heeft: *ik word bemind*, *zij leven*, *gij slaapt* enz. (*).

De *onvolmaaktverledene* tijd, welke uit het woord zelf gevormd wordt, stelt eene zaak voor, die voorbij is, op den tijd, waarin men spreekt, maar nog duurde, op den tijd, waarvan men spreekt, of, die eene handeling aanduidt, welke nog niet geheel voorbij is, wanneer eene andere begint: *ik werd bemind*, *zij leefden*, *gij sliept*: *toen ik hem prees*, *lachte hij* enz.

De *volmaaktverledene* tijd, welke door het verledene deelwoord, en de hulpwoorden *hebben* en *zijn*, omschreven wordt, stelt eene zaak voor, als geheel geeindigd, op den tijd, waarin men spreekt, zonder opzigt op eenigen anderen tijd, of eenige andere handeling: *ik heb bemind*, *gij hebt geslapen*, *zij zijn gestorven* enz.

De *meer dan volmaaktverledene* tijd, welke op dezelfde wijs, als de volmaaktverledene, omschreven wordt, beteekent, dat eene zaak, niet alleen ge-

(*) Ten aanzien van het gebruik des tegenwoordigen tijds, kan men aanmerken, dat dezelve dikwijls in de plaats van den toekomenden tijd gebezigd wordt. Veelligt ontstaat dit hieruit, dat beide deze tijden, in de kindschheid der taal, niet van elkander onderscheiden werden. Zoo zegt men, b. v. *ik kom*, *na eenige dagen*, *terug*: *wat doet gij morgen?* enz. voor *ik zal*, *na eenige dagen*, *terugkomen*: *wat zult gij morgen doen?* enz.

geeindigd was, op den tijd, waarin men spreekt, maar ook op den tijd, waarvan men spreekt; of, die eene handeling aanduidt, welke reeds geheel voorbij is, wanneer eene andere begint: *ik had bemind, gij hadt geslapen, zij waren gestorven: toen ik hem geprezen had, begon hij te lagchen, ik had mijnen brief geschreven, toen zij in huis kwamen* enz.

De *toekomende* tijd, welke te kennen geeft, dat iets geschieden zal, is tweeerlei; zoo in de aantoonende, als in de aanvoegende wijs.

De *eerste* toekomende tijd der *aantoonende* wijs zegt eenvoudiglijk, dat eene zaak toekomend is, op den tijd, waarin men spreekt: *ik zal prijzen, gij zult geprezen worden, wij zullen sterven.*

De *tweede* toekomende tijd der *aantoonende* wijs drukt uit, dat iets toekomend is, op den tijd, waarin men spreekt, maar verleden zijn zal, op den tijd, waarvan men spreekt: *ik zal geprezen hebben. gij zult geprezen zijn, wij zullen gestorven zijn* enz.

De *eerste* toekomende tijd der *aanvoegende* wijs beteekent, dat iets voorwaardelijk, of op eene onderstelling, toekomend is: *ik zoude prijzen, gij zoudt geprezen worden, wij zouden sterven* enz.

De *tweede* toekomende tijd der *aanvoegende* wijs geeft te kennen, dat iets voorwaardelijk, of op eene onderstelling, toekomend geweest is: *ik zoude geprezen hebben, gij zoudt geprezen zijn, wij zouden gestorven zijn* enz.

Hulpwoorden. Eer ik voorbeelden van vervoeging geve, zal ik

de

de hulpwoorden, die, ter vervoeging van nederduitsche werkwoorden, noodzaaklijk vereischt worden, eenigzins nader doen kennen. Zij zijn de volgende vier, *hebben*, *zullen*, *worden* en *zijn*, en strekken, om den nederduitschen werkwoorden, in hetgene, dat aan derzelver vorm en tijden ontbreekt, te hulp te komen. Zij worden bij het verledene deelwoord, of bij de onbepaalde wijs eenes werkwoords gevoegd, als *ik heb gelezen*, *ik zal lezen* — *ik word geslagen*, *ik ben geslagen*.

Het hulpwoord *hebben* helpt de ontbrekende tijden der bedrijvende en veler onzijdige werkwoorden vormen, en maakt zijne eigene ontbrekende tijden, deels met zich zelf, deels met het hulpwoord *zullen*. *Hebben.*

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *hebben*.
Verledene tijd: *gehad hebben*.
Toekomende tijd: *zullen hebben*.

DEELWOORDEN.

Tegenw. *hebbende*.
Verleden. *gehad hebbende*.
Toekom. *zullende hebben*.

Aantoonende wijs.	Aanvoegende wijs.
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *heb*.	Dat ik *hebbe*.
Gij *hebt*.	Dat gij *hebbet*.
Hij *heeft*.	Dat hij *hebbe*.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hebben*.	Dat wij *hebben*.
Gij *hebt*.	Dat gij *hebbet*.
Zij *hebben*.	Dat zij *hebben*.
Onvolmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *had*.	Dat ik *hadde*.
Gij *hadt*.	Dat gij *haddet*.
Hij *had*.	Dat hij *hadde*.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hadden*.	Dat wij *hadden*.
Gij *hadt*.	Dat gij *haddet*.
Zij *hadden*.	Dat zij *hadden*.
Volmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *heb gehad*.	Dat ik *hebbe gehad*.
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hebben gehad*.	Dat wij *hebben gehad*.
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.

Aan-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *had gehad.*	Dat ik *hadde gehad.*
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hadden gehad.*	Dat wij *hadden gehad.*
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal hebben.*	Dat ik *zoude hebben.*
Gij *zult hebben.*	Dat gij *zoudet hebben.*
Hij *zal hebben.*	Dat hij *zoude hebben.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen hebben.*	Dat wij *zouden hebben.*
Gij *zult hebben.*	Dat gij *zoudet hebben.*
Zij *zullen hebben.*	Dat zij *zouden hebben.*

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal gehad hebben.*	Dat ik *zoude gehad hebben.*
Gij *zult gehad hebben.*	Dat gij *zoudet gehad hebben.*
Hij *zal gehad hebben.*	Dat hij *zoude gehad hebben.*

AANVOEGENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen gehad hebben.*	Dat wij *zouden gehad hebben.*
Gij *zult gehad hebben.*	Dat gij *zoudet gehad hebben.*
Zij *zullen gehad hebben.*	Dat zij *zouden gehad hebben.*

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Heb* gij.
Meervoud. *Hebt* gij.

Zullen. Het hulpwoord *zullen*, waardoor de toekomende tijden aller werkwoorden gevormd worden, is reeds uit de vervoeging van het voorgaande *hebben* kenbaar, dewijl daarvan niets meer in gebruik is, dan:

ONBEPAALDE WIJS.

Zullen.

DEELWOORD.

Zullende.

AANTOONENDE WIJS.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
Ik *zal.*	Wij *zullen.*
Gij *zult.*	Gij *zult.*
Hij *zal.*	Zij *zullen.*

AAN-

AANVOEGENDE WIJS.

Enkelvoudig.	Meervoudig.
Ik *zoude.*	Wij *zouden.*
Gij *zoudet.*	Gij *zoudet.*
Hij *zoude.*	Zij *zouden.*

Het hulpwoord *worden*, welk de lijdende werkwoorden helpt vormen, maakt zijne eigene ontbrekende tijden, met *zijn* en *zullen*. *Worden.*

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *worden.*
Verledene tijd: *geworden zijn.*
Toekomende tijd: *zullen worden.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *wordende.*
Verled. *geworden zijnde.*
Toekom. *zullende worden.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *word.*	Dat ik *worde.*
Gij *wordt.*	Dat gij *wordet.*
Hij *wordt.*	Dat hij *worde.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *worden.*	Dat wij *worden.*
Gij *wordt.*	Dat gij *wordet.*
Zij *worden.*	Dat zij *worden.*

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *werd.*	Dat ik *wierde.*
Gij *werdt.*	Dat gij *wierdet.*
Hij *werd.*	Dat hij *wierde.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *werden.*	Dat wij *wierden.*
Gij *werdt.*	Dat gij *wierdet.*
Zij *werden.*	Dat zij *wierden.*

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *ben geworden.*	Dat ik *zij geworden.*
Gij *zijt geworden.*	Dat gij *zijt geworden.*
Hij *is geworden.*	Dat hij *zij geworden.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zijn geworden.*	Dat wij *zijn geworden.*
Gij *zijt geworden.*	Dat gij *zijt geworden.*
Zij *zijn geworden.*	Dat zij *zijn geworden.*

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *was geworden.*	Dat ik *ware geworden.*

AAN-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Gij *waart geworden.*	Dat gij *waret geworden.*
Hij *was geworden.*	Dat hij *ware geworden.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *waren geworden.*	Dat wij *waren geworden.*
Gij *waart geworden.*	Dat gij *waret geworden.*
Zij *waren geworden.*	Dat zij *waren geworden.*

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal worden.*	Dat ik *zoude worden.*
Gij *zult worden.*	Dat gij *zoudet worden.*
Hij *zal worden.*	Dat hij *zoude worden.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen worden.*	Dat wij *zouden worden.*
Gij *zult worden.*	Dat gij *zoudet worden.*
Zij *zullen worden.*	Dat zij *zouden worden.*

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal geworden zijn.*	Ik *zoude geworden zijn.*
Gij *zult geworden zijn.*	Gij *zoudet geworden zijn.*
Hij *zal geworden zijn.*	Hij *zoude geworden zijn.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen geworden zijn.*	Wij *zouden geworden zijn.*
Gij *zult geworden zijn.*	Gij *zoudet geworden zijn.*
Zij *zullen geworden zijn.*	Zij *zouden geworden zijn.*

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Word* gij.
Meervoud. *Wordt* gij.

Het

Zijn.

Het hulpwoord *zijn*, of *wezen*, dat zijne ontbrekende tijden, gedeeltelijk met zich zelf, gedeeltelijk met *zullen* maakt, wordt op de volgende wijs vervoegd.

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *zijn*, of *wezen*.
Verledene tijd: *geweest zijn*.
Toekomende tijd: *zullen zijn*, of *wezen*.

DEELWOORDEN.

Tegenw. *zijnde*, of *wezende*.
Verleden. *geweest zijnde*.
Toekom. *zullende zijn*, of *wezen*.

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *ben*.	Dat ik *zij*.
Gij *zijt*.	Dat gij *zijt*.
Hij *is*.	Dat hij *zij*.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zijn*.	Dat wij *zijn*.
Gij *zijt*.	Dat gij *zijt*.
Zij *zijn*.	Dat zij *zijn*.

AAN-

Aantoonende wijs.	Aanvoegende wijs.
Onvolmaakt verledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *was.*	Dat ik *ware.*
Gij *waart.*	Dat gij *waret.*
Hij *was.*	Dat hij *ware.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *waren.*	Dat wij *waren.*
Gij *waart.*	Dat gij *waret.*
Zij *waren.*	Dat zij *waren.*
Volmaakt verledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *ben geweest.*	Dat ik *zij geweest.*
Gij *zijt geweest.*	Dat gij *zijt geweest.*
Hij *is geweest.*	Dat hij *zij geweest.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zijn geweest.*	Dat wij *zijn geweest.*
Gij *zijt geweest.*	Dat gij *zijt geweest.*
Zij *zijn geweest.*	Dat zij *zijn geweest.*
Meer dan volmaakt verledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *was geweest.*	Dat ik *ware geweest.*
Gij *waart geweest.*	Dat gij *waret geweest.*
Hij *was geweest.*	Dat hij *ware geweest.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *waren geweest.*	Dat wij *waren geweest.*

AAN-

Aantoonende wijs.	Aanvoegende wijs.
Gij *waart geweest.*	Dat gij *waret geweest.*
Zij *waren geweest.*	Dat zij *waren geweest.*

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal zijn.*	Dat ik *zoude zijn.*
Gij *zult zijn.*	Dat gij *zoudet zijn.*
Hij *zal zijn.*	Dat hij *zoude zijn.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen zijn.*	Dat wij *zouden zijn.*
Gij *zult zijn.*	Dat gij *zoudet zijn.*
Zij *zullen zijn.*	Dat zij *zouden zijn.*

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal geweest zijn.*	Dat ik *zoude geweest zijn.*
Gij *zult geweest zijn.*	Dat gij *zoudet geweest zijn.*
Hij *zal geweest zijn.*	Dat hij *zoude geweest zijn.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen geweest zijn.*	Dat wij *zouden geweest zijn.*
Gij *zult geweest zijn.*	Dat gij *zoudet geweest zijn.*
Zij *zullen geweest zijn.*	Dat zij *zouden geweest zijn.*

GE-

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Wees* gij.
Meervoud. *Zijt*, of *weest*, gij.

De hulpwoorden aangewezen hebbende, zal ik eenige voorbeelden van, door middel van deze hulpwoorden, vervoegde werkwoorden laten volgen. *Gelijkvloeijend werkwoord.*

DRUKKEN.

(*Bedrijvende vorm.*)

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *drukken.*
Verledene tijd: *gedrukt hebben.*
Toekomende tijd: *zullen drukken.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *drukkende.*
Verled. *gedrukt hebbende.*
Toekom. *zullende drukken.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *druk.*	Dat ik *drukke.*
Gij *drukt.*	Dat gij *drukket.*
Hij *drukt.*	Dat hij *drukke.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *drukken*.	Dat wij *drukken*.
Gij *drukt*.	Dat gij *drukket*.
Zij *drukken*.	Dat zij *drukken*.

Onvolmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *drukte*.	Dat ik *drukte*.
Gij *druktet*.	Dat gij *druktet*.
Hij *drukte*.	Dat hij *drukte*.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *drukten*.	Dat wij *drukten*.
Gij *druktet*.	Dat gij *druktet*.
Zij *drukten*.	Dat zij *drukten*.

Volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *heb gedrukt*.	Dat ik *hebbe gedrukt*.
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hebben gedrukt*.	Dat wij *hebben gedrukt*.
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.

Meer dan volmaaktverledene tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *had gedrukt*.	Dat ik *hadde gedrukt*.
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.

AAN-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hadden gedrukt.*	Dat wij *hadden gedrukt.*
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal drukken.*	Dat ik *zoude drukken.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen drukken.*	Dat wij *zouden drukken.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal gedrukt hebben.*	Dat ik *zoude gedrukt hebben.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen gedrukt hebben.*	Dat wij *zouden gedrukt hebben.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Druk* gij.
Meervoud. *Drukt* gij.

GEDRUKT WORDEN.

(*Lijdende vorm.*)

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenwoordige tijd: *gedrukt worden.*
Verledene tijd: *gedrukt geworden zijn.*
Toekomende tijd: *gedrukt zullen worden.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *gedrukt wordende.*
Verled. *gedrukt geworden zijnde.*
Toekom. *gedrukt zullende worden.*

AANTOONENDE WIJS. AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd.

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *word gedrukt.*	Dat ik *gedrukt worde.*
Gij *wordt* — enz.	Dat gij *gedrukt wordet,* enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *worden gedrukt.*	Dat wij *gedrukt worden.*
Gij *wordt* — enz.	Dat gij *gedrukt wordet,* enz.

Aantoonende wijs.	Aanvoegende wijs.
Onvolmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *werd gedrukt.*	Dat ik *gedrukt wierde.*
Gij *werdt* — enz.	Dat gij *gedrukt wierdet*, enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *werden gedrukt.*	Dat wij *gedrukt wierden.*
Gij *werdt* — enz.	Dat gij *gedrukt wierdet*, enz.
Volmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *ben gedrukt geworden*, of *geweest.*	Dat ik *gedrukt geworden zij*, of *geweest zij.*
Gij *zijt* — enz.	Dat gij *gedrukt geworden zijt*, of *geweest zijt*, enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zijn gedrukt geworden*, of *geweest.*	Dat wij *gedrukt geworden zijn*, of *geweest zijn.*
Gij *zijt* — enz.	Dat gij *gedrukt geworden zijt*, of *geweest zijt*, enz.
Meer dan volmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *was gedrukt geworden*, of *geweest.*	Dat ik *gedrukt geworden ware*, of *geweest ware.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Gij *waart* — enz.	Dat gij *gedrukt geworden waret*, of *geweest waret*, enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *waren gedrukt geworden*, of *geweest*.	Dat wij *gedrukt geworden waren*, of *geweest waren*.
Gij *waart* — enz.	Dat gij *gedrukt geworden waret*, of *geweest waret*, enz.

Eerste toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal gedrukt worden*.	Dat ik *gedrukt zoude worden*.
Gij *zult* — enz.	Dat gij *gedrukt zoudet worden*, enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen gedrukt worden*.	Dat wij *gedrukt zouden worden*.
Gij *zult* — enz.	Dat gij *gedrukt zoudet worden*, enz.

Tweede toekomende tijd.

Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal gedrukt geworden zijn*, of *geweest zijn*.	Dat ik *zoude gedrukt geworden zijn*, of *geweest zijn*,

AAN-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen gedrukt geworden zijn*, of *geweest zijn*.	Dat wij *zouden gedrukt geworden zijn*, of *geweest zijn*.
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Word gij gedrukt.*
Meervoud. *Wordt gij gedrukt.*

GEVEN.

Ongelijk-vloeijend werkwoord.

(*Bedrijvende vorm.*)

ONBEPAALDE WIJS.

Tegenw. *geven.*
Verled. *gegeven hebben.*
Toek. *zullen geven.*

DEELWOORDEN.

Tegenw. *gevende.*
Verled. *gegeven hebbende.*
Toek. *zullende geven.*

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Tegenwoordige tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *geef.*	Dat ik *geve.*
Gij *geeft.*	Dat gij *gevet.*
Hij *geeft.*	Dat hij *geve.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *geven.*	Dat wij *geven.*
Gij *geeft.*	Dat gij *gevet.*
Zij *geven.*	Dat zij *geven.*
Onvolmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *gaf.*	Dat ik *gave.*
Gij *gaaft.*	Dat gij *gavet.*
Hij *gaf.*	Dat hij *gave.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *gaven.*	Dat wij *gaven.*
Gij *gaaft.*	Dat gij *gavet.*
Zij *gaven.*	Dat zij *gaven.*
Volmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *heb gegeven.*	Dat ik *hebbe gegeven.*
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hebben gegeven.*	Dat wij *hebben gegeven.*
Gij *hebt* — enz.	Dat gij *hebbet* — enz.

AAN-

AANTOONENDE WIJS.	AANVOEGENDE WIJS.
Meer dan volmaaktverledene tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *had gegeven.*	Dat ik *hadde gegeven.*
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *hadden gegeven.*	Dat wij *hadden gegeven.*
Gij *hadt* — enz.	Dat gij *haddet* — enz.
Eerste toekomende tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal geven.*	Dat ik *zoude geven.*
Gij *zult geven.*	Dat gij *zoudet geven.*
Hij *zal geven.*	Dat hij *zoude geven.*
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen geven.*	Dat wij *zouden geven.*
Gij *zult geven.*	Dat gij *zoudet geven.*
Zij *zullen geven.*	Dat zij *zouden geven.*
Tweede toekomende tijd.	
Enkelvoudig.	Enkelvoudig.
Ik *zal gegeven hebben.*	Dat ik *zoude gegeven hebben.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.
Meervoudig.	Meervoudig.
Wij *zullen gegeven hebben.*	Dat wij *zouden gegeven hebben.*
Gij *zult* — enz.	Dat gij *zoudet* — enz.

GEBIEDENDE WIJS.

Enkelvoud. *Geef* gij.
Meervoud. *Geeft* gij.

GEGEVEN WORDEN.

(*Lijdende vorm*, als *gedrukt worden.*)

Deze weinige voorbeelden zijn genoeg, om aan te toonen, op welke wijs wij onze werkwoorden behooren te vervoegen.

Zamengestelde werkwoorden.

Eindelijk moet ik nog, met een enkel woord, van de zamengestelde werkwoorden gewagen.

Sommigen zijn zamengesteld met zelfstandige naamwoorden en bijwoorden, anderen met voorzetselen. Tot de eersten behooren *handhaven*, *weerlichten*, *kielhalen*, *dankzeggen*, *huishouden* enz.; tot de anderen *liefkozen*, *waarzeggen* enz.; en tot de laatsten *aanspreken*, *bijblijven*, *doorzetten*, *insluiten*, *misvatten*, *navragen*, *omloopen*, *tegenspreken*, *uittrekken*, *voorlichten*, en vele anderen; gelijk ook *bedekken*, *geleiden*, *herinneren*, *ontvangen*, *verliezen* enz.

Bij de eersten dezer, met voorzetselen zamengestelde werkwoorden, valt de klemtoon, in de onbepaalde wijs, op het voorzetsel, als *aanspreken* enz., en bij de laatsten, op het zaaklijke deel des werkwoords, als *bedékken* enz. De voorzetsels, welken den nadruk der uitspraak ontvangen, worden *scheidbaar* genoemd, omdat zij, in de vervoeging, van

van de werkwoorden afgefcheiden worden; b. v. *aanfpreken*, *aan te fpreken*, *aangefproken*, *ik fpreek aan*, *fprak aan* enz.; die, welken den klemtoon niet hebben, dragen den naam van *onfcheidbaar*, omdat zij, in de vervoeging, onaffcheidlijk aan het werkwoord gehecht blijven, als, *bedekken*, *te bedekken*, *bedekt*, *ik bedek*, *bedekte* enz.

De werkwoorden, die met fcheidbare voorzetfelen zamengefteld zijn, onderfcheiden zich van die, welken onfcheidbare voorzetfelen hebben, niet alleen door den nadruk der uitfpraak, maar ook daardoor, dat zij hun verleden deelwoord vormen met inlasfching van *ge*, als *aanbidden*, *aangebeden*, en bij de onbepaalde wijs, fomtijds, tusfchen het voorzetfel en het werkwoord, *te* ontvangen, als *aanbidden*, *aan te bidden*, enz.

Dan, niet alle voorzetfels, of voorvoegfels, die, in de zamenftelling met werkwoorden, den klemtoon hebben, zijn fcheidbaar, als: *handhaven*, *kielhalen*, *dagdieven*, *kortwieken*, *dwarsboomen*, *andwoorden* enz., waarvan niet *ik haafde hand*, maar *ik handhaafde*; en alle werkwoorden, met zulke voorzetfelen zamengefteld, nemen het voorvoegfel *ge*, in het verledene deelwoord, aan, en hebben, even als de met onfcheidbare voorzetfelen zamengeftelde werkwoorden, in de onbepaalde wijs, *te* voorop; b. v. *ik heb gehandhaafd*, *gedagdiefd*, *gekortwiekt* enz., niet *ik heb hand gehaafd*, *dag gediefd*, *kort gewiekt* enz.; zoo ook *te handhaven*, *te dagdieven*, *te kortwieken* enz., en niet *hand te haven*, *dag te dieven*, *kort te wieken* enz.

Eenigen der, met voorzetfelen zamengeftelde, werkwoor-

woorden laten nu de verplaatſing van het voorzetſel toe, en dan wederom niet; naar mate de verſchillende beteekenisſen, waarin zij voorkomen, zulks vorderen; b. v.

ONSCHEIDBAAR.	SCHEIDBAAR.
Voldóen. Ik voldoe, voldeed, heb voldaan, te voldoen.	*Vóldoen. Ik doe vol, deed vol, heb vol gedaan, vol te doen.*
Overwégen. Ik overweeg, overwoog, heb overwogen, te overwegen.	*Óverwegen. Ik weeg over, woog over, heb overgewogen, over te wegen.*
Voorzéggen. Ik voorzeg, voorzeide, heb voorzegd, te voorzeggen.	*Vóorzeggen. Ik zeg voor, zeide voor, heb voorgezegd, voor te zeggen.*
Onderhoúden. Ik onderhoud, onderhield, heb onderhouden, te onderhouden.	*Ónderhouden. Ik houd onder, hield onder, heb ondergehouden, onder te houden.*
Misgáan, (zich). Ik misga mij, misging mij, heb mij misgaan, te misgaan.	*Misgaan. Ik ga mis, ging mis, heb misgegaan, mis te gaan.*
Misgrijpen, (zich). Ik misgrijp mij, misgreep mij, heb mij misgrepen, te misgrijpen.	*Misgrijpen. Ik grijp mis, greep mis, heb mis gegrepen, mis te grijpen.*

ON-

ONSCHEIDBAAR.	SCHEIDBAAR.
Zoo ook *zich misrekenen*, *mistellen*, en de niet wederkeerigen *misbruiken*, *misprijzen*, *misdoen*, *misduiden*, *mishandelen* enz.	*Misrekenen*, *mistellen*, *mistasten*, *misdoen* enz.

DEELWOORDEN.

Door de voorbeelden van vervoeging zijn de deelwoorden reeds eenigzins kenbaar geworden; doch zij vereifchen nog eene nadere behandeling, dewijl het gebruik wil, dat men dezelven onder de bijzondere taaldeelen, of deelen der rede, rangfchikke. Zij worden van de werkwoorden afgeleid, en drukken eene hoedanigheid van werking, lijden of beftaan uit, toegepast op eene zelfftandige zaak, met aanwijzing van eenen tijd. Zij worden *deelwoorden* genoemd, omdat zij aan de eigenfchappen der werkwoorden en die der naamwoorden deel hebben.

Wij hebben, boven, reeds aangemerkt, dat de nederduitfche werkwoorden niet meer dan twee tijden, den tegenwoordigen en verledenen, uit zich zelven, zonder hulp van andere woorden, kunnen vormen; en daarom kunnen de nederduitfche werkwoorden ook niet meer, dan twee deelwoorden hebben, een, in den tegenwoordigen tijd, als *hoo-*

ren-

rende, en een in den verledenen tijd, als *gehoord*; waarvan het eerste bedrijvende, en het andere lijdende genoemd wordt, schoon dit zoo wel eenen bedrijvenden als lijdenden zin heeft, naar mate het hulpwoord, dat hetzelve voorgaat, zulks vordert; want men zegt zoo wel *ik heb gehoord*, als *ik ben gehoord* (*).

De bedrijvende deelwoorden hebben den uitgang *de* achter de onbepaalde wijs, als *hoorende*, *dreigende*, *drukkende*, *hopende* enz.; de lijdende hebben D of T, met voorvoeging van *ge*, als *gehoord*, *gedreigd*, *gedrukt*, *gehoopt*, omdat *hooren* en *dreigen*, in den onvolmaaktverledenen tijd, *hoorde*, *dreigde*, en *drukken* en *hopen*, *drukte* en *hoopte* hebben. Sommige lijdende deelwoorden gaan uit op *en*, met voorvoeging van *ge*, als *geslagen*, *gebannen*. Dan, dit voorgevoegd *ge* valt weg, wanneer de werkwoorden, waarvan de deelwoorden afkomen, met een der onscheidbare voorvoegselen *be*, *ge*, *her*, *ont*, *ver* enz. zamengesteld zijn, als *beleven*, *beleefd*, *geleiden*, *geleid*, *hernemen*, *hernomen*, *ontslaan*, *ontslagen*, *vervloeken*, *vervloekt*.

Als bijvoeglijke naamwoorden gebruikt.

De deelwoorden, als van de werkwoorden afgeleidde bijvoeglijke naamwoorden beschouwd, worden ook, even als dezen, verbogen, en bij de zelfstandige naamwoorden gevoegd, overeenkomstig met derzelver geslacht, getal en naamval, als

Een beminnend, en *bemind man* — *eens beminnenden*, en *beminden mans* enz.

Ee-

(*) Zie boven, bl. 140.

Eene beminnende, en *beminde vrouw* — *eener beminnende*, en *beminde vrouw* enz.

Een beminnend, en *bemind kind* — *eens beminnenden*, en *beminden kinds* enz.

De beminnende, en *beminde man* — *des beminnenden* enz.

De beminnende, en *beminde vrouw* — *der beminnende* enz.

Het beminnende, en *beminde kind* — *des beminnenden* enz.

Hierbij kan nog aangemerkt worden, 1. dat de bedrijvende deelwoorden van werkwoorden, welken eenen naamval beheerfchen, dien naamval bij zich kunnen hebben, als *de alles verkwikkende zon*, *de vrucht dragende aarde*, *de ons troostende vrienden*, *het u dreigende gevaar*, *de zich zelven behagende dwaas* enz., 2. dat de verledene deelwoorden, die zoo wel eene bedrijvende, als lijdende beteekenis hebben, *ik heb bemind*, en *ik ben bemind*, ook als bijvoeglijke naamwoorden, fomwijle, in eenen bedrijvenden zin gebezigd worden, als *de ingebeeldde zieke*, of, die zich inbeeldt ziek te zijn: *uitgediende foldaten*, of, die uitgediend hebben: *een godvergeten*, *eervergeten mensch*, of, die God vergeten heeft, enz.

De deelwoorden komen ook als bijwoorden voor, en worden, als zoodanigen, niet verbogen. Zoo zegt men, b. v. *de wakend droomende man*, en niet *de wakende droomende man*; dewijl het deelwoord *wakend*, dat hier als bijwoord gebezigd wordt, flechts zekere omftandigheid van het deel- *Als bijwoorden gebruikt.*

woord

woord *droomende* bepaalt, en daar op alleen, eigenlijk, zijne betrekking heeft.

Dat de lijdende deelwoorden, zoo als die in de werkwoorden voorkomen, niet anders, dan als bijwoorden gebezigd, en dus niet verbogen worden, behoeft geen breed betoog: *ik word bemind, zij worden bemind — het boek is gelezen, de boeken waren gelezen — de man is verſierd, de vrouwen zijn verſierd* enz.

Trappen van vergrooting. De deelwoorden hebben, even als alle andere bijvoeglijke naamwoorden, ook trappen van vergrooting; in zoo ver naamlijk, als hunne beteekenis en het gebruik die veroorloven. *Beminnen*, b. v., heeft het bedrijvende deelwoord *beminnende*, zoo ook *haten*, *hatende*; maar wie zal *beminnender* en *hatender* zeggen, of ſchrijven? De lijdende deelwoorden dezer werkwoorden, *bemind*, *gehaat*, worden, daartegen, zonder bedenken, vergroot: *beminder*, *gehaätter*, *bemindſte*, *gehaatſte*. Zoo zegt en ſchrijft men ook *een ſprekender*, en *het ſprekendſte bewijs*: *een dringender*, en *de dringendſte nood: drukkender*, en *de drukkendſte zorgen* enz.

BIJWOORDEN.

Bijwoorden zijn zulke woorden, die bij de werkwoorden gevoegd worden, om eene hoedanigheid, of omſtandigheid, der werking, lijding, of des beſtaans, uittedrukken, als *vroeg komen*, *ſchielijk loopen*, *lang wachten*, *wel lezen*, *kwalijk ſpelen* enz.

Som-

Somtijds, echter, worden zij bij zelfstandige naamwoorden geplaatst, niet, om eene wezenlijke hoedanigheid der zaken uittedrukken, maar om slechts eenige toevallige omstandigheid, welke op dezelven betrekking heeft, aan te wijzen, b. v. *moeds genoeg*, *weinig tijds* enz. Ook strekken zij dikwerf, om zekere omstandigheid der bijvoeglijke naamwoorden, of zekere omstandigheid der hoedanigheid, welke aan eene zaak toegeschreven wordt, aanteduiden, als *een schier afgesleten kleed* — *een thands heerschend gebrek*. Zoo ook: *een hedendaags gezocht werk* — *een regt vrolijk kind*. Hier behooren *hedendaags* en *regt* niet tot *werk* en *kind*, maar tot *gezocht* en *vrolijk*; gelijk *schier* tot *afgesleten*, en *thands* tot *heerschend*; en de meening is *een kleed*, *dat schier afgesleten* – *een gebrek*, *dat thands heerschend*, – *een werk*, *dat hedendaags gezocht*, – *een kind*, *dat regt vrolijk is*.

Ik heb, boven (*), reeds aangemerkt, dat de bijvoeglijke naamwoorden, achter zelfstandige geplaatst, gelijk ook de deelwoorden, bijzonderlijk de verledene, of lijdende (**), als bijwoorden gebruikt, en daarom niet verbogen worden.

De bijwoorden zijn zeer onderscheiden in beteekenis, en kunnen, gevoeglijk, verdeeld worden in bijwoorden —

Van TIJD: *heden*, *nu*, *hedendaags*, *tegenwoordig* — *gisteren*, *eergisteren*, *onlangs*, *eer*, *weleer*, *oulings*, *oudtijds*, *eertijds*, *voorheen*, *te voren*, *voormaals*, *laatst*, *reeds*, *zoo even*, *diestijds*: — *dra*,

(*) Bl. 108.

(**) Bl. 176.

dra, *ſtraks*, *morgen*, *overmorgen*, *eerstdaags*, *terſtond*, *nimmer*, *nimmermeer*, *welhaast*: — *toen*, *ſomtijds*, *ſomwijlen*, *altijd*, *middelerwijl*, *intusſchen*, *ondertusſchen*, *daaglijks*, *vroeg*, *laat*, *ſpade*, *plotslijk*, *oogenbliklijk*, *bijtijds*, *ſteeds*, *ſtaag*, *geſtadig*, *doorgaands*, *zelden*, *veelal*, *meestal*, *terwijl* —

Van PLAATS: *hier*, *alhier*, *daar*, *aldaar*, *ginds*, *ginder*, *ergens*, *nergens*, *elders*, *nabij*, *verre*, *binnen*, *buiten*, *boven*, *beneden*, *onder*, *voor*, *achter*, *overal*, *alom*, *waar*: — *werwaart*, *herwaart*, *derwaart*, *voorwaart*, *achterwaart*, *opwaart*, *nederwaart*, en vele anderen met *waart*, *waarheen*, *hierheen*, *daarheen*, *gindsheen*, *ergensheen*, *nergensheen*, *links*, *regts*, *weg*: — *waardoor*, *hierdoor* —

Van HOEGROOTHEID: *veel*, *weinig*, *luttel*, *genoeg*, *overvloediglijk*, *zeer*, *ganschlijk*, *geheellijk*, *alleszins*—

Van HOEDANIGHEID: *wel*, *kwalijk*, *heuschlijk*, *wijslijk*, *ligtlijk*, *zwaarlijk*, *groſlijk*, *zaliglijk*, *rampzaliglijk*, *gevaarlijk*, *redelijk*, *eerlijk*, *rijklijk*, *tamelijk*, *armlijk*, *ſoberlijk*, *ſnellijk*, *getrouwlijk*, en vele anderen met *lijk*, *ſtukswijze*, *ſteelswijze*, *trapswijze*, *ſpotswijze*, *vraagswijze*, *vergeefs*, *langzaam*, *ſtapvoets*, *hoog*, *laag* —

Van BEVESTIGING: *ja*, *waarlijk*, *zeker*, *zekerlijk*, *voorwaar*, *immers*, *trouwens*, *volſtrektlijk*, *ongetwijfeld*, *gewis*, *gewislijk*, *werklijk*, *daarom*, *dewijl* —

Van ONTKENNING: *neen*, *niet*, *geenszins*. —

Van TWIJFELING: *mooglijk*, *misſchien*, *waarſchijnlijk*, *veelligt* —

Van

Van AANSPOORING: *welaan*, *wakker*, *lustig*, *voord*, *weg* —

Van VERZAMELING: *tegelijk*, *tevens*, *gezamenlijk* —

Van AFZONDERING: *bijzonderlijk*, *inzonderheid*, *flechts*, *alleenlijk* —

Van VERGELIJKING: *als*, *gelijk*, *gelijkerwijs*, *desgelijks* —

Van VERMINDERING: *naauwlijks*, *fchier*, *bijna*, *bijkans*, *bezwaarlijk* —

Van VERKIEZING: *eer*, *veeleer*, *meer*, *veelmeer*, *liever*, *veelliever*, *vooral*, *voornaamlijk* —

Van AANWIJZING: *zoo*, *dus*, *naamlijk*, *dermate* —

Van ONDERVRAGING: *hoe*, *waarom*, *of*, *wanneer* —

Van ORDE: *daarna*, *eerst*, *eerstlijk*, *toen*, *hierna*, *voordaan*, *namaals*, *naderhand*, *eindelijk*, *hierop*, *daarop* —

Van HERHALING: *eens*, *eenmaal*, *tweemaal* enz., *driewerf*, *honderdwerf*, *veelmaal*, *meermaal*, *dikmaal*, *dikwijls*, enz.

Dewijl de bijwoorden taaldeelen, of deelen der rede, zijn, zoo kunnen zij, flechts, uit een eenig woord beftaan. Alle overige bewoordingen, uit meer woorden beftaande, zijn, eigenlijk, geene bijwoorden, fchoon zij als zoodanigen gebezigd worden: *ten eerfte*, *ten laatfte*, *op nieuw*, *in aller ijl*, *van dag tot dag*, *van jaar tot jaar*, *bij dag*, *bij nacht*, *des daags*, *des nachts*, *des morgen*, *te weten*, *het zij zoo*, *op wat wijs*, *in geenen* *Een bijwoord beftaat, eigenlijk, flechts uit een woord.*

 dee-

deele, *naar binnen*, *naar buiten*, *naar boven*, *naar beneden*, *regt toe*, *regt aan*, *van voren*, *van achter*, *van elders*, *van verre*, *van nabij*, *heen en weder*, *van alle zijden*, enz.

Het is eene gegrondde aanmerking, in de ſpraakkunst, dat de grenzen, waar twee deelen der rede van elkander ſcheiden, zich dikwerf niet naauwkeuriglijk laten bepalen. En deze aanmerking geldt ook hier; dewijl meenigvuldige woorden, die werklijk eene omſtandigheid beteekenen, ware bijvoeglijke naamwoorden zijn, b. v. *tegenwoordig*, *verre*, *vroeg*, *ſpade*, *eerlijk*, *trapswijze*, *langzaam*, *hoog*, *laag* enz.; daar deze allen, zonder eenige verandering, als bijvoeglijke naamwoorden kunnen gebruikt worden: *de tegenwoordige tijd*, *een verre afſtand* enz.; het welk de natuur van eigenlijke bijwoorden niet toelaat.

Eenigen dezer bijwoorden zijn wortelwoorden, als *ja*, *neen*, *hier*, *daar*, *ginds*, *nu*, *wel*, *zoo*, *zeer*, *ſtraks*, *onder*, *voor*, *achter* enz. Eenigen zijn van zelfſtandige en bijvoeglijke naamwoorden afgeleid, als, van zelfſtandige: *eindelijk*, van *einde*, *daaglijks*, van *dag*, *naamlijk*, van *naam*, *daadlijk*, van *daad*, *aanvanglijk*, van *aanvang*, *gebreklijk*, van *gebrek*, *jaarlijks*, van *jaar* enz., van bijvoeglijke: *wijslijk*, van *wijs*, *ligtlijk*, van *ligt*, *vrijlijk*, van *vrij*, *klaarlijk*, van *klaar*, *hooglijk*, van *hoog*, *zekerlijk*, van *zeker*, *openlijk*, van *open*, *zotlijk*, van *zot* enz. Sommigen zijn van bijvoeglijke en zelfſtandige naamwoorden zamengeſteld, als *geenszins*, *alleszins*, *gelijkerwijs* enz. Anderen beſtaan uit twee zelfſtandige naam-

naamwoorden, *vraagswijze*, *spotswijze*, *trapswijze* enz.; en wederom anderen uit twee bijwoorden, *hooggenoeg*, *laaggenoeg*, enz.

Dat eenigen dezer woorden ware bijwoorden zijn, blijkt daaruit, dat zij niet als bijvoeglijke naamwoorden kunnen gebezigd worden, als *naamlijk*, *ligtlijk*, *hooglijk*, *zekerlijk*, en vele anderen, op *lijk* uitgaande, gelijk ook die, welken tot de wortelwoorden behooren.

Slechts weinige bijwoorden lijden eene vergrooting, als *na*, *nader*, *naast* — *hoog*, *hooger*, *hoogst* — *laag*, *lager*, *laagst* — *vroeg*, *vroeger*, *vroegst* — *laat*, *later*, *laatst* — *lang*, *langer*, *langst* — *slecht*, *slechter*, *slechtst* — *verre*, *verder*, *verst* — *eerlijk*, *eerlijker*, *eerlijkst*, (en eenige anderen met *lijk*) — *langzaam*, *langzamer*, *langzaamst*, — *wel*, *beter*, *best* — *weinig*, *minder*, *minst* — *veel*, *meer*, *meest*. En daar alle dezen ook als bijvoeglijke naamwoorden voorkomen, schijnen zij, eigenlijk, alleen als zoodanige, trappen van vergrooting te hebben. *Trappen van vergrooting.*

VOORZETSELS.

De voorzetsels zijn eene soort van bijwoorden, van de gewone bijwoorden alleenlijk daarin onderscheiden, dat dezen altijd tot werkwoorden behooren, en geenen invloed in het geheel op de naamvallen der zelfstandige naamwoorden hebben, terwijl de voorzetsels zoowel bij de naamwoorden, als bij de werkwoorden gevoegd worden, de eersten

met de laatſten verbinden, of de omſtandigheden en betrekkingen aanduiden, waarin de naamwoorden door de werkwoorden geplaatst worden. Het is wel waar, dat men, in de kindschheid der ſpraak, deze betrekkingen, enkellijk door de verbuiging der naamwoorden, heeft willen uitdrukken; doch bij meerdere beſchaving, vermeerderden ook deze betrekkingen; terwijl men de onmooglijkheid beſpeurde, om die allen, door de verbuiging der naamwoorden, aanteduiden; waarom men, wel dra, op middelen bedacht was, om dezelven, door bijvoeging van andere woorden, uittedrukken. En zoo ontſtonden de voorzetſels.

Onze Voorouders maakten van dezelven, reeds vroeg, gebruik, en daarom is onze verbuiging der naamwoorden ook zeer gebrekig, en zijn onze voorzetſels meenigvuldig, door welker gebruik de nederduitſche taal (in vergelijking met eenige andere, die dezelven in vele gevallen, niet bezigt, b. v. de latijnſche) wel in kortheid verliest, maar tevens in duidlijkheid wint, welke toch de eerſte en wezenlijkſte bedoeling der taal is.

Het hoofdoogmerk, waartoe wij voorzetſels gebruiken, is derhalve, om betrekkingen en omſtandigheden uittedrukken, welken, door de naamvallen der naamwoorden, niet wel uitgedrukt kunnen worden, als *plaats*, *tijd*, *oorzaak*, *zamenvoeging*, *ontbering*, en vele anderen, waarin de naamwoorden kunnen voorkomen. Tot dezelven behooren *aan*, *af*, *achter*, *behalve*, *beneden*, *binnen*, *boven*, *buiten*, *bij*, *door*, *halve*, *jegens*, *in*, *langs*, *met*, *na*, *naar*, *naast*, *nevens*, *omtrent*, *om*, *onder*,

der, *op*, *over*, *rondom*, *sedert*, *tegen*, *te*, *ten*, *ter*, *toe*, *tusschen*, *uit*, *van*, *volgends*, *voor*, *voorbij*, *wegens*, *zonder*, enz.

Sommigen dezer voorzetselen zijn wortelwoorden, als *aan*, *bij*, *door*, *in*, *met*, *na*, *naar*, *om*, *op*, *tot*, *uit*, *van*, *voor* enz. Anderen zijn afgeleid, als *halve*, *wege*, *wegens*, *naast* enz.; nog anderen zijn zamengesteld, als *behalve*, *rondom*, *voorbij* enz.

Zij worden voorzetsels genoemd, omdat zij, gemeenlijk, voor de zelfstandige naamwoorden geplaatst worden, welker betrekkingen zij aanduiden, b. v. *de appel groeit aan den boom* — *de koopman brengt zijne goederen van Amsteldam naar Parijs* — *wij wandelen door de stad en langs de vest* enz. Somtijds, echter, worden zij ook achter hunne naamwoorden gevoegd, als *hij liep de geheele stad door*, *ik klom de venster uit*, *en den muur langs*, *vredeshalve zweeg ik* enz.

De naamvallen, welken door de nederduitsche voorzetsels, gelijk men het noemt, beheerscht worden, zijn, eigenlijk, de drie gebogene, of de tweede, derde, en vierde naamval. Het voorzetsel *behalve* zou, hier, als eene uitzondering kunnen aangemerkt worden, dewijl het zoo wel met den eersten, als met den vierden naamval voorkomt. HUIJDECOPER zegt (*), dat een voorzetsel nooit bij den eersten naamval kan gevoegd wor-

Welke naamvallen zij beheerschen.

(*) *Proeve* D. III, bl. 160.

worden. Doch N. HINLÓPEN toont (*), in verscheidene voorbeelden, zoo uit VONDEL, FEITAMA, als de Bijbelvertalers, dat *behalve* dikwijls met eenen eersten naamval gebezigd is.

Het is mij voorgekomen, dat het gebruiken van het voorzetsel *behalve* bij onderscheidene naamvallen, door de natuur der zaak zelve gevorderd wordt, dewijl het naamwoord, of persoonlijke voornaamwoord, bij hetzelve geplaatst, zoo wel in den eersten, als in den derden en vierden naamval kan gedacht worden; en dat het dus van den zin der rede, waarin het woord *behalve* voorkomt, of van het daar bij gevoegde werkwoord, geheellijk afhangt, of het den eenen, of den anderen vereische; b. v. (met den eersten) *niemand kan hem spreken, behalve ik:* (met den derden) *ik deelde niemand het geheim mede, behalve hem:* (met den vierden) *hij wees ieders raad af, behalve dien van mij* enz.; en dus zou *behalve*, eigenlijk, meer een bijwoord, dan een voorzetsel zijn, gelijk het dit ontwijfelbaar zeker is, wanneer men zegt: *ik ga wandelen, behalve wanneer het regent.*

Eenige voorzetsels hebben alleen den tweeden, anderen den derden, en wederom anderen den vierden naamval bij zich; terwijl eenigen den tweeden, of den derden, anderen den derden, of den vierden naamval bij zich hebben, overeenkomstig met het onderscheid der betrekkingen, welken zij aanduiden.

Bij

(*) HUIJDEC. *Pr.* D. III, bl. 161, in de aanteekeningen.

Bij den tweeden naamval worden *halve* en *wege* geplaatst, als *vriendſchapshalve*, *gewetenshalve*, *ambtswege* enz.

Oudtijds hadden onze voorzetſels, meestal, den tweeden naamval bij zich, zoo als nog blijkt uit de ſpreekwijzen *voor 's hands*, *onder 's hands*, *boven 's hands*, *te hands*, (thands) *bij tijds*, *tusſchen deks*, *binnen 's dijks*, *binnen 's boords*, *binnen 's huis*, *binnen 's monds*, *buiten 's huis*, *buiten 's lands*, enz.; zoo ook *tot berſtens toe*, *tot ſtervens toe*, enz. En ſchoon ſommigen in eenigen dezer voorzetſelen naamwoorden meenen te ontdekken, of die als uitgelaten onderſtellen, waarvan de tweede naamval zoude afhangen (*), zoo is het echter zeker, dat zulks bij *onder 's hands*, *te hands*, *voor 's hands*, en *bij tijds*, niet plaats kan hebben. Alle deze voorzetſels beheerſchen, thands, ook andere naamvallen, zoo als nader zal blijken.

Bij den derden naamval komen *met* en *uit*, als *met iemand gaan*, *met iemand lijden*, *met een mes ſnijden*, *met geweld ontnemen*, *met vrucht lezen*, enz.; — *uit de ſtad drijven*, *uit een voornaam geſlacht geſproten*, *uit liefde*, *uit gewoonte* enz.

Bij den vierden naamval worden geplaatst *binnen*, *buiten*, *na*, *naar*, *om*, *door*, *tegen*, *zonder*, *langs*, *ſedert*, *volgends* enz., als *binnen*, *en buiten de deur*, enz. — *na zes dagen*, *naar gewoonte*, *naar Amſteldam gaan* enz. — *om u wil ik alles lijden*, *om dezen tijd*, *om de ſtad gaan*, enz. — *een gat dóór den muur booren*, *door mij is hij geſlagen*, *de ſtad door loopen*, enz. — *tegen den avond*

(*) Reitz *Belga Graecisſ.* p. 415.

avond, *ik verzet mij tegen hem*, *mijn huis ligt tegen het oosten*, enz. — *zonder geld*, *zonder mij* (*) enz. — *langs het bosch rijden*, *langs de ſtraat loopen* enz. — *ſedert vier weken*, *ſedert dien tijd* enz. — *volgends het gebruik*, *volgends den gewonen loop der dingen* enz.

Bij den tweeden en derden naamval wordt *van* gevoegd; bij den tweeden, wanneer twee naamwoorden, uit hoofde van eene onderlinge gemeene eigenſchap, aan elkander verknocht zijn; bij den derden, wanneer het naamwoord, dat door het voorzetſel *van* beheerscht wordt, niet tot een ander naamwoord, maar tot het bijſtaande werkwoord behoort, als eene eigenſchap van deszelfs werking uitdrukkende, b. v. *het is een kind van mijne zuster* (waarvoor men ook *mijner zuster* kan ſtellen). Hier behoort het naamwoord *zuster*, dat in den tweeden naamval ſtaat, bij het andere naamwoord *kind*, en drukt die eigenſchap van hetzelve uit, dat het naamlijk *een kind mijner zuster* is. Daartegen: *het kind komt van mijne zuster*. Hier behoort het naamwoord *zuster*, dat in den derden naamval ſtaat, niet bij het naamwoord *kind*, maar bij het werkwoord *komen*, die bijzonderheid van hetzelve aanduidende, dat het kind van elders, of van iemand komt, naamlijk *van mijne zuster*.

Zoo ook, met den tweeden naamval: *het huis van den*

(*) *Zonder* komt bij de Ouden ook met eenen eerſten naamval voor, doch zeer zeldzaam. MELIS STOKE heeft ſlechts eenmaal zoo geſchreven; (misſchien bij vergisſing) want anders gebruikte hij *zonder* altijd met den vierden naamval. MELIS STOKE *Rijmkronijk*, door B. HUIJDECOPER, D. II, bl. 342.

den man, (of des mans huis) *de knecht van mijnen broeder*, (of mijns broeders knecht) *de kragt van het geweten*, (of des gewetens) enz.; met den derden: *van iemand iets ontvangen*, *zich van iemand ſcheiden*, *van de tafel nemen*, *van de bank vallen*, *van blijdſchap opſpringen*, *van iemand geſlagen worden*, *van iemand ſpreken*, enz.

Bij den derden en vierden naamval komen *aan*, *achter*, *boven*, *in*, *naast*, *onder*, *op*, *over*, *te*, *ten*, *ter*, *tusſchen*, *voor*. Om wel te bepalen, wanneer deze voorzetſels den derden, en wanneer den vierden naamval vereiſchen, is het noodig, dat men op de werking van het daarbij gevoegde werkwoord naauwkeuriglijk acht geve, en overwege, of die in den ſtand der rust, of in dien der beweging, voorkome; dewijl het voorzetſel, in het eerſte geval, den derden, en in het andere, den vierden naamval vordert. De werkwoorden duiden wel, meestal, eene beweging aan; doch wanneer de werkende perſoon zich reeds aan de plaats der beweging bevindt, en geene verandering van plaats ten oogmerk heeft, dan wordt deszelfs handeling als in den ſtand der rust beſchouwd, en het daarbij gebezigde voorzetſel vordert den derden naamval. De ſtand der beweging, daartegen, onderſtelt eene beweging van de eene plaats naar de andere; en dan heeft het voorzetſel den vierden naamval bij zich. Wanneer ik, b. v. zeg: *hij gaat in de kerk*, dan ſtaat *kerk* in den derden naamval, indien ik bedoel, dat de kerk de plaats is, waar de beweging geſchiedt, en dat hij, die gaat, zich reeds in de kerk bevindt, en daar zijnde, zich beweegt, of in de kerk rondgaat. Zegge ik, daartegen: *hij gaat in de*

de kerk, en wille ik te kennen geven, dat hij, die gaat, nog buiten de kerk, en deze de plaats is, naar welke hij zich beweegt, dan ſtaat kerk in den vierden naamval.

Aan is het gewone voorzetſel voor zelfſtandige naamwoorden, waarmede de derde naamval wordt uitgedrukt, als *iets aan iemand geven*, *ſchrijven* enz.; waarvoor men ook, met weglating van *aan*, zeggen kan: *iemand iets geven*, *ſchrijven* enz.

Aan, *achter*, *boven*, *in*, *naast*, *onder*, *op*, *over*, *te*, *ten*, *ter* en *tusſchen* komen, in den ſtand der rust, en, derhalve, met den derden naamval, voor in de ſpreekwijzen *hij luistert aan de deur*, *het hangt aan den wand*, *ik heb eenen vriend aan hem*, *men kent het zilver aan den klank* enz. — *ik ſta achter de deur*, *ik zit achter de tafel*, *hij gaat achter mij* enz.; — *hij woont boven mij*, *het water ſtaat boven den dijk*, *er hangt een onweer boven de ſtad* enz.; — *in de ſtad wonen*, *in den droom zingen*, *zich in eene zaak oefenen*, *in gelijkenisſen ſpreken*, *in de hoop op voordeel koopmanſchap drijven*, *in den geloove bidden*, *het is in den nacht geſchied*, *ik heb hem in tien jaren niet gezien* enz.; — *naast iemand zitten*, *hij woont naast ons*, *zij ſtaan naast elkander* enz.; — *hij ligt onder de tafel*, *iets onder den arm dragen*, *onder water gaan*, *onder iemands opzigt ſtaan*, *onder den mom van vriendſchap iemand bedriegen*, *dat moet onder ons blijven*, *onder den arbeid inſlapen* enz.; — *op het land wonen*, *op den boom zitten*, *op de jagd zijn*, *op reis ſterven* enz.; — *hij hangt over de deur*, *hij woont over mij*, *zij zijn reeds over de grenzen* enz.; — *te paard rijden*, *te bed leggen*, *te*

te Berlijn wonen, *te regter tijd*, *te water en te land reizen* enz.; — *ten spot van anderen*, *ten dage*, *ten huize*, *ten koste*, *ten offer* enz.; — *ter goeder uur*, *ter zee*, *ter eer*, *ter gedachtenis* enz.; — *hij zat tusschen u en mij*, *tusschen den zondag en den vrijdag*, *ik wil vrede tusschen u en hem maken* enz.

In den stand der beweging, en gevolglijk met den vierden naamval, worden zij gebezigd in de spreekwijzen *iets aan den wand hangen*, *handen aan het werk slaan*, *aan de deur kloppen* enz.; — *achter het gordijn treden*, *achter eenen boom schuilen*, *achter de waarheid komen*, *de paarden achter den wagen spannen* enz.; *het water klimt boven het peil*, *iets boven de deur hangen*, *vergenoegen gaat boven den rijkdom*, *dit gaat boven mijn vermogen* enz.; — *in de stad komen*, *in den zak steken*, *in zijn verderf loopen*, *bloemen in het hair*, (haar) *vlechten* enz.; — *ik plaatste hem naast mijnen vriend*, *zij traden naast mij* enz.; — *zich onder eenen boom plaatsen*, *iemand onder het juk brengen*, *iemand onder de oogen treden*, *alles onder elkander werpen* enz.; — *op het dak klimmen*, *iemand op het paard tillen*, *zich op den grond leggen*, *op iemand los gaan*, *iets op zich toepassen*, *op iets zien*, *het komt op u alleen aan*, *op de jagd gaan*, *op de aarde vallen* enz; (*op* voor *na*, d. i. wanneer het eene op het andere volgt, heeft ook den vierden naamval bij zich: *op den maaltijd*, of, *op het eten*, *gaan wandelen*, *hij volgt op mij*, *op regen volgt zonneschijn* enz.) *het water loopt over den dijk*, *de hand over iemand uit-*

uitstrekken, *tranen liepen over zijne wangen*, *over anderen heerschen* enz.; — *te bed gaan*, *te paard stijgen* (*), *te Amsteldam komen*, *te water gaan*, *te veld trekken* enz.; — *ten hemel varen*, *ten grave dalen*, *ten raad verheven*, *ten strijd trekken*, *ten scheidsman verkoren* enz.; — *ter aarde werpen*, *ter harte* (**) *nemen*, *ter vrouw begeren* enz.; — *iets tusschen de kleederen leggen*, *den bal tusschen twee huizen werpen*, *ik plaatste mij tusschen hem en haar*, *erwten tusschen de boonen zaaijen* enz.

Voor is, mede, volgends het gebruik, het gewone voorzetsel voor zelfstandige naamwoorden, in den derden naamval, als: *dit is voor mij*, *deze post was voor mij bestemd*, *dit middel is voor alle kranken goed*, *voor het vaderland sterven* enz. — Wanneer *voor*, intusschen, *in de plaats van*, of eene eerderheid van tijd, beteekent, dan heeft het den vierden naamval bij zich, als: *voor iemand betalen*, *borg blijven*, *ik heb het voor u reeds gedaan*, *voor dit krijg ik iets anders*; — *hij is voor mij geboren*, *hij beval*, *voor zijnen dood*, *voor zes weken sprak ik hem* enz.

Zoo ook komt *voor*, even als de boven genoemde voorzetsels, in den stand van rust, en in dien van beweging, voor, en vordert ook, uit dien hoofde, nu den derden, dan den vierden naamval; b. v. den derden: *hij zit voor de deur*, *de soldaten liggen voor de stad*, *ik heb mijnen pligt steeds voor*

oo-

(*) *Maandel. Bijdr.* D. II, p. 589.

(**) *Hart* was eertijds vrouwlijk.

oogen enz.; den vierden: *peerlen voor de zwijnen werpen*, *paarden voor den wagen ſpannen*, *iemand voor den regter roepen* enz.

Dikwijls worden de voorzetſels ook voor de werkwoorden geplaatst, en daaraan vastgehecht, terwijl zij met dezelven, als dan, een woord uitmaken, als *afbreken*, *opbouwen* enz., en ſcheidbaar, of onſcheidbaar zijn, als *bijvoegen*, *ik voeg bij* enz., *verhalen*, *ik verhaal* enz. Doch hiervan is, bij de *zamengeſtelde werkwoorden*, gehandeld (*).

VOEGWOORDEN.

De voegwoorden zijn, insgelijks, bijwoorden, maar zulke, die de betrekking van de eene rede op de andere, gelijk ook die, welke derzelver leden op elkander hebben, aanduiden. Zij maken het voorgaande op het volgende, zoo wel, als het volgende op het voorgaande betreklijk; zij zijn de draden, welken de eene rede aan de andere knoopen, en geven dus dat verband aan de woorden, welk in onze denkbeelden plaats heeft. Tot dezelven behooren *en*, *ook*, *nog*, *noch*, *dat*, *omdat*, *opdat*, *ſchoon*, *echter*, *maar*, *want*, *dewijl*, *naardien*, *dan*, *weshalve*, *indien* enz. Sommigen derzelven zijn wortelwoorden, als *en*, *ook*, *zoo*, *als*, *nog*, *noch*, *nu*, *hoe*, *dan*, *dat*, *doch*, *maar* enz.; ſommigen zijn afgeleid, als *deels*, *anders*, *verder*, *gevolglijk* enz.; anderen zijn zamengeſteld, als *insgelijks*, *daartegen*, *offchoon*, *dewijl*, *daarom*, *omdat*, *opdat* enz.; wederom anderen maken meer

dan

(*) Bl. 170, env.

dan één woord uit: *zoo wel*, *als ook*, *niet alleen*, *niet minder*, *gelijk als*, *zoodra als*, *behalve dat*, *voor het overige* enz.

Ten aanzien van hunne beteekenis, of hunnen invloed op den zamenhang der rede, kunnen de voegwoorden in de volgende foorten onderfcheiden worden, als

ZAMENBINDENDE: *en*, *ook*, *zoo wel*, *als ook*, *niet alleen*, *maar ook*, *als mede*, *nog*, *insgelijks*, *midsgaders* enz.

VERHALENDE: *dat*, *hoe* enz.

OOGMERK AANDUIDENDE: *opdat*, *ten einde* enz.

REDEN GEVENDE: *want*, *omdat*, *dewijl*, *naardien*, *naardemaal*, *aangezien*, *vermids* enz.

BESLUITENDE: *zoo*, *daarom*, *waarom*, *derhalve*, *dan*, *nu*, *gevolglijk* enz.

TEGENSTELLING AANWIJZENDE: *dan*, *maar*, *nogthands*, *echter*, *evenwel*, *daartegen*, *veelmeer*, *veelminder*, *destemeer*, *desteminder* enz.

UITSLUITENDE: *noch*, *of*, *behalve dat*, *uitgezonderd* enz.

VOORWAARDELIJKE: *zoo*, *indien*, *bijaldien*, *tenzij*.

VERGELIJKENDE: *gelijk*, *gelijk als*, *zoo als* enz.

TOEGEVENDE: *hoezeer*, *fchoon*, *alhoewel* enz.

TIJDSOPVOLGING AANDUIDENDE: *terwijl*, *intusfchen dat*, *inmiddels*, *zoodra als* enz.

BEVESTIGENDE: *immers*, *ja*, *toch*, *voorwaar* enz.

TUS-

TUSSCHENWERPSELS.

Eindelijk zijn wij tot de laatsten der taaldeelen, of deelen der rede, genaderd, naamlijk de *tusschenwerpsels*, welken niet zoo zeer, gelijk de overigen, uitdrukkingen van zekere denkbeelden, als wel van zekere gewaarwordingen, als enkele gewaarwordingen, zijn. Dat de naam van *tusschenwerpsels* met derzelver natuur niet zeer overeenkomstig is, blijkt daaruit, dat zij even zoo gevoeglijk aan het begin en einde, als in het midden eener rede, kunnen geplaatst worden.

Meestal staan zij aan het begin eener rede, welke dan ook derzelver donkere gewaarwording tot eene duidlijke voorstelling ontwikkelt; b. v. *ach! hoe klopt mij het hart! — ach! dat die brave man gestorven is! — o! dat is schoon! — ha! vind ik u hier?* enz.

Dikwerf worden zij ook aan het einde eener rede geplaatst, om de rij der voorstellingen met de uitdrukking eener eenvoudige gewaarwording te besluiten; b. v. *alles is nu voor mij verloren, ach! — hoort gij niet, holla! ha! — hij is zulk een geleerd man, o!*

In het midden eener rede komen zij op deze wijs voor: *ik heb u veel te verhalen, ach! zeer veel; — ben ik dan, helaas! voor het ongeluk geschapen? — zij is, God dank! weder hersteld; — kon mij wel zwarer slag treffen, indien, dat God verhoede! mijn eenig kind stierf?* enz.

De tusschenwerpsels zijn, eigenlijk, de gebrekkelijke beginsels van elke taal, of de eerste hoor- *Aard der tusschenwerpselen.*

bare uitdrukkingen der menschlijke gewaarwordingen. Zij zijn, derhalve, geene eigenlijke *woorden*, voor zoo ver men daardoor uitdrukkingen van klare denkbeelden verftaat.

Hieruit volgt nu, dat alle tusfchenwerpfels wortelwoorden, of wortelklanken, moeten wezen, dewijl, bij de uitdrukking eener enkele gewaarwording, noch buiging, noch afleiding kan plaats hebben.

Verdeeling derzelven.

Onze gewaarwordingen zijn van tweeerlei aard, *inwendige*, wanneer wij ons van datgene bewust zijn, welk wij in ons zelven gewaarworden, en *uitwendige*, wanneer wij ons van datgene bewust zijn, welk bij de dingen buiten ons plaats heeft. Van gelijken aard zijn derzelver uitdrukkingen; of de tusfchenwerpfels, welken daarom ook in twee foorten kunnen verdeeld worden, naamlijk, in uitdrukkingen van *inwendige* en *uitwendige gewaarwordingen*.

Uitdrukkingen van inwendige gewaarwordingen.

Om onze blijdfchap uittedrukken, gebruiken wij de tusfchenwerpfels: *ha! heifa!* om te klagen: *ach! helaas!* om te wenfchen: *och! och of!* om te fmeeken: *ei! ei lieve!* om zich te verwonderen, en met nadruk aantefpreken: *o!* om te roepen: *he! hem! holla!* om te verfmaden: *fi! foei!* om te dreigen: *wee! o wee!* om ftil te houden: *ho! hei! fus!*

Van uitwendige gewaarwordingen.

De uitdrukkingen der uitwendige gewaarwordingen duiden eenen, van buiten bekomenen, indruk aan, door nabootfing van hetgene, dat in de natuur gehoord wordt; b. v. *bons! daar lag hij*: *krak!*

daar

daar brak het: hij gooide het in het water, dat het plomp! zeide: klets! klets! zoo ſloeg ik hem met de zweep. enz. (*).

Dan, er is nog eene andere ſoort van uitdrukkingen, om de inwendige gewaarwordingen uittebrengen, beſtaande in geheele bewoordingen; b. v. *gave God! dat God verhoede! God dank!* doch dezen drukken de gewaarwording niet als enkele gewaarwording uit, maar ſtellen een klaar begrip der gewaarwording voor, en kunnen niet, dan in eenen zeer ruimen zin, onder de tusſchenwerpſels gerekend worden. *Bewoordingen als tusſchenwerpſels gebruikt.*

Daar alleen klare voorſtellingen onder elkander kunnen verbonden worden, en enkele gewaarwordingen voor zulk eene verbinding niet vatbaar zijn; zoo kunnen ook de tusſchenwerpſels, eigenlijk, noch iets beheerſchen, noch van eenig ander woord beheerscht worden. Zij komen echter werklijk met naamvallen voor; doch dezen worden niet door de tusſchenwerpſels, maar alleenlijk door de betrekking bepaald, waarin men zich de zaken, of perſonen voorſtelt, bij welken zij geplaatst worden. Met den eerſten naamval: *ach, ik ellendige! ach, gij rampzalig kind! o, welk een geluk! o getrouwe vrienden!* met den derden: *wel hem, die het pad der* *Sommigen hebben naamvallen bij zich, maar beheerſchen die eigenlijk niet.*

(*) Uit velen dezer tusſchenwerpſelen zijn zelfſtandige naamwoorden en werkwoorden ontſtaan, b. v. *bons!* tusſchenwerpſel, *een bons* zelfſtandig naamwoord, *bonzen* werkwoord: — *krak!* tusſchenwerpſel, *een krak* zelfſtandig naamw., *kraken* werkw. enz.

der deugd bewandelt! wee u, indien gij tegen uw geweten handelt! enz.

BESLUIT.

Zie daar het gene, dat ik oordeelde, als eene INLEIDING, voor mijn TAALKUNDIG WOORDENBOEK, te moeten laten voorafgaan.

Zij, die met de *handelingen* van de *Maatschappij der nederlandsche Letterkunde te Leiden* bekend zijn, zullen wel rasch bespeurd hebben, dat deze Inleiding, over het geheel genomen, eene beandwoording der TAALKUNDIGE VRAGEN is, door de genoemde Maatschappij aan hare Leden voorgesteld, *opdat men, onder het verzamelen van voorraad voor een algemeen, omschrijvend woordenboek, ook bedacht zoude zijn op het verzamelen van de noodige bouwstof, tot het opmaken van eene volledige Grammatica der nederduitsche* Tale (*).

Dan, daar het mijn oogmerk niet geweest is, om eene *volledige nederduitsche spraakkunst* te schrijven, maar alleenlijk, om de taalgronden aantewijzen, waarop mijn woordenboek gebouwd is, zoo heb ik mij, voornaamlijk, tot dat gedeelte der boven gemeldde vragen bepaald, welk *de spelling* der woorden betreft.

En dit scheen mij voldoende, om mijn tegenwoordig oogmerk te bereiken.

(*) Jaarlijksche Vergadering, den 11en van Hooimaand, 1775.

NE-

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

NEDERDUITSCH TAALKUNDIG

WOORDENBOEK.

A.

A, is de eerste letter van het ABE, en de eerste en enkelvoudigste der vijf klinkeren, die door de ongedwongenste opening van den mond, zonder moeite, wordt voordgebragt. *Zij* is kort, als *man*, *ràd*; en zij wordt niet lang, dan door bijvoeging van eene tweede A, (of eene E) als *maan*, *raad*. Over de verlenging van A met A, of met E, zie *Inleiding*, bl. 35 env.

A, wordt, somtijds, als een naamwoord gebezigd, en is van het vrouwlijke geslacht, (gelijk alle de overige letters vrouwlijk zijn) als *eene kleine* A, — *de omtrek der groote* A, enz.

A, was, oudtijds, het bepalende lidwoord voor een zelfstandig naamwoord; en men zeide *a man*, voor *een man*. In zamenstelling werd het als een beroovend voorzetsel gebezigd, waarvoor wij thands *on* gebruiken. Men schreef *amagtig*, voor *onmagtig*, — *awijs*, voor *onwijs*, — *awaard*, voor *onwaard*.

AA, aha, of ahe, (water) z. n., waarvan vele riviertjes, bij ons, den naam nog hebben, zijnde vrouwl. gebruikt, als blijkt uit de namen van plaatsen en personen, daarvan ontleend, als *het huis ter Aa*, *van der Aa* enz. Voorheen droeg water ook den naam van *ee*, of *ei*, als in *eeland*, nu *eiland*, zijnde land, met water omgeven. Het fransche *eau* schijnt hiervan, of van het angelsaksische *ea* (water) ontleend te zijn.

AAFSCH, b. n., beteekenende het zelfde, als *averegtsch*, *slinksch*, *verkeerd*. Het is zamengesteld uit *aaf*, oulings *ave*, nu *af*, en den uitgang *sch*. *Aafsche treken* zijn slink-

ſche treken. KILIAAN heeft *aafſche* hand. Ook zegt men thands nog *aafschhands*. (Niet *aapshands*; gelijk dit, in het ſpreken, dikwijls voorkomt.)

AAFSCHELIJK, bijw., (verouderd) van *aafsch*. Zoo veel als verkeerdlijk, kwalijk gepast.

AAGT, (aagtappel) z. n., v., *der*, of *van de aagt*; meerv. *aagten*.

AAK, (bij KILIAAN ook *nake*) z. n., v., *der*, of *van de aak*; meerv. *aken*. Eene ſoort van laſtſchepen met platte bodems. *Keulſche aak*.

AAKSE, (ook *akſe*,) z. n., v., *der*, of *van de aakſe*; meerv. *aakſen*. Van het latijnſche *aſcia*, een timmerbijl.

AAKSTER, (thands meest ekſter) zie *ekſter*.

AAL, een voorzetſel, dat alleenlijk in zamenſtelling gebruikt wordt, en de beteekenis der woorden, voor welken het geplaatst is, ſterker maakt, als *aaloud*, dat is *zeer oud*. Thands ſchrijft men, meest, *al*: *alhier*, *aldaar*, *aldus*, *alreeds*, *aleer*, *algeheel*, *algemeen*, *almagtig* enz.

In eene gelijke beteekenis wordt het bij eigennamen gebezigd; b. v. van het oude *brecht*, (helder) komt *Aalbrecht*, of *albrecht*. (zeer helder.)

AAL, z. n., m., *des aals*, of *van den aal*; meerv. *alen*. Eene ſoort van visch. Waarſchijnlijk van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken. De latijnſche benaming *anguilla* is van de ſlangswijze gedaante van dezen visch afkomſtig. Uit hoofde van deszelfs glibberigheid, zegt men, figuurlijk, *eenen gladden aal bij den ſtaart hebben*, beteekenende, geen vat aan eene zaak hebben — iets ondernemen, dat waarſchijnlijk mislukken zal.

AAL, (ook *eel*) z. n., m., een woord in de engelſche en noordſche talen gebruikelijk, afkomſtig van het ijsl. *ala*, voeden, vet maken, beteekenende zekere ſoort van drank, bij de Engelſchen *ale* genoemd, zijnde zwaar, vet en voedzaam bier. Hiertoe behoort ook het angelſakſiſche *ealhus*, bierkroeg.

AALBEZIE, (ook *aalbes*) z. n., v., *der*, of *van de aalbezie*; meerv. *aalbezien*. Van *aal* en *bezie*.

AALBEZIEBOOM, z. n., m., *des aalbeziebooms*, of *van den aalbezieboom*; meerv. *aalbezieboomen*. Van *aalbezie* en *boom*.

AALGEER, z. n., m., *des aalgeers*, of *van den aalgeer*; meerv. *aalgeren*. Van *aal*, en het verouderde *geren*, haken, trachten. Eene drietandige vork, waarmede men aal ſteekt. Thands zegt men *elger*. Zie *aalſpeer*.

AAL-

AALKAAR, z. n., v., *der*, of *van de aalkaar*; meerv. *aalkaren*. Van *aal* en *kaar*.

AALKORF, z. n., m., *des aalkorfs*, of *van den aalkorf*; meerv. *aalkorven*. Van *aal* en *korf*.

AALLIJK, bijw., beteekenende *gansch*, *geheel*, bij HOOFT en anderen gebruiklijk. Thands zegt men *geheellijk*, *geheel en al*.

AALMOES, z. n., v., *der*, of *van de aalmoes*; meerv. *aalmoezen*. Eene vrijwillige gift aan behoeftigen. Dit woord beteekende, oulings, ook eene *broodtafel*, welke, de maaltijd geeindigd zijnde, den armen toegediend, en, als eene vrijwillige gift, geschonken werd. Van hier werd het ook voor een *tafelbord* (bij KILIAAN *broodtailloor*) gebezigd. Het is van griekschen oorsprong, ἐλεημοσύνη. In het latijn heet het *eleemosyna*.

AALMOEZENIER, z. n., m., *des aalmoezeniers*, of *van den aalmoezenier*; meerv. *aalmoezeniers*. Iemand, die aalmoezen uitdeelt. In het latijn: *eleemosynarius*.

AALMOEZENIERSHUIS, z. n. onz., *des aalmoezeniers-huizes*, of *van het aalmoezeniershuis*; meerv. *aalmoezeniers-huizen*. Een gesticht tot onderhoud van arme en gebreklijke menschen, of van kinderen der armen. Van *aalmoezenier* en *huis*.

AALOUD, b. n., beteekenende zoo veel als *zeer oud*. Dit woord heeft derhalve geene trappen van vergelijking. Sommige al te kiesche Taalmeesters schrijven *adeloud*; doch verkeerdlijk. Van *aal* (of *al*) en *oud*. Thands schrijft men, gemeenlijk, *aloud*; zie *aal* en *al*.

AALOUDHEID, z. n., v., *der*, of *van de aaloudheid*; zonder meerv. Van *aaloud* en *heid*; zie *aaloud*.

AALRIJK, b. n., *aalrijker*, *aalrijkst*. *Aalrijke wateren* zijn wateren, waarin veel aal is. Van *aal* en *rijk*.

AALSHUID, z. n., v., *der*, of *van de aalshuid*; meerv. *aalshuiden*. Van *aal* en *huid*.

AALSPEER, (ook *aalsperre*) z. n., v., *der*, of *van de aalspeer*; meerv. *aalsperen*. Eene drietandige vork, waarmede men aal steekt, in Zeeland *palingscheer*, in Utrecht *elger*, en elders *aalsteker* genoemd.

AALSTEEK, z. n., m., *des aalsteeks*, of *van den aalsteek*. Het steken van aal, en ook het regt om zulks te doen; b. v. *den aalsteek hebben*, of *pachten*.

AALSTEKER, zie *aalspeer*.

AALSVEL, z. n., onz., *des aalsvels*, of *van het aalsvel*;

 meerv.

meerv. *aalsvellen*. Van *aal* en *vel*. Een aalsvel, genoegzaam, niets waardig zijnde, zegt men, figuurlijk, van eenen kramer in weinig beteekenende zaken, *hij is een koopman in aalsvellen*.

AAM, z. n., onz., *des aams*, of *van het aam*; meerv. *amen*. Een wijnvat, houdende vier ankers.

AAMACHTIG, (ook *aamechtig*) b. n., *aamachtiger*, *aamachtigst*. Van *aam*, voor *adem*, en *achtig*. Zulk een, die zich door loopen, of werken enz., bijna buiten adem gebragt heeft. *Aamachtig* heeft niets gemeen met *amagtig*, voor *onmagtig*, als zamengesteld uit *a*, nu *on*, en *magtig*. *Aamachtig* en *aamechtig* zijn in gebruik, niet *ademachtig*.

AAMBEELD, zie *Aanbeeld*.

AAMBEI, zie *Aanbei*.

AAMBORSTIG, b. n., *aamborstiger*, *aamborstigst*. Van *aam*, voor *adem*, en *borstig*. *Ademborstig* is niet in gebruik.

AAMBORSTIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de aamborstigheid*; meerv. *aamborstigheden*. Van *aam*, voor *adem*, en *borstigheid*. *Ademborstigheid* is niet in gebruik.

AAMECHTIG, zie *Aamachtig*.

AAMTOGT, z. n., m., *des aamtogts*, of *van den aamtogt*; meerv. *aamtogten*. Van *aam*, voor *adem*, en *togt*, van *togen*.

AAN, oulings *ane*, verwantschapt met het grieksche ἀνα. Het gewone voorzetsel voor zelfstandige naamwoorden, waarmede de derde naamval wordt uitgedrukt: *iets geven aan iemand*, enz.; waarvoor men ook, met weglating van *aan*, zeggen kan: *iemand iets geven*. Het heeft zoo wel den vierden, als den derden naamval bij zich; het welk afhangt van de betrekking, waarin het voorkomt.

In den stand der rust, of met den derden naamval, wordt het gebruikt, in de spreekwijzen: *aan alle plaatsen — de sterren aan den hemel — aan de keten liggen — aan mijne zijde is hij gesneuveld — aan ligchaam en ziel krank zijn — het hangt aan den wand*, enz.:

In den stand der beweging, of met den vierden naamval, in de spreekwijzen: *iets aan den wand hangen*, *aan eenen paal binden — het mes aan de keel zetten — aan boord, aan den arbeid gaan — zich aan eenen steen stooten — iets aan het licht, aan den man brengen*, enz.

Somwijle wordt bij dit *aan* het woordje *tot* gevoegd, wan-

wanneer het de grens der handeling aanduidt; b. v. *de vijand drong tot aan de poort der stad door — tot aan den mond in het water, tot aan het einde der wereld gaan.*

Ook wordt *aan* als een bijwoord gebruikt, wanneer het bij *van*, *boven*, *onder*, of *neven* staat; b. v. *van kindsbeen aan — van stonden aan — boven aan zitten — onder aan staan — neven aan wonen.*

Men vindt ook *van af aan*, b. v. *van den beginne af aan — van nu af aan*, enz.; maar dit geeft, veelal, eene afzigtigheid. Men zegt en schrijft, derhalve, beter, *van den beginne aan*, enz.

Bij de gebiedende wijs van werkwoorden geplaatst, wordt het gebruikt, in den zin van *voord*, *haastig*; b. v. *kom aan — loopt*, *schrijft wat aan* enz.

Achter een werkwoord gevoegd, drukt het de mooglijkheid eener zaak uit, als: *is er nog helpen aan? — daar is geen doen aan*, enz.

Met andere woorden zamengevoegd, heeft *aan* onderscheidene beteekenissen, als die van den oorsprong en het begin eener zaak; b. v. *aanvang*, *aanheffen*, *aanheer*; (grootvader) *aanvrouw*, (grootmoeder) welke twee laatste woorden verouderd zijn: — die van zamenkoppeling en vereeniging; als *aanbinden*, *aanhechten*, *aanlijmen*, *aanmaken*, *aannagelen*, *aangeboren*, *aanhang*; — die van versterking en nadruk; b. v. *aanlokken*, *aanregten*, *aantoonen*, *aanhouden*, *aangenaam*; — die van eene beweging naar eene plaats; als *aanloopen*, *aanblikken*, *aanbidden*, *aanlagchen*, *aanbassen*, *aanroepen*, *aanblazen*; — die van eene beweging in eene plaats; als *aantreffen*, *aanbranden*, *aanteekenen*; — die van een langzaam toenemen; als *aanzweeven*, *aanslappen*, *aanwinnen*, enz. En eindelijk komt het voor, in de beteekenis van zekere hoedanigheid; als *aanstaan*, d. i. *behagen*.

Voor een werkwoord gevoegd, en aan hetzelve vast gemaakt, is het een scheidbaar voorzetsel, en wordt het, als zoodanig, door de Dichters veel gebezigd; als *aanlonken*, *aanjuichen* enz.; waarvoor het gemeene gebruik *toelonken*, *toeknikken*, *toejuichen* zegt. Sommigen zijn hierin te ver gegaan, en hebben, zelfs, *aanschreeuwen*, *aanweenen*, enz. geschreven.

AANADEMEN, (aanasemen) bed. w. gelijkvl., *ik ademde aan*, *heb aangeademd*. Van het scheidbaar voorzetsel *aan* (naar, tot, tegen) en *ademen*, van *adem*: met den

adem tegen iets aanblazen. Een woord bij de Vergulders gebruikelijk: *het goud aanademen.*

AANBAFFEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik bafte aan, heb aangebaft.* Van het scheidb. voorz. *aan*, en *baffen. Aan* is hier zooveel als *naar*, of *tegen*, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich: *die hond baft alle menschen aan*, niet *allen menschen.*

AANBAKKEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*: *het brood bakte aan, is aangebakken.* Van het scheidb. voorz. *aan*, en *bakken.*

AANBAKSEL, z. n., onz., *des aanbaksels*, of *van het aanbaksel*; meerv. *aanbaksels.* Van *aanbakken*, en den uitgang *sel.* Zie *sel.*

AANBAREN, onz. w., beteekenende zooveel als *aanboorden*, d. i. aan boord komen; en meer in het gemeen: *aankomen*. *aanvaren*, *aanlanden*; ook: *alle zeilen bijzetten.*

AANBARING, z. n., v., *der*, of *van de aanbaring*; zonder meerv. Van *aanbaren.* De aanlanding, of aankomst aan een schip.

AANBASSEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik baste aan, heb aangebassen.* Van het scheidb. voorz. *aan* en *bassen. Aan* is hier zooveel als *naar*, of *tegen*, en heeft den vierden naamval bij zich, even als in *aanbaffen. De hond heeft ieder aangebassen.* Overdragtiglijk, in den zin van iemand onbeschaamd bejegenen en openlijk lasteren: *de laster moog mij aanbassen.*

AANBASSER, z. n., m., *des aanbassers*, of *van den aanbasser*; meerv. *aanbassers.* Van *aanbassen.* Een hond, of, bij overdragt, iemand, die anderen aanbast, d. i. onbeschaamd bejegent. Zie *er.*

AANBEDEN, verouderd deelw. Van *aanbidden.* Voor *aangebeden.*

AANBEELD, z. n., onz., *des aanbeelds*, of *van het aanbeeld*; meerv. *aanbeelden.* Van *aan* en *beeld*, (of beld) waarschijnlijk van het oude *balten*, dat *slaan* beteekend heeft; gelijk het latijnsche *incus* van *in* en *cudo*, en het angelsaksische *anfilt* van *an* en *fillen*, dat insgelijks *slaan* beteekent. *Aan* is hier een zinversterkend voorzetsel. *Aanbeeld* is, derhalve iets, waarop, met kragt, geslagen wordt. Figuurlijk zegt men: *ik zal nog dikwijls op dat aanbeeld slaan*, d. i. van deze of gene zaak spreken.

AANBEEREN, onz. w., in de zeevaart gebruikelijk. Hetzelfde als *aanbaren*, beteekenende *alle zeilen bijzetten.*

AAN-

AANBEGIN, (niet bij KILIAAN, maar wel bij onze Taalverwanten bekend) z. n. onz., zonder meerv. Hetzelfde als *begin*, de aanvang eener zaak. Niet zeer gebruiklijk, dan in de spreekwijs: *van aanbegin — van 's aardrijks aanbegin*. Van *aan*, (zinversterkend voorzetsel) en *begin*, van *ginnen*, *beginnen*. *Van aanbegin* is dan zoo veel als *van het eerste begin af*.

AANBEHOOREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben: ik behoorde aan, heb aanbehoord*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *behooren*. Het heeft den derden naamval des persoons bij zich: *dit boek behoort aan mij — men geve de gevondene goederen den genen terug, wien zij aanbehooren*, of *aan wien zij behooren*.

AANBEI, z. n., v., *der*, of *van de aanbei*; meerv. *aanbeijen*.

AANBELANG, z. n. onz., *des aanbelangs*, of *van het aanbelang*; zonder meerv. Van *aan* en *belang*. *Aan* maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord; gelijk ook in

AANBELANGEN, (betreffen) onz. w., onvolledig. *Wat mij*, *hen*, *u*, enz. *aanbelangt*. Verder niet in gebruik. Gemeenlijk zegt men: *wat mij*, *wat u*, enz. *belangt*; zonder *aan*.

AANBELLEN, (aanschellen) onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *bellen: ik belde aan*, *heb aangebeld*.

AANBERG, z. n., m., *des aanbergs*, of *van den aanberg*; meerv. *aanbergen*. Van *aan*, dat hier het begin der zaak beteekent, welke het bijgevoegde woord aanduidt, en *berg*. Eene langzaam opgaande hoogte voor het gebergte, of een voorgebergte.

AANBESTEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *besteden: ik besteedde aan: heb aanbesteed*.

AANBESTEDER, z. n., m., *des aanbesteders*, of *van den aanbesteder*; meerv. *aanbesteders*. Van *aanbesteden*. Zie *er*.

AANBESTEDING, z. n., v., *der*, of *van de aanbesteding*; meerv. *aanbestedingen*. Van *aanbesteden*. Zie *ing*.

AANBESTEED, deelw. Van *aanbesteden: aanbesteedde werken*.

AANBESTEEDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbesteedster*; meerv. *aanbesteedsters*. Van *aanbesteden*. Zie *ster*.

AAN-

AANBESTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*: *die goederen zijn mij aanbestorven*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *besterven*.

AANBESTORVEN, deelw. Van *aanbesterven*: *aanbestorvene goederen*.

AANBETROUWD, deelw. Van *aanbetrouwen*: *aanbetrouwde gelden*.

AANBETROUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *betrouwen*: *ik betrouwde aan*, *heb aanbetrouwd*.

AANBEVELEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *bevelen*: *ik beval aan*, *heb aanbevolen*.

AANBEVELER, z. n., m., *des aanbevelers*, of *van den aanbeveler*; meerv. *aanbevelers*. Van *aanbevelen*. Zie *er*.

AANBEVELING, z. n., v., *der*, of *van de aanbeveling*; meerv. *aanbevelingen*. Van *aanbevelen*. Zie *ing*.

AANBEVOLEN, deelw. Van *aanbevelen*: *de zaak was mij aanbevolen* — *het was eene*, *mij aanbevolene*, *zaak*.

AANBIDDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van *aan* en *bidden*. *Aan* is, eigenlijk, een scheidb. voorz.; doch het komt ook als onscheidb. voor, en men zegt zoo wel *aanbidden*, als *àanbidden*; van hier ook *ik bad aan*, en *aanbad*, *aan te bidden*, en *te aanbidden*. Het bij Melis Stoke voorkomende deelwoord *aanbeden*, voor *aangebeden*, is geheel verouderd, en men gebruikt, thands, alleenlijk, *ik heb aangebeden*. *Aan* in *aanbidden*, is zoo veel als *naar*, *tot*, of beteekent eene wending, of rigting van het gebed naar het voorwerp der aanbidding, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich: *de Goden*, (niet *den Goden*) *aanbidden*. Het komt voor, in de beteekenis van *godlijke eer bewijzen*, en ook in den zin van *eene eerbiedige liefde toonen*, b. v. *hij bidt hàar aan*.

AANBIDDER, z. n., m., *des aanbidders*, of *van den aanbidder*; meerv. *aanbidders*. Van *aanbidden*. Zie *er*.

AANBIDDING, z. n., v., *der*, of *van de aanbidding*; meerv. *aanbiddingen*. Van *aanbidden*. Van hier *aanbiddingwaardig*. Zie *ing*.

AANBIDLIJK, bijv. n., en bijw. *Aanbidlijker*, *aanbidlijkst*. Het beteekent hetzelfde als *aanbiddenswaardig*; b. v. *God alleen is aanbidlijk*. Ook wordt het in den zin van *uitmuntend*, *uitstekend* gebruikt: *eene aanbidlijke schoonheid*. Bij andere bijvoeglijke naamwoorden gevoegd, wordt het als een bijwoord gebezigd, b. v. *zij is aanbidlijk schoon*, enz. Zie *lijk*.

AAN-

AANBIDLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanbidlijkheid*; meerv. *aanbidlijkheden*. Van *aanbidlijk*. Zie *heid*.
AANBIDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbidster*; meerv. *aanbidsters*. Van *aanbidden*. Zie *ster*.
AANBIEDEN, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik bood aan*, *heb aangeboden*. Dit werkw. heeft den derden naamval van den persoon, en den vierden van de zaak bij zich. *Iets aan iemand bieden*, of *iemand iets aanbieden* is hetzelfde.
AANBIEDER, z. n., m., *des aanbieders*, of *van den aanbieder*; meerv. *aanbieders*. Van *aanbieden*. Zie *er*.
AANBIEDING, z. n., v., *der*, of *van de aanbieding*; meerv. *aanbiedingen*. Van *aanbieden*. Zie *ing*.
AANBIEDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbiedster*; meerv. *aanbiedsters*. Van *aanbieden*. Zie *ster*.
AANBIJT, een verouderd z. n., voor *ontbijt*. KILIAAN heeft *aanbijt*, *inbijt*. Zie *ontbijt*.
AANBIJTEN, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik beet aan*, *heb aangebeten*. Bij KILIAAN vindt men *aanbijten*, *inbijten*, voor *ontbijten*.
AANBILKT, zie *aanbeeld*.
AANBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging heeft, en *binden*: *ik bond aan*, *heb aangebonden*. In den stand der beweging heeft het twee vierde naamvallen bij zich, b. v. *iets aan eenen boom binden*. Ook wordt het gebruikt voor doorzetten en bevorderen, b. v. *ik zal die zaak*, *zoo veel ik kan*, *aanbinden*.
AANBINDER, z. n., m., *des aanbinders*, of *van den aanbinder*; meerv. *aanbinders*. Van *aanbinden*. Zie *er*.
AANBINDING, z. n., v., *der*, of *van de aanbinding*; meerv. *aanbindingen*. Van *aanbinden*. Zie *ing*.
AANBINDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbindster*; meerv. *aanbindsters*, Van *aanbinden*. Zie *ster*.
AANBLAASSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanblaasster*; meerv. *aanblaassters*. Van *aanblazen*. Zie *ster*.
AANBLAFFEN, zie *aanbaffen*.
AANBLAZEN, bedr. w., ongelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik blies aan*, *heb aangeblazen*. *Aan* is hier zoo veel als *tot*, *naar*, en heeft den vierden naamval bij zich: *het vuur aanblazen*. Ook in den zin van *aanzetten*, *aanhitsen*: *hij blies*, *overal*, *de onlusten aan*.

AAN-

AANBLAZER, z. n., m., *des aanblazers*, of *van den aanblazer*; meerv. *aanblazers*. Van *aanblazen*. Zie *er*.

AANBLAZING, z. n., v., *der*, of *van de aanblazing*; meerv. *aanblazingen*. Van *aanblazen*. Zie *ing*.

AANBLIJVEN, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *blijven*: *ik bleef aan*, *ben aangebleven*. Het beteekent zooveel als, in zijn ambt blijven, zijne bediening behouden. Ook zegt men *niets bleef er aan den wand*, enz.

AANBLIK, z. n., m., *des aanbliks*, of *van den aanblik*, zonder meervoud. Eene schielijke wending der oogen naar iemand. Van *aanblikken*.

AANBLIKKEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *blikken*: *ik blikte aan*, *heb aangeblikt*. *Aan* beteekent hier eene beweging naar eene plaats, en heeft den vierden naamval bij zich: *iemand aanblikken*, d. i. de oogen naar iemand wenden.

AANBOD, z. n., onz., *des aanbods*, of *van het aanbod*; zonder meervoud. Van *aanbieden*.

AANBONZEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *bonzen*: *ik bonsde aan*, *heb aangebonsd*. *Aan* is hier zooveel als *tegen*, beteekent eene beweging naar eene plaats, en heeft den vierden naamval bij zich: *aan de deur bonzen*.

AANBOORDEN, zie *aanbaren*.

AANBOORDEN, bedr. w., dat niet meer in gebruik is. Het beteekende, oudtijds: uit regt van maagschap, of anderszins, *iets naasten*. TUINMAN leidt het af van het oude *oor*, erfgenaam; zoodat *aanboorden* zoo veel als *aanbeoorden* zoude wezen, d. i. *zich door erfregt iets aanmatigen*.

AANBOTSEN, onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *botsen*: *ik botste aan*, *heb aangebotst*. *Aan* is hier zooveel als *tegen*, beteekent eene beweging naar eene plaats, en heeft, derhalve, den vierden naamval bij zich. *Zij botsten tegen elkander aan*.

AANBOTSING, z. n., v., *der*, of *van de aanbotsing*; meerv. *aanbotsingen*. Van *aanbotsen*. Zie *ing*.

AANBOUW, z. n., m., *des aanbouws*, of *van den aanbouw*, zonder meerv. Van *aanbouwen*.

AANBOUWEN, bedr. w., gelijkvl., met het scheidb. voorz. *aan*: *ik bouwde aan*, *heb aangebouwd*. *Landerijen*, *schepen*, *huizen*, *steden* enz. *aanbouwen*: *eenen vleugel aan het huis bouwen*.

AAN-

AANBOUWER, z. n., m., *des aanbouwers*, of *van den aanbouwer*; meerv. *aanbouwers*. Van *aanbouwen*. Zie *er*.

AANBRANDEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *branden*: *de spijs brandde aan*, *is aangebrand*.

AANBRANDSEL, z. n., onz., *des aanbrandsels*, of *van het aanbrandsel*; meerv. *aanbrandsels*. Van *aanbranden*, en den uitgang *sel*. Zie *sel*.

AANBRASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brassen*: *ik braste aan*, *heb aangebrast*. Eene spreekwijs, in de scheepvaart gebruiklijk.

AANBREKEN, onz. w., ongelijkvl., met *zijn*: *de dag brak aan*, *is aangebroken*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *breken*. Dit *breken* komt van het oude *brechen*, dat is *lichten*, *schijnen*. *De dag breekt aan* is; derhalve, zooveel als *de dag licht aan*. Figuurlijk zegt men: *de dageraad van mijn geluk brak aan*. Ook wordt het gebruikt in den zin van *zich beginnen te vertoonen*, ten aanzien van den *avond* en den *nacht*: *de nacht brak aan*, enz.

AANBRENGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brengen*: *ik bragt aan*, *heb aangebragt*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, *tot*, en heeft den vierden naamval bij zich. Het beteekent, eigenlijk, *iets naar zekere plaats brengen*, *voeren*, *dragen* enz., b. v. *hout en steen aanbrengen*, *om een huis te bouwen*. Overdragtiglijk komt het voor in de spreekwijzen: *iets aan den man brengen* — *die zaak heeft mij veel voordeel*, *maar ook veel verdriet aangebragt*. Het wordt ook gebezigd in den zin van *melden*, *bekend maken* en *aanklagen*; b. v. *hij heeft het reeds aangebragt*, (bij den schout enz.) *ik zal de zaak bij het geregt aanbrengen*. In de laatste beteekenis zegt men alleenlijk, *iemand iets aanbrengen*, en niet *iets aan iemand brengen*.

AANBRENGER, z. n., m., *des aanbrengers*, of *van den aanbrenger*; meerv. *aanbrengers*. Van *aanbrengen*. Zie *er*.

AANBRENGING, z. n., v., *der*, of *van de aanbrenging*; meerv. *aanbrengingen*. Van *aanbrengen*. Zie *ing*.

AANBRENGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanbrengster*; meerv. *aanbrengsters*. Van *aanbrengen*. Zie *ster*.

AANBRIESCHEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik brieschte aan*, *heb aangebriescht*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *brieschen*. *Aan* beteekent hier *naar*, *tot*, en heeft

den vierden naamval bij zich. *Briefchen* en *aanbriefchen* wordt van de paarden gezegd.

AANBRUISEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben: ik bruiste aan, heb aangebruist*. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *bruifen*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, *tot*, en heeft den vierden naamval bij zich: *de zee bruist aan*. Ook van fchepen: *wij willen nu een oogst van vloten aan zien bruifen*. ANTONID.

Ook figuurlijk: *tegen iemand aanbruifen*, d. i. iemand onftuimiglijk bejegenen.

AANBRULLEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik brulde aan, heb aangebruld*. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *brullen*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, *tot*, en heeft den vierden naamval bij zich: *die leeuw brult alle dieren aan*.

AANBUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik boog aan, heb aangebogen*. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *buigen*. *Aan* is hier zooveel als *naar*, *tot*. *Aanbuigen* is, derhalve, naar iets anders toebuigen.

AANDACHT, z. n., v., *der*, of *van de aandacht*; zonder meerv. Van *aandenken*. *Aan* duidt hier de rigting van de gedachten naar zeker voorwerp aan. *Aandacht* is, derhalve, zooveel als *gedachte aan*.

AANDACHTIG, bijv. n. *Aandachtiger*, *aandachtigst*. Van *aandacht*. Zie *ig*.

AANDACHTIGLIJK, bijw., van *aandachtig*, en den uitgang *lijk*. Zie *lijk*.

AANDEEL, z. n., onz., *des aandeels*, of *van het aandeel*; meerv. *aandeelen*. Van *aan* en *deel*. *Aandeel aan iets hebben*, zoo wel ten kwade, als ten goede. — Een bepaald deel van iets: *hij heeft nog aandeel aan het huis*, — *ik heb mijne twee aandeelen verkocht*, — *ik heb mijn aandeel daarvan gekregen*, enz.

AANDICHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dichtte aan, heb aangedicht*. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *dichten*, voor verzinnen. *Iemand iets aandichten*, d. i. iets van iemand verdichten, of iemand iets te last leggen. Met den vierden naamval der zaak, en den derden des perfoons.

AANDIENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan* en *dienen*: *ik diende aan, heb aangediend*. Voor berichten, bekend maken: *ik heb het, terftond, aangediend*. Voor aanmelden: *ik zal u aandienen* — *zich laten aandienen*.

AANDIEPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik diepte aan, heb aange-*

ge-

gediept. Van het scheidb. voorz. *aan* en *diepen.* *Aan* versterkt den zin. *Aandiepen* is, derhalve, nog dieper maken: *ik zal den put nog wat aandiepen.* *Aandiepen* is bij de Zeelieden ook gebruiklijk, voor, al peilende naar land vasen.

AANDISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik dischte aan, heb aangedischt.* Van het scheidb. voorz. *aan* en *disschen*, van *disch.*

AANDOEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik deed aan, heb aangedaan.* Van het scheidb. voorz. *aan* en *doen.* *Kleederen aandoen.* Dit *aandoen* heeft veel overeenkomst met het latijnsche *induere*, en het grieksche *ἐνδύειν.* En deze woorden hebben, waarschijnlijk, denzelfden wortel in het saksische *teon*, en beteekenen niets anders, dan *aantrekken.* Wij gebruiken het woord *aandoen* alleenlijk van *naauwe* kleederen; van *wijde* sprekende, zeggen wij *omdoen: ik heb mijnen rok aangedaan*, aangetrokken. In eene ruimere en overdragtige beteekenis zegt men ook: *ijver aandoen*, *geregtigheid aandoen*, d. i. zich met ijver enz., als *bekleeden.* *Aandoen* heeft ook nog verscheidene andere beteekenissen, als, voor aanranden: *iemand bij den avond, aandoen.* — Voor veroorzaken toebrengen: *iemand eer, schande, vermaak, smart* enz. *aandoen: den oorlog aandoen.* — Voor zich ergens heen begeven: *ik zal Vrankrijk, op mijne reis, niet aandoen, ik kan die haven niet aandoen.* — Voor treffen: *die zaak heeft mij geweldiglijk aangedaan.* Het enkelvoudige *doen* laat zich bij alle voorvoegselen plaatsen, van welke kragt die ook zijn mogen. Zoo zeggen wij *aandoen, afdoen, indoen, opdoen, toedoen, uitdoen* enz.

AANDOENING, z. n., v., *der*, of *van de aandoening*; meerv. *aandoeningen.* Van *aandoen.* *Hij heeft er geene aandoening van*, d. i. hij wordt er niet door geraakt, getroffen. Zie *ing.*

AANDOENLIJK, bijv. n. en bijwoord: *aandoenlijker, aandoenlijkst.*

Dit woord wordt in eenen bedrijvenden en lijdenden zin gebezigd; bedr., *hij hield eene aandoenlijke redevoering*, d. i., die den Toehoorer sterk aandeed; lijd., *zij is eene zeer aandoenlijke vrouw*, d. i., die ligtlijk aangedaan wordt. Als bijwoord komt het voor, in de spreekwijs: *hij sprak aandoenlijk*, enz. Zie *lijk.*

AANDOENLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aandoenlijk-*

 lijk-

lijkheid; meerv. *aandoenlijkheden*. Van *aandoenlijk*. Zie *heid*.

AANDOUWEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik douwde aan*, *heb aangedouwd*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *douwen*. *Aan* is hier zooveel als *tot*, *naar*, en heeft den vierden naamval bij zich.

AANDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. *Ik droeg aan*, *heb aangedragen*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *dragen*. *Aan* beteekent hier *tot*, *naar*, en heeft den vierden naamval bij zich. Oudtijds werd het ook gebezigd in den zin van *aanhebben*, b. v. *eenen mantel aandragen*, d. i., aanhebben.

AANDRAGER, z. n., m., *des aandragers*, of *van den aandrager*; meerv. *aandragers*. Van *aandragen*. Zie *er*.

AANDRAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik draaide aan*, *heb aangedraaid*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *draaijen*. *De ſchroef aandraaijen*. Overdragtiglijk: *het onweder draait op onze ſtad aan — ik zal hem dat wel aandraaijen — daar komt zij weer aandraaijen*.

AANDRANG, z. n., m., *des aandrangs*, of *van den aandrang*; zonder meerv. Van *aandringen*. *Een ſterke aandrang van Volk*: — *hij gebruikte den ſterkſten aandrang*, *om* enz.

AANDRAVEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik draafde aan*, *heb aangedraafd*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *draven*. *Aan* beteekent hier *naar*, *tot*. Van paarden: *de paarden mogen wel wat aandraven*. Ook van menſchen, voor hard loopen: *zij kwamen wakker aandraven*.

AANDRENTELEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*, *ik drentelde aan*, *heb aangedrenteld*. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier zooveel als *naar*, *tot*, is, en *drentelen*, bij Kiliaan *trantſelen*, d. i. *traaglijk voortgaan*. Zie *drentelen*, en *elen*.

AANDRIBBELEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*: *ik dribbelde aan*, *heb aangedribbeld*. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar*, *tot*, beteekent, en *dribbelen*, d. i. *kleine ſprongen doen*.

AANDRIFT, z. n., v., *der*, of *van de aandrift*; meerv. *aandriften*. Van *aan*, en *drift*, van *drijven*. *Aandrift* is, derhalve, zooveel, als de aandrijving tot iets: *eene natuurlijke aandrift* is eene neiging der natuur tot eenige zaak. Ook beteekent het de aandrijving, of aanblazing

van

van eenen profetischen geest: *hij spelde door zijne aandrift de orakels.* VOND.

AANDRIJFSTER, z. n., v., *der*, of *van de aandrijfster*; meerv. *aandrijfsters*. Van *aandrijven*. Zie *ster*.

AANDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik dreef aan, heb aangedreven*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar*, *tot*, beteekent, en *drijven*.

Bedrijvend: *den spijker aandrijven — de koeijen aandrijven*; figuurlijk: *iemand tot het kwaad aandrijven — zijne eergierigheid dreef hem daartoe aan.*

Onzijdig, met *zijn*: van iets, dat aan zich zelf overgelaten, op het water drijft: *het wrak dreef aan den oever — de lijken dreven aan het strand.*

AANDRIJVER, z. n., m., *des aandrijvers*, of *van den aandrijver*; meerv. *aandrijvers*. Van *aandrijven*. Zie *er*.

AANDRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de aandrijving*; meerv. *aandrijvingen*. Van *aandrijven*. Zie *ing*.

AANDRINGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. *Ik drong aan, heb aangedrongen*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *naar*, *tot*, beteekent, en *dringen*.

Bedrijvend: *zij drongen elkander aan — den hoop volks aandringen*; figuurlijk: *men moet hem altijd sterk aandringen.*

Onzijdig, met *zijn*: *de vijand dringt aan — op den vijand aandringen — zij waren met geweld op ons aangedrongen.*

AANDRINGER, z. n., m., *des aandringers*, of *van den aandringer*; meerv *aandringers*. Van *aandringen*. Zie *er*.

AANDRINGING, z. n., v., *der*, of *van de aandringing*; meerv. *aandringingen*. Van *aandringen*. Zie *ing*.

AANDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik drukte aan, heb aangedrukt*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *tot*, *naar*, beteekent, en *drukken*. *Iemand tegen den muur aandrukken*. In den zin van boekdrukken, zegt men: *nog een blad aan een boek drukken.*

AANDUIDEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik duidde aan, heb aangeduid*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *duiden*, d. i. doen kennen, verklaren, uitleggen. *Aanduiden* is, derhalve, *klaar aantoonen*, *duidlijk uitleggen*. Ook in den zin van toeschrijven, nageven: *men heeft hem dat aangeduid.*

AANDUWEN, zie *Aandouwen*.

AANEEN, bijw., van *aan* en *een*. *Viermaal aan een*, d. i.

d. i. *na elkander*. Bij andere woorden gevoegd, heeft het de beteekenis van *zamen*, *te zamen*.

AANEENBINDEN; bedr. w., ongelijkvl. *Ik bond aaneen, heb aaneengebonden*. Van *aaneen*, en *binden*.

AANEENHANGEN, onz. w., ongelijkvl., met *hebben: het hing aaneen, heeft aaneengehangen*. Van *aaneen* en *hangen*. *Zijne redevoering hing niet aaneen*.

AANEENHECHTEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik hechtte aaneen, heb aaneengehecht*. Van *aaneen* en *hechten*.

AANEENHECHTING, z. n., v., *der*, of *van de aaneenhechting*; meerv. *aaneenhechtingen*. Van *aaneenhechten*. Zie *ing*.

AANEENKEETENEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik keetende aaneen, heb aaneengekeetend*. Van *aaneen* en *keetenen*.

AANEENKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik knoopte aaneen, heb aaneengeknoopt*. Van *aaneen* en *knoopen*.

AANEENKNOOPING, z. n., v. *der*, of *van de aaneenknooping*; meerv. *aaneenknoopingen*. Van *aaneenknoopen*. Zie *ing*.

AANEENLASSCHEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik laschte aaneen, heb aaneengelascht*. Van *aaneen* en *lasschen*.

AANEENLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik lijmde aaneen, heb aaneengelijmd*. Van *aaneen* en *lijmen*.

AANEENNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik naaide aaneen, heb aaneengenaaid*. Van *aaneen* en *naaijen*.

AANEENSCHAKELEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik schakelde aaneen, heb aaneengeschakeld*. Van *aaneen* en *schakelen*.

AANEENSCHAKELING, z. n., v., *der*, of *van de aaneenschakeling*; meerv. *aaneenschakelingen*. Van *aaneenschakelen*. Zie *ing*.

AANEENSPIJKEREN, bedr. w., gelijkvl. *Ik spijkerde aaneen, heb aaneengespijkerd*. Van *aaneen* en *spijkeren*.

AANEENVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik voegde aaneen, heb aaneengevoegd*. Van *aaneen* en *voegen*.

AANERVEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik erfde aan, heb aangeerfd*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *erven*. Eigenlijk *erflijk ontvangen: hij heeft groote rijkdommen aangeerfd*. Ook figuurlijk, voor bij, of met de geboorte ontvangen: *de losbandigheid der ouderen veroorzaakt dikwijls, dat de kinderen ziekten en gebreken aanerven*.

AANFLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, of tegen) en *fluiten: ik floot aan, heb aangefloten*. Tot een teeken van afkeuring en verachting gebruikt: *een ieder, die daar doortrekt, zal ze aanfluiten*. Bijbelvert.

AAN-

AANFLUITING, z. n., v., *der*, of *van de aanfluiting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanfluiten*, waarvoor thands *uitfluiten*. *Aanfluiting* wordt in den zin van *ſchimp* en *verachting* gebezigd: *zij zijn tot eene aanfluiting hunner vijanden geſteld*, enz. Het fluiten der aanſchouweren, in den ſchouwburg, is nog eene ſoort van beſchimping omtrent ſlechte tooneelſpelers: *zij werden deerlijk uitgefloten*. Zie *ing*.

AANFOKKEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik fokte aan*, *heb aangefokt*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *fokken*. Men zegt, *hoenderen*, *kalveren*, *paarden*, *boomen aanfokken*.

AANFOKKING, z. n., v., *der*, of *van de aanfokking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanfokken*. Voor *aanfokking* gebruikt men gemeenlijk *fokkerij*.

AANGAAF, z. n., v., *der*, of *van de aangaaf*; meerv. *aangaven*. Van *aangeven*.

AANGAAN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. *Ik ging aan*, *ben en heb aangegaan*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *gaan*.

Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*: *bij iemand aangaan*. Figuurlijk, voor betreffen, met den vierden naamval des perſoons: *die zaak heeft mij alleen niet aangegaan* — *het ging ons allen aan*. Voor beginnen, in het algemeen: *wij gingen aan het werk*, *en zij aan het drinken* — *wanneer zal de ſlag aangaan?* Voor beginnen te branden: *het vuur wil niet aangaan* — *het andere huis is ook aangegaan*. Voor betamen: *dat gaat zoo niet aan*. Voor mooglijk zijn: *twee dingen te gelijk te doen*, *gaat niet aan*. Voor verdraaglijk zijn, of geleden kunnen worden: *zijn verlies gaat nog al aan* — *mijne ſmerten gingen wel aan*. Voor razen, tieren: *hij ging verſchriklijk aan*. Voor tegenſtaan, afweren: *hoe gaat men hem dan best met klem van woorden aan!* Vondel.

Bedrijvend: *een verdrag aangaan* — *hij heeft een huuwlijk met haar aangegaan* — *zij hadden een verbond aangegaan*.

AANGAANDE, voorzetſ., met den vierden naamval: *aangaande ons*, en *ons aangaande* — *aangaande hem* — *aangaande die menſchen*, *aangaande de zaak*, *van welke ik u geſproken heb*. Onze voorzetſels hadden, oudtijds, meestal, den tweeden naamval bij zich, waarvan bij ſommigen nog ſpooren gevonden worden; zie *voorzetſel*. Onder dezen behoort ook *aangaande*, als blijkt uit *desaangaande*.

Aangaande is eigenlijk een deelwoord van het werkwoord *aangaan*, dat als een voorzetfel gebruikt wordt.

AANGANG, z. n., m., *des aangangs*, of *van den aangang*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aangaan*. *Op den aangang komen*, d. i. komen, wanneer eene zaak eenen aanvang neemt, of wanneer iets gefchiedt: *zij ontmoetten elkander, en ik kwam, gevallig, op den aangang*, d. i. toen zij elkander ontmoetten.

AANGAPEN, bedr. w., gelijkvl. *Ik gaapte aan, heb aangegaapt*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, *tegen* beteekent, en *gapen*. Met eenvoudige verwondering, en opgefperden mond, aanzien.

AANGAVE, (*aangaaf*) z. n., v., *der*, of *van de aangave*; meerv. *aangaven*. Van *aan* en *gave*, van *geven*.

AANGEBAFT, verl. deelw., van *aanbaffen*.

AANGEBAKKEN, verl. deelw., van *aanbakken*: *meer aangebakken*, *meest aangebakken*.

AANGEBASSEN, verl. deelw., van *aanbasfen*.

AANGEBEDEN, verl. deelw., van *aanbidden*. *Meer aangebeden*, *meest aangebeden*.

AANGEBELD, verl. deelw., van *aanbellen*.

AANGEBETEN, verl. deelw., van *aanbijten*.

AANGEBLAFT, verl. deelw., van *aanblaffen*.

AANGEBLAZEN, verl. deelw., van *aanblazen*.

AANGEBLEVEN, verl. deelw., van *aanblijven*.

AANGEBLIKT, verl. deelw., van *aanblikken*.

AANGEBLONKEN, verl. deelw., van *aanblinken*.

AANGEBODEN, verl. deelw., van *aanbieden*.

AANGEBONDEN, verl. deelw., van *aanbinden*.

AANGEBONSD, verl. deelw., van *aanbonzen*.

AANGEBOREN, verl. deelw., van *aan*, in de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en het oude *beren*. Zie *baar*. *Aangeboren* is zoo veel als door de geboorte verkregen, en dus het tegengeftelde van het gene ons door tijd of omftandigheden is eigen geworden: *de aangeborene zwartheid der Mooren — deze kwaal is hem aangeboren — aangeboren aard — aangeborene begrippen — aangeboren wet* (*lex naturalis*); *alle wet is aangeboren*, *ofte gegeven*. H. DE GROOT.

AANGEBOTST, verl. deelw., van *aanbotfen*.

AANGEBOUWD, verl. deelw., van *aanbouwen*.

AANGEBRAGT, verl. deelw., van *aanbrengen*.

AANGEBRAND, verl. deelw., van *aanbranden*. *Meer aangebrand*, *meest aangebrand*: *deze koek is meer aangebrand*, *dan die*: *aangebrandde fpijs*. AAN-

AANGEBRIESCHT, verl. deelw., van *aanbriefchen*.
AANGEBROKEN, verl. deelw., van *aanbreken: de dag was aangebroken*.
AANGEBRUIST, verl. deelw, van *aanbruifen*.
AANGEBRULD, verl. deelw., van *aanbrullen*.
AANGEDAAN, verl. deelw., van *aandoen. Meer aangedaan, meest aangedaan: zij was meest aangedaan — hij is fchielijk aangedaan*, ontfteld, getroffen.
AANGEDIEND, verl. deelw., van *aandienen*.
AANGEDIEPT, verl. deelw., van *aandiepen*.
AANGEDOUWD, verl. deelw., van *aandouwen*.
AANGEDRAAFD, verl. deelw., van *aandraven*.
AANGEDRAAID, verl. deelw., van *aandraaijen. Meer aangedraaid, meest aangedraaid*.
AANGEDRAGEN, verl. deelw., van *aandragen*.
AANGEDRENTELD, verl. deelw., van *aandrentelen*.
AANGEDREVEN, verl. deelw., van *aandrijven*.
AANGEDRIBBELD, verl. deelw., van *aandribbelen*.
AANGEDRONGEN, verl. deelw., van *aandringen*.
AANGEDRUKT, verl. deelw., van *aandrukken. Meer aangedrukt, meest aangedrukt*.
AANGEDUID, verl. deelw., van *aanduiden*.
AANGEERFD, verl. deelw., van *aanerven*.
AANGEFLOTEN, verl. deelw., van *aanfluiten*. Zie *aanfluiting*.
AANGEFOKT, verl. deelw., van *aanfokken*.
AANGEGAAN, verl. deelw., van *aangaan*.
AANGEGAAPT, verl. deelw., van *aangapen*.
AANGEGEVEN, verl. deelw., van *aangeven*.
AANGEGLEDEN, verl. deelw., van *aanglijden*.
AANGEGLOEID, verl. deelw., van *aangloeijen*.
AANGEGLOMMEN, verl. deelw., van *aanglimmen*.
AANGEGLUURD, verl. deelw., van *aangluren*.
AANGEGOOID, verl. deelw., van *aangooijen*.
AANGEGORD, verl. deelw., van *aangorden*.
AANGEGRAAUWD, verl. deelw., van *aangraauwen*.
AANGEGRENIKT, verl. deelw., van *aangreniken*.
AANGEGRENSD, verl. deelw., van *aangrenzen*.
AANGEGREPEN, verl. deelw., van *aangrijpen*.
AANGEGRIJND, verl. deelw., van *aangrijnen*.
AANGEGRIJNSD, verl. deelw., van *aangrijnzen*.
AANGEGRIMD, verl. deelw., van *aangrimmen*.
AANGEGROEID, verl. deelw., van *aangroeijen. Meer, meest aangegroeid*.

AANGEGROMD, verl. deelw., van *aangrommen.*
AANGEHAAKT, verl. deelw., van *aanhaken.*
AANGEHAALD, verl. deelw., van *aanhalen. Meer, meest aangehaald*; in den zin van naar iets toe gehaald, of getrokken. Voor *achterhaald* en *verbeurd verklaard*, lijdt het geene vergrooting.
AANGEHAD, verl. deelw., van *aanhebben.*
AANGEHANGEN, verl. deelw., van *aanhangen.*
AANGEHECHT, verl. deelw., van *aanhechten.*
AANGEHESCHEN, verl. deelw., van *aanhijschen.* Ook gelijkvl. *aangehijscht.*
AANGEHEVEN, verl. deelw., van *aanheffen.*
AANGEHIJGD, verl. deelw., van *aanhijgen.* Ook ongelijkvl. *aangehegen.*
AANGEHITST, verl. deelw., van *aanhitsen.*
AANGEHOOGD, verl. deelw., van *aanhoogen. Meer, meest aangehoogd.*
AANGEHOOPT, verl. deelw., van *aanhoopen.*
AANGEHOORD, verl. deelw., van *aanhooren.*
AANGEHOUDEN, verl. deelw., van *aanhouden.*
AANGEHUILD, verl. deelw., van *aanhuilen.*
AANGEHUUWD, verl. deelw., van *aanhuwen. Een aangehuuwde zoon.*
AANGEJAAGD, (oul. *aangejagen*) verl. deelw., van *aanjagen.*
AANGEJUICHD, verl. deelw., van *aanjuichen.*
AANGEKANT, verl. deelw., van *aankanten.*
AANGEKEKEN, verl. deelw., van *aankijken.*
AANGEKLAAGD, verl. deelw., van *aanklagen.*
AANGEKLAMPT, verl. deelw., van *aanklampen.*
AANGEKLEED, verl. deelw., van *aankleeden. Aangekleeder, aangekleedst — meer* en *meest aangekleed.*
AANGEKLEEFD, verl. deelw., van *aankleven.*
AANGEKLEMD, verl. deelw., van *aanklemmen.*
AANGEKLOPT, verl. deelw., van *aankloppen.*
AANGEKLOUWD, verl. deelw., van *aanklouwen.*
AANGEKNEED, verl. deelw., van *aankneeden.*
AANGEKNEPEN, verl. deelw., van *aanknijpen.*
AANGEKNIELD, verl. deelw., van *aanknielen.*
AANGEKNIKT, verl. deelw.. van *aanknikken.*
AANGEKNOOPT, verl. deelw., van *aanknoopen.*
AANGEKOCHT, verl. deelw., van *aankoopen.*
AANGEKOMEN, verl. deelw., van *aankomen. Meer* en *meest aangekomen.*

AAN-

AANGEKONDIGD, verl. deelw., van *aankondigen*.
AANGEKOPPELD, verl. deelw., van *aankoppelen*.
AANGEKRAMD, verl. deelw., van *aankrammen*.
AANGEKRETEN, verl. deelw., van *aankrijten*.
AANGEKROOIJEN, verl. deelw., van *aankruijen*. In Amſtelland zegt men *aangekruid*.
AANGEKROPEN, verl. deelw., van *aankruipen*.
AANGEKWAKT, verl. deelw., van *aankwakken*.
AANGEKWEEKT, verl. deelw., van *aankweeken*. *Meer* en *meest aangekweekt*.
AANGEKWISPELD, verl. deelw., van *aankwispelen*.
AANGELAGCHEN, verl. deelw., van *aanlagchen*.
AANGELAND, verl. deelw., van *aanlanden*: *aangelandde ſchepen*.
AANGELANGD, verl. deelw., van *aanlangen*, voor overreiken.
AANGELAPT, verl. deelw., van *aanlappen*. *Meer* en *meest aangelapt*.
AANGELASCHT, verl. deelw., van *aanlasſchen*.
AANGELEERD, verl. deelw., van *aanleeren*.
AANGELEGD, verl. deelw., van *aanleggen*.
AANGELEGEN, verl. deelw., van *aanliggen*. *Meer* en *meest aangelegen*. Voor aangrenzende: *Amſteldam is aan het Y gelegen*. Voor van belang zijn: *daar is mij veel aangelegen — gij laat u te veel aan die zaak gelegen zijn*. *Aanliggen* is, in deze beteekenis, verouderd: *deze zaak ligt mij zeer aan* enz. is niet meer in gebruik, daarvoor zegt men thands: *ligt mij aan het hart*; *aangelegen zijn*, echter, is van dit verouderde *aanliggen* nog overgebleven. Verkeerdlijk zegt en ſchrijft men, dikwerf: *daar* LIGT *u niet aangelegen*, voor *daar* IS enz. Waarſchijnlijk is deze misſtelling ontſtaan uit de, oudtijds, in onze taal, gewone ſpreekwijs, *wat ligt mij aan u, aan deze zaak?* enz, gelijk MELIS STOKE ſchrijft:

Wat lach hem an deſen ſpele?

Het welk niets anders is, dan: *wat was hem daar aangelegen?* Wij vinden dezelve nog bij POOT:

Wat LEIT (voor *ligt*) *mij aan Eool, dien bulderensgezinde?*

AANGELEGENHEID, z. n., v., *der*, of *van de aangelegenheid*; meerv. *aangelegenheden*. Van *aangelegen*. Voor belang en waarde: *eene zaak van groote aangelegenheid — een ſchrijver van die aangelegenheid*. Zie *heid*.
AANGELEID, verl. deelw., van *aanleiden*.

AANGELENGD, verl. deelw., van *aanlengen: aangelengde melk. Meer, meest aangelengd.*
AANGELEUND, verl. deelw., van *aanleunen.*
AANGELIJMD, verl. deelw., van *aanlijmen.*
AANGELOEFD, verl. deelw., van *aanloeven.*
AANGELOKT, verl. deelw., van *aanlokken. Meer* en *meest aangelokt.*
AANGELONKT, verl. deelw., van *aanlonken.*
AANGELOOPEN, verl. deelw., van *aanloopen.*
AANGEMAAKT, verl. deelw., van *aanmaken.*
AANGEMAAND, verl. deelw., van *aanmanen. Meer* en *meest aangemaand.*
AANGEMATIGD, verl. deelw., van *aanmatigen. Meer* en *meest aangematigd.*
AANGEMELD, verl. deelw., van *aanmelden.*
AANGEMEND, verl. deelw., van *aanmennen.*
AANGEMENGD, verl. deelw., van *aanmengen.*
AANGEMERKT, verl. deelw., van *aanmerken.* Ook wordt dit *aangemerkt* als een koppelwoord gebezigd, in de beteekenis van *aangezien, naardien, dewijl: ik kon hem over die zaak niet ſpreken, aangemerkt zijn broeder tegenwoordig was.*
AANGEMETSELD, verl. deelw., van *aanmetſelen.*
AANGEMOEDIGD, verl. deelw., van *aanmoedigen. Meer* en *meest aangemoedigd.*
AANGENAAID, verl. deelw., van *aannaaijen.*
AANGENAAM, bijv. n., *aangenamer, aangenaamst.* Van het zinverſterkende voorzetſ. *aan* en *genaam.* Oudtijds zeide men ook *genaam.* Bij KILIAAN vinden wij *ghenaem, ghenaemigh, aenghenaem. Genehm* en *genehmhalten* is bij de Hoogd. nog in gebruik.

Aangenaam is, waarſchijnlijk, afkomſtig van *nemen, aannemen;* althands zoo denkt JUNIUS; en WACHTER zegt: *angenem,* hetzelfde als *genem, gratus, acceptus,* van *nemen, acceptare. Aangenaam* beteekent dan, eigenlijk, iets, dat men geern neemt, of aanneemt.
AANGENAAMHEID, z. n., v., *der,* of *van de aangenaamheid;* meerv. *aangenaamheden.* Van *aangenaam.* Zie *heid.*
AANGENAAMLIJK, bijw., van *aangenaam.* Op eene aangename wijs. Zie *lijk.*
AANGENADERD, verl. deelw., van *aannaderen.*
AANGENAGELD, verl. deelw., van *aannagelen.*
AANGENEPEN, zie *aangeknepen.*

AANGENOMEN, verl. deelw., van *aannemen.*
AANGENOOPT, verl. deelw., van *aannoopen.*
AANGEPAALD, verl. deelw., van *aanpalen.*
AANGEPAKT, verl. deelw., van *aanpakken.*
AANGEPAST, verl. deelw., van *aanpasſen.*
AANGEPERST, verl. deelw., van *aanperſen.*
AANGEPIEPT, verl. deelw., van *aanpiepen.*
AANGEPLAKT, verl. deelw., van *aanplakken.*
AANGEPLANT, verl. deelw., van *aanplanten.*
AANGEPLEISTERD, verl. deelw., van *aanpleisteren.*
AANGEPLOEGD, verl. deelw., van *aanploegen.*
AANGEPORD, verl. deelw., van *aanporren.*
AANGEPRAAT, verl. deelw., van *aanpraten.*
AANGEPREEKT, verl. deelw., van *aanpreken.*
AANGEPREZEN, verl. deelw., van *aanprijzen.*
AANGEPRIKKELD, verl. deelw., van *aanprikkelen.*
AANGERAAKT, verl. deelw., van *aanraken.*
AANGERADEN, verl. deelw., van *aanraden.*
AANGERAND, verl. deelw., van *aanranden.*
AANGEREDEN, verl. deelw., van *aanrijden.*
AANGEREGEN, verl. deelw., van *aanrijgen.*
AANGEREGT, verl. deelw., van *aanregten.*
AANGEREIKT, verl. deelw., van *aanreiken.*
AANGEREKEND, verl. deelw., van *aanrekenen.*
AANGEREND, verl. deelw., van *aanrennen.*
AANGERIDSD, verl. deelw., van *aanridſen.*
AANGERIDSELD, verl. deelw., van *aanridſelen.*
AANGEROEID, verl. deelw., van *aanroeijen.*
AANGEROEPEN, verl. deelw., van *aanroepen.*
AANGEROERD, verl. deelw., van *aanroeren.*
AANGEROLD, verl. deelw., van *aanrollen.*
AANGERUKT, verl. deelw., van *aanrukken.*
AANGERUND, zie *aangerend.*
AANGESARD, verl. deelw., van *aanſarren.*
AANGESCHAFT, verl. deelw., van *aanſchaffen.*
AANGESCHAKELD, verl. deelw., van *aanſchakelen.*
AANGESCHAPEN, verl. deelw., dat alleen nog overig is van het verouderde werkw. *aanſcheppen.*

Aangeſchapen is zoo veel als *aangeboren.*

AANGESCHARRELD, verl. deelw., van *aanſcharrelen.*
AANGESCHELD, verl. deelw., van *aanſchellen.*
AANGESCHENEN, verl. deelw., van *aanſchijnen.*

AAN-

AANGESCHIKT, verl. deelw., van *aanschikken.*
AANGESCHILDERD, verl. deelw., van *aanschilderen.*
AANGESCHOTEN, verl. deelw., van *aanschieten.*
AANGESCHOUWD, zie *aanschouwd.*
AANGESCHOVEN, verl. deelw., van *aanschuiven.*
AANGESCHREEUWD, verl. deelw., van *aanschreeuwen.*
AANGESCHREID, verl. deelw., van *aanschreijen.*
AANGESCHREVEN, verl. deelw., van *aanschrijven.*
AANGESCHROEFD, verl. deelw., van *aanschroeven.*
AANGESCHUD, verl. deelw., van *aanschudden.*
AANGESCHUURD, verl. deelw., van *aanschuren.*
AANGESLAGEN, verl. deelw., van *aanslaan.*
AANGESLAPT, verl. deelw., van *aanslappen.*
AANGESLEEPT, verl. deelw., van *aanslepen.*
AANGESLEPEN, verl. deelw., van *aanslijpen.*
AANGESLIJKT, verl. deelw., van *aanslijken.*
AANGESLINGERD, verl. deelw., van *aanslingeren.*
AANGESLOPEN, verl. deelw., van *aansluipen.*
AANGESMEED, verl. deelw., van *aansmeden.*
AANGESMEERD, verl. deelw., van *aansmeren.*
AANGESMETEN, verl. deelw., van *aansmijten.*
AANGESMOLTEN, verl. deelw., van *aansmelten.*
AANGESNELD, verl. deelw., van *aansnellen.*
AANGESNOERD, verl. deelw., van *aansnoeren.*
AANGESPANNEN, verl. deelw., van *aanspannen.*
AANGESPEET, verl. deelw., van *aanspeten.*
AANGESPELD, verl. deelw., van *aanspelden.*
AANGESPIJKERD, verl. deelw., van *aanspijkeren.*
AANGESPIT, verl. deelw., van *aanspitten.*
AANGESPOELD, verl. deelw., van *aanspoelen.*
AANGESPOGEN, verl. deelw., van *aanspuigen.*
AANGESPONNEN, verl. deelw., van *aanspinnen.*
AANGESPOORD, verl. deelw., van *aansporen.*
AANGESPROKEN, verl. deelw., van *aanspreken.*
AANGESPUUWD, verl. deelw., van *aanspuwen.*
AANGESTAAN, verl. deelw., van *aanstaan.*
AANGESTAARD, verl. deelw., van *aanstaren.*
AANGESTAMPT, verl. deelw., van *aanstampen.*
AANGESTAPT, verl. deelw., van *aanstappen.*
AANGESTEKEN, zie *aangestoken.*
AANGESTELD, verl. deelw., van *aanstellen.*
AANGESTIPT, verl. deelw., van *aanstippen.*
AANGESTOKEN, verl. deelw., van *aansteken.*

AANGESTOOKT, verl. deelw., van *aanstoken.*
AANGESTOOTEN, verl. deelw., van *aanstooten.*
AANGESTORMD, verl. deelw., van *aanstormen.*
AANGESTORVEN, verl. deelw., van *aansterven.*
AANGESTOVEN, verl. deelw., van *aanstuiven.*
AANGESTOUWD, verl. deelw., van *aanstouwen.* Ook *aangestuuwd.*
AANGESTRAALD, verl. deelw., van *aanstralen.*
AANGESTRAND, verl. deelw., van *aanstranden.*
AANGESTREEFD, verl. deelw., van *aanstreven.*
AANGESTREKEN, verl. deelw., van *aanstrijken.*
AANGESTRIKT, verl. deelw., van *aanstrikken.*
AANGESTROMPELD, verl. deelw., van *aanstrompelen.*
AANGESTROOMD, verl. deelw., van *aanstroomen.*
AANGESTRUIKELD, verl. deelw., van *aanstruikelen.*
AANGESTUUWD, verl. deelw., van *aanstuwen.*
AANGESULD, verl. deelw., van *aansullen.*
AANGETAST, verl. deelw., van *aantasten.*
AANGETEEKEND, verl. deelw., van *aanteekenen.*
AANGETEELD, verl. deelw., van *aantelen.*
AANGETEGEN, verl. deelw., van *aantijgen.*
AANGETELD, verl. deelw., van *aantellen.*
AANGETIJGD, zie *aangetegen.*
AANGETILD, verl. deelw., van *aantillen.*
AANGETIMMERD, verl. deelw., van *aantimmeren.*
AANGETOGEN, verl. deelw., van het oude *aantiegen*, *aantuigen*: *aangetogene* (bijgebragte) *bewijzen* — *aangetogene* (aangetrokkene) *kleederen.*
AANGETOKKELD, verl. deelw., van *aantokkelen*, d. i. gedurig aanraken.
AANGETOKT, verl. deelw., van *aantokken.* Verouderd, voor aanraken.
AANGETOOND, verl. deelw., van *aantoonen.*
AANGETREDEN, verl. deelw., van *aantreden.*
AANGETROFFEN, verl. deelw., van *aantreffen.*
AANGETROKKEN, verl. deelw., van *aantrekken.*
AANGETROUWD, verl. deelw., van *aantrouwen.*
AANGETUURD, verl. deelw., van *aanturen.*
AANGEVAARD, verl. deelw., van *aanvaarden.* Zie *aanvaard.*
AANGEVALLEN, verl. deelw., van *aanvallen.*
AANGEVANGEN, verl. deelw., van *aanvangen.*
AANGEVAREN, verl. deelw., van *aanvaren.*
AANGEVAT, verl. deelw., van *aanvatten.*
AANGEVEEGD, verl. deelw., van *aanvegen.*

AANGEVEN, bedr. werkw., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *geven*: *ik gaf aan, heb aangegeven. Iets aangeven*, voor overgeven, toereiken: *geef mij dat boek eens aan.* Voor opheffen: *den toon aangeven.* Voor aanmelden, ter verkrijging van eenig deel aan iets: *ik heb mij bij het zanggezelschap aangegeven.* Voor aanmelden, ter betaling van gewone lasten: *ik geef twee ankers wijn, en drie tonnen boter, aan.* Voor bij den Regter aanklagen: *ik heb den moordenaar aangegeven.*

AANGEVER, z. n., m., *des aangevers*, of *van den aangever*; meerv. *aangevers.* Van *aangeven.* Zie *er.*

AANGEVING, z. n., v., *der*, of *van de aangeving*; meerv. *aangevingen.* Van *aangeven.* Zie *ing.*

AANGEVLOCHTEN, verl. deelw., van *aanvlechten.*

AANGEVLOEID, verl. deelw., van *aanvloeijen.*

AANGEVLOGEN, verl. deelw., van *aanvliegen.*

AANGEVLOTEN, verl. deelw., van *aanvlieten.*

AANGEVOCHTEN, verl. deelw., van *aanvechten.*

AANGEVOED, verl. deelw., van *aanvoeden.*

AANGEVOEGD, verl. deelw., van *aanvoegen.*

AANGEVOERD, verl. deelw., van *aanvoeren.*

AANGEVREVEN, verl. deelw., van *aanvrijven. Aangewreven* is ook in gebruik.

AANGEVROREN, verl. deelw., van het oude *aanvrieren.*

AANGEVROZEN, verl. deelw., van *aanvriezen.*

AANGEVULD, verl. deelw., van *aanvullen.*

AANGEVUURD, verl. deelw., van *aanvuren.*

AANGEWAAID, verl. deelw., van *aanwaaijen.*

AANGEWAKKERD, verl. deelw., van *aanwakkeren.*

AANGEWASSEN, verl. deelw., van *aanwassen.* Voor aangegroeid: *aangewassen vet.*

AANGEWEND, verl. deelw., van *aanwenden. Aangewendde moeite.*

AANGEWEND, verl. deelw., van *aanwennen. Aangewende levenswijs.*

AANGEWENTELD, verl. deelw., van *aanwentelen.*

AANGEWERKT, verl. deelw., van *aanwerken.*

AANGEWEVEN, verl. deelw., van *aanweven.*

AANGEWEZEN, verl. deelw., van *aanwijzen.*

AANGEWOEKERD, verl. deelw., van *aanwoekeren.*

AANGEWONDEN, verl. deelw., van *aanwinden.*

AANGEWONNEN, verl. deelw., van *aanwinnen.*

AANGEWORPEN, verl. deelw., van *aanwerpen.*

AANGEWORTELD, verl. deelw., van *aanwortelen.*

AANGEWORVEN, verl. deelw., van *aanwerven.*
AANGEWREVEN, verl. deelw., van *aanwrijven.* Ook *aangevreven.*
AANGEWROCHT, zie *aangewerkt.*
AANGEWROET, verl. deelw., van *aanwroeten.*
AANGEWUIFD, verl. deelw., van *aanwuiven.*
AANGEZAAGD, verl. deelw., van *aanzagen.*
AANGEZAAID, verl. deelw., van *aanzaaijen.*
AANGEZAKT, verl. deelw., van *aanzakken.*
AANGEZAND, verl. deelw., van *aanzanden. Aangezandde wegen.*
AANGEZEGD, verl. deelw., van *aanzeggen.*
AANGEZEGELD, verl. deelw., van *aanzegelen.*
AANGEZEIKT, verl. deelw., van *aanzeiken.*
AANGEZEILD, verl. deelw., van *aanzeilen.*
AANGEZET, verl. deelw., van *aanzetten.*
AANGEZETEN, verl. deelw., van *aanzitten.*
AANGEZIEN, verl. deelw., van *aanzien.* Ook voor een voegwoord gebruikt: *aangezien het verhaal met de waarheid overeenkomt.*
AANGEZIGT, z. n., onz., *des aangezigts*, of *van het aangezigt*; meerv. *aangezigten.* Van *aanzien.* Voor *aangezigt* gebruikt men ook het eenvoudigere *gezigt.* Eigenlijk het voorste, gladde gedeelte van het menschlijke hoofd: *een schoon aangezigt — op zijn aangezigt vallen — ik ken hem van aangezigt — iemand in het aangezigt* (op eene onbeschaamde wijs) *tegenspreken.* Figuurlijk, voor tegenwoordigheid: *voor het aangezigt van God.* Ook wordt dit woord dikwijls, bij inkorting, zonder *ge* gebezigd: *het geeft de zaek een gansch ander aenzigt.* Vond.
AANGEZOCHT, verl. deelw., van *aanzoeken.*
AANGEZOET, verl. deelw., van *aanzoeten.*
AANGEZUURD, verl. deelw., van *aanzuren.*
AANGEZWEEFD, verl. deelw., van *aanzweven.*
AANGEZWOMMEN, verl. deelw., van *aanzwemmen.*
AANGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *gieten*: ik *goot aan*, heb *aangegoten.* Een vloeibaar gemaakt ligchaam, door gieten, met een ander ligchaam verbinden: *het eene stuk ijzers aan het andere gieten.*
AANGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl., met *hebben.* Van het scheidb. voorz. *aan* en *glijden: ik gleed aan, heb aan-*

aangegleden. *Glijden*, voor *gelijden*, van het verouderde *lijden*, dat *gaan*, *voordgaan* beteekende.

AANGLIMMEN, onz. w, ongelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *glimmen*. *Het vuur glom aan*, is *aangeglommen*.

AANGLINSTEREN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *glinsteren* : *ik glinsterde aan*, *heb aangeglinsterd*.

AANGLOEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *gloeijen* : *ik gloeide aan*, *heb*, of *ben*, *aangegloeid*.

Bedrijvend : *het ijzer aangloeijen*, d. i. gloeijend, of meer gloeijend, maken.

Onzijdig, met *zijn* : *het vuur is reeds aangegloeid*.

AANGLUREN, bedr. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *gluren* : *ik gluurde aan*, *heb aangegluurd*. Heimlijk aanzien.

AANGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier *tot*, *naar*, of *tegen* beteekent, en *gooijen* : *ik gooide aan*, *heb aangegooid*.

AANGORDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *gorden*, dat, buiten zamenstelling, weinig in gebruik is : *ik gordde aan*, *heb aangegord*. *Een zwaard aangorden*.

AANGORDING, z. n., v., *der*, of *van de aangording*; meerv. *aangordingen*. Van *aangorden*. Zie *ing*.

AANGRAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *naar*, *tot*, of *tegen* beteekent, en *graauwen* : *ik graauwde aan*, *heb aangegraauwd*.

AANGRAAUWER, z. n., m., *des aangraauwers*, of *van den aangraauwer*; meerv. *aangraauwers*. Van *aangraauwen*. Zie *er*.

AANGRENIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, of *tegen* beteekent, en *greniken* : *ik grenikte aan*, *heb aangegrenikt*.

AANGRENZEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *grenzen* : *ik grensde aan*, *heb aangegrensd*. *Aangrenzende landen*. — *Holland grenst aan Utrecht*.

AANGRIJNZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, zoo veel als *tot*, *naar*, of *tegen*, en *grijnzen* : *ik grijnsde aan*, *heb aangegrijnsd*.

AAN-

AANGRIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, zoo veel als *tot*, *naar*, en *grijpen: ik greep aan*, *heb aangegrepen*. Eigenlijk, iets met de opene hand aanvatten, en met de geſloten vuist vasthouden. *Hij greep een mes aan*. En in eenen ruimeren zin, iets *met de tanden*, of *met eene tang* aangrijpen.

Figuurlijk: *onze helden grepen het vijandlijke leger aan — verwondering greep mij aan — die ziekte heeft hem geweldiglijk aangegrepen*.

Van dit *aangrijpen* is het verouderde zelfſt. naamw. *aangrijp* afkomſtig, dat bij Kiliaan en Wachter voorkomt, in de beteekenis van geweldaddige aanranding van iets, dat eenes anderen eigendom is.

AANGRIJPER, z. n., m., *des aangrijpers*, of *van den aangrijper*; meerv. *aangrijpers*. Van *aangrijpen*. Zie *er*.

AANGRIJPING, z. n., v., *der*, of *van de aangrijping*; meerv. *aangrijpingen*. Van *aangrijpen*. Zie *ing*.

AANGRIMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat *tot*, *naar*, *tegen* beteekent, en *grimmen: ik grimde aan*, *heb aangegrimd*.

AANGROEI, z. n., m., *des aangroeis*, of *van den aangroei*; zonder meerv. Van *aangroeijen*.

AANGROEIJEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *groeijen: ik groeide aan*, *ben aangegroeid*. Voor wel opgroeijen: *dat kind*, *die boom*, *is wel aangegroeid*. Voor ergens aan vast groeijen: *die pruimen zijn aan elkander gegroeid*.

AANGROMMEN, bedr. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat zoo veel als *naar*, *tegen*, *tot*, beteekent, en *grommen: ik gromde aan*, *heb aangegromd*.

AANHAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *haken: ik haakte aan*, *heb aangehaakt*.

Bedrijvend: *hij haakte de eene keeten aan de andere*. — Onzijdig, met *hebben: zijne ſchaats heeft aan de mijne gehaakt*.

AANHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot,) en *halen*. *Ik haalde aan*, *heb aangehaald*.

Dit werkwoord wordt, in verſcheidene beteekenisſen gebezigd, b. v. voor naar zich toetrekken: *eene ſchuit aanhalen* — voor aanhouden: *de ganſche lading is aange-*

gehaald — voor verrigten, of uitvoeren: *ik kan dat alles niet aanhalen* — *daar is geen aanhalen aan* — voor aanlokken: *zij begint hem weer aantehalen* — voor bijbrengen: *hij haalt altoos oude schrijvers aan* — voor aanteekenen, aanstrepen: *zeven namen van de veertien moeten aangehaald worden.*

AANHALIG, bijv. n., *aanhaliger*, *aanhaligst*. Van *aanhalen*. *Een aanhalig* (aanlokkend, aanvallig) *kind*. Zie *ig*.

AANHALIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanhaligheid*; meerv. *aanhaligheden*. Van *aanhalig*. Zie *heid*.

AANHALING, z. n., v., *der*, of *van de aanhaling*; meerv. *aanhalingen*. Van *aanhalen*. Zie *ing*.

AANHANG, z. n., m., *des aanhangs*, of *van den aanhang*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanhangen*. Voor personen, die eenerlei bedoeling hebben: *eenen grooten aanhang maken*: — *de aanleggers van het oproer werden, met hunnen geheelen aanhang, gevangen genomen.*

AANHANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, in de beteekenis van zamenkoppeling en vereeniging, en *hangen*: *ik hing aan*, *heb aangehangen.*

Bedrijvend: *iets aan den wand hangen* — *hang uwen hoed aan den kapstok*. Figuurlijk: *zijn geld aan iets hangen*, besteden. — *De kat de bel aanhangen*, eene gevaarlijke, of bedenkelijke zaak ondernemen.

Onzijdig, met *hebben*: *mijn hoed heeft aan eenen spijker gehangen*. Ook figuurlijk: *de zaak hangt aan den spijker*, voor is verschoven, wordt nog niet afgedaan. — *Iemand aanhangen*, voor zeer met hem ingenomen zijn, het met hem houden. — Zoo ook, *die ziekte heeft hem, reeds vroeg, aangehangen*, getroffen. — *Zijn dood zal mij lang aanhangen*, in treurig nadenken bij mij zijn. — *Het hangt aan eenen zijden draad*, is zeer wisselvallig en onzeker. — *De gansche zaak hangt daaraan*, hangt daarvan af.

AANHANGER, z. n., m., *des aanhangers*, of *van den aanhanger*; meerv., *aanhangers*. Van *aanhangen*. Een voorstander, of navolger van iemand, of iemands gevoelen: *hij is een aanhanger van Plato*. Zie *er*.

AANHANGSEL, z. n., onz., *des aanhangsels*, of *van het aanhangsel*; meerv. *aanhangsels*. Van *aanhangen*. Eigenlijk, iets, dat aan eene andere zaak aangehangen wordt. In eene ruimere beteekenis genomen, iets, dat bij ee-

eene andere zaak gevoegd wordt: *het aanhangsel van een geschrift*, *boek*, enz. Zie *sel*.

AANHANGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhangster*; meerv. *aanhangsters*. Van *aanhangen*. Eene voorstandster, of navolgster. Zie *ster*.

AANHEBBEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan* en *hebben*: *ik had aan*, *heb aangehad*. *Hij heeft zijn beste kleed aan* — *wat zoudt gij daar aan hebben?* — In gemeenzame verkeering, en van het spel gesproken, beteekent *aanhebben* zoo veel als *verliezen*; b. v. *ik zal het waarschijnlijk aanhebben*, d. i. het spel verliezen.

AANHECHTEN, (ook *aanheften*, oul. *aanhaften*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging beteekent, en *hechten*: *ik hechtte aan*, *heb aangehecht*. Iets aan iets anders vastmaken.

AANHECHTING, z. n., v., *der*, of *van de aanhechting*; meerv. *aanhechtingen*. Van *aanhechten*. Zie *ing*.

AANHEER, verouderd z. n., m., beteekenende *grootvader*. Het voorzetsel *aan* geeft hier het begin en den oorsprong der zaak te kennen. *Aanheer* en *aanvrouw* zijn beiden in gebruik geweest, voor *grootvader* en *grootmoeder*, als de eersten, van welken anderen het leven ontvingen.

AANHEF, z. n., m., *des aanhefs*, of *van den aanhef*; zonder meerv. Van *aanheffen*. Voor het begin eener zaak, bijzonderlijk van een zangstuk: *de aanhef deugde niet*.

AANHEFFEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat het begin en den oorsprong eener zaak aanduidt, en *heffen*, oul. *heven*: *ik hief aan*, *heb aangeheven*. *Wie heeft den oproerkreet aangeheven*, begonnen? — *Ik zal aanheffen*, beginnen te zingen.

AANHEFFER, z. n., m., *des aanheffers*, of *van den aanheffer*; meerv. *aanheffers*. Van *aanheffen*. Zie *er*.

AANHEFFING, z. n., v., *der*, of *van de aanheffing*; meerv. *aanheffingen*. Van *aanheffen*. Zie *ing*.

AANHEFSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhefster*; meerv. *aanhefsters*. Van *aanheffen*. Zie *ster*.

AANHIJGEN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen,) en *hijgen*: *ik hijgde aan*, *heb aangehijgd*. Ook ongelijkvl.: *ik heeg aan*, *heb aangehegen*.

AANHIJSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb.

 voorz.

voorz. *aan* (naar, tot) en *hijschen: ik heesch aan, heb aangeheschen.* Ook gelijkvl.: *ik hijschte aan, heb aangehijscht.*

AANHITSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat kragt en nadruk aan het woord geeft, en *hitsen*: bij KILIAAN ook *hetsen*, van *heet*, *hitte: ik hitste aan, heb aangehitst. Aanhitsen* is dan zooveel als *aanvuren. Eenen hond aanhitsen.* Ook figuurlijk: *hij hitste den zoon tegen den vader aan.*

AANHITSER, z. n., m., *des aanhitsers*, of *van den aanhitser*; meerv. *aanhitsers.* Van *aanhitsen.* Zie *er.*

AANHITSING, z. n., v., *der*, of *van de aanhitsing*; meerv. *aanhitsingen.* Van *aanhitsen.* Zie *ing.*

AANHITSSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhitsster*; meerv. *aanhitssters.* Van *aanhitsen.* Zie *ster.*

AANHOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *hoogen: ik hoogde aan, heb aangehoogd.* Zoo veel als hooger maken: *ik zal dat land laten aanhoogen.*

AANHOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen beteekent, en *hoopen: ik hoopte aan, heb aangehoopt.* Zoo veel als ophoopen: *de aarde om de planten aanhoopen.*

AANHOOREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *hooren: ik hoorde aan, heb aangehoord. Aanhooren* (in eenen bedrijvenden zin) is dan zoo veel, als opmerkzaam hooren.

Bedrijvend: *eene redevoering aanhooren — hij hoort mij geern aan.*

Onzijdig: *het hoort aan u*, het is van u, het behoort u toe; in welke beteekenis dit woord bij KILIAAN niet gevonden wordt. WACHTER brengt het tot *hooren*, *gehooren*, (*pertinere*, *spectare ad aliquem*) zie *hooren.*

AANHOORER, z. n., m., *des aanhoorers*, of *van den aanhoorer*; meerv. *aanhoorers.* Van *aanhooren.* Zie *er.*

AANHOORIG, veroud. bijv. naamw., van het werkw. *aanhooren*, toebehooren. Het meerv. *aanhoorigen*, als zelfstandig, is in gebruik, voor huisgenoten, of hen, die tot zeker huis en geslacht behooren. Zie *hooren.*

AANHOORSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhoorster*; meerv. *aanhoorsters.* Van *aanhooren.* Zie *ster.*

AANHOUDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *houden: ik hield aan*, (van het oude *halden*) *heb aangehouden.*

Be-

Bedrijvend, terwijl het voorz. *aan* den zin versterkt: *de hand aan iets houden* — *schelmen aanhouden*, ophouden, verbergen — *verbodene gooderen aanhouden*, in beslag nemen — *zijnen rok aanhouden*, aan het lijf houden.

Onzijdig, met *hebben*, voor volharden, voordduren, aandringen, in welke beteekenis het voorz. *aan* eene beweging in eene plaats aanduidt: *de regen heeft den ganschen nacht aangehouden* — *ik zal zoo lang aanhouden, als ik kan* — *zij houden sterk bij mij aan om die zaak.* Voor aangehouden worden: *de schuit zal hier aanhouden*, aanleggen.

AANHOUDER, z. n., m., *des aanhouders*, of *van den aanhouder*; meerv. *aanhouders*. Van *aanhouden*. Zie *er*.

AANHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de aanhouding*; meerv. *aanhoudingen*. Van *aanhouden*. Zie *ing*.

AANHOUDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanhoudster*; meerv. *aanhoudsters*. Van *aanhouden*. Zie *ster*.

AANHUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *huilen*: *ik huilde aan, heb aangehuild.*

AANHUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *huwen*: *ik huuwde aan, heb aangehuuwd.*

AANJAGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *jagen*: *ik joeg aan, heb aangejaagd*

Bedrijvend: *de koeijen aanjagen*, aandrijven — *iemand eenen schrik aanjagen.*

Onzijdig, met *hebben*, voor sterk aanrijden: *hij heeft hard aangejaagd.*

AANJUICHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *juichen*: *ik juichte aan, heb aangejuicht*. Voor dit *aanjuichen* verkiest het gemeene gebruik *toejuichen.*

AANKANTEN, wederk. w., gelijkvl., *zich aankanten*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen) en *kanten*, kantig maken: *ik kantte mij aan, heb mij aangekant*. *Zich tegen iets aankanten* is dan zoo veel, als zich tegen den kant, of de zijde, van iets stellen, zich tegen iets verzetten. *Ik zal mij, zoo veel ik kan, tegen hem aankanten.*

AANKIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *kijken*: *ik keek aan, heb aangekeken.*

AANKLAAGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanklaagster*; meerv. *aanklaagsters*. Van *aanklagen*. Zie *ster*.

AANKLAGE, z. n., v., *der*, of *van de aanklage*; zonder meerv. Beschuldiging: *zij schreven eene aanklage tegen* enz. BIJBELVERT. Zie *aanklagt*.

AANKLAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klagen*: *ik klaagde aan*, *heb aangeklaagd*. *Iemand bij den Regter aanklagen*. Figuurlijk, voor, van een misdrijf beschuldigen, of schuldig verklaren: *zijn geweten klaagt hem aan* — *thands moet ik mijne eigene dwaasheid aanklagen*. Het onderscheid tusschen *aan iemand klagen*, en *iemand aanklagen*, is merkbaar genoeg.

AANKLAGER, z. n., m., *des aanklagers*, of *van den aanklager*; meerv. *aanklagers*. Van *aanklagen*. Een persoon, die iemand aanklaagt, bijzonderlijk bij den Regter. *Algemeene aanklager*. Zie *er*.

AANKLAGT, z. n., v., *der*, of *van de aanklagt*; meerv. *aanklagten*. Van *aanklagen*. Eene tegen iemand ingebragte beschuldiging. Ook voor het geschrift, waarin zoodanige aanklagt, of beschuldiging, vervat is.

AANKLAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klampen*: *ik klampte aan*, *heb aangeklampt*. Met klampen aan iets vastmaken. Voor op zijde schieten, aan boord leggen: *iemand aanklampen*, *een schip aanklampen*, *aan boord klampen*. Voor zich met iemand inlaten: *hij zal mij niet ligtlijk aan boord klampen*.

AANKLEEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kleeden*; *ik kleedde aan*, *heb aangekleed*. Kleederen aantrekken: *iemand aankleeden*, *zich aankleeden*.

AANKLEEFSEL, z. n., onz., *des aankleefsels*, of *van het aankleefsel*; meerv *aankleefsels*. Van *aankleven*. Het gene, dat aan iets kleeft. Ook voor het gene, dat tot eene zaak behoort; doch dan is het woord *aankleve* meest in gebruik. Zie *sel*.

AANKLEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *klemmen*: *ik klemde aan*, *heb aangeklemd*. Iets tegen iets aanklemmen, of vast drukken. Ook figuurlijk: *zijne stelling met de duchtigste bewijzen aanklemmen*, verdedigen, staven.

AANKLEVE, z. n., v., *der*, of *van de aankleve*; zonder meerv. Van *aankleven*. *De zaak met hare gansche aankleve*. In het gebruik zegt men *met den aankleve van dien*.

AAN-

AANKLEVEN, bedr. en onzijdig w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *kleven: ik kleefde aan, heb aangekleefd.*

Bedrijvend, iets met kleeffel aan iets anders vastmaken: *een papier tegen den muur aankleven*, aanplakken.

Onzijdig, met *hebben*, door middel van kleeffel aan iets vastgemaakt zijn: *het papier kleeft aan den wand.* Ook in eene ruimere beteekenis: *de klitten kleven aan de kleederen.* Figuurlijk: *de wereld, eene vrouw, eenen man, aankleven*, aanhangen, beminnen; — op eene zedenlijke wijs naauw met iets verbonden zijn: *die ongeschiktheid heeft hem, van zijne jeugd af, aangekleefd.*

AANKLOPPEN, onz. w., met het hulpw. *hebben*, gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kloppen: ik klopte aan, heb aangeklopt. Aan de deur kloppen.* Ook overdragtiglijk: *bij iemand aankloppen*, aanzoek doen om eene zaak: *ik zal nog eens bij hem aankloppen.*

AANKLOUWEN, (opklouwen) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *klouwen: ik klouwde aan, heb aangeklouwd.* Een woord, bij de Tuinlieden gebruiklijk: *den tuin aanklouwen.*

AANKNEEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kneeden: ik kneedde aan; heb aangekneed. Het eene deeg aan het andere kneeden.*

AANKNIELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpwoord *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* en *knielen: ik knielde aan, ben aangeknield. Zij waren ten outer aangeknield.* Vond.

AANKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knijpen: ik kneep aan, heb aangeknepen.* Iets door knijpen nader aan iets anders brengen.

AANKNIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knikken: ik knikte aan, heb aangeknikt.* Het gemeene gebruik verkiest *toeknikken.*

AANKNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *knoopen: ik knoopte aan, heb aangeknoopt.* Door middel van eenen knoop aan iets vastmaken. *Den eenen draad aan den anderen knoopen.* Figuurlijk: *zijne reden goed aan elkander knoopen*, verbinden.

AANKOMELING, z. n., m. en v., *des aankomelings*, of *van den aankomeling*, — *der*, of *van de aankomeling*; meerv. *aankomelingen.* Van *aankomen.* Alle zelfst. naamwoorden, van grondwoorden afgeleid, en in *ling* uitgaande,

de, zijn *manl.*, wanneer men dezelven van *mannen*, en *vrouwl.*, wanneer men die van *vrouwen* gebruikt. Zoo zegt men, b. v. van eenen jongeling, die nog maar korten tijd, in het eene of andere vak van wetenſchappen onderwijs genoten heeft: *hij is een aankomeling*, en van een meisje: *zij is eene aankomeling*. Zie *ling*.

AANKOMEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *komen*: *ik kwam aan, ben aangekomen*. Nader komen, naderen: *ik zag hem van verre aankomen. Wanneer zult gij bij mij aankomen?* aan huis komen. *De dag komt aan*, nadert, breekt aan. *De ſchuit kan hier niet aankomen*, aanleggen. *Die ziekte is mij langzamerhand aangekomen*, overgekomen. *Dat kind komt, van dag tot dag, aan*, groeit, wordt groot. *Hoe zoude hij aan dat geld komen?* bekomen, verkrijgen. *De goederen, die haar door erfenis, of anderszins, zijn aangekomen*, haar eigendom geworden. HOOFT. Ook in den zin van het werklijke beſtaan eener zaak te verwachten, maar met *op*, en het werkw. *laten*: *hij laat alles op het uiterſte aankomen — ik kan het op zijn oordeel niet laten aankomen — een dwaas laat alles maar op het geluk aankomen*: voor den grond van iets bevatten, het voorwerp eener handeling zijn; in welke beteekenis *aankomen*, meestendeels, als een onperſoonlijk werkw. voorkomt, en met *op* gebruikt wordt: *het komt alles maar op mij aan — het komt hier op mijne eer aan, het komt op geenen enkelen dag aan*.

De gebiedende wijs van *aankomen* wordt dikwerf als een bijwoord gebruikt: *kom aan, komt aan*, welaan, lustig.

AANKOMST, z. n., v., *der*, of *van de aankomst*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankomen*.

AANKONDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *kondigen*, van *kondig* (kundig) bekend: *ik kondigde aan, heb aangekondigd*. Op eene plegtige wijs aanzeggen, bekend maken. Met den derden naamval des perſoons, en den vierden der zaak: *iemand het doodvonnis aankondigen*. Figuurlijk: *de avondſter kondigt hun het einde van den arbeid aan*.

AANKONDIGER, z. n., m., *des aankondigers*, of *van den aankondiger*; meerv. *aankondigers*. Van *aankondigen*. Zie *er*.

AANKONDIGING, z. n., v., *der*, of *van de aankondiging*; meerv. *aankondigingen*. Van *aankondigen*. Zie *ing*.

AANKONDIGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aankon-*

kondigster; meerv. *aankondigsters*. Van *aankondigen*. Zie *ster*.

AANKOOP, z. n., m., *des aankoops*, of *van den aankoop*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankoopen*. Door aankoop eigenaar van iets worden.

AANKOOPEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan* en *koopen*: *ik kocht aan*, *heb aangekocht*. Door koopen in eigendom verkrijgen: *hij kocht een landgoed aan*.

AANKOPPELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, in de beteekenis van vereeniging, en *koppelen*: *ik koppelde aan*, *heb aangekoppeld*. Zamenbinden: *hij moet de honden aan elkander koppelen*. Ook figuurlijk, maar in den gemeenen spreektrant: *hij heeft mij aan zijne zuster gekoppeld*, tusschen mij en zijne zuster een huuwlijk bewerkt.

AANKOPPELING, z. n., v., *der*, of *van de aankoppeling*; meerv. *aankoppelingen*. Van *aankoppelen*. Zie *ing*.

AANKRAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *krammen*: *ik kramde aan*, *heb aangekramd*. Door middel van krammen aan iets vastmaken.

AANKRIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *krijten*: *ik kreet aan*, *heb aangekreten*. Gemeenlijk van kinderen: *het wichtje krijt zijne moeder aan*. Anders gebruikt men *aanschreijen*.

AANKRUIJEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kruijen*: *ik krooi aan*, *heb aangekrooijen*. In Amstelland wordt dit woord gelijkvl. gebruikt: *kruide aan*, *aangekruid*. Door kruijen nader brengen.

AANKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *kruipen*: *ik kroop aan*, *ben aangekropen*. Kruipende tot iets naderen.

AANKWAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *kwakken*, doch gewoonlijk met *tegen*: *ik kwakte aan*, *heb* en *ben aangekwakt*.

Bedrijvend: *hij heeft hem tegen den muur aangekwakt*, aangesmeten.

Onzijdig, met *zijn*: *hij viel en kwakte tegen den muur aan* — *hij is tegen den wand aangekwakt*. In gemeenzamen stijl alleen gebruiklijk.

AANKWEEKELING, z. n., m. en v., *des aankweekelings*, of *van den aankweekeling* — *der*, of *van de aankweekeling*; meerv. *aankweekelingen*. Van *aankweeken*. Een

Een jonge telg, of plant. Ook voor iemand, die tot de eene of andere kunst, of wetenschap, opgeleid wordt. Zie over het gemeene geslacht der woorden, in *ling* uitgaande, *aankomeling*, en *ling*.

AANKWEEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *kweeken*, met zorg en vlijt kweeken, opkweeken: *ik kweekte aan, heb aangekweekt*. Jonge planten en boomen aankweeken; *die pruimenboomen heb ik zelf aangekweekt*. In eene ruimere beteekenis: *goede neigingen aankweeken*.

AANKWEEKER, z. n., m., *des aankweekers*, of *van den aankweeker*; meerv. *aankweekers*. Van *aankweeken*. Zie *er*.

AANKWEEKING, z. n., v., *der*, of *van de aankweeking*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aankweeken*. Zie *ing*.

AANKWEEKSTER, z. n., v., *der*, of *van de aankweekster*; meerv. *aankweeksters*. Van *aankweeken*. Zie *ster*.

AANKWISPELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *kwispelen*, van *kwispel*, dat oudtijds eenen staart beteekende: *ik kwispelde aan, heb aangekwispeld*. *Aankwispelen* is, eigenlijk, zekere beweging met den staart maken, het welk sommigen beesten, en voornaamlijk den honden eigen is, tot een bewijs van vriendschap en *vleijerij*. Zie *kwispelen*, *kwispelstaarten*.

AANLAGCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *lagchen*: *ik lachte aan, heb aangelagchen*. *Iemand vriendlijk aanlagchen*. Ook figuurlijk, voor zich omtrent iemand gunstig, liefderijk betoonen: *het geluk lacht hem allerwegen aan*: — aangename gewaarwordingen verwekken: *stille vreugd lacht mij aan*.

AANLANDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz, *aan*, (naar, tot) en *landen*, van *land*: *ik landde aan, ben aangeland*. Aan land varen, komen, in de scheepvaart gebruiklijk. *De schepen zijn aangeland*.

AANLANDING, z. n., v., *der*, of *van de aanlanding*. Het meerv is niet in gebruik. Van *aanlanden*. Zie *ing*.

AANLANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *langen*: *ik langde aan, heb aangelangd*. Aanreiken, overreiken: *lang mij dat boek eens aan*.

AANLAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, in den zin van zamenkoppeling, en *lappen*, van

van *lap*: *ik lapte aan*, *heb aangelapt*. Met lappen aan elkander maken: *een kleed aanlappen*.

AANLASSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling beteekent, en *lasschen*: *ik laschte aan*, *heb aangelascht*. Met lasschen aan elkander hechten. *Hij heeft hier een stuk aangelascht*, aangesmeed, aangenaaid.

AANLATEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *laten*: *ik liet aan*, *heb aangelaten*. Bij dit woord wordt een ander woord ondersteld: *ik zal hem zijnen rok nu maar aanlaten*, voor laten aanhouden — *ik weet niet*, *of ik den lap daar afsnijden*, *of aanlaten wil*, voor aangehecht, aan vast laten.

AANLEEREN, onz. w., gelijkvl., met *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin van het woord versterkt, en *leeren*: *ik leerde aan*, *heb aangeleerd*. Toenemen met leeren: *de kinderen beginnen wel aanteleeren*.

AANLEG, z. n., m., *des aanlegs*, of *van den aanleg*. Zonder meerv. Van *aanleggen*. Het ontwerp eener zaak: *de aanleg van een huis*, *van eenen tuin*, *van een schilderstuk*, enz. Toeleg, bedoeling: *ik wist zijnen aanleg te verijdelen*, *zoodra ik die gewaarwerd*. Natuurlijke geschiktheid, of bekwaamheid tot iets: *hij heeft eenen ongemeenen aanleg tot de dichtkunst*.

AANLEGGEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *leggen*: *ik legde aan*, *heb aangelegd*. Hiervoor gebruikt men ook: *ik leide aan*, *heb aangeleid*. Zie *leggen*.

Bedrijvend: de eene zaak digt aan de andere leggen, in verscheidene, zoo wel eigenlijke als figuurlijke beteekenissen: *een kind aan de borst leggen*, *eenen hond aan de ketting leggen*, *vuur aanleggen*. — *De hand aan iets leggen*, deze spreekwijs is zeer oud, in de beteekenis van eenen persoon, of eene zaak geweldddadig aangrijpen; zoo zeide reeds TATIAAN (*vers. theot. Harm. Euang. cap.* 184) *inti legitun iro hant in then Heilant*. Thands zegt men in dezen zin, *de handen aan iemand*, of *iets slaan*; en men bezigt de spreekwijs *de hand aan iets leggen*, voor eene zaak werklijk beginnen te behandelen. *De laatste hand aan iets leggen* is zoo veel als de laatste gedaante aan eene zaak geven, dezelve voltooijen. *Iets wel aanleggen*, bestieren — *zijn geld tot iets aanleggen*, besteden — *zijne kragten aanleggen*, aanwenden — *eene stad*, *een dorp aanleggen*, de eerste inrigting daartoe maken — *rijtuig aan-*

aanleggen, beginnen te houden — *aanleggen in regte*, zijn regt vervolgen.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *aanleggen*, zich gereed maken, om te schieten: *leg aan* — *op iets aanleggen*, de noodige middelen ter bereiking van zeker oogmerk aanwenden: *doch legt daar vrij op aan*, J. DE DECKER: ook zegt men *hij leg het daarop aan* — *met iemand aanleggen*, zich inlaten, affpraak maken (in eenen kwaden zin) — *de schuit moet hier aanleggen*, stil houden, aan den wal leggen.

AANLEGGER, z. n., m., *des aanleggers*, of *van den aanlegger*; meerv. *aanleggers*. Van *aanleggen*. De ontwerper, veroorzaker van iets: *hij is de aanlegger van die zaak*. *Aanlegger in regte*, eischer. Zie *er*.

AANLEGGING, z. n., v., *der*, of *van de aanlegging*; meerv. *aanleggingen*. Van *aanleggen*. Zie *ing*.

AANLEGSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanlegster*; meerv. *aanlegsters*. Van *aanleggen*. Zie *ster*.

AANLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *leiden*: *ik leidde aan*, *heb aangeleid*. *De paarden aanleiden*. In eene uitgestrektere beteekenis: *eenen boom aan den muur leiden*, binden. Het bedr. deelw. *aanleidend*, komt in de beteekenis van aanleiding, gelegenheid gevend voor, b. v. *de aanleidende oorzaak*.

AANLEIDER, z. n., m., *des aanleiders*, of *van den aanleider*; meerv. *aanleiders*. Van *aanleiden*. Hij, die aanleidt, in alle de beteekenissen van het werkw. Zie *er*.

AANLEIDING, z. n., v., *der*, of *van de aanleiding*; meerv. *aanleidingen*. Van *aanleiden*. Het aanleiden, in alle de beteekenissen van het werkw. *Onder aanleiding* (begunstiging, medewerking) *van Alaba*. HOOFT. — *Aanleiding* (opleiding, aanwijzing) *ter nederduitsche spraakkunst*. Meestal komt dit woord voor, in de beteekenis van *gelegenheid*: *iemand aanleiding tot iets geven*. Zie *ing*.

AANLEIDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanleidster*; meerv. *aanleidsters*. Van *aanleiden*. In alle de beteekenissen van het werkw. Zie *ster*.

AANLENEN, zie *aanleunen*.

AANLENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *lengen*: *ik lengde aan*, *heb aangelengd*. Eene vloeibare stof met eene andere vermengen, en daardoor dunner maken.

AAN-

AANLEUNEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het fcheidb. voorz. *aan* (tot, tegen) en *leunen*, (lenen): *ik leunde aan, heb aangeleund*. Angelfakf. *onhlinian*, alem. *anahlinen*. — *Aan den wand leunen, tegen eenen boom aanleunen*. Figuurlijk: *zich iets laten aanleunen*, d. i. het gene dat anderen ons, boven verdienften, toefchrijven, zich toeeigenen.

AANLICHTEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat den oorfprong en het begin der zaak aanduidt, en *lichten*: *ik lichtte aan, heb aangelicht*. Beginnen te lichten, fchijnen: *de dag licht aan*, breekt aan.

AANLIGGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, (tot, tegen) en *liggen*: *ik lag aan, heb aangelegen*. *De hond ligt aan de deur*, — *aan de tafel liggen*, gelijk de Ouden.

AANLIGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ligten*, tillen: *ik ligtte aan, heb aangeligt*. Iets naar iets anders toeligten. *Ligt dat blok wat aan*.

AANLIJDEN, door Hooft en G. Brandt verkeerdlijk gebruikt, voor *lijden*. Zie *lijden*.

AANLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *lijmen*: *ik lijmde aan, heb aangelijmd*. Iets, met lijm, aan iets anders verbinden.

AANLOEVEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *loeven*: *ik loefde aan: heb aangeloefd*. Een woord, in de fcheepvaart gebruiklijk.

AANLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat hier den zin van het woord fterker maakt, en *lokken*: *ik lokte aan, heb aangelokt*. Eigenlijk naar zich lokken. *Eenen hond, een kind aanlokken*. *Iemand met fchoone woorden aanlokken*, in zijn belang overhalen. *Indien de zondaars u aanlokken*, trachten te verleiden. Bijbelvert.

AANLOKKER, z. n., m., *des aanlokkers*, of *van den aanlokker*; meerv. *aanlokkers*. Van *aanlokken*. Zie *er*.

AANLOKKING, z. n., v., *der*, of *van de aanlokking*; meerv. *aanlokkingen*. Van *aanlokken*. Zie *ing*.

AANLOKLIJK, bijv. n., *aanloklijker*, *aanloklijkst*. Van *aanlokken*. *Een aanloklijk* (bevallig) *kind*. Zie *lijk*.

AANLOKLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanloklijk-*

lijk-

ſlijkheid; meerv. *aanloklijkheden*. Van *aanloklijk*. Bevalligheid. Zie *heid*.

AANLOKSEL, z. n., onz., *des aanlokſels*, of *van het aanlokſel*; meerv. *aanlokſels*. Van *aanlokken*. Zie *ſel*.

AANLOKSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanlokſter*; meerv. *aanlokſters*. Van *aanlokken*. Zie *ſter*.

AANLONKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (tot, naar, tegen) en *lonken*: *ik lonkte aan*, *heb aangelonkt*.

AANLOOP, z. n., m., *des aanloops*, of *van den aanloop*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanloopen*. *Eenen aanloop nemen*, d. i. eenige ſchreden terugtreden, om met kragt op iets te kunnen aanloopen. *Om de vaart van den aanloop te ſtuiten*. Hooft. *Veel aanloop hebben*, door vele menſchen bezocht worden.

AANLOOPEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *loopen*: *ik liep aan*, *heb aangeloopen*.

Bedrijvend: *iemand aanloopen*, (met den vierden naamval) naar iemand toeloopen, doch alleenlijk in de beteekenis van zich met eenig verzoek, of eenige bede bij iemand vervoegen: *bidt niet voor dit volk*, *noch en loopt mij niet aan*. Bijbelvert. — *Den God van Isrel ſmeekte en aanliep door gebeden*. N. Versteeg.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *de ſoldaten liepen aan*, (op den vijand) — *hij is*, *met zijn hoofd*, *tegen den muur aangeloopen* — *gij moet hard aanloopen*, voordloopen. Figuurlijk: *dat loopt tegen de gezonde rede aan*, ſtrijdt met de gezonde rede — *hij zal daarover aanloopen*, ſlecht ontvangen, bejegend worden — *het is reeds te lang aangeloopen*, (van den tijd) het heeft reeds te lang geduurd.

AANMAANSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanmaanſter*; meerv. *aanmaanſters*. Van *aanmanen*. Zie *ſter*.

AANMAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling, of verbinding, aanduidt, en *maken*: *ik maakte aan*, *heb aangemaakt*. Het eene met het andere verbinden, aanzetten: *hij heeft daar een nieuw ſtuk aangemaakt*. Zoo zegt men ook *vuur aanmaken*, d. i. vuur met andere brandſtof verbinden, of zamenvoegen, en daardoor meer vuur maken.

AANMANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin des woords verſterkt, en *manen*: *ik maande aan*, *heb aangemaand*. Aanzetten, aanporren: *iemand tot de deugd aanmanen*. Voor dit *aanmanen*, gebruikt men, veelal, *vermanen*, *opwekken*. AAN-

AANMANER, z. n., m., *des aanmaners*, of *van den aanmaner*; meerv. *aanmaners*. Van *aanmanen*. Zie *er*.

AANMANING, z. n., v., *der*, of *van de aanmaning*; meerv. *aanmaningen*. Van *aanmanen*. Zie *ing*.

AANMARSCH, z. n., m., *van den aanmarsch*; het meerv. is niet in gebruik. Van het fransche woord *marche*, en het nederduitsche voorz. *aan*. Optogt, of aanrukking van krijgsvolk. *Het leger is in aanmarsch*. Zie *marsch*.

AANMATIGEN, (zich) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin des woords versterkt, en *matigen*, misschien voor *magtigen*: *ik matigde mij aan*, *heb mij aangematigd*. Zich wederregtlijk iets toeeigenen. *Zich de regering — eenen eernaam* enz. *aanmatigen*.

Men zoude dit woord, (even als vele Hoogduitschers hun *anmassen* van *mass*, *messen*) van *maat*, *meten* kunnen afleiden, als beteekenende *zich zijn deel toemeten*; welke afleiding VONDEL schijnt voorgestaan te hebben, gebruikende daarom *aanmeten* voor *aanmatigen*: *voorts 't ankersmeden zich aanmeeten de Thijrrenen*. POEZ. Doch de gissing dat het van het woord *magt* zijnen oorsprong ontleent, en hetzelfde is, als het oude gothische *anamathian*, bemagtigen, met geweld ontrukken, is waarschijnlijker.

AANMATIGING, z. n., v., *der*, of *van de aanmatiging*; meerv. *aanmatigingen*. Van *aanmatigen*. Zie *ing*.

AANMELDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *melden*: *ik meldde aan*, *heb aangemeld*. *Iemand aanmelden — iemand iets aanmelden — zich aanmelden — zich laten aanmelden — zich tot iets aanmelden*, persoonlijk aanbieden.

AANMENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier de beteekenis van een langzaam toenemen heeft, en *mengen*: *ik mengde aan*, *heb aangemengd*. *Aanmengen* is dan zoo veel als een weinig vermengen.

AANMENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *mennen*, met den toom bestieren: *ik mende aan*, *heb aangemend*. *De paarden aanmennen*.

AANMERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *merken*: *ik merkte aan*, *heb aangemerkt*. In overweging nemen, gadeslaan: *vele dingen aanmerken*, *die anderen onachtzaam voorbij-*

gaan. De Bijbelv. gebruiken het voorz. *aan* in *aanmerken*, ook somwijle als onscheidbaar: *aanmerkt dat alles!* — *aanmerkt de lelien des velds*, enz.

AANMERKER, z. n., m., *des aanmerkers*, of *van den aanmerker*; meerv. *aanmerkers*. Van *aanmerken*. Zie *er*.

AANMERKING, z. n., v., *der*, of *van de aanmerking*; meerv. *aanmerkingen*. Van *aanmerken*. Zie *ing*.

AANMERKLIJK, bijv. n. en bijw., *aanmerklijker*, *aanmerklijkst*. *Eene aanmerklijke gebeurdtenis* — *het aanmerklijkste van alles is* enz. Ook als bijw. gebruikt: *het verschilde aanmerklijk veel* — *de zaak was aanmerklijk van natuur veranderd.* Zie *lijk*.

AANMERKSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanmerkster*; meerv. *aanmerksters*. Van *aanmerken*. Zie *ster*.

AANMETSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *metselen*: *ik metselde aan*, *heb aangemetseld*. *Eenen muur aan een gebouw metselen*.

AANMINLIJK, bijv. n., en bijw., *aanminlijker*, *aanminlijkst*. Van het zinversterkende voorz. *aan* en *minlijk* *Eene aanminlijke schoonheid*. Ook als bijw. gebruikt: *zij ziet er aanminlijk uit*. Zie *lijk*.

AANMINLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanminlijkheid*; meerv. *aanminlijkheden*. Van *aanminlijk*. Zie *heid*.

AANMINNIG, hetzelfde als *aanminlijk*. Zie *ig*.

AANMINNIGHEID, hetzelfde als *aanminlijkheid*. Zie *heid*.

AANMINNIGLIJK, hetzelfde als *aanminlijk*, bijw. Zie *lijk*.

AANMOEDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *moedigen*: *ik moedigde aan*, *heb aangemoedigd*. *Iemand tot iets aanmoedigen*, aanzetten. Ons woord aanmoedigen heeft met het hoogd. *anmuthen* niets gemeen, gelijk Wachter verkeerdlijk gelooft. Het komt eigenlijk van ons *moedig*, en dit van het oude *moeden*, en beteekent zoo veel als *moedig maken*, *opwekken*, *aanvuren*.

AANMOEDIGER, z. n., m., *des aanmoedigers*, of *van den aanmoediger*; meerv. *aanmoedigers*. Van *aanmoedigen*. Zie *er*.

AANMOEDIGING, z. n., v., *der*, of *van de aanmoediging*; meerv. *aanmoedigingen*. Van *aanmoedigen*. Zie *ing*.

AANMOEDING, (bij Kiliaan *aanmoedinghe*) een oud z. n., v., van het oude *moeden*, moed geven.

AAN-

AANNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidende, en *naaijen: ik naaide aan, heb aangenaaid.* Door naaijen, of door middel van eene naad, aan iets vastmaken: *eene mouw aan eenen rok naaijen.* — *Gij zult mij geene ooren aannaaijen*, ſpreekw. voor misleiden, bedriegen.

AANNADEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn: ik naderde aan, ben aangenaderd.* Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *naderen*, van den vergrootenden trap *nader.* *Aannaderen* is derhalve zoo veel als nader komen. *Ik zag het leger aannaderen.* In eenen figuurlijken zin: *de aannaderende winter* — *terwijl het gevaar aannaderde.*

AANNADERING, z. n., v., *der*, of *van de aannadering.* Het meerv. is niet in gebruik. Van *aannaderen.* Zie *ing.*

AANNAGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling aanduidt, en *nagelen: ik nagelde aan, heb aangenageld.* Iets met nagelen vastmaken.

AANNEEMLIJK, bijv. n., *aanneemlijker*, *aanneemlijkst.* Van *aannemen.* Het gene aangenomen kan worden, of behoort aangenomen te worden. *Een aanneemlijke voorſlag.* Zie *lijk.*

AANNEEMLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanneemlijkheid;* zonder meerv. Van *aanneemlijk* De eigenſchap, door welke eene zaak aanneemlijk is: *ik ben van de aanneemlijkheid der voorwaarde overtuigd.* Zie *heid.*

AANNEMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *nemen: ik nam aan, heb aangenomen.* Dit woord heeft vele onderſcheidene, zoo eigenlijke als figuurlijke beteekenisſen.

Bedrijvend, voor aanvaarden, ontvangen: *geld van iemand aannemen* — *geſchenken aannemen* — *neem dit boek eens aan.* In eenen uitgeſtrekteren zin: *een ambt*, *eenen wisſelbrief*, *eenen last aannemen.* Verder: *eene verontſchuldiging aannemen*, daarmede te vreden zijn, *eene uitnoodiging aannemen*, daarin bewilligen, *het gene gij daar zegt, kan ik niet aannemen*, gelooven: — *goeden raad aannemen*, denzelven billijken en opvolgen: — *een kind aannemen*, tot zich nemen, om het optevoeden: — *iemand in genade aannemen*, hem zijne misdaad kwijtſchelden,

den, en met hem in vorige verbindtenis treden: — *eenen arts, biechtvader, regtsgeleerden, taalmeester* enz. *aannemen*, zich, voor eenen tijd, aan derzelver dienst, geleide, onderwijs, enz. toebetrouwen: *eene reis aannemen*, aanvangen, ondernemen; *de reis aannemen*, sterven, (in gemeene spreektaal): *krijgsvolk aannemen*, werven: *iets aannemen*, op zich nemen, om het te maken, of te leveren.

Onzijdig, voor toenemen: *de leerlingen nemen wel aan*, vorderen wel, nemen wel toe in het gene zij leeren.

AANNEMER, z. n., m., *des aannemers*, of *van den aannemer*; meerv. *aannemers*. Van *aannemen*. Zie *er*.

AANNEMING, z. n., v., *der*, of *van de aanneming*; meerv. *aannemingen*. Van *aannemen*. Zie *ing*.

AANNOOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *noopen*: *ik noopte aan, heb aangenoopt*. Aanmoedigen, uitlokken.

AANPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *pakken*: *ik pakte aan, heb aangepakt*. Met geweld aangrijpen. *Pak mij zoo niet aan*. Insgelijks van de honden, voor aanvallen: *die hond pakt alle menschen aan*. Ook figuurlijk voor opzetlijk zijne rede tot iemand wenden: *overal, waar hij mij ontmoet, pakt hij mij aan*.

AANPAKKER, z. n., m., *des aanpakkers*, of *van den aanpakker*; meerv. *aanpakkers*. Van *aanpakken*. Zie *er*.

AANPALEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *palen*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik paalde aan, heb aangepaald*. Aangrenzen: *zijn land paalt aan het mijne — aanpalende volkeren*.

AANPASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *passen*: *ik paste aan, heb aangepast*. Van kleederen enz. Voor beproeven, of iets wel passe: *ik zal hem het kleed eens aanpassen — hij heeft zijne schoenen aangepast*.

AANPERSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *persen*: *ik perste aan, heb aangeperst*.

AANPIEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *piepen*: *ik piepte aan, heb aangepiept*.

AANPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging betee-

teekent, en *plakken: ik plakte aan, heb aangeplakt.* Voor aankleven: *eene bekendmaking, of waarschouwing, aanplakken.* Overdragtiglijk voor te duur verkoopen: *ik zal het hem wel aanplakken*, aansmeren.

AANPLAKKER, z. n., m., *des aanplakkers*, of *van den aanplakker*; meerv. *aanplakkers.* Van *aanplakken.* Zie *er.*

AANPLANTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *planten: ik plantte aan, heb aangeplant. Boomen aanplanten.*

AANPLEISTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging beteekent, en *pleisteren: ik pleisterde aan, heb aangepleisterd.*

AANPLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling aanduidt, en *ploegen. Een stuk land aan zijnen akker ploegen*, door ploegen met zijnen akker verbinden.

AANPORREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *porren: ik porde aan, heb aangepord.* Sterk aanzetten: *iemand tot iets aanporren.*

AANPORRER, z. n., m., *des aanporrers*, of *van den aanporrer*; meerv. *aanporrers.* Van *aanporren.* Zie *er.*

AANPORRING, z. n., v., *der*, of *van de aanporring*; meerv. *aanporringen.* Van *aanporren.* Zie *ing.*

AANPORSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanporster*; meerv. *aanporsters.* Van *aanporren.* Zie *ster.*

AANPRATEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *praten: ik praatte aan, heb aangepraat. Hij weet zijne waren wel aantepraten.*

AANPREKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *preken*: (van *prediken*) *ik preekte aan, heb aangepreekt.* Smaaklijk, of aanneemlijk trachten te maken: *hij heeft mij die boeken al weder aangepreekt.*

AANPRIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin sterker maakt, en *prijzen: ik prees aan, heb aangeprezen.* Iets prijzen, met oogmerk, om anderen tot aanneming van hetzelve te bewegen: *men heeft mij dit boek — dezen man, zeer aangeprezen.* In de middeleeuw werd *appretiari*, in het latijn, voor *aanprijzen* gebruikt.

AANPRIJZING, z. n., v., *der*, of *van de aanprijzing*; meerv. *aanprijzingen.* Van *aanprijzen.* Zie *ing.*

AANPUNTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *punten*, van *punt*: *ik puntte aan*, *heb aangepunt*. Eene punt aan iets maken: *een mes aanpunten*. In gemeene spreektaal gebruikt men *iemand aanpunten*, figuurlijk, voor iemand in eene woordenwisseling, of eenen woordenstrijd, inwikkelen: *zoo dra ik hem ontmoet*, *zal ik hem aanpunten*.

AANRADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *raden*: *ik ried aan*, *heb aangeraden*. Door goeden raad tot iets trachten te bewegen: *den vrede aanraden* — *ik heb het*, *op zijn aanraden*, *gedaan* — *men heeft mij dezen koop niet aangeraden*.

AANRADER, z. n., m., *des aanraders*, of *van den aanrader*; meerv. *aanraders*. Van *aanraden*. Zie *er*.

AANRADING, z. n., v., *der*, of *van de aanrading*; meerv. *aanradingen*. Van *aanraden*. Zie *ing*.

AANRAKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *raken*: *ik raakte aan*, *heb en ben aangeraakt*.

Bedrijvend: *ik heb het niet aangeraakt*, aangeroerd. Overdragtiglijk: *hij raakte den staat des geschils niet aan*.

Onzijdig: *hij is daar gemaklijk aangeraakt*.

AANRAKING, z. n., v., *der*, of *van de aanraking*. Het meerv. is niet in gebruik. Van *aanraken*. Zie *ing*.

AANRANDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *randen*, dat, in dezen zin, buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik randde aan*, *heb aangerand*.

AANRANDER, z. n., m., *des aanranders*, of *van den aanrander*; meerv. *aanranders*. Van *aanranden*. Zie *er*.

AANRANDING, z. n., v., *der*, of *van de aanranding*; meerv. *aanrandingen*. Van *aanranden* Zie *ing*.

AANRANDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanrandster*; meerv. *aanrandsters*. Van *aanranden*. Zie *ster*.

AANREGTBANK, z. n., v., *der*, of *van de aanregtbank*; meerv. *aanregtbanken*. Van *aanregten* en *bank*. Eene bank, of tafel, waarop spijzen aangeregt, of klaar gemaakt worden; ook *aanregttafel*. Gewoonlijk zegt men *regtbank*, zonder voorzetsel.

AANREGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *regten*, dat in dezen zin, buiten zamenstelling, niet gebruiklijk is: *ik regtte aan*, *heb aangeregt*.

Eigenlijk, iets tot gebruik in behoorlijke orde leggen; voornaamlijk van de spijzen: *spijzen aanregten*, (in de keuken gebruiklijk) dezelven in behoorlijke orde leggen, en gereed maken, om opgedragen te worden; ook opdisschen. — *Een gastmaal aanregten* — *voor iemand aanregten*, spijzen gereed maken en opdisschen. Voor veroorzaken, bedrijven: *onheil aanregten* — *hij heeft een groot schelmstuk, en door hetzelve veel onheil, aangeregt*. Waarschijnlijk is dit woord van *regt* afkomstig, beteekenende *aanregten* dan zooveel als regt maken, in orde brengen. *Anriten* wordt, in de beteekenis van toebereiden, bij Notkerus gevonden.

AANREGTER, z. n., m., *des aanregters*, of *van den aanregter*; meerv. *aanregters*. Van *aanregten*. Zie *er*.

AANREGTING, z. n., v., *der*, of *van de aanregting*; meerv. *aanregtingen*. Van *aanregten*. Zie *ing*.

AANREGTSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanregtster*; meerv. *aanregtsters*. Van *aanregten*. Zie *ster*.

AANREGTTAFEL, (aanregtbank) z. n., v., *der*, of *van de aanregttafel*; meerv. *aanregttafels*. Van *aanregten* en *tafel*. Eene tafel, waarop spijzen aangeregt worden.

AANREIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *reiken*: *ik reikte aan*, *heb aangereikt*. Toereiken; *reik mij dat boek eens aan*.

AANREKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *rekenen*: *ik rekende aan*, *heb aangerekend*. Eigenlijk op iemands rekening stellen: *men heeft mij te veel aangerekend*. Figuurlijk, voor toeeigenen: *iemand iets als eene weldaad*, of *tot eene weldaad*, *aanrekenen*. Voor uitleggen: *velen rekenen den mensch zijne neiging tot verandering als eene volmaaktheid aan*.

AANRENNEN, onz. w., gelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *rennen*: *ik rende aan*, *ben* en *heb aangerend*. Sterk aanrijden: *de Huzaren renden, van alle kanten, aan* — *zij hebben sterk aangerend* — *zijn op den vijand aangerend*.

AANRID, z. n., m., *des aanrids*, of *van den aanrid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aan* en *rid*. De nadering der ruiterij: *in het heetste des aanrids*. Hooft.

AANRIDSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* en *ridselen*, voordd. w., van *ridsen*: *ik ridselde aan*, *heb aangeridseld*. Dikwerf aanzetten, bij herhaling tot iets aanporren, waarvan *aanridseling*; doch *aanridsen* is, in dezen zin, gebruiklijker. *Aanridselen* wordt

doorgaands voor aanroeren, zachtjes bewegen, gebezigd: *gij moet het* (daar) *niet aanridſelen.* Zie *elen.*

AANRIDSELING, z. n., v., *der*, of *van de aanridſeling*; meerv. *aanridſelingen.* Van *aanridſelen.* *Men moet de eerſte aanridſelingen tot het kwaad tegengaan.* Zie *ing.*

AANRIDSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *ridſen*, hoogd. *reitzen*: *ik ridsde aan, heb aangeridsd.* Tot eenen hoogen trap van werkzaamheid aanzetten; doch bij ons gewoonlijk, in eenen kwaden zin: *iemand tot oproer aanridſen.*

AANRIDSGELD, z. n., onz., *des aanridsgelds*, of *van het aanridsgeld*; meerv. *aanridsgelden.* Van *aanrid*, en *geld.* Oorſpronglijk beteekent dit woord het geld, dat aan de Ruiters, bij hunne aanneming, gegeven werd. Naderhand heeft men het ook ten aanzien van het voetvolk gebezigd; en thands is het gebruiklijk, in den zin van geld, waardoor men tot den krijgsdienst aangeridsd en bewogen wordt.

AANRIDSING, z. n., v., *der*, of *van de aanridſing*; meerv. *aanridſingen.* Van *aanridſen.* Zie *ing.*

AANRIJDEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin ſterker maakt, en *rijden*: *ik reed aan*, *ben* en *heb aangereden.* *Wij moeten wat aanrijden, om tijdig daar te zijn.* *Hij heeft ſterk aangereden.* Onder het rijden, aan eene plaats, of bij iemand, ſtil houden: *ik ben bij mijnen broeder aangereden.* Figuurlijk, doch alleenlijk in de gemeene ſpreektaal, voor ſlecht van eene zaak afkomen, of kwalijk ontvangen worden: *hij zal verſchriklijk aanrijden.* Dit woord wordt, in de gemeene ſpreektaal, ook als bedrijvend gebezigd: *hij reed ons ſterk aan*; doch dit is eigenlijk zoo veel als *hij reed met ons* enz.

AANRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *rijgen*: *ik reeg aan, heb aangeregen.* Iets in eene rij aan iets vastmaken, bijzonderlijk aan eenen draad: *peerlen aanrijgen.* Zoo ook *aan den degen rijgen.* *Aanrijgen* wordt ook gebruikt in de beteekenis van iets met wijde ſteken aannaaijen.

AANRIJGING, z. n., v., *der*, of *van de aanrijging*; meerv. *aanrijgingen.* Van *aanrijgen.* Zie *ing.*

AANROEIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *roeijen*: *ik roeide aan, heb aangeroeid.*

Be-

Bedrijvend: *ik zal de ſchuit wat aanroeijen.*
Onzijdig, met de hulpwoorden *hebben* en *zijn: zij hebben ſterk aangeroeid*, en *zij zijn aan land geroeid.*

AANROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (tot, naar) en *roepen: ik riep aan, heb aangeroepen.* Den roep naar iemand rigten: *de ſchildwagt riep ons aan.* Figuurlijk, om eene weldaad tot iemand roepen, hem luid en dringend daarom bidden: *iemand om beſcherming — God om hulp aanroepen.*

AANROEPER, z. n., m., *des aanroepers*, of *van den aanroeper*; meerv. *aanroepers.* Van *aanroepen.* Zie *er.*

AANROEPING, z. n., v., *der*, of *van de aanroeping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanroepen*; bijzonderlijk in deszelfs figuurlijke beteekenis: *de aanroeping van God, de aanroeping van Gods naam.*

AANROEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *roeren: ik roerde aan, heb aangeroerd. Iets met de hand, of met den vinger, aanroeren.* Voor aanhalen, melden: *hij roerde die zaak, ſlechts van ter zijde, aan. Schrijvers, die, in 't voorbijgaan, iets van onze zaken aangeroerd hebben.* WAGENAAR.

AANROLLEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *rollen: ik rolde aan, heb aangerold.*
Bedrijvend, naar iets toerollen: *zij rolden de vaten aan.*
Onzijdig, rollend aan iets naderen, met *zijn: de bal rolde langzaam aan.* — Ook met *komen*, in den vertrouwelijken ſpreektrant: *eindelijk kwam de wagen aanrollen.*

AANRUKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *rukken: ik rukte aan, heb, ben aangerukt.*
Bedrijvend, met rukken nader brengen: *de ſtoel aanrukken.*
Onzijdig, met rukken naderen: *de vijand rukt aan, is aangerukt.*

AANSARREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *ſarren: ik ſarde aan, heb aangeſard.* Sterk aanhitſen: *eenen hond tegen iemand aanſarren.*

AANSCHAFFEN, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* en *ſchaffen: ik ſchafte aan, heb aangeſchaft.* Zich van iets verzorgen, zich in het bezit van iets ſtellen: *ik heb mij geld aangeſchaft — zich boeken, kleederen enz. aanſchaffen.*

AANSCHAKELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb.

 voorz.

voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling beteekent, en *schakelen: ik schakelde aan, heb aangeschakeld*.

AANSCHAKELING, z. n., v., *der*, of *van de aanschakeling*; meerv. *aanschakelingen*. Van *aanschakelen*. Zie *ing*.

AANSCHARRELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *scharrelen: ik scharrelde aan, ben aangescharreld*. Met ongelijke schreden aankomen: *daar komt hij aanscharrelen*.

AANSCHELLEN, (aanbellen) onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schellen: ik schelde aan, heb aangescheld*. Aan iets schellen — aan de schel trekken: *ik zal hier aanschellen*.

AANSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schieten: ik schoot aan, heb, en ben aangeschoten*.

Bedrijvend: *een geweer aanschieten*, voor de eerstemaal daarmede schieten — *eenen rok aanschieten*, aantrekken.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *de hond schoot telkens op ons aan — het water schiet snellijk aan — die tijd zal haast aanschieten*, aankomen — *het werk is wel aangeschoten*, gevorderd.

AANSCHIJN, z. n., o., *des aanschijns*, of *van het aanschijn*; zonder meerv. Van *aanschijnen*. De uiterlijke gedaante eener zaak: *het aanschijn des hemels*. Aangezigt: *wonden in het aanschijn*. V. Mieris. *In het zweet uwes aanschijns*. Bijbelvert. *In het aanschijn der bondkist*. Vond.

AANSCHIJNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schijnen: ik scheen aan, heb aangeschenen. De zon scheen mij aan*.

AANSCHIKKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schikken: ik schikte aan, heb aangeschikt*. Thands alleen gebruiklijk in den zin van *zittende naderen: schik nog wat aan*.

AANSCHITTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schitteren: ik schitterde aan, heb aangeschitterd: het goud schitterde hem bekoorlijk aan*.

AANSCHOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *schoeijen: ik schoeide aan, heb aangeschoeid*. Schoenen aandoen: *zich aanschoeijen*. Zie *schoen*.

AANSCHOUW, z. n., m., *des aanschouws*, of *van den aanschouw*; zonder meerv. *Met den eersten aanschouw*,

(op

(op het eerste gezigt) HALMA. *Aanschouw nemen van iets.* KILIAAN. *Iets in aanschouw nemen*, aanschouwen, beschouwen.

AANSCHOUWD, verl. deelw., van *aanschouwen.*

AANSCHOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *aan*, en *schouwen. Aan* is eigenlijk een scheidb. voorz.; doch hier wordt het meestal onscheidbaar gebruikt, en men zegt zoo wel *aanschouwen*, als *aanschouwen*, *ik aanschouw*, als *ik schouw aan*, *ik aanschouwde*, als *ik schouwde aan.* Voor het overige is het voorz. hier, doorgaands, onscheidb.: *ik heb aanschouwd*, *aanschouw gij*, *te aanschouwen*; niet *ik heb aangeschouwd*, enz.

Het beteekent hetzelfde, als *aanzien.* In het dagelijksche leven wordt dit woord zelden gebruikt; alleenlijk in den verhevenen schrijfstijl, en wanneer men met eerbied spreekt, houdt men het voor gepaster en edeler, dan *aanzien.*

In eene ruimere beteekenis wordt dit woord ook voor *gewaarworden* genomen, zonder hetzelve tot de gewaarwording des gezigts alleen te bepalen. In deze beteekenis wordt van het *aanschouwen van God*, *in een ander leven*, gesproken; en in de wijsbegeerte verstaat men door de *aanschouwende kennis*, die kennis, welke wij door de gewaarwording erlangen.

Dat *aanschouwen*, oudtijds, ook gebruiklijk geweest is voor *onderzoeken*, blijkt uit eene aanteekening van VAN HASSELT op KILIAANS Woordenboek, bij *aanschouwen.*

Anascouuen, *anscouuen* komt reeds bij TATIANUS voor.

AANSCHOUWER, z. n., m., *des aanschouwers*, of *van den aanschouwer*; meerv. *aanschouwers.* Van *aanschouwen.* Zie *er.*

AANSCHOUWING, z. n., v., *der*, of *van de aanschouwing*; meerv. *aanschouwingen.* Van *aanschouwen.* Zie *ing. Anscouunga* was reeds ten tijde van NOTKERUS bekend.

AANSCHOUWLIJK, b. n. en bijw., *aanschouwlijker*, *aanschouwlijkst.* Van *aanschouwen.* Dat aanschouwd kan worden. Zie *lijk.*

AANSCHOUWSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanschouwster*; meerv. *aanschouwsters.* Van *aanschouwen.* Zie *ster.*

AANSCHRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schrappen: ik schrapte aan*, *heb aangeschrapt.*

schrapt. Met eene schrap teekenen, aanhalen: *ik heb uwen naam, op de lijst, aangeschrapt*.

AANSCHREIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidk. voorz. *aan* (naar, tot) en *schreijen*: *ik schreide aan, heb aangeschreid*. Het geschrei naar iemand rigten: *iemand om hulp aanschreijen*.

AANSCHRIJVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schrijven*: *ik schreef aan, heb aangeschreven*. Schriftlijk opteekenen: *iets aanschrijven — iemand iets aanschrijven*, het op zijne rekening stellen. Schriftlijk bevel geven: *de Generaal had hem aangeschreven, dat* enz.

AANSCHRIJVER, z. n., m., *des aanschrijvers*, of *van den aanschrijver*; meerv. *aanschrijvers*. Van *aanschrijven*. Zie *er*.

AANSCHRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de aanschrijving*; meerv. *aanschrijvingen*. Van *aanschrijven*. Zie *ing*.

AANSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *schroeven*: *ik schroefde aan, heb aangeschroefd*. Iets met eene schroef aan iets anders vast maken: *een slot aanschroeven*.

AANSCHUDDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *schudden*: *ik schudde aan, heb aangeschud*. Heen en weer bewegen: *iemand aanschudden*, b. v. eenen slapenden, om hem wakker te maken — *aan den zandlooper schudden*.

AANSCHUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *schuiven*: *ik schoof aan, heb aangeschoven*. Iets door schuiven nader aan iets anders brengen: *schuif de tafel aan*.

Ook wordt dit woord *onzijdig* gebruikt, in den zin van *zittende naderen*, even als *aanschikken*: *schuif nog wat aan*.

AANSLAAN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *slaan*: *ik sloeg aan, heb aangeslagen*.

Bedrijvend: *zekeren toon aanslaan*, b. v. op het orgel. — *De hand aan het werk slaan — de handen aan zich zelven slaan — een bord aan een huis slaan* — van hier *een huis aanslaan*, te koop zetten — *zijne goederen zijn reeds aangeslagen*. Voor vastmaken: *de lijn aanslaan, de zeilen aanslaan, het aas aan den angel slaan, de boeijen aanslaan*, bij KILIAAN. Voor aanvaarden: *den boedel aanslaan*. Voor schatten, berekenen: *dit is te duur, te hoog aangeslagen*.

On-

Onzijdig, met *zijn* en *hebben*. Met *zijn*: *hij is met zijn hoofd tegen den muur aangeslagen* — *zij sloegen aan het razen en schelden*, begonnen te razen, enz. Met *hebben*: *de vogel sloeg aan*, begon te zingen — *de honden hebben aangeslagen*.

AANSLAG, z. n., m., *des aanslags*, of *van den aanslag*; meerv. *aanslagen*. Van het bovenstaande werkw. *aanslaan*, of liever van het oude *aanslagen*, waarvoor wij thands *aanslaan* gebruiken. De plaats, waar de lijn aan eene trekschuit geslagen wordt: *hij kwam, aan den aanslag, in de schuit*. Toeleg, voornemen, gewoonlijk in eenen kwaden zin: *zij maakten eenen aanslag op mijn leven* — *hun aanslag is mislukt*. Het begin eener zaak: *ik kwam juist op den aanslag*.

AANSLAPPEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *slappen*: *ik slapte aan*, *ben aangeslapt*. Slap worden: *de leden slapten aan ten slaap*, enz. HOOFT.

AANSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *slepen*: *ik sleepte aan*, *heb aangesleept*. Iets door slepen nader brengen: *sleep dat pak wat aan*.

Ook wordt dit woord onz. gebruikt, in den zin van traag en sleepvoetend naderen: doch met het werkw. *komen*: *daar komt hij weer aanslepen*.

AANSLIJKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *slijken*, (van *slijk*) dat buiten zamenstelling niet in gebruik is: *slijkte aan*, *is aangeslijkt*. Door aangezet slijk grooter worden: *dit land slijkt*, *van tijd tot tijd*, *aan*.

AANSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *slingeren*: *ik slingerde aan*, *heb aangeslingerd*. Door slingeren nader brengen: *slinger dat touw eens aan*.

Ook onz., met *komen*, voor langzaam, en met de voeten slingerende, naderen: *toen hij kwam aanslingeren*.

AANSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *sluipen*: *ik sloop aan*, *ben aangeslopen*. Stil en heimlijk aankomen.

. . . . de bevende ouderdom,
Die al vast, op wollen schoenen,
Aansluipt, enz. POOT.

AANSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb.

voorz.

voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *ſmeden: ik ſmeedde aan, heb aangeſmeed.* Door ſmeden met iets verbinden: *het eene ſtuk ijzer aan het andere ſmeden.*

AANSMELTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *ſmelten: ik ſmolt aan, heb aangeſmolten.* Door ſmelten met iets verbinden: *het eene ſtuk lood aan het andere ſmelten.*

AANSMEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging beteekent, en *ſmeren: ik ſmeerde aan, heb aangeſmeerd.* Doorgaands wordt dit woord gebruikt, om zich met verachting uittedrukken: *eenen muur aanſmeren*, ongeſchikt met kalk aanſtrijken. Figuurlijk: *iemand iets aanſmeren*, op zijne rekening ſchrijven, of op eene bedrieglijke wijs opdringen.

AANSMIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *ſmijten: ik ſmeet aan, heb aangeſmeten.*

Bedrijvend, voor aanwerpen, door ſmijten nader brengen; doch alleenlijk in den lagen ſpreektrant: *ſmijt dat hout eens aan.*

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor hard tegen iets aanvallen: *hij ſmeet tegen den muur aan.*

AANSNELLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *ſnellen*, ſpoeden: *ik ſnelde aan, ben aangeſneld. Wij zagen de krijgsknechten aanſnellen.* Met *komen: zij kwamen aanſnellen.*

AANSNOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *ſnoeren: ik ſnoerde aan, heb aangeſnoerd.* Door ſnoeren verbinden.

AANSPANNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, eene vereeniging aanduidende, en *ſpannen: ik ſpande aan, heb aangeſpannen.*

Bedrijvend, voor, door ſpannen vastmaken: *de paarden aan den wagen ſpannen — een zeil ſterk aanſpannen.*

Onzijdig, met het hulpw. *hebben: met iemand aanſpannen*, iets ondernemen.

AANSPELDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *ſpelden: ik ſpeldde aan, heb aangeſpeld.* Met ſpelden aan iets vastmaken.

AANSPELING, zie *toeſpeling*.

AANSPETEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb.

voorz.

voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *ſpeten*: *ik ſpeette aan*, *heb aangeſpeet*. Aan het ſpit ſteken.

AANSPIJKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *ſpijkeren*: *ik ſpijkerde aan*, *heb aangeſpijkerd*. Iets met ſpijkers vastmaken: *een bord aanſpijkeren*.

AANSPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling beteekent, en *ſpinnen*: *ik ſpon aan*, *heb aangeſponnen*. Door ſpinnen met iets verbinden: *den eenen draad aan den anderen ſpinnen*.

AANSPOEGEN, zie *aanſpugen*.

AANSPOELEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan* (naar) en *ſpoelen*: *ik ſpoelde aan*, *heb aangeſpoeld*.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *het water heeft*, *te voren*, *tegen dit huis aangeſpoeld*.

Bedrijvend: *de zee ſpoelde de wrakken aan*. *De rivier ſpoelt altijd nieuw land aan*.

AANSPOELING, z. n., v., *der*, of *van de aanſpoeling*; meerv. *aanſpoelingen*. Van *aanſpoelen*. Zie *ing*.

AANSPOREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *ſporen*: *ik ſpoorde aan*, *heb aangeſpoord*. Met de ſporen aandrijven: *een paard aanſporen*. Figuurlijk, voor ſterk aanzetten: *de eer ſpoort edele gemoederen tot groote daden aan*.

AANSPORING, z. n., v., *der*, of *van de aanſporing*; meerv. *aanſporingen*. Van *aanſporen*. Zie *ing*.

AANSPRAAK, z. n., v., *der*, of *van de aanſpraak*; meerv. *aanſpraken*. Van het volgende werkw. *aanſpreken*. *Eene aanſpraak doen*, voor, op eene plegtige wijs aanſpreken. *Aanſpraak* komt ook voor in de beteekenis van regt: *aanſpraak op iets hebben*, *maken*. Insgelijks figuurlijk: *aanſpraak op deugd*, *op verſtand maken*, d. i. het bezit daarvan, op eene bedekte wijs, beweren.

AANSPREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ſpreken*: *ik ſprak aan*, *heb aangeſproken*.

Bedrijvend: *iemand aanſpreken*, zijne rede tot iemand rigten. *Iemand om eene aalmoes aanſpreken*, bidden: *iemand over zekere zaak aanſpreken*, onderhouden. Voor, bij iemand aankomen, hem komen afhalen: *ik zal u morgen komen aanſpreken*. Ook figuurlijk: *zijne goederen aanſpreken*, gebruiken, of verkoopen.

On-

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *de pijpen spreken goed aan*, geven goed geluid.

AANSPREKER, z. n., m., *des aansprekers*, of *van den aanspreker*; meerv. *aansprekers*. Van *aanspreken*. In al de beteekenissen van het werkw. Ook voor iemand, die ter begravenis noodigt; anders *lijkbidder*, *groefbidder*, of *bidder* genoemd. Zie *er*.

AANSPUGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan* (naar, tot) en *spugen*: *ik spoog aan*, *heb aangespogen*. *Iemand aanspugen*, bijzonderlijk als een teken der hoogste verachting.

AANSPUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *spuwen*: *ik spuuwde aan*, *heb aangespuuwd*. Hetzelfde als *aanspugen*.

AANSTAAN, onz. w., onregelm., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *staan*: *ik stond aan*, *heb aangestaan*. *Aan de deur staan* — *de deur staat aan*. Voor behagen, gevallen: *zijn gedrag staat mij niet aan* — *dat stond hem wel aan*. Voor afhangen: *het staat aan mij niet*. Ook voor toekomend zijn, waarvan het deelw. *aanstaande* nog overig is. In den gemeenen spreektrant, heeft dit woord ook de beteekenis van lijden, verduren: *ik heb daar wat moeten aanstaan*.

AANSTAANDE, deelw., van *aanstaan*; in al de beteekenissen van het werkw. Ook voor toekomend zijnde: *in de aanstaande week*.

AANSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stampen*: *ik stampte aan*, *heb aangestampt*.

AANSTAPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stappen*: *ik stapte aan*, *heb aangestapt*. Sterk stappen: *wij moeten wat aanstappen*.

AANSTAREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *staren*: *ik staarde aan*, *heb aangestaard*. Sterk aanzien, en met verwondering beschouwen.

AANSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *steken*: *ik stak aan*, *heb aangestoken*.

Bedrijvend, iets aan iets anders steken, en wel eigenlijk: *vleesch aan het spit steken*, *eenen ring aan den vinger steken*; figuurlijk: *eene kaars aansteken*, doen branden — *het vuur stak de naast bijgelegene huizen aan*.

Be-

Besmetten: *eene aansteekende ziekte*; in eenen nog uitgestrekteren zin, van dwalingen, dwaasheden enz.: *het bijgeloof heeft geheele landen met zijn gift aangestoken*. Opsteken, ontsteken: *een vat bier aansteken*, d. i. de kraan in het vat steken, en beginnen te tappen.

Onzijdig: *de appelen begonnen reeds aantesteken.*

AANSTEKER, z. n., m., *des aanstekers*, of *van den aansteker*; meerv. *aanstekers*. Van *aansteken*. Zie *er*.

AANSTEKING, z. n., v., *der*, of *van de aansteking*; meerv. *aanstekingen*. Van *aansteken*. Zie *ing*.

AANSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stellen*: *ik stelde aan*, *heb aangesteld*. De eene zaak aan de andere stellen: *hij liet de stormladders tegen den muur aanstellen*. In eenen uitgestrekteren zin: *arbeiders aanstellen* — *iemand tot bevelhebber aanstellen*. Voor, zich gedragen: *zijnen weg aanstellen*, BIJBELVERT. *Zich belachlijk aanstellen*.

AANSTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *sterven*. Door den dood van iemand ten deel vallen; met den derden naamval des persoons: *dat huis is mij aangestorven*. *Aanbesterven* is gebruiklijker.

AANSTIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling beteekent, en *stikken*: *ik stikte aan*, *heb aangestikt*. Door stikken met iets anders verbinden.

AANSTIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stippen*: *ik stipte aan*, *heb aangestipt*. Figuurlijk: *ik heb die zaak slechts aangestipt*, met een enkel woord daar van gesproken, of geschreven.

AANSTOFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stoffen*: *ik stofte aan*, *heb aangestoft*. De stof verzamelen: *de kamer aanstoffen*.

AANSTOKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *stoken*: *ik stookte aan*, *heb aangestookt*. *Vuur aanstoken*. Figuurlijk: *iemand tot iets aanstoken*, in eenen kwaden zin.

AANSTOKER, z. n., m., *des aanstokers*, of *van den aanstoker*; meerv. *aanstokers*. Van *aanstoken*. Zie *er*.

AANSTOKING, z. n., v., *der*, of *van de aanstoking*; meerv. *aanstokingen*. Van *aanstoken*. Zie *ing*.

AANSTONDS, bijw. van tijd; hetzelfde als *terstond*.

AANSTOOT, z. n., m., *des aanstoots*, of *van den aanstoot*; meerv. *aanstooten*. Van het werkw. *aanstooten*.

Het aanstooten, zoowel in eenen bedrijvenden, als lijdenden zin, en wel, eigenlijk, het aanstooten aan een hard ligchaam: *een steen des aanstoots*, d. i. waaraan men zich stoot. Figuurlijk: *hij was, overal, een steen des aanstoots*, een voorwerp van berisping. *Ik wil niemand aanstoot*, ergernis, *geven*. *Veel aanstoots lijden*, moeilijkheid, tegenkanting ondervinden. Het meervoud komt in de *bijbelvertaling* voor: *opdat de aanstooten vermeenigvuldigen*.

AANSTOOTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stooten*: *ik stiet aan, heb aangestooten*.

Bedrijvend: *hij stiet mij aan, en ik ontwaakte — den voet aan eenen steen stooten — het hoofd tegen den muur aanstooten — de steenen aanstooten*, dieper in den muur stooten. *Zich aan iets stooten*, ergeren.

Onzijdig: met het hulpw. *hebben*; voor aangrenzen: *de linker vleugel van het leger stiet aan het alpische gebergte*.

AANSTOOTING, z. n., v., *der*, of *van de aanstooting*; meerv. *aanstootingen*. Van *aanstooten*. Zie *ing*.

AANSTOOTLIJK, bijv. n., en bijw. *Aanstootlijker, aanstootlijkst*. Als bijv. n.: *om de nederlandsche pennen voor de aanstootlijke klippen dezer misselijke misspelling te waarschuwen*. VOND. *Een aanstootlijk*, ergerlijk, *gedrag*; als bijw.: *hij gedroeg zich aanstootlijk*. Zie *lijk*.

AANSTOOTLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanstootlijkheid*; meerv. *aanstootlijkheden*. Van *aanstootlijk*. Zie *heid*.

AANSTORMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stormen*: *ik stormde aan, heb aangestormd*. *De vijand stormde*, (viel) *met geweld, op de stad aan*.

AANSTOUWEN, (ook *aanstuwen*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *stouwen*: *ik stouwde aan, heb aangestouwd*. Aanzetten, aanporren.

AANSTRALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *stralen*: *ik straalde aan, heb aangestraald*. Zijne stralen naar en op iets werpen.

AANSTRANDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot, tegen) en *stranden*: *ik strandde aan, ben aangestrand*.

AANSTREVEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *streven*: *ik streefde aan, ben aangestreefd*.

AANSTRIJKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *strijken*: *ik streek aan, heb aangestreken*.

Be-

Bedrijvend: *den muur aanſtrijken.*
Onzijdig: *het paard ſtrijkt aan*, ſchuurt de pooten, onder het loopen, tegen elkander. Ook voor aannaderen, vooral van de vogelen: *de kraaijen kwamen op de kerk aanſtrijken.*

AANSTRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, eene zamenkoppeling aanduidende, en *ſtrikken: ik ſtrikte aan, heb aangeſtrikt.* Door middel van ſtrikken aanzetten, vastmaken: een ſtuk aan een net ſtrikken.

AANSTROMPELEN, onz. w., gelijkvl., met *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ſtrompelen: ik ſtrompelde aan, ben aangeſtrompeld.* Struikelende naderen: *daar komt hij aanſtrompelen.*

AANSTROOMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ſtroomen: ik ſtroomde aan, heb aangeſtroomd.*
Onzijdig: met *hebben*: *de vloed ſtroomt tegen de ſtad aan.*
Bedrijvend: *een land, welk de vloed aangeſtroomd heeft.*

AANSTRUIKELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ſtruikelen: ik ſtruikelde aan, ben aangeſtruikeld.* Gemeenlijk met *komen: hij kwam gisteren weer aanſtruikelen.*

AANSTUWEN, (ook *aanſtouwen*) bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *ſtuwen: ik ſtuuwde aan, heb aangeſtuuwd.*

AANSULLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *ſullen: ik ſulde aan, ben aangeſuld.* Doorgaands met *komen: daar komen zij aanſullen*, aanglijden.

AANTAAL, verouderd z. n., v. Van het volgende w. *aantalen.* Aanſpraak in regt. *Sonder aantale van ons.* V. Mieris.

AANTALEN, bedr. w., (verouderd) gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *talen: ik taalde aan, heb aangetaald.* In regt aanſpreken.

AANTAL, z. n., o., *des aantals*, of *van het aantal*; zonder meerv. Van het voorz. *aan*, dat den nadruk aan het woord geeft, en *tal*, *getal.* Eene zekere meenigte: *een aantal troepen*, eene onbepaalde meenigte. *Er is reeds een goed aantal kooplieden op de beurs.*
Het woord *getal* duidt alleenlijk aan, dat meer dan een ding bedoeld wordt; maar het woord *aantal* heeft betrekking op zekere meenigte. Voor, *onder het aantal der wijzen gerekend — onder het aantal der Goden geplaatst worden*,

den, zegt men derhalve beter: *onder het getal der wijzen* — *onder het getal der Goden* enz.; dewijl het denkbeeld der meenigte hier geene plaats vindt.

AANTASTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tasten*: *ik tastte aan*, *heb aangetast*. Eigenlijk met de volle hand aanvatten. *Iets*, *iemand aantasten*. Figuurlijk: *den vijand aantasten*, bevechten — *iemands goeden naam aantasten*, schenden, lasteren — *de zekerheid eener geschiedenis aantasten*, twijfelachtig maken — *het is, om zich zelven aantetasten*, de handen aan zich zelven te slaan — *die ziekte heeft hem geweldiglijk aangetast*, getroffen — *ik zal mijne vaste goederen eindelijk moeten aantasten*, verkoopen, tot geld maken — *dat is een heet ijzer, om aantetasten*; (spreekw.) dat is eene bedenklijke en gevaarlijke onderneming.

AANTEEKENAAR, z. n., m., *des aanteekenaars*, of *van den aanteekenaar*; meerv. *aanteekenaars*, *aanteekenaren*. Van *aanteekenen*. Zie *aar*.

AANTEEKENBOEK, z. n., o., *des aanteekenboeks*, of *van het aanteekenboek*; meerv. *aanteekenboeken*. Van *aanteekenen* en *boek*. Een boek, waarin men aanteekent.

AANTEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *teekenen*: *ik teekende aan*, *heb aangeteekend*. Iets met een teeken bemerken: *eene plaats in een boek aanteekenen*. Ook voor opteekenen, opschrijven, te boek stellen, in het algemeen: *wilt gij dit eens aanteekenen?*

AANTEEKENING, z. n., v., *der*, of *van de aanteekening*; meerv. *aanteekeningen*. Van *aanteekenen*. De daad van aanteekenen. *Hij houdt aanteekening van alles*, *wat hij leest*. Ook voor de aangeteekende zaken: *ik zal mijne aanteekeningen eens nazien*. Zie *ing*.

AANTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *telen*: *ik teelde aan*, *heb aangeteeld*. Aankweeken: *planten*, *boomen aantelen*.

AANTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tellen*: *ik telde aan*, *heb aangeteld*. Toetellen: *ik heb hem duizend guldens aangeteld*.

AANTIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *tijgen*: *ik teeg aan*, *heb aangetegen*. Het tegenwoordige gebruik bezigt dit woord ook gelijkvl.: *ik tijgde aan*, *heb aangetijgd*.

Beschuldigen: *iemand iets aantijgen*.

AANTIJGER, z. n., m., *des aantijgers*, of *van den aan-*

aantijger; meerv. *aantijgers*. Van *aantijgen*. Zie *er*.

AANTILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *tillen*: *ik tilde aan*, *heb aangetild*. Door tillen nader brengen: *men moet het blok nog wat aantillen*.

AANTIMMEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *timmeren*: *ik timmerde aan*, *heb aangetimmerd*. *Den eenen balk aan den anderen timmeren*. — *Nieuwe fchepen aantimmeren*, aanbouwen.

AANTOGT, z. n., m., *des aantogts*, of *van den aantogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aan*, en *togt*. *Het leger is in aantogt*.

AANTOKKELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, en *tokkelen*, voordd. w. Van *tokken*: *ik tokkelde aan*, *heb aangetokkeld*. Gedurig aanraken. Doorgaands wordt het in eene ruimere beteekenis genomen, voor aanzetten, aandrijven: *zijne geldgierigheid tokkelt hem dikwerf tot knevelarij aan*.

AANTOKKELING, z. n., v., *der*, of *van de aantokkeling*; meerv. *aantokkelingen*. Van *aantokkelen*. Gedurige aanraking; doch in eene ruimere beteekenis, aandrijving, aanporring: *de aantokkelingen van den wellust ftorten hem in het verderf*. Zie *ing*.

AANTOKKEN, (verouderd) bedr. w., gelijkvl. Waarvoor, gemeenlijk, *aantokkelen* gebezigd wordt.

AANTOONEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verfterkt, en *toonen*: *ik toonde aan*, *heb aangetoond*. Aanwijzen, kenbaar maken: *iemand iets aantoonen*. *De aantoonende wijs* der werkwoorden. Zie *Inleiding*, bl. 147.

AANTOONER, z. n., m., *des aantooners*, of *van den aantooner*; meerv. *aantooners*. Van *aantoonen*. Zie *er*.

AANTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het fcheidb voorz. *aan*, (naar, tot) en *treden*: *ik trad aan*, *heb* en *ben aangetreden*.

Bedrijvend, iets door treden nader aan iets anders brengen: *aarde aan eenen boom aantreden*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *ik was nader aan den muur getreden*.

AANTREFFEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *aan*, en *treffen*: *ik trof aan*, *heb aangetroffen*. Eigenlijk, bij toeval vinden, ontmoeten, voornaamlijk, met opzigt tot voorwerpen van eenige grootte: *ik heb*

hem, op den weg, aangetroffen — ik trof, in dit land, eene groote woestenij aan. Van kleine voorwerpen wordt *aantreffen*, zoo veel ik weet, niet gebruikt; en men zegt derhalve niet *eene naalde, een ſtuk geld, aantreffen*, maar wel *vinden*.

AANTREFFING, z. n., v., *der*, of *van de aantreffing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aantreffen*. Zie *ing*.

AANTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *trekken*: *ik trok aan, heb aangetrokken*.

Bedrijvend: door middel van trekken nader brengen: *het venſter aantrekken*, naar zich trekken, ſluiten. *De tafel aantrekken — eenen knoop ſterk aantrekken — de zeilſteen trekt het ijzer aan. De aantrekkende kragt*, door middel van welke een ligchaam, ook van verre, naar een ander ligchaam tracht te naderen. *De zeilen aantrekken; — ſchoenen, kleederen* enz. *aantrekken*. Zie *aandoen*. *Zich aantrekken* wordt ook (in gemeene ſpreektaal) voor *zich aankleeden* gebezigd. — *Zaken, die in vele ſchriften aangetrokken* (bijgebragt, vermeld) *worden*. — *Zich iets aantrekken*, zich met iets inlaten, bemoeijen: *hij heeft zich de zaak in het geheel niet aangetrokken*, — op zich toepasſen: *ik trek mij dat aan — gij hebt u dat aantetrekken*, — ter harte nemen: *hij trok zich het afſterven zijner vrouw zoo zeer aan, dat* enz.

Onzijdig, met de hulpwoorden *hebben* en *zijn*. Met *hebben*: *de lijm trekt goed aan*, (verbindt de deelen, welken zij vereenigen moet, goed met elkander) *heeft goed aangetrokken*. Met *zijn*: *het krijgsheir trekt reeds aan — onze ſoldaten zijn op den vijand aangetrokken*.

AANTREKKER, z. n., m., *des aantrekkers*, of *van den aantrekker*; meerv. *aantrekkers*. Van *aantrekken*. Ook voor een werktuig, waarmede men zich het aantrekken van ſchoenen, of laarzen, gemaklijk maakt, anders ook *ſchoeijer* genoemd. Zie *er*.

AANTREKKING, z. n., v., *der*, of *van de aantrekking*; meerv. *aantrekkingen*. Van *aantrekken*. Zie *ing*.

AANTREKLIJK, bijv. naamw., *aantreklijker*, *aantreklijkst*. Van *aantrekken*. Het gene dat ons naar zich trekt, bevallig: *zij heeft een zeer aantreklijk voorkomen*. Zie *lijk*. Verkeerdlijk wordt voor *aantreklijk*, ſomwijle, *aantrekbaar* gebezigd: *uw aantrekbre duivenoogen*. J. ZOET.

AANTREKLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aantreklijk-*

lijkheid; meerv. *aantreklijkheden.* Van *aantreklijk.* *Hare aantreklijkheden* (bevalligheden) *zijn onwederstaanbaar.* Zie *heid.*

AANTROUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *trouwen: ik trouwde aan, heb aangetrouwd. Door haren man heeft zij een aanzienlijk geslacht aangetrouwd — eene aangetrouwde dogter.*

AANVAARD, verl. deelw., van *aanvaarden.*

AANVAARDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *aan*, en *vaarden*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is.

Het voorz. *aan* is bij het woord *aanvaarden* zoo wel onscheidb., als scheidb.; en men zegt derhalve zoo wel, zonder nadruk der uitspraak op het voorzetsel, *aanvaarden*, als met den nadruk *aanvaarden — ik aanvaardde*, en *ik vaardde aan, heb aanvaard*, en *aangevaard, te aanvaarden*, en *aantevaarden. Aanvaarden*, zonder den klemtoon op het voorz. (dat derhalve als onscheidb. gebezigd wordt) en dus ook *aanvaardde, heb aanvaard* enz., is echter meest in gebruik. Op zich nemen, in bezit nemen: *eene zaak aanvaarden.*

Aanvaarden werd, oudtijds, ook voor *aanvallen* genomen: *iemand met wapens aanveerden.* Zie Kiliaan, bij *aanvaarden*; in de aanteek. van G. v. Hasselt.

AANVAARDER, z. n., m., *des aanvaarders*, of *van den aanvaarder*; meerv. *aanvaarders.* Van *aanvaarden.* Zie *er.*

AANVAARDING, z. n., v., *der*, of *van de aanvaarding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvaarden.* Zie *ing.*

AANVAARDSTER, z. n., v., *der*, of *van de aanvaardster*; meerv. *aanvaardsters.* Van *aanvaarden.* Zie *ster.*

AANVAL, z. n., m., *des aanvals*, of *van den aanval*; meerv. *aanvallen.* Van het werkw. *aanvallen.* In de eigenlijke beteekenis van het werkw., onzijdig genomen: *de aanval van eenen boom tegen een huis*; waarvoor men echter liever de onbepaalde wijs des werkwoords, *het aanvallen* gebruikt. In de figuurlijke beteekenis van het werkw., onzijdig gebezigd: *dat huis heeft veel aanval*, aanloop. Voor *het aanvallen*, bedrijvend genomen: *eenen aanval op den vijand doen.* In eene ruimere beteekenis, van ziekte, pijn, driften enz.: *de aanval van de koorts, het podagra enz. Men moet den eersten aanval der verleiding afkeeren.*

AANVALLEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en vallen: *ik viel aan*, *ben* en *heb aangevallen*.

Onzijdig, met het hulpw, *zijn*: *de boom is tegen den muur aangevallen*. Voor beginnen: *zij vielen aan het werk* enz.

Bedrijvend: *iemand aanvallen*, geweldig aangrijpen: *hij heeft mij met den degen in de hand aangevallen*. *De hond valt alle menschen aan*. In eene meer oneigenlijke beteekenis, van ziekte enz.: *de koorts heeft hem aangevallen*. *Iemand in het regt aanvallen*, zijn regt tegen iemand verdedigen.

Aanvallen, werd, oudtijds, ook voor *voorvallen*, *gebeuren*, gebezigd; *andere aanvallende* (voorvallende) *saecken*. Zie KILIAAN, bij *aanvallen*; in de aanteekening van G. V. HASSELT.

Volgends WACHTER is er eenige overeenkomst tusschen *aanvallen* en het grieksche ἐμβάλλειν en ἀναβάλλεσθαι.

AANVALLER, z. n., m., *des aanvallers*, of *van den aanvaller*; meerv. *aanvallers*. Van *aanvallen*. Zie *er*.

AANVALLIG, bijv. n., *aanvalliger*, *aanvalligst*. Lief, bevallig: *het is een aanvallig kind*.

AANVANG, z. n., m., *des aanvangs*, of *van den aanvang*; het meerv. is niet in algemeen gebruik. Van het volgende werkw. *aanvangen*. Het begin eener zaak: *in den aanvang der onderhandeling* — *eenen aanvang met iets maken*. — *Van den aanvang der lente*. VOND.

AANVANGEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier het begin eener zaak aanduidt, en *vangen*: *ik ving aan*, *heb aangevangen*.

Bedrijvend: *gij hebt den strijd aangevangen* — *weder van voren aanvangen* — *hij ving het bestuur*, *met afschaffing der misbruiken*, *aan* — *het geluk dient hem in alles*, *wat hij aanvangt*, onderneemt — *wat zal ik met hem aanvangen?*

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *hij ving aan te spelen*, *zingen*, *arbeiden* enz

Aanvangen werd, oulings, ook voor *aangrijpen*, *gevangennemen*, gebezigd: *iemand aanvangen ende in hechtenis houden*. Zie KILIAAN, bij *aanvangen*; in de aanteek. van G. V. HASSELT.

Volgends WACHTER, verschilt dit werkw. niet in beteekenis van *aanvatten*, dewijl *vatten* en *vangen* hetzelfde beteekenende woorden zijn. Bij hem heeft *aanvangen* ook

ook de beteekenis van *zich iets als zijn eigendom aanmatigen;* doch in dezen zin is het, mijns wetens, bij ons niet gebruiklijk.

AANVANGER, z. n., m., *des aanvangers* of *van den aanvanger;* meerv. *aanvangers.* Van *aanvangen.* Iemand, die eenen aanvang met iets maakt, doch alleenlijk in de bijbelsche spreekwijs *God is de aanvanger en voleinder des geloofs;* want anders wordt dit woord, gemeenlijk, in eenen min voordeeligen zin genomen: *de aanvanger van den strijd, twist* enz. *Hij is de aanvanger.* — Iemand, die de beginselen eener zaak leert, in tegenoverstelling van eenen geoefenden: *ik ben nog maar een aanvanger in die kunst.*

AANVANGLIJK, bijv. naamw. en bijw. Bijv. naamw.: *de aanvanglijke inrigting eenes werks.* Bijw.: *aanvanglijk heeft hij het beloofd, doch naderhand zijn woord weder ingetrokken.*

AANVAREN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *varen: ik voer aan, ben* en *heb aangevaren.*

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor, varend aan iets naderen: *men kan niet tegen den wal aanvaren.* — *Wij zijn gisteren bij onzen vriend aangevaren.*

Bedrijvend, voor, varend nader brengen: *hij heeft ons wel aangevaren* — *men voer hem tegen de palen aan.*

AANVATTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, het begin eener zaak aanduidende, en *vatten: ik vattede aan, heb aangevat.* Aangrijpen, om iets vast te houden: *iets met de handen, met de tanden aanvatten.* Ondernemen: *men moet het werk met lust en ijver aanvatten.* Men vindt het bij Otfrid.

AANVATTING, z. n., v., *der*, of *van de aanvatting;* het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvatten.* Zie *ing.*

AANVECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vechten: ik vocht aan, heb aangevochten.* Eigenlijk vechtend, d. i. met de wapenen, aangrijpen; doch in deze beteekenis wordt dit woord niet meer gebruikt. Figuurlijk, voor, tot het kwade verzoeken: *van den duivel, van de zonde, aangevochten worden.* Ook in deze beteekenis is dit woord oud, en komt reeds bij Notkerus voor.

AANVECHTER, z. n., m., *des aanvechters*, of *van den aanvechter*; meerv. *aanvechters*. Van *aanvechten*. Zie *er*.

AANVECHTING, z. n., v., *der*, of *van de aanvechting*; meerv. *aanvechtingen*. Van *aanvechten*. Verzoeking ten kwade: *de aanvechtingen des duivels*, *des ongeloofs*. *Ten tijde der aanvechting vallen zij af*. Zie *ing*.

AANVEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vegen*: *ik veegde aan*, *heb aangeveegd*: *de kamer aanvegen*.

AANVERSTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *versterven*: *verstierf aan*, *is aanverstorven*. Door den dood, ten deel vallen: *die goederen zullen u*, *door den tijd*, *aanversterven*.

AANVERSTORVEN, verl. deelw., van *aanversterven*: *aanverstorvene goederen*.

AANVERTROUWEN, zie *betrouwen*, *toevertrouwen*.

AANVERWANT, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. HUYDECOPER brengt dit woord tot den stam *want*, waarvan *wenden*.

Aanverwant is derhalve, eigenlijk, met iemand vereenigd, verbonden; doch wordt alleenlijk gebezigd, in den zin van, door de banden des bloeds verbonden: *hij is mij aanverwant*. Zoo zegt men ook *aanverwante talen*.

Schoon eigenlijk een bijv. naamw. zijnde, wordt het echter ook als zelfstandig gebezigd: *hij is mijn aanverwant* — *zij is mijne aanverwante*.

Aan maakt hier eene onnoodige verlenging van het woord, waardoor de nadruk niet sterker wordt; het kortere *verwant* is derhalve te verkiezen.

AANVLECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *vlechten*: *ik vlocht aan*, *heb aangevlochten*.

AANVLIEGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*: *ik vloog aan*, *ben* en *heb aangevlogen*. Zoo wel eigenlijk, van vliegende dieren, als ook in eene ruimere beteekenis, van alle snelle aannadering.

Onzijdig: *de roofvogels zijn op de duiven aangevlogen*: — *de peil is tegen den muur aangevlogen* — *de Bode kwam aangevlogen*. Ook voor, in brand vliegen:

Zie d'assen, van weêrzijde, ontsteeken, ommegaen,
Geraeken deze in brant, zoo vlieght de hemel aen. VOND.

Bedrijvend, voor, iemand woest en ruuw in het aan-

ge-

gezigt vliegen, onverwacht op het lijf vallen: *de hond heeft mij aangevlogen.* Voor, iemand onbeschoft, met woorden, bejegenen: *zoo dra hij mij zag, vloog hij mij aan.*

AANVLIETEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vlieten: ik vloot aan, ben aangevloten.* Vlietend naderen, zachtjes aanstroomen.

AANVOEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin versterkt, en *voeden: ik voedde aan, heb aangevoed.* Aankweeken.

AANVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *voegen: ik voegde aan, heb aangevoegd.* Eigenlijk, door middel eener voeg met iets anders verbinden: *de eene plank aan de andere voegen — ik zal daar nog een stuk aanvoegen. De aanvoegende wijs* der werkwoorden. Zie *Inleid.* bl. 147, 148.

AANVOEGING, z. n., v., *der*, of *van de aanvoeging;* meerv. *aanvoegingen.* Van *aanvoegen.*

AANVOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *voeren: ik voerde aan, heb aangevoerd.* Eigenlijk, door middel van eenig voertuig aanbrengen: *hout, steenen* enz. *aanvoeren.* Figuurlijk: *iemands woorden — eene plaats uit een boek — iets tot bewijs, iemand tot getuige aanvoeren.* Tot den strijd opleiden: *de soldaten tegen den vijand aanvoeren.* En in eenen nog ruimeren zin, beteekent *aanvoeren*, in het krijgswezen, zoo veel als, aan het hoofd van een zeker getal krijgsknechten gesteld zijn.

AANVOERER, z. n., m., *des aanvoerers*, of *van den aanvoerer;* meerv. *aanvoerers.* Van *aanvoeren.* Zie *er.*

AANVOERING, z. n., v., *der*, of *van de aanvoering;* het meerv. is niet in gebruik. Van *aanvoeren.* Zie *ing.*

AANVOERSTER, z. n., v. *der*, of *van de aanvoerster;* meerv. *aanvoersters.* Van *aanvoeren.* Zie *ster.*

AANVRAAG, z. n., v., *der*, of *van de aanvraag;* meerv. *aanvragen. Aanvraag bij iemand doen over eene zaak. Ik verbleekte, over deze* aanvraag.* Van het buiten gebruik zijnde werkw. *aanvragen.*

AANVROUW, (grootmoeder) zie *aanheer.*

AANVRIEZEN, onz. w., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *aan*, dat eene vereeniging aanduidt, en *vriezen*, oulings *vrieren*, waarvan: *ik vroor aan, ben aange-*

gevroren; ook *aangevrozen*. Door de vorst met iets verbonden worden: *het glas is aan de tafel gevroren*.

AANVRIJVEN, (ook *aanwrijven*) bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *vrijven*: *ik vreef aan*, *heb aangevreven*. Eigenlijk: *de eene zaak tegen de andere aanvrijven*. Figuurlijk: *iemand iets aanvrijven*, met iets betichten.

AANVULLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *vullen*: *ik vulde aan*, *heb aangevuld*. Tot boven volmaken: — *een vat met water aanvullen* — *een gat aanvullen* — *de gapingen in eene verhandeling aanvullen*.

AANVULLING, z. n., v., *der*, of *van de aanvulling*; meerv. *aanvullingen*. Van *aanvullen*.

AANVUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *vuren*: *ik vuurde aan*, *heb aangevuurd*. Dit woord wordt bij ons niet meer, dan in eene oneigenlijke beteekenis gebezigd, en wel voor, ſterk aanzetten, aanſpooren, bijzonderlijk van de hartstogten en driften: *iemand tot de beoefening der deugd aanvuren* — *iemands ijver aanvuren* — *zij vuurt zijne liefde tot de ſtoutſte ondernemingen aan*.

AANWAAIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *waaijen*: *ik woei aan*, *heb* en *ben aangewaaid*.

Bedrijvend, tegen iets aanwaaijen: *de wind waait mij aan* — *de wind woei tegen de vensters aan*. Waaijend nader brengen: *de wind heeft al het zand herwaart aangewaaid*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *het papier is tegen het huis aangewaaid*. Overdragtiglijk, voor, onverwacht, bij geval, en zonder moeite bekomen: *zijne taalkennis is hem zoo maar niet aangewaaid*.

AANWAKKEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *wakkeren*: *ik wakkerde aan*, *heb* en *ben aangewakkerd*.

Bedrijvend, voor aanmoedigen: *het vooruitzigt op een goed gevolg zijner onderneming wakkerde hem hiertoe aan*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor ſterker worden: *de wind is aangewakkerd*, opgeſtoken.

AANWAKKERING, z. n., v., *der*, of *van de aanwakkering*; meerv. *aanwakkeringen*. Van *aanwakkeren*.

AANWAS, z. n., m., *van den aanwas*; zonder meerv.

Van

Van het volgende werkw. *aanwassen.* Vermeerdering: *de aanwas des rijks — van konsten en wetenschappen — bij den aanwas der jaren; — den aanwas des christendoms benijdende.* VOND.

AANWASSEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene vereeniging aanduidt, en *wassen: ik wies aan, ben aangewassen.* Groeijend met iets verbonden worden: *de schors is weder aan den boom aangewassen. Aangewassen zijn* zegt men van ossen en koeijen, welker longen aan de ribben vastzitten.

Vermeerderen, grooter worden: *het onkruid wast te zeer aan — men kan het water zien aanwassen — zijne schulden wassen daaglijks aan. Het aanwassend gezag der Edelen: — waardoor haar aanzien, van tijd tot tijd, aanwies.* WAGEN.

AANWENDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wenden: ik wendde aan, heb aangewend.* Eigenlijk, aankeeren, naar iets toewenden: *gij moet het schip meer aanwenden.* — Gebruiken, in het werk stellen: *hij wendt zijnen tijd wel aan — ik heb daartoe alles aangewend.*

AANWENDING, z. n., v., *der*, of *van de aanwending*; het meerv. is niet in gebruik.

AANWENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *wennen: ik wende aan, heb aangewend.* Gewend maken: *iemand iets aanwennen — ik zal hem dat wel aanwennen.* — Als wederkeerig, met *zich: zich iets aanwennen.*

AANWENNING, z. n., v., *der*, of *van de aanwenning*; meerv. *aanwenningen.* Van *aanwennen.* Hetzelfde als *aanwensel.* Zie *ing.*

AANWENSEL, z. n., onz., *des aanwensels*, of *van het aanwensel*; meerv. *aanwensels.* Van *aanwennen.* Het gene, dat men zich aanwent: *dat is een slecht aanwensel.* Zie *sel.*

AANWENST, z. n., v. Hetzelfde als *aanwensel*, maar niet zoo gebruiklijk.

AANWENTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wentelen*, voordd. w., van *wenden: ik wentelde aan, heb aangewenteld.* Wentelend nader brengen: *zij wentelden de vaten aan.*

AANWERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling aanduidt, en *werken: ik werkte aan, heb aangewerkt.* Door werken met iets anders verbinden: *dat hout is te kort, men moet er nog een ſtuk aanwerken.*

AANWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *werpen: ik worp aan, heb aangeworpen.* Door werpen nader brengen: *ſteenen aanwerpen — de vloed werpt beſtendiglijk zand aan.* Figuurlijk, voor ſchielijk aandoen: *den ſlaaprok aanwerpen.*

AANWERPING, z. n., v., *der*, of *van de aanwerping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanwerpen.* NOTKERUS gebruikt reeds *anauuerfunga*, voor *immisſio.*

AANWERVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat den zin verſterkt, en *werven: ik worf aan, heb aangeworven.* Tot den krijgsdienst overhalen: *ſoldaten aanwerven.* Iemand bewegen, om in zekere verbindtenis met ons te treden; maar in gemeenzamen ſtijl: *ik heb hem aangeworven.*

AANWERVER, z. n., m., *des aanwervers*, of *van den aanwerver*: meerv. *aanwervers.* Van *aanwerven.* Zie *er.*

AANWERVING, z. n., v., *der*, of *van de aanwerving*; meerv. *aanwervingen.* Van *aanwerven.* Zie *ing.*

AANWEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *aan*, dat eene zamenkoppeling en vereeniging aanduidt, en *weven: ik weefde aan, heb aangeweefd.* Door weven met iets verbinden: *ik zal er nog een ſtuk aanweven.*

AANWEZEN, onz. w., onregelm., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *aan*, en *wezen*, *ik was aan, ben aangeweest.* *De ſchuit zal voor drie uren niet aanwezen*, niet ter plaatſe zijn, waar zij gewoonlijk ſtil ligt. *Ik ben er niet aangeweest*, heb er niet aangeroerd, niet van gebruikt. *De bal is aangeweest*, heeft geraakt. *Hij zal niet lang aanwezen*, in het bewind wezen. *Wanneer zij dat doen, zullen zij er kwalijk aanwezen*, zich ſlecht bij bevinden.

Aanwezen, voor beſtaan en tegenwoordig zijn, is nog overig in het volgende *aanwezen*, en *aanwezend.*

AANWEZEN, de onbepaalde wijs van het voorgaande werkw. *aanwezen*, (in de beteekenis van beſtaan en tegenwoordig zijn) als een zelfſtandig naamwoord gebruikt. Onz.: *des aanwezens*, of *van het aanwezen*; zonder meerv. *Hij is zijn aanwezen*, beſtaan, *aan brave Ouders verſchuldigd — het is in mijn aanwezen*, in mijne tegenwoordigheid, *geſchied.*

AAN-

AANWEZEND, deelw. Van *aanwezen*. Voor bestaande, tegenwoordig zijnde: *toen dat gebeurde, was ik nog niet aanwezend — alle de aanwezenden hebben het gehoord.*

AANWEZIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Hetzelfde als *aanwezend*. Zie *ig*.

AANWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *wijzen*: *ik wees aan, heb aangewezen*. Met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: *iemand iets aanwijzen*, en *iets wijzen aan iemand*.

AANWIJZER, z. n., m., *des aanwijzers*, of *van den aanwijzer*; meerv. *aanwijzers*. Van *aanwijzen*. Zie *er*.

AANWIJZING, z. n., v., *der*, of *van de aanwijzing*; meerv. *aanwijzingen*. Van *aanwijzen*. Zie *ing*.

AANWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *winden*: *ik wond aan, heb aangewonden*. Door winden nader brengen: *men moet het blok nog wat aanwinden.*

AANWINNEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier een langzaam toenemen aanduidt, en *winnen*: *ik won aan, heb aangewonnen*.

Bedrijvend: *geld, kinderen aanwinnen.*

Onzijdig: met het hulpw. *hebben*: *de dagen winnen zigtbaar, aan.*

AANWINNING, z. n., v., *der*, of *van de aanwinning*; meerv. *aanwinningen*. Van *aanwinnen*. Zie *ing*.

AANWINST, z. n., v. Hetzelfde als *aanwinning*.

AANWOEKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *woekeren*: *ik woekerde aan, heb aangewoekerd*. Door woekeren verkrijgen: *hij heeft groote schatten aangewoekerd.*

AANWORTELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *wortelen*: *ik wortelde aan, ben aangeworteld. De boom is reeds aangeworteld.*

AANWRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *wrijven*: *ik wreef aan, heb aangewreven*. Hetzelfde als *aanvrijven*.

AANWROETEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar) en *wroeten*: *ik wroette aan, heb aangewroet. Daar komt de mol weer aanwroeten.*

AAN-

AANWUIVEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar) en *wuiven*: *ik wuifde aan*, *heb aangewuifd*.

Bedrijvend: *zij wuifden ons aan.*

Onzijdig, met *hebben*: *daar kwamen zij aanwuiven*, met den hoed zwaaijen.

AANZAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zaaijen*: *ik zaaide aan*, *heb aangezaaid*. Zoo veel als *bezaaijen*: *eenen akker aanzaaijen.*

AANZAKKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zakken*: *ik zakte aan*, *ben aangezakt*. *Laat het touw wat aanzakken* — *het eene huis zakte tegen het andere aan.* Figuurlijk zegt men, in den gemeenen spreektrant, voor traag en langzaam naderen: *daar komt hij eindelijk aanzakken.*

AANZANDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*: en *zanden*: *ik zandde aan*, *heb aangezand*. *De wegen aanzanden*, met zand bestrooijen.

AANZEGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat hier eene zamenkoppeling aanduidt, en *zegelen*: *ik zegelde aan*, *heb aangezegeld*. Door middel van een zegel met iets anders verbinden: *ik heb het eene papier aan het andere gezegeld.*

AANZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zeggen*: *ik zeide aan*, *heb aangezegd*. Door woorden bekend maken: *iemand iets aanzeggen* — *den dood*, *de wacht aanzeggen*. Met den derden naamval des persoons en den vierden der zaak.

AANZEGGER, z. n., m., *des aanzeggers*, of *van den aanzegger*; meerv. *aanzeggers*. Van *aanzeggen*. Zie *er*.

AANZEGGING, z. n., v., *der*, of *van de aanzegging*; meerv. *aanzeggingen*. Van *aanzeggen*: *iemand aanzegging doen* — *aanzegging hebben*, *om*. Zie *ing*.

AANZEILEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zeilen*: *ik zeilde aan*, *ben aangezeild*. Zeilend aannaderen: *terwijl zij op de haven aanzeilden*. Onder het zeilen aan iets stooten: *ik zag het schip tegen eene klip aanzeilen* — *het schip zeilde aan*, stiet, onder het zeilen, tegen een ander schip. Van hier, in den gemeenen spreektrant, *gij zult daar aanzeilen*, kwalijk te pas komen.

AANZETTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zetten*: *ik zettede aan*, *heb* en *ben aangezet*.

Be-

Bedrijvend, in eene eigenlijke beteekenis: *gij moet den stoel wat meer tegen den muur aanzetten* — *het glas aan den mond zetten* — *iemand aan land zetten.* In eene ruimere beteekenis, twee dingen met elkander verbinden; aannaaijen: *ik moet nog eenen arm aan den rok zetten.* Aanstampen: *de lading van een geschut aanzetten.* Wetten; scherp maken: *een mes aanzetten.* Aanporren: *iemand tot iets aanzetten.*

In eene figuurlijke beteekenis, voor aanschrijven: *ik heb een gulden vóór dat boek aangezet.* Met den derden naamval des persoons, en den vierden der zaak: *iemand iets aanzetten*, de bekostiging van iets van iemand vorderen, op iemands rekening stellen; — *hij heeft mij die ziekte aangezet*, medegedeeld.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*: *de spijs zet gemeenlijk aan, wanneer zij niet omgeroerd wordt.*

AANZETTER, z. n., m., *des aanzetters*, of *van den aanzetter*; meerv. *aanzetters.* Van *aanzetten.* Zie *er.*

AANZETTING, z. n., vr., *der*, of *van de aanzetting*; meerv. *aanzettingen.* Van *aanzetten.* Zie *ing.*

AANZIEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zien*: *ik zag aan, heb aangezien.* De oogen naar iets rigten. *Iemand aanzien* — *vriendlijk* — *over den schouder*, met verachting, *aanzien* — *iets met schele*, afgunstige, *oogen aanzien.*

In eene ruimere beteekenis, voor dulden, verdragen: *dat kan ik niet langer aanzien.* Aanmerken: *ziet men de vriendschap enkellijk van de zijde der natuur aan, dan is zij* enz. Oordeelen: *ik zag hem voor mijnen vriend aan.* Uit de uiterlijke gedaante een besluit trekken: *men kan het hem wel aanzien, dat hij gezond en sterk is.* Medelijden met iets hebben: *zage ik zijne jeugd niet aan, dan zoude hij mijne gramschap ondervinden.* Met achting, met hoogachting aanzien, waartoe de bijbelsche uitdrukking behoort *den persoon aanzien*, d. i. zich, door de achting jegens, en de betrekking tot iemand, in zijne handelingen laten bepalen. Schijnen: *het laat zich aanzien, dat* enz.

Anasehan, anasiehen wordt reeds bij de oudste frankduitsche Schrijvers gevonden.

AANZIEN, de onbepaalde wijs van het vorige werkw., als een zelfstandig naamw. gebruikt: *des aanziens*, of *van het aanzien*; zonder meerv.

In eene eigenlijke beteekenis: *deze zaak is geen aan-*

ziens waardig. — Opzigt: *ten aanzien zijner werkzaamheid.* — Uiterlijke gestalte, eigenlijk: *het uiterlijke aanzien maakt geenen geleerden uit — ik ken hem van aanzien.* Tegenwoordigheid: *in zijn aanzien — in het aanzien van den dood.* Figuurlijk: *de zaak heeft nu een gansch ander aanzien gekregen. Aanzien*, voor gezag, achting, wordt aan hen toegeschreven, die door eenige deugd, of waardigheid, de oogen van anderen tot zich trekken: *in groot aanzien staan — hij is een man van groot aanzien — het volk heeft hem in groot aanzien geplaatst.* In het angelf. *ansijne*, in het frank. *anasiht.*

AANZIENER, z. n., m., *des aanzieners*, of *van den aanziener*; meerv. *aanzieners.* Van *aanzien.* Zie *er.*

AANZIENLIJK, bijv. naamw. en bijw., *aanzienlijker, aanzienlijkst.* Datgeen, wat verdient aangezien te worden — wat aanzien heeft. Als bijvoegl. naamw.: *een aanzienlijk huis.* In eene ruimere beteekenis: *hij is een aanzienlijk man — eene aanzienlijke vergadering*, welke niet alleen talrijk is, maar ook uit aanzienlijke personen bestaat. Figuurlijk: *een aanzienlijk geschenk*, van veel waarde — *een aanzienlijk ambt*, dat niet alleen eer aanbrengt, maar ook voordeelig is — *een aanzienlijke stuiver geld*, eene aanmerklijk groote bezitting. Als bijw.: *zijne goederen waren aanzienlijk vermeerderd — zij gaat aanzienlijk gekleed — iemand aanzienlijk begraven.* Zie *lijk.*

AANZIENLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de aanzienlijkheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aanzienlijk.* Zie *heid.*

AANZIGT, zie *aangezigt.*

AANZIJN, onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zijn: ik was aan, ben aangeweest.* Hetzelfde als *aanwezen.*

AANZITTEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *aan*, en *zitten: ik zat aan, heb aangezeten.* Aan iets zitten: *het zit aan den muur* — aanzitten, *aan de tafel zitten.* Overdragtiglijk: *aan het roer van staat zitten.*

Schoon dit werkw. met het hulpw. *hebben* vervoegd wordt, en men zeer wel zegt *wij hebben aangezeten, aan de tafel gezeten*, komt het echter ook met het hulpw. *zijn* voor, als: *de gasten zijn reeds aangezeten, aan de tafel gezeten*; doch daar hier de tegenwoordige, en niet de verledene tijd plaats heeft, en dit zoo veel zegt, als,

de

de gasten zitten werklijk aan, zoo is het duidlijk genoeg, dat het verledene deelw. als een bijvoegl. naamw. gebezigd, en *aangezeten*, eigenlijk, voor *aanzittende*, genomen wordt. *De Gasten zijn reeds aangezeten*, is, derhalve, zoo veel als, *de Gasten zijn reeds aanzittende*, d. i. zitten reeds aan.

AANZOEK, z. n., onz., *des aanzoeks*, of *van het aanzoek*; meerv. *aanzoeken*. Van het volgende w. *aanzoeken*. Verzoek, bede: *men zal dit aanzoek zoo beleiden*. VOND. *Iemands aanzoek ondersteunen*. Dit woord wordt, somwijle, ook als manlijk gebezigd; doch het onzijdige geslacht is hier het verkieslijkste.

AANZOEKEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat den zin des woords versterkt, en *zoeken*: *ik zocht aan*, *heb aangezocht*. Verzoeken, bidden, met aanvoering der gronden: *iemand om eene zaak aanzoeken*. Ook *bij iemand om eene zaak aanzoeken*. *Hij heeft mij — bij mij — om een ambt aangezocht*.

Het eenvoudige *zoeken*, bij ULPHILAS *sokjan*, en in het angelf. *secan*, beteekende, oudtijds, ook *bidden*. En in dezen zin gebruiken de Zweden *ansökan*.

AANZOEKER, z. n., m., *des aanzoekers*; of *van den aanzoeker*; meerv. *aanzoekers*. Van *aanzoeken*. Zie *er*.

AANZOEKING, z. n., v., *der*, of *van de aanzoeking*; meerv. *aanzoekingen*. Van *aanzoeken*. Zie *ing*.

AANZOETEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zoeten*: *ik zoette aan*, *heb aangezoet*. Zoet maken: *men mag die melk nog wel wat aanzoeten*.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*: *het spel zoet aan*, is verleidlijk.

AANZUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zuren*: *ik zuurde aan*, *heb aangezuurd*. Zuur maken: *het brood, door middel van zuurdeeg, aanzuren*.

AANZWELLEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *aan*, dat een langzaam toenemen aanduidt, en *zwellen*: *ik zwol aan*, *ben aangezwollen*. In de hoogte zwellen, maar meestal figuurlijk, van wateren: *de vloed is merklijk aangezwollen*.

AANZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *aan*, (naar, tot) en *zwemmen*: *ik zwom aan*, *ben* en *heb aangezwommen*. Zwemmend naderen: *wij zagen hen aan-*

zwemmen — zij zijn aan het ſtrand gezwommen — zij hebben ſterk aangezwommen. Aanſpoelen: *het hout is hier aangezwommen.*

AAP, z. n., m., *des aaps*, of *van den aap*; meerv. *apen.* Eigenlijk, een dier, dat, onder alle bekende dieren, het naaste aan den mensch komt. *Een ongeſtaartte, kortgeſtaartte, of langgeſtaartte aap. Hij heeft een gezigt, als een aap.* Oneigenlijk: *den aap in de mouw houden*, (ſpreekw.) zijne loosheid verbergen — *den aap uit de mouw laten ſpringen*, (ſpreekw.) zijnen aard toonen. Ook wordt zeker werktuig, waarmede men eenen omtrek verkleinen, of vergrooten kan, (in de wis- en teekenkunst) een *aap* genoemd. En in den gemeenzamen omgang, heeft dit woord de beteekenis van eene ſom gelds, eenen ſchat: *hij heeft eenen goeden aap geerfd — ik heb den aap al thuis*, het geld reeds ontvangen.

WACHTER. en SCHERZ. leiden het woord *aap* (hoogd. *affe*, zweed. *apa*, deen. *abe*, eng. *ape*, angelſ. *apa*, oudfr. *ap*, ijsl. *ape.*) van *aben*, (goth. *apa*) *nabootſen*, af. *Aap* beteekent derhalve zoo veel, als *nabootſer der menſchen.* En men behoeft de rede dezer benaming niet ver te zoeken, dewijl er geen dier is, welk nader komt aan de menschlijke gedaante, of de menschlijke verrigtingen meer nabootst. Domme en belachlijke navolgers van anderen dragen ook dikwijls den naam van *apen.* Somtijds wordt zelfs de loflijke poging van navolging *naäping* genoemd. De voortreflijke ſchilder *Titiaan* droeg den naam van *den aap van zijnen tijd*, omdat hij de natuur volmaaktlijk navolgde. Ook vindt men de ſchilderkunst onder de afbeelding van eenen aap voorgeſteld.

Men wil, dat *Afrika* van dit woord afkomſtig is, beteekenende zoo veel als *het land der apen.*

Dit woord wordt met verſcheidene andere woorden zamengeſteld, als: *apenbakhuis, apenbek, apengezigt, apenkop, apenliefde, apenrok, apenſpel*, enz.

AAPACHTIG, bijv. naamw. en bijw., *aapachtiger, aapachtigst.* Dat naar eenen aap gelijkt, of op de wijs der apen geſchiedt. Bijv. naamw.: *hij heeft een aapachtig gezigt.* Bijw.: *hij heeft zich weer aapachtig gedragen.*

AAPJE, z. n., o., *des aapjes*, of *van het aapje*, meerv. *aapjes.* Het verkleinende woord van *aap.* Overdragtiglijk zegt men *hij maakt aapjes, — dat zijn maar aapjes.* Schoon anderen dit tot het lat. *apinae*, beuzelingen, orengen.

AAPS-

AAPSHANDS, voor *aafschhands*. Zie *aafsch*.

AAR, (ook *er*) uitgang van sommige zelfstandige naamwoorden, als *lasteraar*, *leeraar*, *snoever* enz.

De naamwoorden, die in *aar*, of *er*, uitgaan, beteekenen, eigenlijk, iemand, die gewoon is, eene zaak te verrigten, niet iemand, die eene zaak werklijk verrigt. Zoo is *lasteraar*, *woekeraar* enz., iemand, die het lasteren, woekeren, zich tot eene gewoonte gemaakt heeft. *Twijfelaar* is iemand, die gewoon is, aan alles te twijfelen. — *Wandelaar* iemand, die veel wandelt. — *Drinker* en *speler* beteekenen, eigenlijk, niet eenen daadlijk, en misschien tegen zijne gewoonte, *drinkenden*, of *spelenden*; maar zulk eenen, die zijn vermaak vindt in, en zijne gewoonte maakt van te drinken en te spelen.

AAR, een water, eene rivier. In deze en andere landen worden verscheidene rivieren gevonden, welken dien naam gedragen hebben; als *de aar*, in Zwitserland — *de aar*, in Rijnland, zijnde een watervliet, die tusschen Oudshoorn en Aarlanderveen in den Rijn valt. Van hier *Aarlanderveen*, *Langeraar*, *Korteraar*.

AAR, (*air*) z. n., v., *der*, of *van de aar*; meerv. *aren*. *Korenaar*. Het bovenste gedeelte der halmen, waarin het graan zit: *dan buigt de zwangere air het hoofd op haren halm*. VOND.

De spelling van *air*, voor *aar*, is nog een overblijfsel van de, oudtijds onder ons plaats gehad hebbende, verlenging der klinkeren met *i*; doch deze spelling is, reeds in het begin van het jaar 1400, met regt verlaten, en alleenlijk nog aangehouden in woorden, welken op *r* eindigen; als *air*, *hair*, *heir*, *meir*, *doir*, *oir*, *voir*, *huir*; waarvan *air*, *hair*, *heir*, *meir*, en *oir* (in *oirsprong*) bij velen nog in gebruik zijn; hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

AAR, (voor *ader*) zie *ader*.

AARD, z. n., m., *des aards*, of *van den aard*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aarden*, eene natuurlijke gesteldheid hebben, of verkrijgen, *naar iemand aarden*. Natuur, inborst, eigenschap, neiging. (Oulings ook afkomst, geslacht). *Een mensch van eenen goeden, zachten aard* — *het is de aard van dat volk* — *naar den aard der dieren* — *de aard van die bloemen is, dat zij niet lang bloeijen* — *volgends den aard der taal* — *naar den aard der zaak* — *het heeft geenen aard*, betaamt niet.

Van hier het verkleinende woord *aardje*, welk men omtrent

trent kinderen bezigt, in de ſpreekwijs: *hij heeft een aardje naar zijn vaartje.*

AARD, bij inkrimping en verzachting *erd.* Deze uitgang, dienende, om den landaard, de gewoonte, of heerſchende eigenſchap van iemand aanteduiden, vindt zijnen oorſprong en zijne kragt in het bovengenoemde *aard*, afkomst, inborst. *Spanjaard*, *Spanjerd* — *bastaard*, *basterd* — *dronkaard*, *dronkerd*, enz. Men vindt ditzelfde ook in andere talen, als in het franſ. *babillard*, en in het engelſ. *dullard.*

AARDACHTIG, bijv. naamw., *aardachtiger*, *aardachtigst.* Van *aarde.* Het gene naar aarde zweemt, of eene zekere maat van aardſtof in zich bevat, en voor aarde *te achten*, of te houden is. *Aardachtige klei.* Zie *achtig.*

AARDAKER, z. n., m., *des aardakers*, of *van den aardaker*; meerv. *aardakers.* Van *aard* (aarde) en *aker*, ook *akel*, *eekel*, *eikel.* Voor *aardaker*, zegt men ook *aardmuis*, *aardnoot.* Zekere, naar eenen aker, of eikel, gelijkende vrucht, die onder het koren wast.

AARDAPPEL, z. n., m., *des aardappels*, of *van den aardappel*; meerv. *aardappels*, en *aardappelen.* Van *aarde* en *appel.* De naam van eene, naar eenen appel gelijkende, vrucht, die in de aarde wast.

AARDBESCHRIJVER, z. n., m., *des aardbeſchrijvers*, of *van den aardbeſchrijver*; meerv. *aardbeſchrijvers.* Van *aarde* en *beſchrijver.* Iemand, die eene beſchrijving van de aarde geeft.

AARDBESCHRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de aardbeſchrijving*; meerv. *aardbeſchrijvingen.* Van *aarde*, en *beſchrijving.* Eene beſchrijving van de rijken, ſtaten, landen, ſteden, dorpen, zeeën, meeren, rivieren en bergen des aardbodems — ook een boek, welk deze beſchrijving in zich bevat.

AARDBEVING, z. n., v., *der*, of *van de aardbeving*; meerv. *aardbevingen.* Van *aarde*, en *beving*, van *beven.* Het beven der aarde. Bij OTFRIDUS *erdbiba*, bij NOTKERUS *erdbiboth.*

AARDBEZIE, z. n., v., *der*, of *van de aardbezie*; meerv. *aardbezien.* Van *aarde*, en *bezie.* *Roode en witte aardbezien.* De vrucht eener laag bij de aarde groeijende plant. In den gemeenzamen omgang zegt men, gewoonlijk, *aardbei*, *aardbeijen* — in Zeeland *freinja.*

AARDBEZIEPLANT, z. n., v., *der*, of *van de aardbe-*

bezieplant; meerv. *aardbezieplanten*. Van *aardbezie*, en *plant*.

AARDBODEM, z. n., m., *des aardbodems*; of *van den aardbodem*; zonder meerv. Van *aarde*, en *bodem*. De oppervlakte van den aardbol: *iemand op den aardbodem werpen*. Somwijle ook voor de gansche aarde, het aardrijk: *de staatsregeringen van den aardbodem*. HOOFT.

AARDBOL, z. n., m., *des aardbols*, of *van den aardbol*; zonder meerv. De wereld, welke wij bewonen, als een rond ligchaam beschouwd, vooral in den dichterlijken schrijfstijl.

AARDE, (oudt. *eerde*, *erde*) z. n., v. *der*, of *van de aarde*; meerv. *aarden*, het welk echter maar in eenige gevallen gebruiklijk is. *Vruchtbare aarde*. Wanneer het woord *aarde* als een geslachtnaam gebruikt wordt, om meer dan eene soort van aarde uittedrukken, dan komt het ook in het meerv. voor: *de kalkachtige aarden trekken de zuren uit de lucht naar zich*. — De oppervlakte des aardbols, dewijl die grootstendeels uit aarde bestaat, zonder meerv.: *iets van de aarde opheffen* — *op de aarde vallen* — *zich ter aarde buigen* — *hij is niet waardig, dat de aarde hem draagt* — *een lijk ter aarde bestellen*, plegtiglijk begraven — *iemand onder de aarde brengen*, (in gemeenzame verkeering) begraven. De gansche aardbol, welken wij bewonen; ook zonder meerv.: *de aarde beweegt zich, eens in vier en twintig uren, om hare as*.

KILIAAN geeft het woord *aarde* op, als bij de Vlamingen gebruiklijk voor *markt*; b. v. *korenaarde*, voor *korenmarkt*.

WACHTER houdt het keltische *ar*, *er*, beteekenende *den oorsprong aller dingen*, voor het stamwoord van *aarde*, in het goth. *airtha*, angelf. *earth*, *eorth*, *eord*, run. *arta*, *arda* — alem. *erda*, *ertha*, *hertha* — engel. *earth*, ijsl., zweed., deen. *jord*, gr. ἔρα, waarvan, met eene voorgevoegde *t*, het lat. *terra*.

Van dit zelfst. naamw. *aarde* komt het volgende werkw. *aarden*.

AARDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik aardde*, *heb geaard*. Eigenlijk zoo veel als *aarde vatten*, het welk men van nieuwgeplantte boomen zegt, wanneer hunne wortels zich in de aarde vasthechten, en daardoor wel tieren. *Die boom aardt daar wel*, begint daar wel te groeijen en bloeijen. En dit overgebragt zijnde tot de menschen, zegt men *hij kan daar wel aarden*, leeft,

of woont, daar, met genoegen. Hiertoe behoort ook

AARDEN, eene natuurlijke gesteldheid hebben, of verkrijgen: *hij aardt naar zijnen vader — men kan niet zeggen, naar wien dit kind aardt.* Waarvan *aard*, natuur, inborst.

AARDEN, bijv. naamw., heeft geene trappen van vergrooting, en wordt niet verbogen. Van aarde gemaakt: *eene aarden kruik — aarden kruiken.* NOTKERUS heeft, in dezelfde beteekenis, *erdin.*

AARDEWERK, z. n., o., *des aardewerks*, of *van het aardewerk*; het meerv. is niet in gebruik. In de vestingbouw wordt het tegen metselwerk overgesteld, en beteekent den aanleg van aarden wallen. Verder, alle keukengereedschappen, die van aarde gemaakt zijn, als *borden, pannen*, enz., in tegenoverstelling van porselein — *delfsch aardewerk.*

AARDEWERKSWINKEL, z. n., m., *des aardewerkswinkels*, of *van den aardewerkswinkel*; meerv. *aardewerkswinkels.* Van *aardewerk* en *winkel.*

AARDGEWAS, z. n., o., *van het aardgewas*; meerv. *aardgewassen.* Een gewas, dat op, en in de aarde wast; in tegenoverstelling van *boomgewas.*

AARDHOOP, z. n., m., *des aardhoops*, of *van den aardhoop*; meerv. *aardhoopen.* Van *aarde* en *hoop.* Een hoop van aarde.

AARDIG, bijv. naamw., *aardiger*, *aardigst.* Van *aard.* Geschikt, geestig: *een aardig andwoord*; — aangenaam, bevallig: *een aardig mensch, een aardig meisje.* Het woord *aardig* schijnt, in deze beteekenis, het meest gebruikt te worden omtrent iets, welk klein is. ARISTOTELES beweerde reeds, dat de schoonheid in de grootte des ligchaams bestaat, en dat men jonge Lieden, die niet groot zijn, wel aardig en welgemaakt, maar niet schoon kan noemen. — Ook van levenlooze dingen: *een aardig huis, een aardige tuin.* Van eenen zeldzamen, wonderlijken aard: *gij zijt wel aardig — dat is eene aardige vraag — het is aardig, gij veroordeelt mij, zonder mij gehoord te hebben.* Zie *ig.*

Het komt ook voor *aardiglijk*, en dus als bijwoord, voor, in de spreekwijzen: *zij danst aardig — hij weet de voorbeelden aardig bij te brengen.*

AARDIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de aardigheid*; meerv. *aardigheden.* Zie *heid.*

AARDIGLIJK, bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *aardig.* Zie *lijk.*

AARD-

AARDKLOOT, z. n., m., *des aardkloots*, of *van den aardkloot*; zonder meerv. Van *aarde*, en *kloot*. Het wereldrond, welk wij bewonen, in zoo ver het de gedaante van eenen kloot heeft. Ook een ronde kloot, op welken de oppervlakte van onzen aardbol afgeteekend is.

AARDMANNETJE, z. n., o., *des aardmannetjes*, of *van het aardmannetje*; meerv. *aardmannetjes*. Van *aarde* en *mannetje*, het verkleinende woord van *man*. Eene soort van dwergjes, die zich, volgends de bijgeloovigheid onzer Voorvaderen, in de aarde, onder de huizen zouden ophouden. Men gebruikt het, met verachting van een klein kereltje sprekende.

AARDMEETKUNST, z. n., v., *der*, of *van de aardmeetkunst*; zonder meerv. Van *aarde* en *meetkunst*. De kunst, of wetenschap, om de aarde, en alle zich op dezelve bevindende voorwerpen te meten. Anders landmeetkunst. (*Geometrie.*)

AARDMETER, z. n., m., *des aardmeters*, of *van den aardmeter*; meerv. *aardmeters*. Van *aarde* en *meter*. Anders landmeter. Iemand, die de bovengenoemde wetenschap verstaat en oefent. Zie *er*.

AARDMETING, z. n., v., *der*, of *van de aardmeting*; zonder meerv. Van *aarde* en *meting*. Anders landmeting. Het meten van de aarde. Ook hetzelfde als *aardmeetkunst*. Zie *ing*.

AARDMUIS, (ook *relmuis*, *veldmuis*) z. n., v., *der*, of *van de aardmuis*; meerv. *aardmuizen*. Van *aarde* en *muis*. In tegenoverstelling van *huismuis*. Om de gelijkende gedaante, wordt de *aardaker* ook *aardmuis* genoemd.

AARDNOOT, z. n., v., *der*, of *van de aardnoot*; meerv. *aardnoten*. Van *aarde* en *noot*. Hetzelfde als *aardaker*.

AARDRIJK, z. n., o., *des aardrijks*, of *van het aardrijk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aarde* en *rijk*. Het rijk der aarde, d. i. de omvang en geheele oppervlakte des aardbodems, en alles, wat op denzelven gevonden wordt. In dezen zin komt *aerdrich* reeds bij ISIDORUS, en *erdrich* bij OTFRIDUS voor. De oppervlakte der aarde: *het aardrijk scheurt van de droogte*.

AARDRIJKSBESCHRIJVER, zie *aardbeschrijver*.

AARDRIJKSBESCHRIJVING, zie *aardbeschrijving*.

AARDRIJKSKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de aardrijkskunde*; zonder meerv. Van *aardrijk* en *kunde*, zoo veel als kennis, wetenschap. De kennis van het aardrijk.

AARDRIJKSKUNDIG, bijv. naamw., *aardrijkskundiger*, *aard-*

aardrijkskundigst. Van *aardrijk* en *kundig*. Bezittende de kennis van het aardrijk.

AARDSCH, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Tot de aarde behoorende: *aardsche goederen*. Zie *sch*.

AARDSGEZIND, (ook *aardgezind*) bijv. naamw., *aardsgezinder*, *aardsgezindst*. Van *aarde* en *gezind*. Gezind tot de aarde, of gehecht aan de aardsche dingen: *aardsgezinde menschen*. In tegenoverstelling van *hemelsgezind*.

Het woord *aards*, in *aardsgezind*, staat in den tweeden naamval; het welk blijkt uit de achtergevoegde *s*, die, oorspronglijk, het hoofdteeken des tweeden naamvals schijnt geweest te zijn, zoo wel in vrouwlijke, als manlijke en onzijdige naamwoorden. Zie INLEID. bl. 86.

AARDSGEZINDHEID, z. n., v., *der*, of *van de aardsgezindheid*; meerv. *aardsgezindheden*. Van *aarde* en *gezindheid*. Gehechtheid aan de aardsche dingen. In tegenoverstelling van *hemelsgezindheid*.

AARDSLANG, z. n., v., *der*, of *van de aardslang*; meerv. *aardslangen*. Van *aarde* en *slang*. Veldslang, in tegenoverstelling van *waterslang*.

AARDSPIN, z. n., v., *der*, of *van de aardspin*; meerv. *aardspinnen*. Van *aarde* en *spin*. Eene soort van spinnen, welke zich in drooge slooten, omgeploegde voren, en op planten ophoudt; in onderscheiding van *huis-* *muur-* en *waterspinnen*.

AARDVEIL, z. n., o., *des aardveils*, of *van het aardveil*; zonder meerv. Zeker kruid, dat in en langs den grond wast, ook *hondsdraf* genoemd. Het wordt tegen *boomveil*, of *klimop*, overgesteld.

AARDWORM, z. n., m., *des aardworms*, of *van den aardworm*; meerv. *aardwormen*. Van *aarde* en *worm*. Een worm, die in de vette aarde zijn voedsel vindt, ook *pier* genoemd. Het komt ook overdragtiglijk voor, in de beteekenis van een arm, ellendig mensch: *hij is een regte aardworm*.

AARS, z. n., m., *van den aars*; meerv. *aarzen*. Het achterste deel des onderlijfs, of dat deel des dierlijken, en bijzonderlijk menschlijken, ligchaams, waardoor de natuur zich van het overblijfsel der verteerde spijzen ontlast; — ook alleen *het achterste* genoemd. Veelal wordt dit woord, verkeerdlijk, met eene *n* voorop, uitgesproken, en zelfs geschreven: *naars*. HUYDECOPER beschouwt dit als eene uitvinding van onze oude Blijspeldichters, die de gewoon-

woonte hadden, om *narm*, voor *arm*, *nelleboog* voor *elleboog*, *neglantier* voor *eglantier*, *noom* voor *oom*, *naars* voor *aars* te schrijven.

De Taaloefenaars verschillen in de bepaling van de afkomst van dit woord niet weinig van elkander. MARTINIUS leidt het af van het gr. ἀρχος — SCHELLER, in navolging van anderen, van ὄῤῥος — IHRE van οὐρὰ, *staart*, (dewijl dit deel, bij de dieren, tegelijk de zitplaats des staarts is) — FRISCH. van het fransche *arriere*. ADELUNG en anderen brengen het tot het oude *ar*, dat *hoog*, *verheven* beteekent, naardien dit deel des menschlijken ligchaams eene aanmerklijke verhevenheid heeft. In het hoogd. is het *arsch*, in het angelf. *ears*, in het engel. *arse*, in het deen. en zweed. *ars*.

AARTS, zoo veel als *eerst*. KILIAAN heeft *artsch*, *ertsch*. Sommigen schrijven, in plaats van *aartsengel*, *aartspriester*, enz. *eerstengel*, *eerstpriester* enz. Dan, de woorden, die, eer onze taal nog tot genoegzame volheid gekomen was, uit andere talen bij ons zijn overgenomen, kunnen gerekend worden, hun burgerregt onder ons verkregen te hebben. En zoo is het met dit *aarts*, dat, door middel der roomsche taal, van het grieksche ἀρχι, (naar de italiaansche uitspraak *arci*) bij alle noordsche Volkeren, tegelijk met den kristlijken godsdienst, in gebruik is gekomen. Zie JUNIUS, SKINNER, WACHTER en anderen. Wij verkiezen, derhalve, *aartsengel*, *aartspriester* enz.

Dit *aarts* is in het italiaan. *arci*, spaan. *arco*, fran. *archi* en *arch*, angelf. *arce*, engel. *arch*, zweed. *erts*, deen. *ärts*, hoogd. *erz*. In alle deze talen, gelijk ook in de onze, wordt het niet dan in zamenstelling gebezigd. Het schikt zich, echter, in goed nederduitsch, alleenlijk aan het hoofd van *zelfstandige*, niet van *bijvoeglijke* naamwoorden. Bij VONDEL vinden wij *aartshemelsch*; doch buiten die plaats zal men niet ligt een voorbeeld aantreffen. BERNARDUS DE BOSCH schreef eens: *daar ze aartsbevallig opgetooid*, doch veranderde het, teregt, in: *daar zij bevallig opgetooid*.

Het beteekent, in alle talen, *het voornaamste in zijne soort*, en bij ons, in eenen goeden en kwaden zin tevens. In eenen goeden zin, om de waarde en voortreflijkheid aanteduiden, komt het voor in de woorden: *aartsbisdom*, *aartsengel*, *aartspriester*, *aartsvader* enz. In eenen kwaden zin, om het voornaamste ten aanzien van slechte eigen-

genschappen aanteduiden, wordt het, in de dagelijksche verkeering, zeer gemeenzaam gebruikt in de woorden: *aartsbedrieger*, *aartsbooswicht*, *aartsdief*, *aartsgek*, *aartsgierigaard*, *aartshuichelaar*, *aartshoer*, *aartsketter*, *aartslogenaar*, *aartsschelm*, *aartstooveraar*, *aartswoekeraar*, *aartszwelger*, en duizend anderen. Doch van alle dezen zullen, in het vervolg, slechts eenigen aangevoerd worden.

AARTSBISDOM, z. n., o., *des aartsbisdoms*, of *van het aartsbisdom*; meerv. *aartsbisdommen*. Van *aarts* en *bisdom*, voor *bisschopdom*. Het geestlijke en wereldlijke gebied eens aartsbisschops. Dit woord is onz., volgends den regel, dat woorden, in *dom* uitgaande, en eene gemeenschap, een ambt, bestier, of gezelschap van personen aanduidende, tot het onzijd. geslacht behooren.

AARTSBISSCHOP, z. n., m., *des aartsbisschops*, of *van den aartsbisschop*; meerv. *aartsbisschoppen*. Van *aarts* en *bisschop*. De eerste bisschop onder velen.

AARTSBISSCHOPLIJK, bijv. naamw. en bijw., *aartsbisschoplijker*, *aartsbisschoplijkst*. Van *aarts* en *bisschoplijk*. Het gene, dat eenen aartsbisschop toebehoort, of hem betreft: *aartsbisschoplijke waardigheid* — *aartsbisschoplijke inkomsten*. Als bijw.: *hij gedraagt zich niet aartsbisschoplijk*. Zie *lijk*.

AARTSDIEF, z. n., m., *des aartsdiefs*, of *van den aartsdief*; meerv. *aartsdieven*. Van *aarts* en *dief*. In gemeenzame verkeering, een hoofddief, die van het stelen zijn werk maakt.

AARTSENGEL, z. n., m., *des aartsengels*, of *van den aartsengel*; meerv. *aartsengelen*. De voornaamste onder de Engelen. NOTKERUS noemt de aartsengelen nog *Furstpotin*, *Metpotin* (magtboden); en dit is een bewijs, dat, ten zijnen tijde, het gr. *archi* nog niet overgenomen was.

AARTSHERTOG, z. n., m., *des aartshertogs*, of *van den aartshertog*; meerv. *aartshertogen*. De voornaamste hertog. In het vrouwl. geslacht: *aartshertogin*.

AARTSHERTOGDOM, z. n., o., *des aartshertogdoms*, of *van het aartshertogdom*; meerv. *aartshertogdommen*. Van *aartshertog*, en *dom*. Het aartshertoglijke gebied, en de aartshertoglijke waardigheid.

AARTSKETTER, z. n., m., *des aartsketters*, of *van den aartsketter*; meerv. *aartsketters*. Van *aarts* en *ketter*. De grootste en voornaamste onder de ketters.

AARTSLOGENAAR, z. n., m., *des aartslogenaars*, of *van den aartslogenaar*; meerv. *aartslogenaars*. Van *aarts* en

en *logenaar*. Iemand, die zijn daaglijksch werk van liegen maakt.

AARTSPRIESTER, z. n., m., *des aartspriesters*, of *van den aartspriester*; meerv. *aartspriesters*. Van *aarts* en *priester*. De voornaamste onder de Priesters.

AARTSSCHELM, z. n., m., *des aartsschelms*, of *van den aartsschelm*; meerv. *aartsschelmen*. Van *aarts* en *schelm*. Een schelm bij uitstekendheid.

AARTSVADER, z. n., m., *des aartsvaders*, of *van den aartsvader*; meerv. *aartsvaders*. Van *aarts* en *vader*. Eene benaming van de stamvaders der huisgezinnen, voor en kort na den zundvloed. *De Aartsvader Seth*, *de Aartsvader Abraham*.

AARTSVIJAND, z. n., m., *des aartsvijands*, of *van den aartsvijand*; meerv. *aartsvijanden*. Van *aarts* en *vijand*. Doodvijand.

AARZELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik aarzelde*, *heb geaarzeld*. Eigenlijk, terugdeinzen. Thands, meestal, gebruiklijk, in den zin van in twijfel staan, tot geen besluit kunnen komen.

AARZELMAAND, (verouderd) z. n., v., *der*, of *van de aarzelmaand*. De maand *october*, oudtijds dus genoemd, omdat het jaar dan merklijk teruggaat.

AAS, z. n., o., *van het aas*; zonder meerv. Spijs, voedsel, bijzonderlijk van de dieren. *De vogelen zoeken het aas voor hunne jongen*. Figuurlijk: *men gaf dat aas van ijdele hope*. HOOFT. Ook voor *lokaas*, of de spijs, waarmede men de dieren lokt. Overdragtiglijk gebruikt men het voor alles, wat begeerlijk in het eerste voorkomen, maar schadelijk in zijne gevolgen is. Zoo wordt de verliefdheid *aas* genoemd: *die haar genoegzaam te kennen gaven, dat zij het aas reeds ingezwolgen had*. GUARDIAAN. *Iemand het aas voorleggen*, middelen in het werk stellen, om hem te verleiden. Wijders, voor een dood ligchaam, kreng, als een aas voor de dieren: *de raven zaten op het aas — hij stonk, als een aas*. Overdragt., van een slecht vrouwspersoon: *zij is een regt aas*. Waartoe, misschien, ons, in den gemeenen spreektrant, gebruiklijk *kataas* behoort, als niet meer waardig, dan om van de katten gegeten te worden. Zoo ook *galgenaas*, als niet meer waardig, dan om tot aas der vogelen, aan de galg gehangen te worden.

Dit *aas* (oud. *aat*, *ate*) staat, ten aanzien van zijne afkomst, in de naauwste betrekking tot het frankd. en hoogd.

hoogd. *as*, van *ezan*, *essen*, eten; en het komt overeen met het latijnsche *esus* en *esca*, het armenische *haz*, *brood*, en het turksche *as*, *allerhande spijs*. Van dit ons *aas* komt het werkw. *azen*.

AAS, z. n., o., *van het aas*; meerv. *azen*. Eigenlijk *een*. Van het lat. *as*, *assis*, of het gr. *εἷς*, met weglating der *h* (*spiritus asper*). Verder, het kleinste gewigt, dat zelfs bij goud gebruikt wordt; ook voor het minste, geringste: *ik heb er geen aas* (of *aasje*) *afgenomen*. Wijders, een aas van het kaartspel en op de dobbelsteenen, *ruitenaas*, *schoppenaas* enz. — *twee azen werpen*. Overdragtiglijk, het wallonsche *un as*, zoo veel als iemand van geringen staat. Van hier het spreekwoord op de belastingen:

Un as en heeft niet,
Deux as en geeft niet,
Trois en quater moeten geven,
Daar cinq en six van moeten leven,

als zinspelende op de oogen van eenen dobbelsteen, waarvan *een* het laagste, en *zes* het hoogste getal is.

AASZAK, z. n., m., *des aaszaks*, of *van den aaszak*; meerv. *aaszakken*. Van *aas*, spijs, en *zak*. Ook knapzak. Een zak, waarin de reiziger zijne spijs steekt.

AATMAAL, (verouderd) voor *eetmaal*, nu *etmaal* — de tijd van vierentwintig uren. Van het oude *aat*, *ate*, *spijs*. Zie *etmaal*.

ABBERDAAN, z. n., m., *des abberdaans*, of *van den abberdaan*; het meerv. is niet in gebruik. Zekere soort van gezoutten visch.

ABE, (anders ook *alphabet* — *abc* — *abece* — *a*, *b*.) als zelfstandig gebezigd, komt het onz. voor. *Van het abe*; het meerv. *abeen*, (met drie lettergrepen, *a - be - en* uitgesproken). De klemtoon valt op de laatste lettergreep, *abé*. *Het nederduitsche abe*, enz.

Ons woord *abe* heeft de gedaante van een eigenlijk woord niet, en is echter boven *alphabet* te verkiezen. Zie *Inleiding*, bl. 9, in de aanteek.

ABEBANK, z. n., v., *der*, of *van de abebank*; meerv. *abebanken*. Van *abe* en *bank*. *Op de abebank zitten*.

ABEBORD, z. n., o., *des abebords*, of *van het abebord*; meerv. *abeborden*. Van *abe* en *bord*. Het verkleinende woord is *abebordje*.

ABEEL, (*abeelboom*, *abeelenboom*, ook *popel*, *populier*, genoemd.) z. n., m., *des abeels*, of *van den abeel*; meerv. *abeelen*. *De bleekheid van den abeel*. L. BAKE.

Wij

Wij treên dan, door de dichte en hooge beuken, voort,
Tot op den tweesprong, in de schaduw der abeelen.

W. v. d. Pot.

Abeel schijnt eene verbastering van het oude *alb*, *alp*, dat *wit* beteekende; zijnde *abeel* ook eigenlijk de witte populier.

ABEL, (bij Kiliaan) verouderd bijv. naamw., beteekenende *handig*, *bekwaam*, *aardig*. Van hier *abelaard*, iemand, die handig, aardig in zijn doen is. — *Abelheid* en *abellijk* zijn ook in gebruik geweest.

ABRIKOOS, z. n., voor den *abrikoosboom* genomen, manl., — voor de *vrucht*, vrouwl., *des*, of *der*, *van den*, of *van de abrikoos*; meerv. *abrikozen*. In het ital. is de naam dezer vrucht *abricocco*; en hieruit hebben, waarschijnlijk, de Franschen *abricot*, de Duitschen *aprikose*, de Engelschen *apricock*, en wij *abrikoos*, oul. *abricoc*, gemaakt.

ABT, z. n., m., *des abts*, of *van den abt*; meerv. *abten*. De opperste bestierer van een klooster, of eene abtdij. *Gelijk de abt, zoo de monniken*, spreekw.

Het woord *abt* (in het lat. *abbas*, angelf. *abbad*, deen. *abbed*, zweed. *abbot*, hoogd. *abt*) is een syriesch woord, *Vader* beteekenende; zijnde de Abten als Vaders der Monniken aan te merken.

ABTDIJ, z. n., v., *der*, of *van de abtdij*; meerv. *abtdijen*. Een klooster, welks opperhoofd een abt is; — wijders, het ambt van eenen abt, — verder, het gebied van zulk een klooster, en eindelijk de woning van eenen abt: *in de abtdij wonen*. Zie *ij*.

ABTDIS, z. n., v., *der*, of *van de abtdis*; meerv. *abtdissen*. De opperste bestierster eener vrouwlijke abtdij. Lat. *abbatissa*.

ACH, een tusschenwerpsel, dat de natuurlijke uitdrukking van alle gemoedsbewegingen en levendige voorstellingen is. Het is derhalve, 1. eigenlijk, de uitdrukking van smert, en wel, volgends alle hare trappen en veranderingen: *ach, ik ongelukkige!* In dezen zin wordt *ach* ook als zelfstandig gebruikt: *mijn ach is uwe vreugd*. 2. Van angst: *ach, hoe klopt mij het hart!* 3. Van vrees: *ach, wat zal dit voorteeken beduiden!* 4. Van schrik: *ach, mijn bloed stolt in de aderen!* 5. Van misnoegdheid: *ach! wij behoeven uwe hulp niet!* 6. Van medelijden: *ach, dat die brave man gestorven is!* 7. Van weemoed, kommer: *ach, lief kind! Julia wordt gelukkiger, dan gij*. Vooral, van teedere weemoedigheid, dewijl niemand met zijn ach!

en

en ó! verkwistender is, dan de verliefde: *ach, zult gij het dan nimmer gelooven, hoe teederlijk ik u beminne!* 8. Van klagt: *ach, wat ben ik moede!* 9. Van verlangen; *ach, wilde de hemel, dat ik nog eens in mijn Vaderland terugkeerde!* 10. Van goedkeuring, welgevallen: *ach, dat is ſchoon!* 11. Van verwondering: *ach, welk een voortreflijk mensch is hij!* 12. Eindelijk wordt dit woordje ook bij minder ſterke aandoeningen en gewaarwordingen gebruikt, om aanteduiden, dat het hart daaraan echter zijn aandeel heeft: *ik heb u veel te zeggen, ach! zeer veel!* Zie, over het verdere gebruik van dit tusſchenwerpſel, *Inleiding*, bl. 193 env.

Dit *ach* is een zeer oud tusſchenwerpſel, dat zijne geboorte, naar allen ſchijn, aan de natuur zelve verſchuldigd is, als zijnde het geluid, dat de, van eene beangſtigde borst uitgeſtooten, adem veroorzaakt; en daarom is het zich ook, even als dit, onder alle hemelſtreken, en in alle talen, gelijk. De Hebreen zuchten אָח en אֲהָהּ, de Grieken *ἆ*, *ἇ*, en *ἆι*, *ἇι*, de Latijnen *aha*, *ah*, de Perzen *ah*.

ACHT, een talwoord, zie *agt*.

ACHT, z. n., v. Dit woord, dat alleenlijk in het enkelvoudige getal, en grootſtendeels zonder lidwoord, gebezigd wordt, heeft velerlei beteekenisſen.

Vooreerst, opmerkzaamheid, toezigt: *acht hebben, geven, ſlaan, nemen op iets. Geef wel acht*, let wel op — *neemt mijne woorden wel in acht — ik heb er geen acht opgeſlagen.*

Wijders, zorg, aanwending der opmerkzaamheid, zoo wel om een goed te bewaren, als om een kwaad te vermijden: *eene zaak in acht nemen*, zorgvuldiglijk voor ſchade bewaren — *neem het uwe wel in acht*, zoek het te behouden — *hij neemt zich in het geheel niet in acht*, is zeer onvoorzigtig in zijn gedrag; ook, draagt geene behoorlijke zorg voor zijne gezondheid. — *Zich voor iemand in acht nemen*, zich voor hem wachten, op zijne hoede zijn.

Verder, *acht*, voor *achting*, waarvan *achtbaar*, *achten*, nog overig is.

Eindelijk, voor de vervolging en gevangenneming eens ſchuldigen, op regterlijke uitſpraak: *de Keizer beval, Groeningerland te ruimen, op ſtraffe der rijxacht.* Hooft. *Iemand in de acht doen*, of, gelijk de Duitſchen ook zeggen, *einen in die Acht erklären*, in den ban doen.

ACHTBAAR, bijv. naamw., *achtbarer*, *achtbaarst*. Van

acht;

acht, voor *achting*, en *baar*. Achting, aanzien hebbend, achting verdienend: *de achtbare Raad — hij is een achtbaar man.*

Het woord *achtbaar* komt, in oude geschriften, ook nog in eenen anderen zin voor; b. v., *achtbare wonden*, d. i., zulke wonden, die, wegens hare grootte en diepte, *acht*, of aandacht en opmerking verdienen. Zie *baar*.

ACHTBAARHEID, z. n., v., *der*, of *van de achtbaarheid*; meerv. *achtbaarheden*. Van *achtbaar*, en *heid*. Aanzien, eer, waarde: *zijn gedrag streed met de achtbaarheid der vergadering*. Zie *heid*.

ACHTELOOS, bijv. naamw., *achteloozer*, *achteloost*. Van *acht*, toezigt, opmerkzaamheid, en *loos*. Onachtzaam, zonder aandacht; hetzelfde als *roekeloos*. Zie *loos*.

ACHTELOOSHEID, z. n., v., *der*, of *van de achteloosheid*; meerv. *achteloosheden*. Van *achteloos*, en *heid*. Onachtzaamheid.

ACHTEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik achtte*, *heb geacht*. Van *acht*. Opmerkzaam zijn, met het voorz. *op*: *ik acht op uwe woorden niet — maer ick en achte op geen dingh*. Bijbelvert. — Meenen, gevoelen, van oordeel zijn: *iets voor schade*, *schande achten — ik acht het spel reeds gewonnen*. Schatten, met bepaling der waarde daarvoor houden: *hoog*, *gering achten — ik acht hem, om zijne geleerdheid — hij is altijd meer geacht geweest*, *dan zijn broeder*. Voor gewigtig houden, en zich daar naar gedragen: *het kost mij wel veel geld*, *maar dat acht ik niet*.

ACHTER, een voorzetsel, het tegengestelde van *voor*. In den stand der rust, heeft het den derden, en in dien der beweging, den vierden naamval bij zich. Zie *Inleid.* bl. 187 env. *Achter de deur staan — de paarden achter den wagen spannen — ik ben er al achter gekomen*, ik heb het al ontdekt — *hij is er niet achter*, hij begrijpt, of verstaat het niet — *achter het net visschen*, vergeefsche pogingen doen — *achter den rug*, in het afwezen. Voor *na*: *ik kwam achter hem*. *Achter straat* werd, oul., gebezigd voor *langs de straat*. *Varen achter lande* was, bij M. Stoke, *omwandelen door het land*.

Dit voorzetsel wordt met woorden van allerlei aard zamengevoegd; en dezen zullen hierna op hunne plaats voorkomen. Met werkwoorden zamengesteld, is het *scheidbaar*, of *onscheidbaar*, b. v. *achterhalen*, *ik achterhaalde* enz. onscheidbaar; en *achterstellen*, *ik stelde achter* enz. scheidbaar. Ook wordt dit *achter* als een bijw.

gebezigd, b. v.: *ik woon achter.* Voor *ten achter*, *van achter*, gebruikt men thands, doorgaands, *ten achteren*, *van achteren.*

ACHTERAAN, bijw. Van *achter* en *aan: ik ſtond achteraan — liep achteraan* enz.

ACHTERAF, bijw. Van *achter* en *af: iemand achteraf laten brengen.*

ACHTERBAKS, bijw., beteekenende *heimlijk.* TEN KATE leidt dit bijw. van *bak*, in den zin van *rug*, af, zoo dat *achterbaks*, volgends hem, zoo veel is, als *achter den rug*; en hiermede ſtemt ook B. HUYDEC. overeen; doch v. HASSELT (in zijne aanteek. op KILIAAN, bl. 27, 28) neemt *bak*, hier, voor *bek*, als in *bakhuis*, en dit voor het *aangezigt*, als in *bullebak* enz. Dat echter *bak* ook *rug* beteekent, blijkt uit het angelſ. *bak*, engelſ. *back*, hoogd. *back*, enz., allen, in dezen zin voorkomende; waarom ik geene rede zie, om van de afleiding, door TEN KATE en HUYDEC. opgegeven, aftegaan.

ACHTERBLIJVEN, onz. w., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *achter* en *blijven: ik bleef achter*, *ben achtergebleven.* Achteraan komen, vertoeven, niet weerkomen.

ACHTERBOUT, z. n., m., *des achterbouts*, of *van den achterbout*; meerv. *achterbouten.* Van *achter* en *bout. De achterbout van een ſchaap.*

ACHTERDEEL, z. n., o., *des achterdeels*, of *van het achterdeel*; meerv. *achterdeelen.* Van *achter* en *deel.* Het achterſte gedeelte van iets. Ook hetzelfde, als het thands gebruiklijke *nadeel.* Doch in dezen zin is het reeds eenigzins verouderd:

Gij poogt, door onzen val, aan 't klimmen te geraken,
En, tot ons achterdeel, u zelven groot te maken.

J. DE DECKER.

Voor dit *achterdeel* bezigde men, oul., ook *interdeel.*

ACHTERDEELIG, bijv. naamw., voor *nadeelig*, is ook in gebruik geweest.

ACHTERDENKEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *achterdenken*, als een zelfſt. naamw. gebezigd, o., zonder meerv. Zorg voor het toekomſtige. *Hij heeft in het geheel geen achterdenken*, denkt niet op het achterſte, zorgt niet voor het volgende. Ook vermoeden, achterdocht: *eindelijk kreeg ik achterdenken.*

ACHTERDENKIG, bijv. naamw., *achterdenkiger*, *achterdenkigst.* Achterdochtig.

ACH-

ACHTERDEUR, z. n., v., *der achterdeur*, of *van de achterdeur*; meerv. *achterdeuren*. Het tegengestelde van *voordeur*. Overdragtiglijk, voor uitvlugt: *hij houdt altijd eene achterdeur open*.

ACHTERDOCHT, z. n., v., *der*, of *van de achterdocht*; zonder meerv. Van *achterdenken*. Een ongunstig, op geene zekerheid rustend gevoelen van iemands gezindheden. — Argwaan, kwaad vermoeden: *achterdocht omtrent iemand hebben, verwekken* — *zijn goed voorkomen benam mij alle achterdocht*.

ACHTERDOCHTIG, bijv. naamw., *achterdochtiger*, *achterdochtigst*. Zie *ig*.

ACHTEREBBE, z. n., v., *der*, of *van de achterebbe*; zonder meerv. Van *achter* en *ebbe*. Het laatste der ebbe.

ACHTEREEN, bijw. Van *achter* en *een*. Na elkander: *driemaal achtereen*. Achtervolgends, zonder ophouden, onafgebroken: *hij dronk twee pinten achtereen uit*.

ACHTEREERGISTEREN, bijw. Om den dag aanteduiden, die onmiddellijk voor dien van eergisteren geweest is — voor vier dagen. Van *achter* en *eergisteren*. Thands zegt men *overeergisteren*, en gewoonlijkst *vooreergisteren*.

ACHTEREINDE, z. n., o., *van het achtereinde*; meerv. *achtereinden*. Van *achter* en *einde*. *Het achtereinde van een schip*.

ACHTEREN, *ten achteren*, ook *ten achter*, bijw.: *ten achteren gaan*, in schuld geraken — *ten achteren zijn*, in schuld steken — *in zijn werk ten achteren zijn*, het werk niet afgedaan hebben.

Van achteren, ook *van achter*: *zij vielen den vijand van achteren aan*. *Naar achteren*, ook *naar achter*: *schuif wat naar achteren*.

ACHTERERVE, z. n., m., wanneer van eenen man, en vr., wanneer van eene vrouw gesproken wordt. *Van den achtererve*, *der*, of *van de achtererve*; meerv. *achtererven*. Van *achter* en *erve*, erfgenaam.

Soo hebben sij verdient, met Jacobs achtererven.

HUYGENS.

ACHTERGANG, z. n., m. en v.; m., *des achtergangs*, of *van den achtergang*; zonder meerv., voor *buikloop*; maar v., *der*, of *van de achtergang*; meerv. *achtergangen*. Van *achter* en *gang*. Het tegengestelde van *voorgang*, of het achterste gedeelte eener gang. Hoewel *gang*, voor *het gaan*, manl. is, als: *het jaar gaat altijd den-*

zelfden gang, VOND.; zoo wordt echter *gang*, voor den doorloop in huis, (gelijk ook voor eene plank aan boord van een ſchip) en derhalve ook *achtergang* vrouwl. gebezigd, op grond, dat het eerſte eene wezenlijke werking en daadlijkheid — het andere, daartegen, eene voordgebragte of bewerkte zaak beteekent; om welke rede onze Voorouders aan het eerſte het manl., en aan het andere het vrouwl. geſlacht ſchijnen toegekend te hebben. En zoo is het ook met *greep*, *vaart*, en alle andere woorden, die eene daadlijke bewerking te kennen geven, en eene bewerkte zaak, tegelijk, aanduiden.

ACHTERGEBOUW, z. n., o., *des achtergebouws*, of *van het achtergebouw*; meerv. *achtergebouwen*. Van *achter* en *gebouw*. Een gebouw, dat aan een ander gebouw, van achteren, aangebouwd is. Ook het achterſte gedeelte van een gebouw. In tegenoverſtelling van *voorgebouw*.

ACHTERGEVEL, z. n., m., *des achtergevels*, of *van den achtergevel*; meerv. *achtergevels*. Van *achter* en *gevel*. In tegenoverſtelling van *voorgevel*. *De achtergevel van een huis*.

ACHTERGRAFT, (ook *achtergracht*) z. n., v., *der*, of *van de achtergraft*; meerv. *achtergraften*. Van *achter* en *graft*. In tegenoverſtelling van *voorgraft*.

ACHTERGROND, z. n., m., *des achtergronds*, of *van den achtergrond*; meerv. *achtergronden*. Van *achter* en *grond*. In tegenoverſtelling van *voorgrond*. *De achtergrond van een ſchilderſtuk — de achtergrond van het tooneel*.

ACHTERHAALD, verl. deelw., van *achterhalen*. *Zij zijn reeds achterhaald*.

ACHTERHAAR, z. n., o., *des achterhaars*, of *van het achterhaar*; meerv. *achterharen*. Van *achter* en *haar*. In tegenoverſtelling van *voorhaar*.

ACHTERHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier onſcheidb. is, en *halen*: *ik achterhaalde*, *heb achterhaald*. Inhalen, onderhalen: *hoe hard hij loope*, *ik zal hem wel achterhalen*. Ontdekken, betrappen: *zij zullen wel achterhaald worden*. Verſtrikken: *iemand in zijne reden achterhalen*.

ACHTERHALING, z. n., v., *der*, of *van de achterhaling*; meerv. *achterhalingen*. Van *achter* en *haling*. Zie *ing*.

ACHTERHALS, z. n., m., *van den achterhals*; meerv. *achterhalzen*. Van *achter* en *hals*. Nek.

ACH-

ACHTERHOEDE, z. n., v., *der*, of *van de achterhoede*; het meerv. is niet in gebruik. De achtertogt van een leger: *in de achterhoede vallen.*

ACHTERHOOFD, z. n., o., *des achterhoofds*, of *van het achterhoofd*; meerv. *achterhoofden.* Van *achter* en *hoofd.* Het tegengeſtelde van *voorhoofd.*

ACHTERHOUDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *achter* en *houden*: *ik hield achter*, (van het oude *holden*) *heb achtergehouden.* Terug houden: *gij hebt mijnen loon achtergehouden.* Verbergen: *iets voor iemand achterhouden.*

ACHTERHOUDEND, deelw., van *achterhouden*: *achterhoudender*, *achterhoudendst.* Geheim — ongenegen, om iets te openbaren: *gij zijt altijd zeer achterhoudend.*

ACHTERHOUDENDHEID, z. n., v., *der*, of *van de achterhoudendheid*; het meerv. is niet in gebruik. De neiging en gewoonte, om alles te verbergen. Van *achterhoudend.* Zie *heid.*

ACHTERHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de achterhouding*; het meerv. is niet in gebruik. Verberging. Van *achterhouden.* Zie *ing.*

ACHTERHUIS, z. n., o., *des achterhuizes*, of *van het achterhuis*; meerv. *achterhuizen.* Van *achter* en *huis.* Een huis, dat achter aan een ander huis aangebouwd is, ook het achterſte gedeelte van een huis. Beide in tegenoverſtelling van *voorhuis.*

ACHTERJAAR, z. n., o., *des achterjaars*, of *van het achterjaar*; meerv. *achterjaren.* Van *achter* en *jaar.* Najaar. Het tegengeſtelde van *voorjaar.*

ACHTERKAMER, z. n., v., *der*, of *van de achterkamer*; meerv. *achterkamers.* Van *achter* en *kamer.* Het tegengeſtelde van *voorkamer.*

ACHTERKASTEEL, z. n., o. *des achterkasteels*, of *van het achterkasteel*; meerv. *achterkasteelen.* Van *achter* en *kasteel.* Het achterkasteel van een ſchip. Ook wordt het, in den gemeenen ſpreektrant, voor *de billen*, *het achterſte*, gebruikt: *ik viel op mijn achterkasteel.*

ACHTERKELDER, z. n., m., *des achterkelders*, of *van den achterkelder*; meerv. *achterkelders.* Van *achter* en *kelder.* In tegenoverſtelling van *voorkelder.*

ACHTERKEUKEN, z. n., v., *der*, of *van de achterkeuken*; meerv. *achterkeukens.* Van *achter* en *keuken.* In tegenoverſtelling van *voorkeuken.*

ACHTERKLAP, z. n., m., *des achterklaps*, of *van den ach-*

achterklap; zonder meerv. Van *achter* en *klap*, van *klappen*, d. i. ſnappen, praten: *de vrouwen ten hoof voeren den achterklap*. HOOFT. Oudt. ook *achterſpraak*, *achtertaal*.

ACHTERKLAPPEN, onz. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier onſcheidb. is, en *klappen*: *ik achterklapte*, *heb achterklapt*. Achter iemands rug kwaad van hem ſpreken — den goeden naam eens afwezenden ſchenden, heimlijk lasteren: *van iemand achterklappen*. De BIJBELVERTALERS gebruikten ook *iemand achterklappen*: *die zijnen naasten achterklapt*.

ACHTERKLAPPER, z. n., m., *des achterklappers*, of *van den achterklapper*; meerv. *achterklappers*. Van *achterklappen*. Zie *er*.

ACHTERKOUSIG, bijv. naamw., *achterkouſiger*, *achterkouſigst*. In den gemeenen ſpreektrant gebruiklijk, in den zin van achterdochtig: *zij is altoos even achterkouſig*. Van *achter* en *kouſig*. Naar mijn inzien, is dit laatſte verbasterd, voor *koutig*, of *kozig*, van *kouten*, of *kozen*, beteekenende *ſpreken*, waarvan *zamenkouten*, zamenſpreken, *liefkozen*, vriendlijk toeſpreken. Dit zoo zijnde, zoude *achterkouſig*, eigenlijk, niet *achterdochtig*, maar *heimlijk kwaad ſprekend* beteekenen. En in dit gevoelen word ik verſterkt door J. G. SCHERZIUS, die, in zijn *Gloſſ. Germ. med. aevi*, het werkw. *afterkoſen*, d. i. *achterkozen*, in den zin van *calumniari*, *lasteren*, opgeeft. Zie verder *kozen*, *kouten*.

ACHTERLAND, z. n., o, *des achterlands*, of *van het achterland*; meerv. *achterlanden*. Van *achter* en *land*. Het tegengeſtelde van *voorland*.

ACHTERLAP, z. n., m., *des achterlaps*, of *van den achterlap*; meerv. *achterlappen*. Van *achter* en *lap*. Bij de ſchoenmakers gebruiklijk: *een paar achterlappen*.

ACHTERLAST, z. n., m., *van den achterlast*; meerv. *achterlasten*. Van *achter* en *last*. *De achterlast van een ſchip*. In tegenoverſtelling van den last, die voor in het ſchip geplaatst is. Van hier *achterlastig* — *het ſchip is achterlastig*, heeft, van achteren, te veel last in. Ook voor den aandrang der natuur tot ontlasting van het nutloos overſchot der verteerde ſpijs; zonder meerv.: *achterlast hebben*, *krijgen*.

ACHTERLATEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *achter* en *laten*: *ik liet achter*, *heb achtergelaten*. Niet met zich voeren: *ik ging op reis*, *en liet mijne*

pa-

papieren achter. Bij den dood nalaten: *mijn vriend is gestorven, en heeft groote schatten achtergelaten.*

ACHTERLIGGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *achter* en *liggen: ik lag achter, heb achtergelegen.* Eigenlijk, achteraan liggen, in tegenoverstelling van voor- of vooraan liggen: *ik zal, maar achterliggen.* Overdragtiglijk, minder vermogen, van minder waarde zijn: *ik lig altoos bij hem achter.*

ACHTERLIJF, z. n., o., *des achterlijfs*, of *van het achterlijf;* meerv. *achterlijven.* Van *achter* en *lijf.*

ACHTERLIJK, bijv. naamw., *achterlijker, achterlijkst.* Achteraan komend: *hoe zeer ik hen aanmoedigde, om wat harder te gaan, eenigen bleven nogthands achterlijk.* Niet genoegzaam vorderend: *hij is altijd achterlijk in het leeren geweest.* Zie *lijk.*

ACHTERLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de achterlijkheid;* het meerv. is niet in gebruik. Van *achterlijk*, en den uitgang *heid.*

ACHTERMAAIJE, verouderd z. n., bij PLANTYN, *achtermade*, hetzelfde als *etgroen*, bij KILIAAN *naweide.* Zie *etgroen.*

ACHTERMIDDAG, z. n., m., *des achtermiddags*, of *van den achtermiddag;* meerv. *achtermiddagen.* Van *achter* en *middag.* Ook *achternoen;* doch dit is reeds eenigzins verouderd. Namiddag.

ACHTERNA, bijw. Achteraan: *hij loopt haar telkens achterna. Achterna gaan*, bespieden: *ik ging hem achterna.* Ook als een bijw. van tijd, voor naderhand, eindelijk: *om dezelfde zaak, om welke men u thands laakt, zult gij achterna geprezen worden.*

ACHTERNEEF, z. n., m., *des achterneefs*, of *van den achterneef;* meerv. *achterneven.* Van *achter* en *neef.*

ACHTERNICHT, z. n., v., *der*, of *van de achternicht;* meerv. *achternichten.* Van *achter* en *nicht.*

ACHTERNOEN, zie *achtermiddag.*

ACHTEROM, bijw.: *ik ging achter de kerk om. Iets achterom halen*, sluiken, smokkelen.

ACHTERONDER, zelfstandig gebruikt, voor het achterste gedeelte van een schip, onder het dek, in tegenoverstelling van het *vooronder;* onz., *van het achteronder;* zonder meerv. *In het achteronder zitten.*

ACHTEROP, bijw.: *hij sprong achterop het paard.*

ACHTEROVER, bijw.: *hij viel achterover.*

ACHTERPAAL, z. n., m., *des achterpaals*, of *van den* ach-

achterpaal; meerv. *achterpalen*. Van *achter* en *paal*. In tegenoverstelling van *voorpaal*. *Aan den achterpaal staan, liggen, naar den achterpaal slaan* enz., zijn spreekwijzen, in het kolfspel gebruiklijk.

ACHTERPAD, z. n., o., *des achterpads*, of *van het achterpad*; meerv. *achterpaden*. Van *achter* en *pad*. In tegenoverstelling van *voorpad*.

ACHTERPAND, z. n., o., *des achterpands*, of *van het achterpand*; meerv. *achterpanden*. Van *achter* en *pand*. In tegenoverstelling van *voorpand*. Het rugstuk van een kleed.

ACHTERPLEIN, z. n., o., *des achterpleins*, of *van het achterplein*; meerv. *achterpleinen*. Van *achter* en *plein*. In tegenoverstelling van *voorplein*.

ACHTERPOORT, z. n., v., *der*, of *van de achterpoort*; meerv. *achterpoorten*. Van *achter* en *poort*. In tegenoverstelling van *voorpoort*. Ook, in den gemeenzamen spreektrant, voor het achterste, de billen: *hij viel op zijne achterpoort*.

ACHTERPOOT, z. n., m., *des achterpoots*, of *van den achterpoot*; meerv. *achterpooten*. Van *achter* en *poot*. In tegenoverstelling van *voorpoot*.

ACHTERRAD, z. n., o., *des achterrads*, of *van het achterrad*; meerv. *achterraderen*. Van *achter* en *rad*. In tegenoverstelling van *voorrad*.

ACHTERRIEM, z. n., m., *des achterriems*, of *van den achterriem*; meerv. *achterriemen*. Van *achter* en *riem*. Staartriem.

ACHTERRUGGE, verouderd; thands zegt men *ruggesteun*.

ACHTERSCHIP, z. n., o., *des achterschips*, of *van het achterschip*; meerv. *achterschepen*. Van *achter* en *schip*. Voor het achterste schip, of dat achter ligt: *de Bevelhebber deed sein aan het achterschip, om optezeilen*. Het achterste gedeelte van een schip, zonder meerv.: *ik stond op het achterschip*.

ACHTERSKIND, z. n., o., *des achterskinds*, of *van het achterskind*; het meerv. *achterskinderen* is meest alleen in gebruik, voor Neven en Nichten van het tweede lid.

ACHTERSPRAAK, geheel verouderd. Zie *achterklap*.

ACHTERSTAL, z. n., m., *des achterstals*, of *van den achterstal*; meerv. *achterstallen*. Van *achter* en *stal*. Een stal, dat achter een ander stal gebouwd is. Ook het achterste gedeelte van eenen stal.

ACH-

ACHTERSTAL, (bij KILIAAN, *achterstel.*) z. n., m.; wordt op dezelfde wijs verbogen, als het voorgaande, maar verschilt daarvan veel, in beteekenis. Onbetaalde rente, achterstallige schuld: *zij eischen al den achterstal.* HOOFT.

ACHTERSTALLIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Dat nog niet betaald is: *achterstallige renten.*

ACHTERSTE, bijv. naamw., zijnde de overtreffende trap, welke alleen nog in gebruik is. *De achterste* (de laatste) *man in het gelid*, in tegenoverstelling van *den voorsten.*

Dat dit *achterste* een overtreffende trap is, blijkt duidlijk genoeg uit den uitgang *st*, *ste*; maar welke nu de stellende en vergelijkende trappen hiervan zijn, of geweest zijn, is niet zoo klaar.

Uit de uiterlijke gedaante van het woord *achter* zoude men kunnen opmaken, dat dit de vergelijkende trap zij, als uitgaande op *er*; doch het tegendeel hiervan blijkt daaruit, dat dit *er* in andere bijwoorden, bij den overtreffenden trap wegvalt, als *schoon*, *schooner*, *schoonst*, *groot*, *grooter*, *grootst* enz., terwijl het in het woord *achterste* blijft.

Of *achter*, als bijvoeglijk, zonder eenen vergelijkenden trap, bij ons, in gebruik geweest zij, (even als *hinter*, bij de Duitschen, nog gebezigd wordt) kan ik niet bepalen. Liefst zoude ik het daarvoor houden, dat van het bijwoord *achter*, met toevoeging van *st*, een bijvoegl. naamw., alleen met den overtreffenden trap, gevormd is; even als van de bijwoorden *onder*, *voor*, *boven*, *beneden*, *de onderste*, *de voorste*, *de bovenste*, *de benedenste.*

Van dit bijvoegl. *achterste* is het zelfstandige naamw. *achterste* gemaakt, *van het achterste*; meerv. *de achtersten.* De aars, de billen: *iemand zijn achterste toekeeren.*

ACHTERSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *achter* en *stellen*: *ik stelde achter*, *heb achtergesteld.* Achteraan stellen: *de ruiterij achter het voetvolk stellen.* Minder achten: *hij heeft zijn eigen belang altijd achter dat van het Vaderland gesteld.*

ACHTERSTELLING, z. n., v., *der*, of *van de achterstelling*; meerv. *achterstellingen.* Van *achterstellen*, in beide de beteekenissen van dit woord. Zie *ing.*

ACHTERSTEVEN, (bij KILIAAN *achtersteve*) z. n., m.,

des achterstevens, of *van den achtersteven*; het meerv. *achterstevens* is mij niet voorgekomen; en daarvoor, meen ik, zal men altoos *achtersteven* gebruikt vinden, als zijnde het meerv. van *achtersteve*, zonder *n*, gelijk KIL. heeft. Van *achter* en *steven*. De achtersteven van een schip: *van uwen hoogen achtersteven.* VOND. Zie *steven*.

ACHTERSTRAAT, z. n., v., *der*, of *van de achterstraat*; meerv. *achterstraten*. Van *achter* en *straat*. In tegenoverstelling van *voorstraat*. Van hier, met bijvoeging van *je*, het verkleinende woord *achterstraatje*.

ACHTERSTUK, z. n., o., *des achterstuks*, of *van het achterstuk*; meerv. *achterstukken*. Van *achter* en *stuk*. Het achterste stuk van eenig ding, in tegenoverstelling van het *voorstuk*.

ACHTERTAAL, (verouderd) hetzelfde als *achterklap*.

ACHTERTOGT, z. n., m., *des achtertogts*, of *van den achtertogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achter* en *togt*. Hetzelfde als *achterhoede*. *Laat mij den achtertogt bevolen.* VOND.

ACHTERUIT, bijw. Achterwaart, terug; *achteruit gaan*, *achteruit leeren*, *achteruit loopen* enz. Zie bij *gaan*, *leeren*, *loopen* enz.

Dit *achteruit* wordt ook, in den daaglijkschen spreektrant, als zelfstandig gebezigd, voor eene plaats achter een huis, of voor eenen uitgang, in het onz. geslacht: *dat huis heeft een achteruit*.

ACHTERVLAG, z. n., v., *der*, of *van de achtervlag*; meerv. *achtervlaggen*. Van *achter* en *vlag*. De vlag, die op het achterste gedeelte van het schip gesteld is, in onderscheiding van de *voorvlag*.

ACHTERVOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *achter* en *voegen*: *ik voegde achter*, *heb achtergevoegd*. Achterplaatsen, achterzetten: *het eene achter het andere voegen* — *ik zal er nog iets achtervoegen*. In onderscheiding van *voorvoegen*.

ACHTERVOLGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het voorz. *achter*, dat hier onscheidb. is, en *volgen*, met den klemtoon op het zaaklijke deel des werkwoords, en niet op het voorzetsel: *ik achtervolgde*, *heb achtervolgd*. Vervolgen: *den vijand achtervolgen*. Opvolgen, nakomen: *hij heeft het bevel zijns meesters achtervolgd*. Voordzetten: *men moet het begonnen werk achtervolgen*.

Achtervolgen, voor achteraan komen: *ik volg achter hem*,

hem, wordt beter van elkander gescheiden geschreven, *achter volgen*, dewijl *achter* hier, eigenlijk, voor het bijw. *achteraan*, *achterna*, genomen wordt.

ACHTERVOLGENDS, voorz. en bijw. Van *achter* en *volgends*. Voorz.: *achtervolgends* (volgends, naar) *de wetten van het land*. Bijw.: *ik heb de tien eerste hoofddeelen van het boek achtervolgends* (het eene na het andere) *gelezen*.

ACHTERVOLGING, z. n., v., *der*, of *van de achtervolging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achtervolgen*, in alle de beteekenissen van het werkw. Zie *ing*.

ACHTERWAART, bijw. Terug: *achterwaart zien*, *achterwaart gaan*, *achterwaart drijven*, *achterwaart leeren*.

ACHTERWAREN, bedr. w., gelijkvl., thands buiten gebruik; oulings beteekende het *verzorgen*, *oppassen*. Ten tijde van KILIAAN zeide men, in Braband, *de kraamvrouw achterwaren*; en *achterwaarster* was zulk eene, die bij ons *kraambewaarster* heet.

ACHTERWEG, z. n., m., *des achterwegs*, of *van den achterweg*; meerv. *achterwegen*. Van *achter* en *weg*. In onderscheiding van *voorweg*.

ACHTERWEGE, bijw., zoo veel als *op den weg*; want *achter*, komt bij M. STOKE, ook in den zin van *op* en *in*, voor: *achterwege blijven*, niet voordgaan; en overdragtiglijk, niet voltooid worden: *die aanslag bleef achterwege*. *Achterwege houden*, terughouden, niet vóor den dag brengen.

ACHTERWEZEN, z. n., o., *des achterwezens*, of *van het achterwezen*; het meerv. is niet gebruiklijk. Hetzelfde als *achterstal*.

ACHTERWIEL, z. n., o., *des achterwiels*, of *van het achterwiel*; meerv. *achterwielen*. Van *achter* en *wiel*. In tegenoverstelling van *voorwiel*. *De achterwielen van eenen wagen*.

ACHTERWINKEL, z. n., m., *des achterwinkels*, of *van den achterwinkel*; meerv. *achterwinkels*. Van *achter* en *winkel*, voor de plaats, of dat gedeelte van een huis, waar iets te koop gesteld is. Een winkel, die achter eenen anderen geplaatst is. Ook het achterste gedeelte van eenen winkel. In tegenoverstelling van *voorwinkel*.

Dan, daar *winkel*, eigenlijk, hetzelfde met *hoek* is, zoo komt *achterwinkel* ook in den zin van achterhoek, sluiphoek, voor:

Vol

Vol achterwinklen en verborgene vertrekken,
zegt HOOFT van het menschlijke hart.

ACHTERZEIL, z. n., o., *des achterzeils*, of *van het achterzeil*; meerv. *achterzeilen*. Van *achter* en *zeil*. In tegenoverstelling van *voorzeil*.

ACHTERZOLDER, z. n., m., *des achterzolders*, of *van den achterzolder*; meerv. *achterzolders*. Van *achter* en *zolder*. In tegenoverstelling van *voorzolder*.

ACHTIG, een uitgang van zelfst. en bijvoegl. naamwoorden, dienende, om aan te duiden, dat de zaak als zoodanig geacht, of daarvoor gehouden moet worden. Van *achten*, houden, meenen. *Zwartachtig*, *witachtig*, *glasachtig*, *steenachtig*, *aardachtig*, *kleiachtig* enz. is, derhalve, hetgene voor *zwart*, *wit*, *glas*, *steen*, *aarde*, of *klei*, te houden is — dat zoo veel van *zwart*, *wit* enz. heeft, dat het daarvoor mag gehouden worden.

Op dezen grond zoude de aanmerking van B. HUYDECOPER schijnen doortegaan, naamlijk, dat *waarachtig* iets is, *welk waar schijnt te wezen*. Maar *waarachtig* is, eigenlijk, voor *waarhaftig*, gelijk de Duitschen ook *wahrhaftig* zeggen en schrijven, van *haben*, *hebben*; beteekenende *waarhaftig* dan, zoo veel als *het ware hebbende*, gelijk *deelachtig*, voor deelhaftig, *deel hebbende*, *woonachtig*, voor woonhaftig, *woon hebbende*. Dat *waarachtig*, *deelachtig*, *woonachtig*, voor *waarhaftig*, *deelhaftig* enz., gebezigd wordt, blijkt ook daaruit, dat, in deze, gelijk in alle andere woorden, die in *haftig* uitgaan, als *manhaftig*, *naamhaftig*, *ernsthaftig* enz., de hooge toon op de *tweede* lettergreep komt; terwijl in die woorden, welken, oorspronglijk, den uitgang *achtig* hebben, als *zwartachtig* enz., de nadruk op de *eerste* lettergreep valt.

ACHTING, z. n, v., *der*, of *van de achting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *achten*. Het gevoel en de erkenning van iemands waarde en verdiensten: *veel achting voor iemand hebben* — *mijne achting voor hem kent geene grenzen*. Aanzien: *in achting staan* — *hij is bij niemand in achting*. Oulings werd *achting* ook voor *acht*, in den zin van een regterlijk vonnis, gebezigd. Zie *ing*.

ACHTZAAM, bijv. naamw., *achtzamer*, *achtzaamst*. Van *acht*, in de beteekenis van zorg en oplettendheid, en den uitgang *zaam*, van *zamen*, *tezamen*, d. i. *verbonden*, waar van het denkbeeld van gelijkheid, of overeenkomst, schijnt afgeleid te zijn. *Achtzaam* is, derhalve, zoo veel, als hetgene, dat tot *achten*, *acht geven*, *opletten*, behoort,

en

en daarmede overeenkomt. *Hij is een achtzaam, zorgvuldig en oplettend, man.* Zie *zaam.*

ACHTZAAMHEID, z. n., v., *der*, of *van de achtzaamheid;* het meerv. is niet in gebruik. Van *achtzaam*, en den uitgang *heid.* Zorgvuldigheid, oplettendheid.

ADDER, z. n., v., *der*, of *van de adder;* meerv. *adders. Hij kweekt eene adder, die hem 't hart haast af zal steken.* VOND.

De gemaklijkere uitspraak *den adder* schijnt sommigen, hier, het manlijke geslacht te doen verkiezen; doch hiernaar mag men zich, in de bepaling der geslachten, niet regelen. Het hoogd. *atter*, *natter* (hetzelfde als ons *adder*) is ook vrouwlijk.

ADDERBEET, z. n., m., *des adderbeets*, of *van den adderbeet;* meerv. *adderbeten.* Van *adder* en *beet.* De beet van eene adder.

ADDERGEBROEDSEL, z. n., o., *des addergebroedsels*, of *van het addergebroedsel;* meerv. *addergebroedsels.* Ook *adderengebroedsel.* Van *adder* en *gebroedsel*, van *broeden*, *uitbroeden.* Een broedsel van adders. Met verachting van iemand gesproken: *gij addergebroedsel*, of *adderengebroedsel.*

ADDERSPOG, z. n., o., *des adderspogs*, of *van het adderspog;* zonder meerv. Van *adder* en *spog.* Overdragtiglijk zegt men van eenen beledigenden, haatlijken schrijver, dat hij zijne pen in *adderspog* gedoopt heeft.

ADDERTONG, z. n., v., *der*, of *van de addertong;* meerv. *addertongen.* Van *adder* en *tong.* De tong van eene adder. Figuurlijk wordt eenen stekelachtigen, beledigenden Redenaar eene *addertong* toegeschreven. Ook draagt zeker kruid den naam van *addertong.*

ADEL, z. n., m., *des adels*, of *van den adel;* zonder meerv. In tegenoverstelling van den burgerlijken stand: *hij is van adel*, — *uit den roomschen adel gesproten.* VOND. Figuurlijk, voor waarde en verhevenheid van geest: *de adel der ziel is meer waardig, dan alle adel des geslachts.* Ook voor personen, die de adelijke waardigheid bezitten, — edelen: *de gansche adel was genoodigd.*

Ons *adel* heeft veel overeenkomst met het goth. *adall*, beteekenende *voornaam*, *voortreflijk.*

ADELAAR, (of *adeler*, ook *arend*) z. n., m., *des adelaars*, of *van den adelaar;* meerv. *adelaars* en *adelaren.*

De

De grootste en sterkste onder de roofvogels, die eene snelle vlugt heeft, en zich hooger dan alle andere vogelen in de lucht verheft; waarom hij reeds in de oudste tijden den naam van *koning der vogelen* droeg.

Oud geworden zijnde plukt hij zijne vederen uit, en bekomt nieuwe vederen, waardoor hij als verjongd wordt; eene bijzonderheid, van welke reeds de oudste oostersche Dichters gebruik gemaakt hebben. Zie *arend*.

Adelaar is zamengesteld uit *adel*, voor *edel*, en *aar*; bij WACHTER. *ar*, *arn*, bij SCHERZ. *ar*, *are*, zijnde de algemeene benaming van groote roofvogelen, en bijzonderlijk die der arenden; zoodat *adelaar* dan zoo veel is, als *edele roofvogel*, *edele arend*; dewijl hij *de edele*, de voornaamste, de koning onder de roofvogelen is.

ADELBORST, z. n., m., *van den adelborst*; meerv. *adelborsten*. Bij KILIAAN, een edel, voornaam krijgsman. Thands alleen gebruiklijk in den zin van iemand, die iets meer, dan gemeen soldaat is. Van *adel* en *borst*. Schoon *borst* vrouwl. is, kan *adelborst* echter niet anders dan manl. wezen, volgends den regel, dat de naamwoorden, die als eigene benamingen van mannen aangemerkt worden, manlijk zijn, schoon zij ook, op zich zelven, tot een ander geslacht behooren.

ADELDOM, z. n., m., *des adeldoms*, of *van den adeldom*; het meerv. is niet in gebruik. *Met al den adeldom*. VOND. Somtijds zegt men ook *edeldom: pijn, die den edeldom bijna schijnt ingeschapen*. DE DECK.

Dit woord is manl., volgends den regel, dat woorden, in *dom* uitgaande, en den staat, de magt, of gesteldheid eener zaak aanduidende, tot het manl. geslacht behooren.

ADELEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik adelde, heb geadeld*. Eigenlijk, adelijke waardigheid, adelijke voorregten mededeelen. *Zich laten adelen, — door den Keizer geadeld worden*. Figuurlijk, boven andere verheffen, ten aanzien van inwendige waarde: *de deugd adelt den nederigsten stand*.

ADELLIJK, bijv. naamw. en bijw., *adellijker*, *adellijkst*. Als bijv. naamw.; met den adeldom bekleed: *eene adellijke geboorte — uit adellijk bloed gesproten*. Figuurlijk, naar den aard des waren adels, dapper, grootmoedig, voortreflijk: *eene adellijke daad*. In deze figuurlijke beteekenis, zegt ADELUNG, begint dit woord te verouderen;

ren; vermoedlijk, omdat de zaak zelve bij den hedendaagschen adel niet meer plaats heeft.

ADELSTAND, z. n., m., *des adelſtands*, of *van den adelſtand*; zonder meerv. Van *adel* en *ſtand*. Adellijke waardigheid: *iemand tot den adelſtand verheffen*.

ADEM, (ook *aſem*) z. n., m., *des adems*, of *van den adem*; het meerv. is niet in gebruik. De lucht, welke men, door middel der long, in zich trekt, en weder van zich ſtoot. Ook voor dit intrekken en uitſtooten der lucht zelf. *Adem halen, ſcheppen — den adem inhouden — naar zijnen adem hijgen — geheel buiten adem zijn — zich buiten adem loopen — weder tot zijnen adem komen — iets in eenen adem*, onmiddellijk achter elkander, zonder tusſchenpoozen, zeggen. — Dewijl de adem voor het natuurlijke leven onontbeerlijk is, wordt dit woord ook voor het leven zelf genomen: *den adem uitblazen — zoo lang nog adem in mij is; — al wat adem heeft*, al wat leeft. Bijbelvert. Wijders wordt het woord *adem* meer overdragtiglijk gebezigd, in de ſpreekwijzen: *zijnen adem over alles hebben, laten gaan*, zich met alles bemoeijen, alles beſchikken — *een werk van eenen langen adem*, waaraan lang moet gearbeid worden.

Adem, (angelſ. *aethm*, *ethm*) duidt eigenlijk den wind aan, welke door het intrekken en uitſtooten des adems veroorzaakt wordt; waarin het met het gr. ἀτμη, van ἀειν, *waaijen*, overeenkomt. Voor *adem*, gebruikt men ook *aſem* — *aſem halen*, in het gr. ἀαζειν.

ADEMACHTIG, zie *aamachtig*.

ADEMBORSTIG, zie *aamborſtig*.

ADEMBORSTIGHEID, zie *aamborſtigheid*.

ADEMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl.: *ik ademde, heb geademd*.

Onz., met het hulpw. *hebben*. Adem halen; doch meestal in den hoogen ſchrijfſtijl: *het hart is mij zoo beklemd, dat ik naauwlijks ademen kan*. Figuurlijk, voor leven: *hij ademt nog*.

Bedr., voor genieten: *hier woont de rust, hier ademt men niets, dan vrede*. Voor mededeelen, rondom zich verſpreiden: *hier ademen de bloemen de aangenaamſte geuren*.

Het bijv. naamw. *ademig* is alleenlijk in het zamengeſtelde *kortademig*, gebruiklijk.

ADEMHALING, z. n., v., *der*, of *van de ademhaling*; meerv.

meerv. *ademhalingen*. Het adem halen: *hij heeft eene moeilijke ademhaling — tot mijne laatſte ademhaling*.

ADEMING, z. n., v. Van *ademen*. De ademhaling; welk woord meer in gebruik is. *Ademing* komt meestal in zamenſtelling voor, b. v. *inademing*.

ADEMTOGT, (ook *aamtogt*) z. n., m., *des ademtogts*, of *van den ademtogt*; meerv. *ademtogten*. Van *adem* en *togt*. Het in- en uitademen van de lucht, door middel der long — ook de lucht zelve, welke men in- en uitademt: *de kamer was vol van ademtogten*.

ADER, (bij zamentrekking, *aar*.) z. n., v., *der*, of *van de ader*; meerv *aderen*. Bloedader, hartader, pols- of ſlagader enz. *Iemand eene ader openen*, ook *aderlaten*. Figuurlijk, *dichtader*, voor geſchiktheid tot de dichtkonst. Ook worden de trekken in levenlooze ligchamen, welken, even als aderen, uit- en in elkander loopen, *aderen* genoemd. Hiertoe behooren de aderen in de bladen der planten, in het hout, het marmer enz. Zoo ook de kleine doorgangen van het water onder de aarde, en van den erts in de bergen: *wateraderen — eene bronader*, *goud-* en *zilverader*, in de mijnen.

ADERACHTIG, bijv. naamw., *aderachtiger*, *aderachtigst*.

Dit bijv. naamw. wordt, doorgaands, voor *aderrijk*, *vol van aderen*, gebezigd; doch dit denkbeeld wordt, naar mijn inzien, veel beter door het woord *aderig* uitgedrukt.

ADEREN, bedr. w., gelijkvl., waarvan het lijdl. deelwoord, *geaderd*, het gebruiklijkſte is: *een welgeaderd beeld*; bij de beeldhouwers, een beeld, waaraan alle de aderen behoorlijk uitgedrukt zijn.

ADERIG, bijv. naamw., *aderiger*, *aderigst*. Iets, dat vele aderen heeft: *aderig hout*, *aderig marmer* enz.

ADERLATEN, bedr. w., ongelijkvl.: *ik liet ader*, *heb adergelaten*. *Hij moet noodzaaklijk adergelaten*, hem moet eene ader geopend, *worden*.

Dit woord komt mij voor, van eenen zonderlingen aard te zijn. Het is zamengeſteld van *ader* en *laten*; maar welke beteekenis ſluit nu *ader laten*, of *aderlaten*, in zich? Waarſchijnlijk is het eene verkorting van *het bloed uit de ader laten*; waarvan, eindelijk, *aderlaten* overgebleven is; even als men zegt *een vat aftappen*, en daaronder, echter, het bier, of den wijn, verſtaat, die in het

vat is. Voor *aderlaten*, zegt men ook enkellijk *laten*.

ADERLATING, z. n., v., *der*, *of van de aderlating*; meerv. *aderlatingen*. Het aderlaten: *terstond na de eerste aderlating, werd hij beter*. Voor *aderlating* zegt men ook enkellijk *lating*. Zie *ing*.

ADERRYK, bijv. naamw. *aderrijker*, *aderrijkst*. Van *ader* en *rijk*. Vol van aderen: *aderrijk marmer*.

ADERSLAG, z. n., m., *des aderslags* of *van den aderslag*; meerv. *aderslagen*. Van *ader* en *slag*. De slag der polsader, welke, om hare slaande beweging, ook *slagader* genoemd wordt.

ADMIRAAL, z. n., m., *des admiraals*, of *van den admiraal*, meerv. *admiraals*. De voornaamste bevelhebber eener vloot: *de admiraal* DE RUYTER, enz. Ook voor het admiraalsschip: *de admiraal werd in den grond geschoten*. Voor *admiraal* bezigt men ook *ammiraal* (*amiraal*): *bij Clinton hunnen ammiraal*. HOOFT. — *Van Hollands grootsten ammiraal*. VOND. Doch de *d* wordt ook in het spaansche *admirante* gevonden.

Gemeenlijk wordt het woord *admiraal* van het arabische *amir*, of *emir*, afgeleid, dat eenen heer, of bevelhebber, beteekent; schoon sommigen gissen, dat het van het oude ital. *miraglio*, dat den spiegel van het schip beteekent, afkomstig is; dewijl hier, voorheen, de plaats des Bevelhebbers was, en hij dus zijne bevelen *al miraglio* gaf. Dit is zeker, dat dit woord in Italien het eerst gebruikt is.

ADMIRAALSCHAP, z. n., o., *des admiraalschaps*, of *van het admiraalschap*; het meerv. is niet in gebruik. De waardigheid eens admiraals: *het admiraalschap werd hem opgedragen*. — *Admiraalschap maken* zegt men, wanneer verscheidene vloten zamengevoegd tegelijk zeilen. Zie *schap*.

ADMIRAALSSCHIP, z. n., o., *des admiraalsschips*, of *van het admiraalsschip*; meerv. *admiraalsschepen*. Van *admiraal* en *schip*. Het voornaamste schip eener vloot, waarop de admiraal zich bevindt.

ADMIRAALSVLAG, z. n., v., *der*, of *van de admiraalsvlag*; meerv. *admiraalsvlaggen*. Van *admiraal* en *vlag*. De vlag, die van het admiraalsschip waait.

AF, bijw. en voorz. (oudt. *ave*,) in het goth, zweed. en deen. *af*, angelf. en eng. *of*, gr. *απο* en *αφ*, lat. *ab*, *abs*.

Als bijw., om eene scheiding, afzondering te beteekenen, maar alleenlijk in het gemeene leven: *de kop was af*.

Als voorz., (schoon achter het zelfst. naamw. geplaatst,

en derhalve, eigenlijk, nazetsel. Zie *Inleid.*, bl. 183.) in verbinding met *op* en *van*: *wij gingen den berg op en af*, *berg op*, *berg af*, — *van dien tijd af*, waarvoor men ook zegt *van dien tijd af aan*; doch dit geeft, veelal, eene afzigtigheid. Zie bij *Aan*, bl. 7.

Meestal wordt het, in zamenstelling met werkwoorden, gebruikt. Het komt, als dan, gemeenlijk, voor *van*, waarmede geene werkwoorden kunnen zamengesteld worden, en beteekent, over het algemeen, eene scheiding en afzondering, wier aard door het bijgevoegde werkwoord nader bepaald wordt. Bijzonderlijk duidt het

1. Eene strekking van zekere hoogte naar beneden aan, als in *afhellen*, *afstijgen*, *afgaan*, *afnemen*, (b. v. *schilderijen van den muur afnemen*) *afvallen*, enz.

2. Eene verwijdering van eene plaats, of zaak: *afreizen*, *afvaren*, *afgaan* en *aftreden*, b. v., *hij is*, *als raad*, *afgegaan*, *afgetreden*, — *aftred*, *aftogt*, *afstand*, *afwezend*, *afgelegen*, enz.

3. Eene scheiding, of afzondering: *afbijten*, *afblazen*, *afbreken*, *afhouwen*, *afplukken*, *afschuimen*, *afstrijken*, *afsnijden*, *afborstelen*, enz., waarbij het voorzetsel zich zoo wel tot de zaak bepaalt, welke afgezonderd wordt, als tot die, van welke de afzondering geschiedt; want men zegt zoo wel *het stof afborstelen*, (naamlijk, van een kleed) als *een kleed afborstelen*.

4. Eene versterking van de beteekenis des woords, waarbij het gevoegd is: *afsterven*, *afkloppen*, *afscheiden*, *afscheid*, *afbidden*, *afschrikken*, *afmatten*, *afmennen*, *afdanken*, *zich afwerken*, *aflaat*, enz.

5. De uiterste eindpaal eener zaak: *afdoen*, *afwachten*, *afkoken*, *afspijzen* enz.

6. De overbrenging van de gedaante der eene zaak tot de andere: *afbeelden*, *afdrukken*, *afgieten*, *afmalen*, *afschilderen*, *afschrijven*, *afteekenen*, enz.

7. En eindelijk duidt het woord *af*, even als *on*, het tegendeel van datgene aan, waarbij het gevoegd is, als: *afgod*, *afgrond*, *afgunst*.

In zamenstelling met werkwoorden, is *af* een scheidbaar voorzetsel, en ontvangt daarom den nadruk der uitspraak.

AFBAKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bakenen*, van *baken*: *ik bakende af*, *heb afgebakend*. Met bakens afteekenen: *het vaarwater afbakenen*.

AFBAKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bakken*: *ik bakte af*, *heb afgebakken*.

Bedr.

Bedr., ten einde bakken: *zij wil de koeken eerst afbakken.* Onzijd., voor, alles bakken, wat gebakken moet worden; met het hulpw. *hebben: wij zullen eerst maar afbakken.*

AFBEDELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bedelen*, het voorddur. werkw. van *bidden: ik bedelde af, heb afgebedeld.* Door bedelen, of veel bidden, trachten te verkrijgen: *iemand iets afbedelen.*

AFBEELDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *beelden: ik beeldde af, heb afgebeeld.* Eigenlijk, de gedaante eener zaak, op eene zinlijke wijs, nabootsen — een beeld van iets maken: *een landschap afbeelden — God onder eene menschlijke gedaante afbeelden.* Overdragtiglijk, iets levendig voorstellen, waarvoor echter *schilderen* gebruiklijker is: *wanneer ik u de rampzalige gevolgen dezer daad afbeeldde.*

AFBEELDING, z. n., v., *der*, of *van de* afbeelding; meerv., *afbeeldingen.* Van *afbeelden.* Zie *ing.*

AFBEELDSEL, z. n., o., *des afbeeldsels*, of *van het afbeeldsel*; meerv. *afbeeldsels.* Van *afbeelden.* Afbeelding, schilderij. Zie *sel.*

AFBEITELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *beitelen: ik beitelde af, heb afgebeiteld.* Met eenen beitel afslaan, afhouwen: *eenen hoek van iets afbeitelen.*

AFBERSTEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *bersten: ik borst af, ben afgeborsten.* Bersten en afvallen, afspringen: *de kalk is overal afgeborsten.*

AFBETAALD, verl. deelw., van *afbetalen.*

AFBETALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *betalen: ik betaalde af, heb afbetaald.* Geheel, alles betalen: *ik heb mijne schuld afbetaald.*

AFBETALING, z. n., v., *der*, of *van de afbetaling*; meerv. *afbetalingen.* Van *afbetalen.* Zie *ing.*

AFBETTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *betten: ik bette af, (bettede) heb afgebet (afgebetted).* Door natmaken afzonderen, bij de wondheelers gebruiklijk: *den etter afbetten.*

AFBEUKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *beuken: ik beukte af, heb afgebeukt.* Afrossen: *iemand afbeuken.*

AFBEULEN, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *beulen: ik beulde af, heb afgebeuld.* Zich afwerken: (in den gemeenen spreektrant) *hij heeft zich, in zijne laatste jaren, afgebeuld.*

AFBEUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *beuren*: *ik beurde af*, *heb afgebeurd*. Aftillen: *ik beurde hem van zijn paard af.*

AFBIDDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *bidden*: *ik bad af*, *heb afgebeden*. Met bidden trachten aftewēren: *zij baden het dreigende onheil af.* Om iets bidden: *ik bad deze gunst van hem af*, en *ik bad hem deze gunst af.* Een zeker getal van gebeden uitſpreken: *den rozenkrans afbidden.*

AFBIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *bijten*: *ik beet af*, *heb afgebeten*. Door bijten afſcheiden: *een ſtuk van iets afbijten* — *de nagels afbijten.*

AFBIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *bikken*: *ik bikte af*, *heb afgebikt*. Bij de ſteenhouwers gebruiklijk: *eenen ſteen afbikken.*

AFBINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *binden*: *ik bond af*, *heb afgebonden*. Losmaken: *den mantelzak afbinden.* Door binden afzonderen: *een gezwel, eene wrat afbinden.*

AFBINDING, z. n. v., *der*, of *van de afbinding*; meerv. *afbindingen*. Van *afbinden*. Zie *ing*.

AFBLADEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *bladen*: ik *blaadde* af, *heb afgeblaad*. De bladen van eenen boom, of eene plant, afbreken: *de koolen moeten afgeblaad worden.*

AFBLADEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *bladeren*: *ik bladerde af*, *heb afgebladerd*. Het zelfde als *afbladen*.

AFBLAZEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *blazen*: *ik blies af*, *heb afgeblazen*.

Bedrijv., door blazen afzonderen: *het ſtof afblazen*, ook *het boek afblazen*, d. i. *het ſtof van het boek afblazen*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten aftogt blazen: *de Krijgsoverſte beval afteblazen.*

AFBLIJVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *blijven*: *ik bleef af*, *ben afgebleven*. Niet komen: *hij blijft dikwijls van de vergadering af.* Niet aanroeren: *gij moet daar afblijven.*

AFBOENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *boenen*: *ik boende af*, *heb afgeboend*. *De ſtoelen afboenen.* Figuurlijk, in den gemeenen ſpreektrant, voor wegjagen, verdrijven: *indien hij andermaal komt*, *zal ik hem van de kamer afboenen.*

AFBOETEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *boeten: ik boette af, heb afgeboet.* Door boete, d. i. door berouw, straf, of genoegdoening, uitdelgen: *zijne zonde afboeten — eene misdaad, met geld, afboeten.*

AFBORGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *borgen: ik borgde af, heb afgeborgd.* Van iemand borgen: *hij heeft mij alles afgeborgd.* Ook voor ontleenen: *wien hebt gij deze tegenwerping afgeborgd?*

AFBORSTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *borstelen: ik borstelde af, heb afgeborsteld.* Met den borstel wegdoen: het *stof afborstelen.* Ook met den borstel reinigen, schoonmaken: *een kleed* (d. i. het stof van een kleed) *afborstelen.*

AFBOTTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *bottelen: ik bottelde af, heb afgebotteld.* Bier of wijn afbottelen, d. i. op fleschen, of kruiken, aftappen: *het bier moet afgebotteld worden.*

AFBRAAK, z. n. v., *der,* of *van de afbraak;* meerv. *afbraken.* Van *afbreken. Ik heb het huis, tot eene afbraak, gekocht,* om het aftebreken. Zie *afbrek, afbreuk.*

AFBRANDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *branden: ik brandde af, heb afgebrand.*

Bedrijv., door vuur afzonderen: *de haren — eene wrat, met een gloeijend ijzer, afbranden.* Door vuur verwoesten, in de asch leggen: *de vijand brandde de stad af.* Aansteken, losbranden, inzonderheid van schietgeweer: *een geweer, een kanon afbranden.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn.* Door vuur verwoest worden: *het huis brandde af — de geheele stad is afgebrand. Het geweer moet schielijk afbranden.*

AFBREK, z. n., v., *der,* of *van de afbrek,* zonder meerv. Van *afbreken.* Het zelfde als *afbraak, afbreuk.* HOOFT gebruikt dit woord manl., b. v., *die van den afbrek des lands zijne hoogheid trachtte te timmeren.* Doch daar VONDEL en Anderen het woord *afbreuk,* dat hetzelfde als *afbrek* is, doorgaands vrouwlijk bezigen, en dit *brek,* voor *breuk,* bij M. STOKE reeds in het vrouwl. geslacht voorkomt, b. v., *hadden alte groote breke,* zoo is het vrouwl. geslacht, naar mijn inzien, hier, het verkieslijkste.

AFBREKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *breken: ik brak af, heb afgebroken.*

Bedrijv., door breken afzonderen: *eene bloem van den steel afbreken.* Slechten: *een huis, tot den grond toe, afbreken.*

ken. Eindigen: *hier brak hij zijne redenen af.* Doen eindigen, verhinderen: *ik brak de vredesonderhandelingen af;* — *breekt uwe zonde af.* Bijbelvert. Plotsling ophouden, bijzonderlijk van woorden, uitdrukkingen, enz.; in welk geval echter het verledene deelw. alleen gebruiklijk is: *afgebrokene woorden* — *hij andwoordde mij niet, dan met tranen en afgebrokene zuchten.* Aftrekken, afzonderen: *hij breekt daaglijks eenige uren van zijnen tijd, tot zijne uitspanning, af.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn: de naalde is afgebroken* — *daar breekt een stuk van het glas af,* — *mijn arm breke van zijne pijpe af.* Bijbelvert. — Met het hulpw. *hebben*, voor ophouden, niet verder voordgaan: *met het tweede deel heeft hij afgebroken.*

AFBREKING, z. n., v., *der*, of *van de afbreking;* meerv. *afbrekingen.* Van *afbreken.* Zie *ing.*

AFBRENGEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *brengen: ik bragt af, heb afgebragt.* Beneden brengen: *boeken afbrengen.* Afvoeren: *die goederen moeten den rijn afgebragt worden.* Redden, behouden: *hij heeft er alle de schepen gelukkiglijk afgebragt.* Verwijderen: *iemand van den regten weg afbrengen. Ik werd, door dit toeval, geheel van mijn onderwerp afgebragt.* Bewegen, om iets te laten varen: *ik zal hem van dat voornemen wel afbrengen.*

AFBRENGER, z. n., m., *des afbrengers*, of *van den afbrenger;* meerv. *afbrengers.* Van *afbrengen.* Zie *er.*

AFBRENGING, z. n., v., *der*, of *van de afbrenging;* meerv. *afbrengingen.* Van *afbrengen.* Zie *ing.*

AFBREUK, z. n., v., *der*, of *van de afbreuk;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afbreken.* Hetzelfde als *afbraak.* Ook voor vermindering van vermogen, aanzien, regt, waardigheid, waarvoor ook het zich verder uitstrekkende woord *nadeel* gebruikt wordt: *iemand afbreuk doen* — *iemands eer, vermogen* enz. *afbreuk doen.* Ook voor schade, nadeel, over het algemeen: *den vijand afbreuk doen.*

AFBROKKELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *brokkelen: ik brokkelde af, heb afgebrokkeld.*

Bedrijv., met kleine brokken afbreken: *hij heeft de kalk van den muur afgebrokkeld.*

Onzijd., met het hulpw. *zijn*; met kleine brokken afvallen: *de kalk brokkelt van den muur af* — ook *de muur brokkelt af.*

AF-

AFBUITELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *buitelen*: *ik buitelde af*, *ben afgebuiteld*. Aftuimelen, afvallen: *hij is van den berg afgebuiteld*.

AFDAK, z. n., o., *des afdaks*, of *van het afdak*; meerv. *afdaken*. Van *af* en *dak*. Een dak, dat over eene opene plaats hangt, om voor den regen te beveiligen: *wij stonden onder het afdak*.

AFDALEN, onz. w., gelijkvl. met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *dalen*: *ik daalde af*, *ben afgedaald*. Nederdalen: *hij daalde van den berg af*.

AFDAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dammen*: *ik damde af*, *heb afgedamd*.

Door eenen dam afhouden, of afleiden: *het water afdammen*.

AFDAMMING, z. n., v., *der*, of *van de afdamming*; meerv. *afdammingen*. Van *afdammen*. Zie *ing*.

AFDANKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *danken*: *ik dankte af*, *heb afgedankt*.

Bedr., afscheid geven, uit den dienst ontslaan, eigenlijk, in eenen goeden zin, en onder dankbetuiging voor gedane diensten: *bedienden* — *soldaten*, *afdanken*. Figuurlijk: *wagen en paarden afdanken*, afschaffen, — *een kleed afdanken*, afleggen.

Onzijd., dank betuigen voor de tegenwoordigheid der aanwezenden, inzonderheid bij begraafnissen gebruiklijk; met het hulpw. *hebben*: *ik zal*, *na de begraafnis*, *afdanken*.

AFDANKING, z. n., v., *der*, of *van de afdanking*; meerv. *afdankingen*. Van *afdanken*. Zie *ing*.

AFDANSEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dansen*: *ik danste af*, *heb afgedanst*.

Bedrijv., door dansen, of onder het dansen, onttrekken: *ik heb hem zijn Meisje afgedanst*. Door dansen afzonderen: *hij danste de achterlappen van zijne schoenen af*. Zich door veel dansen afmatten: *zij zullen zich afdansen*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, den dans eindigen: *dezen moeten afdansen*.

AFDEELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *deelen*: *ik deelde af*, *heb afgedeeld*. Verdeelen: *een veld*, *eene kamer*, *een boek afdeelen* — *den dag in twaalf uren afdeelen*.

AFDEELING, z. n., v., *der*, of *van de afdeeling*; meerv. *afdeelingen*. Van *afdeelen*. Zie *ing*. Het afdeelen: *ik was bij de afdeeling tegenwoordig*. Een van die deelen,

 waar-

waarin een geheel afgedeeld is: *de eerste, tweede afdeeling van een boek, enz.*

AFDEINZEN, onz. w., gelijkvl. met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *deinzen: ik deinsde af, ben afgedeinsd.* Wijken, teruggaan: *de vijand deinsde af.*

AFDEINZING, z. n., v., *der*, of *van de afdeinzing;* meerv. *afdeinzingen*. Van *afdeinzen*. Zie *ing*.

AFDEKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dekken: ik dekte af, heb afgedekt.* Het dek afnemen: *de tafel afdekken.* Afslaan, afrossen, in den gemeenen spreektrant, gelijk ook *toedekken: hij werd deerlijk afgedekt.* In welke beteekenis *afdekken*, eigenlijk, niet tot *dek* behoort, maar veeleer eene klanknabootsing (*onomatopoeia*) is, om het geluid der slagen uittedrukken; even als in het lat. *tax tax tergo meo erit.* PLAUT.

AFDEKKER, z. n., m., *des afdekkers*, of *van den afdekker;* meerv. *afdekkers*. Van *afdekken*. Zie *er*.

AFDEKKING, z. n., v., *der*, of *van de afdekking;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afdekken*. Zie *ing*.

AFDIJKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dijken: ik dijkte af, heb afgedijkt.* Hetzelfde als *afdammen*.

AFDIJKING, z. n., v., *der*, of *van de afdijking*, meerv. *afdijkingen*. Van *afdijken*. Zie *ing*.

AFDINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dingen: ik dong af, heb afgedongen.* Door dingen den gevraagden koopprijs verminderen: *ik heb hem tien stuivers afgedongen.*

AFDINGER, z. n., m., *des afdingers*, of *van den afdinger;* meerv. *afdingers*. Van *afdingen*. Zie *er*.

AFDISSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *disselen: ik disselde af, heb afgedisseld.* Met eenen dissel afhakken: *den bast van eenen boom afdisselen.*

AFDOBBELEN, bedr. w., gelijkvl. van het scheidb. voorz. *af* en *dobbelen: ik dobbelde af, heb afgedobbeld.* Met dobbelen vrijmaken: *hij heeft zich van de galg afgedobbeld.*

AFDOEN, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *doen: ik deed af, heb afgedaan.*

Bedrijv., afnemen: *den hoed, den ring, afdoen;* ook *iemand den mantel afdoen*, uittrekken. *Het stof van de schoenen afdoen*, ook enkellijk: *de schoenen afdoen*, schoonmaken. *Ik heb u het gansche verhaal medegedeeld, zonder daarvan een woord aftedoen.* Ten einde brengen: *die zaak is afgedaan — zij heeft hare taak afgedaan.* Beslechten:

de

de zaak is bij den Raad reeds afgedaan. Betalen: *oude schulden afdoen.* Oudt. had *afdoen* ook de beteekenis van *afzetten*, waarvan V. HASSELT een voorbeeld bijbrengt, in zijne aanteek. op KILIAAN, bl. 12.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, in den volmaaktverledenen tijd: *hij heeft afgedaan*, heeft uitgediend. Ook van levenlooze zaken: *die pen heeft afgedaan*, kan niet meer gebruikt worden.

AFDOENING, z. n., v., *der*, of *van de afdoening*: het meerv. is niet in gebruik. Van *afdoen*. Zie *ing*.

AFDONDEREN, onzijd. w., gelijkvl. met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *donderen*: *donderde af*, *heeft afgedonderd*. Ophouden met donderen; *het heeft afgedonderd*.

AFDORREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *dorren*: *ik dorde af*, *ben afgedord*. Door uitdroogen dor worden en afvallen: *de bloemen zijn afgedord*.

AFDOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *douwen*: *ik douwde af*, *heb afgedouwd*. Door douwen verwijderen: *douw de schuit wat af — hij drong op mij aan, maar ik douwde hem van mij af*.

AFDRAAIJEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *draaijen*: *ik draaide af*, *heb afgedraaid*.

Bedrijv., door omdraaijen afzonderen: *eenen vogel den kop afdraaijen — hij draaide de knoopen van zijnen rok af*.

Onzijdig, met het hulpw. *zijn*, voor zich verwijderen: *hij scheen op mij aantekomen, maar draaide, eindelijk, weder af*. Ook in de scheepvaart gebruiklijk, voor afhouden, afwenden, het tegengestelde van *bijdraaijen*: *zoodra zij onze vloot in het gezigt kregen, draaiden zij af*.

AFDRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *dragen*: *ik droeg af*, *heb afgedragen*. Naar beneden dragen: *turf afdragen*. Met dragen verslijten: *hij heeft zijn kleed al weer afgedragen*. Zich door veel dragen afmatten: *hij zal zich nog afdragen*. Van boomen, die, door te groote vruchtbaarheid, ophouden te dragen: *die boom heeft zich afgedragen*. Twee beteekenissen van dit *afdragen* zijn reeds verouderd, naaml. die van *vergoeden*, bij KILIAAN: *den kooper de schade afdragen*, en die van *verachten*, waarvan, mede bij KIL., *afdragendheid*, d. i. *verachting*.

AFDRIJVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *drijven : ik dreef af, heb afgedreven.*

Bedrijv., voor wegdrijven : *zij dreven den vijand van de ſtad af.* — In de geneeskunst: *door dat middel drijft men het graveel af. Zij zocht hare vrucht aftedrijven*, derzelver ontijdige geboorte, door afdrijvende middelen, te veroorzaken. — Naar beneden drijven : *hij dreef zijne kudde den berg af.* Aftrekken: *want hij heeft u gezocht aftedrijven van den Heer uwen God.* BIJBELVERT. Door drijven afmatten : *het vee was geheel afgedreven.*

Onzijd., voor met den ſtroom afzakken, in de ſcheepvaart gebruiklijk, met het hulpw. *zijn : zij dreven den rijn af.*

AFDRIJVEND, deelw., van *afdrijven. Afdrijvender, afdrijvendst.* Als bedr : *afdrijvende middelen.* Als onz : *een afdrijvend houtvlot*; doch zonder trappen van vergrooting.

AFDRIJVING, z. n., v., *der*, of *van de afdrijving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afdrijven.* Zie *ing.*

AFDRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *dringen : ik drong af, heb afgedrongen.* Door dringen verwijderen : *hij drong mij van de bank af.* Door ſterk aanhouden, dreigen, of ook op eene geweldadige wijs, van iemand bekomen, afperſen : *iemand geld, eenen eed, eene belofte, eene verklaring*, enz., *afdringen.* — *Hij heeft mij al mijn geld afgedrongen.*

AFDRINKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *drinken : ik dronk af, heb afgedronken.*

Bedrijv., het bovenſte eener vloeiſtof drinken: *het ſchuim van het bier afdrinken — de wijn is reeds tot op de helft van het vat afgedronken.* Door zamendrinken afwenden, bijleggen : *zij hebben den twist, het geſchil, afgedronken.*

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, ten einde drinken: *wij zullen eerst maar afdrinken.*

AFDROOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *droogen : ik droogde af, heb afgedroogd.* Afwisſchen : *droog uw zweet af — zijne tranen afdroogen.* Overdragtiglijk : *iemands tranen afdroogen*, hem vertroosten — hem, met raad en daad, in zijne droefheid, bijſtaan.

AFDRUIPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *af* en *druipen : ik droop af, ben afgedropen.* Met droppelen afvallen. — Zich ſtil wegmaken : *zij dropen, een voor een, af.*

AF-

AFDRUK, z. n., m., *des afdruks*, of *van den afdruk*; meerv. *afdrukken*. Het afdrukken: *na den afdruk van het eerste blad*. Afdrukſel: *er zijn ſlechts weinige afdrukken van dat boek — van die plaat*; — *eenen afdruk in was maken*.

AFDRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *drukken*: *ik drukte af*, *heb afgedrukt*. Door drukken nabootſen, of afbeelden: *een zegel in was afdrukken*, — *een boek*, *een blad afdrukken*. Ten einde drukken: *het blad is nog niet afgedrukt*. Door veel drukken verſlijten: *die letters zijn — die plaat is afgedrukt*.

AFDRUKKING, z. n., v., *der*, of *van de afdrukking*; het meerv. is niet in gebruik. Van afdrukken. Zie *ing*.

AFDRUKSEL, z. n., o., *des afdrukſels*, of *van het afdrukſel*; meerv. *afdrukſels*. Van *afdrukken*. Hetzelfde als *afdruk*. Overdragtiglijk wordt het ook gebezigd voor het evenbeeld van iets: *hij is het ware afdrukſel zijns vaders*, is hem zeer gelijk; — *de werken der natuur zijn afdrukſels der Godheid*. Zie *ſel*.

AFDRUPPELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *druppelen*: *ik druppelde af*, *ben afgedruppeld*. Met kleine droppelen afvallen.

AFDRUPPELING, z. n., v., *der* of *van de afdruppeling*, meerv. *afdruppelingen*. Van *afdruppelen*. Zie *ing*.

AFDUWEN, zie *afdouwen*.

AFDWALEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *dwalen*: *ik dwaalde af*, *ben afgedwaald*. Door dwaling van iets verwijderd worden: *van den regten weg afdwalen*. Overdragtiglijk: *van het geloof afdwalen*, tot ongeloof vervallen.

AFDWALING, z. n., v., *der*, of *van de afdwaling*; meerv. *afdwalingen*. Van *afdwalen*. Zonde: *reinig mij van mijne verborgene afdwalingen*. BYBELVERT.

AFDWEILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *dweilen*: *ik dweilde af*, *heb afgedweild*. Met eenen dweil afvegen, afdoen, reinigen: *de ſtoep afdweilen*.

AFDWINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *dwingen*: *ik dwong af*, *heb afgedwongen*. Door dwang bekomen: *iemand*, *geld*, *eenen eed* enz. *afdwingen*. *De vrees dwingt*, *dikwerf*, *den boozen de bekendtenis zijner misdaad af*.

AFEISCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *eiſchen*: *ik eischte af*, (ook *eesch af*) *heb afgeeischt* (ook *afgeeſchen*). Afvorderen: *iemand iets af-*

ei-

eischen, het van hem eischen. *Zij eischten ons geen geld af. Eenen gevangenen den degen afeischen.*

AFEISCHING, z. n., v., *der*, of *van de afeisching*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afeischen*. Afvordering. Zie *ing*.

AFETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *eten*: *ik at af*, *heb afgegeten*.

Bedrijv. door eten wegdoen: *kersen van den boom afeten* — *het vleesch van de beenen afeten*.

Onzijd., ten einde eten, den maaltijd eindigen; met het hulpw. *hebben*: *zij hebben nog niet afgegeten*.

AFFUIT, onduitsch z. n., vr. door VONDEL gebruikt: *de raden van de affuit*. Van het fransche *l'affut*. Zie *rolpaard*.

AFGAAF, z. n., vr., *der*, of *van de afgaaf*; meerv. *afgaven*. Van *af* en *gaaf*, van *geven*. Het afgeven, in de eigenlijke beteekenis des woords: *de afgaaf van eenen brief*, *van een boek*.

AFGAAN, onz. en bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *gaan*: *ik ging af*, *ben afgegaan*.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*, naar beneden gaan: *de trappen afgaan*. Hellen, overnijgen: *in het afgaan van het gebergte*. Weggaan, zich verwijderen: *de post is reeds afgegaan* — *van de stoep*, *van den regten weg*, *afgaan* — *eensklaps is hij van ons afgegaan*. Verlaten: *hij ging van zijne vrouw af*. Zich elders heen wenden ter verkrijging eener zaak: *op een ambt* — *op een meisje afgaan*.

De verbinding met iemand opheffen: *van eenen koopman*, *metselaar* enz. *afgaan*. Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgegaan*. Laten varen: *van zijn onderwerp* — *van zijn voornemen* — *van zijn gegeven woord afgaan*, niet houden. Allerlei afnemen in stand, groei, waarde, gedaante, kleur enz., zoo van zaken, als van personen: *een afgaand*, afnemend, *dichter* — *een afgaand man*, die van ouderdom verzwakt en vervalt, — *eene afgaande maan* — *de verw gaat af*, *de koorts ging des avonds af*. — Uit het gebruik geraken: *die gewoonte gaat geheel af*. Niet voordgaan: *het huuwlijk ging weer af*. Verminderd, afgetrokken worden: *van dit geld mag geen stuiver afgaan*. Gezocht worden, koopers vinden, inzonderheid van koopwaren: *die waren gaan niet af* — *dat boek gaat goed af*. Handig en bevallig verrigten: *al wat hij doet gaat hem zeer wel af*. Eindelijk is *afgaan* gebruiklijk, voor zich ontlasten van het nutlooze overschot der

der verteerde fpijs, anders, zijn gevoeg doen; met het hulpw. *hebben: ik heb van die pillen driemaal afgegaan.*

Bedrijv., door gaan, of onder het gaan, afzonderen, verflijten: *hij ging het vel van zijne voeten af.* Met fchreden afmeten: *wij hebben het gansche veld afgegaan.* Als een wederkeerig werkwoord: *zich afgaan*, door veel gaan afmatten.

AFGANG, z. n., m., *des afgangs*, of *van den afgang*; meerv. *afgangen.* Van *afgaan. De afgang eens bergs*; en in dezen zin is het meerv. alleen gebruiklijk: *de afgangen des bergs waren gevaarlijk.* Vrijheid om heentegaan: *mijne Huisvrouw den afgang benemende.* H. de Groot. Verval, afneming: *in den afgang der roomsche taal.* Vond. *De afgang der maan, der koorts.* Verkoop: *hij zocht overal, den afgang dier waren — van dat boek, te bevorderen.* Stoelgang, buikontlasting: *ik heb heden nog geenen afgang gehad.* Uitgeworpen overfchot der verteerde fpijs: *zijn afgang was met bloed vermengd.*

AFGAVE, het zelfde als *afgaaf.*

AFGEBAKEND, verled. deelw. van *afbakenen.*

AFGEBAKKEN, verl. deelw. van *afbakken.*

AFGEBEDELD, verl. deelw. van *afbedelen.*

AFGEBEDEN, verl. deelw. van *afbidden.*

AFGEBEELD, verl. deelw. van *afbeelden.*

AFGEBEITELD, verl. deelw. van *afbeitelen.*

AFGEBET, verl. deelw. van *afbetten.*

AFGEBETEN, verl. deelw. van *afbijten.*

AFGEBEUKT, verl. deelw. van *afbeuken.*

AFGEBEULD, verl. deelw. van *afbeulen.*

AFGEBEURD, verl. deelw. van *afbeuren.*

AFGEBIKT, verl. deelw. van *afbikken.*

AFGEBLAAD, (afgebladerd) verl. deelw. van *afbladen.*

AFGEBLADERD, verl. deelw. van *afbladeren.*

AFGEBLAZEN, verl. deelw. van *afblazen.*

AFGEBLEVEN, verl. deelw. van *afblijven.*

AFGEBOEND, verl. deelw. van *afboenen.*

AFGEBOET, verl. deelw. van *afboeten.*

AFGEBONDEN, verl. deelw. van *afbinden.*

AFGEBORGD, verl. deelw. van *afborgen.*

AFGEBORSTELD, verl. deelw. van *afborstelen.*

AFGEBORSTEN, verl. deelw. van *afbersten.*

AFGEBOTTELD, verl. deelw. van *afbottelen.*

AFGEBRAGT, verl. deelw. van *afbrengen.*

AFGEBRAND, verl. deelw. van *afbranden.*

AFGEBROKEN, verl. deelw. van *afbreken.*
AFGEBROKKELD, verl. deelw. van *afbrokkelen.*
AFGEBUITELD, verl. deelw. van *afbuitelen.*
AFGEDAALD, verl. deelw. van *afdalen.*
AFGEDAAN, verl. deelw. van *afdoen.*
AFGEDAMD, verl. deelw. van *afdammen.*
AFGEDANKT, verl. deelw. van *afdanken.*
AFGEDANST, verl. deelw. van *afdansen.*
AFGEDEELD, verl. deelw. van *afdeelen.*
AFGEDEINSD, verl. deelw. van *afdeinzen.*
AFGEDEKT, verl. deelw. van *afdekken.*
AFGEDIJKT, verl. deelw. van *afdijken.*
AFGEDOBBELD, verl. deelw. van *afdobbelen.*
AFGEDONDERD, verl. deelw. van *afdonderen.*
AFGEDONGEN, verl. deelw. van *afdingen.*
AFGEDOUWD, verl. deelw. van *afdouwen.*
AFGEDRAAID, verl. deelw. van *afdraaijen.*
AFGEDRAGEN, verl. deelw. van *afdragen.*
AFGEDREVEN, verl. deelw. van *afdrijven.*
AFGEDRONGEN, verl. deelw. van *afdringen.*
AFGEDRONKEN, verl. deelw. van *afdrinken.*
AFGEDROOGD, verl. deelw. van *afdroogen.*
AFGEDROPEN, verl. deelw. van *afdruipen.*
AFGEDRUKT, verl. deelw. van *afdrukken.*
AFGEDRUPPELD, verl. deelw. van *afdruppelen.*
AFGEDUUWD, zie *afgedouwd.*
AFGEDWAALD, verl. deelw. van *afdwalen.*
AFGEDWEILD, verl. deelw. van *afdweilen.*
AFGEDWONGEN, verl. deelw. van *afdwingen.*
AFGEEISCHT, verl. deelw. van *afeischen.*
AFGEESCHEN, hetzelfde als *afgeeischt.*
AFGEGAAN, verl. deelw. van *afgaan.*
AFGEGETEN, verl. deelw. van *afeten.*
AFGEGEVEN, verl. deelw. van *afgeven.*
AFGEGIERD, verl. deelw. van *afgieren.*
AFGEGLEDEN, verl. deelw. van *afglijden.*
AFGEGLIPPERD, verl. deelw. van *afglipperen.*
AFGEGLIPT, verl. deelw. van *afglippen.*
AFGEGOOID, verl deelw. van *afgooijen.*
AFGEGORD, verl. deelw. van *afgorden.*
AFGEGRAASD, verl, deelw. van *afgrazen.*
AFGEGRAAUWD, verl. deelw. van *afgraauwen.*
AFGEGRAVEN, verl. deelw. van *afgraven.*
AFGEGREPPELD, verl. deelw. van *afgreppelen.*

AF-

AFGEHAAKT, verl. deelw. van *afhaken.*
AFGEHAALD, verl. deelw. van *afhalen.*
AFGEHAARD, verl. deelw. van *afharen.*
AFGEHAD, verl. deelw. van *afhebben.*
AFGEHAKT, verl. deelw. van *afhakken.*
AFGEHANDELD, verl. deelw. van *afhandelen.*
AFGEHANGEN, verl. deelw. van *afhangen.*
AFGEHASPELD, verl. deelw. van *afhaspelen.*
AFGEHEIND, verl. deelw. van *afheinen.*
AFGEHELD, verl. deelw. van *afhellen.*
AFGEHEVEN, verl. deelw. van *afheffen.*
AFGEHOERD, verl. deelw. van *afhoeren.*
AFGEHOLPEN, verl. deelw. van *afhelpen.*
AFGEHOORD, verl. deelw. van *afhooren.*
AFGEHOUDEN, verl. deelw. van *afhouden.*
AFGEHOUWEN, verl. deelw. van *afhouwen.*
AFGEHUICHELD, verl. deelw. van *afhuichelen.*
AFGEHUILD, verl. deelw. van *afhuilen.*
AFGEHUURD, verl. deelw. van *afhuren.*
AFGEJAAGD, verl. deelw. van *afjagen.*
AFGEKAATST, verl. deelw. van *afkaatsen.*
AFGEKABBELD, verl. deelw. van *afkabbelen.*
AFGEKAKELD, verl. deelw. van *afkakelen.*
AFGEKALFD, verl. deelw. van *afkalven.*
AFGEKALKT, verl. deelw. van *afkalken.*
AFGEKAMD, verl. deelw. van *afkammen.*
AFGEKANT, verl. deelw. van *afkanten.*
AFGEKAPT, verl. deelw. van *afkappen*
AFGEKEERD, verl. deelw. van *afkeeren.*
AFGEKEKEN, verl. deelw. van *afkijken.*
AFGEKEURD, verl. deelw. van *afkeuren.*
AFGEKLAARD, verl. deelw. van *afklaren.*
AFGEKLAUTERD, verl. deelw. van *afklauteren.*
AFGEKLEMD, verl. deelw. van *afklemmen.*
AFGEKLEPT, verl. deelw. van *afkleppen.*
AFGEKLOMMEN, verl. deelw. van *afklimmen.*
AFGEKLOPT, verl. deelw. van *afkloppen.*
AFGEKLOVEN, verl. deelw. van *afkluiven.*
AFGEKNAAGD, verl. deelw. van *afknagen.*
AFGEKNABBELD, verl. deelw. van *afknabbelen.*
AFGEKNAKT, verl. deelw. van *afknakken.*
AFGEKNAPT, verl. deelw. van *afknappen.*
AFGEKNELD, verl. deelw. van *afknellen.*
AFGEKNEPEN, verl. deelw. van *afknijpen.*

AF-

AFGEKNEVELD, verl. deelw. van *afknevelen.*
AFGEKNIBBELD, verl. deelw. van *afknibbelen.*
AFGEKNIPT, verl. deelw. van *afknippen.*
AFGEKNOT, verl. deelw. van *afknotten.*
AFGEKOCHT, verl. deelw. van *afkoopen.*
AFGEKOELD, verl. deelw. van *afkoelen.*
AFGEKOFT, zie *afgekocht.*
AFGEKOMEN, verl. deelw. van *afkomen.*
AFGEKONDIGD, verl. deelw. van *afkondigen.*
AFGEKONNEN, verl. deelw. van *afkunnen.*
AFGEKOOKT, verl. deelw. van *afkoken.*
AFGEKORST, verl. deelw. van *afkorſten.*
AFGEKORT, verl. deelw. van *afkorten.*
AFGEKORVEN, verl. deelw. van *afkerven.*
AFGEKRABBELD, verl. deelw. van *afkrabbelen.*
AFGEKRABD, verl. deelw. van *afkrabben.*
AFGEKRAST, verl. deelw. van *afkrasſen.*
AFGEKREGEN, verl. deelw. van *afkrijgen.*
AFGEKROPEN, verl. deelw. van *afkruipen.*
AFGEKUST, verl. deelw. van *afkusſen.*
AFGELADEN, verl. deelw. van *afladen.*
AFGELAGCHEN, verl. deelw. van *aflagchen.*
AFGELANGD, verl. deelw. van *aflangen.*
AFGELATEN, verl. deelw. van *aflaten.*
AFGELEEFD, verl. deelw. van het verouderde w. *afleven.* Uitgeleefd, door ouderdom verzwakt: *een afgeleefd man — eene afgeleefde vrouw.*
AFGELEEND, verl. deelw. van *afleenen.*
AFGELEERD, verl. deelw. van *afleeren.*
AFGELEGD, verl. deelw. van *afleggen.*
AFGELEGEN, verl. deelw. van *afliggen.*
AFGELEGENHEID, z. n., v., *der*, of *van de afgelegenheid;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afgelegen.* Afſtand. *zie heid.*
AFGELEID, verl. deelw. van *afleiden.*
AFGELEKT, verl. deelw. van *aflekken.*
AFGELEZEN, verl., deelw. van *aflezen.*
AFGELIGT, verl. deel. van *afligten.*
AFGELIKT, verl. deelw. van *aflikken.*
AFGELOERD, verl. deelw. van *afloeren.*
AFGELOKT, verl. deelw. van *aflokken.*
AFGELOOPEN, verl. deelw. van *afloopen.*
AFGELOST, verl. deelw. van *aflosſen.*
AFGELUISD, verl. deelw. van *afluizen.*

AF-

AFGELUISTERD, verl. deelw. van *afluisteren.*
AFGEMAAID, verl. deelw. van *afmaaijen.*
AFGEMAAKT, verl. deelw. van *afmaken.*
AFGEMAALD, verl. deelw. van *afmalen.*
AFGEMAAND, verl. deelw. van *afmanen.*
AFGEMALEN, verl. deelw. van *afmalen.*
AFGEMARTELD, verl. deelw. van *afmartelen.*
AFGEMAT, verl. deelw. van *afmatten.*
AFGEMEND, verl. deelw. van *afmennen.*
AFGEMETEN, verl. deelw. van *afmeten.*
AFGEMETSELD, verl. deelw. van *afmetselen.*
AFGEMIKT, verl. deelw. van *afmikken.*
AFGEMOLMD, verl. deelw. van *afmolmen.*
AFGEMUURD, verl. deelw. van *afmuren.*
AFGENAAID, verl. deelw. van *afnaaijen.*
AFGENEPEN, verl. deelw. van *afnijpen.*
AFGENEUSD, verl. deelw. van *afneuzen.*
AFGENOMEN, verl. deelw. van *afnemen.*
AFGEPAALD, verl. deelw. van *afpalen.*
AFGEPACHT, verl. deelw. van *afpachten.*
AFGEPAKT, verl. deelw. van *afpakken.*
AFGEPAST, verl. deelw. van *afpassen.*
AFGEPEILD, verl. deelw. van *afpeilen.*
AFGEPEINSD, verl. deelw. van *afpeinzen.*
AFGEPELD, verl. deelw. van *afpellen.*
AFGEPERKT, verl. deelw. van *afperken.*
AFGEPERST, verl. deelw. van *afpersen.*
AFGEPEUTERD, verl. deelw. van *afpeuteren.*
AFGEPIJND, verl. deelw. van *afpijnen.* Afgemarteld: *zijn afgepijnde geest.* J. DE DEKKER. Voor *pijnen* gebruikt men, tegenwoordig, *pijnigen.*
AFGEPLAKT, verl. deelw. van *afplakken.*
AFGEPLEIT, verl. deelw. van *afpleiten.*
AFGEPLOEGD, verl. deelw. van *afploegen.*
AFGEPLOOID, verl. deelw. van *afplooijen.*
AFGEPLOZEN, verl. deelw. van *afpluizen.*
AFGEPLUKT, verl. deelw. van *afplukken.*
AFGEPRAAT, verl. deelw. van *afpraten.*
AFGEPRACHT, verl. deelw. van *afpragchen.*
AFGEPREEKT, verl. deelw. van *afpreken.*
AFGEPUNT, verl. deelw. van *afpunten.*
AFGERAAKT, verl. deelw. van *afraken.*
AFGERADEN, verl. deelw. van *afraden.*
AFGERAND, verl. deelw. van *afranden.*

AFGERASPT, verl. deelw. van *afraspen.*
AFGEREDEN, verl. deelw. van *afrijden.*
AFGEREGEN, verl. deelw. van *afrijgen.*
AFGEREGEND, verl. deelw. van *afregenen.*
AFGEREGT, verl. deelw. van *afregten.* Zie *afgerigt.*
AFGEREIKT, verl. deelw. van *afreiken.*
AFGEREISD, verl. deelw. van *afreizen.*
AFGEREKEND, verl. deelw. van *afrekenen.*
AFGEREND, verl. deelw. van *afrennen.*
AFGERETEN, verl. deelw. van *afrijten.*
AFGEREZEN, verl. deelw. van *afrijzen.*
AFGEROEPEN, verl. deelw. van *afroepen.*
AFGEROEST, verl. deelw. van *afroesten.*
AFGEROFFELD, verl. deelw. van *afroffelen.*
AFGEROLD, verl. deelw. van *afrollen.*
AFGEROND, verl. deelw. van *afronden.*
AFGEROOFD, verl. deelw. van *afrooven.*
AFGEROST, verl. deelw. van *afrossen.*
AFGEROT, verl. deelw. van *afrotten.*
AFGERUILD, verl. deelw. van *afruilen.*
AFGERUKT, verl. deelw. van *afrukken.*
AFGERUND, zie *afgerend.*
AFGESCHAAFD, verl. deelw. van *afschaven.*
AFGESCHADUWD, verl. deelw. van *afschaduwen.*
AFGESCHAFT, verl. deelw. van *afschaffen.*
AFGESCHAMPT, verl. deelw. van *afschampen.*
AFGESCHANST, verl. deelw. van *afschansen.*
AFGESCHEEPT, verl. deelw. van *afschepen.*
AFGESCHEIDEN, verl. deelw. van *afscheiden.*
AFGESCHELD, verl. deelw. van *afschellen.*
AFGESCHELFERD, verl. deelw. van *afschelferen.*
AFGESCHENEN, verl. deelw. van *afschijnen.*
AFGESCHEPT, verl. deelw. van *afscheppen.*
AFGESCHERMD, verl. deelw. van *afschermen.*
AFGESCHETST, verl. deelw. van *afschetsen.*
AFGESCHEURD, verl. deelw. van *afscheuren.*
AFGESCHILD, verl. deelw. van *afschillen.*
AFGESCHILDERD, verl. deelw. van *afschilderen.*
AFGESCHILFERD, zie *afgeschelferd.*
AFGESCHITTERD, verl. deelw. van *afschitteren.*
AFGESCHOPT, verl. deelw. van *afschoppen.*
AFGESCHOREN, verl. deelw. van *afscheren.*
AFGESCHOTEN, verl. deelw. van *afschieten.*
AFGESCHOVEN, verl. deelw. van *afschuiven.*

AFGESCHRAAPT, verl. deelw. van *afschrapen.*
AFGESCHRABD, (volgends de gemeene uitspraak, *afgeschrapt*) verl. deelw. van *afschrabben* (afschrappen).
AFGESCHREVEN, verl. deelw. van *afschrijven.*
AFGESCHRIKT, verl. deelw. van *afschrikken.*
AFGESCHROBD, verl. deelw. van *afschrobben.*
AFGESCHROEFD, verl. deelw. van *afschroeven.*
AFGESCHROEID, verl. deelw. van *afschroeijen.*
AFGESCHUD, verl. deelw. van *afschudden.*
AFGESCHUIJERD, verl. deelw. van *afschuijeren.*
AFGESCHUIMD, verl. deelw. van *afschuimen.*
AFGESCHUT, verl. deelw. van *afschutten.*
AFGESCHUURD, verl. deelw. van *afschuren.*
AFGESLAAFD, verl. deelw. van *afslaven.*
AFGESLAGEN, verl. deelw. van *afslaan.*
AFGESLEEPT, verl. deelw. van *afslepen.*
AFGESLEPEN, verl. deelw. van *afslijpen.*
AFGESLETEN, verl. deelw. van *afslijten.*
AFGESLIBBERD, verl. deelw. van *afslibberen.*
AFGESLINGERD, verl. deelw. van *afslingeren.*
AFGESLIPT, verl. deelw. van *afslippen.*
AFGESLONSD, verl. deelw. van *afslonsen.*
AFGESLOOFD, verl. deelw. van *afslooven.*
AFGESLOPEN, verl. deelw. van *afsluipen.*
AFGESLOTEN, verl. deelw. van *afsluiten.*
AFGESMAKT, verl. deelw. van *afsmakken.*
AFGESMEEKT, verl. deelw. van *afsmeeken.*
AFGESMEERD, verl. deelw. van *afsmeren.*
AFGESMETEN, verl. deelw. van *afsmijten.*
AFGESMOLTEN, verl. deelw. van *afsmelten.*
AFGESNEDEN, verl. deelw. van *afsnijden.*
AFGESNIPPERD, verl. deelw. van *afsnipperen.*
AFGESNOEID, verl. deelw. van *afsnoeijen.*
AFGESNOTEN, verl. deel. van *afsnuiten.*
AFGESOLD, verl. deelw. van *afsollen.*
AFGESPAAND, verl. deelw. van *afspanen.*
AFGESPANNEN, verl. deelw. van *afspannen.*
AFGESPIT, verl. deelw. van *afspitten.*
AFGESPLETEN, verl. deelw. van *afsplijten.*
AFGESPLINTERD, verl. deelw. van *afsplinteren.*
AFGESPOELD, verl. deelw. van *afspoelen.*
AFGESPONNEN, verl. deelw. van *afspinnen.*
AFGESPROKEN, verl. deelw. van *afspreken.*
AFGESPRONGEN, verl. deelw. van *afspringen.*

AFGESTAAN, verl. deelw. van *afstaan.*
AFGESTAMD, verl. deelw. van *afstammen.*
AFGESTAMPT, verl. deelw. van *afstampen.*
AFGESTAPT, verl. deelw. van *afstappen.*
AFGESTEGEN, verl. deelw. van *afstijgen.*
AFGESTEKEN, zie *afgestoken.*
AFGESTELD, verl. deelw. van *afstellen.*
AFGESTEMD, verl. deelw. van *afstemmen.*
AFGESTOFT, verl. deelw. van *afstoffen.*
AFGESTOKEN, verl. deelw. van *afsteken.*
AFGESTOLEN, verl. deelw. van *afstelen.*
AFGESTOMPT, verl. deelw. van *afstompen.*
AFGESTOOKT, verl. deelw. van *afstooken.*
AFGESTOOTEN, verl. deelw. van *afstooten.*
AFGESTORT, verl. deelw. van *afstorten.*
AFGESTORVEN, verl. deelw. van *afsterven.*
AFGESTOVEN, verl. deelw. van *afstuiven.*
AFGESTRAALD, verl. deelw. van *afstralen.*
AFGESTREKEN, verl. deelw. van *afstrijken.*
AFGESTROOMD, verl. deelw. van *afstroomen.*
AFGESTROOPT, verl. deelw. van *afstroopen.*
AFGESTUIT, verl. deelw. van *afstuiten.*
AFGESTUURD, verl. deelw. van *afsturen.*
AFGESULD, verl. deelw. van *afsullen.*
AFGETAFELD, verl. deelw. van *aftafelen.*
AFGETAKELD, verl. deelw. van *aftakelen.*
AFGETAPT, verl. deelw. van *aftappen.*
AFGETARND, verl. deelw. van *aftarnen.*
AFGETEEKEND, verl. deelw. van *afteekenen.*
AFGETELD, verl. deelw. van *aftellen.*
AFGETILD, verl. deelw. van *aftillen.*
AFGETOBT, verl. deelw. van *aftobben.*
AFGETORND, hetzelfde als *afgetarnd.*
AFGETOUWD, verl. deelw. van *aftouwen.*
AFGETRAPT, verl. deelw. van *aftrappen.*
AFGETREDEN, verl. deelw. van *aftreden.*
AFGETROGGELD, verl. deelw. van *aftroggelen.*
AFGETROKKEN, verl. deelw. van *aftrekken.*
AFGETROMD, verl. deelw. van *aftrommen.*
AFGETROMPET, verl. deelw. van *aftrompetten.*
AFGETROMPT, zie *afgetrompet.*
AFGETROOND, verl. deelw. van *aftroonen.*
AFGETUIMELD, verl. deelw. van *aftuimelen.*
AFGETUIND, verl. deelw. van *aftuinen.*

AF-

AFGEVAAGD, verl. deelw. van *afvagen*. Hetzelfde als *afgeveegd*.
AFGEVAARDIGD, verl. deelw. van *afvaardigen*.
AFGEVALLEN, verl. deelw. van *afvallen*.
AFGEVAREN, verl. deelw. van *afvaren*.
AFGEVEEGD, verl. deelw. van *afvegen*.
AFGEVEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *geven*: *ik gaf af*, *heb afgegeven*.
Bedr., van zich geven, aan anderen overgeven: *ik heb iets aan u aftegeven — aan wien hebt gij den brief afgegeven?*
Onz., met het hulpw. *hebben*: *die verw geeft af — zwarte koufen geven dikwijls af*, behouden hare verw niet.
AFGEVER, z. n., m., *des afgevers*, of *van den afgever*; meerv. *afgevers*. Van *afgeven*. Zie *er*.
AFGEVERFD, zie *afgeverwd*.
AFGEVERGD, verl. deelw. van *afvergen*.
AFGEVERWD, verl. deelw. van *afverwen*.
AFGEVIJLD, verl. deelw. van *afvijlen*.
AFGEVILD, verl. deelw. van *afvillen*.
AFGEVING, z. n., v., *der*, of *van de afgeving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afgeven*. Zie *ing*.
AFGEVLEESCHD, veroud. bijv. naamw., voor *vleeschloos*. *Afgevleeschde beenen*. F. v. Dorp.
AFGEVLIJMD, verl. deelw. van *afvlijmen*.
AFGEVLOEID, verl. deelw. van *afvloeijen*.
AFGEVLOGEN, verl. deelw. van *afvliegen*.
AFGEVOCHTEN, verl. deelw. van *afvechten*.
AFGEVOERD, verl. deelw. van *afvoeren*.
AFGEVORDERD, verl. deelw. van *afvorderen*.
AFGEVRAAGD, verl. deelw. van *afvragen*.
AFGEVREVEN, verl. deelw. van *afvrijven*. Ook *afgewreven*.
AFGEVROREN, verl. deelw. van het oude *afvrieren*; nu *afvriezen*.
AFGEVROZEN, hetzelfde als *afgevroren*.
AFGEVUURD, verl. deelw. van *afvuren*.
AFGEWAAID, verl. deelw. van *afwaaijen*.
AFGEWACHT, verl. deelw. van *afwachten*.
AFGEWASSCHEN, verl. deelw. van *afwasschen*.
AFGEWATERD, verl. deelw. van *afwateren*.
AFGEWEEND, verl. deelw. van *afweenen*.

AFGEWEERD, verl. deelw. van *afweren.*
AFGEWEEST, verl. deelw. van *afwezen.*
AFGEWEID, verl. deelw. van *afweiden.*
AFGEWEKEN, verl. deelw. van *afwijken.*
AFGEWEND, verl. deelw. van *afwenden.* *Afgewendde gevaren.*
AFGEWEND, verl. deelw. van *afwennen.* *Afgewende levenswijs.*
AFGEWENTELD, verl. deelw. van *afwentelen.*
AFGEWERKT, verl. deelw. van *afwerken.*
AFGEWEVEN, verl. deelw. van *afweven.*
AFGEWEZEN, verl. deelw. van *afwijzen.*
AFGEWIPT, verl. deelw. van *afwippen.*
AFGEWISCHT, verl. deelw. van *afwisſchen.*
AFGEWIT, verl. deelw. van *afwitten.*
AFGEWOEKERD, verl. deelw. van *afwoekeren.*
AFGEWOGEN, verl. deelw. van *afwegen.*
AFGEWONDEN, verl. deelw. van *afwinden.*
AFGEWONNEN, verl. deelw. van *afwinnen.*
AFGEWORPEN, verl. deelw. van *afwerpen.*
AFGEWREVEN, verl. deelw. van *afwrijven.*
AFGEWROCHT, zie *afgewerkt.*
AFGEWRONGEN, verl. deelw. van *afwringen.*
AFGEZAAGD, verl. deelw. van *afzagen.*
AFGEZADELD, verl. deelw. van *afzadelen.*
AFGEZAKT, verl. deelw. van *afzakken.*
AFGEZANT, z. n., m., *des afgezants*, of *van den afgezant;* meerv. *afgezanten.* Van het voorz. *af* en *gezant.* Iemand, die van eenen Staat, of Vorst, gezonden wordt, om de zaken des lands waartenemen.

Door verloop, heeft dit woord de letter *d*, welke oorſpronglijk tot hetzelve behoort, als van *zenden* afkomſtig, geheel verloren.

AFGEZEGD, verl. deelw. van *afzeggen.*
AFGEZEILD, verl. deelw. van *afzeilen.*
AFGEZENGD, verl. deelw. van *afzengen.*
AFGEZET, verl. deelw. van *afzetten.*
AFGEZETEN, verl. deelw. van *afzitten.*
AFGEZIEN, verl. deelw. van *afzien.*
AFGEZIJPELD, verl. deelw. van *afzijpelen.*
AFGEZIJPERD, hetzelfde als *afgezijpeld.*
AFGEZIJPT, verl. deelw. van *afzijpen.*
AFGEZOEND, verl. deelw. van *afzoenen.*

AF-

AFGEZONDEN, verl. deelw. van *afzenden.*
AFGEZONDERD, verl. deelw. van *afzonderen.*
AFGEZOOMD, verl. deelw. van *afzoomen.*
AFGEZOPEN, verl. deelw. van *afzuipen.*
AFGEZWEEPT, verl. deelw. van *afzwepen.*
AFGEZWOREN, verl. deelw. van *afzweren.*

AFGIEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het fcheidb. voorz. *af* en *gieren: ik gierde af, ben afgegierd.* Bij de zeelieden gebruiklijk: *het fchip gierde van het hoofd af*

AFGIETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *gieten: ik goot af, heb afgegoten.* De vloeibare ftof, door gieten, afzonderen: *het vet van het vleesch afgieten — al het water van de boonen afgieten.* Door gieten afbeelden: *een kop in was afgieten.*

AFGIETER, z. n., m., *des afgieters*, of *van den afgieter*; meerv. *afgieters.* Van *afgieten.* Zie *er.*

AFGIETING, z. n., v., *der*, of *van de afgieting*; meerv. *afgietingen.* Van *afgieten.* Zie *ing.*

AFGLIJDEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het fcheidb. voorz. *af* en *glijden: ik gleed af, ben afgegleden.* Naar beneden glijden: *van den trap — van de ladder, afglijden.*

AFGLIPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het fcheidb. voorz. *af* en *glippen: ik glipte af, ben afgeglipt.* Glippen en vallen: *zij glipte van den drempel af.* Van hier ook *afglipping.*

AFGLIPPEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het fcheidb. voorz. *af* en *glipperen*, voorddur. werkw. van *glippen: ik glipperde af, ben afgeglipperd.*

AFGOD, z. n., m., *des afgods*, of *van den afgod*; meerv. *afgoden.* Een eindig, of verdicht wezen, welk men godlijke eer bewijst. Inzonderheid de ligchaamlijke afbeelding van zulk eene verzierde godheid. Doorgaands gebruikt men het woord *afgod*, in deze eigenlijke beteekenis, zoo wel voor eene vrouwlijke als manlijke godheid. Figuurlijk wordt het genomen voor het voorwerp eener zeer hooge, overdrevene vereering, of liefde: *eenen afgod van iemand maken.* En, in deze beteekenis, wordt ook wel het vrouwlijke *afgodes*, *afgodin*, gebruikt: *afgodin mijner ziel.* In het angelf. wordt dit woord, op dezelfde wijs gefchreven, *afgod*, in het deenf. en zweedf. *afgud.*

Af is hier een bijwoord van ontkenning, van dezelfde

kragt als *on*, het tegendeel van datgene aanduidende, waarbij het gevoegd is. *Afgod* is, derhalve, zoo veel als *ongod*, *geen God*.

AFGODENDIENAAR, (bij KILIAAN, ook *afgoderer*) z. n., m., *des afgodendienaars*, of *van den afgodendienaar*; meerv. *afgodendienaars*. Van *afgod* en *dienaar*. Iemand, die verdichte godheden vereert, of ligchaamlijke dingen, of afbeeldſels, godlijke eer bewijst. Van zoodanig eene vrouw ſprekende, zegt men *afgodendienares*. Zie *aar*.

AFGODENDIENST, (ook *afgodsdienst*) z. n., m., *van den afgodendienst*; zonder meerv. Van *afgod* en *dienst*. Zie *afgoderij*.

AFGODERIJ, z. n., v., *der*, of *van de afgoderij*; meerv. *afgoderijen*. Eigenlijk, de vereering van eene valſche godheid; zonder meerv. Figuurlijk, de overdrevene vereering van andere voorwerpen; zonder meerv.: *afgoderij met iemand drijven*. Enkele afgodiſche handelingen; met het meerv.: *grouwelijke afgoderijen*. BIJBELVERT. Zie *rij*.

H. L. SPIEGHEL gebruikt voor dit woord ook *afgodij*.

AFGODISCH, bijv. naamw. en bijw.; *afgodiſcher*, *meest afgodisch*. Aan de afgoderij gelijk, op dezelve gegrond: *eene afgodiſche handeling*. Als bijw.: *iemand afgodisch vereeren*. Zie *isch*.

J. OUDAAN bezigt ook *afgodelijk*.

AFGOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *gooijen*: *ik gooide af*, *heb afgegooid*. Afſmijten, afwerpen: *hout van den zolder afgooijen*.

AFGORDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *gorden*: *ik gordde af*, *heb afgegord*. Losmaken, afdoen: *het zwaard afgorden*.

AFGRAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *graauwen*: *ik graauwde af*, *heb afgegraauwd*. Graauwend bejegenen, en van zich verwijderen: *hoe kunt gij mij altoos zoo afgraauwen?*

AFGRAVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *graven*: *ik groef af*, *heb afgegraven*. Door graven lager maken: *eenen heuvel afgraven*. Door graven afzonderen: *ik heb dezen akker van het land afgegraven*.

AFGRAVING, z. n., v., *der*, of *van de afgraving*; meerv. *afgravingen*. Van *afgraven*. Zie *ing*.

AFGRAZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *grazen*: *ik graasde af*, *heb afgegraasd*. Het gras afeten: *de koeijen hebben dit land reeds afgegraasd*.

AF-

AFGREPPELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *greppelen: ik greppelde af, heb afgegreppeld.* Met greppels afſcheiden: *het weiland van het hooiland afgreppelen.*

AFGRIJSLIJK, bijv. naamw. en bijw., *afgrijslijker, afgrijslijkst.* Iets, dat afgrijzen verwekt, of waarvan men een afgrijzen heeft: *dat was eene afgrijslijke daad.* Als bijw.: *hij heeft afgrijslijk gelogen.* Van *afgrijzen.* Zie *lijk.*

AFGRIJSLIJKHEID, z. n., v., *der,* of *van de afgrijslijkheid;* meerv. *afgrijslijkheden.* Van *afgrijslijk.* Zie *heid.*

AFGRIJZEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afgrijzen,* zelfſtandig gebruikt, onz., *des afgrijzens,* of *van het afgrijzen;* zonder meerv.. Afſchrik: *een afgrijzen van iets hebben,* iets verfoeijen. Hooft gebruikt het nog als een werkwoord: *het dier om aftegrijſen.*

AFGROND, z. n., m., *des afgronds,* of *van den afgrond;* meerv. *afgronden.* Eigenlijk eene plaats, die geenen grond heeft, of welker grond niet wel bereikt, of gepeild, kan worden — ook eene zeer groote diepte. *De afgrond der zee — zij zonken naar den afgrond — de afgrond tusſchen twee bergen.* Oneigenlijk, iedere groote verwijdering, of afgelegenheid: *mijne ziel was, trots de afgronden, die ons van elkander ſcheidden, ſteeds bij u.* Eene onberekenbare grootte: *zij ſtorten zich in eenen afgrond van ellende neder.* Een verſchriklijk gevaar, een oogenſchijnlijk verderf: *aan welk eenen afgrond ſtond ik!*
Af is hier een bijw. van ontkenning, even als in *afgod,* van dezelfde kragt als *on.* *Afgrond* is, derhalve, zoo veel als *ongrond, geen grond.* In het deenſ. en zweedſ. wordt dit woord *afgrund* geſchreven; zoo ook bij Ulphilas, en in den vierden naamval, *afgrunditha;* bij Kero, Ottfried en Notker *abcrunt,* en *abgrund;* en het is, reeds van de oudſte tijden af, in de beteekenis van eene grondlooze diepte, gebruiklijk geweest.

AFGRONDIG, veroud. bijv. naamw, voor *grondloos.* Bij Kiliaan.

AFGRONDIGHEID, veroud. z. n., voor *grondloosheid.* Gulden Throen.

AFGUNST, z. n., v., *der,* of *van de afgunst;* zonder meerv. De gemoedsgeſteldheid, waarbij men anderen het goede, welk zij bezitten, niet gunt. Ook *wangunst.*

Af is hier een bijw. van ontkenning, en duidt gebrek van gunst, of goeden wil, aan.

AFGUNSTIG, bijv. naamw., *afgunstiger*, *afgunstigst*. Van *afgunst*. Wangunstig: *iemand afgunstig zijn.*

AFGUNSTIGHEID, (bij KILIAAN) hetzelfde als *afgunst*.

AFGUNSTIGLIJK, bijw., van *afgunstig*. Zie *lijk*.

AFHAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *haken: ik haakte af, heb afgehaakt.* Hetgene, dat aan eenen haak vast is, losmaken: *de schalen afhaken.* Van hier ook *afhaker*, *afhaking*.

AFHAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hakken: ik hakte af, heb afgehakt.*

Bedrijvend, door hakken afzonderen: *iemand den kop, de hand afhakken. Eenen os afhakken*, aan geschikte stukken hakken.

Onzijdig, met het hulpw. *hebben*, voor ten einde hakken: *hij heeft nog niet afgehakt.*

AFHAKKER, z. n., m., *des afhakkers*, of *van den afhakker*; meerv. *afhakkers*. Van *afhakken*. Zie *er*.

AFHAKKING, z. n., v., *der*, of *van de afhakking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhakken*. Zie *ing*.

AFHALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *halen: ik haalde af, heb afgehaald.* Van boven halen: *ik moet nog turf afhalen.* Aftrekken: *eenen aal het vel afhalen.* Van eene plaats halen: *ik kom u, van avond, afhalen.* Met geweld, of list, onttrekken: *zij heeft hem alles afgehaald, wat hij bezat.*

AFHALER, z. n., m., *des afhalers*, of *van den afhaler*; meerv. *afhalers*. Van *afhalen*. Zie *er*.

AFHALING, z. n., v., *der*, of *van de afhaling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhalen*. Zie *ing*.

AFHANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *handelen: ik handelde af, heb afgehandeld.*

Bedrijv., door wederzijdsche overlegging, door beoordeeling van hetgene dat voor en tegen eene zaak is, tot stand brengen: *laat ons deze zaak eerst afhandelen.* Mondeling, of schriftlijk behandelen: *de leer der onsterflijkheid, in eene redevoering, afhandelen.* Beslissen, beslechten, door eene uitspraak afdoen: *de zaak is, bij den Raad, reeds afgehandeld.*

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten einde handelen: *wij hebben afgehandeld.*

AFHANDELING, z. n., v., *der* of *van de afhandeling*; het

het meerv. is niet in gebruik. Van *afhandelen*. Zie *ing*.

AFHANDIG, bijw., van het voorz. *af*, voor *van*, en *handig*, van *hand*. *Afhandig* is, derhalve, zoo veel als *van de hand*, afwezig. Het komt bij ons alleen voor met het werkw. *maken: iemand iets afhandig maken*, ontnemen, onttrekken.

KILIAAN heeft *afhendig*; zoo ook J. B. HOUWAERT: *'t land ſouden afhendich maken*. Thands echter is *afhandig* in algemeen gebruik, ſchoon men, daartegen, *behendig*, en niet *behandig* zegt.

In het hoogd. der middeleeuw, werd *abhändig* ook als een bijv. naamw. gebruikt, waarvan HALTAUS verſcheidene voorbeelden aanvoert.

AFHANGEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *hangen: ik hing af, heb afgehangen*.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*. Naar beneden hangen: *het touw hing van het dak der kerk af*. In eenigen afſtand van iets hangen: *de ſchilderijen hangen ver genoeg van den muur af*. Figuurlijk: *van iemand afhangen*, in deszelfs magt zijn, onder deszelfs bevelen ſtaan. *Al wat beſtaat, hangt van God af*, heeft zijn aanwezen en zijne beſtemming aan hem te danken. *Dit hangt van mij niet af*, ſtaat niet in mijne magt.

Bedrijv., voor afnemen, nederlaten: *de ſchilderijen afhangen — de gewigten van een uurwerk afhangen*.

AFHANGING, z. n., v., *der*, of *van de afhanging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhangen*. Zie *ing*.

AFHANGLIJK, bijv. naam., *afhanglijker*, *afhanglijkst*. Van *afhangen*. Tot iets anders behoorende, zijnen grond daarin hebbende, aan hetzelve onderworpen: *deze zaak is van gene geheel afhanglijk. — De ganſche natuur is van God afhanglijk*. Zie *lijk*.

AFHANGLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de afhanglijkheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhanglijk*. Zie *heid*.

AFHAREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *haren*, welk buiten zamenſtelling niet in gebruik is: *ik haarde af, heb afgehaard*. De haren loslaten: *de pels haart af*.

AFHASPELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *haspelen: ik haspelde af, heb afgehaspeld*.

Be-

Bedrijv., door haspelen van iets afdoen: *het garen van de klossen afhaspelen.* Overdragtiglijk, voor iets langzaam en gebreklijk verrigten, in den gemeenen spreektrant: *hebt gij uwe taak haast afgehaspeld?*

Onzijd., met het hulpw. *hebben:* voor ten einde haspelen: *wij zullen eerst maar afhaspelen.*

AFHEBBEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *hebben: ik had af, heb afgehad.* Voleindigd hebben: *ik heb mijn werk eerder afgehad, dan gij het uwe.*

AFHEFFEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *heffen: ik hief af, heb afgeheven.* Door heffen van iets afnemen — afligten: *den ketel afheffen,* van het vuur. *De kaart afheffen.*

AFHEFFER, z. n., m., *des afheffers,* of *van den afheffer;* meerv. *afheffers.* Van *afheffen.* Zie *er.*

AFHEFFING, z. n., v., *der,* of *van de afheffing;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afheffen.* Zie *ing.*

AFHEINEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *heinen: ik heinde af, heb afgeheind.* Met eene heining bezetten, besluiten: *de tuin is rondom afgeheind.* — Ook voor *afgeperkt: in Twentes afgeheinde plekken.* MOONEN. Van hier ook *afheining.*

AFHELLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *hellen: ik helde af, heb afgeheld.* Naar beneden nijgen: *de weg helt hier verschriklijk af.* Van hier ook *afhelling.*

AFHELPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *helpen: ik holp af, heb afgeholpen.* Van de hoogte naar beneden helpen: *ik holp haar van den wagen af — iemand van het paard afhelpen.* Bevrijden, verlossen, ontdoen: *iemand van de koorts afhelpen — hij heeft zijn huis nog niet kunnen verkoopen; maar ik zal er hem wel afhelpen.* Onttrekken, helpen verspillen: *zij zal hem wel van zijn goed afhelpen.* Wegdoen, verdrijven: *men moet de honden van de straat afhelpen.*

AFHOEREN, wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hoeren: ik hoerde af, heb afgehoerd. Zich afhoeren,* zich door hoererij verzwakken en bederven.

AFHOOREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *hooren: ik hoorde af, heb afgehoord.* Door het gehoor vernemen: *wij hebben hun al hunne geheimen afgehoord — ik heb alles afgehoord.* Ten einde aanhooren: *de getuigen zijn nog niet afgehoord.*

AFHOUDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *houden: ik hield af*, (van het oude *holden*) *heb afgehouden.*

Bedrijv., op zekeren afstand van iets houden: *iets van zich — iets van den muur* enz., *afhouden.* De aännadering van eenen persoon, of eene zaak, verhinderen: *den vijand van de stad afhouden.* In de volbrenging eener zaak verhinderen: *iemand van eene schandelijke daad — van den arbeid, van de kerk afhouden.* Verwijderen, afzonderen: *hij houdt zich van dat gezelschap af.* Terug-houden: *ik zal er tien stuivers afhouden.*

Onzijd., met het hulpw. *hebben*, in de scheepvaart gebruiklijk: *onze vloot hield af, en ging op den vijand los.* Ook wordt dit *afhouden* als een spreekw. gebezigd, b. v.: *eerst scheen hij onverzetlijk, doch daarna begon hij wat af te houden*, van zijn eerste oogmerk aftezien.

AFHOUDER, z. n., m., *des afhouders*, of *van den afhouder*; meerv. *afhouders.* Van *afhouden.* Zie *er.*

AFHOUDING, z. n., v., *der*, of *van de afhouding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afhouden.* Zie *ing.*

AFHOUWEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *houwen: ik hieuw af, heb afgehouwen.* Door houwen afzonderen, afhakken: *eenen boom afhouwen — iemand het hoofd afhouwen.*

TATIAAN gebruikt *abafurhouuan* voor *afhouwen.*

AFHOUWER, z. n., m., *des afhouwers*, of *van den afhouwer*; meerv. *afhouwers.* Van *afhouwen.* Bij KILIAAN *een beul.* Zie *er.*

AFHOUWING, z. n., v., *der*, of *van de afhouwing*; meerv. *afhouwingen.* Van *afhouwen.* Zie *ing.*

AFHUICHELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *huichelen: ik huichelde af, heb afgehuicheld.* Door huichelen verkrijgen: *iemand iets afhuichelen — God laat zich niets afhuichelen.*

AFHUILEN, wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *huilen: ik huilde af, heb afgehuild.* Door huilen afmatten: *hij heeft zich afgehuild.*

AFHUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *huren: ik huurde af, heb afgehuurd.* Door huren bekomen: *wij zullen de schuit afhuren.* Van hier ook *afhurer.*

AFJAGEN, bedr. w, ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *jagen: ik joeg af, heb afgejaagd.* Naar beneden jagen, wegjagen: *ik joeg hem van den berg — van de ka-*

kamer af. Jaag den hond van het vuur af. Door jagen afmatten: *een paard afjagen — zich afjagen.* Van hier ook *afjager.*

AFJONST, veroud. z. n., voor *afgunst.* Bij KILIAAN.

AFJONSTIG, veroud. bijv. naamw, voor *afgunstig.*

AFJONSTIGHEID, veroud. z. n., voor *afgunstigheid.* Bij HOUWAERT.

AFKAATSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kaatsen: ik kaatste af, heb afgekaatst.* Door kaatsen van zich verwijderen: *den bal afkaatsen,* terugkaatsen. Ook figuurlijk, als een spreekw., voor afwenden, afkeeren: *hij wilde hem voor den Regter roepen, maar ik heb het nog gelukkiglijk afgekaatst.* Van hier ook *afkaatser, afkaatsing.*

AFKABBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kabbelen: ik kabbelde af, heb afgekabbeld.* Door kabbelen verwijderen: *het water heeft hier een stuk van den dijk afgekabbeld.*

AFKAKELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kakelen: ik kakelde af, heb afgekakeld.*

Bedrijv., door kakelen, d. i. veel praten en snappen, doen ophouden, afweren: *hij zal dat wel afkakelen.*

Onzijdig, voor, ten einde kakelen, met het hulpw. *hebben: laat haar maar eerst afkakelen.*

AFKALKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *kalken: kalkte af, is afgekalkt.* De kalk loslaten, laten afvallen: *die muur kalkt overal af.* Van hier ook *afkalking.*

AFKALVEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *kalven: ik kalfde af, heb afgekalfd.* Ten einde kalven: *de koeijen hebben afgekalfd.*

AFKAMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kammen: ik kamde af, heb afgekamd.* Door kammen verwijderen — ook met den kam reinigen: *ik heb al het vuil van zijn hoofd afgekamd.* Van hier ook *afkammer, afkamming.*

AFKANTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kanten: ik kantte af, heb afgekant.* De kanten wegnemen: *die steen moet nog wat afgekant worden.* Van hier ook *afkanter, afkanting.*

AFKAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *kappen: ik kapte af, heb afgekapt.* Afhouwen: *de takken van de boomen afkappen.*

AF-

AFKAPPER, z. n., m., *des afkappers*, of *van den afkapper*; meerv. *afkappers*. Van *afkappen*. Zie *er*.

AFKAPPING, z. n., v., *der*, of *van de afkapping*; meerv. *afkappingen*. Van *afkappen*. Zie *ing*.

AFKEER, z. n., m., *des afkeers*, of *van den afkeer*; zonder meerv. Tegenzin, weerzin: *eenen afkeer van iets hebben. — Waardoor zij eenen afkeer van hem kreeg.* — Oul. werd *afkeer* ook voor *wederkeering* gebezigd.

AFKEEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *keeren*: *ik keerde af, heb afgekeerd*. Afwenden, in de eigenlijke en oneigenlijke beteekenis: *zich van iemand afkeeren — het gezigt van iets afkeeren*, den rug toekeeren — *zich van de wereld afkeeren*, alle gemeenfchap met haar opheffen — *den vijand afkeeren*, afweren, terugdrijven — *een gevaar, een ongeluk afkeeren*. Oul. werd *afkeeren* ook als een onz. werkw. gebezigd, in den zin van *afwijken*: *wi en fullen niet afkeeren in den ackers noch in den wijngaerden*. Bijb. 1477.

AFKEERER, z. n., m., *des afkeerers*, of *van den afkeerer*; meerv. *afkeerers*. Van *afkeeren*. Iemand, die iets afkeert. Van het oude onz. werkw. *afkeeren*, in den zin van afwijken, is ook het zelfft. *afkeerer*, voor *afwijker*, *afvallige*, in gebruik geweest. Zie *er*.

AFKEERIG, bijv. naamw., *afkeeriger*, *afkeerigst*. Van *afkeer*. Eenen tegenzin hebbende: *hij was geheel afkeerig van die daad — iemand van eene zaak afkeerig maken*. Ook komt *afkeerig* in den zin van afwijkende, afdwalende voor: *gij afkeerige kinderen!* Bijbelvert.

AFKEERIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de afkeerigheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkeerig*. Hetzelfde als *afkeer*. Zie *heid*.

AFKEERIGLIJK, bijw. Van *afkeerig*. Met afkeer. Zie *lijk*.

AFKEERING, z. n., v., *der*, of *van de afkeering*; meerv. *afkeeringen*. Van *afkeeren*. Zie *ing*.

AFKEMMEN, zie *afkammen*.

AFKERVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *kerven*: *ik korf af, heb afgekorven*. Door kerven afzonderen, affnijden: *eenen visch den ftaart, den kop afkerven*. Oul. had *afkerven* nog andere beteekenisfen, waarin het thands niet meer gebezigd wordt, b. v. *fchepen afkerven*, voor losmaken; *het gebod afkerven*, voor overtreden. Spelen van Sinnen.

AFKERVER, z. n., m., *des afkervers*, of *van den af-*

afkerver; meerv. *afkervers*. Van *afkerven*. Zie *er*.

AFKERVING, z. n., v., *der*, of *van de afkerving*; meerv. *afkervingen*. Van *afkerven*. Zie *ing*.

AFKEUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *keuren*: *ik keurde af*, *heb afgekeurd*. Kwaad keuren, veroordeelen, verwerpen: *het zilver afkeuren*, als geen goed zilver zijnde — *eene ingezondene verhandeling afkeuren*, niet voldoende oordeelen, niet goed keuren. *Welk redelijk mensch zal het kwaadſpreken niet afkeuren?* Van hier ook *afkeurer*, *afkeuring*.

AFKIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kijken*: *ik keek af*, *heb afgekeken*. Heimlijk, ſteelswijs, afzien, door kijken zich eigen maken: *ik heb hem de kunst afgekeken*. In den vertrouwlijken ſpreektrant: *ik zal het eens afkijken*, het einde afwachten, zien, wat er van worde.

AFKLAREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *klaren*: *ik klaarde af*, *heb afgeklaard*. Geheel afmaken: *eene rekening afklaren*, geheel afdoen, volkomen zuiver en effen maken. Bij KILIAAN.

AFKLAUTEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *klauteren*: *ik klauterde af*, *ben afgeklauterd*. Op handen en voeten afklimmen: *hij klauterde van de trappen af*.

AFKLEMMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *klemmen*: *ik klemde af*, *heb afgeklemd*. Door klemmen afzonderen: *zich eenen vinger afklemmen*.

AFKLEMMER, z. n., m., *des afklemmers*, of *van den afklemmer*; meerv. *afklemmers*. Van *afklemmen*. Zie *er*.

AFKLEMMING, z. n., v., *der*, of *van de afklemming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afklemmen*. Zie *ing*.

AFKLEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kleppen*: *ik klepte af*, *heb afgeklept*. Met klokkengeklep afkondigen: *de bekendmaking is reeds afgeklept*.

AFKLEPPER, z. n., m., *des afkleppers*, of *van den afklepper*; meerv. *afkleppers*. Van *afkleppen*. Zie *er*.

AFKLEPPING, z. n., v., *der*, of *van de afklepping*; meerv. *afkleppingen*. Van *afkleppen*. Zie *ing*.

AFKLIMMEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *klimmen*: *ik klom af*, *ben afgeklommen*. Naar beneden klimmen: *hij klom van het dak af*.

AFKLIMMER, z. n., m., *des afklimmers*, of *van den af-*

afklimmer; meerv. *afklimmers*. Van *afklimmen*. Zie *er*.

AFKLIMMING, z. n., v., *der*, of *van de afklimming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afklimmen*. Zie *ing*.

AFKLOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kloppen*: *ik klopte af*, *heb afgeklopt*. Door kloppen verwijderen: *klop het ſtof van mijnen rok af*. Ook door kloppen zuiveren, ſchoonmaken: *den hoed afkloppen*. Afflaan, afroſſen: *hij heeft hem deerlijk afgeklopt*.

AFKLOPPER, z. n., m., *des afkloppers*, of *van den afklopper*; meerv. *afkloppers*. Van *afkloppen*. Zie *er*.

AFKLOPPING, z. n., v., *der*, of *van de afklopping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkloppen*. Zie *ing*.

AFKLUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kluiven*, oul. *knuiven*: *ik kloof af*, *heb afgekloven*. Door kluiven afzonderen: *het vleesch van de beenen afkluiven*; ook *een been afkluiven*.

AFKLUIVER, z. n., m., *des afkluivers*, of *van den afkluiver*; meerv. *afkluivers*. Van *afkluiven*. Zie *er*.

AFKLUIVING, z. n., v., *der*, of *van de afkluiving*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkluiven*. Zie *ing*.

AFKNAAUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knaauwen*: *ik knaauwde af*, *heb afgeknaauwd*. Hetzelfde als *afknabbelen*. Hiervan ook *afknaauwer*, *afknaauwing*.

AFKNABBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knabbelen*: *ik knabbelde af*, *heb afgeknabbeld*. Door knabbelen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknabbelen*; ook *een been afknabbelen*. *De nagels afknabbelen*.

AFKNABBELER, z. n., m., *des afknabbelers*, of *van den afknabbeler*; meerv. *afknabbelers*. Van *afknabbelen*. Zie *er*.

AFKNABBELING, z. n., v., *der*, of *van de afknabbeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknabbelen*. Zie *ing*.

AFKNAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knagen*: *ik knaagde af*, *heb afgeknaagd*. Hetzelfde als *afkluiven*, *afknabbelen*. Door knagen afzonderen: *het vleesch van de beenen afknagen*; ook *een been afknagen*. Overdragtiglijk zegt men ook: *de kommer knaagt hem het hart af*, hij wordt door heimlijk verdriet verteerd.

AFKNAGER, z. n., m., *des afknagers*, of *van den afknager*; meerv. *afknagers*. Van *afknagen*. Zie *er*.

AFKNAGING, z. n., vr., *der*, of *van de afknaging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknagen*. Zie *ing*.

AFKNAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knakken*: *ik knakte af*, *heb afgeknakt*.

Bedrijv., knakken en afbreken: *hij knakte de bloem van haren ſteel af*.

Onzyd., met het hulpw. *zijn*: *de bloem knakte van haren ſteel af*.

Afknakken is een klanknabootſend woord.

AFKNAKKER, z. n., m., *des afknakkers*, of *van den afknakker*. meerv. *afknakkers*. Van *afknakken*. Zie *er*.

AFKNAKKING, z. n., vr., *der*, of *van de afknakking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknakken*. Zie *ing*.

AFKNAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knappen*: *ik knapte af*, *heb afgeknapt*.

Bedrijv., knappen en afbreken: *hij knapte een ſtuk van het glas af*.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*: *ik wond mijn uurwerk op*, *en de veer knapte af*.

Afknappen is een klanknabootſend woord.

AFKNAPPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknapping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknappen*. Zie *ing*.

AFKNELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knellen*: *ik knelde af*, *heb afgekneld*. Door knellen afſcheiden: *zij knelde haren vinger af*.

AFKNEVELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knevelen*: *ik knevelde af*, *heb afgekneveld*. Door knevelen verkrygen, met geweld afperſen: *hij heeft zynen broeder ſchatten afgekneveld*.

AFKNEVELER, z. n., m., *des afknevelers*, of *van den afkneveler*; meerv. *afknevelers*. Van *afknevelen*. Zie *er*.

AFKNEVELING, z. n., vr., *der* of *van de afkneveling*; meerv. *afknevelingen*. Van *afknevelen*. Zie *ing*.

AFKNIBBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knibbelen*: *ik knibbelde af*, *heb afgeknibbeld*. Door knibbelen — door twisten en kijven, bekomen: *ik heb hem nog drie ſtuivers afgeknibbeld*.

AFKNIBBELER, z. n., m., *des afknibbelers*, of *van den afknibbeler*; meerv. *afknibbelers*. Van *afknibbelen*. Zie *er*.

AFKNIBBELING, z. n., vr., *der*, of *van de afknibbeling*; meerv. *afknibbelingen*. Van *afknibbelen*. Zie *ing*.

AF-

AFKNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knijpen: ik kneep af, heb afgeknepen.*
Door knijpen afſcheiden: *een ſtuk van het deeg afknijpen.*
Afnypen, zonder *k*, is even zeer in gebruik.
AFKNIJPER, z. n., m., *des afknijpers*, of *van den afknijper*; meerv. *afknijpers.* Van *afknijpen.* Zie *er.*
AFKNIJPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknijping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknijpen.* Zie *ing.*
AFKNIPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knippen: ik knipte af, heb afgeknipt.* Door knippen afſcheiden — met eene ſchaar afſnijden: *hij knipte een ſtukje van het papier af.*
AFKNIPPER, z. n., m., *des afknippers*, of *van den afknipper.* meerv. *afknippers.* Van *afknippen.* Zie *er.*
AFKNIPPING, z. n., vr., *der*, of *van de afknipping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknippen.* Zie *ing.*
AFKNOTTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *knotten: ik knotte* (*knottede*) *af, heb afgeknot* (*afgeknotted*). De knotten afplukken (naamlijk, van het vlas): *het vlas is reeds afgeknot. Knotten* beteekent, in de vlasteelt, ook in knotten binden; en dan is *afknotten*, zoo veel als ten einde knotten, al het vlas in knotten binden: *wij zullen het vlas eerst maar afknotten.* — Afkappen, afhouwen: *de takken van de boomen afknotten*, ook *de boomen afknotten.*
AFKNOTTER, z. n., m., *des afknotters*, of *van den afknotter*; meerv. *afknotters.* Van *afknotten.* Zie *er.*
AFKNOTTING, z. n., vr., *der*, of *van de afknotting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afknotten.* Zie *ing.*
AFKOELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *koelen: ik koelde af, heb afgekoeld.* Behoorlijk koel, of koud maken: *ijzer in water afkoelen. Zich afkoelen — ik zette mij onder dezen boom neder, om mij wat aftekoelen.*
AFKOELER, z. n., m., *des afkoelers*, of *van den afkoeler*; meerv. *afkoelers.* Van *afkoelen.* Zie *er.*
AFKOELING, z. n., vr., *der*, of *van de afkoeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkoelen.* Zie *ing.*
AFKOKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *koken: ik kookte af, heb afgekookt.* Genoeg, naar vereiſch koken: *groente afkoken, eenen drank afkoken.*

AFKOKING, z. n., vr., *der*, of *van de afkoking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkoken*. Zie *ing*.

AFKOMELING, z. n., m. en vr., *des afkomelings*, of *van den afkomeling*, — *der*, of *van de afkomeling*; meerv. *afkomelingen*. Van *afkomen*. Een afſtammeling van eenen perſoon, of een geſlacht: *hij is een* — *zij is eene afkomeling van Barneveld*. Zie over het gemeene geſlacht van dit woord, bij *Aankomeling* en *ling*.

AFKOMEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *komen*: *ik kwam af*, *ben afgekomen*. Van boven komen: *ik kwam terſtond af* — *van mijne kamer af*. Vervoerd worden: *die goederen komen den rijn af*. Zich van eene plaats, of zaak, verwijderen: *ik kwam van mijns broeders huis af* — *ik konde van het gezelſchap niet afkomen*. *Zij kwamen van hun voornemen af*, lieten het varen. *Om van de zaak aftekomen*, dezelve ten einde te brengen — *er is geen afkomen aan die zaak*. *Gij zult niet ſchielijk van hem afkomen*, ontſlagen worden. — *Zoo doende komen wij nimmer van elkander af*: treffen wij nimmer een vergelijk. *Hij is er ſlecht afgekomen*, de uitſlag der zaak is nadeelig voor hem. — Afſtammen: *hij is van brave Ouderen afgekomen*; en daar van hebben wij nog de woorden *afkomeling* en *afkomst*.

AFKOMST, z. n., vr., *der*, of *van de afkomst*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkomen*. Afſtamming, herkomst, oorſprong, geſlacht: *van zeer achtbare afkomst*. HOOFT. *Een duitſcher van afkomst*. *De afkomst*, oorſprong, *van een woord*. Ook kroost, afſtammelingen: *Natuur boezemde den Ouden in, hunne afkomst optekweeken*. VONDEL.

AFKOMSTIG, bijv. naamw., van *afkomst*. Geboren, oorſpronglijk: *zij zijn van eerlijke Ouderen afkomſtig*.

AFKONDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kondigen*: *ik kondigde af*, *heb afgekondigd*. Van eene verhevene plaats bekend maken: *een huuwlijk afkondigen* — *den vrede afkondigen*.

AFKONDIGER, z. n., m., *des afkondigers*, of *van den afkondiger*; meerv. *afkondigers*. Van *afkondigen*. Zie *er*.

AFKONDIGING, z. n., vr., *der*, of *van de afkondiging*; meerv. *afkondigingen*. Van *afkondigen*. Zie *ing*.

AFKONNEN, het zelfde als *afkunnen*.

AFKOOKSEL, z. n., o., *des afkookſels*, of *van het afkook-*

kookſel; meerv. *afkookſels*. Van *afkoken*. Het gene dat afgekookt is: *een afkookſel van den koortsbast*.

AFKOOP, z. n., m., *des afkoops*, *of van den afkoop*; meerv. *afkoopen*; doch dit is niet zeer in gebruik. Van *afkoopen*.

AFKOOPEN, bedr. w., onregelm. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *koopen*: *ik kocht af*, *heb afgekocht*. Door koopen verkrijgen: *iemand iets afkoopen*. Eene zaak door geld verhinderen, iemand door geld van iets bevrijden: *ſtraf afkoopen* — *zich van den dienst afkoopen* — *de Burgers hebben de plundering afgekocht*.

AFKOOPER, z. n., m., *des afkoopers*, of *van den afkooper*; meerv. *afkoopers*. Van *afkoopen*. Zie *er*.

AFKOOPING, z. n., vr., *der*, of *van de afkooping*; meerv. *afkoopingen*. Van *afkoopen*. Zie *ing*.

AFKORSTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *korſten*: *ik korstte af*, *heb afgekorst*. De korst afdoen: *brood afkorſten*.

AFKORTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *korten*: *ik kortte af*, *heb afgekort*. Korter maken: *ik heb mijnen mantel laten afkorten* — *zijne woorden*, *onder het ſchrijven*, *afkorten*, niet geheel uitſchrijven. Aftrekken: *ik heb tien ſtuivers op zijne rekening afgekort*.

AFKORTER, z. n., m., *des afkorters*, of *van den afkorter*; meerv. *afkorters*. Van *afkorten*. Zie *er*.

AFKORTING, z. n., vr., *der*, of *van de afkorting*; meerv. *afkortingen*. Van *afkorten*. Verkorting: *de afkorting der woorden veroorzaakt dikwijls moeilijkheid onder het lezen*. Aftrekking: *zonder afkorting betalen*. Zie *ing*.

AFKRABBELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *krabbelen*, voortdur. werkw. van *krabben*: *ik krabbelde af*, *heb afgekrabbeld*. Door veel krabben afzonderen: *hij krabbelde het vel van zijne hand af*.

AFKRABBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *krabben*: *ik krabde af*, *heb afgekrabd*. Door krabben afzonderen: *de verw van de deur afkrabben*.

AFKRABBER, z. n., m., *des afkrabbers*, of *van den afkrabber*; meerv. *afkrabbers*. Van *afkrabben*. Zie *er*.

AFKRABBING, z. n., vr., *der*, of *van de afkrabbing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkrabben*. Zie *ing*.

AFKRASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kraſſen*: *ik kraste af*, *heb afgekrast*. Door kraſſen afdoen: *de kalk van den muur afkraſſen*.

AFKRASSER, z. n., m., *des afkrasſers*, of *van den afkrasſer*; meerv. *afkrasſers*. Van *afkrasſen*. Zie *er*.

AFKRASSING, z. n., vr., *der*, of *van de afkrasſing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afkrasſen*. Zie *ing*.

AFKRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *krijgen*; *ik kreeg af, heb afgekregen*. Van zekere hoogte krijgen: *ik kan, zonder ladder, de boeken van de bovenſte plank niet afkrijgen*. Afdoen, verdrijven: *ik zal er het vuil eerst zien aftekrijgen*. Aandeel verkrijgen: *gij zult er niets afkrijgen*. Schade bekomen: *gij kunt er ligtlijk iets afkrijgen*. Doch in de twee laatſte beteekenisſen is *van*, thands, gebruiklijker; *gij zult er niets van krijgen*, enz.

AFKRUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kruipen*: *ik kroop af, ben afgekropen*. Naar beneden kruipen: *de ſlang kroop van den berg af*. Op handen en voeten afklimmen: *hij kroop van het bed- van het dak af*.

AFKUNNEN, onz. w., onregelm., met het hulpw. *hebben*. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kunnen*: *ik konde af, heb afgekonnen*. In de mooglijkheid zijn, om zich van iets te ontdoen, te bevrijden: *ik heb mij tot die zaak verbonden, en nu kan ik er niet af*. Afgetrokken, afgenomen kunnen worden: *er konden maar drie ſtuivers af* — *er kan geene letter af*.

AFKUSSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *kusſen*: *ik kuste af, heb afgekust*. Wegkusſen: *heeft Potiphar zoo vroeg den bloeſem afgekust*. Vond. — *Gij zult er al de ſchoonheid afkusſen*. — Den twist bijleggen, den vrede maken, met eenen kus: *zij hebben elkander afgekust*. — *Zich afkusſen*, met kusſen afmatten.

AFLAAT, z. n., m., *des aflaats*, of *van den aflaat*; meerv. *aflaten*. Van *aflaten*. De verzachting van de kerklijke ſtraf, (in de roomſche kerk) ſchoon dit woord ook dikwerf voor de vergeving der zonde zelve gebruikt wordt: *de Paus had grooten aflaat beloofd*. Hooft. *Aflaat geven, verleenen, bekomen, krijgen* — *aflaat prediken*. Van hier *aflaatbrief*, de brief, of oorkonde, waarin deze aflaat verleend wordt: *aflaatprediker*, die den aflaat, bij plegtige gelegenheden, openlijk afkondigt: *aflaatkraam*, ongeoorlofde handel met den aflaat: *aflaatkramer*, die zoodanigen handel drijft. Het woord *aflaat* komt, in dezen zin, bij de oudſte ſchrijvers voor; bij Otfrid., *ablazi*, bij Notker., *ablaz*. Goth., *ableta* ijsl. *aflaat*, zweed., *ablata*. M. Stoke gebruikt het, in de beteekenis

nis van *kruistogt*: *deene bleef doot voor Akers in den oflate groot*, d. i. in den krijgstogt, (of kruistogt) waarvoor veel aflaat beloofd werd. Voor *aflaat* bezigt VAN MAARLANT *verlaat*, in den eerst genoemden zin.

AFLADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *laden*: *ik laadde* (oul. *loed*) *af*, *heb afgeladen*. Eenen opgeladenen last afheffen: *hij laadde de helft der vracht van zijnen wagen af*. Van eenen opgeladenen last bevrijden: *eenen wagen*, *eenen ezel afladen*. Geheel laden, de volle vracht, of lading, ingeven: *dit schip is afgeladen*.

AFLADER, z. n., m., *des afladers*, of *van den aflader*; meerv. *afladers*. Van *afladen*. Zie *er*.

AFLADING, z. n., vr., *der*, of *van de aflading*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afladen*. Zie *ing*.

AFLAGCHEN, bedr. w., wederkeer., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *lagchen*: *ik lachte af*, *heb afgelagchen*. *Zich aflagchen*, door lagchen afmatten.

AFLANGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *langen*: *ik langde af*, *heb afgelangd*. Afreiken, van boven toereiken: *wilt gij mij dat boek van de bovenste plank eens aflangen?* Overreiken: *gij moet den brief aan dat huis aflangen*. Geven, weggeven: *hij houdt niet veel van aflangen*, hij is karig.

AFLANGER, z. n., m., *des aflangers*, of *van den aflanger*; meerv. *aflangers*. Van *aflangen*. Zie *er*.

AFLATEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *laten*: *ik liet af*, *heb afgelaten*.

Bedrijv., nederlaten: *iets aan een touw*, *van den zolder*, *aflaten*, laten afzakken; — *hem aflatende in eene mande*. BIJBELVERT. — *wijn aflaten*, van het vat laten afloopen, aftappen, overgieten, waarvoor men gemeenlijk *verlaten* gebruikt.

Onzijd., met het hulpw. *hebben*; ophouden iets te doen, eene zaak niet verder voordzetten; doch meestal, met het voorzetsel *van*: *gij en laat niet aff van moorden en branden*. J. B. HOUWAART. *Van het kwade aflaten*, *van iemand aflaten*, ophouden gemeenschap met hem te hebben, zich aan hem onttrekken, hem ontwijken. Zonder *van*: *maar deze heeft niet afgelaten*, *mijne voeten te kussen*. BIJBELVERT. Ook zonder ander werkw., of zelfst. naamw: *laat af*, *gij ontaarde!* — *toen hij naderde*, *lieten zij terstond af*. *En 't gruwzaam onweer laat niet af*. L. BAKE.

Aflaten is in het goth. *afletan*.

AFLATING, z. n., vr., *der*, of *van de aflating*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aflaten*. Zie *ing*.

AFLEENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *leenen*: *ik leende af*, *heb afgeleend*. Door leenen bekomen, ter leen nemen: *hij heeft mij ſchatten afgeleend*.

AFLEENER, z. n., m., *des afleeners*, of *van den afleener*; meerv. *afleeners*. Van *afleenen*. Zie *er*.

AFLEENING, z. n., vr., *der*, of *van de afleening*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afleenen*. Zie *ing*.

AFLEEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *leeren*: *ik leerde af*, *heb afgeleerd*. Door toezien en aandachtig opmerken, van iemand leeren: *iemand eene kunst*, *eene handgreep afleeren*. — Ontwennen: *ik zal hem die ſtreken wel afleeren*.

AFLEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *leggen*: *ik legde* (ook *leide*) *af*, *heb afgelegd* (ook *afgeleid*). Van de eene plaats op de andere leggen, en wel van de hoogte naar de laagte: *een ſtuk geſchut van de affuit afleggen*, — *leg dat boek van de tafel af*. Wegleggen, om niet meer te gebruiken: *een kleed afleggen* — *den rouw* (het rouwgewaad) *afleggen*. Overdragtiglijk, voor betalen: *eene ſchuld*, — *de renten afleggen*. Met het zelfſt. naamw. *leven*: *het leven afleggen*, ſterven. Ook enkellijk, *het afleggen* — *hij heeft het afgelegd*; waaronder *leven* dan verſtaan wordt. Van zich leggen, zich ontdoen: *zijnen haat afleggen* — *eene gewoonte*, *dwaasheden* enz. *afleggen*. — *Leg toch de vooroordeelen des volks af*. — *Zijne kinderſchoenen afleggen*, de kinderjaren verlaten. In zwaarte verliezen; doch alleenlijk ten aanzien van geſlagtte beesten, nadat het ingewand er uitgehaald is: *die os heeft zeer weinig afgelegd*. Zich van de verrigting eener zaak kwijten: *eene boodſchap*, *eenen eed*, *eene getuigenis*, *een bezoek afleggen*. — Volbrengen: *eene reis afleggen*. Door van den ſtam te verwijderen, voordplanten: *eenen wijnſtok afleggen*, eene rank daarvan ombuigen en met aarde bedekken, opdat die wortel vatte, en een eigen, afzonderlijke wijnſtok worde. Ook is *afleggen*, in eenen bedrijvenden zin, gebruiklijk, ten aanzien van doode ligchamen; daarmede aanduidende het uittrekken van de gewone kleederen, waarin iemand geſtorven is, en het aandoen van een zoogenoemd doodkleed: *den overledenen* — *het lijk afleggen*. En zij, die dit werk verrigten, worden *afleggers* en *aflegſters* genoemd.

Bij

Bij KILIAAN komt het woord *afleggen* ook als onzijd. voor, in den zin van *kalven: de koe heeft afgelegd*, heeft gekalfd. *Afleggen* is in het goth. *aflegjan*.

AFLEGGER, z. n., m., *des afleggers*, of *van den aflegger*; meerv. *afleggers*. Van *afleggen*, in de meeste beteekenissen van dit werkwoord. Het gebruiklijkste echter is het woord *aflegger*, in den zin van iemand, die *eenen gestorvenen, een lijk*, aflegt: *de afleggers zijn rijklijk voor hunne moeite beloond geworden*. Ook wordt het, in den gemeenen spreektrant, gebezigd voor iets, welk *afgelegd is*, b. v. *deze wijnstok is een aflegger*, is van eene rank voordgekomen, die van eenen anderen wijnstok afgelegd is. Zoo ook wordt datgene *een aflegger* genoemd, welk *afgelegd*, of weggelegd, *is*, om niet meer gebruikt te worden, van welk geslacht de daardoor bedoelde zaak ook moog wezen: *deze pen — deze hoed — dit mes* enz., *is een aflegger*. In dezen zin gebruikt men ook dikwerf het verklein. woord *afleggertje*. Zie *er*.

AFLEGGING, z. n., vr., *der*, of *van de aflegging*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afleggen*. Zie *ing*.

AFLEGSTER, z. n., vr., *der*, of *van de aflegster*; meerv. *aflegsters*. Van *afleggen*. Meestal in de beteekenis van Vrouwen, die gesteld zijn, om *eene gestorvene af te leggen*, of het doodkleed aantedoen. Zie *ster*.

AFLEIDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *leiden: ik leidde af, heb afgeleid*. Naar beneden leiden: *ik leidde haar van de trappen af — het water van het dak afleiden — den bliksem afleiden*. Figuurlijk, door beweeggronden van iets afbrengen: *iemand van den regten weg — van zijn voornemen — van de deugd afleiden*. De afkomst van iets, inzonderheid van een woord, bepalen: *velen leiden het woord neus van het latijnsche nasus af*.

AFLEIDER, z. n., m., *des afleiders*, of *van den afleider*; meerv. *afleiders*. Van *afleiden*, in al de beteekenissen van dat woord. Ook voor een werktuig, waarmede de bliksem afgeleid wordt: *ik heb eenen afleider op mijn huis geplaatst*.

AFLEIDING, z. n., vr., *der*, of *van de afleiding*; meerv. *afleidingen*. Van *afleiden*. Zie ing.

AFLEKEN, zie *aflekken*.

AFLEKKEN, (bij KILIAAN, *afleken*) onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *lekken: lekte af, is afgelekt*. Afdruppen: *al het bier lekte van het vat af*. Wanneer van *tranen* gesproken wordt, ge-

gebruikt men, doorgaands, *leken*: *ik zag de tranen van hare wangen afleken.*

AFLEVEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *leveren*: *ik leverde af, heb afgeleverd.* Afgeven, afzenden: *ik moet morgen die goederen afleveren.*

AFLEVERER, (*afleveraar*) z. n., m., *des afleverers*, (*afleveraars*) of *van den afleverer*; meerv. *afleverers.* Van *afleveren.* Zie *er.*

AFLEVERING, z. n., vr., *der*, of *van de aflevering*; meerv. *afleveringen.* Van *afleveren.* Zie *ing.*

AFLEZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *lezen*: *ik las af, heb afgelezen.* Afnemen en verzamelen: *de druiven van eenen wijngaard aflezen*; ook enkellijk, *eenen wijngaard aflezen.* Iets, dat geschreven, of gedrukt is, luid afkondigen: *eenen brief, een bevel aflezen.* — *Zich aflezen*, door lezen afmatten.

AFLEZER, z. n., m., *des aflezers*, of *van den aflezer*; meerv. *aflezers.* Van *aflezen.* Zie *er.*

AFLEZING, z. n., vr., *der*, of *van de aflezing*, meerv. *aflezingen.* Van *aflezen.* Zie *ing.*

AFLIGGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *liggen*: *ik lig af, heb afgelegen*, en *ben afgelegen geweest.* Verwijderd liggen: *mijn huis ligt te verre van den gemeenen weg af*, of *is te verre van den gemeenen weg afgelegen*; want *afliggen* en *afgelegen zijn* beteekenen hetzelfde. *Mijn bal heeft drie voeten van den paal afgelegen*, of *is drie voeten van den paal afgelegen geweest.*

Ook wordt het als bedrijv. gebezigd, in den zin van, door liggen afzonderen: *het paard heeft al zijne haren afgelegen.* Door veel en lang liggen verzwakken: *zij heeft zich afgelegen.* Van hier ook *afligging.*

AFLIGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheid. voorz. *af* en *ligten*: *ik ligtte af, heb afgeligt.* Door ligten afzonderen: *het deksel van den pot afligten. De schellen van de oogen afligten*; ook als een spreekw., voor klaar doen zien.

AFLIGTER, z. n., m., *des afligters*, of *van den afligter*; meerv. *afligters.* Van *afligten.* Zie *er.*

AFLIGTING, z. n., vr., *der*, of *van de afligting*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afligten.* Zie *ing.*

AFLIJVIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting, beteekenende dood, gestorven: *verleden jaar was hij nog niet aflijvig.* — *Aflijvig worden*, overlijden, sterven — *aflijvig maken*, dooden, ombrengen. *Aflijvig* is

zamengesteld van *af*, dat hier het tegendeel van datgene aanduidt, waarbij het gevoegd is, *en lijvig*, van *lijf*, welk oudtijds in de beteekenis van *leven* gebezigd werd. *Aflijvig* is derhalve zoo veel als *levenloos*, *zonder leven*.

AFLIJVIGHEID, z. n., vr., *der*, of *van de aflijvigheid*; zonder meerv. Van *aflijvig*. Dood, overlijden: *na des Vaders aflijvigheid*. Zie *heid*.

AFLIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *likken*: *ik likte af*, *heb afgelikt*. Door likken afzonderen: *de suiker aflikken*. Ook met de tong schoonmaken: *den lepel aflikken — lik uwen vinger af*.

AFLIKKER, z. n., m., *des aflikkers*, of *van den aflikker*; meerv. *aflikkers*. Van *aflikken*. Zie *er*.

AFLOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *loeren*; *ik loerde af*, *heb afgeloerd*. Door loeren vernemen, in den gemeenen spreektrant: *iets van iemand afloeren*, ook *iemand iets afloeren*. — *Ik heb alles afgeloerd*, ben, door gluren en scherp kijken, achter alles gekomen.

AFLOERER, z. n., m., *des afloerers*, of *van den afloerer*; meerv. *afloerers*. Van *afloeren*. Zie *er*.

AFLOKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *lokken*: *ik lokte af*, *heb afgelokt*. Van iemand, of iets, naar zich lokken: *hij lokte mij mijnen hond af*. Figuurlijk, door list, of vleijerij, van iemand bekomen: *iemand geld aflokken*. Tot het tegengestelde van iets overhalen: *iemand van den regten weg — van de deugd — van zijn voornemen aflokken*.

AFLOKKER, z. n., m., *des aflokkers*, of *van den aflokker*; meerv. *aflokkers*. Van *aflokken*. Zie *er*.

AFLOKKING, z. n., vr., *der*, of *van de aflokking*; meerv. *aflokkingen*. Van *aflokken*. Zie *ing*.

AFLOOP, z. n., m., *des afloops*, of *van den afloop*; meerv. *afloopen*. Voor het afloopen, zonder meerv: *de afloop des waters*, de ebbe — *het water moet zijnen afloop hebben*. Een afloopende weg, afgang: *deze afloop is mij te steil*. Het einde eens bepaalden tijds, zonder meerv: *ik heb mijne reis tot na den afloop dezer zaak uitgesteld*. — *Voor den afloop van dit jaar — met den afloop dezer week* enz.

AFLOOPEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidbaar voorz. *af* en *loopen*: *ik liep af*, *heb afgeloopen*. Onzijdig, met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Naar beneden loopen: *wij hebben den ganschen dag op — en afgeloopen*, en *wij zijn de trappen afgeloopen*. Zie INLEID. bl. 144, 145. *Het water loopt af — een schip laten*

ten afloopen, van de werf in het water laten loopen. Ten einde loopen, en daarom ophouden: *het uurwerk is afgeloopen*. Figuurlijk, van den tijd, ten einde gaan: *totdat mijn proeftijd zal afgeloopen zijn — hij zag zijne jaren treurig afloopen*. Eenen uitflag bekomen: *de zaak is wel — naar wensch afgeloopen*. *Wij willen zien, hoe die aanflag zal afloopen*. Ook met bijvoeging van *met*: *hoe zal het nog met mij afloopen! — het zal haast met hem afgeloopen* (hij zal haast aan zijn einde genaderd) *zijn*.

Bedrijvend, door loopen verflijten: *zijne fchoenen afloopen, het vel van zijne voeten afloopen*. Door loopen afmatten: *zich afloopen*. Ook *iemand afloopen*: *en loopt de vrijfter af*. Vond. Zich met geweld meester maken: *een fchip afloopen — het platte land afloopen*, uitplunderen en verwoesten. Door loopen iets van iemand afwinnen, met den derden naamval des perfoons; inzonderheid in de wedloopen en renfpelen: *ik heb hem den prijs afgeloopen*.

AFLOOPER, z. n., m., *des afloopers*, of *van den aflooper*; meerv. *afloopers*. Van *afloopen*. Zie *er*.

AFLOOPING, z. n., vr., *der*, of *van de afloopíng*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afloopen*. Zie *ing*.

AFLOSSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *losfen*: *ik loste af, heb afgelost*. Affchieten, inzonderheid van grof gefchut: *een ftuk kanon aflosfen*; doch meestal zegt men enkellijk *losfen*. — *Iemand aflosfen*, deszelfs plaats vervangen, of door eenen anderen laten vervangen, en hem daardoor van zijne bezigheid, of van eenige verpligting, ontflaan: *iemand van den arbeid aflosfen — de wacht aflosfen, — zij losfen elkander telkens af*. Afdoen, betalen: *eenen rentebrief aflosfen*.

AFLOSSER, z. n., m., *des aflosfers*, of *van den aflosfer*; meerv. *aflosfers*. Van *aflosfen*. Zie *er*.

AFLOSSING, z. n., vr., *der*, of *van de aflosfing*; meerv. *aflosfingen*. Van *aflosfen*. Zie *ing*.

AFLUISTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *luisteren*: *ik luisterde af, heb afgeluisterd*. Door luisteren vernemen: *zij hebben ons gansche gefprek afgeluisterd*.

AFLUIZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *luizen*: *ik luisde af, heb afgeluisd*. Listiglijk ontnemen, in den gemeenen fpreektrant: *zij luisden hem al zijn geld af*.

AFMAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *maaijen*: *ik maaide af, heb afgemaaid*. Met eene zeis-

zeisſen afſnijden: *het gras afmaaijen — den akker afmaaijen.* Zoo zegt men van den dood, met eene zeisſen verbeeld, *dat hij het leven der menſchen afmaait.* Ook bezigt men *het gras voor iemands voeten afmaaijen*, als een ſpreekwoord, in den zin van iemand, in het genieten van voordeelen en genoegens, voorkomen: *hij maait al het gras voor mijne voeten af.* ULPHILAS heeft reeds *afmaitan*, in den zin van *afſnijden.*

AFMAAIJER, z. n., m., *des afmaaijers*, of *van den afmaaijer;* meerv. *afmaaijers.* Van *afmaaijen.* Zie *er.*

AFMAAIJING, z. n., vr., *der*, of *van de afmaaijing;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afmaaijen* Zie *ing.*

AFMAKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *maken: ik maakte af, heb afgemaakt.* Geheel klaar maken, de laatste hand aan iets leggen: *een werk, een kleed* enz. *afmaken*, voltooijen. Bijleggen, afdoen: *hij heeft het voor eene geringe ſom afgemaakt.* Ombrengen, van kant maken: *iemand afmaken.* Ook zegt men *zich afmaken van iets*, d. i. iets van zich afſchuiven, zich van iets ontdoen: *ik heb mij van die netelige zaak maar afgemaakt.*

Afmaken is ook in de walviſchvangst gebruiklijk, en wel in dezen zin: *het ſpek weder, uit het flensgat, boven op het ſchip te halen, aan vinken te ſnijden en te kappen, — en dit heet men afmaken.* ZORGDRAG.

AFMAKER, z. n., m., *des afmakers*, of *van den afmaker;* meerv. *afmakers.* Van *afmaken.* Zie *er.*

AFMAKING, z. n., vr., *der*, of *van de afmaking;* meerv. *afmakingen.* Van *afmaken.* Zie *ing.*

AFMALEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *malen: ik maalde* (oudt. *moel*) *af, heb afgemalen.* Het op den molen gebragte graan geheel malen, of zoo veel malen, als gemalen moet worden: *wij zullen dezen zak* (het graan, dat in dezen zak is) *maar eerst afmalen.*

Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de ſpreekwijs: *na twee uren, kunnen wij afgemalen hebben.*

AFMALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *malen: ik maalde af, heb afgemaald.* Afſchilderen — de gedaante eener zaak, door malen, afbeelden: *eene ſtad, een landſchap, eenen perſoon afmalen.* Overdragtiglijk, levendig beſchrijven: *konde ik de afgrijslijkheid dier zaak, naar het leven, afmalen! — men heeft hem mij haatlijk afgemaald.* Van hier ook *afmaler.*

AF-

AFMALING, z. n., vr., *der*, of *van de afmaling*; meerv. *afmalingen*. Van *afmalen*. Affchildering. Zie *er*.

AFMANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *manen*: *ik maande af*, *heb afgemaand*. Vermanen, iets natelaten, of te vermijden: *iemand van het kwade afmanen*. *Ik maande hem van het oorlog af*.

AFMANER, z. n., m., *des afmaners*, of *van den afmaner*; meerv. *afmaners*. Van *afmanen*. Zie *er*.

AFMANING, z. n., vr., *der*, of *van de afmaning*. meerv. *afmaningen*. Van *afmanen*. Zie *ing*.

AFMARTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *martelen*: *ik martelde af*, *heb afgemarteld*. Zeer martelen, in eene overdragtige beteekenis: *iemand met iets afmartelen* — *gij martelt mij met uwe verwijten af* — *het treurige vooruitzigt martelt hem af*. Zich afmartelen: *hij martelt zich*, *daaglijks*, *met de akeligste denkbeelden af*.

AFMARTELER (*afmartelaar*), z. n., m., *des afmartelers*, of *van den afmarteler*; meerv. *afmartelers*. Van *afmartelen*. Zie *er*.

AFMARTELING, z. n., vr., *der*, of *van de afmarteling*; meerv. *afmartelingen*. Van *afmartelen*. Zie *ing*.

AFMATTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *matten*: *ik matte* (*mattede*) *af*, *heb afgemat*. Mat en kragtloos maken: *zich door arbeid afmatten*. *De hitte heeft het leger afgemat*.

AFMATTER, z. n., m., *des afmatters*, of *van den afmatter*; meerv. *afmatters*. Van *afmatten*. Zie *er*.

AFMATTING, z. n., vr., *der*, of *van de afmatting*; Van *afmatten*. Zie *ing*.

AFMELKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *melken*: *ik molk af*, *heb afgemolken*. Ten einde melken — al de beesten melken, die gemolken moeten worden: *de koeijen zijn reeds afgemolken*. Overdragtiglijk, en in den gemeenen fpreektrant: *zij heeft hem fchatten afgemolken*, van hem afgetroggeld en verfpild.

Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de fpreekwijs: *ik heb nog niet afgemolken*, enz.

AFMENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *mennen*: *ik mende af*, *heb afgemend*. Door mennen afmatten, afrijden: *de paarden afmennen*. Overdragtiglijk, van menfchen: *hij is wel gewillig*, *maar laat zich niet afmennen*. — *Ment ons niet af*. H. L. SPIEGHEL. Bij KILIAAN komt dit woord ook in de beteekenis van *vol-*

voe-

voeren, *voltooijen*, voor: *eene zaak afmennen*. Doch in dezen zin is dit woord reeds verouderd.

AFMENNER, z. n., m., *des afmenners*, of *van den afmenner*; meerv. *afmenners*. Van *afmennen*. Zie *er*.

AFMERGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *mergelen*: *ik mergelde af*, *heb afgemergeld*. Geheel kragtloos maken, inzonderheid, door zwaren arbeid en vermoeijing: *een afgemergeld paard*. *Zich afmergelen*. *De ziekte heeft hem afgemergeld*.

Mergelen komt van *merg*; *afmergelen* (ook *uitmergelen*) is derhalve, eigenlijk, zoo veel als *het merg uit de beenen persen*, en dus verzwakken, kragtloos maken.

AFMERGELER, z. n., m., *des afmergelers*, of *van den afmergeler*; meerv. *afmergelers*. Van *afmergelen*. Zie *er*.

AFMERGELING, z. n., vr., *der*, of *van de afmergeling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afmergelen*. Zie *ing*.

AFMETEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *meten*: *ik mat af*, *heb afgemeten*. De maat eener zaak naauwkeuriglijk bepalen: *eene kamer met den duimstok afmeten*. — *Verzen*, *lettergrepen afmeten*. Inzonderheid, ter bereiking van zeker oogmerk, afmeten: *een stuk gronds tot een huis*, *eenen akker tot eenen tuin*, *afmeten*. *Zes ellen van een stuk laken afmeten*, om die aftesnijden. Overdragtiglijk, voor, eene behoorlijke verdeeling van iets maken: *hij weet zijnen tijd wel aftemeten*. De eene zaak naar de andere inrigten en bepalen: *de straf naar de misdaad afmeten*. — *Onze verpligtingen zijn naar onze kragten afgemeten*. — *Hij*, *die geene liefde voor zijn Vaderland gevoelt*, *zal al zijne diensten naar zijn bijzonder voordeel afmeten*. Naar de gesteldheid van iets anders beoordeelen: *het geluk naar den rijkdom afmeten*. Afnemen, gissen: *men kan daaruit ligtlijk afmeten*, *dat* enz. — L. BAKE gebruikt *afmeten*, in den zin van onderscheiden, afscheiden: *gij duisternis*, *die nacht van dag afmeet*.

AFMETER, z. n., m., *des afmeters*, of *van den afmeter*; meerv. *afmeters*. Van *afmeten*. Zie *er*.

AFMETING, z. n., vr., *der*, of *van de afmeting*; meerv. *afmetingen*. Van *afmeten*. Zie *ing*.

AFMETSELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *metselen* (Bij KILIAAN ook *metsen*): *ik metselde af*, *heb afgemetseld*. Ten einde metselen: *ik zal dezen muur eerst afmetselen* — *dit huis is*, *in drie weken*, *afgemetseld*. Ook wordt het als onzijd. gebezigd, in de spreek-

spreekwijs: *wij zullen eerst maar afmetselen*, het metselen ten einde brengen.

AFMIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *mikken: ik mikte af, heb afgemikt.* Afoogen, afzien — door mikken vernemen: *ik had de breedte van den tuin net afgemikt.*

AFMOLMEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *molmen: ik molmde af, ben afgemolmd.* Vermolmen: *dat hout begint, overal, af te molmen.*

AFMUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *muren: ik muurde af, heb afgemuurd.* Met eenen muur afschieten: *ik heb den tuin rondom afgemuurd.*

AFNAAIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *naaijen: ik naaide af, heb afgenaaid.* Ten einde naaijen: *al uw goed is reeds afgenaaid.*

AFNEMEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *nemen: ik nam af, heb afgenomen.*

Bedrijv., van de hoogte, of van de opperlakte eens dings, nemen: *den hoed afnemen — het kleed van de tafel afnemen — de kaarten afnemen*, afheffen. *De tafel afnemen*, d. i. de overige spijs enz. van de tafel afnemen. Iets van iemand nemen: *ik heb hem zijnen degen afgenomen — iemand eenen last afnemen*, hem daar van ontheffen — *iemand zijn geld afnemen*, met list, of geweld, ontnemen. — *Den room van de melk afnemen*, afscheppen. Door middel van eene schaar, zaag, een mes, of eenig ander werktuig, wegnemen: *iemand een lid afnemen*, afsnijden — *zich het haar, den baard, laten afnemen. — Gij moet deze plank nog wat afnemen*, afschaven, afzagen, enz. Ook wordt *afnemen*, in den gemeenen spreektrant, voor met eenen doek afvegen, reinigen, gebezigd: *neem de stoelen, de regtbank*, (d. i. het stof van de stoelen, het nat van de regtbank) *nog wat af.* Overdragtiglijk, voor bevrijden: *gij hebt mij een zwaar pak van het hart afgenomen.* Laten doen: *iemand eenen eed afnemen.* Laten betalen: *iemand eene geldboete afnemen.* Opmaken, besluiten: *het gevolg der zaak was uit derzelver toedragt ligtlijk af te nemen.* Ten goede, of ten kwade, duiden: *ik neem u dit roekeloos gezegde thands niet kwalijk af;* waarvoor men ook enkellijk *nemen* zegt.

Onzijd., met het hulpw. *zijn*, voor, in grootte, duur, kragt en waarde verminderen, zoo van personen, als van zaken: *de maan neemt af*, wordt, schijnbaar, kleiner. *De koorts*

koorts is aan het afnemen, begint te verminderen: *Hij is zeer afgenomen*, door ziekte verzwakt en mager geworden. *De dagen nemen aanmerklijk af*, beginnen korter te worden. *De boekhandel neemt, hand over hand, af*, geraakt in verval.

AFNEMER, z. n., m., *des afnemers*, of *van den afnemer*, meerv. *afnemers*. Van *afnemen*. Zie *er*.

AFNEMING, z. n., vr., *der*, of *van de afneming*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afnemen*. Zie *ing*.

AFNEUZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *neuzen*, van *neus*: *ik neusde af*, *heb afgeneusd*. Door neuzen, of snuffelen, vernemen: *zij hebben alles afgeneusd*.

AFNEUZER, z. n., m., *des afneuzers*, of *van den afneuzer*; meerv. *afneuzers*. Van *afneuzen*. Zie *er*.

AFNIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *nijpen*: *ik neep af*, *heb afgenepen*. Hetzelfde als *afknijpen*.

AFNIJPER, z. n., m., *des afnijpers*, of *van den afnijper*; meerv. *afnijpers*. Van *afnijpen*. Hetzelfde als *afknijper*. Zie *er*.

AFNIJPING, z. n., v., *der*, of *van de afnijping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afnijpen*. Hetzelfde als *afknijping*. Zie *ing*.

AFOOGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *oogen*: *ik oogde af*, *heb afgeoogd*. Door oogen, d. i. scherp toezien, vernemen: *ik kan hier alles afoogen*.

AFOOGSTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *oogsten*: *ik oogstte af*, *heb afgeoogst*. Al de vruchten inzamelen: *gij en sult den hoeck uwes velts niet ganschelijk afoogsten*. Bijbelvert.

AFPACHTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pachten*: *ik pachtte af*, *heb afgepacht*. Door pachten bekomen, in tegenoverstelling van verpachten: *ik heb hem al zijn land afgepacht*.

AFPAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pakken*: *ik pakte af*, *heb afgepakt*. Hetgene dat opgepakt was (b. v. op eenen wagen) afnemen: *die koffer moet weder afgepakt worden*. *Eenen wagen afpakken*, ontpakken. Ten einde pakken — alles, wat gepakt moet worden, tot pakken maken: *wij hebben al de snuif afgepakt*. Ook kan dit woord, in dezen zin, als onzijd.

L ge-

gebruikt worden: *na een uur zullen zij afgepakt hebben.* Het hoogd. *abpacken* wordt alleenlijk in den zin van ons *ontpakken* gebezigd. In den gemeenen spreektrant, komt *afpakken* ook voor, in de beteekenis van, met geweld afnemen: *ik pakte hem den degen af.*

AFPALEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *palen*: *ik paalde af, heb afgepaald.* Met palen afscheiden: *ik heb dezen akker laten afpalen.*

AFPALING, z. n., v., *der*, of *van de afpaling*; meerv. *afpalingen.* Van *afpalen.* Zie *ing.*

AFPASSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *passen*: *ik paste af, heb afgepast.* Met den passer afmeten: *gij moet de lengte en de breedte wel afpassen.* — *Afpassen* wordt ook in den zin van *aftellen* gebezigd: *het geld ligt afgepast.* Van hier *afpasser*, *afpassing.*

AFPEILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *peilen*: *ik peilde af, heb afgepeild.* Door peilen vernemen: *ik heb de diepte afgepeild.*

AFPEINZEN, (*zich*) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *peinzen*: *ik peinsde af, heb afgepeinsd.* Door peinzen afmatten: *zich afpeinzen. Ik heb mij op die zaak afgepeinsd.*

AFPELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pellen*: *ik pelde af, heb afgepeld.* Den bast van iets afdoen: *noten afpellen.* Ook voor, ten einde pellen: *de boonen zijn afgepeld*, afgedopt, uitgedopt.

AFPELLER, z. n., m., *des afpellers*, of *van den afpeller*; meerv. *afpellers.* Van *afpellen.* Zie *er.*

AFPELLING, z. n., v., *der*, of *van de afpelling*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afpellen.* Zie *ing.*

AFPERKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *perken*: *ik perkte af, heb afgeperkt.* Door perken afscheiden: *de grond, dien ik tot eenen tuin zal aanleggen, is reeds afgeperkt.*

AFPERKER, z. n., m., *des afperkers*, of *van den afperker*; meerv. *afperkers.* Van *afperken.* Zie *er.*

AFPERKING, z. n., v., *der*, of *van de afperking*; meerv. *afperkingen.* Van *afperken.* Zie *ing.*

AFPERSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *persen*: *ik perste af, heb afgeperst.* Ten einde persen (in de perserijen gebruiklijk): *wij hebben al het laken afgeperst.* Door persen en dringen verkrijgen, afdwingen: *zij persten mij de helft mijner bezitting af — iemand een geheim afpersen.*

AF-

AFPERSER, z. n., m., *des afpersers*, of *van den afperser*; meerv. *afpersers*. Van *afpersen*. Zie *er*.

AFPERSING, z. n., v., *der*, of *van de afpersing*; meerv. *afpersingen*. Van *afpersen*. Zie *ing*.

AFPEUTEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *peuteren*: *ik peuterde af*, *heb afgepeuterd*. Door peuteren, of met den vinger vroeten, afzonderen, in den gemeenen spreektrant: *hij heeft de korst van de taart afgepeuterd*.

AFPIJNEN, (*zich*) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pijnen*: *ik pijnde af*, *heb afgepijnd*. *Zich afpijnen*, afmartelen. Zie *afgepijnd*.

AFPLAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plakken*: *ik plakte af*, *heb afgeplakt*. Ten einde plakken: *wanneer gij de zakken afgeplakt hebt*. Dit woord wordt ook als onzijd. gebezigd: *hebt gij haast afgeplakt?*

AFPLEITEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pleiten*: *ik pleitte af*, *heb afgepleit*. Door pleiten bevrijden: *ik heb hem van de galg afgepleit*. Ten einde pleiten: *die zaak is reeds afgepleit*. Somwijlen wordt dit woord ook als onzijd. gebezigd; *morgen zullen wij afgepleit hebben*.

AFPLOEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *ploegen*: *ik ploegde af*, *heb afgeploegd*. Ten einde ploegen: *de akker is afgeploegd*. Dit woord wordt ook, somwijlen, als onzijd. gebruikt, b. v., *wij hebben afgeploegd*.

AFPLOOIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plooijen*: *ik plooide af*, *heb afgeplooid*. Ten einde plooijen: *gij moet deze muts eerst afplooijen*. Somwijlen ook als onzijd., b. v., *wij hebben afgeplooid*.

AFPLUIZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *pluizen*: *ik ploos af*, *heb afgeplozen*. Met de vingeren aftrekken: *de roofjes van eene zweer afpluizen*.

AFPLUIZER, z. n., m., *des afpluizers*, of *van den afpluizer*; meerv. *afpluizers*. Van *afpluizen*. Zie *er*.

AFPLUIZING, z. n., v., *der*, of *van de afpluizing*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afpluizen*. Zie *ing*.

AFPLUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *plukken*: *ik plukte ar*, *heb afgeplukt*. Met de twee voorste vingeren afbreken: *eene bloem*, *eene*

vrucht afplukken. Ook door plukken kaal maken: *een hoen afplukken.* Somwijlen als onzijd.: *in een uur zullen wij afgeplukt hebben.*

AFPLUKKER, z. n., m., *des afplukkers*, of *van den afplukker*; meerv. *afplukkers.* Van *afplukken.* Zie *er.*

AFPLUKKING, z. n., v., *der*, of *van de afplukking*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afplukken.* Zie *ing.*

AFPRAGCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *pragchen*: *ik prachte af*, *heb afgepracht.* Afbedelen: *kusjens afpragchen.*

AFPRATEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *praten*: *ik praatte af*, *heb afgepraat.* Door praten veroorzaken, dat iets niet geſchiede: *zij wilden*, *dat ik langer zoude vertoeven*, *maar ik praatte het nog af.* Somwijlen ook als onzijdig, b. v., *eindelijk hebben wij afgepraat*, het praten geeindigd.

AFPREKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *preken* (van *prediken*): *ik preekte af*, *heb afgepreekt.* Door preken, of lang praten, tot het tegengeſtelde trachten overtehalen, ontraden: *hij wilde vertrekken*, *maar ik heb het hem afgepreekt.* Ook wordt *afpreken* als onzijd. gebezigd, in den zin van ten einde preken, ophouden met preken: *hij had nog niet afgepreekt.*

AFPUNTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *punten*: *ik puntte af*, *heb afgepunt.* De punt wegnemen: *gij moet uwe pen nog wat meer afpunten.*

AFPUNTER, z. n., m., *des afpunters*, of *van den afpunter*; meerv. *afpunters.* Van *afpunten.* Zie *er.*

AFPUNTING, z. n., v., *der*, of *van de afpunting*; meerv. *afpuntingen.* Van *afpunten.* Zie *ing.*

AFRADEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *raden*: *ik ried af* (*ik raadde af* wordt ook reeds gebruikt), *heb afgeraden.* Door raden, raad geven, van eene zaak trachten aftehouden: *ik heb hem die zaak ſterk afgeraden.* Ook *iemand van iets afraden.*

AFRADER, z. n., m., *des afraders*, of *van den afrader*; meerv. *afraders.* Van *afraden.* Zie *er.*

AFRADING, z. n., v., *der*, of *van de afrading*; meerv. *afradingen.* Van *afraden.* Zie *ing.*

AFRAKEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *af* en *raken*: *ik raakte af*, *ben afgeraakt.* Verwijderd worden: *van den regten weg afraken*

ken — hij raakte al schielijk van zijn onderwerp af — van zijn stuk afraken, in de war raken. Los, vrij raken: *het schip is nog gelukkiglijk van de bank afgeraakt.* Zich ontdoen: *ik raakte, in korten tijd, van de zaak geheel af — ik zal wel van hem afraken.* Niet meer plaats hebben: *die wet, die gewoonte, is geheel afgeraakt.* Laten varen: *hoe zal hij nog van den drank, het spel, afraken!*

AFRANDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *randen*: *ik randde af, heb afgerand.* Den rand kleiner maken, den rand afdoen: *ik zal den hoed wat laten afranden.*

AFRANDER, z. n., m., *des afranders*, of *van den afrander*; meerv. *afranders.* Van *afranden.* Zie *er.*

AFRANDING, z. n., v., *der*, of *van de afranding*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afranden.* Zie *ing.*

AFRASPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *raspen*: *ik raspte af, heb afgeraspt.* Met de rasp wegnemen: *een stuk van de kaas afraspen.* Somwijlen ook als onzijd.: *wij hebben afgeraspt*, ten einde geraspt, houden op met raspen.

AFRASPER, z. n., m., *des afraspers*, of *van den afrasper*; meerv. *afraspers.* Van *afraspen.* Zie *er.*

AFRASPING, z. n., v., *der*, of *van de afrasping*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afraspen.* Zie *ing.*

AFREDE, zie *besluit.*

AFREDEN, zie *afredenen.*

AFREDENEN, zie *rede, narede.*

AFREGENEN, onpers. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *regenen*: *regende af, heeft afgeregend.* Ten einde regenen, geheel uitregenen: *het heeft reeds afgeregend.*

AFREGTEN, zie *afrigten.*

AFREIKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *reiken*: *ik reikte af, heb afgereikt.* Met uitgestrekte armen bereiken: *ik kan het naauwlijks afreiken*, daaraan reiken. Ook zoo veel als afgeven, of aanreiken: *eenen brief bij iemand afreiken.*

AFREIS, z. n., v., *der*, of *van de afreis*; het meerv. is niet in gebruik. Vertrek, de reis van eene plaats: *twee dagen na mijne afreis — onze afreis is op morgen bepaald.*

AFREIZEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *reizen*: *ik reisde af, ben af-*

afgereisd. Van eene plaats reizen: *wanneer zult gij afreizen?* Somwijlen ook als wederk.: *zich afreizen*, door veel reizen afmatten.

AFREKENEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rekenen*: *ik rekende af, heb afgerekend.*

Bedr., door rekenen afzonderen, aftrekken: *deze tien guldens moeten van de som afgerekend worden.*

Onz., met het hulpw. *hebben*; verrekenen, de rekening effenen: *morgen zullen wij afrekenen.* Ook overdragtiglijk, voor straffen, kastijden, in den gemeenen spreektrant: *wanneer wij eens afrekenen, zal het er slecht met u uitzien.*

AFREKENING, z. n., v., *der*, of *van de afrekening*; meerv. *afrekeningen.* Van *afrekenen.* Aftrekking van de rekening, zonder meerv.: *iemand iets op afrekening geven*, om afgerekend te worden. Verrekening, het sluiten eener rekening: *afrekening doen, houden.* Ook overdragtiglijk, voor straffen, kastijden, in den gemeenen spreektrant: *ik zal terstond afrekening met u houden.* Zie *ing.*

AFRENNEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rennen*: *ik rende af, ben* en *heb afgerend.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; rennende zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van hier afgerend. De paarden renden van den weg af.*

Bedr.: *zich afrennen*, door rennen afmatten. Door rennen, of onder het rennen, afzonderen: *het paard rende zijn eene hoefijzer af.*

AFRIGTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rigten*: *ik rigtte af, heb afgerigt.* Zekere vatbaarheden mededeelen, bekwaam maken, zoo wel van dieren, als van menschen: *een paard — eenen hond, tot de jagt afrigten. — Hij is op zijn voordeel zeer wel afgerigt — zij rigtten hunne kinderen op het stelen af — hij is op allerhande schelmstukken afgerigt.*

Schoon *afrigten*, als van *regt* afkomstig, eigenlijk *afregten* zou moeten zijn, verkiest het gebruik echter, in velen der, van *regt* afgeleidde, woorden, eene *i*, in plaats van eene *e*, als *onderrigten, verrigten, inrigten, rigtsnoer* enz. VONDEL gebruikt nogthands *afregten*, maar in den zin van afdanken, wegzenden: *haer man hadde twen knecht, op zijn beleeft verzoeck, ondanckbaer afgerecht.*

AF-

AFRIGTER, z. n., m., *des afrigters*, of *van den afrigter*; meerv. *afrigters*. Van *afrigten*. Zie *er*.

AFRIGTING, z. n., v., *der*, of *van de afrigting*, het meerv. is niet in gebruik. Van *afrigten*. Zie *ing*.

AFRIJDEN, onz. en bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rijden*: *ik reed af*, *ben* en *heb afgereden*.

Onz., met het hulpw. *zijn*; naar beneden rijden: *zij zijn van den berg afgereden*. Van eene plaats wegrijden: *zij zullen morgen, van huis, van Rotterdam, afrijden*.

Bedr., door rijden afzonderen: *hij heeft het paard de beide hoefijzers afgereden*. Door rijden afmatten: *een paard afrijden, zich afrijden*. Van hier ook *afrijder*.

AFRIJGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rijgen*: *ik reeg af, heb afgeregen*. Iets, dat aangeregen, d. i., in eene rij aan iets anders, bijzonderlijk aan eenen draad, vastgemaakt is, weder afdoen, uit een nemen: *peerlen afrijgen*. Van hier *afrijger, afrijging*.

AFRIJSELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *rijselen*: *rijselde af, is afgerijseld*. Brokkelen en afvallen: *die muur begint hier af te rijselen*. Van hier *afrijseling*.

Afrijselen is het voorddur. w. van het veroud. *afrijsen*, bij Kil. *afvallen*.

AFRIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rijten* (gr. ῥήσσειν): *ik reet af, heb afgereten*. Afscheuren: *hij reet een stuk van zijnen mantel af*. Van hier *afrijter, afrijting*.

AFRIJZEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *rijzen*: *ik rees af, ben afgerezen*. Van eene plaats opstaan: *zij vielen, maar rezen terstond weder van den grond af*.

AFRIKA, z. n., o., *van het Afrika*, ook *Afrika's*. Een der werelddeelen: *van het vruchtbare Afrika*. Vondel. Van hier het bijv. naamw. *afrikaansch*, aan dit werelddeel eigen, of tot hetzelve behoorende: *eene afrikaansche vrouw, afrikaansche zeden*, en het zelfst. naamw. *afrikaan, afrikanen*, een inwoner, of inwoners, van dit werelddeel.

Men wil, dat *Afrika* van *af* (aap, hoogd. *affe*) en *rice*, eene landstreek, een rijk, afkomstig is, en zoo veel als *het land der apen* beteekent, welken naam de Frigiers en Celten aan dit werelddeel gegeven hebben, dewijl dit dier het

het eerste en gewigtigste geweest is, dat de eerste zeebouwers aldaar ontdekt hebben. Deze afleiding zal niet vreemd voorkomen, wanneer men overweegt, dat de Friegiers, oudtijds, eene taal gebruikt hebben, waarmede de hoogduitsche veel overeenkomst heeft.

AFROEIJEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roeijen: ik roeide af, ben* en *heb afgeroeid.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; door middel van roeispanen, of riemen, zich van eene plaats verwijderen: *zij zijn van het groote hoofd afgeroeid.*

Bedr., roeijende van eene plaats verwijderen: *zij hebben ons van de stad afgeroeid.* Door roeijen zich afmatten: *wij roeiden ons af.*

AFROEPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roepen: ik riep af, heb afgeroepen.* Van boven roepen: *iemand afroepen*, om naar beneden te komen. Door roepen afscheiden, verwijderen: *hij riep mij van mijne bezigheden af.* Van eene verhevene plaats luid afkondigen: *de huuwlijksgeboden zijn reeds afgeroepen.* Door roepen afmatten: *zich afroepen.* Van hier ook *afroeper*, *afroeping.*

AFROESTEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *roesten: roestte af, is afgeroest.* Door roest afgescheiden worden: *de knop is van de tang afgeroest.*

AFROFFELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *roffelen: ik roffelde af, heb afgeroffeld.* Het ruigste afschaven, met eene schaaf, welke *roffel* genoemd, en gebruikt wordt, om het ruuwste van het hout af te schaven: *deze planken moeten eerst afgeroffeld*, met de roffel afgeschaafd, *worden.* Met de roffel ten einde schaven: *wanneer deze deelen afgeroffeld zijn, moeten zij met den voorlooper overgeschaafd worden.* Overdragtiglijk wordt dit woord gebruikt, in den zin van haastig en ruuw werken, zonder te zien, of het net, of flordig geschiede: *gij hebt dat maar wat afgeroffeld.*

AFROLLEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rollen: ik rolde af, ben* en *heb afgerold.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; rollende afvallen: *de steenen rolden van den berg af — zij waren van den dijk afgerold — terwijl de tranen van zijne wangen afrolden.* Met het hulpw. *hebben*, voor, ten einde rollen: *wij hebben*

ben afgerold, in de pijpmakerijen gebruikelijk omtrent diegenen, die de klei rollen.

Bedr., naar beneden rollen: *eenen steen van den berg afrollen*. Hetgene dat opgerold was, uit elkander rollen: *een stuk lint afrollen*. Van hier ook *afroller*, *afrolling*.

AFRONDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *ronden*: *ik rondde af*, *heb afgerond*. Behoorlijk rond maken: *eene houten schijf* — *een stuk metaal afronden*. Van hier ook *afronder*, *afronding*.

AFROSSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rossen*: *ik roste af*, *heb afgerost*. Afrijden, door veel rossen (rijden) afmatten: *hij rost de paarden af*. In den gemeenen spreektrant, door op banken, of stoelen, te rijden, ook door kruipen en klimmen, verslijten, bederven: *zij rossen al hunne kleederen af*. Afslaan, stokslagen geven: *hij liet hem deerlijk afrossen*. Van hier ook *afrosser*, *afrossing*.

AFROTTEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *rotten*: *ik rotte* (*rottede*) *af*, *ben afgerot*. Door rotten afgescheiden worden: *de appelen rotten van de boomen af*, *al de appelen zijn mij afgerot*. Van hier ook *afrotting*.

AFRUILEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *ruilen*: *ik ruilde af*, *heb afgeruild*. Door ruilen bekomen: *ik ruilde hem zijn paard af*.

AFRUKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *rukken*: *ik rukte af*, *heb afgerukt*. Met geweld aftrekken: *ik rukte hem den hoed van het hoofd af*. Van hier ook *afrukker*, *afrukking*.

AFSABELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *sabelen*: *ik sabelde af*, *heb afgesabeld*. Met de sabel afhouwen: *iemand het hoofd* — *eenen arm*, *afsabelen*. Van hier ook *afsabeler*, *afsabeling*.

AFSCHADUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schaduwen*: *ik schaduwde af*, *heb afgeschaduwd*. De schaduw van iets vertoonen — duisterlijk afbeelden — een schaduwbeeld van iets maken: *iemand afschaduwen* (fransch. *silhouetter*). Van hier ook *afschaduwer*, *afschaduwing*.

AFSCHAFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schaffen*: *ik schafte af*, *heb afgeschaft*. Hetgene, dat men gewoonlijk bij zich, of tot zijnen dienst heeft, wegdoen, van menschen en dieren: *eenen knecht*

afschaffen, *Paarden*, *honden afschaffen*. Doen ophouden, opheffen: *eene wet*, *een gebruik*, *eene gewoonte afschaffen*. Van hier ook *afschaffer*, *afschaffing*.

AFSCHAMPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *schampen*: *ik schampte af*, *ben afgeschampt*. Even raken en afglippen: *de bijl schampte af*. In den gemeenen spreektrant, bezigt men het hiervan afkomstige zelfst. naamw. *afschamper* voor *het afschampen*, en men zegt, wanneer de bijl, b. v., onder het hout hakken, afschampt, *dat is een afschamper*. Van hier ook *afschamping*.

AFSCHANSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schansen*: *ik schanste af*, *heb afgeschanst*. Met schansen omgeven: *het leger lag rondom afgeschanst*. Van hier ook *afschansing*.

AFSCHEID, z. n., o., *des afscheids*, of *van het afscheid*; zonder meerv. Van *afscheiden*. Het bevat, over het geheel, het denkbeeld van afzondering en afdeeling, en wordt alleenlijk in de figuurlijke beteekenis van het werkwoord gebruikt. Naar den bedrijvenden vorm des werkwoords: *iemand zijn afscheid geven*, uit zijnen dienst laten gaan. — *Zijn afscheid verlangen*, *vorderen*. *Zijn afscheid nemen*, eenen dienst verlaten. Figuurlijk zegt men: *de zonde*, *de ondeugd afscheid geven*, die verlaten, afleggen — *de wereld afscheid geven*, zoo wel, zich aan de verbindtenis met de wereld en alle aardsche dingen onttrekken, als ook sterven. Kiliaan zegt: *afscheid des houwelijks*, voor *echtscheiding*. — Naar den lijdenden vorm des werkwoords, voor de afreis van eene plaats, of het verlaten van een gezelschap; nog meer echter, voor de plegtige omstandigheden, welken de wellevendheid, in zulke gevallen, ingevoerd heeft: *afscheid van iemand nemen* — *zonder afscheid te nemen*, *voordreizen*. Van hier ook *afscheidbrief*, *afscheidmaal*, *afscheidredevoering*.

AFSCHEIDEN (goth. *afskaidan*), bedr. en onz. werkw., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheiden*, *ik scheidde af*, *heb* en *ben afgescheiden*.

Bedr., zaken, die met elkander vermengd zijn, van elkander afzonderen, in de scheidkunst gebruiklijk: *goud van zilver afscheiden*; in welk geval, echter, het eenvoudige *scheiden* gebruiklijker is — *de bokken van de schapen afscheiden*. — *Zich afscheiden*, afzonderen: *zij heeft zich van de wereld afgescheiden*.

Onz.,

Onz., met het hulpw. *zijn;* zich verwijderen: *van iemand afscheiden — ik ben gisteren van hem afgescheiden.* Laten varen, laten steken: *zij kan er niet van afscheiden, ik zal van dat werk maar afscheiden.* Eindigen: *het eerste boek scheidt hier af.* Van hier ook *afscheider, afscheiding.*

Het zamengestelde *afscheiden* is, in de meeste gevallen, van geene andere beteekenis, dan het enkelvoudige *scheiden.*

AFSCHEIDSEL, z. n., o., *des afscheidsels,* of *van het afscheidsel;* meerv. *afscheidsels.* Van *afscheiden.* Hetzelfde als *afscheiding: de middelmuur des afscheidsels.* Bijbelv. Zie *sel.*

AFSCHELFEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *schelferen; ik schelferde af, ben afgeschelferd.* Met schelfers afvallen: *die muur schelfert overal af.*

AFSCHELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schellen: ik schelde af, heb afgescheld.* Door het trekken aan — of roeren van de schel, van boven doen komen: *de knechts afschellen.*

AFSCHENKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schenken: ik schonk af, heb afgeschonken.* Door schenken afscheiden: *gij schenkt den room van de melk af.*

AFSCHEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schepen; ik scheepte af, heb afgescheept.* Met een schip vervoeren: *goederen afschepen.* In den gemeenen spreektrant, zegt men ook: *iemand afschepen,* hem van zich zenden, zich van hem ontdoen. Van hier ook *afscheper, afscheping.*

AFSCHEPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheppen: ik schepte af, heb afgeschept.* Door scheppen afscheiden: *de boter van de melk afscheppen.*

AFSCHEREN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheren: ik schoor af, heb afgeschoren.* Met eene schaar, of een scheermes, wegnemen: *het haar, den baard afscheren.* Van hier ook *afscherer, afschering.*

AFSCHERMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schermen: ik schermde af, heb afgeschermd.* Door schermen afwenden: *hij schermde den stoot behendiglijk af.* Door schermen afmatten: *zich afschermen.*

AF-

AFSCHETSEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schetsen: ik schetste af, heb afgeschetst.* Eene schets van iets maken: *iemand afschetsen.* Eene beschrijving van iets geven: *hij schetste de vrijheid in hare ware gedaante af.* Van hier ook *afschetser, afschetsing.*

AFSCHEUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *scheuren: ik scheurde af, heb afgescheurd.* Door scheuren afzonderen: *hij scheurde een stuk van zijnen mantel af.* Overdragtiglijk, voor, met geweld afscheiden: *hij was van haar niet aftescheuren.* Van hier ook *afscheurer, afscheuring.*

AFSCHIETEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schieten: ik schoot af, heb* en *ben afgeschoten.*

Bedr., door eene snelle beweging voorddrijven: *eenen pijl afschieten.* Zoo ook ten aanzien van allerlei schietgeweer: *een pistool — een kanon afschieten.* Door middel van eenen schoot, afzonderen: *eenen vogel van het dak afschieten — iemand eene hand, eenen arm afschieten.* Door een middelschot verdeelen, afscheiden: *ik heb deze kamer van de andere laten afschieten.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; afglippen, uitglijden: *het mes schoot, onder het snijden, af.* — Van hier ook *afschieter, afschieting.*

AFSCHIJNEN, onz. w., ongelijkvl, met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *schijnen: ik scheen af, heb afgeschenen.* Afblinken: *het vuur schijnt wel af.*

AFSCHIJNSEL, z. n., o., *des afschijnsels*, of *van het afschijnsel*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afschijnen.* Weerglans: *het afschijnsel van het vuur.*

AFSCHILDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schilderen: ik schilderde af, heb afgeschilderd.* Eigenlijk, zoo veel als afmalen: *iemand — eene bloem afschilderen.* Ten einde schilderen: *morgen zal ik het landschap afgeschilderd hebben.* Figuurlijk, zinlijk afbeelden: *zij vloog op hem aan, met een gelaat, waarop de razernij afgeschilderd was.* In dezen zin, bezigt men, meestal, het enkelvoudige *schilderen.* Insgelijks, levendig beschrijven: *ach, dat ik u het treurige tooneel mijns jammers afschildere!* Van hier ook *afschildering.*

AFSCHILFEREN, zie *afschelferen.*

AFSCHILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *af* en *schillen: ik schilde af, heb afgeschild.* De schil afdoen: *eenen tak, eenen appel afschillen.* Van hier ook *afschiller, afschilling.*

AFSCHOPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schoppen: ik schopte af, heb afgeschopt.* Naar beneden schoppen: *ik schopte hem van de trappen af.* Figuurlijk: *eenen koning van den troon afschoppen*, afzetten. Van hier ook *afschopper, afschopping.*

AFSCHOUWEN, de onbepaalde wijs van het verouderde werkw. *afschouwen*, zelfst. gebruikt, onz., *van het afschouwen*; zonder meerv. Het gevoel der hoogste afkeerigheid: *een afschouwen van iets hebben.* Voor *afschouwen* bezigt men ook *afschuwen.*

AFSCHOUWLIJK (*afschuuwlijk*), bijv. n. en bijw., *afschouwlijker, afschouwlijkst.* Als bijv. naamw.; verfoeilijk: *dat was eene afschouwlijke daad!* Als bijw.: *hij heeft zich afschouwlijk*, op eene afschouwlijke wijs, *gedragen.* JONKTYS gebruikt *afschouwbaar*, voor *afschouwlijk.* Zie *baar.*

AFSCHOUWLIJKHEID, z. n., v., *der*, of *van de afschouwlijkheid*; meerv. *afschouwlijkheden.* Van *afschouwlijk.* De eigenschap, om afschouwen te verwekken: *ik kan de afschouwlijkheid van dezen aanslag met geene woorden uitdrukken*; zonder meerv. Voor eene afschouwlijke zaak, met het meerv. Ook *afschuuwlijkheid.* Zie *heid.*

AFSCHRABBEN, (ook *afschrappen*, *afschrapen.*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrabben*: *ik schrabde af, heb afgeschrabd.* Door schrabben afscheiden: *met een mes den roest van den ketel afschrabben.* Van hier *afschrabber*, ook voor het werktuig, waarmede men schrabt, en *afschrabbing.*

AFSCHRABSEL, (ook *afschrapsel*, *afschraapsel.*) z. n., o., *des afschrabsels*, of *van het afschrabsel*; meerv. *afschrabsels.* Van *afschrabben.* Hetgene, dat van iets afgeschrabd wordt. Overdragtiglijk: *afschrabsel van eenen nagel*, iets, dat zeer gering en van geene waarde is, in den gemeenen spreektrant: *hij is mij geen afschrabsel van eenen nagel waardig.* Zie *sel.*

AFSCHRAPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrapen*: *ik schraapte af, heb afgeschraapt.* Hetzelfde als *afschrabben.* Ook, in den gemeenen spreektrant, voor, naar zich trekken, afhalen, ontnemen: *gij zoudt mij wel alles komen afschrapen.* Zoo ook *afschraapsel, afschraper.*

AF-

AFSCHRAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrappen*: *ik schrapte af*, *heb afgeschrapt*. Hetzelfde als *afschrabben*. Ook met schrappen afteekenen: *ik heb de lengte en de breedte der tafel*, *op eene plank*, *afgeschrapt*. Zoo ook *afschrapper*, *afschrapping*, *afschrapsel*.

AFSCHRIFT, z. n., o., *des afschrifts*, of *van het afschrift*; meerv. *afschriften*. Een afgeschreven schrift, in tegenoverstelling van een oorspronglijk schrift: *een afschrift van iets nemen*, *vorderen* enz. — *iemand een afschrift van iets geven*.

AFSCHRIJVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrijven*: *ik schreef af*, *heb afgeschreven*. Door veel schrijven verslijten: *eene pen afschrijven*. *Ik heb mij bijna de vingers afgeschreven*. Schrijven naar een voorbeeld, dat men voor zich heeft, naschrijven, uitschrijven: *een boek*, *een stuk uit een boek* — *een gedicht afschrijven*. Door schrijven wegnemen, het tegengestelde van aanschrijven: *eene som op eene rekening afschrijven*. Schriftlijk afzeggen: *iemand iets afschrijven*. Van hier ook *afschrijver*, *afschrijving* enz.

AFSCHRIK, z. n., m., *des afschriks*, of *van den afschrik*; het meerv. is niet in gebruik. De hoogste afkeerigheid: *eenen afschrik van iets hebben*.

AFSCHRIKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrikken*: *ik schrikte af*, *heb afgeschrikt*. Afkeerig maken: *iemand van zijn voornemen afschrikken*. *Hij laat zich door niets afschrikken*. Van hier ook *afschrikker*, *afschrikking*.

AFSCHROBBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schrobben*: *ik schrobde af*, *heb afgeschrobd*. Door schrobben afscheiden, ook reinigen: *het vuil van den vloer afschrobben* — *ook den vloer afschrobben*. Van hier ook *afschrobber*, *afschrobbing*, *afschrobster*.

AFSCHROEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schroeijen*: *ik schroeide af*, *heb afgeschroeid*. Door schroeijen afscheiden: *hij schroeide mijne haren af*. Van hier ook *afschroeijer*, *afschroeijing*.

AFSCHROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schroeven*: *ik schroefde af*, *heb afgeschroefd*. Los schroeven en afnemen: *het slot van de deur* — *den haan van het geweer afschroeven*. Van hier ook *afschroever*, *afschroeving*.

AFSCHUDDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *af* en *schudden: ik schudde (schuddede) af, heb afgeschud.* Door schudden van boven wegnemen: *de maat is te vol, schud er nog wat af.* Door schudden afzonderen: *appelen van de boomen afschudden. De hond schudt de vlooijen van zijnen bast af. Zich afschudden,* gelijk de honden gewoon zijn, die uit het water komen. Overdragtiglijk zegt men: *iets van zijnen hals afschudden,* van zich afschuiven, zich niet mede inlaten — *het juk afschudden,* zich van eene slavernij, of onderdrukking, bevrijden. Van hier ook *afschudder, afschudding.*

AFSCHUIJEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schuijeren: ik schuijerde af, heb afgeschuijerd.* Door schuijeren afscheiden, ook schoonmaken: *schuijer het stof van uwen rok af.* Ook enkelijk, *den rok afschuijeren.*

AFSCHUIMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schuimen: ik schuimde af, heb afgeschuimd.* Het schuim van boven afdoen: *het vleesch, den visch afschuimen.* Door schuimen afzonderen: *het vuil van de suiker afschuimen.* Van hier ook *afschuimer, afschuiming.*

AFSCHUIVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schuiven: ik schoof af, heb afgeschoven.* Door schuiven van eene plaats verwijderen: *de tafel af- afschuiven,* van den wand. Figuurlijk: *iets van zich — van den hals, afschuiven,* zich van iets onttrekken, van iets ontdoen. Van hier ook *afschuiver, afschuiving.*

AFSCHUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schuren: ik schuurde af, heb afgeschuurd.* Door schuren afzonderen, ook schoonmaken: *den roest van het ijzer afschuren* — ook *het ijzer afschuren.* Van hier ook *afschurer, afschuring.*

AFSCHUTTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *schutten: ik schutte (schuttede) af, heb afgeschut.* Door middel van een schutsel, of schutbalken, den loop des waters tegenhouden: *eene sloot afschutten.* Door eene schutting afscheiden: *ik heb mijnen moestuin laten afschutten.* Van hier ook *afschutsel, afschutting.*

AFSCHUWEN, zoo ook *afschuwlijk, afschuwlijkheid.* Hetzelfde als *afschouwen, afschouwlijk* enz.

AFSLAAN, bedr. en onz. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *slaan: ik sloeg af* (van het oude *slagen*), *heb* en *ben afgeslagen.*

Bedr., door slaan afscheiden: *noten afslaan,* van den boom.

boom. *Een stuk van eenen steen afslaan — iemand den hoed afslaan.* Afhouwen, afhakken: *iemand het hoofd afslaan.* — Figuurlijk, afweren, afkeeren: *den vijand afslaan — den storm*, d. i. den stormenden vijand, *afslaan.* Hard slaan, afrossen: *hij is duchtig afgeslagen geworden.* Ook voor laten afloopen, laten vlieten: *zijn water afslaan.* Den prijs verminderen: *de Brouwers hebben het bier afgeslagen.* Ontzeggen, weigeren: *hij zal mijn verzoek, mijne bede, gewislijk afslaan.* Bij den afslag verkoopen: *het huis zal geveild en afgeslagen worden.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; verminderd worden, afnemen, ten aanzien van den prijs der koopwaren, in tegenoverstelling van *opslaan: de granen slaan af*, worden goedkooper.

AFSLAG, z. n., m., *des afslags*, of *van den afslag*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afslaan.* Ontzegging, weigering: *hij stond verbaasd over den afslag van zijn verzoek.* Vermindering van straf: *de gevangenen kregen eenen afslag van zes jaren*, ook *zes jaren afslag.* Daling van prijs: *de afslag van het brood duurde niet lang.* — *Bij den afslag verkoopen.*

AFSLAGER, z. n., m., *des afslagers*, of *van den afslager*; meerv. *afslagers.* Van *afslaan*, in de beteekenis van bij den afslag verkoopen: *de afslager van de visch.*

AFSLAVEN, (zich) wederk. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slaven: ik slaafde af, heb afgeslaafd.* Zich, door eenen gedurigen, zwaren en slaafschen arbeid, afmatten: *hij heeft zich afgeslaafd.*

AFSLEPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slepen: ik sleepte af, heb afgesleept* Van boven slepen: *hij sleepte hem van de trappen af. Gij sleept alles met uwe kleederen af.* Door veel slepen verslijten: *gij sleept uwe schoenen, uwe kleederen af.* Van hier ook *afsleper, afsleping.*

AFSLIJPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slijpen: ik sleep af, heb afgeslepen.* Door slijpen wegnemen: *de punt van een mes afslijpen — den roest van het ijzer afslijpen.* Volkomen slijpen, ten einde slijpen: *de messen zijn afgeslepen.* Van hier ook *afslijper, afslijping.*

AFSLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slijten: ik sleet af, heb* en *ben afgesleten.*

Bedr., verslijten: *hebt gij dat kleed reeds afgesleten?*

On-

Onz., met het hulpw. *zijn: hoe lang ik die schoenen ook drage, zij slijten genoegzaam niet af.* Van hier ook *afslijter*, *afslijting*.

AFSLINGEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slingeren: ik slingerde af, heb* en *ben afgeslingerd.*

Bedr., slingerende naar beneden werpen: *hij slingerde hem van den berg af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; door slingeren van iets afvallen: *hij is van het schip afgeslingerd.*

AFSLIPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *slippen: ik slipte af, ben afgeslipt.* Afglijden, afschieten: *het touw slipte af.* Van hier ook *afslipping.*

AFSLONZEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slonzen: ik slonsde af, heb afgeslonsd.* Op eene slordige wijs verslijten: *zij slonst al hare kleederen af.* Van hier ook *afslonzer*, *afslonzing.*

AFSLOOVEN, (zich) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *slooven: ik sloofde af, heb afgesloofd.* Zich afwerken, afmatten: *hij heeft zich afgesloofd. — Om d' afgesloofde ziel te redden. Moet afgesloofd de wijnpers treên.* L. BAKE.

AFSLUIPEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *sluipen: ik sloop af, ben afgeslopen.* Zich stil van eene plaats verwijderen: *zij slopen de kamer af.*

AFSLUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *sluiten: ik sloot af, heb afgesloten.* Door sluiten afscheiden: *de achterste kamer was afgesloten.* Met een afschutsel, eene heining omgeven: *eenen akker afsluiten.* Van hier ook *afsluiting.*

AFSMAKKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smakken: ik smakte af, heb afgesmakt.* Met geweld afgooijen: *hij smakte den hond van den stoel af*

AFSMEDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeden: ik smeedde af, heb afgesmeed.* Door smeden afzonderen: *een stuk van een ijzer afsmeden.* Door smeden afmatten, *hij smeedt zich af.* Door smeden verslijten: *deze hamers zijn reeds afgesmeed.* Ook, somwijlen, als onzijd., ten einde smeden: *wij zullen eerst afsmeden.*

AFSMEEKEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeeken*; *ik smeekte af*, *heb afgesmeekt*. Door smeeken trachten te verkrijgen: *iemand iets afsmeeken*. Van hier ook *afsmeeker*, *afsmeeking*.

AFSMELTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smelten*: *ik smolt af*, *heb* en *ben afgesmolten*.

Bedr., door smelten afscheiden, laten afsmelten: *hij smolt den steel van den lepel — den voet van den kandelaar af*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, afgesmolten worden, smelten en afvallen: *het deksel van de kan was afgesmolten*. Ten einde smelten, ophouden te smelten, met het hulpw. *hebben*: *wij hebben afgesmolten*. Van hier ook *afsmelting*.

AFSMEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smeren*: *ik smeerde af*, *heb afgesmeerd*. Door smeren afzonderen, afstrijken: *ik zal nog wat boter van mijn brood afsmeren*. Ten einde smeren: *wij hebben de pleisters afgesmeerd*. Ook met *op*, voor afvegen: *hij smeert het mes op zijn broek af*. Overdragtiglijk, voor afkloppen, afrossen: *iemand duchtig afsmeren*.

AFSMIJTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *smijten*: *ik smeet af*, *heb afgesmeten*. Door smijten, of hard gooijen, afscheiden: *appelen van de boomen afsmijten*. Naar beneden smijten, afgooijen: *het paard heeft hem afgesmeten*. Van hier ook *afsmijter*.

AFSNEDE, z. n., v., *der*, of *van de afsnede*; meerv. *afsneden*. Van *afsnijden*, in de overdragtige beteekenis. *De afsnede in een dichtstuk*, die plaats in hetzelve, waar de lezer gevoeglijk ophouden en adem scheppen kan. *De afsnede eener redevoering*, een afgezonderd deel van dezelve.

AFSNIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *snijden*: *ik sneed af*, *heb afgesneden*. Door snijden afzonderen, en wel eigenlijk, door middel van een mes, eene schaar, enz.: *haar afsnijden — hij heeft zijne haren afgesneden*. *Een stuk brood — eenige ellen van een stuk laken afsnijden*. *Zich den hals afsnijden*. Door snijden korter maken: *zijne nagels afsnijden*. *Iemands levensdraad afsnijden*, voor dooden, is eene zinnebeeldige spreekwijs uit de oude fabelleer, welke het menschlijke leven met eenen, door de Schikgodinnen gesponnen draad

ver-

vergelijkt. In eenen overdragtigen zin: *iemand den weg, den toegang afsnijden*, hem beletten, het oogmerk waarmede hij gaat, te bereiken — *den vijand de levensmiddelen afsnijden*, den toevoer van dezelven verhinderen. *Door het afbreken van eene brug, den vijand de vlugt afsnijden*, hem beletten te vlugten. *De ruiterij — een schip afsnijden*, dezelven verhinderen, bij het hoofdleger, bij de vloot te komen. *Iemands gezelschap afsnijden*, vermijden. *Iemand de hoop, de gelegenheid* enz. *afsnijden*, benemen. *Een gesprek afsnijden*, eindigen. Van hier ook *afsnijder*, *afsnijding*, *afsnijdsel*.

Bij KERO heet dit werkwoord *abasnidan*.

AFSNIPPEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *snipperen*, het voorddur. w. van het verouderde *snippen*, bij KILIAAN: *ik snipperde af, heb afgesnipperd*. Door snipperen, d. i. aan kleine stukken snijden, afzonderen: *gij hebt reeds de helft van het papier afgesnipperd*. Overdragtiglijk, van den tijd, dien men tot zijne gewone bezigheden noodig heeft, iets, met spaarzaamheid, afnemen: *hoe dikwijls hebt ge, ooh arm! in afgesnipperde uren*. MOONEN. Van hier ook *afsnippering*.

AFSNOEIJEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *snoeijen*: *ik snoeide af, heb afgesnoeid*. Door snoeijen afzonderen: *de takken van de boomen afsnoeijen*. Ook, somwijlen, als onzijd., met het hulpw. *hebben*, voor ten einde snoeijen: *de tuinman heeft nog niet afgesnoeid*. Van hier ook *afsnoeijer*, *afsnoeijing*.

AFSNUITEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *snuiten*: *ik snoot af, heb afgesnoten*. Door snuiten afscheiden: *gij snuit altoos te veel van de kaars af — snuit de kaars eens wat af*. Van hier ook *afsnuiter*, *afsnuiting*.

AFSOLLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *sollen*: *ik solde af, heb afgesold*. Door sollen, d. i. opgooijen, (bij KILIAAN, *eenen bal opgooijen*) afmatten: *iemand afsollen*, door gooijen en rollen vermoeijen — *zich afsollen*.

AFSPANEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spanen*: *ik spaande af, heb afgespaand*. Door spanen, (met eene spaan spitten) afzonderen: *boter van het vat afspanen — een gedeelte van de boter afspanen*.

AFSPANNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spannen*: *ik spande af, heb afgespannen*.

 Ont-

Ontspannen — hetgene, dat stijf gespannen is, zijne spanning benemen, losmaken: *de snaren afspannen*, *eenen boog afspannen* — *den haan van een schietgeweer afspannen*. Het beteekent ook *uitspannen*, en wordt, in dien zin, van paarden gebezigd, die, door middel van zeelen, aan eenen wagen vastgehecht zijn: *de paarden afspannen*, het tegengestelde van aan- of inspannen. Van hier ook *afspanner*, *afspanning*.

AFSPIEGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spiegelen*: *ik spiegelde af*, *heb afgespiegeld*. De gedaante eener zaak in eenen spiegel, of ook, als in eenen spiegel, vertoonen: *het beekje spiegelde de wolken af*.

AFSPIJZEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *spijzen*: *ik spijsde af*, *heb afgespijsd*. Het spijzen eindigen, ophouden te spijzen, inzonderheid van voorname personen, aan eene rijke tafel: *zij zullen aanstonds afgespijsd hebben*.

AFSPINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spinnen*: *ik spon af*, *heb afgesponnen*. Door spinnen afzonderen: *ik heb reeds een goed gedeelte van het vlas afgesponnen*. Ten einde spinnen: *zij heeft hare taak afgesponnen*.

AFSPITTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spitten*: *ik spitte* (*spittede*) *af*, *heb afgespit*. Door spitten afzonderen: *gij moet nog meer aarde van dezen hoop afspitten*. Ten einde spitten: *wij hebben den tuin afgespit*. Van het spit doen: *het vleesch moet afgespit worden*.

AFSPLIJTEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *splijten*: *ik spleet af*, *heb* en *ben afgespleten*.

Bedr., door splijten afzonderen: *ik spleet de helft van den hoepel af*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, door splijten afgezonderd worden: *groote stukken spleten van de tafel af*.

AFSPLINTEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *splinteren*: *ik splinterde af*, *heb* en *ben afgesplinterd*.

Bedr., door splinteren afzonderen: *gij hebt een geheel stuk van deze plank afgesplinterd*.

Onz., met het hulpw. *zijn*, splinteren en afvallen: *de tafel splintert overal af*. Van hier ook *afsplintering*.

AFSPOELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

af

af en *spoelen: ik spoelde af, heb afgespoeld.* Door spoelen afscheiden: *de rivier spoelde een stuk van den dijk af. Het vuil van een glas afspoelen.* Door spoelen reinigen: *een glas afspoelen.* Overdragtiglijk: *de zwarigheid, met eenen frisschen teug, van het hart afspoelen,* verdrijven.

Afspoelen wordt ook als onz. gebezigd, met het hulpw. *hebben;* doch in eenen geheel anderen zin, naaml. van *spoelen,* d. i. garen, of zijde, met een wiel, op klossen winden, bij de Wevers gebruiklijk, voor ten einde spoelen: *wij hebben afgespoeld.*

AFSPRAAK, z. n., v., *der,* of *van de afspraak;* meerv. *afspraken.* Van *afspreken.* Mondelinge overeenkomst: *met iemand afspraak maken — wij hebben wegens onze reis afspraak gemaakt. Volgens afspraak, zal ik u morgen verwachten.*

AFSPREKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *spreken: ik sprak af, heb afgesproken.* Eene mondelinge overeenkomst met iemand treffen: *iets met iemand afspreken. Spreek gij het noodige met hem af.* Door spreken afmatten: *zich afspreken.*

AFSPRINGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *springen: ik sprong af, heb afgesprongen.* In de eigenlijkste beteekenis, zich, met eenen sprong, van iets verwijderen: *de haas is van den weg afgesprongen.* Insgelijks, naar beneden springen: *van het paard, van den wagen afspringen.* In eene uitgestrektere beteekenis, met eene snelle vaart van iets verwijderd worden: *de bijl sprong van den steel af.* Aan stukken springen en afvallen: *de lijm, het vernis springt af. De snaar is afgesprongen.* Figuurlijk, zich plotsling van iets verwijderen en tot iets anders bepalen: *hij springt telkens van zijn onderwerp af.* Verhinderd worden, niet doorgaan: *onze reis is weder afgesprongen.*

Somwijlen neemt dit werkw. ook het hulpw. *hebben* aan; b. v.: *zij hebben, den ganschen dag, op- en afgesprongen.* Zie INLEID. bl. 144, 145.

AFSTAAN, onz. en bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *staan: ik stond af, heb afgestaan.*

Onz., met het hulpw. *hebben,* van iets verwijderd, of afgezonderd, staan: *de tafel staat ver van den muur af — de stoel staat niet ver genoeg van de tafel af.* Figuurlijk, aflaten, niet voordzetten, laten varen, afstand doen: *hij stond van denk op af. Van zijne meening, van zijn voorne-*

nemen, van zijn regt afstaan — sta van uw wangedrag af.

Bedr.: *iemand iets afstaan*, het hem overlaten — *ik heb hem mijn beste paard afgestaan.* HOOFT bezigt *het uiterste afstaan*, voor *uitstaan.*

Afstaan, in het goth. *afstandan*, zweed. *afstå.*

AFSTAMMELING, z. n., m. en v., *des afstammelings*, of *van den afstammeling — der*, of *van de afstammeling*; meerv. *afstammelingen.* Van *afstammen. Hij is een — zij is eene, afstammeling van Hugo de Groot.* Zie *aankomeling.*

AFSTAMMEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *stammen*: *ik stamde af, ben afgestamd.* Afkomstig zijn: *hij stamt van eerlijke Ouderen af — wij zijn allen van Adam afgestamd.* Zoo ook van woorden: *dit woord stamt van geen ander af.* Van hier ook *afstamming.*

AFSTAMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stampen*: *ik stampte af, heb afgestampt.* Door stampen afzonderen: *hij stampte een stuk van den steen af.* Door stampen verslijten: *de vijzel is reeds half afgestampt.* Ten einde stampen: *wij hebben al de peper afgestampt.* Door stampen afmatten: *zij zullen zich afstampen.*

AFSTAND, z. n., m., *des afstands*, of *van den afstand*; meerv. *afstanden.* Van *afstaan.* De afgelegenheid der eene plaats van de andere: *de afstand der zon van de aarde.* Figuurlijk, het onderscheid in magt en waarde: *hoe blind zoude ik moeten zijn, wanneer ik den grooten afstand tusschen u en mij niet konde gewaarworden! — Afstand doen*, overgeven, overlaten: *hij deed, bij zijn leven, afstand van al zijne goederen. Afstand doen van zijn regt. — Afstand doen van zijne slechte levenswijs*, die laten varen, niet verder voordzetten, veranderen. Ook van den tijd; bij A. HARTS.: *dan zaagtge in uwen druk, op korter afstand, u bejegend door 't geluk*, d. i. spoediger, binnen korter tijd.

AFSTAPPEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *stappen*: *ik stapte af, ben afgestapt.* Naar beneden stappen: *hij stapte van de stoep af.* Overdragtiglijk, toegeven, afzien, laten varen: *ik zal, in dit geval, van mijn regt afstappen. — Van zijn voornemen, van zijne meening, afstappen. Hij kan van zijn huis, van zijn geld, niet afstappen.*

AF-

AFSTEKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *steken: ik stak af*, *heb* en *ben afgestoken.*

Bedr., naar beneden steken, met steken van de hoogte naar de laagte brengen: *zijnen vijand van het paard afsteken.* Zoo ook, *een voer hooi afsteken*, met de hooivork naar beneden brengen. Met steken afzonderen: *een dier de keel afsteken.* Afleiden, aftappen: *een vat wijn*, ook enkellijk, *wijn afsteken.* Met steken, of graven, afteekenen: *een leger*, *eenen tuin afsteken*, door uitgestokene, of uitgegravene aarde afteekenen. — Figuurlijk, afnemen, en dus verminderen: *ik kan niets meer van mijne bezittingen afsteken.* — *Iemand de loef afsteken*, is een zeemans woord, en beteekent, eigenlijk, boven den wind komen, in opzigt tot een ander schip, dat daardoor, beneden den wind geraakt. Ook wordt het oneigenlijk, en als een spreekwoord, gebezigd, voor, iemand te boven gaan, hem overtreffen.

Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Met *zijn*, voor, afvaren, van land steken: *de schuit stak af* — *was reeds afgestoken. Wij zullen terstond afsteken. Van het land afsteken.* Met *hebben*; als zeer onderscheiden voorkomen, in vergelijking met iets anders: *die oude broek steekt bij dat nieuwe kleed slecht af. Zwart op wit steekt wel af. Zijne geaardheid heeft bij die van haar altijd zeer afgestoken.* VONDEL gebruikt *afsteken*, in de beteekenis van schijnsel geven:

Het steigrende Agragas, dat puik van paarden gaf
Voorheene, toont zijn' muur, en steekt op 't water af.

Van hier ook *afsteker*, *afsteking.*

AFSTELEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stelen: ik stal af*, *heb afgestolen.* Het gene, dat eens anders eigendom is, heimlijk, of met geweld wegnemen, ontvreemden: *men heeft mij veel afgestolen* — *er zijn tien guldens van dit geld afgestolen.*

AFSTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stellen: ik stelde af*, *heb afgesteld.* Afzetten: *hij is*, *als raad*, *afgesteld.* Afschaffen, doen ophouden: *schattingen afstellen. Deze slechte gewoonte moet afgesteld worden.*

Van hier ook *afstelling*; b. v.: *aan hem stond de aan- en afstelling van eenen Schout.*

AFSTEMMEN, bedr. w, gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtemmen: ik ſtemde af, heb afgeſtemd.* Door ſtemmen, of bij ſtemming, verwerpen: *wij hebben den voorſlag afgeſtemd.*

AFSTERVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſterven: ik ſtorf af, ben afgeſtorven.* Zoo veel als het eenvoudige ſterven; terwijl, echter, het voorzetſel den zin ſterker maakt, overlijden. In deze beteekenis is alleen de onbepaalde wijs, als zelfſt. gebruiklijk, en wel in plaats van het woord *dood. Voor mijn afſterven — bij ons afſterven* enz. Door den dood van iets geſcheiden worden: *zijne Ouderen zijn hem zeer vroeg afgeſtorven. Al zijn vee is hem afgeſtorven.* Figuurlijk, zich voor altoos van iets afſcheiden, geen gevoel meer van en voor iets hebben: *de zonde, de wereld, de ijdelheid* (ook *der*) *afſterven.* Afnemen, verminderen: *onze vriendſchap ſchijnt geheel afteſterven.*

AFSTIJGEN, onz. w., ongelijkvl, met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtijgen: ik ſteeg af, ben afgeſtegen.* Afklimmen: *van het paard — van den wagen afſtijgen;* ook enkellijk *afſtijgen*, in het goth. *afſteigan.* Van hier ook *afſtijging.*

AFSTOFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtoffen: ik ſtofte af, heb afgeſtoft.* Het ſtof afvegen: *de trappen — de banken afſtoffen.*

AFSTOKEN, bedr, w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtoken: ik ſtookte af, heb afgeſtookt.* Ten einde ſtoken: *wanneer gij den oven afgeſtookt hebt* enz. Ook, ſomwijlen, onz.: *wij zullen eerst afſtoken.* Van hier ook *afſtoking.*

AFSTOMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtompen: ik ſtompte af, heb afgeſtompt.* Stomp maken: *de bijl, den degen afſtompen.* De ſcherpe kanten wegnemen: *eenen ſteen afſtompen.*

AFSTOOTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *ſtooten: ik ſtiet af, heb afgeſtooten.* Van boven ſtooten: *hij ſtiet hem van de trappen af.* Met eenen ſtoot afſcheiden, afzonderen: *een ſtuk van den muur — de neuzen van de ſchoenen afſtooten. De os heeft zijne horens afgeſtooten. Zijne horens afſtooten* wordt ook, als een ſpreekw., gebezigd, voor, door gevondenen wederſtand behoedzamer, toegevender, bezadigder worden.

Van hier ook *afſtooter, afſtooting.*

AFSTORTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *storten: ik stortte af, heb* en *ben afgestort.*

Bedr., naar beneden storten, afwerpen: *eene lading kolen afstorten — zich van den berg afstorten. — De assche wert van den altaer afgestort.* BIJBELVERT.

Onz., met het hulpw. *zijn*, afvallen: *hij stortte van het dak af, is van den berg afgestort. — Ende de kudde stortede van de steylte af.* BIJBELVERT.

AFSTRAFFEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *straffen: ik strafte af, heb afgestraft.* Behoorlijk straffen, de verdiende straf laten ontvangen, doch alleenlijk van ligte straffen: *een kind, met de roede, afstraffen. — Zich laten afstraffen*, aan de verdiende straf onderwerpen.

Van hier ook *afstraffing.*

AFSTRALEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *stralen: straalde af, heeft afgestraald.* Met stralen afschijnen: *een heldere glans straalde van zijn aangezigt af.*

Van hier ook *afstraling.*

AFSTRIJDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *strijden: ik streed af, heb afgestreden.* Ten einde strijden: *de strijd is afgestreden. — Zich afstrijden*, door strijden (oorlogen) afmatten, kragtloos maken. *Afgestreden zwaarden.* HOOFT. Ook wordt dit werkw., somwijlen, als onz. gebruikt: *zij hebben afgestreden*, den strijd geeindigd.

AFSTRIJKEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *strijken: ik streek af, heb afgestreken.* Door strijken afscheiden: *de broek afstrijken — de muts van het hoofd afstrijken, de zalf van de pleister afstrijken; het koren van de maat afstrijken*, ook *de korenmaat afstrijken.* Door strijken reinigen: *strijk uw mes op het brood af.*

AFSTROOMEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stroomen: ik stroomde af, ben* en *heb afgestroomd.*

Onz., met het hulpw. *zijn*, in de scheepvaart gebruikelijk, door den stroom afgedreven worden: *de boot stroomde van ons af.*

Bedr., door stroomen afscheiden: *de Rijn stroomt veel van zijnen oever af.*

AFSTROOPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *stroopen: ik stroopte af, heb afgestroopt.*

Door ftroopen afzonderen: *eenen aal het vel — eenen haas de huid afftroopen*, zonder dezelve aan den buik te openen; welke afgeftroopte huid, oudtijds, *balg* genoemd werd. Ook enkellijk, *eenen haas*, *aal* enz. *afftroopen*. Figuurlijk, *het land afftroopen*, plunderen.

Van hier ook *afftrooper*, *afftrooping*.

AFSTUITEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het fcheidb. voorz. *af* en *ftuiten*: *ik ftuitte af*, *ben afgeftuit*. Gemeenlijk met *op*: *de bal ftuitte op den paal af*. Overdragtiglijk, voor aankomen: *het ftuit alles maar op mij af — ik zal het op hem laten afftuiten*.

Van hier ook *afftuiting*.

AFSTUIVEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het fcheidb. voorz. *af* en *ftuiven*: *ik ftoof af*, *ben afgeftoven*. Wegftuiven: *het zand ftoof van den berg af*. Overdragtiglijk, zich fchielijk, en als wegftuivende verwijderen: *hij ftoof van de kamer af — ik gooide hem*, *dat hij van de kamer afftoof*.

Van hier ook *afftuiving*.

AFSTUREN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *fturen*: *ik ftuurde af*, *heb afgeftuurd*. In de fcheepvaart gebruiklijk, voor afhouden, door fturen verwijderen: *het fchip van den kant — van den wal affturen*. Afzenden, afvaardigen: *ik ftuurde hem van huis af — ik zal hem*, *morgen*, *op die zaak eens affturen*.

AFSULLEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het fcheidb. voorz. *af* en *fullen*: *ik fulde af*, *heb afgefuld*. Afglijden, afglippen: *de fneeuw veroorzaakte*, *dat ik van de ftoep affulde*.

AFTALEN, (bij Kil.) veroud. w., voor, in kragt van zeggen, in welfprekendheid, overtreffen.

AFTAFELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tafelen*: *ik tafelde af*, *heb afgetafeld*. Het aan de tafel zitten en eten eindigen, ophouden te fpijzen: *zouden zij nog niet afgetafeld hebben?*

AFTAKELEN, zie *onttakelen*.

AFTAPPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tappen*: *ik tapte af*, *heb afgetapt*. Eigenlijk, eene vloeiftof, door middel van eenen tap, of eene kraan, laten afloopen: *wijn*, *bier* enz. *aftappen*; ook *een vat aftappen*. Door tappen affcheiden: *wijn van een vat aftappen*. In eene ruimere beteekenis, door eene pijp, of eenen koker, laten afloopen: *het water eener graft*, en *eene graft*

af-

aftappen. Iemand het water aftappen. Zich bloed laten aftappen, zich doen aderlaten.

Van hier ook *aftapper*, *aftapping*.

AFTARNEN, (bij KIL. *afterren*) bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tarnen*; *ik tarnde af*, *heb afgetarnd*. Door tarnen afzonderen: *het pand van een kleed aftarnen*.

AFTEEKENAAR, z. n, m., *des afteekenaars*, of *van den afteekenaar*; meerv. *afteekenaars*. Van *afteekenen*. Iemand, die iets afteekent.

AFTEEKENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *teekenen*: *ik teekende af*, *heb afgeteekend*. De gedaante eener zaak, door teekenen, aanduiden: *een leger afteekenen*, afsteken. *Eene plaats tot een huis*, *eenen tuin* enz. *afteekenen*. Afbeelden: *eene bloem*, *eenen perfoon*, *met houtskool*, *afteekenen*. — *Hij is naar het leven afgeteekend*.

AFTEEKENING, z. n., v., *der*, of *van de afteekening*; meerv. *afteekeningen*. De door afteekenen ontftane beeldtenis eener zaak: *eene afteekening van iets maken*, *geven*, *vervaardigen*, enz. Zie *ing*.

AFTELLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tellen*: *ik telde af*, *heb afgeteld*. Door tellen affcheiden: *ik heb van deze honderd guldens vijftig afgeteld*. Naar een gegeven getal naauwkeuriglijk bepalen: *geld aftellen*. *Dit geld is afgeteld*. Ook fomwijlen onz., voor ten einde tellen, ophouden met tellen: *wij hebben afgeteld*.

Van hier ook *aftelling*.

AFTILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tillen*: *ik tilde af*, *heb afgetild*. Iets, welk eene aanmerklijke zwaarte heeft, met moeite afheffen, afligten: *zij tilden de kap van de kas af*. *Iemand van zijnen ftoel* — *een aanbeeld van den grond aftillen*.

AFTOBBEN, bedr. w., gelijkvl. Van het fcheidb. voorz. *af* en *tobben*: *ik tobde af*, *heb afgetobd*. In den gemeenen fpreektrant, *zich aftobben*, door veel flaven en zwoegen afmatten. Ook enkellijk voor afmatten: *hij tobde haar met zijne telkends herhaalde aanzoeken af*.

AFTOGT, z. n., m., *des aftogts*, of *van den aftogt*; het meerv. is niet in gebruik. Van *af* en *togt*, van *tiegen*, *togen*, trekken. Het aftrekken van een leger: *de aftogt des vijands*. *Den aftogt blazen*, *flaan* — *toen liet de*

Veld-

Veldheer den aftogt blazen. VOND. *De bezetting bedong eenen vrijen aftogt.*

AFTORNEN, zie *aftarnen.*

AFTOUWEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *touwen*, (bij KIL. *drukken*, *persen*, *bereiden*, *zacht maken*): *ik touwde af*, *heb afgetouwd.* Ten einde touwen (in de looijerijen gebruiklijk): *de vellen zijn afgetouwd.* — Afslaan, met een touw afrossen: *hij liet hem duchtig aftouwen.*

AFTRAPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *trappen: ik trapte af*, *heb afgetrapt.*

Bedr., naar beneden trappen, schoppen: *hij trapte hem van den zolder* — *van de kamer af.* — Door trappen en schoppen, verwijderen: *wanneer de hond andermaal naar mij toekomt*, *zal ik hem van mij aftrappen.*

Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Met *zijn*; aftreden, afstappen: *van de stoep aftrappen.* Met *hebben*: *van zich aftrappen*, zich met trappen verweren: *hij heeft woedend van zich afgetrapt.*

AFTRED, z. n., m., *des aftreds*, of *van den aftred*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aftreden.* Eene plaats, waar men van de hoogte naar de laagte treedt: *val niet*, *hier is een aftred.* KILIAAN en PLANTYN hebben *aftredinghe.*

AFTREDEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *treden: ik trad af*, *heb* en *ben afgetreden.*

Bedr., door treden afscheiden: *ik heb een stuk van eenen nagel afgetreden.* Door treden bemerken, afmeten: *een pad in den tuin aftreden.* H. DE GROOT gebruikt dit woord, in den zin van verlaten: *leer ons aldus de schepsels aftetreden.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; afstijgen: *van den wagen aftreden* — *bij iemand aftreden*, afstijgen en inkomen. Zich verwijderen: *hij trad van het tooneel af.* Overdragtiglijk: *van het pad der deugd aftreden.* Eenen dienst, of een ambt, nederleggen: *hij is als schepen afgetreden.*

☞ Van hier ook *aftreding.*

AFTREK, z. n., m., *des aftreks*, of *van den aftrek*; het meerv. is niet in gebruik. Van *aftrekken.* Vertier: *die goederen hebben geenen aftrek* — *door den dagelijkschen aftrek.* HOOFT. Hetgene, dat van iets afgetrokken wordt:

na

na aftrek van de schulden, zal er niet veel overschieten.

Bij KILIAAN komt *aftrek* ook voor, in den zin van *afkeer*. Ook bij HOUWAERT: *en eenen aftreck te maken, met eenen loosen vont, tusschen den Conick en sijn Vassalen* enz.

AFTREKKEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *trekken: ik heb* en *ben afgetrokken.*

Bedr., door trekken van iets afzonderen: *zij trok den ring van haren vinger — een dier het vel aftrekken.* Afrukken: *hij trok mij den hoed van het hoofd af. Een geladen geweer aftrekken*, den schoot uit den loop trekken. Overdragtiglijk: *iemand de mom aftrekken*, hem, onaangezien zijne vermomming, in zijne ware gedaante, vertoonen. *De hand van iemand aftrekken*, hem de dusver verleende hulp en ondersteuning onttrekken. Wegnemen, afnemen, inzonderheid ten aanzien van het getal, gewigt en de maat der dingen: *zekere som van eene rekening aftrekken — ook iemand iets aftrekken*, van zijnen loon, zijne bezolding, van den gevorderden prijs afhouden, afkorten. — *Iemand van zijn voornemen, van den weg der deugd* enz. *aftrekken*, door aangevoerde beweegredenen daarvan afbrengen. Zoo ook *zijn hart van iets aftrekken — zij heeft haar hart geheel van hem afgetrokken. Zich van de wereld aftrekken*, alle verbindtenis met hare dwaasheden en ijdelheden opheffen. *Wijn*, of *bier*, *aftrekken*, aftappen, in een ander vat, of in fleschen, laten loopen. — Afdrukken, in de boek- of plaatdrukkerijen gebruiklijk, doch alleenlijk ten aanzien van de proeven, of proefbladen: *een blad aftrekken. — Zich aftrekken*, door veel trekken afmatten, kragtloos maken: *de paarden hebben zich afgetrokken.* — In de redeneerkunde is het verled. deelw. *afgetrokken* gebruiklijk, voor, in gedachten afgezonderd, waarbij men zich alleenlijk de gemeenschaplijke kenteekens van verscheidene dingen, met uitsluiting van de bijzonderen, voorstelt: *een afgetrokken denkbeeld.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; zich verwijderen, wegtrekken: *de vijand is van de stad afgetrokken*, heeft de belegering der stad opgebroken. *De wacht is afgetrokken*, in tegenoverstelling van optrekken. In den gemeenzamen spreektrant: *morgen ochtend zal ik aftrekken*, vertrekken.

Van hier ook *aftrekking*.

AFTROEVEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *af* en *troeven: ik troefde af, heb afgetroefd.* Een in het kaartſpel gebruiklijk woord: *iemand aftroeven*, hem eenen ſlag, of ſteek, door troef te leggen, afnemen. Overdragtiglijk, met harde tegenredenen, bejegenen, afzetten: *hij is wakker afgetroefd geworden.*

AFTROGGELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *troggelen: ik troggelde af, heb afgetroggeld.* Door bedrog, of vleijerij, trachten te verkrijgen: *zij heeft mij al mijn geld afgetroggeld.*

AFTROMMELEN, (ook *aftremmen*) bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *trommelen: ik trommelde af, heb afgetrommeld.* Op het roeren van de trom, of bij trommelſlag, afkondigen: *de Krijgsoverſte liet het bevel aftrommelen. Aftrommelen* is eigenlijk het voorddur. w. van *aftrommen.*

AFTROMMEN, zie *aftrommelen.*

AFTROMPEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *trompen: ik trompte af, heb afgetrompt.* Onder het blazen op de tromp, (verbasterd in *trompet*) of met trompetgeblaas, afkondigen. Thands bezigt men, gemeenlijk, het basterdw. *aftrompetten.*

AFTROMPETTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *trompetten: ik trompette (trompettede) af, heb afgetrompet.* Hetzelfde als *aftrompen*, welk echt nederduitsch, en waarvan, met eenen basterduitgang, *aftrompetten* gemaakt is.

AFTROONEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *troonen: ik troonde af, heb afgetroond.* Vleijende verzoeken, trachten te verkrijgen: *hij komt mij daaglijks, dan het eene, dan het andere, aftroonen.*

AFTUIMELEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het ſcheidb. voorz. *af* en *tuimelen: ik tuimelde af, ben afgetuimeld.* Tuimelende naar beneden vallen: *hij tuimelde van de trappen af.*

AFTUINEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *tuinen: ik tuinde af, heb afgetuind.* Afheinen: *eenen akker aftuinen.*

Van hier ook *aftuining.*

AFVAARDIGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *vaardigen: ik vaardigde af, heb afgevaardigd.* Vaardig maken en afzenden, zoo wel van perſonen, als zaken: *eenen brief, eenen bode, een ſchip afvaardigen.* Figuurlijk: *iemand koel afvaardigen*, hem een koel andwoord geven en daarmede laten gaan. Doch, in dezen zin, is *afzetten* gebruiklijker. Van

Van hier ook *afvaardiger*, *afvaardiging*.

AFVAGEN, zie *afvegen*.

AFVAL, z. n., m., *des afvals*, of *van den afval*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afvallen*.

In eenen natuurlijken zin. Het vallen van de hoogte naar de laagte: *de afval der bladeren van de boomen*. Datgene, wat van iets afvalt, bijzonderlijk in eenen overdragtigen zin. Zoo noemt men, bij verscheidene werklieden, hetgene, dat van hun werk afvalt, *den afval*; b. v. bij de Timmerlieden, krullen, spaanders enz.; — bij de Vleeschhouwers, verscheidene deelen der geslagte dieren, als kop, pooten, pens enz. Vruchten, door den wind van de boomen afgewaaid, worden ook *afval* genoemd. Zoo ook *de afval van granen* enz.

In eenen zedenlijken zin. Het verlaten van iemand, aan wiens belang men zich verpand had, het verzaken van eenen godsdienst: *de afval van het geloof*. — *Galba gehoord hebbende de tijding van den afval der keurbenden*. Hooft. *De afval tot den vijand*. Kiliaan. *Iemand tot afval verleiden*, *vervoeren*.

AFVALLEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vallen*: *ik viel af*, *heb* en *ben afgevallen*.

Bedr., door vallen, of onder het vallen, afscheiden: *hij viel een stuk van den muur af* — *hij heeft zijnen neus bijna afgevallen*. Meestal, echter, komt het voor als

Onz., met het hulpw. *zijn*. In eenen natuurlijken zin. Naar beneden vallen: *zij vielen van het dak af* — *de bladeren*, *de vruchten* enz. *zijn afgevallen*. *Het gras verdort*, *de bloem valt af*. Bijbelvert. Zoo ook *de kalk valt af*, van den muur. *Mijn hoed is afgevallen*. In eenen zedenlijken zin. Iemand, of eene erkende waarheid, opzetlijk verlaten: *van iemand*, of *iemand afvallen* — *zij vielen hunnen Koning af* — *van het geloof*, *van den godsdienst*, *afvallen*. *Van de deugd afvallen*. *Van het verbond afvallen*, verbreken. Kiliaan. Eene vermindering, uitzondering lijden, onderscheiden zijn: *die man is mij zeer afgevallen* — *deze wijn valt bij den anderen te veel af*. In kragten en gezondheid afnemen: *hij valt dagelijks af*, *is reeds merklijk afgevallen*.

AFVALLIG, bijv. naamw., *afvalliger*, *afvalligst*. Van *afval*, in de overdragtige beteekenis. Eigenlijk, volgends den aard der bijvoeglijke naamwoorden, in *ig* uitgaande, tot

tot afval geneigd: *maar dit volk heeft een afvallig en wederspannig hart — zij zijn de afvalligsten der afvalligen.* Bijbelvert. Voor *afvallige*, in den zin van iemand, die werklijk afgevallen is, gebruikt men, derhalve, liever *afgevallene.* — *Afvallig worden, maken.* Zie *ig.*

Van hier ook *afvalligheid.*

AFVANGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vangen: ik ving af, heb afgevangen.* Door vangen den regtmatigen bezitter onttrekken: *iemand de duiven afvangen.* Figuurlijk, en als een gemeen spreekwoord, zegt men ook: *iemand eene vlieg afvangen*, hem eene kans afkijken, hem verschalken enz.: *hij zal mij geene vlieg afvangen.*

AFVAREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *varen: ik voer af, heb* en *ben afgevaren.*

Bedr., door varen, of in het varen, afscheiden: *een stuk van de brug afvaren — iemand eenen arm*, of *een been afvaren.* Varende verwijderen: *ik voer hem van het groote hoofd af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; van land varen: *de schuit, de schipper, zal terstond afvaren — wij zijn reeds vroeg afgevaren.*

AFVECHTEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vechten: ik vocht af, heb afgevochten.* Vechtende afkeeren, wegvechten: *wij vochten den vijand dapper af. Zich afvechten*, door vechten afmatten. Ook overdragtiglijk: *gewis het heeft wat in, de wanhoop aftevechten.* Vond.

AFVEGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vegen: ik veegde af, heb afgeveegd.* Door vegen afzonderen: *veeg het stof van uwe boeken af.* Door vegen schoonmaken, reinigen: *veeg uwe boeken af.* Overdragtiglijk, en in den gemeenen spreektrant, voor verdrijven, wegjagen: *ik veegde hem van de kamer af.*

Van hier ook *afveger, afveging.*

AFVERGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vergen: ik vergde af, heb afgevergd.* Afeischen, afvorderen: *iemand iets afvergen.*

AFVERVEN, zie *afverwen.*

AFVERWEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *verwen: ik verwde af, heb afgeverwd.*

Bedr.

Bedr., ten einde verwen: *ik zal deze deur eerst afverwen.*

Onz., met het hulpw. *hebben*; de verw loslaten, afgeven: *het blaauwe laken verwt dikwijls af.* Ophouden te verwen: *wij hebben afgeverwd.*

AFVIJLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vijlen*: *ik vijlde af, heb afgevijld.* Door vijlen afzonderen: *den kop van eenen spijker afvijlen.* Door vijlen korter, of kleiner, maken: *eenen spijker afvijlen.*

Van hier ook *afvijlsel.*

AFVILLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *villen*: *ik vilde af, heb afgevild.* Door villen afzonderen: *een kalf de huid afvillen.*

AFVISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *visschen*: *ik vischte af, heb afgevischt.* Uitvisschen: *eene sloot afvisschen*, al de visschen uit dezelve vangen. Ook, somwijlen, als onzijdig, voor ten einde visschen, het visschen ten einde brengen: *zoodra wij afgevischt hadden, gingen wij naar huis.*

AFVLIEGEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *vliegen*: *ik vloog af, ben afgevlogen.* Zich vliegende verwijderen, wegvliegen: *de kraaijen vlogen van de kerk af.* Figuurlijk ook van andere snelle bewegingen: *de pijl is van de pees afgevlogen. Hij viel, dat hem de hoed afvloog.* Schielijk afloopen: *hij vloog de trappen af.* — *Van iemands wenken afvliegen*, zich, op iemands wenken, haasten, om deszelfs bevelen uittevoeren.

AFVLIETEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *vlieten*: *ik vloot af, ben afgevloten.* Naar beneden vlieten: *het bloed der helden vloot van den berg af. Ik zag de tranen van hare bleeke wangen afvlieten.* — *De beke, die van den berg afvliet.* Bybelvert.

AFVLIJMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vlijmen*: *ik vlijmde af, heb afgevlijmd.* Met eene vlijm afsnijden: *ik liet het gezwel maar afvlijmen.*

AFVLOEIJEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *vloeijen*: *ik vloeide af, ben afgevloeid.* Hetzelfde als *afvlieten.*

AFVOEDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *voederen*: *ik voederde af, heb afgevoederd.* Voor *voederen* gebruikt men thands, meestal, *voeren*, zoo wel in den zin van voeder geven: *de beesten voeren*, als in dien

dien van eene voering, of voedering, in een kleed naaijen. Zie *afvoeren*.

AFVOEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *voeren*: *ik voerde af*, *heb afgevoerd*. Van eene plaats wegvoeren: *de wijn wordt, in schepen, den rijn afgevoerd. Koopwaren, op wagens, afvoeren.* Afleiden, aflokken, door overreding, voorbeeld enz.: *iemand van zijn voornemen, van de deugd, van den regten weg, afvoeren.*

Afvoeren is ook eene zamentrekking van *afvoederen*, in den zin van voer, of voeder, geven, en eene voering, of voedering, in een kleed zetten. *Afvoeren* is dan ten einde voeren, geheel voeren: *de koeljes zijn afgevoerd*, (afgevoederd) hebben het noodige, of gewone voeder gekregen. *Ik zal den rok eerst afvoeren*, (afvoederen) de geheele voering in denzelven naaijen.

AFVORDEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vorderen*: *ik vorderde af*, *heb afgevorderd*. Afeischen: *iemand iets afvorderen*, het van hem vorderen. *En vordert telkens nieuwe straf het martelziek Gerechtshof af.* D. SMITS. *Eenen gevangenen den degen afvorderen, iemand eenen eed afvorderen.*

Van hier ook *afvorderer*, of *afvorderaar*. *afvordering*.

AFVORMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vormen*: *ik vormde af*, *heb afgevormd*. Iets in een week ligchaam drukken, om hierin, door afdrukken, of afgieten, dezelfde gedaante overtebrengen: *eene klok afvormen.* Somwijlen ook als onzijdig, voor ten einde vormen: *wij zullen eerst afvormen.*

AFVRAGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vragen*: *ik vroeg af*, *heb afgevraagd* (oudt. *afgevragen*. INLEID. bl. 137.). Door vragen trachten te vernemen, of te bekomen: *iemand iets afvragen. Zoo vraagt men den boeren de konst af*, zoo pleegt men eenvoudige menschen uittehooren, is eene, in de gemeenzame verkeering, gebruikelijke spreekwijs. Zoo zegt men ook, in eenen zeer gemeenzamen en eenigzins lagen spreektrant: *iemand het hemd van het lijf afvragen*, ten naauwkeurigste uitvragen.

AFVRIEZEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Van het scheidb. voorz. *af* en *vriezen*: *vroor af*, *is en heeft afgevroren* (van het oude *vrieren*) ook *afgevrozen*. Met *zijn*; door vorst afgezonderd worden: *de vingers waren mij bijna afgevroren.* Met *hebben*; ten einde vriezen, ophouden te vriezen: *het heeft afgevroren.*

AF-

AFVRIJVEN, hetzelfde als *afwrijven*.

AFVUREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *vuren: ik vuurde af, heb afgevuurd*.

Bedr., voor afsteken: *een geschut afvuren — onder het afvuren der kanonnen*.

Onz., voor ten einde vuren, ophouden te vuren, met het hulpw. *hebben: toen wij afgevuurd hadden, deed de Veldoverste eene aanspraak*.

Van hier ook *afvuring*.

AFWAAIJEN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *waaijen: ik woei af, heb* en *ben afgewaaid*.

Bedr., door waaijen afscheiden: *de wind heeft al de appelen van de boomen afgewaaid*.

Onz., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben*. Met *zijn*; door den wind afgezonderd worden: *mijn hoed woei — is van mijn hoofd afgewaaid*. Met *hebben*; van zekere hoogte waaijen: *de vlag heeft, drie dagen, van het stadhuis afgewaaid*.

AFWACHTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wachten: ik wachtte af, heb afgewacht*. Wachten, totdat iemand kome, totdat iets geschiede — verwachten: *wij zullen hem hier afwachten — zij durfden den vijand niet afwachten — het einde, of den uitslag eener zaak afwachten. Wij zullen het afwachten*.

Van hier ook *afwachting*.

AFWALLEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wallen: ik walde af, heb afgewald*. Omwallen, met wallen besluiten: *de stad is behoorlijk afgewald*.

AFWANDELEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wandelen: ik wandelde af, heb* en *ben afgewandeld*.

Bedr., door wandelen afzonderen: *wij hebben de schoenen van onze voeten afgewandeld*. Door wandelen afmatten: *zich afwandelen*.

Onz., met het hulpwoord *zijn*; wandelende zich van eene plaats verwijderen: *wij zijn reeds vroeg van de stad afgewandeld*.

AFWASSCHEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wasschen: ik wiesch af, heb afgewasschen*. Door wasschen afscheiden: *het vuil van zijne handen — het zand van de groente afwasschen*. Door wasschen, of met water, reinigen: *het gezigt — de tafelborden afwasschen*. Figuurlijk, geen deel in iets nemen: *ik heb mijne han-*

handen van die zaak afgewasschen. Uitwisschen, uitdelgen: *al het water van de zee kan die schande niet afwasschen.*

Van hier ook *afwasscher*, *afwassching.*

AFWATER, veroud. z. n., o. Van *af* en *water.* Thands noemt men het *opperwater: dit jaer wasser een groot afwater, daerdeur 't koorn — den rijn langs te niet ging.* VELIUS.

AFWATEREN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wateren: ik waterde af, heb afgewaterd.*

Bedr., met golven persen, of drukken, in de perserijen gebruiklijk, ten einde wateren: *wij hebben de gordijnen afgewaterd.*

Onz., met het hulpw. *hebben;* zich van het overvloedige water ontlasten, eene afwatering, d. i. eenen afloop van het water hebben: *mijn tuin watert, aan deze zijde, af.* Van hier ook *afwatering.*

AFWEEKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weeken: ik weekte af, heb* en *ben afgeweekt.*

Bedr., door weeken afzonderen: *eene pleister afweeken.*

Onz., met het hulpw. *zijn;* week worden en afvallen: *de pleister is afgeweekt.* Van hier ook *afweeking.*

AFWEENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weenen: ik weende af, heb afgeweend.* Door tranen boeten, uitdelgen: *o! dat ik, aan uwe voeten, dit alles konde afweenen!* Ook als wederkeer., door weenen zich afmatten: *zij heeft zich afgeweend.*

AFWEG, z. n., m., *des afwegs*, of *van den afweg;* meerv. *afwegen.* Van het voorvoegsel *af*, dat hier een gebrek aanduidt, en *weg.* Eigenlijk een weg, die van den gewonen en regten weg afleidt, ook een zijdweg, omweg, sluipweg: *deze straat heeft vele afwegen. Door afwegen ontkomen. Eenen afweg nemen. Wij waren ongelukkiglijk op eenen afweg geraakt.* Figuurlijk, voor eene afwijking van het pad der deugd en regtschapenheid: *hij geraakte reeds vroeg op afwegen.*

Van *afweg*, bij OTFRID. *auuigg*, heeft men, oulings, ook een bijv. naamw. gemaakt, welk *boos*, *bedorven* beteekende. Bij NOTKER. vindt men *auuekkiu slahta*, voor *een boos, bedorven geslacht;* en KILIAAN heeft *afweghigh*, voor hetgene dat van den weg afgelegen is, of van den weg afleidt. Doch dit is verouderd.

AF-

AFWEGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wegen*: *ik woog af*, *heb a gewogen*. Door wegen afzonderen: *ik liet de helft van de suiker afwegen*. Door wegen de zwaarte van iets bepalen: *ik heb al de pakken afgewogen*. Ten einde wegen: *wij zullen de pakken eerst afwegen*. Figuurlijk, voor, de overeenkomst van verschillende zaken berekenen: *ik ging aan het werk, nadat ik, alvorens, mijne kragten naar den arbeid had afgewegen*. Ook, somwijlen, als onzijdig, doch in de eigenlijke beteekenis: *voor den ondergang der zon moeten wij afgewogen hebben*.

AFWEIDEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weiden*: *ik weidde af*, *heb* en *ben afgeweid*.

Bedr., het gras afeten: *de paarden hebben dit land reeds afgeweid*. J. B. HOUWAERT bezigt dit woord, in den zin van verwoesten: *gij, die u draeght als Princen triumphant, en 't vruchtbaer landt van Germanien afweyt*; en VONDEL kent het aan het vuur toe:

Een alverteerend vier rijst door de longe heen
En weitme inwendig af door alle mijne leen.

Onz., met het hulpw. *zijn*; afwijken: *hij weidde te verre van zijn onderwerp af*.

Van hier ook *afweiding*.

AFWENDEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wenden*: *ik wendde af*, *heb afgewend*. Afkeeren: *het gezigt van iemand afwenden* — *met afgewendde oogen tot iemand spreken* — *een schip afwenden* — *eenen slag*, of *steek*, *afwenden*, ook *van zich afwenden*; en overdragtiglijk: *de Hemel heeft den slag afgewend, die mijn leven zou geeindigd hebben*. Figuurlijk, de nadering van zeker kwaad verhinderen: *het gevaar afwenden* — *een ongeluk van iemand afwenden*. In opzigt tot het hart en deszelfs neiging, van iets verwijderen: *blijft uw hart, even als uwe oogen, van mij afgewend?* Ook als wederkeerig: *zich van iemand afwenden*, zoo wel alle verbindtenis met hem opheffen, als ook afkeerig van hem worden. *Zich van het kwade afwenden*.

Van hier ook *afwender*, *afwending*, en het verouderde bijv. naamw. *afwendig*, voor afkeerig: *afwendig maken*, bij KILIAAN.

AFWENNEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wennen*: *ik wende af*, *heb afgewend*. Door gewoonte, of gedurige oefening, afleeren: *iemand het drinken*,

ken, *zich het vloeken afwennen*. De spreekwijs *iemand*, of *zich*, *van iets afwennen*, welke men ook, somwijlen, aantreft, is, voor het minste, niet in algemeen gebruik. Men zegt nogthands, *een kind van de borst afwennen*. In de, anders ook gebruiklijke, spreekwijs, *iets afwennen*, b. v. *ik wen het spelen geheel af*, heeft, zekerlijk, eene uitlating van het wederkeerige voornaamwoord plaats.

Van hier ook *afwenner*, *afwenning*.

AFWENTELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wentelen*; eigenlijk *wandtelen*, oul. *wer delen*, voorddur. werkw. van *wenden*: *ik wentelde af*, *heb afgewenteld*. Naar beneden wentelen: *hij wentelde den boom van den dijk af*. Door wentelen verwijderen: *wentel dat blok van de deur af*.

Van hier ook *afwenteling*.

AFWEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weren*: *ik weerde af*, *heb afgeweerd*. Afkeeren, de aannadering eener zaak verhinderen, met nadruk afwenden: *het vee van het zaailand afweren*. *Zij weerden den vijand manlijk af*. *De vliegen van zich afweren*. *Een pels weert de koude af*. Van hier ook *afwering*.

AFWERKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *werken*: *ik werkte af*, *heb afgewerkt*.

Bedr., door werken afzonderen: *hij heeft het vel van zijne handen afgewerkt*. Ten einde werken; *ik heb mijne taak afgewerkt*. Door veel werken afmatten: *zich afwerken*.

Onz., met het hulpw. *hebben*; ophouden te werken; *zoodra wij afgewerkt hebben, zullen wij eten*.

AFWERPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *werpen*: *ik worp af*, *heb afgeworpen*. Hetzelfde als *afsmijten*; doch *afwerpen* is eene wellevender uitdrukking. Met eenen worp afzonderen: *appelen afwerpen* — *een beeld den arm afwerpen*, door middel van een ander, daarnaar geworpen, ding. — Naar beneden werpen: *het paard heeft den ruiter afgeworpen*. Figuurlijk; *het juk afwerpen*, zich, met geweld, aan de slavernij onttrekken. Van hier ook *afwerper*, *afwerping*.

WINSCHOOTEN geeft *afwerpen* op, in den zin van opbrengen, voordeel aanbrengen: *dat kan zoo veel niet afwerpen*, opbrengen. En zoo komt het ook in het hoogd. voor: *dieses Gut wirft jährlich viel ab*, d. i., dit goed brengt jaarlijks veel op.

HOUWAERT bezigt dit werkw., in de beteekenis van onderscheppen, *afgeworpene brieven*. Ook is *afwerpen*, bij

bij de zeelieden, als onzijd. in gebruik, in den zin van afgieren, schielijk afzeilen.

AFWEVEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *weven*: *ik weefde af, heb afgeweven*. Een weefsel afweven, ten einde weven: *het linnen is afgeweven*.

AFWEZEN, (*afzijn*) onz. w., onregelm., vormt zijnen volmaaktverledenen tijd met zich zelf (Inl. bl. 158.) Van het scheidb. voorz. *af* en *wezen*: *ik was af, ben afgeweest*. Afgezonderd, afgebroken, afgeslagen, afgevallen zijn: *de kop was van het houten paard al schielijk af*. Afgelegen, verwijderd zijn: *Rotterdam is drie uren van Gouda af*. Buiten verbindtenis met iemand, of iets, zijn: *ik ben geheel van dat gezelschap af — hij is van zijne vrouw af*. Bevrijd, ontslagen, ontlast zijn: *hij is gelukkig van de hem opgelegde boete af — ach, dat ik reeds van hem afware! — morgen zal ik geheel van de zaak afzijn*. *Afwezen*, voor *niet tegenwoordig zijn*, is verouderd, uitgezonderd het deelw. *afwezend*, dat, in dezen zin, bij de Bijbelvertalers, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *met den lichame afwesende — daerom schrijve ick afwesende dese dingen*.

AFWEZEN, de onbepaalde wijs van het werkw. afwezen, in den verouderden zin van niet tegenwoordig zijn, zelfst. gebruikt, onz.; *des afwezens*, of *van het afwezen*; zonder meerv. Het tegengestelde van aanwezen, tegenwoordigheid: *het is, in mijn afwezen, geschied*.

AFWEZEND, deelw. van het werkw. *afwezen*, in de verouderde beteekenis van niet tegenwoordig zijn, ook als een bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Niet tegenwoordig zijnde: *hij was afwezend*. *Een afwezende*, iemand, die niet tegenwoordig is. Figuurlijk zegt men van iemand, die met zijne gedachten verrukt, of verstrooid is: *hij is afwezend*; anders ook: hij is met zijne gedachten ver van huis. Voor *afwezend* is ook *afwezig* in gebruik, dat bij Kiliaan (*afwesigh*) reeds voorkomt.

AFWEZENDHEID, z. n., v., *der*, of *van de afwezendheid*; het meerv. is niet in gebruik. Van *afwezend* en *heid*. Hetzelfde als *afwezen*. Plantyn heeft ook *afwesinge*.

AFWIJKEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn*. Van het scheidb. voorz. *af* en *wijken*: *ik week af, ben afgeweken*. Afdeinzen, zich langzamerhand verwijderen: *van den regten weg afwijken*. *De vijand week eindelijk*

af. Van elkander wijken: *de muur wijkt hier merklijk af.* Figuurlijk, onderscheiden zijn: *de menschen wijken, voornaamlijk, naar gelang hunner opvoeding, van elkander af.* Zich van iets verwijderen, in eenen zedenlijken zin, verlaten: *van de zeden der Voorvaderen — van de gebruiken der Ouden — van zijnen leermeester afwijken. Van den weg der deugd — van de waarheid — van zijnen godsdienst — van zijne grondstellingen afwijken. Wijk van het kwade af.* Van hier ook *afwijker, afwijking.*

AFWIJZEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wijzen*: *ik wees af, heb afgewezen.* Eigenlijk, met de hand een teeken geven, om zich te verwijderen: *iemand afwijzen.* Overdragtiglijk, iemands bede, verlangen, of aanbieding, niet willen aannemen, hem geen gehoor geven: *eenen bedelaar afwijzen. Ik wees zijn verzoek terstond af.* Afslaan, terugdrijven: *de vijanden werden met bebloedde koppen afgewezen.* Van hier ook *afwijzing.*

AFWINDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *winden*: *ik wond af, heb afgewonden.* Door winden afdoen, in tegenoverstelling van opwinden: *garen, zijde, van eenen klos afwinden; ook een kluwen afwinden.* Ten einde winden: *wij zullen al de wol eerst afwinden.* Somwijlen, wordt dit woord als onzijdig gebezigd: *zij hebben afgewonden.* Van hier ook *afwinder, afwinding.*

AFWINNEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *winnen*: *ik won af, heb afgewonnen.* Door eene verrigting, met geluk verbonden, van iemand verkrijgen, bijzonderlijk in het spel: *iemand zijn geld afwinnen.* Op eene andere wijs, waaraan het geluk insgelijks deel heeft, van iemand bekomen: *den vijand eenen veldslag afwinnen.* Iemand in iets voorkomen, overtreffen: *hij wint het mij af in het schrijven, ik hem in het lezen.*

AFWIPPEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wippen*: *ik wipte af, heb en ben afgewipt.* Bedr., met eene wip afgooijen: *hij wipte mij van de bank af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*, afspringen: *van den stoep afwippen.* Wippende afvallen: *de plank wipte van de stelling af.* Van hier ook *afwipping.*

AFWISSCHEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz.

voorz. *af* en *wisschen*: *ik wischte af*, *heb afgewischt*. Door wisschen wegdoen: *het stof van de tafel*, *het zweet van het gezigt*, *het bloed van de handen afwisschen*. *Iemand de tranen afwisschen*, figuurlijk, deszelfs smert verzachten, hem vertroosten. *Tranen*, *die wij niet afwisschen*, *wanneer wij kunnen*, *zijn zoo veel als tranen*, *die wij afpersen*. *Het schrift* — *eene som van de lei afwisschen*. Door wisschen reinigen: *de tafel*, *de handen*, *het gezigt afwisschen*. Van hier ook *afwisscher*, *afwissching*.

AFWITTEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *witten*: *ik witte* (*wittede*) *af*, *heb afgewit*.

Bedr., geheel wit maken, ten einde witten, met kalk, of witte verw: *eenen muur*, *eene kamer*, *afwitten*.

Onz., met het hulpw. *hebben*; de witte verw afgeven, loslaten: *de kamer wit overal af*.

AFWOEKEREN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *woekeren*; *ik woekerde af*, *heb afgewoekerd*. Door woeker verkrijgen: *iemand iets afwoekeren*.

AFWRIJVEN, (*afwrijven*) bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wrijven*: *ik wreef af*, *heb afgewreven*. Door wrijven schoonmaken: *de tafel afwrijven*. Door wrijven afmatten: *zich afwrijven* — *ik heb mij op die stoelen afgewreven*. Ten einde wrijven: *wanneer wij de tafel afgewreven hebben*. Somwijlen als onzijd.: *wij zullen eerst afwrijven*. Van hier ook *afwrijving*.

AFWRINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *wringen*: *ik wrong af*, *heb afgewrongen*. Door wringen afscheiden: *hij wrong de knoppen van de stoelen af*. Ten einde wringen: *al het natte goed moet eerst afgewrongen worden*. Ook, somwijlen, als onzijd.: *binnen een uur kunt gij afgewrongen hebben*. Figuurlijk, met geweld afpersen: *hij heeft mij het geld afgewrongen* — *iemand een geheim*, *zijne toestemming afwringen*.

AFZADELEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zadelen*: *ik zadelde af*, *heb afgezadeld*. Den zadel afnemen: *een paard afzadelen*.

AFZAGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zagen*: *ik zaagde af*, *heb afgezaagd*. Met de zaag afscheiden: *eenen tak van eenen boom*, *eenen boom*, *een been afzagen*. *Die balk is te kort afgezaagd*. Door

 za-

zagen afmatten: *zich afzagen.* Ten einde zagen: *al het hout is afgezaagd.* Ook, somwijlen, als onz.: *wij hebben afgezaagd.* Van hier ook *afzager*, *afzaging.*

AFZAKKEN, bedr. en onz. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zakken*: *ik zakte af*, *heb* en *ben afgezakt.*

Bedr., ten einde zakken, of alles zakken, wat gezakt, d. i. in zakken gepakt, moet worden: *wij hebben het vlasch afgezakt.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; naar beneden zakken: *hij liet zich van den muur afzakken.* Figuurlijk, aftrekken: *het leger zakte den rijn af.* Afdrijven: *met den stroom afzakken.* Afdeinzen, de vlugt nemen (in eenen zeeslag): *een gedeelte der vloot begon af te zakken.* Zich stil wegmaken, wegsluipen (in den gemeenen spreektrant): *wij zochten hem onder den hoop, maar hij was reeds afgezakt.* Van hier *afzakker*, *afzakking.*

AFZEGGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zeggen*: *ik zeide af*, *heb afgezegd.* Eene gemaakte afspraak herroepen, eene afgesprokene zaak opzeggen: *een besteld werk afzeggen, een bezoek laten afzeggen. Ik had de vergadering reeds belegd, maar liet dezelve weder afzeggen.*

AFZEILEN, onz. en bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zeilen*: *ik zeilde af*, *ben* en *heb afgezeild.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; van eene plaats wegzeilen: *het schip is reeds van Amsteldam afgezeild — de schipper zal aanstonds afzeilen.*

Bedr., door zeilen afzonderen: *hij zeilde mijnen boegspriet af.*

AFZENDEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zenden*: *ik zond af*, *heb afgezonden.* Wegzenden: *eenen Bode, eenen brief, koopwaren afzenden.* Van hier *afzender*, *afzending*, *afgezant.* Zie het laatste.

AFZENGEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zengen*: *ik zengde af*, *heb afgezengd.* Door zengen afscheiden, wegdoen: *zich de haren, eenen vogel de vederen afzengen. De mug vliegt in de kaars, en zengt hare vleugelen af.*

AFZETTEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zetten*: *ik zette (zettede) af*, *heb afgezet.* Van boven afnemen en nederzetten: *den ketel van het vuur afzetten, den hoed afzetten.* Van eene plaats verwijderen: *zet*

de

de tafel wat van den muur af. Snel en voor eenen korten tijd van iets verwijderen: *het geweer afzetten*, nadat men het eerst aangelegd heeft, om te vuren. Affnijden, afzagen, bij de wondhelers gebruiklijk: *eene borst, eenen arm, een been afzetten.* Uitzetten en achterlaten: *eenen koffer bij iemand afzetten — iemand aan zekere plaats afzetten*, bij de voerlieden gebruiklijk. Ten einde zetten, een boekdrukkers woord: *het blad is afgezet.* — Figuurlijk, met geweld berooven: *struikroovers hebben hem, in het bosch, afgezet.* Afwijzen, laten gaan: *iemand koel, onvriendelijk afzetten.* Verkoopen: *ik heb die waren voor eenen redelijken prijs afgezet.* Van de uiterlijke waarde berooven: *dat geld is afgezet*, is niet meer gangbaar. Eene opgedragene waardigheid ontnemen: *eenen ambtenaar afzetten, iemand van zijn ambt afzetten. Eenen Koning, Priester, Krijgsbevelhebber enz. afzetten.* Daar *afzetten*, in deze beteekenis, het denkbeeld der verwijdering van eene verhevene plaats in zich bevat, zoo ligt daarin ook, deels, het denkbeeld van zekere waardigheid, deels, dat van wezenlijk, of ondersteld pligtverzuim; waardoor het zich van *afdanken* aanmerklijk onderscheidt. Doen afsteken, voornaamlijk bij de schilders in gebruik: *de vakken eener kamer groen afzetten*, het lijstwerk groen schilderen, terwijl het overige van eene andere kleur is. Met verschillende kleuren de verschillende deelen eener zaak ophelderen, onderscheiden, en het eene voor het andere doen voorkomen: *eene teekening, eene landkaart afzetten. Schuilt achter het werkstuk, afgezet naar Nassaus schildergeest.* VONDEL.

Indien noch de eigenschap van 't afgezette beelt
Naer 't leven afgemaelt, van 't leven veel verscheelt. ANSLO.

Afdrijven: *jenever zet het water af — afzettende middelen.*

Van hier ook *afzetter*, (bijzonderlijk in de beteekenis van *plunderaar, roover, straatschender*) en *afzetting.*

AFZIEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidw. voorz. *af* en *zien*: *ik zag af, heb afgezien.* Het gezigt afwenden, zoowel in eenen eigenlijken, als figuurlijken zin: *laat ons van dit voorwerp afzien. Ik heb van die zaak geheel afgezien*, die laten varen. Afstand doen: *hij zag van zijn regt af. Zij heeft mij beloofd, dat zij van hem af zal zien*, alle onderhandeling en verbindtenis met hem zal opheffen. Het einde van iets met het gezigt bereiken;

ei-

eigenlijk: *ik kan deze vlakte niet afzien. Een tuin, wiens lengte niet aftezien is.* Overdragtiglijk, het oogmerk, de gevolgen eener zaak, met de oogen des verstands, bereiken: *wij kunnen het einde dier onderneming nog niet afzien.* Bemerken, bespeuren: *ik had eerst afgezien, wat er van de zaak ware.* Door acht geven, toezien, leeren: *zoo ziet men den besten meesteren de kunst af.* VOND. Zich vergenoegen: *ik zal het hiermede maar afzien.*

AFZIGTIG, bijv. naamw., *afzigtiger, afzigtigst.* Leelijk, waarvan men het gezigt afwendt: *dat is een afzigtig mensch.*

En geene zag men ooit het geene zij beminden,
Afzichtiger dan 't was, maer wel veel schoonder vinden.
HOOFT.

AFZIGTIGHEID, z. n., v., *der,* of *van de afzigtigheid;* het meerv. is niet in gebruik. Van *afzigtig.* Leelijkheid: *Gij weet afzichtigheit een glimp, een verf te geven.* VONDEL. *Om de afzichtigheit haarder verwe.* HOOFT.

AFZIJN, hetzelfde als *afwezen.* De onbepaalde wijs van *afzijn,* en wel met *niet,* wordt, echter, nog in eenen zin gebruikt, waarin *afwezen* zelden, of niet, voorkomt, naamlijk, in dien van *nalaten;* b. v.: *ik kan niet afzijn, u mijnen dank te betuigen* enz. Zie verder *afwezen.*

AFZIJPELEN, (ook *afzijpen, afzijperen*), onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *zijn.* Van het scheidb. voorz. *af* en *zijpelen: zijpelde af, is afgezijpeld.* Zachtjes afloopen: *het water zijpelt (zijpt, zijpert) langs den muur af.* Van hier ook *afzijpeling.*

AFZINGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zingen: ik zong af, heb afgezongen.* Ten einde zingen:

Zooras de groote Held zijn lied had afgezongen. N. VERSTEEG.

Uitzingen is, in dezen zin, gebruiklijker.

AFZINNIG, (bij KIL.), veroud. bijvoegl. naamw. Zie *onzinnig.*

AFZITTEN, onz. w., ongelijkvl., met de hulpwoorden *zijn* en *hebben.* Van het scheidb. voorz. *af* en *zitten: ik zat af, ben* en *heb afgezeten.* Met *zijn*; afstijgen (van het paard): *de Veldoverste liet de ruiterij afzitten. De ruiterij is afgezeten.* Met *hebben*; verwijderd zitten: *ik heb ver van u afgezeten.* Ook, somwijlen, als wederkeerig: *zich afzitten,* door lang zitten afmatten. AF-

AFZOEKEN, bedr. w., onregelm. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoeken: ik zocht af, heb afgezocht.* Zoeken en afnemen; *de rupsen van de boomen afzoeken.* Van hier ook *afzoeker, afzoeking.*

AFZOENEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoenen: ik zoende af, heb afgezoend.* Met eenen zoen den twist bijleggen, den vrede herstellen: *zij hebben elkander reeds afgezoend.*

AFZOETEN, voor onaangenaam zijn, niet behagen, is verouderd, schoon nog bij HOOFT voorkomende: *dien het roomsch gevoelen afzoette.*

AFZONDEREN, (angelf. *asyndrian*, zweed. *affsindra*) bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zonderen*, dat buiten zamenstelling niet in gebruik is: *ik zonderde af, heb afgezonderd.* Van andere dingen afscheiden: *de lammeren van de schapen afzonderen. Hij leeft van alle menschen afgezonderd. Zij zonderen zich van alle gezelschappen af. Eene afgezonderde plaats.* Van hier ook *afzondering, in de afzondering (afgezonderd) leven.*

AFZONDERLIJK, bijv. naamw. en bijw., *afzonderlijker, afzonderlijkst.* Hetgene, dat afgezonderd kan worden, en werklijk afgezonderd is. Als bijv. naamw.; eigen, bijzonder: *dit onderwerp vereischt eene afzonderlijke behandeling. Eene afzonderlijke kamer.* Als bijw.; alleen, eenzaam: *afzonderlijk wonen, slapen, eten,* enz. *Met iemand afzonderlijk spreken.*

AFZOOMEN, bedr. w., gelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zoomen: ik zoomde af, heb afgezoomd.* Geheel zoomen, ten einde zoomen: *de lakens zijn afgezoomd.*

AFZUIGEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zuigen: ik zoog af, heb afgezogen.* Door zuigen afzonderen: *dat kind zuigt de Moeder heel wat af.* Door veel zuigen afmatten: *het kind heeft de Minne gansch afgezogen.*

AFZUIPEN, bedr. w., ongelijkvl. Van het scheidb. voorz. *af* en *zuipen*, onmatiglijk drinken: *ik zoop af, heb afgezopen.* Door zuipen wegnemen: *iets van boven afzuipen. Hij heeft mij al mijnen wijn afgezopen.* Door zuipen kragtloos maken: *zich afzuipen.* Dit woord, gelijk ook het eenvoudige *zuipen*, behoort tot den laagsten schrijf- en spreektrant.

AFZWEMMEN, onz. w., ongelijkvl., met het hulpw. *zijn.*

zijn. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *zwemmen: ik zwom af, ben afgezwommen.* Zwemmend zich van eene plaats verwijderen: *van den oever afzwemmen. Hij is van het land afgezwommen.* Ook, ſomwijlen, als wederkeerig: *zich afzwemmen*, door lang zwemmen afmatten.

AFZWEREN, bedr. en onz. w., ongelijkvl. Van het ſcheidb. voorz. *af* en *zweren: ik zwoer af, heb* en *ben afgezworen.*

— Bedr., met eenen eed verwerpen: *het ganſche volk zwoer den dwingeland af.*

Onz., met het hulpw. *zijn*; door eene zweer, of verzwering, afgezonderd worden: *mijn nagel is afgezworen.* Van hier ook *afzwering.*

AGAAT*, (oul. ook *akaat*) z. n., m., *des agaats*, of *van den agaat*; meerv. *agaten. Ik heb in dezen ring eenen agaat laten zetten.* Voor de ſtof, in het gemeen genomen, is het onz.: *het kunſtig geſlepen agaat. Ik heb eene doos van zeer fraai agaat laten maken.* Van hier het bijv. naamw. *agaten*, d. i., *van agaat*, welk niet verbogen wordt: *een mes met een agaten heft — een rotting met eenen agaten knop.*

Dit woord wordt, algemeen, bij ons met eene *g*, *agaat* geſchreven, ſchoon het met eene *ch*, *achaat* behoorde geſpeld te worden, als afkomſtig van het gr. ἀχάτης, dat de naam eener rivier, in Sicilien, was, welke thands den naam van *Drillo* draagt, en aan welke de eerſte agaat is gevonden geworden.

AGT, een getal, tusſchen de zeven en de negen, dat als bijvoeglijk, en als zelfſt. in gebruik is.

Als een bijvoegl. naamw., in alle naamvallen en geſlachten onveranderlijk: *agt mannen, agt ſteden, agt huizen — een vader van agt kinderen. Heden over agt dagen*, of gelijk men in de gemeenzame verkeering, met uitlating van het voorzetſel, zegt, *heden agt dagen.* Zoo pleegt men ook wel het onbepaalde lidwoord *een* voor de telwoorden te plaatſen, welk dan zoo veel als uiterlijk, ten hoogſte, beteekent: *ik zal nog eene agt dagen wachten*; onaangezien het onbepaalde lidwoord *een* zoo min eene meerderheid toelaat, als het telwoord *een.* Somwijlen wordt het telwoord *agt*, even als alle andere telwoorden, buiten betrekking op een zelfſt. naamwoord, gebezigd; in welk geval het als een bijwoord voorkomt: *tweemaal agt is zestien, agtmaal agt is vier en zestig. Agt*

en

en twintig, *agt en veertig*, *de agt en twintigste*; *de agt en veertigste* enz., niet zamengevoegd *agtentwintig* enz., dewijl twee met *en* verbondene woorden geen zamengesteld woord kunnen maken, uitgezonderd, wanneer telwoorden tot zelfstandige naamwoorden gevormd worden; in welk geval de gemeenschaplijke eindlettergreep de zamenstelling schijnt te verontschuldigen: *een agtentwinger*, *een agtenveertiger*, een man van agt en twintig jaren enz.

Als een zelfst. naamw., v., *der agt*, of *van de agt*; meerv. *agten*: *eene romeinsche agt*, *eene arabische agt*. *De agt van ruiten*, *klaveren* enz., in het kaartspel. *Ik heb vier agten*. — Het meerv. *agten* wordt ook gebezigd bij de persoonlijke voornaamwoorden, in het meerv., b. v.: *wij waren met ons agten*, *het is voor u agten*, enz.; zoo ook in de spreekwijs: *zij kwamen na agten*, *voor agten*, d. i. *voor* — *na agt uren* — *ik sneed den koek in agten*, in agt deelen — *stukken van agten*, zekere spaansche munt.

Agt wordt ook, even als andere telwoorden, met bijvoegl. naamwoorden zamengevoegd: *agtdik*, *agtdubbel*, *agthoekig*, *agtvoetig*, *agtzijdig* enz. Ook wordt *half*, doch alleenlijk in de uurtelling, voor de telwoorden, en derhalve ook voor *agt*, gevoegd: *het is reeds half agt*. Zie *half*.

Het onderscheid in de spelling van *acht* en *agt* rust voornaamlijk, en misschien alleenlijk, op het verschil van derzelver beteekenis; en schoon er geene andere rede is, om het telwoord *agt* met eene *g* te schrijven, wordt dit onderscheid thands, echter, vrij algemeen, door de netste schrijvers waargenomen. Inleid. bl. 46, 47.

Agt, gr. ὀκτω, lat. *octo*, goth. *ahtau*, angelf. *eahta*, frank. en alem. *aht*. De oorsprong van dit woord is onbekend.

AGTDERLEI, (*agterlei*) bijw. naamw., onverbuigbaar. Van agt verschillende soorten en eigenschappen: *agtderlei menschen*, *agtderlei boter*, *kaas*, *brood*, *vleesch* enz.

AGTENDEEL, z. n., o., *des agtendeels*, of *van het agtendeel*; meerv. *agtendeelen*. Het agtste gedeelte van zekere maat, ton enz.: *een agtendeel bier*, *een agtendeel boter* enz. Van hier het verklein. woord *agtendeeltje*.

AGTHALF, ook *agthalve*, onverbuigbaar telwoord. Zeven en een half; *agthalve stuiver*, *agthalve gulden*, *agthalve maat*

maat — *agthalf uur*, *agthalf pond*, *agthalf jaar* enz. Zie *half*.

AGTHOEK, z. n., m., *des agthoeks*, of *van den agthoek*; meerv. *agthoeken*. Iets, welk agt hoeken heeft. Van hier het bijv. naamw. *agthoekig*.

AGTJARIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Hetgene dat agt jaren duurt, of geduurd heeft: *een agtjarige oorlog*. *Een agtjarig kind*, dat agt jaren oud is.

AGTMAAL, zie *maal*.

AGTSTE, z. n., o., *van het agtste*; meerv. *agtsten*. Van *agt*. Hetzelfde als agtendeel: *een agtste boter*, enz. Ook *een agtste*, in de toonkunst, eene noot met eenen staart.

AGTSTE, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *agt*: *op den agtsten dag*, *in het agtste jaar*. In sommige oorden van ons Vaderland spreekt en schrijft men *agtde*, waarschijnlijk zamengetrokken van het oude *agtende*: *die achtende Bisschop te Utrecht*. Bij ULPHILAS heet dit woord *ahtaude*, in het angelf. *eahtode*, bij KERO *ahtode*.

AGTENTIG, zie *tagtig*.

AGTTIEN, een onverbuigbaar telwoord, voor agt en tien: *agttien maanden* — *een kind van agttien weken*, dat agttien weken oud is.

AGTTIENDE, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *agttien*: *het agttiende deel* — *op den agttienden*, ook *den agttienden*, (dag) *dezer maand*.

AHORN, *ahornboom*, (bij KIL. ook *aenhorn*, lat. *acer*, *platanus*.) z. n., m., *des ahorns* — *ahornbooms*, of *van den ahorn*, *ahornboom*; meerv. *ahornen* — *ahornboomen*.

ADELUNG acht den naam dezes booms, door middel eener niet ongewone verwisseling van *c* met *h*, van het lat. *acer* afkomstig.

AI, een tweeklank, voor welken de Ouden *ei* gebruikten. In de schriften van HOOFT is dezelve zeer gemeen, die deze spelling, gelijk HUYDECOPER gist, van de Kamer *in liefd' bloeijende* geleerd had, in welker *Tweespraake*, 1584, men onder anderen leest: *in ay is de a kort*, *zo ghy hoort in lay*, *hay*, *kay*, *blay* enz. HUYDECOPER gist verder, dat *ay* voor *ei*, of *ey*, een tongval is, den Amsteldammeren, voorheen, zonderling eigen; dewijl men daar, onder anderen, in eenen ouden steen, nog *schrayershouck* leest. VONDEL schreef, nu en dan, *aijeren*, *berkemaijer*; doch

doch anders *eijeren*, *berkemeijer*, enz. Thands bezigt men, genoegzaam algemeen, *ei*, in plaats van *ai*, en men schrijft *lei*, *hei*, *kei*, *klei*, *ei*, *berkemeijer*, enz. In sommige oorden van ons Vaderland, heeft men tot het verlengen der *a*, ook de *i* gebruikt; en men schreef *rait*, *dait*, *wainig*, *airde* enz.; doch in het begin van het jaar 1400 werd de *i* reeds niet meer, dan voor de *r* gebezigd, als *air*, *airde*, *hair*, waarvan *air* en *hair* bij velen nog in gebruik zijn, hoe weinig gronds daarvoor ook moog wezen.

AI, tusschenwerpsel. Zie *ei*.

AIR, zie *aar*.

AJUIN, (bij Kil. ook *oiuyn*) z. n., m., *des ajuins*, of *van den ajuin*; meerv. *ajuinen*. Ook *uijen*. — *Aardajuin*, *zeeajuin*. Van hier het bijv. naamw. en bijw. *ajuinachtig*.

AKADEMIE, z. n., v., *der*, of *van de akademie*; meerv. *akademien*. Van het gr. ἀκαδημια, waarvoor wij het woord *hoogeschool* hebben. *Lichten der keurpaltsische akademien*. Moonen. Zie *hoogeschool*.

AKELEI, z. n., v., *der*, of *van de akelei*; meerv. *akeleijen*. Eene bloem: *de blaauwe akelei*; deze was het blazoen der rederijkkamer, door Adolf van Bourgondie, in het jaar 1530, te Vlissingen opgerigt, onder de spreuk: *de Geest ondersoecket al*. Diestijds schreef men *de blaue accolye*.

Lat. *aquilegia*, *aquilia*, hoogd. *akeley*, fransch. *ancolie*, ital. *aquileia*.

AKELIG, bijv. naamw. en bijw., *akeliger*, *akeligst*. Naar, verschriklijk: *een akelig gezigt*, *een akelig bosch*. Ook voor treurig, onopgeruimd, onvermaaklijk: *dit was een akelig gezelschap!* Ook als bijw: *hij ziet er akelig uit*. Dit woord werd oudt. *ackelick* geschreven, gelijk Kiliaan heeft, bij wien ook het werkw. *ackelen*, in den zin van schroomen, voorkomt. Misschien moet men den wortel van ons *akelig* in het oude, en door de natuur zelve gevormde tusschenwerpsel *ach* zoeken, waarvan de Grieken hun αχθειν, d. i. *zuchten*, hebben.

AKELIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de akeligheid*; meerv. *akeligheden*. Van *akelig*. Zie *heid*.

AKER, z. n., m., *des akers*, of *van den aker*; meerv. *akers*. Een watervat, of emmer, om water te putten. In deze beteekenis komt dit woord ook bij Kiliaan voor.

O De

De vrucht van den eikenboom, bij Kil. ook *aeckel*, *aecker*, *eeckel*. In dezen zin zeggen wij ook *eikel*, *eikelspek*, *eikelvarken*, waarvoor anders *akerspek*, *akervarken*. Voor *eik*, *eikenboom* heeft Kiliaan ook *eeckel - aeckerboom*, welk laatste ook in den Bijbel van 1477, op verscheidene plaatsen, voorkomt: *en sij groeuen die ghebeente van Saul en sijne sonen onder een akerboom*. Wachter heeft *aeckern*, en teekent hierbij aan, dat dit woord door de Angelsaksen in Nederduitschland gebragt is; want bij hen is *ac*, *aec*, een eikenboom; van daar komt *aecern*, *accern*, *accorn*, de vrucht van den eikenboom, bij ons *aker*, *eikel* genoemd. De Hoogduitschers zeggen *eichel* (waarvan ons *eikel*) van *eiche*, een eikenboom, dat frankisch is. Bij de Gothen beteekent *akran* allerlei vrucht. Van hier ook *aardaker*.

AKKER, z. n., m., *des akkers*, of *van den akker*; meerv. *akkers*. Het verklein. woord is *akkertje*. Een stuk bouwland: *in wat saizoen men den ploeg door den akker moet drijven*. Vondel. *Den akker bezaaijen*, *beplanten*, *bemesten*. Ook, somwijlen, voor het gene dat op den akker wast: *mijn gansche akker is door den hagel verwoest*. In het hoogd., is het woord *Gottesacker*, voor begraafplaats, kerkhof, in algemeen gebruik; (Adelung keurt *Leichenacker* beter) bij Moonen, echter, komt *Gods akker* ook reeds voor:

Wat wroet gij dagh aan dagh in d'aarde van Gods akker,
En gunt uw klaghten, en gepeinzen nimmer rust?

Akker, in het gr. *ἀγρός*, lat. *ager*, camb. *aicor*, armor. *acre*, goth. *akrs*, angelf. *aecer*, ook *aeccer*, frank. *akar*, *accar*, alem. *achra*; van daar in het basterdlat. *acra*, zeker afgemeten deel gronds.

In de oostersche talen, naamlijk, de hebreeuwsche, syrische en arabische, heeft men *ickar*, *akoro* en *akaron*, welke woorden niet *eenen akker*, *een stuk gronds*, maar *iemand*, *die de aarde omspit en bebouwt* — *eenen landman*, aanduiden. De afleiding dezes woords van het oostersche, en bijzonderlijk arabische, אכר, *hij heeft gegraven*, is, derhalve, niet van allen grond ontbloot.

AKKERBOUW, z. n., m., *des akkerbouws*, of *van den akkerbouw*; zonder meerv. Van *akker* en *bouw*, van *bouwen*. Eigenlijk de bezigheid van het bebouwen van den akker. Verder, de landbouw, in het algemeen: *zich op den akkerbouw toeleggen* — *van den akkerbouw leven*.

Wij-

Wijders de kunst, of wetenschap, van den akkerbouw: *den akkerbouw leeren. De akkerbouw is de nuttigste onder alle wetenschappen.*

AKKEREN, (bij KILIAAN) bedr. w., gelijkvl. Van *akker: ik akkerde, heb geakkerd.* Eigenlijk ploegen: *die ossen ackerden.* BIJB. 1477; in den STATEN BIJB. heet dit *de runderen waren ploegende.*

AKKERLAND, z. n., o., *des akkerlands*, of *van het akkerland*; meerv. *akkerlanden.* Van *akker* en *land.* Land, dat bebouwd wordt, of voor den akkerbouw geschikt is, bouwland; in tegenoverstelling van weiland, enz.

AKKERMAN, z. n., m., *des akkermans*, of *van den akkerman*; meerv. *akkermans*, *akkermannen*, of *akkerlieden.* Van *akker* en *man.* Een man, die den akkerbouw verstaat en oefent; eene wellevender benaming van datgene, wat men anders eenen *boer* noemt:

Dees kloofden 't konings hoofd zoo stout,
Met d'ijsre moordbijl, scherp van snede,
Als d'ackermans een eick in 't woud. VOND.

Angelf. *aecer - mon*, *aecer - ceorl*, frank. en alem. *acharman*; zweed. *akerman.*

AKKERVELD, z. n., o., *des akkervelds*, of *van het akkerveld*; meerv. *akkervelden.* Van *akker* en *veld.* Een veld, dat uit akkeren, of bebouwde landerijen, bestaat:

In Cypren leyt een ackervelt. J. FLORIANUS.

AKKERWERK, z. n., o., *des akkerwerks*, of *van het akkerwerk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *akker* en *werk.* De akker- of landbouw, akkerarbeid.

AKKERWET, z. n., v., *der*, of *van de akkerwet*; meerv. *akkerwetten.* Van *akker* en *wet.* Eene wet bij de Romeinen, ter verdeeling der landerijen onder het volk.

AKSE, (*aks*), zie *aakse.*

AL, *alle*, *alles*, goth. *all*, *alls*, alemann. *el* en *all*, angelf. *eal*, eng. *all*, deen. *al*, *ald*, ijsl. *all*, ier. *oll*, is een zeer oud woord, dat met het gr. ὅλος veel overeenkomst heeft. Het drukt, in de meeste gevallen, het denkbeeld van algemeenheid uit, en wordt onder drieerlei gedaanten gebruikt. Als bijwoord. Reeds: *het is al gedaan — ik heb al geschreven.* Alhoewel: *al kwam hij niet, zouden wij echter met de zaak voordgaan. En al heb ic al dit* enz. BIJBEL, 1477. *Deze evenwel, al isze verkregen door oefening* enz. HOOFT. Alsof: *al waer hij*

verwacht, soo komt hij hier ghaende. REDERIJK. 1561. Zie *als*.

Als bijvoegl. naamwoord, zonder trappen van vergrooting. 1. Om eene veelheid, of algemeenheid van getal aanteduiden, in opzigt tot de verscheidene enkele dingen van eene zekere soort, die als zamengenomen voorgesteld moeten worden; in welk geval het, met zijn zelfst. naamw., of persoonlijk voornaamw., alleenlijk in het meervoud staat: *alle menschen moeten sterven* — *de vergangclijkheid aller dingen. Dat wenschen wij allen* — *wij allen, die hier zijn* enz.

Men ziet, uit deze voorbeelden, dat *alle* voor het zelfst. naamw., en onmiddellijk na het voornaamw. geplaatst wordt. Dan, somwijlen, staat het, eenigzins van het voornaamw. verwijderd, b. v.: *zij zullen allen komen* — *gij moet niet allen tegelijk spreken* — *wij hebben allen onze gebreken* enz.

Ook wordt *alle*, om zekeren nadruk te geven, bij eenige telwoorden gevoegd: *alle beiden* — *zij kwamen alle drie* — *ik heb met alle tien gesproken*, enz.

Insgelijks komt *alle* zonder zelfst. naamw. en persoonl. voornaamw. voor, en wel in het meerv., terwijl de woorden *menschen*, enz. daaronder verstaan worden: *allen zeggen het* — *aller oogen hebben het gezien* — *zijn huis staat voor allen open.*

2. In opzigt tot ieder deel, dat het geheel mede uitmaakt, in het bijzonder; in welk geval het de beteekenis van *elk*, *ieder*, *allerlei* heeft, en zoowel in het enkelvoud, als in het meerv. gebruiklijk is: *alle begin is moeielijk* — *hij heeft zich aan allen wellust* (iedere soort van wellust) *overgegeven* — *zij is eene vijandin van alle ijdelheid* — *alle oogenblikken* (iederen oogenblik) — *alle weken* — *alle uren* — *in alle deelen* — *alle agt dagen* (na iederen zevenden dag) — *alle drie maanden* (na iedere tweede maand) — *alle vier jaren* (na ieder derde jaar). Intusschen kan *alle* niet altijd de plaats van *ieder* bekleeden: *alle mensch heeft zijne gebreken*, enz. wordt niet gezegd.

3. In den zin van *geheel*: *ik had reeds alle hoop op herstel opgegeven* — *gij verdooft alle gevoel van deugd, en stopt dus de bron van alle welvaart.*

Ook in deze beteekenis was dit woord den Ouden bekend: *alla so baurgs*, de gansche stad. ULPHIL. *Allia ruah-*

ruahha, alle zorg. KERO. *Ellu giuualto*, alle geweld. OTFR. *Allen dag*, den ganſchen dag. NOTK.

4. Om den zin van het woord, waarbij het gevoegd is, te verſterken: *ik heb daartoe alle rede gehad — ik zeg het u in allen ernst — hij ſprak met mij in alle gelatenheid — ik heb alle achting voor haar — hij heeft met alle vlijt daaraan gearbeid.*

Moet het tegendeel van dit *alle*, in dezen zin, uitgedrukt worden, dan wordt het woord *buiten* voor hetzelve geplaatst: *buiten allen twijfel — hij geraakte buiten alle verdenking.*

Als zelfſtandig naamwoord.

Al, m. en o., *des als*, of *van den*, *van het al*; zonder meerv. Manl., voor God, den ſchepper van het al:

Dat hij noodwendig hier het allerhoogſte goed,
Den ongeſchapen Al, de Godheid kennen moet. VONDEL.

Onz., voor *het heelal*:

De ruimte van het zigtbaar al. F. DE HAAS.

Ook voor den ganſchen omvang eener zaak: *zij is zijn troost, zijn al — gij, dierbre wederhelft, mijn leven, ja mijn al!*

Voor *alle dingen* genomen, heeft *al* eenen verzamelenden zin, en duldt een werkw. in het meerv. bij zich, wanneer het volgende zelfſt. naamw. meerv. is: *al het overige zijn leugens.*

Alles, onz., zonder meerv. Alle menſchen: *alles ſchijnt zich tegen mij te verzetten — alles* (ook *al*), *wat de wapenen konde dragen, trok tegen den vijand uit.* Alle zaken: *ik heb dit alles reeds lang geweten. Dit alles is oorzaak, dat ik niet gekomen ben. De Hemel ſchenke u alles, wat gij u zelven toewenscht! Hij weet zich naar alles te ſchikken. Daar hebt gij alles — dat is alles, wat ik u te zeggen had — alles, wat ik doen kan, is dit*, of *dit is alles, wat ik doen kan.*

Ook in eenen verzamelenden zin, met een werkw. in het meerv., gelijk *al*: *dat alles zijn onſchuldige dingen.*

Het is noodig, dat de volgende aanmerkingen bij de reeds gemaakten nog gevoegd worden. Somwijlen worden zelfſt. naamwoorden, in het enkelvoud, even als het boven ſtaande *alles*, verzamelbaar gebruikt, zoodat het even zooveel is, alsof zij in het meervoud uitgedrukt waren. In dit geval blijft *alle*, voor woorden van allerlei geſlachten

geplaatst, onverbogen, b. v.: *alle weg*, *alle kant*, *alle ramp*, *alle volk*, *alle ding*, *alle land*, voor *alle wegen*, *alle kanten*, *alle rampen*, *alle volkeren*, *alle dingen*, *alle landen*, of voor *allerhande wegen* enz. *Die boos is in zijn land, is boos aan alle kant.* HUYGENS. *Deze gewoonte heerscht onder alle Volk. Men hoort er thands, alle dag, van*, enz. Doch gelijk de bijvoegl. naamwoorden, voor het niet bepalende lidwoord staande, niet verbogen worden, als *hij deed zoo zwaar eenen arbeid*, *hij beminde zoo schoon eene vrouw*, zoo wordt *al* voor het bepalende lidwoord en de bezitlijke voornaamwoorden mede onverbogen geplaatst: *hij deed al den arbeid* — *al de menschen, die daar waren* — *al het volk* (het gansche volk) *zal juichen* — *al de wereld* (de geheele wereld) *door* — *al het land* (het geheele land) *staat onder water.* — *Al den luister* — *al de godloozen* — *al de vier hoofdheerschappijen* — *in al uwen wandel.* VOLLENH. *In al mijnen druk* — *door al uwe bekommeringen.* Dit is overeenkomstig met den regel van HOOFT, in zijne waarnem. op de holl. taal: „ *al* voor het artikel schijnt niet gedeclineerd „ te willen zijn." En dit wordt door B. HUYDECOPER toegestemd, die er bijvoegt, „ dat het voornaamw. *mijn* „ enz. hier dezelfde uitwerking heeft, als het lidwoord." Dan, daar B. HUYDECOPER (gelijk ook Z. H. ALEWYN, in de werken van de Maatschappij der nederl. Letterk.) deze onverbuigbaarheid van *al* slechts tot de lidwoorden en bezitlijke voornaamwoorden bepaalt, zoo mag men hieruit afleiden, dat hij de verbuigbaarheid van hetzelve, in andere gevallen, gesteld heeft, b. v., voor de bijvoegl. naamwoorden; en dat men derhalve moet schrijven: *zij leefden in allen vleeschlijken wellust*, enz.; waartegen, echter, de taalkundige A. KLUIT, op het voetspoor van vele voorgangeren, het onverbogene *alle* voorstaat, en *in alle vleeschlijken wellust* enz. schrijft; schoon het zeker is, dat de Ouden zich hierin niet altijd gelijk bleven.

Al en *alle*, zoowel enkelv. als meerv., worden bij zelfst. naamwoorden gevoegd, die daardoor bijwoorden worden, en het begrip der algemeenheid verkrijgen, als: *altijd*, *alzins*, of *allezins*.

Aller, de tweede naamval van het meerv., bij den overtreffenden trap der bijvoeglijke naamwoorden gevoegd, is zoo veel als *van allen: de allerbeste*, *allergrootste* is, derhalve, de beste, de grootste van allen, gelijk KILIAAN het vertaalt door *omnium optimus*, *omnium maximus*. *Hij*

was

was de allerlaatste. Zoo ook in de, uit zulke bijvoegl. naamwoorden gemaakte, bijwoorden, *allereerst*, *allernaast*, *ten allerminste*, *ten allermeeste* enz.. Daar de overtreffende trap reeds het hoogste in zijne soort aanduidt, zoo dient deze zoogenoemde nadruk, eigenlijk, nergens anders toe, dan dat, door de verlenging van het woord, waarbij het gevoegd is, de opmerkzaamheid des Toehoorers des te langer daarbij verwijle. Verder moet hieromtrent aangemerkt worden, dat wel van *twee* personen, of zaken, een *de beste*, *grootste*, *eerste*, *hoogste* enz., maar niet *de allerbeste*, *allergrootste*, *allereerste*, *allerhoogste* enz. kan wezen. Wanneer wij *aller* bij den overtreffenden trap gebruiken, b. v. *allerbeste*, dan moeten *vele* personen, of zaken (ten minste *drie*) voorhanden zijn, van welke allen een de beste, en dus *de allerbeste*, is. VONDEL zegt nogthands:

Toen Juno was gepaaid, kreeg Jö, als voorheen,
Den allereersten vorm. —

Jö had zich in *twee* vormen vertoond, als vrouw en als koei; dan, daar dit *allereerste* een, of meer, middenste tusschen het eerste en het laatste onderstelt, zoo kan het, in dit geval, geene plaats hebben.

Aller wordt ook wel bij zelfst. naamwoorden gevoegd, welken daardoor bijwoorden en bijvoegl. naamwoorden worden, als in *allerwegen*, *allerhande*, *allerlei*.

Sommigen verkiezen *alder* in plaats van *aller*, en dus *aldergrootste*, *alderkleinste* te schrijven, om, gelijk men het noemt, de uitspraak te stevigen; doch dit is meer ingebeeld, dan wezenlijk. Zie INLEID. bl. 58.

Alleromeist en *allervortherostion* komen reeds bij KERO voor; en wanneer WILLERAMUS het *allerbeste goud* wil noemen, drukt hij dit door *aller golde bezzesto* uit.

Al wordt ook, in zamenstelling met andere woorden, als een voorvoegsel gebruikt, dat de beteekenis sterker maakt, schoon deze versterking dikwijls zeer onnoodig en onmerkbaar is: *alhier*, *aldaar*, *aldus*, enz. Voor bijvoegl. en zelfst. naamwoorden geplaatst, duidt het, deels, eene algemeenheid, deels eene inwendige volkomenheid en sterkte aan, als in *algemeen*, *algemeenheid*, *almagt*, *almagtig*, *algoed*, *algoedheid* enz. Sommigen leggen zich toe op het uitvinden van nieuwe en dikwerf te ver gezochte zamenstellingen met dit *al*; van hier *albelevend*, *allegelukzaligend* enz. *Alsulich* is, bij NOTKER., *zulk*,

 zul-

zulke — *alatharba*, bij ULPHIL., *zeer behoeftig* — *alaziooro* en *alafesti*, bij OTFRID., *zeer sierlijk* en *zeer vast* — en *aluualt*, bij TATIAN., *zeer magtig*. De Angelsaksen zeiden *aelgrene*, voor *zeer groen*. Zie *aal*.

In al deze en verscheidene andere gevallen, wordt *al* voor aan het woord gevoegd; in *overal*, *veelal*, enz. staat het achteraan. Het boven genoemde denkbeeld van versterking is, waarschijnlijk, oorzaak, dat men dit *al* ook bij andere woorden gevoegd heeft, b. v., al willens: *Eenigen schrijven al willens duister* — *al raaskallende* enz. VOND. — Al dapper: *nogthands zullenze een regtschapen oordeel al dapper ten dienst staan*. HOOFT. In de gemeene spreektaal is dit *al*, niet zelden, een louter stopwoord:

Wat deedt gij toen? gij laast? wat hij? hij las al met. HARTS. Het welk, in dichtstukken van eenen verhevenen aard zorgvuldiglijk behoort vermijd te worden. N. VERSTEEG zegt, nogthands, in zijnen *Mozes*, op eene zeer onbevallige wijs: *zegt elk, al even teer en even zeer verblijd*.

Oudtijds was *al met alle* (en hier voor zelfs *albedalle*) ook in gebruik, in den zin van *gansohlijk*, *volstrektlijk*: *en ghi en saghet al met allen ghene ghelijkenisse*. BIJBEL 1477. Het tegengestelde hiervan is *niet met alle*, (in den gemeenen spreektrant *niemendal*) in den zin van *niets* gebruiklijk.

Al, in *al te*, voor bijvoegl. naamwoorden, of bijwoorden gesteld, als *een al te dik boek* — *niet al te lijmachtig spreken*, enz., heeft de beteekenis van *veel*, en vergroot het denkbeeld van teveelheid, welk het enkele *te* in zich bevat; waarom het ook dikwerf met *veel* verwisseld wordt, en men zoo wel *veel te klein*, als *al te klein* zegt. Oudtijds beteekende *al te* ook *zeer*, b. v.: *doe sagen die van Egipten dat wijf, dat si al te schoen*, d. i. zeer schoon, *was*. BIJB. 1477.

ALABASTER, (bij KILIAAN *abast*, *alabast*) z. n., o., *des alabasters*, of *van het alabaster*; het meerv. *alabasters* is alleenlijk in gebruik, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Eene soort van steen, die bij ons *alabaster*, *alabast*, *albaster*, of *albast* genoemd wordt. Van het gr. ἀλάβαστρον. *Een stuk alabaster*. Daar zekere soort van dezen steen zeer schoon wit van kleur is, bedient men zich dikwerf van deszelfs naam, om een helder en frai

wit

wit uittedrukken: *handen, zoo wit als alabaster.* In den dichterlijken stijl, worden de hals, boezem en handen eener vrouw, insgelijks, met dezen naam bestempeld: *bedekt het poezelig albast.* VONDEL.

Lat. *alabastrites*, ital. en spaan. *alabastro*, eng. *alabaster.*

ALABASTEREN, bijv. n., onverbuigbaar, en zonder trappen van vergrooting. Van alabaster gemaakt: *eene alabasteren kruik. — een alabasteren voetstuk.* Aan alabaster in witheid gelijk: *alabasteren handen.*

ALABASTERWIT, bijv. n., zonder trappen van vergrooting. Van *alabaster* en *wit*: *zij heeft eenen alabasterwitten hals.*

ALBEDIL, z. n., m., *des albedils*, of *van den albedil*; meerv. *albedillen.* Iemand, die op alles aanmerking maakt — alles bedilt, of berispt: *hij is een regte albedil.* Schoon *bedil* onz. zij, wordt *albedil*, echter, voor eenen persoon genomen, manl. gebruikt. Voor *albedil* zegt men ook *bedilal.*

ALBEDRIJF, z. n., m., *des albedrijfs*, of *van den albedrijf*; meerv. *albedrijven.* Iemand, die alles beschikt. Dit woord is manl., om dezelfde reden, als *albedil.* Voor *albedrijf*, zegt men ook *bedrijfal.*

ALBEREIDS, bijw. van tijd, beteekenende alreeds, reeds. Van *al* en *bereids.* Zie *aal.*

ALBESCHIK, zie *albedrijf.*

ALDAAR, een bijw. van plaats. Van *al* en *daar*: *hij bezocht zijnen vriend, dien hij aldaar had.* Dit woord geeft, somwijlen, aan de uitdrukking meer sterkte, dan het enkelvoudige *daar*; b. v. *ik zocht mijnen vriend in Amsterdam, doch dewijl hij in Utrecht was, konde ik hem aldaar onmogelijk vinden.* Zie *aal.*

Al thar komt reeds bij OTFRID. voor.

ALDER, zie *al*, *aller.*

ALDUS, bijw. van aanwijzing. Van *al* en *dus.* Dusdanig, op deze wijs: *de brief begint aldus.* Zie *aal.*

ALDUSDANIG, bijw. naamw. en bijw., beteekenende, op deze wijs; zonder trappen van vergrooting. Van *al* en *dusdanig.* Het enkelvoudige *dusdanig* is meest in gebruik. Oudtijds schreef en sprak men *aldustaen*, *aldustanich*: *wi hoerden aldustane dingen — aldustanighe huisraet.* BIJBEL 1477.

ALEER, bijw. van tijd. Van *al* en *eer.* Eer dat: *aleer gij vertrekt, wensch ik u nog te spreken.* Zie *aal.*

ALGEMEEN, bijv. naamw., *algemeener*, *algemeenst*. Allen, of den meesten, gemeen: *eene algemeene ziekte. Zich naar het algemeene gebruik schikken. Het gesprek werd weldra algemeen*, alle aanwezende personen namen daaraan deel. Ook wordt *algemeen* als bijw. gebezigd, in de spreekwijzen: *in het algemeen*, *over het algemeen. Zij werden algemeen bewonderd. Dat is algemeen bekend.*

Men moet den overtreffenden trap *algemeenste* met den door *aller* verlengden overtreffenden trap van *gemeen*, (gering, slecht) *allergemeenste*, niet verwisselen, dewijl beiden eene zeer onderscheidene beteekenis hebben. Zie *aal*, *al*.

ALGEMEENHEID, z. n., v., *der*, of *van de algemeenheid*; het meerv. is niet in gebruik. De eigenschap eener zaak, door welke zij allen, of den meesten dingen, gemeen is: *de algemeenheid eens bevels*, *eener wet* enz.

ALGENOEGZAAM, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Voor allen genoeg. Een bijv. naamw., waarmede men eene eigenschap des godlijken Wezens uitdrukt, waardoor God voor zich en alle schepselen, op de volmaaktste wijs, genoeg, of toereikend is. Van hier ook *algenoegzaamheid*. Zie *zaam*.

ALGOED, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al* en *goed*. Zeer goed, ten hoogste goed. Dit wordt alleenlijk van God gebruikt: *de algoede God*. Ook zelfstandig: *de Algoede*. Van hier ook *algoedheid* — *Gods algoedheid*. Zie *aal*, *al*.

ALHIER, bijw. van plaats. Van *al* en *hier*. Hier, aan deze plaats. Zie *aal*.

ALHOEWEL, voegw., van *al* en *hoewel*. *Al* maakt hier alleenlijk eene onnoodige verlenging. Zie *aal*.

ALIJK, *allijk*, ook *aallijk*, voor geheel en al, niet meer in gebruik, schoon het nog bij VONDEL en POOT voorkomt: *Het raetslot hingh alleen en alijk aan zijn stem.* VOND. *Ach! dat u aellijk waer bewust.* POOT.

ALING, *alinge*, veroud. bijv. naamw., beteekenende *geheel: bij de allinghe ghemeente.* H. DE GROOT.

ALLE, bijv. naamw. Zie *al*, *alle*.

ALLEDAAGSCH, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *alle* en *daagsch*, van *dag*. Eigenlijk hetgene, dat alle dagen voorkomt, of geschiedt; doch alleenlijk in de benaming van *de alledaagsche koorts*. In eene bepaaldere beteekenis, hetgene, dat tot de weekdagen, of werkdagen behoort, in tegenoverstelling van de feestdagen,

gen, of hoogtijden: *een alledaagsche rok*, *hoed* enz. Oneigenlijk, gewoon, gemeen, gering, flecht, in tegenoverstelling van datgene, welk zeldzaam, uitgezocht, voortreflijk is: *een alledaagsch gezigt* — *een alledaagsch verstand* — *een alledaagsch dichter*, enz.

ALLEEN, een bijwoord, dienende, om eene zaak, met uitsluiting van alle anderen, aanteduiden, of om iets van eene zaak, met uitsluiting van alle andere zaken, te beweren: *wijn alleen drinken*, niets dan wijn drinken.

Men ziet hieruit, dat *alleen*, even als vele andere bijwoorden, ook bij zelfst. naamwoorden kan staan, naaml. achter dezelven gevoegd. Wanneer het gebezigd wordt, om de tegenwoordigheid, of het gezelschap van anderen uittesluiten, dan behoort het alleen tot de werkwoorden: *alleen wonen*, *slapen*, *eten* enz. *Laat mij alleen* — *ik zal u met hen alleen laten* — *hij is niet geern alleen* — *een ongeluk komt zelden alleen*. Om den nadruk te versterken, wordt er dikwerf nog een woord bijgevoegd, b. v.: *gansch*, *geheel alleen*, *hij leeft eenig en alleen voor anderen*. En, in den gemeenen spreektrant, zegt men zelfs *moeder ziel alleen*. — In eene engere beteekenis, dient het, om de hulp van anderen uittesluiten: *het kind kan nog niet alleen gaan*. *Die zaak hebben wij geheel alleen verrigt*.

Dit woord wordt, somwijlen, zeer verkeerd geplaatst, waaruit eene groote dubbelzinnigheid ontstaat, b. v.:
Nu heeft de Vorst des Taegs op ons het oog alleen. VOND.
Dit moest zijn: *het oog op ons alleen*.

Ook heeft men, door dit woord, verscheidene zamenstellingen gemaakt, als: *alleenheerscher*, *alleenspraak*. Hierbij zou men ook *alleenhandel* (*monopolium*) kunnen voegen, schoon ik niet weet, of dit woord nog wel in eenig gebruik zij.

In het hoogd. wordt *allein* zeer gemeenzaam als een voegwoord gebezigd, in den zin van *maar*; en in deze beteekenis wordt *alleen* bij ons ook reeds gebruikt, schoon meer in de spreektaal, dan in de schrijftaal: *hij wilde geern met mij gaan*; *alleen hij konde niet*. *Hij is een braaf man*; *alleen in het tegenwoordige geval zal hem dit niet baten*. In de BIJBELVERT. komt *alleen*, hier en daar, ook in deze beteekenis voor; b. v.: *Ende Abraham seyde: want ick dachte, alleen en is de vreese Godts in dese plaetse niet*.

Niet

Niet alleen, maar ook behoort tot de zamenbindende voegwoorden.

Alleen is zamengesteld uit *al* en *een*. Het voorzetsel *al* vermeerdert hier de kragt der beteekenis van *een*. Dit heeft mede plaats in het engel. *alone*. Oudtijds werd *een*, ook, voor *alleen* gebezigd: *Ih eine, ik alleen — Si einu, zij alleen*. NOTKER. *Imo einemo, hem alleen — In themo einen brote ni libet ther man, de mensch leeft niet van brood alleen*. TATIAN.

ALLEENIG, bijw. Van *al* en *eenig*. Hetzelfde als *alleen*, doch niet zooveel in gebruik.

ALLEENLIJK, bijw. Van *alleen* en *lijk*. Hetzelfde als *alleen*, doch wordt niet, gelijk dit, bij zelfst. naamwoorden gevoegd. Ook komt het in den zin van *maar*, en derhalve als een voegwoord voor, even als *alleen*: *alleenlick verlost ons doch te desen dage*. BIJBELVERT.

ALLEGAAR, *allegader*, *altegader*, bijw. Van *alle*, of *alte*, en *gaar*, of *gader*. Alles, of allen, te zamen: *ik kan het, thands, allegaar niet geven — zij hebben allegaar hunne pogingen daartoe aangewend. — Als de menschen zoo zeer vermeenigvuldigd zijn geworden, dat zij niet allegader bekwaamlijk onder een beleid hebben kunnen staan*. H. DE GROOT.

Van dit *allegaar* heeft men het zelfst. naamw. *allegaartje* gemaakt, om daarmede iets aanteduiden, welk uit verscheidene zaken zamengesteld is: *dat is een allegaartje*, of verscheidene dranken onder elkander gemengd, een mengeldrank.

ALLEGADER. zie *allegaar*.

ALLEGANG, *allegangs*, veroud. bijw., beteekenende altijd: *ende allegang als ick ontwaeck*. ALDEG. — *Die in 't een en ander, zich allegangs benart gevonden had*. HOOFT.

ALLEMAAL, zie *altemaal*.

ALLEMAN, voornaamw., beteekenende alle menschen: *nadat alleman door de zoetheit der ruste bekoort was*. HOOFT. *Die goethertich es, heeft met alleman melijen*. J. B. HOUWAERT.

Alleman wordt, aan elkander gehecht, als een eigennaam gebruikt, verbeeldende alle menschen als eenen enkelen persoon; *alle* blijft derhalve onverbogen: *men hoort alleman zeggen*, niet *allen man*. Ook plaatst men er dikwijls *Jan* voor, als de gemeenste van alle namen: *Jan alleman* (ieder een) *spreekt er over*.

Allmann komt reeds bij OTFRID. voor, in de beteekenis van volk, eene meenigte menschen; en NOTKER. gebruikt *alman chunne* voor het menschlijke geslacht. Het tegengestelde van dit *alman* was bij de Ouden *nieman*, thands *niemand*.

ALLENGS, *allengskens*, bijw., beteekenende langzaam, bij trappen: *de koorts nam allengskens af. Die is van basterdwoorden allengs geschuimt.* VOND.

De Ouden schreven *allengken*, *al einsken*, *allenkijn*, *allencken* en *al enskijn*. KILIAAN heeft *alleenskens*, *aleenskens*, *allengskens*, *allangskens*, *allentskens*, *allensene*, *allinskens*, *allijnskens*, *alleydskens*. — *Allengs* en *allengskens* zijn tegenwoordig alleen in gebruik.

ALLENTHALVE, bijw. van plaats, beteekenende overal, aan alle zijden: *de booswicht is nergens vrij; hij heeft allenthalve wetten tegen zich, die hij moet vreezen.* Ook is het in den zin van op allerhande wijzen gebruiklijk geweest.

Dit woord is uit *al*, *allen* en *halve*, frank. *halba*, de zijde beteekenende, zamengesteld. *Allen halbon*, *in ala halba*, *an allen haluen*, *allahalba* komen bij OTFRID., WILLER. en NOTKER. voor. De letter *t*, zegt WACHTER., is in dit woord een nutteloos bijvoegsel, afkomstig van de latere Alemannen. Men behoudt dezelve nog, om de zoogenoemde welluidendheid.

Van *allenthalve* hebben sommige Godgeleerden het bijvoegl. naamwoord *allenthalvige* gemaakt, voor in alles genoegzaam: *de allenthalvige genade.* Doch dit is niet navolgen.

ALLER, zie *al*, *alles*.

ALLERHANDE, zie *allerlei*.

ALLERHEILIGEN, de naam van een feest in de roomsche kerk, welk den eersten November gevierd wordt, en waaronder het woord *feest* moet verstaan worden: *op allerheiligen zal ik bij u komen*, d. i. op het feest van alle Heiligen. Het gebruik hecht dit bijv. naamw. aan het zelfst. naamw. vast, en wettigt de uitlating van het woord *dag* of *feest*; schoon men anders *aller Heiligen*, of liever *aller Heiligen dag*, of *feest*, behoorde te schrijven, even als men *aller Zielen dag* schrijft. Paus BONIFACIUS de vierde, zegt men, heeft dit feest ingesteld, met oogmerk, om daardoor te vergoeden hetgene, dat op het feest van iederen enkelen Heiligen, gedurende dat jaar, uit onwetendheid verzuimd is geworden.

AL-

ALLERHOOGST, bijv. naamw., zijnde de overtreffende trap van *hoog*, *hooger*, met het voorvoegsel *aller*. Het wordt van God gebruikt, om deszelfs verhevenheid boven al wat bestaat, uittedrukken: *de allerhoogste God*. Insgelijks als een zelfst. naamwoord: *de Allerhoogste geleide u!* Zie *al*, *aller*.

ALLERLEI, hetzelfde als *allerhande*, zijnde onverbuigbare bijv. naamwoorden. *Allerhande*, *allerlei menschen* — *hij gaf mij allerhande*, *allerlei geld in betaling*. — *Allerhande straf*, *allerhande volken* — *allerlei blijken*, *allerlei handen*. VOLLENHOV.

Hande en *lei* zijn uitgangen, die de hoeveelheid in soorten aanduiden, als *allerhande*, *allerlei* — *eenerhande*, *eenerlei* — *tweederhande*, *tweederlei* enz.

Volgends WACHTER., is *hand* in *allerhande* van het angelf. *cind*, geslacht, van *cennan*, telen, afkomstig. De Engelschen hebben *kind* voor geslacht en soort. Bij de Ouden vindt men *kund* en *chund*, in dezelfde beteekenis; doch alleenlijk in zamengestelde woorden. Bij de Gothen is *himinakund* hemelsch, van hemelsche afkomst: — bij de Angelf. *eorthcund* aardsch, van de aarde afkomstig: — bij de Aleman. *cofchund*, godlijk, van godlijken oorsprong. Men begrijpt ligtlijk, hoe hiervan *hand* gekomen zij; dewijl niets gemeener is, om van de verwisseling der zelfklinkeren niet te spreken, dan dat de *k* in *h* verwandele.

Lei in *allerlei* is van de celtische taal afkomstig. Bij die van Wales is *lliw* hetzelfde als bij ons *kleur*, zoodat *allerlei* eigenlijk zoude dienen, om de verscheidenheid van kleur aanteduiden; doch bij overdragt wordt dit woord ook in dezelfde beteekenis als ons *geslacht* gebruikt, omdat de geslachten der dingen, even als de kleuren, aan elkander gelijk zijn, of niet. Dit *lliw* is, waarschijnlijk, van het grieksche λαω, *ik zie*, afkomstig, omdat de kleur onder de zigtbare dingen behoort. — TEN KATE maakt de afleiding van *lei* (ijsl. *leyd*), dat, oudtijds, den gang, het beloop en gelei, of de hoedanigheid der dingen beteekende.

ALLERLIEFST, bijv. naamw. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *lief*, met het voorvoegsel *aller*. Ten hoogste geliefd. Als bijv. naamw.: *allerliefste vriend* — *allerliefst kind*. *Mijn allerliefste*. Als bijw.: *ik draag deze soort van hoeden het allerliefst*. — In het gezelschaplijke leven wordt dit woord ook voor zeer lievenswaardig,

dig, zeer aardig, gebezigd: *een allerliefst meisje. O; dat is allerliefst!* als bijw.: *zij heeft dat lied allerliefst gezongen.* Zie *aller.*

ALLERMEEST, de overtreffende trap van *meer*, met het voorvoegsel *aller*. Dit *allermeest* wordt ook als een bijwoord, en wel in de beteekenis van vooral, hoofdzaaklijk, inzonderheid, gebruikt: *ik hoop spoedig een echt berigt van de zaak te krijgen, allermeest, dewijl ik mij dan daarnaar kan gedragen.* In dezen zelfden zin komt *allerumeist* reeds bij KERO, en *alleromeist* bij OTFRID. voor.

ALLERNAAST, bijv. naamw. en bijw., zijnde de overtreffende trap van *na*, met het voorvoegsel *aller*.

ALLERWEGEN, bijw. van plaats, beteekenende allenthalve, overal, op alle wegen, aan alle plaatsen: *men hoort allerwegen van hem spreken. De schepsels allerwegen.* F. V. DORP. Voor *allerwegen* heeft men ook *allen 't wegen* gebezigd, b. v.:

Gelijk de goede God ongierigh allen 't wegen,
Giet uit de swangre lucht den lang gedorsten regen. H. D. GROOT.

Doch *allerwegen* is thands alleen in gebruik.

OTFRID. heeft *alla fart* voor allenthalve, dat hetzelfde als *allerwegen* is. De Angelsaksen zeiden reeds *eallewaege*, voor altijd, waarvan het engelsche *alwaijs* afkomstig is.

ALLES, zie *al, alle, alles.*

ALLEZINS, bijw., beteekenende in alle opzigten: *het is allezins noodzaaklijk, dat wij hem heden spreken.*

Oudtijds werd *allezins* in den zin van overal, aan alle plaatsen, gebezigd: *want hi verwan allesins die vianden: — si ommeghinghen mi allesins.* BIJB. 1477. Zoo ook *van allesins: ic salse van allesins verghaderen.* BIJB. 1477. *Wien des vijandts ruiters staen van allezins te ontzien.* VOND. Doch in dezen zin is dit woord reeds buiten gebruik geraakt.

ALLIJK, zie *alijk.*

ALLIJKEWEL, *allijkwel*, veroud. voegwoord, beteekenende nogthands. Bij KILIAAN. Ook bij VONDEL:

Acht zuilen op de rij, een brug van zwaeren last,
Begroot den Amstel niet, en staet allijkwel vast.

ALMAGT, z. n., v., *der*, of *van de almagt*; zonder meerv. Van het voorvoegsel *al*, dat den zin des woords versterkt, en *magt*. De hoogste magt, welke, eigenlijk, God alleen toekomt: *Gods almagt.* In den dichterlijken

stijl

stijl wordt dit woord, dikwerf, ook gebezigd, om daarmede elke ongemeen groote magt aanteduiden: *de almagt harer aantreklijkheid.*

ALMAGTIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van het zin versterkende *al* en *magtig*. Met almagt begaafd: *de almagtige God.* Ook als een zelfst. naamw.: *de Almagtige.*

Dit woord is oud. Reeds in de achtste eeuw kenden de Franken het woord *almahtig*.

Van *almagtig* komt het zelfst. naamwoord *almagtigheid*, welk gebruikt wordt, om de eigenschap, in het afgetrokkene, van de almagt, of hoogste magt zelve te onderscheiden.

ALMANAK, z. n., m., *des almanaks*, of *van den almanak*, meerv. *almanakken*. Tijdwijzer: *in den almanach.* Hooft.

Wachter vraagt: komt dit woord ook van *manen* (vermanen), *waarschouwen*, omdat wij er door gewaarschouwd worden, wegens iederen dag? Dit is, zegt hij, om meer dan eene rede, niet waarschijnlijk. Sommigen leiden het af van het hebr. *mana*, dat *tellen* beteekent: anderen van het gr. μὴν, of μήνη, *de maan*, *eene maand.* Doch het is aanneemlijker, dat dit woord geheel arabisch, en met de sterrekunde, welke wij van de Arabieren gekregen hebben, tot ons gekomen is, zamengesteld zijnde uit het arabische lidwoord *al* en *manach*, dat, volgends Velschius en Reland, eene nieuwjaarsgift beteekent. En deze benaming is tot de dagtafels overgebragt, omdat men die van ieder jaar aan de Koningen van het oosten ter nieuwjaarsgift aanbood.

ALMEI, *almeiboom*, veroud. z. n. Zie *amei*, *hamei*.

ALMOGEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van het zin verfterkende *al* en het deelw. *mogend*, van *mogen*. Hetzelfde als *almagtig*. Van hier ook *almogendheid.*

ALOM, (*alomme*) bijw. van plaats. Overal, aan alle plaatsen: *men maakte het alom bekend. Alom door Israël.* L. Bake. *Als Petrus alomme doortrok.* Bijbelvert.

ALOMTEGENWOORDIG, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *alom* en *tegenwoordig*: Hetzelfde als *overaltegenwoordig*, aan alle plaatsen tegelijk tegenwoordig; het welk van het hoogste Wezen alleen kan gezegd worden. Van hier ook *alomtegenwoordigheid.*

ALOUD, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting.

Van het zin versterkende *al* en *oud*. Zeer oud, van eene grijze, van de eerste oudheid: *de Vorsten der aloude stammen*. L. BAKE. *Men vindt in aloude boeken*. Zie *aal*.

ALPEN, z. n., v., meerv., *der*, of *van de alpen*; het enkelv. is niet in gebruik. Eene der oudste benamingen van alle hooge bergen; waarom de bewoners van zoodanige bergen, bij de Ouden, den naam van *Alpini* dragen. Deze benaming is, heden nog, aan die bergen eigen, welken Duitschland van Italien scheiden: *d'Alpes kosten zijne vlught niet beletten met haer kruinen*. VOND.

Sommigen leiden dit woord, welks hooge ouderdom algemeen erkend wordt, van het lat. *albus*, bij ons *wit*, (in het gr. ἄλφος) af, omdat de toppen van zulke bergen steeds wit besneeuwd zijn. Intusschen blijft deze afleiding slechts eene gissing, welke op niets anders, dan op de overeenkomst van den klank der beide woorden, rust. WACHTER. toont, dat *alp* eene weide in eene bergachtige plaats beteekent. De bergbewoners kenden, waarschijnlijk, ook geene weide, dan op hunne bergen. En hiervan zoude, naar zijn gevoelen, deze benaming afkomstig zijn. NOTKER. gebruikt dit woord nog als eene algemeene benaming voor berg: *mus pergis in dien lochen dero alpon*, *de bergmuis in de holen der bergen*.

ALREEDE, *alreeds*, bijw. van tijd. Reeds, bereids: *ende is ook alreede de bijle aan den wortel der boomen geleght*. BIJBELVERT. Sommigen bezigen hiervoor *alree*: *men laat alree de steên*. J. DE DECK.

ALS, een voegwoord, dat in verscheidene beteekenissen voorkomt, en in eenige nog gebruiklijk is.

Als duidt, vooreerst, eene gelijkheid tusschen personen en zaken aan, en kan, in deze betrekking, bijna overal, met *gelijk* verwisseld worden: *zoo heet als vuur* — *zoo goed als goud* — *ik drink zoo geern water*, *als wijn*. In eenige gevallen kan het woordje *zoo* ook weggelaten worden: *hij spreekt als een engel* — *ik snelde haar te gemoet*, *als op vleugelen* — *de een is als de ander*, d. i. *zij zijn gelijk* — *schoon als de Godin der liefde*. Doch voor sommige bijv. naamwoorden, als *goed*, *veel* enz., en voor de bijwoorden, kan deze uitlating geen plaats hebben; b. v.: *dit is goed*, *als dat*, voor *zoo goed* — *ik heb veel geld niet*, *als gij*, voor *zoo veel* — *ik schrijf fraai als hij*, voor *zoo fraai*. — Zoo ook kan *als*, somwijlen, uit-

uitgelaten worden; b. v.: *zoo ziek hij was, ging hij echter te voet.* In andere gevallen gaat dit nogthands niet aan; b. v.: *hij mag een zoo zeldzaam vernuft bezitten, als hij wil.*

Ook wordt *als* bij *of* gevoegd, of voor *alsof* gebezigd: *hij was zoo gerust, alsof hij niets te vreezen hadde — ik moest mij houden, alsof ik van de zaak niets wiste — zij kwamen, alsof,* ook *even alsof, zij geroepen waren.* Zonder *of*, in dezelfde beteekenis: *als ſy met Judas ſeyden.* ALDEG. Doch, in dit geval vordert het tegenwoordige gebruik verandering in de woordvoeging, en wil dat het werkwoord onmiddellijk achter *als* geplaatst worde: *als zeiden zij met Judas. Als ſtond hem niets te vreezen — als knersteze op de tanden.* VOND. *Als ware het;* waarvoor men dikwerf, ſchoon verkeerdlijk, hoort en leest: *als 't ware. Als wistet gij niet, dat ik zoude komen. Alsof*, en *als*, in den zin van *alsof*, hebben de aanvoegende wijs der werkwoorden achter zich; niet alsof zij dezelve regeren, maar dewijl de onzekere toeſtand der rede die vordert.

Als wordt ook in de onderrigtende ſchrijfwijs gebezigd, wanneer men een voorbeeld bijbrengt, of enkele deelen van een geheel aanvoert: *de woorden, op heid uitgaande, zijn van het vrouwlijke geſlacht, als: waarheid* enz.

Om eene nadere bepaling van datgene te geven, waarvan geſproken wordt, gebruikt men *als*, op deze wijs: *ik moet dit als eenen pligt beſchouwen — ik wil u dit als eene kleine erkendlijkheid geven — het kleed, welk ik als bruidegom aanhad.* Men kan hierbij aanmerken, dat, wanneer *als* tusſchen naamwoorden ſtaat, dezelfde naamvallen voor en achter hetzelve plaats hebben: *hij ſpreekt als een geleerd man — ik behandelde hem, als den zoon van mijnen vriend.* Bij wederkeerige werkwoorden kan het, ſomwijlen, twijfelachtig ſchijnen, of het zelfſt. naamw., dat *als* voor zich heeft, in denzelfden naamval, als de werkende perſoon, en dus in den eerſten naamval, moete ſtaan, dan of hetzelve het wederk. voornaamw. behoore te volgen. Men behoeft, in dit geval, het werkw. ſlechts te herhalen, om den waren naamval te kennen: *hij gedraagt zich als een eerlijk man*, d. i. *zoo, als een eerlijk man zich gedraagt;* derhalve niet *als eenen eerlijken man.*

Om twee zaken, op eene eenvoudige wijs, met elkander

der te verbinden, wordt *als* ook bij *zoo wel* gevoegd: *zoo wel de kleine als ook de groote* — *hij bezit zoo wel deugd als verstand*.

Ook wordt *als* zeer dikwijls, in den zin van *toen*, *terwijl*, *wanneer* en *indien*, gebezigd. Toen, terwijl: *ik meende juist te vertrekken, als ik uwen brief ontving* — *als ik daarmede bezig was*. Wanneer, indien: *naauwlijks had ik tien jaren bereikt, als ik merkte* enz. *Gij zult mij gelooven, als ik u zeg* enz. — *als gij het goedvindt*.

Oudtijds was *als* ook in den zin van *daar*, *dewijl*, gebruiklijk: *als du een mensche sijtste en niet God*. Bijb. 1477; doch in deze beteekenis wordt het niet meer gebezigd.

Eindelijk moet nog aangemerkt worden, dat *als* zeer dikwijls, schoon verkeerdlijk, in de plaats van *dan*, achter den vergrootenden trap der bijvoegl. naamwoorden, gelijk ook achter *niet*, *niets*, *niemand*, *geen*, *anders*, *te veel*, enz. gebruikt wordt, b. v.: *zoeter als*, voor *dan*, *honig* — *ik weet, dat gij meer doorzigt hebt, als*, voor *dan*, *ik* — *ik heb niets anders, als*, voor *dan*, *dit* — *gij hebt het van niemand, als*, voor *dan*, *van mij gehoord* enz. Deze misstelling, waarvoor men zich zorgvuldiglijk moet wachten, is, onmiddellijk na de komst van den Hertog van Alva (1568.) in gebruik gekomen; en, voor dien tijd, zal men bezwaarlijk eene enkele plaats kunnen aantoonen, waar *als* achter den vergrootenden trap, en dus voor *dan*, gebezigd wordt. Zie verder, bij *dan*.

ALSDAN, bijw. van tijd. Van *als* en *dan*. Het heeft altoos zijne betrekking op eene vooraf gegane uitspraak: *wanneer gij uw woord gehouden hebt, alsdan zal ik het mijne houden. Hij wil morgen bij mij komen, maar alsdan zal ik geene gelegenheid hebben, om hem af te wachten*. Het enkelvoudige *dan* is meest in gebruik.

ALSEM, z. n., m., *des alsems*, of *van den alsem*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker bitter kruid; ook het aftreksel daarvan: *witte wijn met alsem*. Overdragtiglijk wordt het gebezigd, ten aanzien van eenen schrijver, die zich in bittere en bijtende bewoordingen uitlaat, in de spreekwijs: *hij heeft zijne pen in gal en alsem gedoopt*. Kiliaan heeft *alssen*; de Bijb. 1477 *alsen* en *alsene*: *ghi verwandelt die vrucht der rechtvaerdicheit in alsen* — *ic*

 sal

ſal dit volc ſpiſen met bitteren alſenen. Van hier ook *alſemwijn.*

ALSNU, bijw. van tijd. Van *als* en *nu.* Thands, tegengenwoordig: *hij is lang ziek geweest, doch alsnu geniet hij eene volkomene gezondheid.* Oulings werd *alsnu, alsnu,* voor *nu eens, dan eens,* gebezigd: *al iſt dat hi alsnu ſpreect van den rijc van iuda eñ alsnu van den ryc van iſrahel.* Bijb. 1477. Het enkelvoudige *nu* is meest in gegebruik.

ALSOF, zie *als.*

ALTAAR, z. n., o. en m., *des altaars,* of *van het, van den, altaar;* meerv. *altaren.* Eigenlijk eene verhevenheid boven den aardbodem, waarop vuur geplaatst en der Godheid geofferd wordt — een offerhaard. Ook eene ſteenen tafel in eene kerk, voor welke het avondmaal uitgedeeld, en andere godsdienſtige handelingen verrigt worden; en, in eene ruimere beteekenis, elke tot godsdienſtige verrigtingen afgezonderde tafel: *het altaar bedienen. Aan 't altaer des eenigen Verlosſers.* Vond. Ook *autaer* en *outer: voor 't autaer des viers.* Hooft. — *Gewijt voor 't bloedig outer.* Vond. Anderen gebruiken het manlijk: *Noach bouwde den Heere eenen altaer.* Bijbelvert. Zoo ook M. Stoke: *voor den outaer.*

Huydecoper geeft *altaer* op, als verbasterd van *outer;* doch de gegrondheid dezer ſtelling is mij nog niet gebleken. Dat *outaer* en *autaer* door M. Stoke en andere oude Schrijvers reeds gebezigd zijn, is ontwijfelbaar zeker; maar het is even zeker, dat de *l* en *u* wisſelletters zijn, en dat wij in meer andere woorden de *u* gebruiken, waar voorheen de *l* gebezigd werd, b. v.: *goud, koud, houden, oud,* enz. voor *gold, kold, holden, old* enz.; het welk ten aanzien van *altaar* en *autaar,* (ook *outaar* en *outer*) insgelijks zeerwel kan plaats hebben, en zelfs hoogstwaarſchijnlijk plaats heeft.

Ons woord *altaar* is hetzelfde als het lat. *altare,* welk met den kristlijken godsdienst tegelijk in Nederland ingevoerd geworden is. Men vindt bij de Gothen en Angelſakſen niets, dat met dit woord eenige overeenkomst heeft: de eerſten noemden een altaar *Hunſlaſtads* (offerplaats), de anderen *Weofod, Weobod* (gewijdde tafel), en bij Otfrid. vindt men *Gotesbiete* (godstafel). Intusſchen is de latijnſche benaming bij alemanniſche Schrijvers reeds zeer oud; en *altarre* komt bij Kero, den oudſten onder hen,

oa

en *altar* bij Isidor. voor. Dat het latijnsche *altare* niet van *altus* afstamt, maar van een oud woord: *alt* (vuur), welk nog in het noordsche *elt*, en het angelsaksische *eald* (vuur), bestaat, en van *ar* (een haard) zamengesteld is, en derhalve, eigenlijk, eenen vuurhaard beteekent, heeft Ihre zeer waarschijnlijk gemaakt.

Huydecoper en anderen beweren, daartegen, dat *aar*, in ons *altaar*, een verbasterde uitgang is, en derhalve nimmer den klemtoon kan ontvangen, die altijd op het zaaklijke deel eens woords, en nooit op deszelfs uitgang valt; waarom zij *altaar*, of *altaar* afkeuren, en *altaar*, of *alter*, *auter*, of *outer*, in deszelfs plaats stellen. Dan, behalve dat de boven genoemde zamenstelling van dit woord uit twee woorden, naamlijk *alt* en *ar*, hier tegen inloopt, zoo is het zeker, dat M. Stoke en anderen *outaer* en *altaer*, met den klemtoon op de laatste lettergreep gebezigd hebben; b. v.:

In velsen, lant en den autaer. M. Stoke.
Op 't vlak van Godts altaer. R. Anslo.
Aen ons gehaet altaer. Vond.

ALTAARDIENAAR, z. n., m., *des altaardienaars*, of *van den altaardienaar*; meerv. *altaardienaars*. Van *altaar* en *dienaar*. Iemand, die het altaar bedient.

ALTAARDOEK, z. n., m., *des altaardoeks*, of *van den altaardoek*; meerv. *altaardoeken*. Van *altaar* en *doek*. De doek, waarmede het altaar, tot sieraad, bedekt wordt.

ALTAARKAARS, z. n., v., *der*, of *van de altaarkaars*; meerv. *altaarkaarsen*. Van *altaar* en *kaars*. Eene lange en dikke waskaars, welke op en bij het altaar gebrand wordt.

ALTAARKLEED, z. n., o., *des altaarkleeds*, of *van het altaarkleed*; meerv. *altaarkleeden*, *altaarkleederen*. Van *altaar* en *kleed*. Hetzelfde als *altaardoek*. Ook het priesterlijke gewaad, bij de bediening *van het altaar*.

ALTAARSTUK, z. n., o., *des altaarstuks*, of *van het altaarstuk*; meerv. *altaarstukken*. Van *altaar* en *stuk*. Het schilderwerk boven het altaar.

ALTEGADER, zie *allegaar*.

ALTEMAAL, (*allemaal*) bijw. Van *alte* en *maal*. Hetzelfde als *allegaar*. Ook is dit woord in de beteekenis van geheellijk, geheel en al, gebruiklijk geweest; b. v.: *en hij verbrande den ram opten outaer altemael.* Bijb.

1477; doch in dezen zin is het verouderd. Zie *maal*.

ALTEMET, bijw. van tijd. Van *al* en *temet*, beteekenende somwijlen, nu en dan; meestal in den daaglijkschen spreektrant gebruiklijk: *indien gij er altemet van mogt hooren. Gij moet van dien drank altemet wat innemen. Temet*, zonder *al*, is evenzeer in gebruik.

ALTHANDS, bijw. van tijd. Van *al* en *thands*, bij inkorting voor *te hands*. Tegenwoordig: *ik heb althands niets meer van die goederen. Wil di hooren al te hant*, d. i., wilt gij hooren nu. M. Stoke. Al wat bij de hand is, is tegenwoordig; en hiervan is *althands*, in dezen zin, bij overdragt, ontleend. Ten minste: *ik althands heb er niet van gesproken.* Oudtijds beteekende *althands* (*altehands*) aanstonds, een weinig daarna; ook werd het in den zin van reeds gebezigd. Zie *thands*.

ALTIJD, bijw. van tijd. In alle tijden, zoo wel om daarmede eene onafgebrokene voordduring aanteduiden, als om alle voorkomende tijden en gelegenheden uittedrukken: *men moet altijd deugdzaam zijn. Niemand is altijd opgeruimd. In haar gezelschap zal ik mij altijd wel bevinden. Zijne klagten gaan mij altijd aan het hart.* Dit *altijd* wordt ook voor ten minste gebezigd, even als *althands*: *wie er moog geweest zijn, ik altijd ben er niet geweest.* Zie verder *altoos*.

ALTOOS, bijw. van tijd. Hetzelfde als *altijd*. Ook wordt het in den zin van ten minste gebezigd: *ben ik niet rijk, ik ben altoos zonder schulden.* Nog is *altoos*, gelijk ook *altijd*, bij eene ontkenning gevoegd, in de beteekenis van volstrektlijk niet, in het minste niet, gebruiklijk: *ik zal hem geen andwoord altoos geven.*

Sommigen beweren, dat *altoos* niet anders, dan in den zin van ten minste, nogthands, mag gebezigd worden, in onderscheiding van *altijd*; doch zonder grond, dewijl *toos*, volgends Ten Kate, ouwlings, ook *tijd* beteekende. L. W. van Merken zingt, hiermede overeenkomstig:

De vorst vormt daar de zee tot altoos glinstrend ijs.

Reeds in het jaar 1484, was dit woord, in dezen zin, gebruiklijk: *ende die genade Goods sel in mi syn, ende sel altoes in mi bliven.* Guld. Troen.

ALUIN, z. n., m., *des aluins*, of *van den aluin*; meerv. *aluinen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. Zekere bergstof: *ik gebruik daartoe den witten aluin.*

Aluin, deen. en zweed. *alun*, hoogd. *Alaun*, eng. *alum*,

lum, *allom*, ital. *alume*, fran. *alun*, zijn van het lat. *alumen*, en dit van het gr. *ἀλς*, *ἅλμη*, dewijl PLINIUS deze bergstof uitdrukklijk *salsuginem terrae* noemt.

ALUINAARDE, z. n., v., *der*, of *van de aluinaarde*; meerv. *aluinaarden*, wanneer verscheidene soorten bedoeld worden. Aarde, welke aluin in zich bevat.

ALUINWATER, z. n., o., *des aluinwaters*, of *van het aluinwater*; meerv. *aluinwateren*, van verscheidene soorten. Water, waarin aluin opgelost geworden is, het zij zulks door de natuur, of door de kunst geschied zij.

ALVERMOGEN, z. n., o., *des alvermogens*, of *van het alvermogen*; zonder meerv.: Van het zin versterkende voorvoegsel *al* en *vermogen*. Hetzelfde als almagt. Ook voor het Opperwezen zelf: *het gunstrijke Alvermogen schenke u* enz.

ALVERMOGEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van het voorvoegsel *al*, dat den zin versterkt, en het deelw. *vermogend*. Hetzelfde als *almogend*, *almagtig*.

ALVORENS, bijw. van tijd, en voegw. Als bijw.: *ik heb er hem alvorens over gesproken*. Als voegw.: *alvorens ik er hem over gesproken heb*. —

ALWAAR, bijw. van plaats. Van *al* en *waar*. Hetzelfde als *waar*, dat meest in gebruik is: *ik heb hem de plaats genoemd*, *alwaar hij mij zal vinden*. Zie *aal*.

ALWEDER, (*alweer*) bijw. van tijd. Van *al* en *weder*. Hetzelfde als *weder*: *hoe ernstig hij ook gewaarschouwd wierd*, *deed hij het echter alweder*. Zie *aal*.

ALWETEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, d. i. *alles*, en het deelw. *wetend*, van *weten*. Alles wetend — die van alles de volmaaktste wetenschap heeft: *niemand is alwetend*, *dan God* — *de alwetende God*. Ook als een zelfst. naamw., voor het Opperwezen zelf: *de Alwetende ziet en hoort alles*.

ALWETENDHEID, z. n., v., *der*, of *van de alwetendheid*; zonder meerv. De eigenschap, om alles op de volmaaktste wijs te weten — het vermogen, om zich alles op de volmaaktste wijs voortestellen: *Gods alwetendheid*. Zie *heid*.

ALZIEND, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, *alles*, en het deelw. *ziend*, van *zien*: *niets is verborgen voor zijne alziende oogen*.

ALZOO, bijw. van aanwijzing, en voegw. Van *al* en *zoo*.

Als bijw., hetzelfde als *zoo*, op die wijs; *wanneer het alzoo gebeurde.* Men bedient zich van dit verlengde bijwoord vooral dan, wanneer de rede eenigen nadruk vordert, en derzelver rondheid bij het enkelvoudige *zoo* zoude lijden, b. v.: *was dit uwe ware meening? Sprak uw hart alzoo? Men bevond de zaak alzoo.* Als voegw., naardien, dewijl: *alzoo hij een man van groot vermogen is.* Derhalve, bij gevolg: *zij erfde de gansche bezitting, en alzoo ook het landgoed. Eene enkele vermaning zou niet toereikend geweest zijn; ik moest alzoo nadruklijkere maatregelen nemen.* Oulings is dit *alzoo* ook in den zin van indien, wanneer, gebruiklijk geweest: *Also du die vrucht van den olijven gaderen sults.* Bijb. 1477.

Al zoo (in twee woorden) wordt ook voór bijvoeglijke naamwoorden gebruikt, b. v.: *al zoo groot, al zoo geleerd* enz., en schoon men regelmatig *zoo groot als* zegt, vordert *al zoo groot* echter *dan* achter zich; dewijl dit *al* eene vermeerdering aanduidt, en er dus eene ongelijkheid plaats heeft, en *al zoo groot* eigenlijk als de vergrootende trap kan beschouwd worden, waarop noodzaaklijk *dan* volgt: *deze is al zoo groot, dan die*, d. i., iets groóter. Zoo ook *nog al zoo, ruim zoo — dan.* Wanneer men achter *al zoo, als*, in plaats van *dan* voegt, ondergaat de zin eene aanmerklijke verandering, dewijl het woordje *al* dan de beteekenis van *reeds* bekomt, b. v.: *deze is al zoo groot, als de andere*, d. i., *reeds* zoo groot. *Hij is al zoo geleerd, als zijn meester*, d. i., *reeds* zoo geleerd; maar *hij is al zoo geleerd, dan zijn meester*, d. i., iets geleerder.

ALZOODANIG, *alzoodanige*, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *al*, welk hier niet meer, dan eene onnoodige verlenging van het woord is, en *zoodanig*. Hetzelfde als zoodanig: *hij nam alzoodanige maatregelen. Alzoodanig zijn de menschen.* Oulings schreef en sprak men ook *alzoo gedaan.*

ALZULK, *alzulke*, bijv. naamw., zonder taappen van vergrooting. Van *al* en *zulk.* Hetzelfde als zulk, zulke: *hij is een liefhebber van alzulke boeken.* Zoo ook *alzulks.*

AM, *amme*, z. n., v., *der*, of *van de am*; meerv. *ammen.* Eene moeder, die een vreemd kind, voor zeker loon, zoogt — voedster, zoogvrouw, minne: *bint deze am met boei en keten.* Vond.

Dit woord, welk reeds begint buiten gebruik te geraken, is een der oudsten, niet alleen in het nederduitsch, maar zelfs

zelfs in alle andere talen. Het is, even als *abba*, *appa*, *baba*, *papa*, *atta*, *tata*, *mama*, door de natuur zelve gevormd, naardien deze woorden niets anders dan het ſtamelen van jonge kinderen zijn, die de lettergrepen *am*, *ma*, *ap*, *pa*, het eerst en gemaklijkst voordbrengen. Zie INLEID., bl. 13, in de aanteek.

Am, hoogd. *Amme*, deen. *amme*, zweed. *amma*, gr. *ἀμμα*, hebr. אם, beteekenen, eigenlijk, eene moeder, maar ook eene zoogvrouw. De Hebreeuwen hadden daarvan het werkw. *amma*, dat voeden, opkweeken beteekent; en bij ons is *ammen*, in denzelfden zin, voorheen, in gebruik geweest, zoo als uit KILIAAN blijkt, bij wien wij *ammen*, *paſcere*, *nutrire*, *alere* vinden.

Dat *am*, oulings, ook van eenen man gebruikt werd, blijkt insgelijks uit KILIAAN, die *am*, *nutritius*; *præfectus*, *dominus*, *patronus*: *qui pascit et regit* heeft, doch hetzelve, in dezen zin, verouderd noemt.

AMAGT, veroud. z. n., v. Van het beroovende voorzetſel *a*, waarvoor wij thands *on* gebruiken, en *magt*. Zie *onmagt*.

AMAGTIG, veroud. bijv. naamw. Van *amagt*, voor *onmagt*; derhalve *amagtig*, voor *onmagtig*. Ons nog in gebruik zijnde *aamachtig* is dus van dit verouderde *amagtig* geheel onderſcheiden. Zie *onmagtig*.

AMANDEL, z. n., m., *des amandels*, of *van den amandel*; meerv. *amandelen*. De eetbare, ovaalronde, platte vrucht des amandelbooms: *kraakamandelen* — *zoete amandelen* — *bittere amandelen*. Figuurlijk voeren de keelklieren, om de overeenkomst van gedaante, ook dezen naam.

Deen., zweed. en hoogd. *mandel*, eng. *almond*, fran. *amande*, en ons nederd. *amandel*, allen van het ital. *amandola*, *mandola*, lat. *amygdalum*, en dit van het gr. *ἀμυγδαλον*.

AMANDELBOOM, z. n., m., *des amandelbooms*, of *van den amandelboom*; meerv. *amandelboomen*. Van *amandel* en *boom*.

AMANDELMELK, z. n., v., *der*, of *van de amandelmelk*; het meerv. is niet in gebruik. Van *amandel* en *melk*.

AMANDELOLIE, z. n., v., *der*, of *van de amandelolie*; meerv. *amandelolien*, doch alleenlijk, wanneer van verſcheidene ſoorten geſproken wordt. Van *amandel* en *olie*.

AMANDELTAART, z. n., v., *der*, of *van de amandeltaart*;

taart; meerv. *amandeltaarten*. Van *amandel* en *taart*. Eene met geperste amandelen toebereidde taart.

AMARANT, z. n., v., *der*, of *van de amarant*; meerv. *amaranten*. De naam van zekere plant met fraaije purperkleurige bloemen, welken hare schoonheid, ook dan nog, wanneer zij afgesneden worden, lang behouden.

Amarant is van het gr. ἀμαραντος van μαραινω, *ik verwelk*, met de α *privat.*, dewijl hare bloem lang onverwelkt blijft. De schrijfwijs *amaranth* is derhalve verkeerd, schoon de meeste talen dezelve aangenomen hebben, vermoedlijk omdat men dit woord als eene zamenstelling met ἀνθος, *bloem*, beschouwd heeft.

AMAREL, (Kil. *amarelle*) veroud. z. n., v., *der*, of *van de amarel*; meerv. *amarellen*. Eene soort van zure, of wrange kersen, welken wij thands *morellen* noemen. De naam dezer vrucht is het naast van het ital. *amarino*, *amarella*, en dit van het lat. *amarus*, afkomstig.

AMARIL, z. n., m., *des amarils*, of *van den amaril*; het meerv. is niet in gebruik. Steen om te polijsten.

AMAZONE, z. n., v., *der*, of *van de amazone*; meerv. *amazonen*. De naam van zekere strijdbare vrouwen, van welken verhaald wordt, dat zij in klein Azien, bij den vloed thermodon, een eigen rijk gesticht hebben, en geene mannen onder zich lieten wonen, enz., wier geschiedenis, echter, voor een verdichtsel te houden is. Ook wordt iedere moedige, heldhaftige vrouw *eene amazone* genoemd. Eindelijk wordt aan zekere kleederdragt der vrouwen de naam van *amazone* (*amazonenkleed*) gegeven, omdat zij aan de manlijke kleeding gelijk is, en het schoone geslacht een manlijk aanzien geeft.

AMBACHT. z. n., o., *des ambachts*, of *van het ambacht*; meerv. *ambachten*. *Daar ik mij op dit ambacht luttel verstâ.* Hooft. Oorspronglijk beteekende het woord *ambacht*, goth. *andbahts*, eenen dienaar, of bedienden; en in het ijsl. is *ambaat* eene dienstmaagd. Vervolgends werd het woord *ambacht*, in den zin van dienst, bediening, gebezigd, en tot *amt*, *ampt*, en *ambt* zamengetrokken, welk laatste, als van *ambacht*, de ware spelling is. Bij ons komt het woord *ambacht* in verscheidene beteekenissen voor, 1. in die van dienst, of bediening: *en dede dat ambacht der heiliger missen.* Clar. Spiegel enz. In oude getijdeboeken is *dat ambacht doen*, hetzelfde als *de mis doen*, waarvoor ook enkellijk *dienst doen* gebezigd wordt. *Dat ambacht der missen volbrenghen*; — *ende volbracht* *dat*

dat heylige ambacht. VADERB. *Dat ambacht der Apostelen*, het predikambt, VELDEN. 2. Gilde, bij KIL. *collegium artificum.* 3. Hooge heerlijkheid: *gelegen in het hulsterambacht.* 4. Handwerk: *hij leert een goed ambacht.* Van hier ook *ambachtsgezel*, *ambachtsheer*, *ambachtsheerlijkheid*, *ambachtskamer.* Zoo ook *ambachtsman*, werkman, die door zijn handwerk anderen dient, in het meerv. *ambachtslieden*, *ambachtsvrouw*, vrouw eener hooge heerlijkheid, en het verouderde *ambachter*, bij KIL., *praefectus*, *officiarius.*

Het woord *ambacht*, lat. *ambactus*, welk, gelijk boven gezegd is, oorspronglijk, eenen dienaar, of bedienden beteekende, is, celtisch, en afkomstig van *amb*, dat om, rondom beteekent, en van *aht*, *acht*, waarvan nog ons *acht geven*, *onachtzaam* enz., zoodat *ambacht*, eigenlijk, iemand is, die, in den dienst van anderen zijnde, rondom wel toeziet, en op alles, wat den post betreft, dien hij bekleedt, naauwkeuriglijk acht geeft. Dan, *ambacht* is, voor eenen persoon genomen, verouderd, en voorlang reeds niet anders, dan voor eene zaak gebezigd.

In eene oorkonde van 1083, door HALTAUS aangehaald, komt dit woord reeds voor: *judiciariam potestatem in Alcmere quae ambacht vocatur.*

Ambahtan was bij de Alemannen en Franken, *andbahtjan* bij de Gothen, en *embethan* bij de Angelsakfen, voor *dienen* gebruiklijk.

AMBASSADE, z. n., v., *der*, of *van de ambassade*; zonder meerv. De waardigheid en het ambt eenes afgezants: *in het drukste der bezigheden van staate en haare wichtige ambassade.* HOOFT.

AMBASSADEUR, z. n., m., *des ambassadeurs*, of *van den ambassadeur*; meerv. *ambassadeurs*. Een afgezant van staat.

Dit woord is, tegelijk met het fr. *ambassadeur*, het ital. *imbasciatore*, het spaan. *embazador*, en het eng. *ambassadour*, van het middeleeuwsche *ambasciator* afkomstig, dat zijnen oorsprong in het boven genoemde *ambacht*, in de beteekenis van eenen zorgvuldig toezienden dienaar, vindt. Zoodat *ambassadeur* eigenlijk iemand is, die, in dienst van den staat, de zaken van het land bij eene andere Mogendheid waarneemt.

AMBEELD, zie *aanbeeld.*

AMBEI, zie *aanbei.*

AMBER, (bij KIL. *ammer*, *emmer*) z. n., m., *des ambers*, of

of *van den amber;* zonder meerv. Zekere welriekende gom, ook barnsteen genoemd: *indien uw neus den amber verfoeit.* HOOFT. VONDEL bezigt dit woord, meestal, in het onz. geslacht; hetwelk ook door DEKKER gevolgd wordt; doch het gebruik stelt het manlijk, zoo als blijkt uit HOOFT, J. CATS, J. DE HAES, en anderen; terwijl VONDEL zelf *hij brengt den glinsterenden amner* (om het rijm, voor *amber*) schrijft.

Amber, in het middeleeuwsche latijn, *ambar*, *amber*, *ambra*, *ambrum*, perf. *amber*, is van het arab. *ambar* afkomstig.

AMBERGEUR, z. n., m., *des ambergeurs*, of *van den ambergeur;* meerv. *ambergeuren.* Van *amber* en *geur.* De aangename reuk des ambers. In den dichterlijken schrijfstrant, meestal gebruiklijk, voor iets, dat eenen aangenamen reuk van zich geeft.

AMBORSTIG, zie *aamborstig.*

AMBT, z. n., o., *des ambts*, of *van het ambt;* meerv. *ambten.* Eene met voordeelen gepaard gaande bediening, welke aan iemand, door anderen, wordt opgedragen: *het ampt* (voor *ambt*) *verviel aan den tolpachter.* HOOFT. *Zijn ambt wel waarnemen. Naar een ambt staan. Een eerambt. Het predikambt. — Wien God een ambt geeft, dien geeft hij ook verstand*, spreekw. Ook is het woord *ambt*, in sommige plaatsen, gebruiklijk, om de uitgestrektheid van zeker geregt aanteduiden.

Ambt is, eigenlijk, zamengetrokken van *ambacht.* Zie over de spelling van *ambt*, met eene *b*, INL. bl. 42.

AMBTELOOS, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *ambt* en het beroovende toevoegsel *loos*, d. i., *zonder.* Zonder ambt: *een ambteloos burger.* Als bijw.: *hij leeft thands ambteloos.* Zie *loos.*

AMBTENAAR, z. n., m., *des ambtenaars*, of *van den ambtenaar;* meerv. *ambtenaaas*, *ambtenaren.* Iemand, die eenig ambt bekleedt: *een staatsambtenaar.*

AMBTGELD, z. n., o., *des ambtgelds*, of *van het ambtgeld;* meerv. *ambtgelden.* Van *ambt* en *geld.* Geld, dat bij het aanvaarden van een ambt gegeven wordt: *hij heeft zijn ambtgeld reeds betaald.*

AMBTGENOOT, z. n., m., *des ambtgenoots*, of *van den ambtgenoot;* meerv. *ambtgenoten.* Van *ambt* en *genoot*, dat eenen gelijken, of iemand, die ons in zeker opzigt gelijk is, beteekent. Iemand, die hetzelfde ambt met ons bekleedt: *hij is mijn ambtgenoot.* Zie *genoot.*

AMBT-

AMBTMAN, (bij Kil. *amman*) z. n., m., *des ambtmans*, of *van den ambtman*; meerv. *ambtmannen*, ook *ambtlieden*.

Oudtijds beteekende *ambt*, d. i. *ambacht*, eenen dienaar. Wanneer dit woord, naderhand, ook in de beteekenis van den dienst zelven, en de daarmede verbondene waardigheid, gebezigd werd, voegde men het woord *man* daarbij, om eenen dienaar, of waarnemer van eenig ambt, aanteduiden; en zoo ontſtond ons woord *ambtman*, dat, eertijds, van elken dienaar, of bedienden, en naderhand van voorname en aanzienlijke ambtenaren gebruikt werd; gelijk heden nog, in ſommige plaatſen, diegene *ambtman* genoemd wordt, die elders den naam van *ſchout*, of *drost*, draagt.

AMBTSBEZIGHEID, z. n., v., *der*, of *van de ambtsbezigheid*; meerv. *ambtsbezigheden*. Van *ambt* en *bezigheid*. De bezigheid, welke de waarneming van het ambt, dat wij bekleeden, van ons vordert: *mijne ambtsbezigheden laten mij thands niet toe, van huis te gaan*.

AMBTSHALVE, bijw. Uit kragt van eenig ambt: *hij was, ambtshalve, daar toe verpligt*.

AMBTSNAAM, z. n., m., *des ambtsnaams*, of *van den ambtsnaam*; meerv. *ambtsnamen*. De naam, dien iemand, van wege zijn ambt, draagt.

AMBTSVERRIGTING, z. n., v., *der*, of *van de ambtsverrigting*; meerv. *ambtsverrigtingen*. Verrigtingen, waartoe men, van wege zijn ambt, verbonden is — ambtsbezigheid: *iemand in zijne ambtsverrigtingen hinderen*.

AMEI, zie *hamei*.

AMELDONK, (bij Kil.) veroud. z. n., waarvoor wij thands het woord ſtijffel gebruiken. In het middeleeuwſche lat. *amidonum*, waarvan de Franſchen hun *amidon* hebben. Zie verder het volgende *amelmeel*.

AMELMEEL, veroud. z. n., o. Thands ſtijffel. Van het gr. *ἄμυλον*, omdat dit meel, eertijds, zonder molen gemaakt werd.

AMEN, veroud. werkw., beteekenende navolgen, hetzelfde doen. Wachter. acht het afkomſtig van het gr. *ὁμῶς*, *gelijk*. Zamengeſteld is het bij ons nog overig in *beamen*.

AMEN, een, door de overzetting van den bijbel, uit het gr. *ἀμὴν* en hebr. אמן, tot ons overgekomen woord, waarmede ieder gebed pleegt geſloten te worden, en welk zoo veel als *waarlijk*, *dat dit waar zij*, beteekent. Onder

der de Ouden, komt het alleen bij ULPHILAS voor. KERO vertaalt het door *sosi*, het zij zoo. *Daarop zeg ik amen*, dat bevestig, bewillig ik, en *het is zoo waar als amen*, zijn spreekwijzen, die in het daaglijksche leven gebruikt worden.

AMERIJ, *in een amerij*, bijw. van tijd, beteekenende in eenen oogenblik. FR. HALMA zegt, dat het, eigenlijk, geen duitsch woord is, en voor *ave Marij*, of *Maria*, genomen wordt. Het zegt derhalve zooveel als: den tijd, of in den tijd, dat men een *ave Maria* kan uitspreken, d. i., in eenen oogenblik.

AMETIST, z. n., m., *van den ametist*; meerv. *ametisten*. Een edelgesteente: *dat den ametist doet scheiden*. VOND. Van het gr. ἀμέθυστος; dewijl men beweerd heeft, dat deze steen de dronkenschap tegengaat.

AMETISTSTEEN, z. n., m., *des ametiststeens*, of *van den ametiststeen*; meerv. *ametiststeenen*. Hetzelfde als *ametist*.

AMMELAKEN, veroud. z. n., o, bij KIL. Thands zegt men tafellaken. *Ammelaken* is, eigenlijk, zooveel als spijs- of eetlaken, van het oude *ammen*, voeden, spijzigen.

AMMIRAAL, zie *admiraal*.

AMSTEL, z. n., m., *des amstels*, of *van den amstel*; zonder meerv. Eene bekende rivier bij de stad Amsteldam: *die tot in den amstel strekte*. HOOFT. Ook eene graft in dezelfde stad: *hij woont op den binnenamstel*. Men plagt ook *aemstel* te schrijven, doch *amstel* is thands het meest in gebruik.

AMSTELDAM, z. n., o., *Amsteldams* — van het *Amsteldam*; zonder meerv. Eene bekende stad, de grootste en volkrijkste van het bataafsche Gemeenebest: *het kooprijke Amsteldam*. Men zegt en schrijft ook *Amsterdam*, *Amstelredam*; doch *Amsteldam* is het meest in gebruik.

AMSTELDAMMER, z. n., m.; *des amsteldammers*, of *van den amsteldammer*; meerv. *amsteldammers*. Te Amsteldam geboren, ook voor aldaar woonachtig: *men kan aan zijne uitspraak wel hooren, dat hij een amsteldammer is*. Ook wordt *amsteldammer* als een onveranderlijk bijv. naamw. gebezigd: *eene amsteldammer schuit* — *amsteldammer schippers*.

Dit gebruik van *er*, achter de namen van landen, steden enz. gevoegd, om daarmede volksnamen uittedrukken, is bij

bij de oudheid schaarsch te vinden; schoon men in het tegenwoordige ijsl., voor *duitscher*, *thisker* schrijft.

AMSTELDAMSCH, bijv. naamw. Hetgene, dat tot Amsteldam behoort, of van Amsteldam afkomstig is: *de amsteldamsche uitspraak — hij heeft eene amsteldamsche vrouw getrouwd.*

ANDER, *de*, *het andere*, bijv. naamw., welk gemeenlijk dan gebezigd wordt, wanneer men alleen van *twee* dingen spreekt, en iets tegen *een* overstelt: *om den anderen dag. Hier zijn twee vreemdelingen, de eene is een duitscher, de andere een spanjaard. Den eenen bevalt dit, den anderen dat. Het eene is als het andere.*

Somwijlen worden beiden, *een* en *ander*, weggelaten, terwijl men, in plaats daarvan, het zelfst. naamw. herhaalt: *hij hoopt misdaad op misdaad*, de eene misdaad op de andere — *ik reisde van stad tot stad*, van de eene stad naar de andere.

Ook duidt dit bijv. woord, in vele gevallen, alleen datgene aan, wat in tegenoverstelling van iets anders is: *hij doet, alle dagen, een ander kleed aan. Iemand naar de andere wereld zenden*, hem ombrengen — zijnen dood bevorderen. *Het andere geslacht*, het vrouwlijke, in tegenoverstelling van het manlijke. *Ik ben van een gansch ander gevoelen. Er is ons geheel iets anders overgekomen. Dat is wat anders.*

Somwijlen wordt het voor *beter* gebezigd: *hij is een gansch ander mensch geworden — dat was een gansch andere brief, dan de eerste.* Somwijlen ook voor *slechter*; en dan bedient men zich daarvan, wanneer men een onvoeglijk woord, welk men in gedachten heeft, niet gaarn wil uitbrengen: *ik had haast wat anders gezegd.*

Ook wordt het als een voornaamwoord gebezigd: *een ander heeft het gezegd. Hij ontnam het den eenen en gaf het den anderen.* In dezen zin wordt ook *anders* gebruikt: *daar was niemand anders dan hij — zij verwachtte iemand anders. Niement anders.* K. D. S. HOORN, 1429. Ook zonder lidwoord: *dat moogt gij anderen wijs maken. Ik heb het van anderen gehoord. Iets voor anderer rekening verrigten.* Hierbij moet men aanmerken, dat het meerv. *anderen* van *de anderen* veel verschilt, beteekenende het laatste zoo veel als *de overigen*: *ik heb drie van de tien gekocht, de anderen* (de overigen) *stonden mij niet aan.*

Weleer werd *ander*, somwijlen, onverbogen gebezigd: *als*

als ander gemeene menschen. ALDEG. *En der ander rivier naam is.* BIJBEL, 1477. *Des ander daghes.* K. D. S. HOORN, 1429. Ook schreef en sprak men *anderde*, in de beteekenis van *tweede*: *ende hier begint dat anderde boeck.* BIJB. 1477. *Dit nochtans was, naast het stuk van de voorrechten, het anderde en wichtighste.* HOOFT.

Men kan dit woord van het verouderde *and*, goth. *anda*, angelf. *and*, gr. *ἀντι*, afleiden, dat eene tegenstelling beteekent, en in ons *andwoord* nog voorhanden is. *Ander* zou derhalve, oorspronglijk, het tegengestelde van *een* aanduiden. Intusschen hebben *ander*, *alter*, *ἑτερος*, *alius* en *ἀλλος* vele overeenkomst met elkander. Goth. *anthar*, ijsl. *annar*, alem. *andrer*, angelf. *othre*, eng. *other*, fr. *autre*, deen. *andar*. CASAUBONUS leidt het saksische woord van het gr. *ἑτερος* af.

ANDERDEELS, bijw. Van *ander* en *deel*. Aan de andere zijde: *eensdeels deed ik het om hem, anderdeels om haar.*

ANDEREN, (bij KIL.) veroud. werkw., waarvoor thands *veranderen* gebezigd wordt: *anderen van zinnen.* SPIEGHEL.

ANDERENDAAGSCH, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Hetgene dat om den anderen dag, of iederen tweeden dag, plaats heeft: *de anderendaagsche koorts.*

ANDERHALF, *anderhalve*, onverbuigbaar telwoord, beteekenende een en een half: *anderhalf pond, anderhalve maat.*

Anderhalf is zamengetrokken van *anderdehalf*, d. i. ter helft van de tweede; want *anderde* beteekende, oulings, *tweede.* *Tweehalf* zou, eigenlijk, maar *een* zijn; en *tweedhalf*, of *tweedehalf*, is niet in gebruik.

Anderthalb komt reeds bij NOTKER. voor, schoon niet in de tegenwoordige beteekenis, maar voor, *aan de andere zijde.* Zie verder *half.*

ANDERMAAL, bijw., van *ander* (*anderde*), tweede, en *maal.* Voor de tweede maal: *ik zal het u andermaal zeggen — ik had hem eens en andermaal* (bij herhaling, dikwerf) *gewaarschouwd.* Zie *maal.*

ANDERS, bijw. en voegwoord. Als bijw., op eene andere wijs: *dat had ik anders gedacht. De zaak heeft zich geheel anders toegedragen, dan men vermoedde. Gij spreekt anders, dan gij denkt. Anders gezind*, van eene andere gezindheid, of geneigdheid: *hij is thands geheel an-*

anders gezind. *Het is niet anders*, eene in den gezelschaplijken omgang gewone wijs van toestemming: *zal hij met den dood gestraft worden? Het is niet anders.*

Als voegw.: *indien gij anders nog voornemens zijt, om deze zaak ten einde te brengen. Hij moet zich, in dit geval, naar den raad van zijnen vriend gedragen, wanneer hij anders verstandig is.*

ANDERWERF, bijw. Van *ander* en *werf* (bij Kil. *actio, actus*). Hetzelfde als *andermaal*: *ik vervoegde mij anderwerf bij haar. Ga er eens en anderwerf over.* Vond.

ANDERZINS, bijw. en voegw. Van *ander* en *zin*. Als bijw., in eenen anderen zin, op eene andere wijs: *deze woorden moeten anderzins opgevat worden.* Als voegw., behalve dat: *anderzins was hij een eerlijk man.* In een ander geval: *andersins soo soude ick het u geseght hebben.* Bijbelvert.

ANDIJVIE, z. n., v., *der*, of *van de andijvie*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker gewas: *de andijvie is reeds opgebonden*, om geel te worden.

Andijvie, bij Kil. *endivie*, lat. en ital. *endivia*, spaan. *endibia*, fr. *endive*, eng. *endyve*.

ANDOREN, z. n., m., *des andorens*, of *van den andoren*; het meerv. is niet in gebruik. Eene plant, waarvan drie soorten zijn, *witte, zwarte* en *waterandoren*: *hij poot er den andoren.* Vond.

ANDWOORD, z. n., o., *des andwoords*, of *van het andwoord*; meerv. *andwoorden*. Eene rede, welke door eene andere rede, en bijzonderlijk door eene vraag, veroorzaakt wordt: *hierop was het andwoord der Koninginne van Navarre.* Hooft. *Iemand op iets andwoord geven. Andwoord ontvangen, bekomen. Iemand andwoord schuldig blijven. Hierop dient tot andwoord. In andwoord op uwen brief.* Figuurlijk, hetgene dat de plaats van een andwoord bekleedt: *een hoonende lach was al het andwoord* enz. Zie het volgende.

ANDWOORDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*. Van *andwoord*: *ik andwoordde, heb geandwoord.* Andwoord geven, met den derden naamval des persoons, en het voorz. *op* voor de zaak: *ik heb hem op al zijne vragen geandwoord.* Ook figuurlijk: *hare oogen andwoordden zijnen oogen, door de ongedwongenste uitdrukkingen van vreugd.* Van hier ook *andwoorder*.

Andwoord is zamengesteld van *and*, gr. ἀντι, goth. *anda*, angelf. *and*, dat *tegen, weder* beteekent, en *woord*. Het is derhalve, zooveel als *tegenwoord, wederwoord*, en

andwoorden, zoowel als *tegenwoorden*, *wederwoorden*. M. Stoke en vele anderen der Ouden (ook de Bijbelvertalers en Vondel) bezigen *andwoord*, meestal, in het vr. geslacht; doch het tegenwoordige gebruik, overeenkomstig met het goth. *andawaurdi*, het fr. th. *antwurti*, en het angelf. *andwyrd*, verkiest het onz. geslacht, dat ook het geslacht van het enkelvoudige *woord* is. Oudtijds werd *andwoord* ook *andworde*, *andwerde*, geschreven; doch het verschil dezer spelling is, waarschijnlijk, uit het verschil van tongval ontstaan.

ANE, veroud. voorz., waarvoor thands *aan* gebezigd wordt: *siet uwen staet ane*. Cl. Sp. 1569.

ANEMOON, z. n., v., *der*, of *van de anemoon*; meerv. *anemonen*. Eene bloem, ook klepperroos geheten. Van het gr. ἄνεμος, *wind*; niet, omdat de wind haren wasdom meest bevordert, maar dewijl zij, uithoofde harer teederheid, door den geringsten wind bewogen wordt.

ANG, bijv. naamw. Hetzelfde als *eng*. Eigenlijk *naauw*, doch hiervoor gebruikt men doorgaands *eng*. M. Stoke bezigt de spreekwijs *het wordt*, of *is*, *hem eng*, voor hij wordt, of is, bang, benaauwd, dewijl dengenen, die benaauwd is, alles te eng, of te naauw is. Thands zegt men, meestal, *bang*, d. i. *beang*, *benaauwd*. Hiervan onverschillig (zegt Huydecoper), *het is hem bang*, of *hij is bang*. En, dewijl *ang*, eigenlijk *naauw* is, zegt men verkeerdlijk *hij is ang*, maar zeer wel *het is*, of *wordt hem ang*.

ANGEL, z. n., m., *des angels*, of *van den angel*; meerv. *angels*. Eene scherpe spits, waarmede men steekt, als de angel der bijen: *de bij stak mij met haren angel*. Vischangel, zijnde een haak met eenen weerhaak: *met zijnen bedrieglijken angel*. Vond. *Werpt den angel uit*. Bijbelv.

Angel is, volgends de vlaamsche en zeeuwsche uitspraak, *hangel*, waarvan nog ons *hengel*, *vischhengel*, *hengelstok*, *hengelen*, *hengelaar* enz. Ingevolge hiervan, leidt men *angel*, d. i. dan *hangel*, van *hangen* af, zoo wel om het afhangen van den haak aan het snoer, alsom het vasthechten en doen hangen van hetgene dat men wil ophalen. Dan, het schijnt, dat *angel*, in zijne twee verschillende beteekenissen, ook eenen dubbelen oorsprong heeft, uit welken, enkellijk bij toeval, een en hetzelfde woord ontstaan is. *Angel* schijnt, door middel van den uitgang *el*, van het wortelwoord *ang*, gevormd te zijn,

waar-

waarvan nog sporen bij de Ouden voorkomen. De oudste Franken hadden eene soort van spietsen met weerhaken, welken *angones* genoemd werden. Het denkbeeld van kromte schijnt hier, gelijk ook in *angel*, het heerschende, en ons zelfst. naamwoord met het gr. ἀγκυλος, *krom*, en het lat. *uncus*, verwant te zijn. *Angel*, in de eerste beteekenis, of die van eene scherpe spits, schijnt tot het lat. *aculeus*, *acus*, te behooren. Men bedenke hierbij, dat de *n*, voor de keelletters, niet zelden ingschoven wordt.

Van hier ook *voetangel*, en de spreekwijs *daar is een angel onder verborgen*, daar schuilt eenig kwaad achter. Zoo ook het verkleinende woord *angeltje*: *zij zijn wel verzoend geworden, doch er is echter nog een angeltje*, een klein overblijfsel van haat, *in hun hart blijven zitten*.

Van *angel* is *angelen* (bij Kil. *piscari hamo*, saks. *angelen*, eng. *angle*), thands *hengelen*.

ANGELIER, z. n., m., *des angeliers*, of *van den angelier*; meerv. *angelieren*. Zekere bloem. Van *angel*, om de angelbaardjes, die deze bloem heeft. Bij Kil. *angiere*. Bij de Rederijkers: *de witte anghieren*.

ANGEN, (ook *engen*) veroud. w., gelijkvl. *ik angde, heb geangd*. Van het boven staande *ang*. Krenken, benaauwen, verontrusten: *want haar angde de wasdom van Vrankrijk*. Hooft. Zie verder *angst*.

ANGST, z. n., m., *van den angst*; meerv. *angsten*. De beklemdheid der borst, als het uitwerksel der inwendige gewaarwording van vrees en droefheid: *hij wat bedaert van zijnen angst*. Vond. *In stadigen anxt*. Hooft. *Hij weet van angst niet, waar hij blijven zal. In doodsangst — in duizend angsten zijn. Soo voerde hijse uyt hare angsten*. Bijbelvert. Oudtijds werd *angst* ook voor vrees gebezigd: *die anxt des Heren — die anxt onses Gods*. Bijb. 1477.

Angst, hoogd. *Angst*, zweed. *angest*, eng. *anguish*, oud fr. *angoise*, frank. en alem. *angust*, komen met het lat. *angustia* overeen. Het naaste stamwoord is, ongetwijfeld, het boven staande verouderde *angen*, d. i. drukken, krenken, verontrusten, welk met het lat. *angere* en gr. ἀγχειν verwant is. Men vindt het bij Otfrid. en Notker.; en Hooft heeft het nog dikwerf gebezigd, zoo als, onder anderen, uit het boven aangehaalde voorbeeld blijkt. *Angen* wordt van *ang*, *eng*, afgeleid, zoo dat het, eigenlijk, in de engte drijven, en *angst* eene verenging, beklemming, of benaauwing der borst, zoude aanduiden.

ANGSTELIJK, bijw. Hetzelfde als *angstiglijk*. Oudtijds werd dit woord in onderscheidene beteeekenissen gebezigd. Als bijw., (*anxtelic*, *anxtelick*, *anxtelike*, *anxteliken*) in den zin van zeer, geweldiglijk: *want de wateren vloeyden anxtelick. — So dwanc die honger al dat lant anxtelic. — Ende die Here wert anxtelike gram op israhel. — Ende iudas was anxteliken naerstich, om die quade te verslaen.* Bijb. 1477. Als bijv. naamw., in den zin van groot, sterk: *so quam haestelijc een anxtelike wint — een anxtelike dorst.* — Verschriklijk: *een paerd, dat enen anxteliken man op hadde — een groet hoep, ende een anxtelic heir.* Bijb. 1477. Zie *lijk*.

ANGSTEN, veroud. onz. w., van *angst*, in den zin van vreezen, beducht zijn: *angst niet voor den morgen.* Spiegh.

ANGSTIG, bijv. naamw., *angstiger*, *angstigst*. Met angst vervuld, angst gewaarwordend, en daaruit voordkomend: *hij is altoos even angstig. Angstige zorgen.* Zie *ig*.

ANGSTIGLIJK, bijw. Van *angstig* en *lijk*. Met vrees en bekommering: *zij zag mij angstiglijk aan.* Zie *lijk*.

ANGSTVALLIG, bijv. naamw., *angstvalliger*, *angstvalligst*. Vreesachtig, bekommerd: *een angstvallig mensch*, iemand, die, bij alle dingen, ongegrondde vrees en bekommering voedt. Akelig: *angstvallige gedachten.* Men vindt dit woord ook bij voorwerpen gebruikt, die geschikt zijn, om angst te verwekken: *om niet te duchten in d'angstvallige woestijnen.* N. Versteeg. Van hier ook *angstvalligheid*, *angstvalliglijk*.

ANIJS, z. n., m., *van den anijs*; het meerv. is niet in gebruik. Zeker gewas, ook *anijsboom*, *anijskruid* genoemd. Ook een bekende sterke drank: *ik had anijs gedronken.* Van het gr. ἄνισον. Lat. *anisum*, fr. *anis*.

ANIJSBESCHUIT, z. n., v., *der*, of *van de anijsbeschuit*; meerv. *anijsbeschuiten*. Van *anijs* en *beschuit*. Met anijszaad toebereidde beschuit. Verkl. woord: *anijsbeschuitje*.

ANIJSZAAD, z. n., o., *des anijszaads*, of *van het anijszaad*; meerv. *anijszaden*. Van *anijs* en *zaad*. Het zaad van den anijs.

ANKEN, veroud. w., (bij Kil.) voor *vast hechten*, *inslaan*.

ANKER, z. n., o., *des ankers*, of *van het anker*; meerv. *ankers*. Zekere maat van vloeibare dingen: *een anker wijn*, *drie ankers jenever*.

Anker, hoogd. *Anker*, zweed. *ankaré*, deen. *Anker*. Ihre acht het, doch met weinig gronds, van het lat.

am-

amphora afkomstig. Het oud fr. *anche* en *ancere*, en het latere lat. *anceria*, komen in dezelfde beteekenis voor.

ANKER, z. n., o., *des ankers*, of *van het anker*; meerv. *ankers*. Een bekend ijzeren werktuig, waardoor een schip tegengehouden wordt — *boeganker*, *plegtanker*, *stopanker*, *tuianker*, *vertuianker*, *werpanker*: *het anker werpen*, of laten vallen, het aan zijne eigene zwaarte overlaten, opdat het in den grond der zee zinke. *Voor anker liggen*, ook figuurlijk, voor, op zekere plaats stil liggen, en op iets wachten. *Ten anker komen*, het anker uitwerpen. *Het anker ligten*, het weder in de hoogte winden. *Het anker kappen*, het ankertouw afhouwen. *Voor zijn anker rijden*, voor anker liggende op en neer geslingerd worden. *Het anker slepen*, *voor anker drijven*, wordt gezegd, wanneer het anker niet vast in den grond hecht, en door het schip medegesleept wordt. Figuurlijk wordt het woord *anker* genomen voor alles, wat vastheid en zekerheid verschaft, en als een zinnebeeld van standvastigheid en gelatenheid. Wanneer aan de Hoop een anker toegeschreven wordt, zoo beteekent dit niets anders, dan dat deze gemoedsgesteldheid ons, in wederwaardigheden, opbeurt en ondersteunt: *hij is het anker mijner hoop. Het anker onzer hoop op een toekomend leven is in eenen vasten grond gehecht.*

In de bouwkunst gebruikt men het woord *anker*, om de overeenkomst in uiterlijke gedaante, voor een ijzer, dat in de muren gelegd wordt, om derzelver vastheid te bevorderen.

In gemeenzame verkeering is de spreekwijs gebruiklijk: *hij is zoo vet als een ankerstok*, ook *als een spaansch anker*, d. i. zoo mager als een hout.

Anker, hoogd. *Anker*, angelf. *ancer*, *ancre*, eng. *anker*, sp. *ancla*, ital. *ancora*, fr. *ancre*, pool. *ankra*.

Gemeenlijk acht men den naam van dit, in de scheepvaart, zoo onontbeerlijk, werktuig van het gr. en lat. *ἄγκυρα* en *ancora* afkomstig; doch L. TEN KATE leidt dit woord van het oude *anken* af, dat in de beteekenis van in den grond slaan, vast hechten, gebruiklijk geweest is; schoon hij het tevens twijfelachtig stelt, of het lat. *ancora* niet wel de moeder van ons *anker*, of dat ook dit met het onze van eenen zelfden stam afkomstig zij.

Anker heeft verscheidene zamenstellingen, als *ankerarm*, *ankerhand*, *ankerkruis*, *ankeroog*, *ankerring*, *ankerschacht*, *ankerschoen*, *ankersteel*, *ankerstok*, *ankertalie*, *ankertouw* enz.

ANKEREN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik ankerde*, *heb geankerd*. Van *anker*. Het anker werpen, laten vallen — ten anker komen: *wij zullen voor de haven ankeren*.

Hooft bezigt dit woord in eenen overdragtigen zin: *zijn besluit ankeren*, d. i. nemen, vestigen. *Om de vlotte gemoederen op hare zijde te doen ankeren*, overtehalen, op hare zijde te krijgen.

ANKERGELD, z. n., o., *des ankergelds*, of *van het ankergeld*; meerv. *ankergelden*. Het geld, welk voor de vrijheid, om in eene haven, of op eene reede, voor anker te liggen, betaald, en ook *ankerregt*, *ankertol* genoemd wordt. In het fr. *ancrage*, basterdlat. *ancoragium*.

ANKERGROND, z. n., m., *des ankergronds*, of *van den ankergrond*; meerv. *ankergronden*. Een grond, geschikt om te ankeren: *in deze zee zijn vele goede ankergronden*.

ANKERPLAATS, z. n., v., *der*, of *van de ankerplaats*; meerv. *ankerplaatsen*. Eene plaats, geschikt om te ankeren: *eene goede*, *slechte ankerplaats*. Ook de plaats, waar een schip voor anker ligt: *de haven van Helvoet zal onze ankerplaats zijn*.

ANKERSMID, z. n., m., *des ankersmids*, of *van den ankersmid*; meerv. *ankersmeden* (van het oude *smed*, nu *smid*). Een smid, die zich bijzonderlijk op het smeden en vervaardigen van ankers toelegt. Deszelfs werkplaats draagt den naam van *ankersmederij*, ook *ankersmids*. Zie *smid*.

ANSJOVIS, (drielettergrepig) z. n., v., *der*, of *van de ansjovis*; meerv. *ansjovissen*. Zeker vischje, dat gezouten gegeten wordt: *bergsche ansjovis*. In het fr. *anchois*. Van hier ook *ansjovissous*.

APENBAKHUIS, zie *apengezigt*.

APENBEK, zie *apengezigt*.

APENGEZIGT, z. n., o., *des apengezigts*, of *van het apengezigt*; meerv. *apengezigten*. Het gezigt van eenen aap. Ook voor iemand, die een mismaakt, belachlijk gezigt heeft, gelijk aan dat van eenen aap: *hij is een regt apengezigt*.

APENKONING, z. n., m., *des apenkonings*, of *van den apenkoning*; meerv. *apenkoningen*. De koning onder de apen; eene waardigheid, welke men den brazilischen apen, *aquiqui* genoemd, toekent, onder welken zich een zou bevinden, die de anderen, op zekere tijden, door zijn geschreeuw, zamenroept.

APENLIEFDE, z. n., v., *der*, of *van de apenliefde*; zon-

zonder meerv. Eene blinde, onverstandige liefde, vooral van ouderen omtrent hunne kinderen, even als die der apen jegens hunne jongen, die dezelven, somwijlen, uit al te groote teederheid, dood drukken.

APENSPEL, z. n., o., *des apenspels*, of *van het apenspel*; meerv. *apenspelen*. Eene belachlijke nabootsing van anderen, op de wijs der apen, ook niets beduidende, nutlooze verrigtingen — aperij, apenwerk: *zijne houding en al zijne gebaren zijn een volmaakt apenspel. Zijn al die dingen niet maer louter apenspel?*

Want naer het apenspel van Venus dartel wicht,
Soo gaet het tweede deel tot aen den zedenplicht. J. CATS.

APERIJ, z. n., v., *der*, of *van de aperij*; meerv. *aperijen*. Hetzelfde als *apenspel*.

APIN, z. n., v., *der*, of *van de apin*; meerv. *apinnen*. Het wijfje van eenen aap.

APOSTEL, z. n., m., *des apostels*, of *van den apostel*; meerv. *apostelen*. Een, uit de gr. taal overgenomen, bekend bijbelwoord, beteekenende eenen Godsgezant. Inzonderheid dragen de Leerlingen van KRISTUS dezen naam, die door hem ter verkondiging zijner leer uitgezonden werden: *de handelingen der Apostelen*, een boek in het n. T., welk de daden en lotgevallen der Apostelen bevat. Te Geneve, en in verscheidene andere plaatsen van Zwitserland, worden jonge, nog onberoepene kerkleeraars ook *apostelen* genoemd. — *Hij is een ruige apostel*, gemeen spreekw., voor, hij is een onbeschaafd, ruuw mensch.

Apostel, gr. ἀποστολος, lat. *apostolus*, bij ULPHIL. *apaustaulus* en bij TATIAN. *postul*, eigenlijk, *een bode*. In de LEG. VAN M. MAGD. 1478, wordt dit woord niet onaardig in het vrouwl., *apostelin*, gebezigd: *ende maecte se der Apostelen Apostelinne*.

APOSTELAMBT, z. n., o., *des apostelambts*, of *van het apostelambt*; het meerv. is niet in gebruik. Het ambt en de waardigheid van eenen apostel.

APOSTELDOM, z. n., o., *des aposteldoms*, of *van het aposteldom*; het meerv. is niet in gebruik. Hetzelfde als *de apostelschap*. Zie *dom*.

APOSTELSCHAP, z. n., onz. en v., naar mate der beteekenis. Onz., *des apostelschaps*, of *van het apostelschap*, voor het apostelambt. — Vrouwl., *der*, of *van de apostelschap*, voor het gansche ligchaam der Apostelen; het meerv. is niet in gebruik. Zie *schap*.

APOTHEEK, *Apoteek*, (bij KIL. ook *apteke*) z. n., v.,

der, of *van de apotheek*; meerv. *apotheken*. Van het gr. *ἀποθήκη*, en het lat. *apotheca*. Eene plaats, waar eenvoudige en gemengde artsenijen bereid en verkocht worden — een artsenijwinkel: *de hoogduitsche apotheek*. *Ik help d'aptheek, vol luchts en geurs, en haren oefenaer de dalers in de beurs*. De Deck. Eene verzameling van verscheidene artsenijen, welken tot een zeker bijzonder gebruik bestemd zijn: *eene huisapotheek*, een voorraad van zulke artsenijen, welken men tot gebruik van zijn huisgezin noodig heeft — *eene reisapotheek*, welke geschikt is, om op reis medegevoerd te worden.

Oudtijds werd dit woord ook in den zin van voorraad, schat, gebezigd, b. v., in den Bijbel 1477: *mer ouer die apteken des olijs was ioas*, waarvoor in de statenoverzetting gelezen wordt: *maer Joas was over de schatten der olie*.

APOTHEKER, *Apoteker*, (bij Kil. ook *apteker*) z. n., m., *des apothekers*, of *van den apotheker*; meerv. *apothekers*. Iemand, die eene apotheek, (in de eerste beteekenis) bezit, of artsenijen bereidt en verkoopt — een artsenijbereider. Van hier *apothekersgezel*, *apothekersjonge*, *apothekersknecht* enz.

APPEL, z. n., m., *des appels*, of *van den appel*; meerv. *appelen*. Zekere boomvrucht: *ziet gij dien appel?* Hooft. *Zure*, *zoete appel* — *augjesappel*, *oranjeappel*, *wijnappel* enz. — *appelen plukken*, *appelen van de boomen schudden*. — *In eenen zuren appel bijten*, in de gemeenzame verkeering, voor, zich tot eene onaangename zaak bepalen. *De boom draagt voor zich zelven geene appelen*, wij worden voor ons zelven alleen niet geboren; spreekw. Om de ronde gedaante worden ook andere voordbrengsels van het plantenrijk *appelen* genoemd, waartoe de *aardappel*, *haagappel* enz. behooren. Ook dragen andere ronde ligchamen dezen naam, b. v.: *de appel van een zijdgeweer*: *als hij tot den appel van het gevest in zijnen degen viel*, Vond. *Rijksappel*, *twist- tweedragtsappel*, *oogappel*; zoo ook *adamsappel*, zijnde zekere uitwendige dikte aan den voorhals des menschlijken ligchaams, van welke het bijgeloof wil, dat zij door het stuk van den verboden appel veroorzaakt is, welk in Adams keel is blijven zitten.

Het woord *appel* heeft zeer vele zamenstellingen, als *appelbeet*, *appelbloesem*, *appelboom*, *appeldrank*, *appelflaauwte*, *appelgraauw*, *appelgroen*, *appelman*, *appelmand*, *appelmarkt*, *appelmelk*, *appelmoes*, *appelschel*, *appelschip*, *appelsteel*, *appeltaart*, *appelteef*, *appelton*, *appeltuin*,

tuin, *appelvrouw*, *appelwijf*, *appelzak*, *appelzolder* enz. Eenigen dezer zullen, hier, aangevoerd worden.

De naam dezer vrucht is zeer oud, en deszelfs afkomst onzeker. In het hoogd. *Apfel*, frank. en alem. *aphul*, *aphol*, *apfel*, in het meerv. *epfele* en *effeli*, angelſ. *apl*, *aepple*, *epl*, eng. *apple*, deen. *Abild* en *Able*, zweed. *aeple*, ierl. *aval*, pool. *jablko*, ruſſ. *jabloko*. Sommigen leiden het woord *appel* van het gr. ἄπιος af. WACHTER. houdt zich aan de ronde gedaante van den appel, en meent den oorſprong van deszelfs benaming in het woord *bol* te vinden.

APPELBLOESEM, z. n., m., *des appelbloeſems*, of *van den appelbloeſem*; meerv. *appelbloeſems*. Van *appel* en *bloeſem*. De bloeſem van den appelboom. Ook wordt dit woord als een bijvoegl. naamw. gebezigd, voor iets, welk de kleur van den bloeſem des appelbooms heeft: *een appelbloeſem kleed*. Somwijlen, ook als bijwoord: *ik heb mijne kamer appelbloeſem laten verwen*.

APPELBOOM, z. n., m., *des appelbooms*, of *van den appelboom*; meerv. *appelboomen*. *Onder den appelboom hebbe ick u opgeweckt*. BIJBELVERT.

APPELDRANK, z. n., m., *des appeldranks*, of *van den appeldrank*; meerv. *appeldranken*. Van *appel* en *drank*. Een drank, van uitgeperſte appelen gemaakt, in Frankrijk, Engeland en Zwitſerland het meest bekend, welke ook *appelwijn* en *cider* genoemd wordt.

APPELFLAAUWTE, z. n., v., *der*, of *van de appelflaauwte*; het meerv. is niet in gebruik. Schertſend, voor bezwijming, onmagt: *zij viel in eene appelflaauwte*.

APPELGRAAUW, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting; voornaamlijk van de paarden, graauw en met ronde vlekken, welken appelen gelijken. Als bijv. naamw.: *een ſpan van appelgraauwe hengſten*. Als bijw.: *de paarden zijn appelgraauw geteekend*.

APPELGROEN, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van eene groene kleur, welke naar de kleur van ſommige appelen gelijkt. Als bijv. naamw.: *een appelgroen behangſel*. Als bijw.: *die kamer is appelgroen geverwd*.

APPELMAN, z. n., m., *des appelmans*, of *van den appelman*; meerv. *appelmannen*. Van *appel* en *man*. Appelverkooper. *De appelman* (het appelmannetje). *komt om zijn geld*; ſpreekw., welk tegen die genen pleegt gebezigd te worden, die zich, door te veel vruchten te eten, ziek maken.

APPELMOES, z. n., o., *van het appelmoes*; het meerv. is niet in gebruik. Van *appel* en *moes*. Tot moes gekookte appelen.

APPELROND, bijv. naamw. en bijw., zonder trappen van vergrooting. Van *appel* en *rond*. Rond als een appel.

APPELSINA, z. n., v., *der*, of *van de appelsina*; meerv. *appelsinas*. De vrucht van den appelsinaboom. De benaming dezer vrucht is naar het fr. *pomme de Sine* gevormd, en geeft te kennen, dat men dezelve het eerst uit *Sina* (*China*) gekregen heeft. Ook *sinasappel*, lat. *malus aurantia sinénsis*, hoogd. *Apfelsine*.

APPELTAART, z. n., v., *der*, of *van de appeltaart*; meerv. *appeltaarten*. Van *appel* en *taart*. Eene met appelen toebereidde taart.

APPELTEEF, z. n., v., *der*, of *van de appelteef*; meerv. *appelteven*. Van *appel* en *teef*. Scheldwoord op de vrouwen, die vruchten verkoopen.

APPELVROUW, z. n., v., *der*, of *van de appelvrouw*; meerv. *appelvrouwen*. Van *appel* en *vrouw*. Vruchtverkoopster.

APPELWIJF, z. n., o., *des appelwijfs*, of *van het appelwijf*; meerv. *appelwijven*. Van *appel* en *wijf*. Hetzelfde als *appelvrouw*, maar minder wellevend.

APPELWIJN, z. n., m., *des appelwijns*, of *van den appelwijn*, het meerv. is niet in gebruik. Zie *appeldrank*.

APRIL, z. n., m., *des Aprils*, of *van den April*; zonder meerv. De vierde maand van het jaar, welke dertig dagen heeft: *den derden April*, of *van April*, d. i. den derden dag der vierde maand.

Dikwerf wordt de naam dezer maand van het latijnsche *aperire*, dat *openen* beteekent, afgeleid, omdat de Lente alles opent; doch aanneemlijker is de afleiding van het gr. ἀφρος, eenen naam der Godin *Venus*, aan welke deze maand, weleer, toegeheiligd was. KAREL DE GROOTE gaf aan deze maand den naam *ostarmanoth*. Bij ons wordt zij ook *grasmaand* genoemd; schoon de van het lat. ontleende naam *April* nog het meest in gebruik is.

ARABIE, (vierlettergrepig) z. n., o., *van het Arabie*; zonder meerv. De naam van een bekend land in Azie. Van hier *de Arabier*, *des Arabiers*, of *van den Arabier*; meerv. *arabiers*, *Arabieren*, iemand uit dit land. Zoo ook het bijv. naamw. *arabisch*, uit Arabie afkomstig, tot dit land behoorende.

AR-

ARBEID, z. n., m., *des arbeids*, of *van den arbeid*; het meerv. is niet in gebruik: *in den arbeid*. HOOFT.

Het woord *arbeid* wordt gebruikt, zoo wel om daarmede de aanwending der ligchaams- en zielskragten, als ook datgene, wat door deze aanwending voordgebragt wordt, aanteduiden. Ten aanzien van de eerste beteekenis, zegt men, in eenen eigenlijken zin: *een zware*, *zure*, *ligte arbeid*. *Zijnen arbeid verrigten — aan den arbeid gaan — vergeefschen arbeid doen*. Figuurlijk, voor de inwendige beweging van levenlooze ligchamen, bijzonderlijk die, welke door gisting veroorzaakt wordt: *de wijn — het bier is in den arbeid*, is aan het gisten. Ook voor moeite, last, bezwaar: *dat heeft mij veel arbeid gekost*.

De krijghsraet gaet belaên in arbeit, om met eere
't Belegh te wederstaen, ten dienst van hunnen heere. VOND.

Insgelijks is *arbeid*, eertijds, voor ellende, smert, verdriet enz. gebruiklijk geweest, dewijl smert als een gedurige arbeid is, door welken de vermogens van ligchaam en geest gekrenkt worden; waarom VIRGILIUS de rampen en onheilen, welken de Trojanen troffen, *iliacos labores* noemde. Bij OTFRID. komt *arabeit*, meermalen, in dezen zin, voor. Ook vindt men het dus in de BIJBELVERT. gebezigd: *gij hebt mij arbeyt gemaeckt met uwe sonden*. En nog zegt men van eene barende vrouw: *in arbeid gaan — in arbeid zitten*, enz. Ook wordt *arbeid* alleen, somwijlen, voor *het baren* genomen: *hebt gij waergenomen den arbeydt der hinden?* BIJBELVERT., bij KIL. *labor parturientium*; in welken zin TATIANUS dit woord reeds gebezigd heeft: *thanne thas uuib gibiret then kneht, ju ni huget thera arbeiti*, d. i., volgends de tegenwoordige overzetting, *wanneer eene vrouw het kindeken gebaard heeft, zoo gedenkt zij de benauwdheid niet meer*. Zoo heeft ook de BIJB. 1477, *in arbeide sijn* en *gaen van kinde*: *doe daer Rachel in arbeide van kinde was*.

In de andere beteekenis, of voor datgene, wat door de aanwending onzer ligchaams- en zielskragten voordgebragt wordt: *dat is zijner handen arbeid*, dat heeft hij vervaardigd. *Ende hij gaf haer gewas ende haren arbeyt den sprinckhanen*. BIJBELVERT.

Om de voetmaat in verzen te vinden, hebben de Dichters dit woord, somwijlen, verlengd en *arrebeid* geschreven; b. v. VOND.:

En moede van den last des arrebeyts te draegen.

Doch dit is niet natevolgen.

Arbeid, alem. en frank. *arabeit*, oud zweed. *arfwode*, ijsl. *erfide*, is, waarschijnlijk, van ons, oudtijds algemeen, doch thands alleenlijk in den Bommelerwaard, en in de Betuwe, nog gebruiklijke *eeren*, voor *ploegen*, gr. *ἀρουν*, lat. *arare*, goth. *arjan*, angelſ. *erian*, ijsl. *eria*, afkomſtig, welke allen hunnen grond vinden in het verouderde zelfſt. naamw. *ar*, of *er*, voor *aarde*, en de moeilijke bezigheid van ploeg- en landwerk, voornaamlijk, ſchijnen aanteduiden; waarom ons *arbeid*, oorſpronglijk, ten aanzien van den landbouw plagt gebezigd te worden, naardien der menſchen eerſte arbeid, zekerlijk, in het omſpitten en bewerken van de aarde beſtond, terwijl het, vervolgends, tot de overige bezigheden des menschlijken levens overgebragt is.

ARBEIDEN, onz. w., gelijkvl., met het hulpw. *hebben*: *ik arbeidde*, *heb gearbeid*. Van het z. n. *arbeid*. Zijne kragten inſpannen, gebruik van zijne kragten maken: *vlijtig arbeiden*. *Ik heb drie dagen daaraan gearbeid*. *Om loon arbeiden*. — Ter verlichting en verbetering van anderen werkzaam zijn: *erkent de genen, die onder u arbeiden*. Bijbelvert. Figuurlijk, in eene hevige beweging zijn: *de wijn*, *het bier arbeidt*, gist.

In den Bijbel 1477, wordt het voor moede worden gebezigd: *hine en ſal niet gebreken*, *noch arbeiden*, waarvoor in de tegenwoordige overzetting: *noch moede noch mat worden*. — *Die kinderen ſullen ghebreken en arbeiden*, in onze overzetting: *de jongen zullen moede en mat worden*. — *Si ſullen loopen ende niet arbeiden*, in onze overzetting: *zij zullen loopen en niet moede worden*.

Als bedrijvend werkw., en derhalve met den vierden naamval, komt het, in de ſpreekwijs *arbeid arbeiden*, bij de Bijbelvertalers voor: *van al ſijnen arbeyt*, *dien hij arbeydet onder de ſonne*.

Arbeiden, hoogd. *arbeiten*, goth. *arbaidjan*, ijsl. *erfida*, oud zweed. *arfwada*, tegenwoordig zweed. *arbeta*, bij Kero en Notker. *arabeitan*. Oorſpronglijk bepaalde het zich, even als *arbeid*, tot den landbouw, het akkerwerk; intusſchen komt het, echter, reeds zeer vroeg, voor arbeiden, werken, in het algemeen voor.

ARBEIDER, z. n., m., *des arbeiders*, of *van den arbeider*; meerv. *arbeiders*. Van *arbeiden*. Iemand, die arbeidt, inzonderheid met de handen: *een goede*, *een ſlechte arbeider* — *een arbeider is zijnen loon waardig* — *arbeiders aannemen*. Van hier *arbeidſter*, werkſter — *ar-*

arbeidsman, werkman — *arbeidsvolk*, werkvolk, enz. Ook dragen verkondigers van den godsdienst, doch alleenlijk in de bijbelsche schrijfwijs, den naam van *arbeiders: want sulcke valsche Apostelen zijn bedrieghlicke arbeiders.* BIJBELVERT. Van hier ook *medearbeider*, in denzelfden zin.

ARBEIDSLOON, z. n., m., *des arbeidsloons*, of *van den arbeidsloon*; het meerv. is niet in gebruik. De loon, welke eenen arbeider, voor zijnen arbeid, toekomt: *iemand zijnen arbeidsloon betalen, onthouden.*

Schoon HOOFT, VONDEL en anderen het woord *loon*, somwijlen, ook als onzijdig bezigen, is het manl. geslacht, hier, echter, het gebruiklijkste, en derhalve ook ten aanzien van *arbeidsloon*, hoogd. *der Arbeitslohn.*

ARBEIDZAAM, bijv. naamw. en bijw., *arbeidzamer*, *arbeidzaamst.* Tot arbeid geneigd, geern arbeidend — naarstig, vlijtig. Als bijvoegl. naamw.: *een arbeidzaam man.* Als bijw.: *zeer arbeidzaam zijn.* Van hier ook *arbeidzaamheid.* Zie *zaam.*

ARBEIDZALIG, bijv. naamw., *arbeidzaliger*, *arbeidzaligst.* Van *arbeid* en *zalig.* Dit *zalig*, achter een ander woord gevoegd, geeft aan hetzelve de beteekenis van veelheid, of overvloed, zoo wel in eenen kwaden, als goeden zin. *Arbeidzalig* beteekent derhalve, eigenlijk, *veel arbeid hebbend*, even als *werkzalig*, welk VLAMING door *overkropt van werk* verklaart. R. VISSCHER heeft *de neerstighe arbeyts-salighe man*, en HOOFT *arbeidzalige ijver.* Bij BRANDT komt het, in de beteekenis van *arbeidzaam*, voor. Dit woord kan reeds als verouderd beschouwd worden. Zie verder *zalig.*

ARCHANGEL, zie *Aartsengel.*

ARDUIN, *arduinsteen*, (bij KIL. *orduyn.*) z. n., o. en m., *des arduins*, of *van het arduin*, *van den arduin*; meerv. *arduinen.* Voor *de stof* onzijd., voor *den steen* manl. Zie op *doek.* *Arduin*, van het lat. *arduus.*

AREND, z. n., m., *des arends*, of *van den arend*; meerv. *arenden.* Een roofvogel: *met eenen arent.* HOOFT. Ook het afbeeldsel van eenen arend in een wapen: *de pruissische arend*, *de poolsche arend*; en, in den verhevenen schrijftrant, het rijk zelf, welk zulk eenen arend in zijn wapen voert, inzonderheid het roomsche rijk, welks voornaamste krijgsteeken, reeds in de oudste tijden, een arend was. Eindelijk een gesternte aan den hemel.

Om de vurigheid der oogen van dezen vogel, worden scher-

pe,

pe, glinsterende oogen *arendsoogen* genoemd. En hiervan is de spreekwijs afkomstig: *met arendsoogen rondzien.* Zie *adelaar.*

Om de snelle vlugt van den arend, wordt de schielijke voortgang eener zaak dikwerf verbeeld, als op arendsvleugelen te geschieden, vooral bij de Dichters: *de tijd vliegt op arendsvleugelen voorbij.*

Weleer schreef men ook *aren*, in plaats van *arend: oft sal die aren opvaren.* BIJB. 1477.

Doe was die vossinne gram
En liep tes si ten bome quam
Daer die aren op sat enz. FAB. V. ESOP.

Arenen, duyven enz. FLORIAN.

Angelf. *earn*, ijsl. *ern*, zweed. *örn.* Bij NOTKER leest men *geniuuot uuird din jugent samo so aren*, d. i. *uwe jeugd zal vernieuwd worden, als die eens arends.* JUNIUS en anderen meenen, dat *arend, aren*, germ. *ar, arn*, van het gr. *ὄρνις, avis*, afkomstig is, zijnde de arend een vogel, bij uitnemendheid, of de voornaamste onder de vogelen. WACHTER leidt dit woord, met meer gronds, van het oude *eren*, d. i. *vangen, rooven*, af, omdat de arend de voornaamste onder de roofvogelen is.

ARG, *erg*, bijv. naamw. en bijw., *arger, erger, argst, ergst.* In de meeste beteekenissen, het tegendeel van datgene, wat goed is. Als bijv. naamw., voor hevig, gevaarlijk: *dat is eene arge ziekte.* Als bijw., voor slecht: *de wond ziet er zeer arg uit.* — Zedenlijk kwaad, ons en anderen nadeel aanbrengende: *arge gedachten van iemand hebben — iets ten argste duiden — hij meent het zoo arg niet — de tijden worden hoe langer hoe arger — het argste van alles is* enz. — *de menschen zelven zijn der menschen argste vijanden.* — Scherp, gestreng: *hij had nog wel een arger verwijt verdiend.* — Groot, gewigtig: *gij maakt alles arger, dan het is. Eischt gij daarvoor tien guldens? dat is te arg. Arg genoeg.* Ook wordt *arg* als een zelfst. naamw. gebezigd, voor snoodheid, bedrog: *ik heb het zonder arg of list gedaan — hij heeft er geen arg in. — Arg denken*, d. i. kwaad, of bedrog vermoeden.

Van *arg* laat zich, door achterplaatsing van *loos*, zeer gevoeglijk het bijv. naamw. *argloos* vormen, in den zin van zonder arg, of erg; even als bij de Hoogduitschers *arglos.*

Voor *arg*, in al de boven opgegevene beteekenissen, gebruikt men thands, meestal, *erg*; doch in *arglist*, *arg-*

arglistig, *arglistigheid* en *argwaan*, wordt het behouden. — Volgends Kil., die *arg*, *argutus*, heeft, is de grondbeteekenis van dit woord *loos*. Maar omdat deze gaaf, veeltijds, misbruikt wordt, zoo bezigde men *arg* ook in eenen kwaden zin. — Wachter. geeft nog eene andere beteekenis van *arg* op, naamlijk die van *traag*, *lui*, in welke het, echter, bij ons, niet in gebruik is.

De hooge ouderdom van dit woord maakt deszelfs afkomst twijfelachtig. Wachters afleiding van *a* (*intens.*) en *rug*, (*arug*, *perversus*,) is niet zeer waarschijnlijk. In zoo ver *arg* traag, lui, beteekent, komt het met het gr. ἀργός, welk men, gemeenlijk, van de *ā privat.* en ἔργον, *werk*, afleidt, zeer duidlijk overeen.

ARGEN, veroud. werkw. Van *arg*. In de beteekenis van bederven: *want dese hantveste gearcht was*, *bi groten ongevalle van brande*. Handv. v. Dordr.

ARGEREN, (thands *ergeren*) bedr. w., gelijkvl. Van den vergrootenden trap *arger*. Zie *ergeren*.

Argeren werd, eertijds, ook in den zin van schenden gebezigd: *ist dat yemant arghert enen acker of enen wijngaert*. Bijb. 1477.

ARGERLIJK, bijv. naamw. en bijw. Zie *ergerlijk*.

ARGERNIS, z. n. Zie *ergernis*.

ARGLIST, z. n., v., *der*, of *van de arglist*; zonder meerv. Van *arg* en *list*. De, tot nadeel van anderen aangewendde, list, welke, of bedekte ongeoorlofde oogmerken heeft, of regtmatige oogmerken, door bedekte ongeoorlofde middelen, tracht te bereiken: *hoezeer hij zijne arglist zocht te verbergen*, *werd zij nogthands ontdekt*. *Hij is vol arglist*.

Eertijds schreef men ook *arge list*, van elkander gescheiden, als een bijv. en zelfst. naamw.: *met arghen liste*. Houwaert.

Sy zijn vol van arghe listen
En verwecken niet dan twisten. Geschier.

Argliste komt reeds bij Notker. voor. *List* werd, eertijds, ook in eenen goeden zin, voor schranderheid, loosheid, gebruikt; en derhalve was *arg*, om het tegenwoordige denkbeeld uittedrukken, onontbeerlijk.

ARGLISTIG, bijv. naamw. *Arglistiger*, *arglistigst*. Van *arglist*. Arglist hebbend, op dezelve gegrond: *eene arglistige vrouw*. — *eene arglistige handeling*. *Arglistigh is het herte*. Bijbelvert. Van hier ook *arglistigheid*, *arglistiglijk*. Zie *ig*.

ARGUSOOG, z. n., o., *des argusoogs*, of *van het argusoog*; meerv. *argusoogen*. Van *Argus* (uit de gr. fabelleer) en *oog*. Een scherp, argwanig oog: *hij heeft argusoogen — zij keek mij met argusoogen na.*

ARGWAAN, z. n., m., *des argwaans*, of *van den argwaan*; zonder meerv. Van *arg* en *waan*. Het nadeelige, onzekere gevoelen van iemands gezindheden, inzonderheid, voor zoo ver dit gevoelen ongegrond is, waardoor het zich van *verdenking* onderscheidt: *argwaan omtrent iemand hebben — eenen argwaan tegen iemand opvatten. Argwaan verwekken — iemand den argwaan benemen. Hoe kunt gij zulk eenen argwaan bij u laten opkomen?*

ARGWANEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik argwaande, heb geargwaand*. Van *arg* en *wanen*. Argwaan, kwaad vermoeden, hebben: *iets argwanen — toen begon ik het gruuwlijkste bedrog te argwanen.*

ARGWANIG, bijv. naamw. en bijw., *argwaniger*, *argwanigst*. Argwaan hebbend, ligt argwaan opvattend. Als bijv. naamw.: *hij is een argwanig mensch.* Als bijw.: *hij gedroeg zich zeer argwanig omtrent mij.*

ARK, z. n., v., *der*, of *van de ark*; meerv. *arken*: *door middel van deze ark.* Vond. *De arke des verbonds.* Bijbelvert. Het vaartuig van Noach: *maack u eene arke van gopherhout.* Bijbelvert.

Ark, hoogd. *Arche*, deen. en zweed. *Ark*, goth. *arka*, angelf. *earc*, *erc*, eng. *ark*, is naar het lat. *arca* gevormd, of komt, mooglijk, met hetzelve uit eene en dezelve veel oudere, doch thands onbekende, bron voord. Wachter. leidt het van het lat. *arca*, en dit van het gr. *εἴργειν*, *sluiten*, af; waarom het ook iets dat gesloten is, of gesloten kan worden, te kennen geeft, gelijk men in het goth. *arka*, voor *beurs*, of *buidel*, vindt. Adelung merkt aan, dat de ouderdom van dit woord en deszelfs beteekenis uit den naam van het grieksche schip *ἀργος* blijkt, waarnaar *de Argonauten* genoemd zijn geworden, en welks overeenkomst met ons *ark*, zekerlijk, niet toevallig is.

ARM, bijv. naamw. en bijw., *armer*, *armst*. In eenen eigenlijken zin; van tijdlijk vermogen beroofd, behoeftig: *een arm mensch*, *een arm man*, *eene arme vrouw — arm zijn*, *arm worden*, *iemand arm maken. Hij is niet arm, die weinig heeft, maar hij, die veel begeert.*

Armen, het meerv. van *arm*, komt, in eenige gemeenzame spreekwijzen, voor *het armenbestuur* voor: *hij is aan de*

de armen, wordt door het armenbestuur bedeeld; — zoo ook *hij trekt — hij leeft van de armen. Hij heeft tien duizend guldens aan de armen*, aan het armenbestuur, tot onderhoud der armen, *gemaakt*.

In eenen overdragtigen zin; van iedere andere zaak beroofd, met het voorzetsel *van: arm van vrienden, arm van troost. Wat zouden de vereenighde gewesten, dan, zoo arm van krijgsoversten* enz. Hooft. *Eene arme taal*, welke gebrek aan woorden heeft. — Ongelukkig, beklagenswaardig: *die arme man! dat arme Meisje! hare ligtgelooviġheid heeft haar ongelukkig gemaakt. De Hemel vergeve het u, dat gij met eene arme oude vrouw den spot drijft.*

De Dichters veroorloven zich, somwijlen, eene verlenging van dit woord, en schrijven *arrem*, b. v. Poot: *mij arrem schepsel* enz. Dit *arrem*, in plaats van *arm*, komt mede, bij Vondel, zeer dikwijls, voor, die ook verscheidene andere woorden, naar willekeur, uitrekt, om de maat te vinden; b. v.: *storremwind, vollek, ollem, berreg, sterrefdag, omarrent, arrempijp, burregwal, pallemtak, wollef*, enz. Doch bij de tegenwoordige Dichters van naam wordt dit niet nagevolgd.

Arm heet bij Kero *aram*, en komt met het hebr. ערום, *naakt*, overeen; welke beteekenis het, oorspronglijk, ook wel kan gehad hebben. Het gr. ἐρημος, *woest*, en het lat. *aerumnae* zijn, vermoedlijk, ook niet ver daarvan verwijderd. *Arm* beteekende reeds bij Ulphilas *ellendig*.

ARM, z. n., m., *des arms*, of *van den arm*; meerv. *armen*. Verkleinw. *armpje*. Eigenlijk, het gedeelte des menschlijken ligchaams, van den schouder tot de vuist: *de armen naar iemand uitstrekken — iemand in de armen sluiten — iemand met opene armen ontvangen — een kind op den arm nemen, dragen. Hij had zijnen arm om mijnen hals geslagen. Twee armen vol. Arm in arm*, waarvoor ook, in de daaglijksche verkeering, *gearmd — zij gingen gearmd*, zijnde het verled. deelwoord van het ongewone werkw. *armen*, welk deelw. ook nog in het zamengestelde *langgearmd, kortgearmd*, met lange, korte armen verzien, overig is. Het veelvuldige gebruik, welk men van dit lid des menschlijken ligchaams maakt, heeft tot verscheidene overdragtige spreekwijzen aanleiding gegeven. Zoo wordt daardoor, b. v., sterkte, magt, aangeduid, bijzonderlijk in den bijbelschen schrijfstijl:

iemands arm versterken, *verbreken*, enz. *Wiens arm alleen uw volk behoedt.* L. BAKE. Insgelijks, wanneer van Gods arm gesproken wordt: *de straffende arm van God* — *op mijnen arm zullen zij hopen* — *met den arm uwer sterkte* — *een arm met magt.* BIJBELVERT. *De arm des wereldlijken Regters*, ook *de wereldlijke arm*, de Overheid. *Koningen hebben lange armen. Iemand in de armen vallen*, zich vrijwillig aan hem onderwerpen, ook zijne toevlugt tot hem nemen. — Magt, heerschappij, met teederheid verbonden: *o liefde en vriendschap! niets zal mij, in het toekomstige, uit uwe armen scheuren. Niets had u moeten terughouden, om u in de opene armen uwer vrienden te werpen.* — Hulp, bijstand: *iemand in den arm nemen*, in het dagelijksche leven. Om eenige overeenkomst in de uiterlijke gedaante, wordt dat gedeelte der zee, welk diep in een land loopt, *een arm der zee* genoemd. Om dezelfde rede dragen de zijdelings uitsteekende deelen eener kerkkroon, waarop de lichten geplaatst worden, den naam van *armen*.

Arm, hoogd. *Arm*, bij ULPHILAS *arms*, bij KERO *arame*, bij OTFRID en NOTKER, *arim*, *arum*, *arm*, bij de Angelf. *earm*, *eorm*, bij de Engelf., Deen. en Zwed. *arm*, heeft met het gr. ἄρμος en lat. *armus* te veel overeenkomst, om dezelve niet te bemerken.

ARMADER, z. n., v., *der*, of *van de armader*; meerv. *armaderen*. Van *arm* en *ader*. Eene ader aan den arm.

ARMBAND, z. n., m., *des armbands*, of *van den armband*; meerv. *armbanden*. Van *arm* en *band*. Een sieraad, welk in banden, of kettingen bestaat, en door de vrouwen aan hare armen plagt gedragen te worden. Deze soort van opschik is van eenen zeer hoogen ouderdom, doch heeft, door den tijd, aanmerklijke veranderingen ondergaan. De Romeinen kenden dezelve, onder den naam *armilla*, bij de Gothen heet zij *armelior*, van *melia*, *keeten*, en bij de Alemannen *armpouch*, *arampouc*.

ARMBESTUUR (*armenbestuur*), z. n., o., *des armbestuurs*, of *van het armbestuur*; het meerv. is niet in gebruik. Van *arm*, voor *armen*, en *bestuur*. Een bestuur over arme personen, strekkende om denzelven werk en onderhoud te verschaffen.

ARMBEZORGER, z. n., m., *des armbezorgers*, of *van den armbezorger*; meerv. *armbezorgers*. Van *arm*, voor *armen*, en *bezorger*; ook armmeester, d. i., iemand, die

tot

tot verzorging, of bedeeling der armen aangesteld is.

ARMBOOG, veroud. z. n. (bij KIL.). Zie *elleboog*.

ARMBORST, (bij KIL.) z. n., v., *der*, of *van de armborst*; meerv. *armborsten*. Eene verbeterde soort van hand- en voetbogen, met eenen drukker, door middel van welken men de pees doet afschieten: *eñ sie maecten armborsten*. BIJB. 1477. Na de uitvinding van de vuurroeren, of het tegenwoordige schietgeweer, zijn de armborsten buiten gebruik geraakt.

In het middeleeuwsche lat. *arcubalista*, *arbalista*, fr. *arbalête*, deen. *Armbosse*, zweed. *arborst*. Dit woord schijnt, door eene bedorvene uitspraak, van het lat. *arbalista* gekomen te zijn.

ARMBUS, z. n., v., *der*, of *van de armbus*; meerv. *armbussen*. Van *arm*, voor *armen*, en *bus*. Eene bus, waarin de aalmoezen voor de armen opgezameld worden.

ARMEN, veroud. w., van *arm*, even als het lat. *misereri* van *miser*. Het beteekent door eens anders ongeluk aangedaan worden, of een teeder hart over eens anders ellende hebben. Thands gebruiken wij *erbarmen*. ULPHILAS heeft *armai unsis*, *ontferm u onzer*.

ARMENBESTUUR, zie *armbestuur*.

ARMENGELD, (*armgeld*) z. n., o., *des armengelds*, of *van het armengeld*; meerv. *armengelden*. Van *arm*, *armen*, en *geld*. Het voor de armen afgezonderde geld.

ARMENKAS, (*armkas*) z. n., v., *der*, of *van de armenkas*; meerv. *armenkassen*. Van *arm*, *armen*, en *kas*. Het tot onderhoud der armen bestemde geld. Ook de plaats, waar dit geld bewaard wordt.

ARMGESMIJDE, veroud. z. n., o., *van het armgesmijde*; meerv. *armgesmijden*. Allerhande gouden en zilveren sieraden, welken men, weleer, aan de armen plagt te dragen: *en het armgesmijde, dat aen sijnen arm was*. BIJBELVERT.

ARMHARTIG, bijv. naamw., *armhartiger*, *armhartigst*. Van *arm* en *hartig*, van *hart*. Arm, d. i. bekrompen, van hart. Ook overdragtiglijk, voor slecht, gering: *hij is een armhartige schrijver*. Van hier ook *armhartigheid*, *armhartiglijk*.

ARMHUIS, z. n., o., *van het armhuis*; meerv. *armhuizen*. Van *arm*, voor *armen*, en *huis*. Een huis, waarin men arme en gebreklijke personen onderhoudt en verzorgt.

ARMKIND, z. n., o., *des armkinds*, of *van het armkind*;

 meerv.

meerv. *armkinderen*. Van *arm* en *kind*. Een kind, dat, in een armhuis, verzorgd en opgevoed wordt.

ARMLIJK, bijw., *armlijker*, *armlijkst*. Armoediglijk, kommerlijk: *armlijk leven*. *Hi lach onmachtich en armelijc*. BIJB. 1477.

ARMOEDE, z. n., v., *der*, of *van de armoede*; zonder meerv. Gebrek aan eigendom en tijdlijk vermogen: *in bittere armoede*. VOND. *In armoede leven*, *geraken*. *Iemand in armoede storten*. — Figuurlijk, gebrek aan andere zaken: *geestlijke armoede*, *armoede des geestes*, het levendige gevoel van gebrek aan geestlijke volmaaktheden. *Een zelve zaak dikwils te zeggen en herzeggen geeft armoede en gebrek van stoffe te kennen*. VOND. *Om de armoede der ervarenheid te boeten*. HOOFT. *Wij verteerden ons geld daar*, *in armoede*, wij werden voor ons geld slecht onthaald. Het verkleinwoord van *armoede* is *armoedje*, in den gemeenen spreektrant, voor gering vermogen, gebruiklijk: *ik heb mijn geheele armoedje daaraan besteed*. *Na mijnen dood kunt gij mijn armoedje deelen*.

Armoede, hoogd. *Armuth*, angelf. *yrmth*, *ermth*, ijsl. *armaeda*, zweed. en deen. *armod*, bij KERO *armida*, bij OTFRID. *armuat*, bij NOTKER. *armuotigi*.

ARMOEDIG, bijv. naamw. en bijw., *armoediger*, *armoedigst*. Van *armoede*. Arm, behoeftig: *het is een armoedig huisgezin* — *zij leven zeer armoedig*. Van hier ook *armoedigheid*, *armoediglijk*. Zie *ig*.

ARMPIJP, z. n., v., *der*, of *van de armpijp*; meerv. *armpijpen*. Van *arm* en *pijp*. Het holle been van den arm, welk van den schouder tot aan den elleboog loopt.

ARMRING, z. n., m., *des armrings*, of *van den armring*; meerv. *armringen*. Van *arm* en *ring*. Een ring, welke, eertijds, tot sieraad aan den arm gedragen werd.

ARMSCHOOL, z. n., o. en v., *des armschools*, of *van het armschool* — *der*, of *van de armschool*; meerv. *armscholen*. Van *arm* en *school*. Een school, waarin armkinderen onderwezen worden.

ARMSNOER, hetzelfde als *armband*.

ARMSTOEL, z. n., m., *des armstoels*, of *van den armstoel*; meerv. *armstoelen*. Van *arm* en *stoel*. Een met armleningen verziene stoel.

ARMZALIG, bijv. naamw. en bijw., *armzaliger*, *armzaligst*. Door groote en aanhoudende armoede ellendig. Als bijv. naamw.: *een armzalig mensch* — *een armzalig leven*. Figuurlijk, voor slecht, gering, nietswaardig: *een arm-*

armzalige troost — *een armzalig geschenk* — *een armzalig dorp.* Als bijw.: *wij leefden daar armzalig*, ellendig — *dat is armzalig geschreven.* Van hier ook *armzaligheid.* Zie *arbeidzalig* en *zalig.*

ARN, z. n., v., *der*, of *van de arn*; zonder meerv. Eene rivier in Italie: *die over de arn strekt.* Hooft. Oudtijds werd ook een stroom in Walcheren *de arne* genoemd, waarvan nog *Arnemuiden*: *hevet beleghen Middelborch ende oversleghen die Arne.* M. Stoke.

ARN, *arne* (bij Kil.), veroud. zelfst. naamw. Zie *oogst.*

ARNEN, (bij Kil.) veroud. werkw. Zie *oogsten*, *inoogsten.* Volgends Junius is *arnen*, in dezen zin, bij de Frieschen en Gelderschen in gebruik.

ARNMAAND, (bij Kil.) veroud. z. n. Zie *oogstmaand*, *augustus.*

ARRE, veroud. bijv. naamw., voor gram, toornig: *ende nye en zach mensche Marien arre.* Tafelb. *In arren moede.* J. de Marres.

ARREN, zie *narren.* Zoo ook *narrenslede*, *narrentuig* enz.

ARSENAAL, z. n., o., *des arsenaals*, of *van het arsenaal*; meerv. *arsenalen.* Tuighuis, wapenhuis — eene plaats, waar wapenen en andere krijgsbehoeften vervaardigd en bewaard worden: *bij het arsenaal.* Hooft. Van het ital. *arsenale*, spaan. *arzenal.*

ARTIKEL, z. n., (onduitsch van oorsprong) o., *des artikels*, of *van het artikel*; meerv. *artikelen.* Van het lat. *articulus*, een *lid.* Een deel eener rede, of eens geschrifts, of eene in bijzondere affneden verdeelde oorkonde: *het derde artikel van het tweede hoofdstuk* — *de twaalf artikelen des geloofs* — *de vredesartikelen.* — Ook wordt, bij de kooplieden, eene enkele soort van koopwaren, *een artikel* genoemd: *ik heb dit artikel nog niet verkocht* — *in het artikel van den tabak gaat thands niet veel om.* Eindelijk worden, in de taalkunde, *de*, *het*, *een*, door sommigen, *artikelen* genoemd: *al voor het artikel schijnt niet gedeclineerd te willen zijn.* Hooft. Doch hiervoor gebruiken wij *lidwoord.*

ARTIKELBRIEF, z. n., m., *des artikelbriefs*, of *van den artikelbrief*; meerv. *artikelbrieven.* Een in artikelen afgedeeld voorschrift van gedrag, met bijgevoegde straffen, op de overtreding van hetzelve gesteld, voor de zeekrijgsmagt.

ARTISJOK, z. n., v., *der*, of *van de artisjok*; meerv. *artisjokken.* Zekere uit een ander land tot ons overgebrag-

bragte plant, welker naam daarom ook vreemd is, ital. *articiocco*, en *carciocco*, spaan. *artichofa* en *alcarchofa*, fr. *artichaut*, eng. *artichoke*, zweed. *ertskocka*, deen. *Arteſkok*, pool. *karciof*.

ARTS, z. n., m., *van den arts;* meerv. *artſen*. Geneesmeester: *lijfarts*, *wondarts*. De Hoogduitſchers bezigen ook *tandarts* (*Zahnarzt*), *breukarts* (*Brucharzt*) enz., waarvoor wij *tandmeester*, *breukmeester* gebruiken.

Waarſchijnlijk is het woord *arts* van het lat. *artiſta* afkomſtig; en van dit *arts* heeft men het, nu verouderde, werkw. *artſen*, bij KIL. *artſenen*, d. i. *genezen*, gevormd.

ARTSCH, zie *aarts*.

ARTSENIJ (oul. *arſtedij*), z. n., v., *der*, of *van de artſenij;* meerv. *artſenijen*. Een middel, om de gezondheid te behouden, of te herſtellen — geneesmiddel: *met geene artſenij te helpen*. VOND. *Eene artſenij bereiden*, *ingeven*, *innemen*.

ARTSENIJKUNDE, z. n., v., *der*, of *van de artſenijkunde;* zonder meerv. Van *artſenij* en *kunde*. De kennis van de artſenijen en derzelver gebruik: *zich op de artſenijkunde toeleggen*.

ARTSENIJWINKEL, z. n., m., *des artſenijwinkels*, of *van den artſenijwinkel;* meerv. *artſenijwinkels*. Van *artſenij* en *winkel*. Een winkel, waar artſenijen bereid en verkocht worden.

AS, z. n., v., *der*, of *van de as;* meerv. *asſen*. Eigenlijk, het dwarshout, waarop het bovenſte gedeelte, of de bak, van eenen wagen, eene kar, of ander rijtuig, rust, en om hetwelk de wielen zich bewegen: *eene as aan den wagen maken* — *de voorſte as*, of *vooras* — *de achterſte as*, of *achteras*. Ieder rond ligchaam, om welk zich een ander beweegt: *eene windas* enz. Insgelijks, in de wiskunst, iedere regte lijn, welke door het middelpunt van eenig ding loopt, of als zoodanig gedacht wordt; ook in de aardrijks- en ſterrekunde: *de wereldasſen* — *onder de kille noorderas*. Voor overal, de geheele wereld door, zegt ANTONIDES: *van d'eene aen d'andere as*.

As, bij KIL. *asſe;* ook *axe*, *ackſe*, hoogd. *Achſe*, alem. *ahſa*, angelſ. *eax*, deen. *ax*, ruſſ. *oſs*, zweed. *axel*, ital. *asſe*, eng. het zamengeſtelde *axeltree*, van het lat. *axis*, of gr. ἄξων, welk van ἄγειν afkomſtig is, omdat de as het rad met zich omvoert.

ASCH, z. n., v., *der*, of *van de asch;* zonder meerv. Het overgeblevene deel van een verbrand ligchaam, inzonder-

derheid van hout en turf: *met heete asch.* HOOFT. *Iets tot asch verbranden. Steden, dorpen in de asch leggen*, verbranden — *in de asch liggen*, verbrand zijn. Figuurlijk: *daar ligt nu al mijne hoop in de asch*, is verdwenen. Zoo ook: *het vuur der liefde had, reeds lang, in mijn hart, onder de asch, gesmeuld.* De bijbelsche spreekwijs *in zak en asch boete doen*, ziet op het gebruik der Joden, die zich, in groote droefheid, met asch bestrooiden. — Het overblijfsel van een gestorven menschlijk ligchaam: *tot asch worden* — *zijne asch rust in dit graf.* Ook voor een gestorven ligchaam zelf, een lijk: *zij bestelden zijne asch ter aerde.* VOND. Deze spreekwijs is, waarschijnlijk, van de gewoonte dier volkeren ontleend, die hunne dooden plagten te verbranden. In den dichterlijken schrijfstrant, figuurlijk, voor het aandenken aan eenen gestorvenen: *ik zal dankbare tranen aan uwe asch wijden. Troostlooze tranen zouden de asch van uwen vriend ontwijden.* Van hier ook *haardasch, potasch* enz.

Asch, asche, hoogd. *Asche*, bij NOTK. en OTFRID. *ascu* en *asgu*, goth. *azgo*, angelf. *axa, ahse*, zweed. *aska*, ijsl. *asca*, eng. *ashes*, komen met het gr. *ἄζα*, welk HESYCHIUS door *κονις*, d. i. *stof*, verklaart, waarvan het lat. *cinis*, d. i. *asch*, overeen; dewijl *asch*, eigenlijk, het stof van eenig verbrand ligchaam is.

ASCHACHTIG, bijv. naamw., *aschachtiger, aschachtigst.* Dat iets van asch heeft, naar asch gelijkt. Zie *achtig.*

ASCHBAK, z. n., m., *des aschbaks*, of *van den aschbak*; meerv. *aschbakken*. Van *asch* en *bak.* Een bak, waarin de haardasch opgezameld wordt.

ASCHBEZEM, z. n., m., *des aschbezems*, of *van den aschbezem*; meerv. *asehbezems.* Van *asch* en *bezem.* Een bezem, waarmede de asch weggeveegd wordt, in tegenoverstelling van *kamerbezem.* Anders ook *aschvarken.*

ASCHBUS, zie *lijkbus.*

ASCHDAG, z. n., m., *des aschdags*, of *van den aschdag*; meerv. *aschdagen.* Van *asch* en *dag.* De eerste woensdag in de vasten, wanneer men, in de roomsche kerk, de vasten daarmede begint, dat men, in de kerk, met gewijdde asch bestrooid wordt.

ASCHEPOESTER, z. n., v., *der*, of *van de aschepoester*; meerv. *aschepoesters.* In den gemeenen spreektrant, een meisje, dat altoos in de asch wroet, en er vuil, besmuld uitziet: *gij zijt eene regte aschepoester.* Het verklein. woord is *aschepoestertje.*

ASCHEVIJSTER, (*aschvijster*, bij KIL.) een veroud. z. n., beteekenende iemand, die met asch omgaat, altijd op den haard zit, ook een traag, vuig, morsig vrouwspersoon.

ASCHGAT, z. n., o., *des aschgats*, of *van het aschgat*; meerv. *aschgaten*. Van *asch* en *gat*. Een gat in den haard, waarin de asch valt; anders *kolk* genoemd. Ook, in den gemeenen spreektrant, hetzelfde als *aschepoester*.

ASCHGRAAUW, bijv. naamw. en bijw.; zonder trappen van vergrooting. Graauw als asch — aschkleurig: *aschgraauw laken*. Als bijw.: *eene kamer aschgraauw verwen*.

ASCHHOK, z. n., o., *des aschhoks*, of *van het aschhok*; meerv. *aschhokken*. Van *asch* en *hok*. Een hok, waarin de asch verzameld en bewaard wordt.

ASCHHOOP, z. n., m., *des aschhoops*, of *van den aschhoop*; meerv. *aschhoopen*. Van *asch* en *hoop*. Eene menigte, of verzameling van asch.

ASCHIG, bijv. naamw., *aschiger*, *aschigst*. Waaraan nog asch zit: *een aschig brood*. Zie *ig*.

ASCHKAR, z. n., v., *der*, of *van de aschkar*; meerv. *aschkarren*. Van *asch* en *kar*. Eene kar, waarmede de asch vervoerd wordt.

ASCHKETEL, z. n., m., *des aschketels*, of *van den aschketel*; meerv. *aschketels*. Van *asch* en *ketel*. Een ijzeren ketel, waarin de asch bewaard — ook, waarin vuur gestookt wordt.

ASCHKRUIK, zie *lijkbus*.

ASCHMAN, z. n., m., *des aschmans*, of *van den aschman*; meerv. *aschmannen*. Van *asch* en *man*: Iemand, die met eene kar de asch aan de huizen ophaalt, anders ook *karreman* genoemd.

ASCHPOT, zie *aschketel*.

ASCHSCHOP, z. n., v., *der*, of *van de aschschop*; meerv. *aschschoppen*. Van *asch* en *schop*, *schup*. Een ijzeren werktuig, waarmede de asch opgeschept, of weggeschopt wordt.

ASCHVARKEN, zie *aschbezem*.

ASPERSIE, (drielettergrepig. Bij KIL. *sperghel*, *sparghel*) z. n., v., *der*, of *van de aspersie*; meerv. *aspersies*. De uit de aarde groeijende vrucht van zekere bekende plant: *aspersies steken*. Van het lat. *asparagus*, of het spaan. *asparagos*. Hoogd. *Spargel*, ital. *sparago*, fr. *asperge*, deen. *Sparges*, zweed. *Sparis*. Voor *aspersie* zegt men, in de gemeenzame verkeering, ook *spersie*.

ASPER-

ASPERSIEBED, z. n., o., *des asperſiebeds*, of *van het asperſiebed*; meerv. *asperſiebedden*. Van *asperſie* en *bed*. Een tuinbed, waarop aſperſies groeijen. Dewijl de aſperſieplant eenige jaren moet geſtaan hebben, eer zij eetbare vrucht geeft, zoo zegt men van iemand, die ergens eenen post bekleedt, en, waarſchijnlijk, niet ligt naar eene hoogere ſtandplaats zal geroepen worden: *hij heeft asperſiebedden aangelegd*.

ASPERSIEPLANT, z. n., v., *der*, of *van de asperſieplant*; meerv. *asperſieplanten*. Van *asperſie* en *plant*.

ASPUNT, z. n., o., *des aspunts*, of *van het aspunt*; meerv. *aspunten*. Van *as* en *punt*. Het uiterſte einde eener as, inzonderheid in de aardrijks- en ſterrekunde: *het noorder — zuider aspunt*. Overdragtiglijk: *zij zijn de aspunten, waarop alles draait*, de mannen, op welken alles aankomt.

AST, veroud. z. n., bij Kil. ook *est*, goth. *asts*, alem. *ast*, *est*, gr. ὄζος, een afgehouwen tak, ook een knoest, of kwast, van eenen boom.

ATERLING, z. n., m. en v., *des aterlings*, of *van den aterling — der*, of *van de aterling*; meerv. *aterlingen*. Bastaard, basterd, onecht kind: *een aterling en koningsbastert*. Moonen. Van hier ook het bijv. naamw. *aterlingsch*. Insgelijks is het woord *aterling* in gebruik voor duisterling. Zie *aankomeling* en *ling*.

Waarſchijnlijk is *aterling* eene zamentrekking van *achterling*, d. i., in de eerſte beteekenis, iemand, die heimlijk ter wereld gekomen is, en den echten kinderen achtergeſteld wordt, — en, in de andere beteekenis, iemand, die anderen, in het duiſter, in het geheim, belaagt.

ATHENEN, z. n., o., *van het Athenen*. De naam der bloeijendſte ſtad in het voormalige Griekenland.

Sommigen ſchrijven *Athene*, even als *Rome*, *Italie* enz., zonder *n*; doch daar dit woord, in het gr., meervoudig is, en niet Ἀθήνη, maar Ἀθῆναι, geſchreven wordt, dewijl die ſtad uit verſcheidene afdeelingen beſtond, als de eigenlijke ſtad, de voorſtad, de burg enz., zoo is, misſchien, om dezelfde rede, bij ons, *Athenen*, met de *n*, als een teeken van het meerv., te verkiezen.

Voor de hiervan afgeleidde woorden *Athenienſer* en *athenienſisch*, zou men korter en beter *Athener* en *atheensch* kunnen zeggen. Voor het laatſte is, in vele gevallen, *attisch* geſchikter, van het landſchap Attika, welks hoofdſtad Athenen was.

ATLAS, z. n., m., *van den atlas*; meerv. *atlasſen*. Een woord, waartoe de verdichte geſchiedenis van den ouden Koning ATLAS, in Afrika, aanleiding gegeven heeft, en welk tegenwoordig nog, in de aardrijksbeſchrijving, voor eene verzameling van landkaarten, gebruikt wordt; eene benaming, welke GERH. MERCATOR, een bekende aardrijksbeſchrijver der zestiende eeuw, ingevoerd heeft, die zijn aardrijkskundig zamenſtel, het eerst, zijnen *atlas* noemde. Ook draagt zekere berg, in Afrika, dezen naam: *van den hemelhoogen atlas*. VOND. Van den boven genoemden Koning ATLAS heeft ook de *atlantiſche zee* haren naam bekomen.

ATLAS, z. n., o., *van het atlas*; meerv. *atlasſen*, wanneer van verſcheidene ſoorten geſproken wordt. Zekere bekende ſtof, voor de kleederdragt, welke, in de perſiſche taal, denzelfden naam draagt.

AU, een tweeklank. Zie INLEID. bl. 11.

AU, veroud. voorzetſel, in zamenſtelling, voor *aue*, of *ave*, beteekenende *af*, *zonder*, van gelijke kragt, als ons thands gebruiklijke *on*. Oudtijds ſchreef men, b. v., *auwaard*, *auwijs* enz., waarvoor thands *onwaard*, *onwijs* enz.

AU, tusſchenwerpſel, zijnde de natuurlijke uitdrukking van ligchaamlijke ſmert: *au, is mij dat branden!*

AUGUSTUS, de agtſte maand in het jaar, welke dezen naam, bij de Romeinen, ter eer van Keizer AUGUSTUS gekregen heeft. KAREL DE GROOTE gaf haar den naam van *aranmanoth*, overeenkomende met ons, in den deftigen ſchrijf- en ſpreekſtijl, gebruiklijke woord *oogstmaand*. Zie hetzelve.

AUTAAR, zie *altaar*.

AUWE, veroud. z. n., bij KIL. ook *ouwe*, beteekenende een van rivieren omringd en van wateren doorſneden land — eene wel bewaterde, en, derhalve, vruchtbare weide; van het oude *au*, *ea*, *aa*, *eau*, d. i. water. Zie *aa*, *aha*, ook *batavier* en *betuwe*.

AVE, veroud. voorz., waarvoor men, in zamenſtelling, ook *au* bezigde. De Ouden gebruikten *ave* en *au*, voor *af*, b. v. *avegaen*, *avehanghen* enz., d. i. *afgaan*, *afhangen* enz. Wij hebben er thands *on*, of *wan*, voor. Door afkapping van de *e* (*av*), komt er ons *af* van. Van hier de verouderde woorden *aveſpraak*, d. i. ongerijmde rede, *avetronk*, d. i. bastaard, *avezage*, d. i. zottenklap.

AVEGAAR, (bij KIL. ook *aveger*, *eveger*, — bij PLANT.

eg-

gger) z. n., m., *des avegaars*, of *van den avegaar*; meerv. *avegaars*, *avegaren*. Zekere groote boor.

AVER, veroud. voorz. voor *over*, waarvan *avergeloof*, *averoud* enz., voor *overgeloof*, *overoud* enz., d. i. bijgeloof, aloud. H. DE GROOT bezigt de fpreekwijs *van aver tot aver*, d. i., volgends de vlaamfche uitfpraak, *van auwer tot auwer*, of *van ouwer tot ouwer*, voor *van ouderen tot ouderen*: *'t fchijnt, dat welgebooren mannen van ouds zijn gheweest, die van aver tot aver van vrije ende eerlicke Luiden waren ghekomen.*

CAMPHUISEN bezigt het woord *aver* als een bijv. naamw.: *in av'ren nacht*, misfchien, in den zin van *duister*; doch buiten deze plaats, is ons geen voorbeeld van dit gebruik bekend.

AVEREGTS, bijw. Van *ave*, d. i. *af*, en *regts*. Verkeerd: *hij doet alles averegts. De wereld mag dit averegts beloonen.* VOLLENH. Oulings werd dit woord ook in den zin van *omver* gebezigd, als: *averegts* (oudt. *averecht*) *werpen*, *averegts waaijen*, enz.

AVEREGTSCH, bijv. naamw., *averegtfcher*, *zeer*, *meest averegtsch*. Van *ave*, d. i. *af* en *regtsch*. Verkeerd: *de averegtfche zijde van een kleed.* Overdragt.: *averegtfche oogmerken*: *averegtfche zachtzinnigheid.* VOLLENH. Ook, van ter zijde: *een averegtfche flag.*

AVERIJ, zie *haverij*.

AVOND (bij KIL. *avend*), z. n., m., *des avonds*, of *van den avond*; meerv. *avonden*. Het einde van den dag, of de tijd tusfchen dag en nacht: *het treurfpel eindigt met den avond.* VOND. *Het wordt avond — de avond overviel ons — tegen den avond — dezen avond*, ook *van avond*, *zal ik bij u komen — des avonds. Goeden avond!* de gewone avondgroet. — Overdragtiglijk, en in den dichterlijken fchrijfftijl, voor het einde des levens, of den ouderdom: *mijn avond nadert reeds — dewijl de avond mijns levens nabij is.*

Van hier ook *gisterenavond*, *eergisterenavond*, *fchemeravond*, *winteravond* enz. *Avond* beteekende, oulings, ook den dag, welke eenig feest voorgaat, volgends KIL. ook *heiligavond* genoemd. Wij hebben hiervan nog overblijffels in *vastenavond*, de dag, of thands liever, de avond, voor den eerften dag in de vasten — *nieuwjaarsavond — kersavond* enz.

Avond, bij KERO *abunt*, bij NOTK. *habant*, bij OTFRID. en TATIAN. *aband* en *ahant*, hoogd. *Abend*, angelf.

gelſ. *aefen*, eng. *even*, *evening*; ijsl. *aptan*, zweed. *afton*, deen. *aften*, wordt, gemeenlijk, als het deelw. van het oude, en in onze taal niet meer gebruiklijke, werkw. *aven*, (bij Kil. *abire*, *deficere*, van *ave*, nu *af*) d. i. *vertrekken*, *afnemen*, beſchouwd; zoodat *avond*, eigenlijk, zoo veel beteekent, als het afnemen van den dag, of het vertrekken, het ondergaan van de zon.

Van dit z. n. *avond* had men, weleer, het onperſoonl. werkw. *avonden*, (bij Kil. *vesperascere*) voor *avond worden*, even als men van *dag*, thands, *het daagt* zegt Bij Tatiaan leest men: *uuone mit ons uuanta iz abandet*, waarvoor de Statenoverzett. heeft: *blijf bij ons*, *want het is bij den avond*.

AVONDBEZOEK, z. n., o., *des avondbezoeks*, of *van het avondbezoek*; meerv. *avondbezoeken*. Van *avond* en *bezoek*. Een bezoek, welk men, bij den avond, geeft, of ontvangt.

AVONDDAUW, z. n., m., *des avonddauws*, of *van den avonddauw*; zonder meerv. Van *avond* en *dauw*. De dauw, die, bij den avond, uit de lucht valt, en uit de dampen ontſtaat, welken, gedurende den dag, in de lucht opgeſtegen zijn.

AVONDETEN, z. n., o., *van het avondeten*; zonder meerv. Van *avond* en het werkw. *eten*, als een zelfſt. naamw. gebruikt. De ſpijs, welke men, des avonds, gebruikt: *ham is geen goed avondeten*. Het ſpijzen des avonds — de avondmaaltijd: *bij het avondeten heeft hij weinig geſproken*.

AVONDGEBED, z. n., o., *des avondgebeds*, of *van het avondgebed*; meerv. *avondgebeden*. Van *avond* en *gebed*. Het gebed, waarin men, des avonds, voor den ſlaap, de beſcherming der Voorzienigheid afſmeekt.

AVONDGEZANG, zie *avondlied*.

AVONDKOST, z. n., m., *van den avondkost*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *kost*. Het avondeten, in het daaglijkſche leven.

AVONDLIED, z. n., o., *des avondlieds*, of *van het avondlied*; meerv. *avondliederen*. Van *avond* en *lied*. Een lied, of gezang, welk op den avond toepaslijk is.

AVONDLUCHT, z. n., v., *der*, of *van de avondlucht*; meerv. *avondluchten*. Van *avond* en *lucht*. De lucht des avonds, na den ondergang der zon: *de koele avondlucht genieten*.

AVONDMAAL, z. n., o., *des avondmaals*, of *van het avond-*

avondmaal; meerv. *avondmalen*. Van *avond* en *maal*. Het avondeten, de avondmaaltijd: *wanneer gij een middagmael, ofte avontmael sult houden*. Bijbelvert. En in deze beteekenis komt ook het goth. *nahtamat* voor, en is het zweed. *aftonmal* nog gebruiklijk. Gemeenlijkst wordt het woord *avondmaal* voor *het heilige avondmaal*, *het avondmaal des Heeren*, in het daaglijksche leven *het nachtmaal*, gebezigd: *het heilige avondmaal houden*, *genieten*, *uitdeelen*, — *ten avondmaal gaan* enz.

AVONDMAALGANGER, z. n., m., *des avondmaalgangers*, of *van den avondmaalganger*; meerv. *avondmaalgangers*. Van *avondmaal* en *ganger*. Iemand, die ten avondmaal gaat, het heilige avondmaal gebruikt.

AVONDMAALTIJD, z. n., m., *des avondmaaltijds*, of *van den avondmaaltijd*; meerv. *avondmaaltijden*. Van *avond* en *maaltijd*. De maaltijd, dien men, des avonds, houdt.

AVONDMUZIJK, z. n., v., *der*, of *van de avondmuzijk*; zonder meerv. Van *avond* en *muzijk*. De muzijk, welke men, ter eer van iemand, des avonds, geeft. *Iemand eene avondmuzijk geven*, voor deszelfs woning. Ital. *serenata*, fr. *sérénade*.

AVONDOFFER, z. n., o., *des avondoffers*, of *van het avondoffer*; meerv. *avondoffers*. Van *avond* en *offer*. Het brandoffer, welk, bij de oude Joden, des avonds, aangestoken werd, en, den ganschen nacht door, moest branden.

AVONDREGEN, z. n., m., *des avondregens*, of *van den avondregen*; meerv. *avondregens*. Van *avond* en *regen*. De regen, die, des avonds, valt: *de koele avondregen*.

AVONDSCHEMERING, z. n., v., *der*, of *van de avondschemering*; meerv. *avondschemeringen*. Van *avond* en *schemering*. De flaauwe verlichting van den aardbodem, wanneer de zon zich onder den gezigteinder verborgen heeft: . . . . *en avontschemeringen*:

Gelijk wanneer de zon, beneên de kim gedaelt,
Noch schijnsel nalaet, dat een poos ter zee uitstraelt,
Dan is het nacht noch dag. Vond.

AVONDSCHOOL, z. n., o. en v., *des avondschools*, of *van het avondschool*, — *der*, of *van de avondschool*; meerv. *avondscholen*. Van *avond* en *school*. Het schoolonderwijs, welk, des avonds, gegeven wordt: *die Meester houdt geen avondschool* — *ik heb van het avondschool het meeste nut getrokken*. Zie *school*.

AVONDSPEL, z. n., o., *des avondspels*, of *van het avondspel*;

spel;

spel; meerv. *avondspelen*. Van *avond* en *spel*. Een spel, welk, des avonds, vertoond wordt.

AVONDSPIJS, z. n., v., *der*, of *van de avondspijs*; meerv. *avondspijzen*. Van *avond* en *spijs*. Hetzelfde als *avondeten*.

AVONDSTER, (*avondstar*) z. n., v., *der*, of *van de avondster*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *ster*.

AVONDSTOND, z. n., m., *des avondstonds*, of *van den avondstond*; meerv. *avondstonden*. Van *avond* en *stond*. De avond, avondtijd: *een lieflijke avondstond*.

AVONDTIJD, z. n., m., *des avondtijds*, of *van den avondtijd*; het meerv. is niet in gebruik. Van *avond* en *tijd*. Hetzelfde als *avondstond*.

AVONDUUR, z. n., o., *des avonduurs*, of *van het avonduur*; meerv. *avonduren*. Van *avond* en *uur*. Een der uren van den avond.

AVONDWANDELING, z. n., v., *der*, of *van den avondwandeling*; meerv. *avondwandelingen*. Van *avond* en *wandeling*. Eene wandeling bij den avond.

AVONDWIND, z. n., m., *des avondwinds*, of *van den avondwind*; meerv. *avondwinden*. Van *avond* en *wind*. De wind, die, des avonds, waait.

AVONTUREN, bedr. w., gelijkvl. Van *avontuur*: *ik avontuurde*, *heb geavontuurd*. Wagen: *ik zal dat eens avonturen*. Dit woord is in den gemeenzamen spreektrant alleen nog gebruiklijk.

AVONTUUR, (bij KIL. *avendure*) z. n., o., *des avontuurs*, of *van het avontuur*; meerv. *avonturen*. Een toeval, eene uitkomst, waaraan het geluk meer deel heeft, dan het overleg: *iets*, *op avontuur*, *ondernemen*. *Op 't wankele avontuur*. VOND. *Op avontuur uitgaan*. *Bi aventure*, ook *bi avonturen* (bij geval), veroud. Lot, lotgeval: *ik zal u mijne avonturen verhalen*. *Also laghen sine avonturen*. WALEW. Een zeldzaam, wonderbaar voorval: *ik heb*, *op mijne reis*, *een zeer aardig avontuur gehad*. Stout bestaan, hachlijke onderneming: *en quam dat avontuur dan avrechts te bestaan*. VOND.

Weleer werd het woord *avontuur* nog in verscheidene andere beteekenissen gebezigd; b. v., voor eene geschiedenis; of het verhaal eener geschiedenis: *dat seide Diederic*, *die dese avonture in dietsche uten walsche vant*. D. v. ASSEN. Zoo ook *ter avonture*, *ter avonturen*, voor misschien: *sijt daerom altoos beanxt*, *oft ghi ter avontueren*

on-

onder dat getal der sotter mocht gerekent worden. Cl. Spieg. Eindelijk, voor gevaar: *want hi was doe selver in groter avonturen.* H. v. Al.

Avontuur, hoogd. *Abenteuer*, deen. *Eventyr*, en *Aventyr*, zweed. *äfwentyr*, bij Verel. *aefintyr*. De oorsprong van dit woord heeft den Taalkundigen aanleiding tot allerlei gissingen gegeven, waarvan de voornaamsten door Ihre aangevoerd zijn. Het natuurlijkste is, intusschen, dat men het van het lat. *adventus*, of liever *eventurus*; d. i. *hetgene dat zal geschieden*, afleide, welk, door middel van het fr. *avanture*, tot ons gekomen is, en waarvan *adventura*, *eventura*, *adventurarius*, *eventurare* enz., in het middeleeuwsche latijn, voorkomen. Eertijds schreef en sprak men *de avontuur*, in het vrouwl. geslacht, gelijk M. Stoke en anderen hebben. Even als *oog*, *oor*, *oorlog*, *uur*, welken, voorheen, vrouwl. waren, doch nu, meestal, onzijdig gebezigd worden, waarvan de rede is, dat onze tongslag zoo zacht niet meer is, als die der Ouden.

AVONTUURLIJK, bijv. naamw. en bijw., *avontuurlijker*, *avontuurlijkst*. Van *avontuur* en *lijk*. Hetgene dat, bij geval, en onverwacht, plaats heeft: *dat was eene avontuurlijke ontmoeting*. — Wonderbaar, onwaarschijnlijk: *eene avontuurlijke geschiedenis*. Gevaarlijk, waarbij veel gewaagd wordt: *avontuurlijke spelen*.

AZEN, bedr. w., gelijkvl.: *ik aasde, heb geaasd*. Aas, of spijs, in den mond steken, en, bij gevolg, voeden, zoo van menschen, als dieren: *ende heeft ons geaest, doe wij noch niet vlugghe en waren.* Aldeg.

De rijke zuivelmarkt, die Nederlant kan azen
Met voedzaem dischbanket van vette edammer kazen. Antonid.

Hij aest der raven kleine jungen. Aldeg. *Maar azen met uw vleesch de vogels op het velt.* Vond. In den zin van eten, opeten, wordt het door Vond. gebezigd: *als van kraien opgezwolgen, of een tijgerdier geaest.* Deze beteekenis vindt men ook in *zich verazen*, d. i. zich vereten, of te veel eten: *zegt wie an brun of ekel gulzich sich veraest.* Spiegh. En overdragtiglijk: *want hij hall zich veraest aen zulk een hoge hope.* Verhoek. *Door menschelijke eere en eerzuchtige gedachten altijd geaast* enz. Vollenh. Ook is *azen op iets* in gebruik: *te gretig azen macht op uwe lekkernij.* Hoogvliet. *Raven en gieren azen op krengen.* Van hier ook *azing*.

Azen

Azen komt van *aas*. NOTKER. bezigt het, in den zin van spijzen, spijs geven: *daz du sin azest*. Hiermede komt het gr. *ἀσαι* overeen, welk, bij HESYCHIUS, voeden, weiden, beteekent. Thands wordt het, gemeenlijk, van de vogelen gebruikt, die gewoon zijn, spijs in den bek te nemen, om er hunne jongen mede te voeden.

AZIA, *Azie*, (drielettergrepig) z. n., o., *van het Azia*, *Azie*; zonder meerv. Het oostlijke deel des aardbols. Ook voor een gedeelte van dit werelddeel: *klein azie*. Van hier het zelfst. naamw. *aziaat*, *aziaten*, een persoon uit Azie; ook het bijv. naamw. *aziatisch*, hetgene dat tot Azie behoort, uit Azie afkomstig is, of eenige betrekking op dat werelddeel heeft.

De afkomst van dit woord is duister. Sommigen meenen, dat zekere *Asia*, dogter van Oceanus en Thetijs, en huisvrouw van Prometheus — Anderen, dat *Asius*, zoon van Cotijs, de oorsprong van dezen naam is. BOCHART is van gevoelen, dat dit werelddeel *Azie* genoemd is, van het hebr. חֵצִי, d. i. *het middelste*, dewijl *klein Azie*, in zeker opzigt, tusschen Europa en Afrika gelegen is.

WACHTER. leidt het van *As* af, welk, bij de Ouden, *God* beteekende; omdat men het als het geboorteland der Goden mag aanmerken.

AZIJN, (ook *edik*) z. n., m., *des azijns*, of *van den azijn*; meerv. *azijnen*, wanneer van verscheidene soorten gesproken wordt. *Azijn maken*. *Zoo zuur als azijn*. *Bierazijn*, *wijnazijn*, *kunstazijn* enz. *Iets in azijn leggen*.

Bij OTFRID., NOTKER. en TATIAN. *ezzich*, angelf. *ecet*, goth. *akeit*, pool. *ocet*, hong. *eczete*, hoogd. *Essig*, ijsl. *edik*, deen. *Adikke*, zweed. *aettika*, ital. *aceto*, lat. *acetum*, gr. *ὄξος*.

AZIJNACHTIG, bijv. naamw., *azijnachtiger*, *azijnachtigst*. Dat iets van den azijnsmaak heeft.

AZIJNEN, bedr. w., gelijkvl. Van *azijn*: *ik azijnde*, *heb geazijnd*. Azijn over iets gieten: *de salaad is al geazijnd*.

AZIJNFLESCH, z. n., v., *der*, of *van de azijnflesch*; meerv. *azijnflesschen*. Van *azijn* en *flesch*.

AZIJNKAN, z. n., v., *der*, of *van de azijnkan*; meerv. *azijnkannen*. Van *azijn* en *kan*.

AZIJNMAKER, z. n., m., *des azijnmakers*, of *van den azijnmaker*; meerv. *azijnmakers*. Van *azijn* en *maker*.

AZIJNMAKERIJ, z. n., v., *der*, of *van de azijnmakerij*; meerv. *azijnmakerijen*. Van *azijn* en *makerij*.

AZIJN-

AZIJNPLAATS, z. n., v., *der*, of *van de azijnplaats*; meerv. *azijnplaatsen*. Van *azijn* en *plaats*. Eene plaats, waar azijn gemaakt wordt. Hetzelfde als *azijnmakerij*.

AZIJNTON, z. n., v., *der*, of *van de azijnton*; meerv. *azijntonnen*. Van *azijn* en *ton*.

AZIJNVAT, z. n., o., *des azijnvats*, of *van het azijnvat*; meerv. *azijnvaten*. Van *azijn* en *vat*.

AZIJNVERKOOPER, z. n., m., *des azijnverkoopers*, of *van den azijnverkooper*; meerv. *azijnverkoopers*. Van *azijn* en *verkooper*.

AZUUR, *azuursteen*, z. n., m., *des azuurs*, of *van den azuur*; meerv. *azuren*. De naam van zekeren schoonen, hoogblaauwen steen, die, in het gemeene leven, gewoonlijk, *lazuur* genoemd wordt. Van hier de spreekwijs: *zoo blaauw als een lazuur*. Zie *lazuur*.

AZUUR, bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Azuurverwig, hemelsblaauw:

Thans daalt de Heilant uit d'azure stargewelven. HOOGVL.

Sommige Dichters schrijven *azuren*, volgends den regel, dat alle stoflijke bijvoegl. naamwoorden in *en* uitgaan; doch het is klaar, dat, hier, niet de *stof*, maar wel de *kleur* bedoeld wordt; welk onderscheid de Ouden in acht namen, schrijvende, b. v.: *een purperen cleet*, en integendeel: *dye zee met purpere verwe verciert*. HIST. VAN ALEX. Hiermede overeenkomstig, bezigde HOOGVLIET altoos de zoogenoemde stoflijke bijvoegl. naamwoorden, met *en*, als: *zilveren*, *gouden*, enz., doch *azuur*, *azure*, voor azuurverwig, hemelsblaauw; terwijl het Genootschap L. D. S. P, in de psalmberijming, echter, *uit zijn azuren zalen* schrijft.

Azuur wordt ook als zelfstandig, voor *azuurverw*, gebezigd — *het azuur*. Daar de blaauwe kleur eene voorname eigenschap van den azuursteen is, zoo is *het blaauwe azuur*, dat door sommige Dichters gebruikt wordt, eene overtolligheid.

AZUREN, onverbuigbaar bijv. naamw., zonder trappen van vergrooting. Van azuur, even als gouden, d. i. van goud, houten, d. i. van hout, enz.: *een doos met een azuren deksel*.

AZUURSTEEN, z. n., m., *des azuursteens*, of *van den azuursteen*; meerv. *azuursteenen*. Van *azuur* en *steen*.